A MAGYAR
POLITIKAI SZÓNOKLAT
KÉZIKÖNYVE

A LEGRÉGIBB IDŐKTŐL A JELENKORIG,

VAGYIS

A KITŰNŐBE POLITIKAI SZÓNOKOK

ÉLETRAJZI ADATOKBAN ÉS JELLEMZŐ MUTATVÁNYOKBAN

FELTÜNTETVE

KIADTA

TOLDY ISTVÁN.

A MAGIAK POLITIKAI SZÓNOKLAT TÖRTÉNETI VÁZLATÁVAL

TOLDY FERENC

ÁLTAL

MÁSODIK KÖTET.

PEST.

EMICH GUSZTÁV TULAJDONA.

M.DCCC.LXVI.

A

POLITIKAI SZÓNOKLAT

KÉZIKÖNYVE

LONOVICS JÓZSEF.

Született 17 93-ban jan. 31-én Miskolcon. Egerben a papi rendbe lépett s 1817-ben óldozárrá szenteltetett. A papi és kormánypártnak tett szolgálatai fejében 1834-ben Csanádi püspökké neveztetett ki, 1848-ban pedig egri érsekké. Forradalom után lemondva elvonultál! élt Becsben, s utóbb Pesten. Az országgyűlésen vezérszónoka volt a clericális pártnak. Mély felfogása, sebes esze, roppant emlékező tehetsége, helyes ítélete, nagy olvasottság, s tudományos műveltséggel párosulva öt az egyetlen politikussá tették társai közt. Az egyetlen pap, kinek beszédét az országgyűlési közönség nyugodtan hallgató. „Hiányzott benne a morális bátorság s a kedély hatalma, mond egy jellemrajzirója, mi a való nagyság alapját képezi. Félénk, ingadozó jellem. Ambitiója is rontott liberalitásán.“ Természetében e tekintetben sem hiányzottak a jó hajlamok, de helyzete azokat elfojtó. Ellensége a lelkiismereti szabadságnak, s mind azon eszméknek, melyekért a megjavult emberiség lelkesül. A nemzeti ébredés hajnalán a setétség jótékonyságáról értekezik. Nagy hasznára lehetett volna hazájának, ha tehetségeit más irányban érvényesíti.

A vallás tárgyában.

(A főrendeknél. 1840. márc. 6.)

Az előttünk levő izenetben két oly nagyérdemű főpásztorok ellen tétetik panasz, kiket magas erényeik s jeles tulajdonaiknál fogva a haza köztisztelete környékez. — Mennél kitűnőbbek a férfiak, kik vádoltatnak, mennél súlyosabb a vád, mely rajtok fekszik, annál biztosabban lehet reményleni, hogy ennek megítélésében a méltóságos főrendek azon feszült figyelemmel, komolysággal és bölcsességgel fognak eljárni, mely valamennyi tanácskozásaiknak bélyege.

Ha egyrészről méltán vádolhatnának bennünket a nagyméltóságos főrendek, ha védelmezetlenül hagynók két tiszteletre méltó püspök társainkat, midőn azon gyanúba vonattak, hogy a hajdan kor legsúlyosabb átkát — a vallásbeli visszavonásokat — vissza kívánják idézni, hogy kiadott körleveleik s rendeleteik által a törvényt és törvény iránti tisztelet sértik, a polgárok lelkiismereti nyugalmát felháborítják s a nép vallásosságát és erkölcsiségét csökkentik: úgy más részről lehet reményleni, hogy ha csekély előadásom akaratom ellenére is talán terjedelmesebb lenne, azt nekem a méltóságos főrendek eddig irántam mutatott kegyességöknél és türelmüknél fogva meg fogják engedni; kötelességemnek tartván egyébiránt azt itt előlegescn is kijelenteni: hogy teendő észrevételeim által távolról sem akarom sérteni azon tiszteletet, melylyel ama két nemes megyének tartozom, kiktől a vád eredetiképen származott.

A vádlott két méltóságos püspök ügye közt az a lényeges különbség, hogy noha a KK. és RR. velünk semmi adatokat nem közlöttek, azonban szinte mindnyájunknak meg van a vádlott váradi püspök ő excellentiájának nem csak a vád alapját tevő körlevele, hanem nemes Bihar vármegyéhez intézett felvi-

lágosító levele is, s e szerént a nagyméltóságos főrendek azon állapotban vannak helyezve, hogy a vádat a mentséggel egybehasonlítván, a tettről biztosan ítélhessenek. Ellenben a volt rozsnyói püspök úr iránt nincs előttünk semmi egyéb tudva, mint nemes Gömör vármegyének panaszos felírása, s egy tiszti nyomozás töredéke.

De közülünk csak igen kevesek előtt lesz tudva ezen főpásztornak a nemes megye rendéihez intézett mentő, védő, cáfoló levele, s e szerént a nagyméltóságos főrendek azon szükségben vannak, hogy az ítélethozás minden fogalma ellen a tisztelt püspök urat kihallgatlanul legyenek kénytelenek, vagy felmenteni, vagy kárhoztatni.

Továbbá a tisztelt nagyváradi főpásztornak körlevele és rendelete ismeretesek lévén, tette tisztán áll, s a kérdés csak az lehet: ha váljon azok által követett-e el törvénysértést? Ellenben a volt rozsnyói főpásztor ellen sem valamely általános rendelet kiadása, sem pedig egyes esetek előttünk nincsenek adatok által bebizonyítva; a mi is azon méltó kívánatot gerjeszti fel. hogy vajha a t. KK. és RR. vagy ne, vagy csupán annyiban foglalatoskodtak volna ezen tárggyal, hogy a hátralévő királyi resolutiót sürgessék.

Általában egyes személyek ellen felfogható vétkes tetteknek illő megvizsgálására nincs rendszerént a törvényhozó testnek sem elegendő módja, sem ideje, s a történetírás igen szomorú példákkal bizonyítja azon nagy elvnek igaz voltát, hogy a politikai gyülekezeteknek, a törvényhozó testületeknek, minthogy a köztök létező különféle politikai vélemények miatt szükségképen pártokra vannak oszolva, az egyes polgárok vétségeinek elítélésétől gondosan óvakodniok kell. — Egyébiránt e tárgyhoz igen nehéz szólani, mert ha egyrészről — ami máskép a dolog rendjén volna — arra kívánnám a méltóságos főrendeket kérni: hogy mivel a szóba vett ügyben a catholicus egyház tanítása forog fenn, aziránt pedig a főpásztorok e helyen feleletre nem vonathatnak, annak tárgyalását mellőzni méltóztassanak: attól tartok, hogy a válasz az lenne, hogy a nagyméltóságos főrendek, nem tartván magokat jogosítva a hittudomány iránti vitatkozásokra, nem azt kívánják vizsgálni: ha váljon a tisztelt püspök urak vétettek-e az egyház tudománya ellen? hanoin: ha váljon nem sértették-e a polgári törvényt? — Más részről pedig érzették magok a t. KK. és RR. is, hogy e tárgyhoz alig lehet szólni anélkül, hogy a hittudományba ne bocsátkozzunk: mert noha izenetökben eziránt ünnepélyes óvást tesznek, mégis a házasságnak, mint szentségnek disquisitiójával foglalatoskodnak.

Ami már a nagyváradi püspök úr ő excellentiája ellen felhozott panaszt illeti: az abban sarkallik, hogy ö a vegyes házasságok ügyében híveihez egy körlevelet, papjaihoz egy rendeletet bocsátott, melyben kijelenti, hogy a catholica egyház a vegyes házasságoktól, — tekintvén azoknak gyakori boldogtalan következéseit, kezdet óta idegenkedett és idegenkedni is fog — azt adván hozzá, hogy a catholica egyháznak nyilvános hitbeli tanítása, közönséges törvénye s állandó szokása volt.

Eddig ez ellen még semmi kifogás nem lehet; mert ezen állítás eáfolhatatlanul igaz; mert a főpásztoroknak kétségbevonhatatlan joguk s kötelességük van arra, hogy híveiket a catholica egyház tudományaiban és szabályaiban oktassák; mert végre az nem rég e teremben nyilván kimondatott, hogy a catholica egyház a vegyes házasságoknak kezdetétől fogva soha sem volt barátja, s principiuminál fogva nem is lehet, s hogy ugyanazoktól ugyanazon okokból a protestáns egyház is mindég idegenkedett, anélkül, hogy ezen nyilatkozást e helyen valamely tagadás vagy nem-tetszés követte volna.

Továbbá azt jelenti a tisztelt főpásztor, hogy a catholica egyház a vegyes házasságokhoz áldásával és szertartásaival csakugyan járulhat, ha az azokból születendő valamennyi gyermekeknek catholica nevelése előre biztosíttatik. —

Papjainak pedig azt rendelte, hogy a hol ezen biztosítás nem nyujtatik, ott az illető házasfelek közt egybekelés a parochialis házban csupán a bizonyságok és a pap jelenlétében minden egyházi szertartások nélkül menjen végbe; s épen ebben találják a t. KK. és RR. a panasz alapját: hogy ezen rendelet az $179^{0}/_{1}$. 26. törvénycikkel ellenkezik, s vagy es házasságoknak a törvény által tiltott akadályoztatása.

Minden e részben felhozható okokat előadott szokott bölcsesége szerént országunk főméltóságos herceg-prímása; sok gyámokaiban megelőzött jeles előadása által nemes Árva vármegyének méltóságos főispánja is; de örömmel idvezlem azon okokat is, melyeket méltóságos báró Eötvös József úr szíveket bájoló ékesszólással imént előterjesztett.

Azonban szinte minden e részben előgördíthető nehézségeket eleve elenyésztettek a t. KK. és RR. is, midőn a vallásbeli első izenetöknek 2-dik pontjában azt jelentik, hogy a polgári törvényhozás a lelkiismeret dolgával nem foglalatoskodhatik. — Igenis nagyméltóságos főrendek! mint minden egyes polgárnak, úgy a tisztelt püspök úrnak s a elerusnak is teljes elidegeníthetlen, inpraeseriptibilis joga van a lelkiismeret szabadságára, s e szerént arra, hogy senki által ne kényszeríttethessék olyas valamire, ami lelkiismeretével s vallásbeli elveivel ellenkezik, s ha az 1791. 26. törvénycikk az evangeliensokra nézve igen igazságosan azt határozza: „ne ad nilas ceremonias suac religioni contrarias cogi possint:“ hogyan lehessen váljon a tisztelt püspök urat, hogyan lehessen a eatholicus clernst az oly egyházi szertartásra kényszeríteni, melyet a törvény nem parancsol, s mint körébe nem tartozót nem is parancsolhat, s mely lelkiismeretével ellenkezik? — Érzem, mi lehet arra a felelet, az t. i. afnit a t. KK. és RR. mondanak, s amit a nagyméltóságos koronaőr ő cxcellentiája is érintett: „hogyan ellenkezhetik az ma a tisztelt püspök úrnak s a elerusnak lelkiismeretével, ami azzal 50 évek leforgása alatt oly igen megegyezett?“

Azonban meg kell jegyeznem, hogy az 1791. 26. cikknek épen azért mondott ellen a clerus, és mint az országos napló mondja: „maxima pars Catbolicorum,“ mert ez a vegyes házasságokban ott, a hol a férj protestáns, megengedi, hogy a férfi gyermekek az ő vallásában neveltethessenek; s ezen eontradietio által legalább annyit nyert, hogy megóvta azt, amit c részben a catholica egyház változhatatlan elvei kivannak, s azóta is a elerusnak azon oly sokszor felpanaszlott igyekezete, hogy az ily házasságban születendő valamennyi gyermekeknek eatholicus nevelése, majd revérsalis, majd szóbeli ígéret által biztosít!assék, tagadhatatlan bizonysága annak, hogy e részben az egyházi szabályok emlékezete a clerusnál soha egészen ki nem aludt, s ha csakugyan történtek minden biztosítás nélkül is egyházi esketések: ez csak azt mutatja, hogy a clerus azon békességet s egyetértést, melynek kedvéért előszava szerént a 26. törvénycikk hozatott, oly áron is kívánta fenntartani, mely máskép az egyházi fenyítékkel s elvekkel meg nem egyez.

Ezen fenyíték, ezen elvek magokban sem egyes személyek, sem egyes egyházak ellenkező praxisa által el nem idősülhetvén, azon legfőbb pásztornak, kiben a catholica egyház a maga fejét tiszteli, jogában és tisztében áll, az ily1 eltérőkben kötelességük elhamvadt érzetét felébreszteni.

Szinte 50 évekig azt hitte, azt tartotta az ország, hogy a 26. törvénycikk a bécsi és linei békekötéseken alapul, s mégis a t. KK. ésRR. minapi izenetökben azt nyilváníták, hogy az ezeknek célzatával ellenkezik; szinte 50 évekig azt hitte, azt tartotta az ország, hogy a mint az a törvény mondja: „transitus a Saeris Catholieis ad alterutram ex Evangelicis Confessionibus principiis Catholieae Religionis adverseturs mégis ezt a t. KK. és RR. valamint a múlt, úgy a jelen országgyűlésen is szabadnak kívánják jelentetni. — Harmadfél századig esküdtek a protestánsok a boldogságos szűzre és a szentekre, és mégis az alól az 1790. 26.

törvénycikk «által felmentettek, és méltán. — Ha tehát 50 évekig volt is a vegyes házasságoknál az áldás szokásban, miért ne térhetne a tisztelt püspök úr egy oly praxistól salva lege vissza, melyet az egyházi szabályok tiltanak, a polgári törvény pedig nem parancsol?

A házasságot nem csak polgári, hanem egyházi tekintetben is kell venni; az első tekintetben eziránt kizárólag a polgári hatalom rendelkezik, a másikban a rendszabásokat a eatholicusok máshonnan várják, s ha catholiensok akarnak maradni, azoknak engedelmességgel tartoznak.

Ezen engedelmesség alól a fennforgó esetben a tisztelt püspök úr nem vonhatja ki magát, igyekezett azonban — mint körlevele bizonyítja — az egyházi szabályokat a polgáriakkal úgy egyeztetni, hogy tisztelvén mind a kettőt se amazokat ne sértse, se ezek ellenére a vegyes házasságokat ne akadályoztassa.

A helvetiai vallást követő hazánkfiainál vallásbeli elv az, hogy nálok a nöszemélyek szentségeket nem szolgáltatnak ki, — azért midőn a protestáns bábák mind a régi, mind az újabb időkben arra köteleztettek, hogy oly protestáns helyeken, hol catholieus bába nincs, a nehéz szülésben vajúdó catholieus asszonynak gyermekét, nehogy ez keresztség nélkül múljék ki,— szükségből kereszteljék meg, az ily felsőbb rendeleteknek nem csak valamennyi Superintendentiák állandóul ellene szegültek, sőt a tiszai kerületek 1790-ben az általok készített vallásbeli törvényjavaslat által is kívántak azok ellen biztosítást nyerni.

Már én s a eatholicusok ezen véleményben nem vagyunk, mi azonban tulajdon véleményünket protestáns atyánkfiaira nem tolhatjuk, s menthetetlen erőszak lenne tőlünk, ha mi e részben az ő vallásbeli meggyőződésöket erőltetni akarnék; ellenben ezen kímélést a házassági kötés felszentelésénél viszont a catholieus elerus is méltán követelheti, hogy t. i. lelkiismeretében erőszakot ne szenvedjen, melynek szabadságára szinte annyi számot tarthat, mint a protestáns bábák, vagy a protestáns elerus.

Az a dolog természetében fekszik, hogy a két vallás princípiumai a hol érintésbe jönnek, egybe olvadhatnak, s hogy egyik vallásbeli felekezetet sem lehet kényszeríteni, miszerént vallásbeli elveit akár a másiknak kedvéért, akár bármely tekintetért feláldozza.

A keresztény türedelem abban áll, hogy a különböző vallásbeli felekezetek tulajdon érdekekben békével nézzék, mentsék, tűrjék egymásnak nem esak vallásos meggyőződését, hanem abból folyó cselekedeteit is, hogy *így,* kiket a hit egymástól elszakasztott, azokat a közéletben a szeretet egyesítse.

Miután tehát a 26. törvénycikk a protestánsok iránt azt mondja, hogy a religio dolgában: „uniee a suae religionis Superioribus dependeant," — meg kell engedni a tisztelt püspök úrnak is, hogy annak szavaira figyelmezzen, kiben ö egyházi legfőbb előljái óját tisztelni tartozik, s miután ugyanazon törvény a protestánsok iránt azt rendeli: „ut eanones in eorum Synodis editi, aut deineeps edendi, nee per resolutiones, nee per mandata regia possint alterari," — ha esak a eatholieusokat halottakká tenni nem akarjuk, a tisztelt püspök urat sem lehet kárhoztatni, hogy a fennforgó ügyben egyházának változhatatlan elveihez és szabályaihoz alkalmazta magát.

Azonban azt mondják a t. KK és RR., hogy a tisztelt püspök úr rendeletéi által akadályoztatnak a vegyes házasságok, s megsértetik a 26. törvénycikk, melyet eddig praxisa által a elerus is úgy magyarázott, hogy a vegyes házasságoknál az áldás a „szentség'4 tekintetéből minden esetben szükséges. — De a törvénynek ama szavait: „Mixtis raatrimoniis impedimenta quocunque sub praetextu ponere cautum esto" — ily szoros értelemben venni nem lehet.

Számtalan mindennapi példáink vannak, hogy a catholicus apa protestáns kérőnek, a protestáns eatholicusnak csupán vallása miatt megtagadja leányát, s még soha sem ötlött eszébe az ily kosarat kapott kérőnek, perbe idézni az ily

sanyarú apát a miatt, hogy a 26-dik törvénycikk ellenére a vegyes házasságot akadályoztatja.

A 26. törvénycikk a protestánsokra nézve megszüntette mint házassági akadályt a 3-dik és 4-dik iznyi atyafiságot.

Már ha valamely evangelicus abbeli szabadságához ragaszkodva, s valamely 3-dik és 4-dik ágon levő catholieus rokonával minden dispensatio nélkül akarna házasságra kelni, ő bizonyosan nem találna papot, ki öt megeskesse, anélkül, hogy az ily evangelicusnak igazságos panasza lehessen, hogy a clerus a 26. törvénycikk ellenére a vegyes házasságokat ellenzi. — A kérdés itt csak az lehet: ha váljon az áldás megtagadását lehet-e a vegyes házasságok valóságos akadályának tekinteni? — Itt meg kell jegyeznem, hogy a papi áldás teljességgel nem szükséges az esketéshez, s a házasság anélkül is mind polgári, mind egyházi tekintetben validus lesz; fogja azt az országban minden ember tudni, meg fogja azt az ily házasulandóknak az áldást megtagadó pap is mondani: ugyanezt jelentette ki kérdéses rendeletében a tisztelt püspök úr is.

Egyébiránt is az evangelieus által férjhez kért catholica leány v a gy híven ragaszkodik catholica hitéhez, s nem fogja kezét elígérni, hacsak a protestáns kérő reversalis, vagy emberséges szava által nem fogja minden gyermekek catholica nevelését biztosítani.

Ha ezt megnyeri, — hozzá férjhez megy, és s u a forma copuláltatik; ha meg nem nyerheti, elmarad a házasság, de nem azért, mert a pap nem benedieálná, hiszen ezen egész alkudozásban róla szó nem volt, hanem, mert a protestáns kérő a feltételt el nem fogadta, vagy azért, mert a t. KK. és RR. a reversalist eltörlötték.

Vagy pedig másodszor az oly leány lesz, ki egyházának szabályaival s a plebánus oktatásival semmit sem gondolva, minden áron férjhez akar menni; ezt az áldás nélkül is elérheti, mert házassága isten ember előtt törvényes és felbonthatlan lesz.

Az ily személyről tegyük fel, hogy az áldással, ami magában kisebb, sokat tépelödjék, miután azzal, ami sokkal több, t. i. egyháza elveinek és születendő gyermekeinek hitbeli nevelésével semmit sem törődik? — Az ily házasságokban a protestáns férjnek a papi áldásra se szüksége, se jussa nincs, s e szerént ö annak megtagadása által nem lesz sértve; a catholica fél pedig oly morális dispositióban van, hogy azzal nem gondol, s arra, amit örökké csak maga az egyház, s nem a szótöbbség fog elítélhetni, nem is érdemes.

Ily esetben pedig az egyházat arra kényszeríteni, hogy ami csupán lelki, a mi neki kizárólag sajátja, a miről a törvény nem rendelkezhetik, a minek becse és foganatja csak azoknál van, kik abban hisznek, t. i. hogy áldását adja, hallatlan erőszak lenne.

Csalatkoznak pedig a t. KK. és RR., ha azt hiszik, hogy a vegyes házas Ságokat a 26. törvénycikk következésében áldotta meg eddig a elerus; mert ezt a törvény sem parancsolhatja: nem azt mondja az, hogy a vegyes házasságok mindég akár c o p u l a n t e, akár benedícente, hanem hogy „semper eoram Parocho catholico ineantur/ vagyis azt mondja, amit maga a Tridentinum is mond, mely a tisztán catholica házasságban is magát a házassági kötést lényegesen megkülönbözteti a házassági áldástól; amarra sub nu Ilit a te actus lényegesen szükségesnek tartja a plebánus jelenlétét, emezt pedig csak ajánlja: „hortatur insuper“ — és így nem parancsolja — S. Synodus eonjuges ne ante recipendam in Tcmplo benedictionem cohabitent/ a házassági kötésnek helyét meg nem szabja, sőt magában értetik, hogy az privát házban is megtörténhetik, az áldás adásra pedig a templomot határozza; amannak valósítására Rómának már a XVI. században tett többszöri magyarázata szerént elegendő a plebánus physicai jelenléte, elegendő, ha ö bár egy szót sem szól, habár színlett ürügy alatt

is volna meghíva, vagy a megjelenésre akaratja ellen kényszerítve, csak hogy hallja mégis a házasulandóknak kölcsönös megegyezését, az áldás iránt pedig tetrmészetes, hogy az csak szabadon történhetik meg.

Tehát nem a 26-ik t. c. következéseiben áldotta meg eddig a clerus a vegyes házasságokat, hanem azért, mert a békességet oly áron is fenn akarta tartani, mely máskép az egyházi szabadságokkal meg nem egyez, s — hogy mindent megvalljak — azért is, mert ismeretesek voltak ugyan e részbeu az egyházi törvények, de a fogalom irántok annyiban tisztán nem állott, hogy mivel a 26-dik t, c. szerént a leánygyermekek minden esetben szükségképen catholice neveltettek, s mivel számtalan példák vannak arra, hogy a protestáns férj később minden reversalis nélkül is megegyezett férjfigyermekeinek catholica nevelésében, menthetőnek vélte magát ily körülményekben a clerus, ha ott is sua forma copulált, hol a protestáns férj se reversalist, se ígéretet nem nyújtott.

A mint azonban a t. KK. és RR. a múlt országgyűlésen a vallásbeli ügyben após sint igének természetes értelme ellen a reversalisokat — a vegyes házasságokban a catholicus elveknek egyik támaszát — törvényteleneknek, s ekként mind a múltra, mind a jövendőre eltörlendőknek, egyszersmind pedig a törvény rendelete ellen a gyermekeket atyjok vallásában nevelendöknek határozták, végre pedig letevén c tárgyat, a vallásbeli resolutiók ellen ünnepélyes óvást tettek, — a vallásbeli ügyek hazánkban oly fordulást tettek, hogy több nemes megyékben a törvény világos rendeletén épült resolutiók végrehajtatlan maradtak, úgy hogy lehet ugyan a törvény, mint magát nevezi, örökké tartó, de a mostani körülményekben az igen is gyakran alig használható.

A mi is ösztönül szolgálhatott, s teljes mentséget is nyújt a tisztelt püspök úrnak, hogy nem találván többé a vegyes házasságbeli gyermekekre nézve a törvényben elegendő praesidiumot, annak minden sérelme nélkül az egyházi szabályok körébe vonta vissza magát, — s egyébként is a t. KK. és RR. szinte 50 év múlva roszalják a reversalisokat s a hatheti oktatást, mert azok a 26-ikt. cikk ben nincsenek említve, meg akarják a recopulatiókat szüntetni, miután azokról ott szó nincs: hogy lehet tehát a tisztelt püspök urat, habár 50 éves praxis szól is a mellett, az áldás megtagadása miatt kárhoztatni? miután arról a törvényben se szó se említés nincs?

Még a legsanyarúbb protestáns kormányok is átlátták, hogy e részben a catholicus clerust lelkiesmérete ellenére kényszeríteni nem lehet, hogyan lehetne tehát őt a tisztelt püspök úr tettének kárhoztatása által nálunk egy oly szertartásra kényszeríteni, mely a házasság validitására nem szükséges, s mely az egyház sajátja lévén, a polgári törvényhozás körén kívül fekszik?

Engedjük meg egyszer, hogy a papi áldás iránt a törvényhozás rendelkezhessék: ki fogja többé tartóztatni, hogy gyónásbeli absolutióba is avatkozzék, ha azt a pap valakinek megtagadja?

Azt, a mit minapában ő méltósága Komáromnak örökös főispánja, ma pedig méltóságos báró Eötvös József úr javaslottak, hogy t. i. hol a catholicus plebanus az egyházi áldást és szertartásokat megtagadja, ott a protestáns lelkipásztor is copulálhasson, részemről se nem pártolom, se nem ellenzem, s minden esetre a t. KK. és RR. indítványozásához tartozónak vélem: meg tudnám azonban fogni, ha azt a t. KK. és Rendek a vallásbeli tárgyban tett határozatuk következésében már eddig is javaslatba hozták volna.

Egy részről azonban azt sürgetni, hogy a vegyes házasságokban ha a férj protestáns, minden gyermekek az ö vallását kövessék s ekként a vegyes házasságot minden cath. cbaraeteréből kivetkeztetni, más részről pedig még is azt kívánni, hogy az ily házasságot a catholicus pap catholicus szertartások szerént áldja meg, a XIX. században példa nélküli erőszak volna.

Nem sértette meg tehát a tisztelt püspök úr a 26-ik t. cikknek sem betűjét, mert az csak annyit mond: „coram Parocho catholico ineantur“, sem pedig lelkét, mert ugyanazon törvény mondja: „salvis religionis principiis, quac cuique religioni propria esse debentes így midőn a törvény a vegyes házasságokat a catholicus pl ebánus elébe utasította, azt természetesen csak salvis catholicis principiis érthette.

Nagyméltóságú koronaőr ő excellentiája a tisztelt püspök úr ellen azt méltóztatott felhozni, hogy az ő rendeletc ellenkezik azon értelemmel, melyet az 1791. 26. t. cikknek maga az egyházi-rend 50 éves praxisa által adott, és hogy a magyar egyház valamennyi főpásztorai közül mindeddig egyedül csak a tisztelt püspök úr kívánta megváltoztatni az eddigleni praxist, honnan azt látszik ő excellentiája következtetni, mintha az ő tettét a többi püspök urak roszallanák; — úgy de miben állott ezen praxis? az áldásban, következőleg egy oly egyházi szertartásban, melyről ő kizárólag rendelkezik, s melyről természetesen a 26-ik t. c. egy szóval sem emlékezik.

Az egyházi szertartásoknak megszabása, kiszolgáltatása, vagy megtagadása az egyháznak kétségbe vonhatlan jogaihoz tartozik, s a rituáléját, s akár a házassági, akár más szertartásait az országgyűlés soha sem authenticálta. Az áldás eddigi megtagadásában kétségkívül tulment a magyar elerus az egyházi szabályok körén, de már feljebb említém mind az okokat, melyek e részben mentségére szolgálhatnak, és azt, hogy az áldást eddig is teljességgel nem a 26-ik t. c. következtében adta a vegyes házasoknál: nem lehet tehát ezen praxist a 26-ik t. c. magyarázásának tekinteni: hiszen a clerusnak azon just, hogy valamely polgári törvényt akár magára, akár másokra nézve kötelezőleg magyarázhasson, neki hazánkban még senki sem tulajdonította, még ha a kormányszék próbálná is a törvényt egyoldaliikig magyarázni, vagy azzal ellenkező usust törvényesíteni, — bizonyosan az ellen felemelnék szavokat az országos rendek; hogyan engedhetnék meg azt a clerusnak, a mit kizárólag csak a királyi Felség az országosan egybegyűlt rendekkel gyakorolhat?

A mi pedig a másikat illeti: ez épen az, a miből talán valaki a tisztelt püspök urat hibáztathatná, hogy t. i. a tisztelt püspök úr épen ott, hol pásztorkodik, lépett fel először s magányosan ezen ügyben.

Azonban miután e részben csupán azt tette, a mit az egyházi elvek és szabályok kívánnak, s jogai körén túl nem hágott, nincs'ebben semmi, a mit neki roszalni lehessen, — s a többi főpásztorok is, magam is, csak azon időpontot vártuk, hogy ő felsége kegyelme a magyar egyháznak prímást, vagy az országnak diaetat rendeljen, hogy az egyházi szabályok fentartása iránt közös értelemmel történjék határozás: de azok után, mik a legújabb időkben történtek, a kötelesség érzete másokban is, bennem is volt ébresztve.

Egyébiránt miután ezen kérdés csupán egyházi szertartást illet, miután az iránt már valamennyi külső országok tisztában vágynak, s miután a vallásbeli vitatkozások alatt mindég a lélek ismeretbeli szabadság volt a jelszó, — nem lehet honunkban is mást reménylem, hanem hogy a törvényhozó test, mint azt a XIX. század állása kívánja, minden vallások elveire figyelmezvén a fenforgó kérdésben, nem fogja senkinek is lélekismeretét erőltetni.

De attól tartanak a tekintetes KK. és RK., hogy ha az áldás megtagadtatik a vegyes házasságban, ez nem lesz szentség.

Miután a szentségről] vitatkozás teljességgel nem tartozik a polgári törvérvényhozókhoz, főkép olyanokhoz, kiknek egy része a házasságot még áldás mellett sem hiszi szentségnek, fel fognak a nagy méltóságú főrendek azon szükségtől menteni, hogy a házasságokról szentségbeli tekintetben valamely bő tbeologiai dissertatiót tartsak.

Legyen azonban szabad, csupán némi felvilágosítás kedvéért e következőket megjegyeznem:

a) A catholica egyház soha sem határozta azt el, hogy a házasságnak mint szentségnek a papok a ministerei; az áldást ugyan természetescn ők szolgáltatják ki: de ez a házassági kötéstől lényegesen különböző functió, s ez annak validitásához nem szükséges. Az úgynevezett alattomos házasságokat — matrimunia clandestina — a velök történt visszaélések miatt a Tridentinum jövendőre eltörlötte; noha azonban azok többnyire minden pap közbejövetele nélkül köttettek, validitásnk, szentség voltuk iránt ma senki sem kételkedik. A ki az özvegy catholicusok esketésére valaha figyelmezett, tapasztalta, hogy a szokott rituális áldás reájok nem adatik. Ha protestáns házastársak a oath, hitre áttérnek, soha nem recopuláltatnak, se az áldás reájok nem adatik, hogy egyebeket el mellőzzek, az egri megyének gróf Barkócy Ferenc, és gróf Eszterházy Károly püspökök által a múlt században kiadott s mind a mai napig divatban lévő megyebeli statutumiban világosan kimondatik; „quod ministri matrimonii sint ipsi contrahentes.“ Nem akarom én ezek által meghatározottan kimondani azt, a mit a cath. egyház el nem határozott hanem csupán azon aggodalmat kívántam eloszlatni melyet a t. KK. és RR. e pontra nézve táplálni látszanak.

b) A catholica egyház nem árosa, hanem sáfárja a szentségnek, s azokat, a keresztségtől kezdve az utolsó kenetig, csak azoknak szolgáltatja, kik arra előtte érdemesek; ilyeneknek pedig nem tartja azokat, kik oly szándékkal lépnek házasságra, hogy gyermekeiket más vallásban neveljék. Ha valamely catholica anya gyermeke keresztség nélkül halna meg, mert a protestáns bába őt megkeresztelni nem akarta: ezt kél dőre vonni alig lehetne, miután őt a kereszteléstöl hitelvei tiltják; szintúgy ha pap volna is a házassági minister, nem lehetne őt kérdőre vonni, ha áldását megtagadja ott, hol annak adásától öt hitelvei tiltják.

c) Az így alakult házasság ha nem volna is szentség, az minden tekintetben valóságos házasság lesz; többet pedig ily esetben a cath. fél nem kívánhat, a protestánsnak pedig a szentségre szüksége nincs.

d) Mint minden szentségben, úgy a házasságban is meg kell különböztetni a szentséget a kegyelemtől, melynek eszköze: a szentséget — noha méltatlanul tulajdon kárára, — az érdemtelen is felveheti, de a hozzákötött malasztban nem részesül: következőleg az oly catholicus személyre nézve, ki arra szánja magát, hogy gyermekeit más vallásban nevelje, morális dispositiója miatt maga a szentség felvétele sikeretlen lenne: egyébiránt tagadja meg bár az egyház a maga szertartásait, az mégis a vegyes házasságokat szint oly kevéssé fogja nálunk, mint a külföldön akadályoztatni; mert voltak, lesznek mindig igen is nagy számmal oly gondolkozása mind catholicusok, mind evangelicusok, kik ilyes elhatározásaikban nem egyháztól, hanem csak szenvedelmeiktől fognak tanácsot kérni. — A bűnről is sokat szól ezen izenet: azonban azt az egyháznak senki sem fogja megtagadhatni, hogy roszalhassa azt, midőn valamely catholicus személy arra szánja magát, hogy lelkiesmérete, meggyőződése ellen gyermekeit más vallásban nevelje, miután a moral örök törvénye az: hogy „a ki habár hibás lelkiesmérete ellen cselekszik, vétkezik.“

Megfelejtkeztek arról a t. KK és RR., hogy nem minden a mi szabad in foro fori, szabad egyszersmind in foro poli is.

Hannoverában három év előtt az határoztatok, hogy a pap ha a gyónásban valamely veszélyes szándékot megtud, tartozik bejelenteni, a mit lelkiesmérete ellen soha egy pap sem tehet.

Honi törvényeink szerént „ad praescrictionem bona fides non requiritiir,“ a keresztény moral pedig azt lényegesen megkívánja; van egy törvényünk, mely szerént a férj házasságtörésben talált hitvesét rögtön megölheti, a mit a moral fennen kárhoztat.

Mind ezek azt mondják, hogy nem mind az, a mi a polgári társaságban törvényszerű, egyszersmind magában is erkölcsileg jó; — vannak egyébiránt oly állapotok, melyek kezdetben ugyan vétkeseknek tekintethetnek, később azonban azok lenni megszűnnek, így a ki belső hivatás nélkül pappá lesz, a ki elhagyván ügyefogyott szüleit, vagy hitesét, hadi életre lép, vétkezik ugyan, de szabadon választott állapotában megmaradnia, nem csak nem vétek, hanem kötelesség, s az egyház mely a tettet kezdetében méltán roszalta, a töredelmességnck bünbocsátást is tud nyújtani. A mi továbbá itt a lelkiesméretnek nyugtalanitásáról mondatik, az elmés ugyan, de nincs súlya.

A tisztelt püspök úr a kötendő házasságokról szólott, ezek iránt pedig egy főpásztornak híveit az egyházi szabályokban oktatni kétségbe vonhatlan joga. A vegyes házasságban élő catholicusok, ha buzgók, olvasván a tisztelt püspök úr pastorale levelét, épülni fognak pásztori buzgóságában, s lépésük iránt, melyet már úgy sem változtathatnak, az egyáznál már régen ki lesznek engesztelve. A , kik pedig hidegek, ezek olvasván ama körlevelet, talán mosolyogni, bosszankodni fognak annak láttára, talán vakbuzgóságnak fogják azt nevezni, de lélekismérétök — mint a holt tenger vize — mozdulatlan maradand.

E pont alatt ismét emlittetik az 50 éves praxis; azonban már feljebb emlitém, mint igyekezett ez idő alatt is az egyházirend az egyházi elveket megóvni, s mindenesetre ide alkalmazhatóknak vélem egy hajdani sz. írónak ama szavait: „aliud est quod docemus, aliud quod sustincmus; aliud quod praecipere jubemur, aliud quod emendare praecipimur, et donee emendemur, tolerare compellimur.“ — A mi végre a t. KK. és RR. abbeli nyilatkozását illeti, hogy a ki a törvényt lelkiesméretével megegyeztetni nem tudja, az mondjon le hivataláról: ez áll ugyan a polgári életben a politicus hivatalok iránt de nem az egyháziak iránt.

A főpásztorok mint ilyenek, nem lévén a status tisztjei, hivatalukról is csak az egyházi törvények által meghatározott esetekben mondhatnak le, s a polgári törvényhozásnak kell arról gondoskodni, hogy a polgári szabályok a lelkiesmérettel ne ellenkezzenek.

Ezen princípiumot szerencsétlenül az újabb időben egy szomszéd protestáns kormány állította fel, mely ha állna, mi lett volna váljon a kereszténységből, melynek kezdetén épen 300 évekig a római birodalomnak a házasságot és szinte valamennyi polgári viszonyokat érdeklő törvényei egyenes ellentétben állottak a keresztény religio szent szabályaival?

A főpásztorok tudtak tűrni, halni, de religiojok és híveik iránti gyáva árulásnak tartották volna, ha e collisióban a nehézségektől visszarettenve, szent hivatalukról lemondtak volna.

Egyébiránt, a mint a szóban lévő istenfélő főpásztor gondolkozás módját ismerem, örömestebb volna egy klastrom falai közt, mint ott, hol pásztori pályája tövissel és akadályokkal rakva van; hol — a mit hivatalosan tudok ‘— jó hire neve a legszilajabb gúnyiratokkal ostromoltatik, hol nem rég egy consistorialis ülnöknek a nemes megyéhez Antipastoralis név alatt intézett, s a cath. egyház ellen a legocsmányabb rágalmak- s a legméltatlanabb koholmányokkal teljes folyamodása minden érszrevétel nélkül elfogadtatott, s felsőbb helyre terjesztetett fel. — De ezen princípiumnak egyházi tekintetből számithatatlan következései lennének, mivel itt nem valami scrupulus vagy tévedés, hanem egy a cath. egyház változhatatlan elvein épült lelkiesméretes kötelesség teljesítése forog fen: ha ilyféle collisióban lemondana is valamely főpásztor hivataláról: vagy successor! nem kapna, vagy ha nyerne: ez is az ő nyomdokain járna; s mivel ingyen sem lehet gondolni, hogy ily esetben a megyebeli papság püspökétől elszakadjon, egyetlen egy anti catholieus törvény elégséges lehetne arra, hogy hazánkban több mint hat millió catholicusnak vallásbeli sorsa veszélyeztessék.

Miután tehát maga Verböcy mondja: „Statuta contra leges divinas nec

populi assensu, nec consuetudine diuturna sunt valida;“ — miután továbbá a catholikus egyház nem politicai intézet, — hanem egy a maga körében s öncéljaira nézve független egész; — miután végre a tisztelt püspök úr nem a polgári törvényt szegte meg, hanem az eddig divatozott egyházi praxistól állott el, a mi ha is vétek, az iránt tulajdon egyházi elöljáróinak tartozik számolni, — lelkem legmélyebb meggyőződése szerént, nem találván tettében semmi törvénysértést, főméltóságú prímás ő hercegségének véleményét egész kiterjedésében pártolom. A mi a volt méltóságos rozsnyói püspök úr ellen tett panaszt illeti: nem akarom én itt tagadni a t. képviselői táblánál elfogadott ama princípium helyes voltát, hogy a mit egy törvényhatóság sérelem gyanánt felád, azt adatokkal támogatni nem szükséges: állhatna ez talán a kormányszék ellen intézett sérelmekre néze, mert a kormányszék ily esetekben rész is, bíró is lévén, mindenkor módjában van vagy a sérelmet megszüntetni, vagy pedig ellenadatok felhozása által annak alaptalanságát megmutatni.

Itt azonban egyes személy tette forog fen, ki ellen mivel nemes Gömör vármegye büntetést is sürgetett, ez esetben a tisztelt törvényhatóság már nem úgy áll, mint csalhatatlan tanú, hanem mint csalatkozható vádló, s mivel a vádlóinak védelmére előttünk semmi adatok nincsenek felhozva, lehetetlen ügyét igazságosan elítélnünk. —Kivan ő már a kormányszéktől hallgatva, s hiszem azt, fel lesz ő a vád alól tökéletesen mentve, s ekként a nagyméltóságú főrendek nem ereszkedhetnek az ügy bírálásába a nélkül, hogy egyrészről ő felségének Ítéletét meg ne előzzék, más részről pedig a jövendőre egy veszélyes és következésekkel teljes példát fel ne állítsanak.

Közölvén velem az említett méltóságos püspök úr ő felsége elébe terjesztett védelmét s adatait, ezekhez járulván szóbeli felvilágosítása is, meggyőzött engem egészen az iránt: hogy minden ellene felhozott tanúbizonyságok tökéletesen meg vágynak cáfolva, s hogy ő a vád alól kétségkívül fel fog mentetni. — Miután a vádnak azon részéről, mintha a vegyes házasságok iránt a tisztelt püspök úr is körlevelet bocsátott volna ki, a t. KK. és RR. önként lemondtak, — az izenetnél fogva a kérdés csak az: voltak e a rozsnyói megyében oly egyes esetek, melyekben a reversalisok nem létében a vegyes házasságoknál az áldás, hirdetés vagy esketés megtagadtatott?

Semmit sem mulasztott el nemes Gömör vármegye, hogy oly egyes eseteket felfedezzen, melyekben az esketés, ha nem egészen tagadtatott volna is meg, lagalább addig halasztatott, míg reversalis nem adatott, vagy a protestáns fél a catholica hitre nem tért, s e célból a szolgabíró urak járásaikban helységről helységre járván, a több évek évek óta békességes házasságban élt vegyes vallásu házasokat magok elébe idézték s vallatták: ha valljon egybekelésöknek nem tétetett-e valamely akadály, vagy reversalis-adásra nem kényszerittettek-e?

Akár úgy tekintődjék a tisztelt püspök úr, mint a kiváltságos egyházi főrend egyik nagyérdemű tagja, akár mintegy a maga körében a nemes vármegyétől független jnrisdictio, méltóztassanak a nagyméltóságu főrendek mcgítélni: ha valljon ezen procedúra ott, hol nincs, s az incompctentia miatt nem is lehet pör, nincs felsőbb parancsolat, s csupán egyházi kötelesség teljesítése forog fen, megegyez-e a törvénynyel, igazsággal, méltányossággal? Lehet főpásztor ellen is mindenkinek törvényt s igazságot keresni: de ő csupán egyházi dolgokban bírójának a polgári törvényhatóságot soha sem fogja ismerhetni.

Nem akarván tovább visszaélni a nagyméltóságú főrendek türelmével, nem fogok az egyes esetek részletes taglalásába bocsátkozni, s elhallgatom észrevételeimet is, a tisztelt nemes megye mindnyájunk előtt ismeretes feliratának némely kifejezései iránt, melyekben t. i. a religiók közt minden különbséget csak az Isten tiszteletének különböző formáiban találja, a cath. egyház rovására a sz. Bertalan-éjszakát, a puskaporos összeesküvést, a refonnatiót jóval megelőzött

szicíliai vecsernyéket, spanyol és portugáliai inquisitiót, s a belga revolutiót említi, Aranyszájú szent Jánosnál csak 64 homiliára emlékezik, s a többiek közt azt említi, hogy a religio dolgában ő felsége szabadon rendelkezhetik; — lehetne mindezekre dogmatice, historice, és juridice sokat felelni, — elég legyen azonban csak azt megjegyezni: nem hangzanak-c különösen ilyen kifejezések egy ily tiszteletreméltó testület határozatában, mely tagjai között számos catholicusokat foglal magában, s mely önmagának ezen címet adja: „Nos universitas Praelatorum, Baronum ete.“

Miután tehát a felhozott vád be nincs bizonyítva, s miután ezen ügy a szóban levő méltóságos püspök úr védelmével együtt ő felsége igazságos bírálata alá van terjesztve, — alázatos véleményem és kérésem oda megy ki: hogy a nagyméltóságos főrendek annak tárgyalását elmellőzni méltóztassanak.

B. VAY MIKLÓS.

Született 1808. april 29-én. Tanulmányait otthon kezdvén, a pesti egyetem tanáraitól vett magánleckékben folytatta, s a pesti alispán mellett patvaiista, utóbb Szögyéuyi septemvir mellett juratus lett. 1825-ben megyei aljegyző' lett, 1827-ben főjegyző, nemsokára kamarás, 1831-ben borsodi administrator, 1844-ben septemvir. 1845-ben a helytartótanácsnál alelnök. 1848-ban koronaőrré neveztetett, utóbb Erdélybe küldetett királyi biztosul. — Forradalom után elvonulva élt magányában melyből csak a hirhedett sept. 1-ji pátens szólítá elő. Teljes lélekkel védelmére szállt hitsorsosinak, és sikerrel. 1860-ban az októberi kormányban főkancellár volt, 1861-ig. A felsőház kacér szónoka, terjedelmes ismeretekkel, folyékony, csengő hangú, kellemes előadással.

1. A vegyes házasságok ügyében.

(A főrendeknél. 1840. márc. 7.)

Két tárgya van az előttünk fekvő izenetnek s arra alapított felírásnak: az egyik érdekli a rozsnyói volt s mostani pécsi püspök ő nagyméltóságát; —szól a másik a nagyváradi püspök ő excellentiájáról.

Az elsőre nézve általános lévén az előttem szólóknak abbeli nézetük, hogy annak elítélhetésére, mennyiben terhelhesse t. Gömör vármegyének előterjesztett sérelme a tisztelt püspök urat, elégséges adatok nem légyenek, — erről nem szólok, noha talán épen ezek szándékának láttam volna jobban megfeleltetni az által, ha e tekintetben Grömör vármegye hitelessége kérdés alá nem vétetett volna. — De ami a váradi püspök ő exeellentiája ellen tett sérelmet illeti, erre nézve a következőkben vagyok bátor s köteles magamat nyilatkoztatni.

Aki úgy mint én, tanúja vala azon ingerültségnek, elmék felrázattatásának, melyet szült az itt kérdésben lévő egyházi rendelet kihirdetése, — aki, úgy mint én, tudja, hogy a honnak hány ezernyi lakosi várják, hogy e tekintetben történjék, tétessék olyan valamely megnyugtató lépés, mely a keletkezett s folyvást létező rosszat orvosolja, — lehetetlen, hogy ne kívánja valamint azt, hogy állittassék a hajdani béke, rend s elmék harmóniája mentői elébb vissza: úgy szívéből ne reményije azt is, hogy hasonló lépések előkerülése jövendőre nézve lehe-| tétlenné fog tétetni.

Bármennyiszer hallám is állíttatni, hogy az említett főpásztori levél nem ütközik törvénybe, bár hányszor ismételteték is, hogy az, az 1790. 26. törvénycikkelylyel semmi olyan összeütközésbe nem jött, mi által a mondott törvény

vagy értelmében, vagy céljában gátoltathatnék, — részemről ellenkezőt kell hinnem, mert ellenkezőt láttam s tapasztaltam. — Ugyanis kétséget nem szenved előttem, hogy az érintett egyházi rendelet a vegyes házasságokat, — melyeket pedig a törvény oltalma alá vett, melyeknek gátlását tiltja — akadályoztatja, sok esetben lehetetlenné teszi.

Legyen szabad egy példát felhoznom, mely magát azon környéken adá elő, hol a helvetiai vallástételt tartók egyik világi fejének nekem van lenni szerencsém: Egy protestáns férfiú catholica mátkájával megjelentek a catholicus pap előtt, s összekelésbeli szándékuknak nyilvánítása mellett kérék összeadatásukat; — a plebánus a vőlegénytől reversalist kér mindkét nemen leendő gyermekeinek a catholica vallásban történendő neveltetése iránt; — ez azt, a törvényre hivatkozva, megtagadja; sőt mátkája maga is úgy nyilatkozik, hogy noha ő szeresse is vallását, s élni halni csak a catholica hitben kívánjon, de mégis nagyobb benne a keresztény szeretetnek egysége, mintsem magát túl ne tudná tenni az egyes keresztény felekezetbéli külömbségeken, s miután érzi, hogy valamint protestáns férjét, úgy ettől származandó hasonló valjású fiú magzatait épen oly hévvel fogja szeretni tudni, mind netalán születendő *s önmaga vallásában nevelendő leányait, — részéről sem óhajtja, hogy reversalist adjon férje, sőt csökkenne eziránti tisztelete, ha azt tehetné fel felőle, hogy ő is hasonló ragaszkodással ne viseltetnék hites vallása iránt.

Ily nyilatkozás után kijelenté a plebánus, hogy ő ugyan kész összeesketni a mondott feleket, de őket megáldani reversalisnak megtagadása után nem fogja, — mire, az egy részben dogmáinál ugyan szelidebb privát hittel bíró, de papja áldását mégis nélkülözni nem kívánó catholica leányzó reá állani nem akarván, a házasságból semmi sem lőn.

Ezen egyes példa elég, úgy hiszem, annak megmutatására, hogy az érintett egyházi rendelet a vegyes házasságokat mindazon esetekben okvetlenül megakadályoztatja, melyekben a protestáns fél magáról reversalist adni nem akar, s a felek áldás nélkül egybekelni nem kívánnak.

Az gátolja pedig ily módon a vegyes házasságokat, az teszi azokat lehetetlenné, kit annak gátlásától a törvény egyenesen eltilt, — t. i. az illető catholicus lelkipásztor, vagyis jelen esetben a nagyváradi főméltóságú megyés püspök; mert e törvény értelmét a szülékre is kiterjeszteni akarni, mint azt tegnap egy méltóságos püspök úr tette, annak elmés és azért tetszös magyarázata lehet, de hogy annak mélyéből lenne merítve, s annak ily módú magyarázata megfelelne azon törvény gencsisének s históriájának, tagadni merem.

De nemcsak egyenesen törvényelleni az itt kérdés alatt lévő tett, hanem belevág annak magyarázatába, elvezeti azt rendeltetésétől, elvezeti céljától.

Ugyanis az 1790.26. törvénycikkely rendeli azt is, hogy a vegyes házasságok mindenkor catholicus papok előtt történjenek: ezen törvény tehát egy részről azon kötelességet szabja az ország lakosai eleibe, hogy ők, ha vegyes házasságra akarnak lépni, nem más, mint catholicus pap által eskettethessék magokat össze, de még más részről a catholicus papoknak azt rendeli, hogy ők a vegyes házasságokat összeadni tartozzanak, — ez tehát részükről kötelesség, s ezt tenni vagy nem tenni — a mint ez itt állíttatott — nem jó tetszésöktől függő dolog. — Arról, hogy a catholicus papok tartozzanak meg is áldani az ily vegyes házasságokat, az igaz, hallgat a törvény, nem mondja azt, hogy tartozzanak megáldani, de ám azt sem, hogy meg ne áldják, s ha ezen törvénynek keletkezete után mindjárt s azóta ötven egész éveken által, minden reclamatio nélkül azon usust gyakorlottá volna a clerus, hogy meg nem áldá a vegyes házasságokat: úgy most egyszerre kívánni tőlük ellenkezőnek cselekvését, — bizonyosan képtelenség volna, s méltán hivatkozhatnék a clerus a hosszas gyakorlatra, s következtethetné

ebből a törvénynek azon magyarázatát, hogy ez kötelezi ugyan ötét a vegyes házastársak összeadására, de nem megáldására.

Azonban épen ellenkezőképen áll a dolog: a törvénynek keletkezése alkalmával nem tétetett az összeadásra nézve különbség, a vegyes és nem vegyes házasságok között; — ennek hozatalától a mái napig —félszázadon által — folyvást szakadatlanul azon egy mód követtetett az összeeskettetésnél, — maga kérdésben levő püspök ő excellentiája is hosszú évek során áldás mellett adá a vegyes házasságokat össze, — s avvagy hatalmában állott-e egyszerre oly lépést tenni, mely ily lényeges változást teszen a vegyes házasságok ügyében, mely ez önkénytes szabály alá veti az ezentúl vegyes házasságokra lépni akarókat, — szabad-e egyes személynek kivetkeztetni a törvényt, azon ötven évi magyarázatából, miszerént az abban rendelt esketéssel mindeddig az áldás ideáját is összefoglalni megszokta a közhiedelem?

Azok, kik a tettet mentik, sőt helyeslik, — először is azt mondják, hogy azon ötven évi szokásból, melyet feljebb említék, miszerént eddig mindenkor áldással adattak a vegyes házasságok is össze, semmi következtetést nem lehet a clerusra vonni, mert hogy e szokástól dum et quando visszaléphessen, nem csak az egész clerus, hanem annak egyes tagja is, arra előre kicserélte vagy tárva hagyta magának az utat akkor, midőn az 1790. 26. törvénycikk ellen protestált. Azonban már meg vala tegnap mondva, hogy ezen protestatiónak erejéről, hatásáról tett s rendelkezett ugyanazon törvény, — meg az is, minő ereje légyen egy olyan contradictiónak, melyet én ma megtévén, azzal, valamint már holnap, úgy félszázadon által is folyvást, ellenkezőleg cselekedtem 1

Erősségül hozatik fel továbbá ezen tett szabatossága mellett az is, hogy a catholicus mindenütt s minden időben azon egy dogmák szerént, a római catholica anyaszentegybáz soha a vegyes házasságokat, helyben sem hagyta, a catholicus papoknak ezeket megáldani, vagy meg nem áldani mindég tetszésöktől függött, s mindeniknek hatalmában áll, azon órában függeszteni fel ezen áldás kiosztását, melyben azt a netalán kifejlődő körülmények javalják; — hogy Magyarországon eddig inegáldattak a vegyes házasságok, hogy ezt a clerus elnézte, azt, a mint mondatott, propter bonum pacis, a béke, egyetértés, harmónia fenntartása tekintetéből tette, — de innen az nem következik, hogy ha akarja, ezentúl e tekintetben más disciplinát ne hozzon be, tágítani vagy összehúzni az ecclezsiai fenyítékeket teljes hatalmában lévén a papságnak.

Feltevém magamban, hogy előadásom közben a theologicus, dogmaticus és disciplináris discussiók tövises mezejére nem fogok kitérni, — ezen argumentumra röviden csak azt mondom: elismeri tehát a főtisztelendő clerus is azt, hogy a vegyes házasságokat megáldani a béke s csend fenntartása tekintetéből szükséges volt, azt sem tagadhatja tehát, hogy aki a kormány, a törvényhozás tudta nélkül oly intézményben, mely egyik módja vala eddigelé a csend s béke fenntartásának, önkénytes változást teszen, — ez magát az elmék békéjét s nyugalmát is veszedelmezteti, ezt pedig bizonyosan senkinek sem szabad tenni, s a ki azt tette, sérelmet követett el.

Végre azt mondják a nagytiszteletű clerus tagjai, hogy azért is kell a wgycs házasságokra nézve e tekintetben honunkban változást tenni, mivel ezentúl azoknak állása meg fog változni; ime — így szólanak — most már majd minden vegyes házasságban, hol a férj protestáns, a gyermekek mind atyjok vallását lesznek követendők, — a reversalisok eltöröltettek, stb.; s innen azt következtetik, először: hogy a váradi püspöknek igaza volt, midőn az annyiszor említett Encyclicáját kiadta, s másodszor: hogy az ekként kifejlett körülmények után, mindnyájan magukévá teszik a tisztelt püspök úr factumát.

De kérdem, hogy áll ez az erősség? hogy lehet innen mentséget akarni húzni a váradi püspök ő excellentiájára nézve? — Tudta ő pastoralisa kibocsátása

alkalmával, hogy mind ezek tabulare conclusummá fognak válni? Sőt hogy áll az okoskodás az egész clerusra nézve is? nemde úgy: hogy minekutána már a fennt előszámláltakban a két tábla megegyezett, s lehető, hogy azokból idővel törvény is lesz, ez okból tagadja meg a magyar clerus a vegyes házasságoktól eddig reájok adott áldását! és így azért, mert probabilitas van arra, hogy a mondottak sanctionáltatni fognak, az egész elerus antieipáljon oly dolgot, törüljön el oly intézményt, melyről maga megismerte, hogy a dolgok eddigi állása mellett szükséges volt a béke s csend megóvására.

Utólső esetben tehát nem tartoznék-e legalább azzal, hogy míg a törvényhozás más úton nem lészen megelőzendő azon rosszakat, melyeket egy ily célba vett lépés könnyen szülhetne, addig legalább, mondom, nézne ezentúl is el oly rendelkezést, melyet dogmája s lelkiismerete eddig sem tiltott s nem tilt, melyet a körülmények javaltak, s egy még fennálló törvény ‘magyarázatának lényeges részét teszik?

Ez s ennyi bizonyosan lelkiismeretét egyiknek sem sértené, s legalább ennyit az egész derűstől épen úgy meg lehet kívánni, mint azt, hogy egyes püspök követi azt el, mit íme az egésznek sem lehetne idő előtt megbocsátani, — másként mint sérelemnek tekinteni nem lehet. — Igen csak a törvényhozó test tudtával szűnhetnék meg a főtiszteletű clerus a vegyes házasságokat ezentúl megáldani, mit lelkiismeretével most egyszerre összeférhetetlennek mond, s nem előbb, mint akkor, midőn majd a most még csak intézménynyel erős és célra vezető vegyes házassági törvények olyanokkal lesznek felcserélendők, vagy úgy változtatandók, hogy a sokszor említett áldás nélkül is fenn lészen honunkban az elmék békéje tarthatandó, s ide lehet igazán alkalmaztatni azon tegnap felhozott példát, a protestánsok esküjére nézve, mely által egy püspök úr hitem sorsosi lelkiismérctbeli szabadságának az ország részéről tiszteletben való tartását kívánta bizonyítani; mert azon példából épen az világlik ki, hogy a protestánsok meggyőződésük ellenére is esküdtének a boldogságos szűzre és szentekre mindaddig, míg törvény nem oldá fel őket e hitök elleni kötelezéstől.

A protestáns bábák lelkiismeretbeli szabadsága iránt ugyanazon püspök által felhozott példájára pedig legyen elég megjegyezni, hogy erről a törvény semmit sem tud, az ellen pedig mit resolutiók parancsodnak, vallásunk hitágazatival összeütközöleg, azt hiszem volt jussunk repraesentalni.

Ezen itt elszámlált okok azok, melyek engem arra bírnak, hogy ez egész panaszos tárgyat ő felsége eleibe terjesztetni kívánjam, — ezek, s azon számos vegyes házasságben élő családok sorsa, kiknek házi csende s békéje vagy már is felzavartatott, vagy pedig veszélyeztetve van; — itt is állhatnék példákkal elő: de nem vágyók annyira ura szavaimnak, hogy jót tudnék állani magamról, hogy ezek előadása közben ürmöt ne vegyítsek tanácskozásaink közé; azért is hallgatok, de hallgatok azon okból is, nehogy az én beszédem is azon gyanút gerjessze, melylyel e részben a statusok izenetét hallám vádoltatni, melyre e részben költői ruhát ölte táblánk egyik tisztelt tagja.

Meg kellene talán nyugodnom azon hallott vigasztalásban, hogy inkább maradjon zavarban két-három család sorsa, mintsem hogy elvek veszedelmeztessenek; de ezt annyival kevésbbé tehétem, mert épen ma hallám csak magában a rozsnyói egyik kisebb püspökségben is mennyi (800) vegyes házasságok légyenek, melyek magok is, de annyival inkább a honban létező ezernyiek megérdemlik, hogy a törvény, — melynek paizsa alatt élnek — sértetlenül és szenny nélkül tartassák fenn.

Ha ezen nézeteim minden időben is már arra bírtanak volna, hogy folyamodjam segedelemért felséges uramhoz királyomhoz: mennyivel szükségesebbnek látom ezt most tenni, midőn épen új vallásbeli törvények alkotása körül foglala-

toskodunk! — Biztosítsuk előre magunkat az iránt, hogy hozandó új vallásbeli törvényeinket, mindenki különbség nélkül kénytelen les z megtartani.

Hallám azon ellenvetést, hogy ezen tárgyat két úton keresni nem lehet; — Bihar vármegye repraesentálta az egészet ő felségének, várni kell tehát a resolutiót, — addig míg meg nem hallja ő felsége akaratját, más bíró eleibe.nem folyamodhatik.

Erre azt felelem, hogy Bihar vármegye az igaz, hogy repraesentált, mihelyt kijött s kihirdettetett az említett Pastorale, sőt midőn látta ennek rósz következéseit, másodszor is repraesentált, választ azonban nem nyervén, s időközben a diaeta összejővén, méltónak találta e tárgyat nem elvonni első bírájától, hanem oda is elvinni ezt, mindegy már harmadszor, hol most ő felsége hív alattvalóival tanácskozik; itt lévén tehát a tárgy, azt melegen pártolván a rendek, közöttünk is sokan figyelmet érdemlőnek tekintvén azt, miért ne terjesztenők mentői előbb fel, s miért ne tartanók legalább arra méltónak, hogy a még akaratját különben is ki nem adott fejedelmet iránt ai nézeteinkről értesítsük? — S azért én részemről csakhogy felmehessen a dolog, szavakhoz magamat nem kötöm, ha kell utoljára abban is megnyugszom, hogy egyszerűen terjesztessék fel a factum, ismertessék el a bihari e tárgyú felírások alapos volta, s kéressék meg ő felsége az ezen rendelet kihirdetéséből keletkezett, s még keletkezhető káros és kedvetlen következmények orvoslására, — anélkül, hogy az orvoslás módjába mi ereszkednénk.

Erre talán a t. rendek is ráállanának, s az országgyűlésről el menne egy oly tárgy, melynek mentői hosszabbi vitatása még annyi zavarokat fog szülni. — Ami továbbá az eredetileg gróf Nádasdy Leopold komáromi örökös főispán, most újabban báró Eötvös József által tett azon indítványt illeti, hogy a reciprocitás elveiből kiindulva, s annak elhatározása után, hogy ezentúl a vegyes házasságokban minden gyermekek atyjok vallását kövessék, az összeadó lelkipásztor is a vőlegény felekezetéből való légyen: erre nézve most nem szólok, várván, hogy ez iránt a t. rendek lesznek előbb intézkedendők; — de óhajtanám, hogy nem itt, hanem a religionarum nuncium felvétele alkalmával, tennék az e tekintetben szükségeseket, — előre nyilvánítván, hogy ezen jövendőre szolgálandó új mód létesülésétől nem fogom felfüggeszteni a jelen sérelem felterjesztését; — ennek minden esetre fel kell menni, mert itt megtörtént, létező régi bajt szükség orvosolni, mit jövendőre hozandó provisio által nem lehet, s aztán itt is áll az, hogy ki tudja: elfogadja-e ő felsége e tárgyú javaslatunkat, s ha elfogadja is, de mikor teszi ezt, addig pedig én zavarban hagyni ily fontos tárgyat nem kívánok.

Gróf Desse .vffy Aurél indítványát azonban teljességgel nem pártolom; ily provisio ismét a resolutiók járma alá vetne bennünket, melyek alól isten segedelmével most kezdünk kiszabadulni; nekem törvény kell, pedig elhatározó törvény, az kell minden vallásos ügyemben, az a házasságok ügyében is.

Így tehát ezen indítványt elhatározottan elutasítom magamtól, — a gróf Nádasdyéra nézve várok a statusoktól, de ettől nem feltételesítem a bihari sérelem felküldését, melynek felséges urunk elébe a fent előadott módon leendő juttatására szavazok.

2. A vallási átmenet ügyében.

(A főrendeknél. 1843. sept. 6.)

Kétségtelenül érzi mindenki közöttünk, kogy az átmeneti kérdés a vitatás alatti vallásos tárgyak leglényegesebbje s legfontosabbja, s ennek mimódoni megoldása lesz próbaköve annak: mennyiben ismeri el a jelen törvényhozás a különbféle vallásbeli felekezeteknek békekötések szentesítette jogegyenlőségét, —

mennyire méltányolja a kölcsönösségnek minden hit felekezetek által egyaránt igénylett elvét — s mennyire képes, vagy akarja megóvni a lelkiismeretnek szabadságát, az igazi vallásosságnak ez egyedüli, e legbiztosb palládiumát? — Érzi bizonvosan azt is mindenki közöttünk: hogy e kérdésnek cél s időszerű elintézése által az egész vallásbeli ügy más alakot öltend magára; — legyen csak egyszer viszonosság mellett szabad, vagy csak kevésbbé is korlátolva az átmehetés: s azonnal elvesztik a reversalisok rémalakjukat; választhassa csak minden,ki bizonyos életkorra jutván el belső igaz meggyőződése szerént szabadon, avagy legfeljebb némi ünnepélyek általi korlátolás mellett, azon vallást magának, melyben legnagyobb megnyugvását találja: és mindjárt nem riadunk vissza az ő felsége által közelebbről javaslóit pactum conventumoktól; míg ellenben azon esetre, ha az átmenet kérdése tovább is zavarban maradna közöttünk, nem lennének látszólag legjobb rendelkezéseink is palliativ gyógyszereknél egyebek.

Azonban nekem az reményteljes meggyőződésem: hogy valamint sok más kérdések honunkban, úgy ez is közelit végmegoldatásához, — csak az a kérdés: mi akarjuk-e azt a békés tudomány utján megoldani — vagy arra várni: hogy azt az időknek még csak az itt tervezett formalitásokat is nehezen méltányló lelke vívja ki.

Néziük azonban a dolgot közelebbről.

Nehezen fogja valaki kétségbe vehetni, hogy a bécsi és linci békekötések lelke, szelleme szerént az átmenet szabad honunkban, — s hogy az a mondott békekötések idejében, s azután is még sokáig minden akadály nélkül gyakoroltatott, nem lehet tagadni.

Mi módok által nehezittetett az idővel, s miként vált végre szinte lehetetlenné? bőven tudva van mindnyájunk előtt, valamint az is, minő legyőzhetetlen akadályokkal, s gátokkal körülvéve találta ez ügyet az 1790-diki törvényhozás.

Segíteni kívánt tehát ezen is, mint több más sebein az evangelicus lakosoknak az akkori országgyűlése, s előbb is a vallás ügyében előlegesen munkálkodott országos választmány tett e tárgyban felírást, melynek szavai im e következendők:„Licet parte ab una transitus — articulariter admitti nequeat, quum tamen negotium hoc nulli civili, aut criminali poenae subesse possit, — hinc ad antevertendam sessionem a religione r. cath. naturae religionis exercitio evangelicorum non adversantia media, unitis cum Sua Majestate viribus, constituantur.“

Leopold császár pedig később, u. m. november 7-én kiadván e tárgyban kelt k. resolutióját, abban a hatheti oktatást megemlíti ugyan, mint az evangelicus lakosok vallásbeli szabad gyakorlatával nem ellenkező módot, de hozzá tévé világosan: „parochorum verő catholicorum obligatio érit, finito instructionis tempore, requirenti parti indilate desideratum testimonium expediendi.“ — Ama felírás, és ezen k. k. leirat magyarázzák tehát meg nagy részben a majdan — pedig a hatheti oktatás megállapítása nélkül — létrejött 26. cikk 13. §-át; melyek egybevetéséből világos: miszerént ezen, a későbbi tractatusok utján, törvénybe igtatott szavaknak: „ne transitus temere fiant, casus occurentes Suae Matti referendi venient“ — bizonyosan nem volt eredetileg más értelmük, minthogy ő felsége feltartá magának az átmeneteleknek netalán történhető vakmerő eseteit, az általa választandó, az evangelicusok szabad vallás gyakorlatával nem ellenkező legcélszerűbb módok segedelmével, ha a szükség ügy kívánná, gátolhatni, — s csak hogy az eseteket tudhassa, csak hogy őrködhessék legfelsőbb felügyelési jogánál fogva e tekintetben is a törvény felett, — így köttetett ki az egyes eseteknek alkalomként! felterjesztése; de azt ugyan senki ki nem huzza az akkori idők e tárgyú irataiból: hogy Leopold császár fennemlített november 7-diki resolutiója szelleme ellenére magának azon jogot akarta volna feltartani: miszerént ő ítéljen azon okok helyes, vagy vakmerő volta felett, melyek valakit az áttérésre

bírnak, és így ő legyen vesét, és redőket vizsgáló ellenőrje a lelkiismeret működéseinek. És tudjuk még is: hogy magyaráztatott szinte félszázadon keresztül az eredetileg oly világos kibékítő szellemű törvény, — s mint szülte ennek félszeg magyarázata honunkban a hatheti oktatás könyükáztatta epocháját!

Az mondatott ugyan is: hogy bár mi volt légyen a békekötések értelme az átmenetre nézve, de miután arról az 1790. törvény másként határozott, — ennek, mint későbbi törvénynek szavai, s nem amazok eszméje az eldöntő szabály; a 26 törvénycikknek pedig azon magyarázat adatott: hogy miután abban el van ismerve az átmenetnek dogmákbai ütközése, a fejedelemnek tartatott fenn a hatheti oktatás utján kitudandó vakmerő áttérési eseteket eltilthatni; így állott, s így magyaráztatott a dolog egészen a múlt országgyűlésig, — ekkor azonban egy kissé más szint vett az magára.

Ugyan is szinte egyhangúlag sürgetvén a megyék a hatheti oktatás eltörlését, s itt közöttünk is számos szavak emelkedve — hasonló értelemben megegyezőnek a főméltóságos RR. benne, miszerént annak jövendőre! megszüntetése úgy s akként mondassék ki: „hogy e szabály helyett más oly alkalmatos mód találtassák, mely a törvény sokszor említett eme rendeletének: „ne transitus temere fiant“ stb. megfelelhessen.

Mely ebbeli közelítő lépése után a főméltóságos RR-nek a képviselői tábla is tett az átmenet dolgában egy nevezetes concessiót, azt t. i. miszerént megnyugodott benne: hogy az átmenet törvényileg köttessék bizonyos ünnepélyes formaságokhoz. — De hogy e közelítő lépések mellett is még e tárgy a múlt országgyűlésen tisztába nem jött, mutatják mai tanácskozásaink: reánk maradván ugyanis még az elhatározó, eldöntő főkérdés megoldása, az t. i. szükséges e az átmenetre a fejedelem engedelme, vagy sem?

Már igen nel hallék arra ma is — mint sokszor ezelőtt — felelni, s két főokot hozatni fel a kérdés ily módoni megfejtésére, nevezetesen azt

1- skör: hogy a cath. vallásról más valyamelyik evangelicára való áttérés ellenkezik annak elveivel is; s hogy

2- szor az annyiszor említett 13. §. — mint ez elven alapuló — világosan azért rendeli az egyes esetek felterjesztését: hogy mind annyiszor a fejedelem ítélje cl azok jogszerű vagy vakmerő voltát.

E két ellenvetésre részünkről mind annyiszor meg volt felelve: hogy mi az átmenetre nézve a békekötések oltalma alatt élünk, s a 26. törvénycikk — mint azokon alapuló — ellenükben nem határozhat; — hivatkozánk más nemzetek példájára, hol ugyan azon cath. dogmák mellett látjuk divatozni az átmeneteit; megemlíténk az általam is már ma felhozott november 7-diki resolutióját Leopold császárnak; — okoskodán továbbá a dolog természetéből, azt mondván: „hogy vagy ellenkezik az átmenet a dogmával, vagy nem! — ha igen: akkor ő felsége mindég megtagadja; ha megengedi: akkor a dogmákkal dispensál, miben némi anomáliát látánk.

És ha nem jött volna most közelebbről valamely nevezetes, eleinte aligha kellőleg méltánylott esemény közbe, ma is csak ezen, annyiszor csépelt okok körül forognának ellenokoskodásaink. — Itt azonban feltűnik előttem felséges urunknak június 5-én kiadott vallásbeli k. leirata, és ez új világot terjeszt, vidám jövendőt ígér az egész átmeneti tárgyra! — mert kérdem: avagy az abban kimondott tökéletes viszonyosságnak törvényeinkből merített elve mellett gátoltathatik-e még a legnagyobb következetlenség nélkül az átmenet a teljes viszonyosságban álló vallások egyikéről a másikra? — lehet-e ezen resolutio után — melyben az apóst, magyar király megengedi: hogy a cath. szülő minden gyermekét protestáns vallásban nevelhesse — józanon még állítni: hogy az egyes cath. átmenetek a dogmákkal ellenkeznek?! — avagy nem nagyobb dolog az: ha egy cath. atya egész családi jövendő nemzedékét teszi protestánssá, mintha ő egymaga

változtatja meg hitét? — s ha az ily esetekben nem kell vizsgálni: vakmerőn adja-e át gyermekeit a más felekezetnek, ha az ily kötésekhez nem kell a fejedelem engedelme, sőt annak bejelentése sem kívántatik: mi nevetségessé válik azon állítás, hogy mind ezek szükségesek legyenek az egyesek áttérési eseteiben!

Sőt még tovább megyek, s kérdem: mi jellemzi ezen érintett k. k. leiratot leginkább? nemde a fejedelemnek azon gyöngéd vallásos érzete, mely szerént a lelkiismeretnek szabadsága felett őrködik, — őrködik annyira: hogy azt még positivus törvénynek sem akarja kenyszerítőleg alája vetni.

Már pedig lehet-e a lélekismeret szabadságát lényegesebben megtámadni, mintha valaki abban gátoltatik: hogy azon vallást kövesse, melyet legmegnyugtatóbbnak, legüdvösebbnek tart? — s tudnók-e hát mi a fejedelem gyöngéd vallásos érzetének ily malasztos módon lett előleges nyilvánítása után még védni azon tant: hogy a lelkiismeret szabadsága a fejedelem egyéni önkényének vettessék alája! azaz: hogy tőle függjön jobbágyainak mely vallás követhetése! — Igen is föméltóságos RR. én ezen kibékítések lelkéből merített resolutiót úgy veszem, mely elölegesen kiforgatja az indultus szüksége mellett felhozott két okot, azt t. i. hogy az dogma ellen legyen, s hogy azt a 26. törvénycikk 1. § sa rendelte légyen; sőt az én meggyőződésem szerént ő felsége az annyi idők alatt kétségbe vett §-t maga helyhezteti vissza eredeti azon értelmébe, melyet én annak beszédem elején adtam, hogy t. i. az átmeneti esetek csupán legfelsőbb felügyelési jog tekintetéből terjesztessenek fel ő felsége eleibe.

Bár mit teszünk is tehát most, s bár csak a t. KK. és RR. által javaslott módot fogadjuk is el, még is visszalépést teszünk!

Itt azonban nem tagadom: hogy parlamentaris formák által érzem magamat köttetve, miután a múlt országgyűlésen s máig is fennálló conclusummá lett a két tábla közt az: miszerént az átmenni akaróknak bizonyos külső formák szabassanak elébe; — de igényiek annyit a föméltóságos RR-töl, miszerént méltóztassanak azt legalább elismerni, hogy ő felségének érintett k. leirata által az átmeneti kérdés azon stádiumra szállott le: miszerént többé az indultusról szó nem lehet, hanem csak még a külső átmeneti formák megalapításáról.— Ez pedig már sokkal könnyebb kérdés, és olyan, melyről maguk a t. RR. azt mondják izenetükben: hogy az iránt lehet közelítés, csak a fő akadályra, az indultus szükségtelenségének kimondására nézve egyszer meg legyen az egyesség!

Íme bárom javaslat fekszik előttünk: a t. RR-ké, a föméltóságos RR-ké, és gróf Apponyié.

Nem tagadom a két elsőre nézve — amint ezt már a múlt országgyűlésen is megmondám, — nem szeretem a gyűléseket hatalmazni fel a RR. által javaslott tehetőséggel; de még is ez legközelebb állván azon értelemhez, melyet én tulajdonítok a fennemlített 13. §-nak: ehhez járulok, és a gróf Apponyiéból csak azon elvet ragadom ki, s tartom meg — ajánlván azt a föméltóságos RR-nek is: — miszerént ő az indultus adását a fejedelem részéröl is feleslegesnek tartja.

Az általa javaslott formalitásra nézve azonban csak így egy hallásra is tetemes kifogásaim vannak; — látom ugyan is abban a papi befolyást, — annak jogát: maga mellé két tanút vehetni, kikben ismét feltűnnek előttem a harangozó és egyházfi, mint a reversalisok rendes coramisansai; — láttok abban mezőt a kormányszékeknek arra, hogy ha akarják: a formalitásra szorított felügyelési jogok ürügye alatt indultus adást, vagy megtagadást fognak gyakorolhatni, — látom azon elvet, mely szerént egyik s másik tárgyban a legfelsőbb felügyeleti jog oda terjesztetnék ki: miszerént valamely, s egyik legkényesebb cselekvésnek elkövetése a kormányszékek előleges bele egyezése nélkül nem eshetnék meg — mit alkotmányos elveimmel összeegyeztetni nem tudok; — mind ezeknél fogva tehát most csak annyit óhajtanék határozatként kimondani: hogy a többség elismeri azátmehetést egy vallásról a másikra a fejedelem engedelemadása szüksége nélkül

is; s később kívánnék azon esetre szólhatni a gróf Apponyi által tett indítványhoz, ha a t. RR-ké — melyhez szavazatommal járultam — el nem fogadtatnék.

Egyébiránt legyen még szabad abbeli meggyőződésemet kimondani, miszerént e kérdésnek tisztába hozatalát sürgetőleg igényli annak jelenlegi állása a honban; — bizony ha nem lesz segítve a törvényhozás útján az átmeneten: ön maga fog az magának minden formák előleges eltiprásával utat egyengetni. — Nézzük csak sok megyék példáját, mi könnyen bánnak már is az átmenni akarókkal, s mi módok által lesz képes azoknak szabados cselekvését ily kényes tárgyaknál megakadályoztatni a kormány? hány hatóság nem rendelkezett még csak azért, mert a jelen országgyűlésétől várja az orvoslást? — oszoljunk csak megint eredmény nélkül el innen, bizony nem tudom hol áll meg a dolog!

Mert annyi csak igaz: hogy a szabad átmenet mellett szólanak minden békekötések: erre helyhezett bennünket vissza az 1790. 26. törvénycikk; s új erősség ez ügyben a föméltóságos RR-nek azon határozata: miszerént a t. RR-kel együtt kimondá az anathemát a hatheti oktatásra, — új erősség a legközelebbi k. k. resolutio is, melyben a viszonosságnak, s lelkiismeret szabadságnak elvei tündökölnek.

Vagy tán azt mondja valaki: hogy a fennemlített conclusum comitiale nem törvény, s azért erősséggel nem bír? — az igaz: hogy nem; de fele a törvényhozásnak, — s ha egy törvény értelméről kimondja véleményét, felér egy resolutióval, mely ugyanazon törvény ellen hoza be valamit; a törvényhozás épen azon fele nem fogadá el a Leopold császár által javaslóit hatheti oktatást, mely arra most anathemáját kimondá, s ezen — az akkorival már egybenhangzó conchisumban nyugodván meg a törvényt szentesített fejedelem — későbbi resolutió ugyanazt, mit ország és fejedelem egyetértve hagytak ki a törvényből, annak ellenére törvényszerűleg nem hozhatta be! — vagy talán az általam felhívott resolutio erősségét veszi valaki kétségbe? — ki szól ebben? — az apostoli király elveket mond ki — dicsőket — egy fejedelemhez méltókat s olyakat, melyeket a békekötések óta sokan homályosítni, kétségbe vonni törekedtek! — vagy talán oly resolutio ez is, mint a milyeneket tegnap hallánk a reversalisok megtámadói s pártolói által felváltva felhozatni? — olyan, melyet egy másikkal eltörleni lehet? — tagadom én azt: hogy elveket, s ily elveket visszavenni lehetne a fejedelemnek ’ s aki a kormánynak ezt merné javaslani, a nemzetnek iránti bizodalmát kísértené ingadozólag meg!

Mind meg annyi okok arra: hogy ha ismét törvény nélkül ősziünk el az átmeneti kérdésre nézve, honunk hatóságai nagy része úgy fogjaadolgot magyarázni: a mint erre a fentebbi adatok és erősségek szerént magát jogosítva lenni érzendi.

Még egyszer tehát törekedjünk e tárgy feletti egyesülhetésre; bizony ez által orvosolva lesznek bajaink nagy részben, száműzve teremünkből jövendőre — amint azt felséges urunk is óhajtja junius 5-diki utólsó leiratában — a vallás kérdési folytonos viták, — s elérve az: hogy innentúl megint üdvet s ^áldást fog földi életünknek felekezetesség bolygatta viszonyaira a vallás árasztani!

3. A túrmezei sérelem ügyében.

(A főrendeknél. 1844. jan. 31.)

Az országgyűlési gyakorlatom ideje alatt igaz, hogy nem tanultam meg az igent a nemmel megegyeztetni s a mint e kifejezést gróf Forgách előttem használta, megengedem: hogy igent s nemet egyszerre mondani nem lehet;

de megtanított arra is országgyűlési tapasztalásom, miként ha az egyik rész folytonosan igent mond, s erre a másik mindannyiszor nemmel válaszol, lehetetlen előbb utóbb meg nem akadnia az egész országgyűlési gép kerekeinek.

Azonban lássunk már most magához a tárgyhoz.

Nem fogja senki tagadni, hogy az előttünk fekvő tárgy irányában kifejlett közfogalom az úgynevezett illyrismust és ezzel ellentéti magyar nemzetiséget e jelen alapizenetbeli fökérdésektöl nem volna elejétől képes elválasztani; hiában mondák maguk a tekintés RR. érintett izenetükben — miként az illyr mozgalmak iránt majd még külön felirati javaslatban lesznek nézeteiket velünk közlendők,— hiában igyekezett maga fenséges elnökünk a kérdés első alkalommali tárgyalásakor már úgy vezérleni a tanácskozásokat, hogy azzal tisztán csak a verificationalis kérdéseknek terén forogjanak, — s haszontalan törekvénk a kedély csillapító célon a mai alkalommal is: mert bár ki szólalt is még fel ez ügyben, nem vala képes az érintett főtárgyakat úgy kísérteni szónoklatilag meg, hogy kisebb, vagy nagyobb mértékben ne érintette volna a magyar nemzetiség illyr mozgalmak által fenyegette Horváthon kérdését.

Igen, bár mennyire akarunk is látszólag kirekesztöleg arról tanácskozni, hogy a horvát követeknek miként lett elválasztásának kérdése tartozik a magyar országgyűlés eleibe? vagy arról: lehet-e e tárgyat, mint petitiót, keresztül ereszteni a magyar törvényhozótestnek? — igazabban még is a körül forognak előadásaink: van-e ez ügy, s mennyire kapcsolatban nemzetiségünk minden hű magyar iránt érdeklő ereklyéivel, — s mi lesz e tekintetben a célozott felírásnak Magyar- és Horvátországban hatása?

S ez volt, miért a felírást pártolók, kik az említett ügyekben rokonságot szemlélnek, a felterjesztést ellenzőket minden tartózkodás nélkül az illyrismus iránti rokonszenvvel vádolják, míg viszont ezek a horvátországi forradalmi kérdéseket, mint egészen más természetűeket, ez alkalommal mellőztetni óhajtván, amazoknak alkotmánytalan fogalmakat, municipalis jogok elleni törekvést, a létező rendnek felbontási igyekezetei hánynak kíméletlenül szemükre.

Íme! minő pártkérdéssé fajult el a tárgy közöttünk?! egy olyan tárgy pedig, melyről az a meggyőződésem, hogy ha volt valaha dolog, melynek elintézését úgy, s akként lehete megkísérteni, hogy az a külön árnyéklatu nézeteket lehetőleg kielégítse: e jelen alkalommal köztünk fennforgót én olyannak tekintem, s azt hiszem: hogy midőn a komáromi főispán indítványát tévé, ez üdvös célnak törekedett előleges jó kiszámítással elérésére; jó számítással mondom: mert ha végig megyünk mind azon nehézségeken, melyek részint múltkor már, részint ma hozattak fel a méltóságos fő RR. eddigelé e tárgyban diadalmaskodott többsége részéről a javait felírás áteresztése ellen, s összevetjük azokat az említett indítványnyal: lehetlen meg nem vallanunk annak szelíd, kíméletes s egyes érdekek sértését óvakodva kerülő, sikert azonban minden oldalróli jóakarat mellett még is szülhető voltát.

Ugyan is e nehézséggel az akadályok röviden e következők valának: soha e célba vett lépés által a megyéknek gondosan óvandó, és az 1791. 58. törvénycikknél fogva Horvátországra nézve kettős mértékben fenntartandó autonómiának látták veszedelmeztetve lenni elvét s eszméjét.

Mások nem tudák átlátni, mire kelljen nekünk beleszólani ez ügybe, miután a folyamodók, ha alapos követelésük, s valósággal Horvátországban a többség csak királyi engedelem mellett tartható tartományi közgyűlésen kívül is szorgalmazhatja a sérelmek orvoslását, nyitva állván a megye közgyűlések időnkénti tartásának alkotmányos útja előtte.

Valának többen, kik a folyamodókat egyszerűen a kormánybeli eljárás útjára indítványozák utasíttatni, úgy lévén meggyőződve, hogy országgyűlésen ily nemű panasz törvényesen addig nem vétethetik fel, míg azt a kormány nem

tárgy altatta előbb; s az e véleményen levők ily szempontból indulva ki oda is nyilatkozónak, hogy ha mint sérelmet nem lehet e dolgot felküldeni, annak felterjesztésére törvényeink s eddigi szokásunk más címet nem mutatnak;— mások végre,«ezekhez tartozám én is, úgy vélekedének, hogy bár mi örömest szólalnánk is fel ez ügyben nemzetiség tekintetéből, de egy akként szerkesztett felírásban, mely egy egyszerű folyamodás nyomán még csak figyelembe sem vévé a vádlottaknak a vádlóknál kevesebb hitelre semmiképen nem kárhoztatható véd nyilatkozatait, határozottan roszalja, sőt nemlegesen meg is semmisíti a történeteket nem csak: de még kárhoztató ítéletét is a másik fél kihallgatása nélkül mondja ki; ily eszméje, ily modorú felírásban — mondom — megegyezni nem tudánk, s készebbek voltunk azuttal inkább egészen állani el attól, s béketüréssel várni be a t. RR. által ígért illyr forradalmak iránti üzenet majdani megérkeztét, mintsem annak tenni ki magunkat, hogy bárha nemzetiség tekintetéből is, talán igazságtalanok — minden esetre nem méltányosak legyünk honfi társaink iránt; — és íme ily árnyéklatu nézetekből alakult azon többség egybe, mely a t. RR. felirati javaslatát egész kiterjedésben pártoló kisebb rész ellenében táblánknál ez ügyben múltkor határozott.

Kérdem most már: mind ezen nehézségek közül melyik gördíttetik a gróf Nádasdy indítványának alaposan útjába? — nem kerüli-e ez el, a mit már fenebb említék, az egyes érdekek kíméletével a méltán adott formáknak is megtámadását? — s nem nyugszik-e az kirekesztőleg azon egy, minden, bár különbféle színezetű érdeket egygyé varázsló rendíthetlen alapon, mely úgy vélem, mindnyájunknak sajátja, a nemzetiség iránti rokonszenvnek kiolthatlan malasztos érzetén? — Tudom én, hogy ennek mindent feláldozni nem szabad, — tudom, hogy ez sok esetekben veszedelmes volna; de tudom azt is, hogy hol az áldozatok nélkül mások jogainak sértése kikerülése mellett vagyunk képesek tenni, s ekként mutatni sympathiát bár hol is mutatkozó nemzetiségünk iránt: ezt tennünk nem csak szabad, sőt polgári legszentebb kötelességeink egyike 1

S lehet-e itten áldozatokról, mások jogai sértéséről szó? — s nem épen az-e inkább főérdeme az általam pártolt indítványnak, hogy minden legkisebb áldozat igénylete nélkül kíván az a nemzetiség érzete fonalán a közös célhoz vezetni el bennünket?! — mert hiszen! annak eszméje szerént nem kérettetvén ő felsége új tartományi gyűlésnek elrendeltetésére: a követválasztás érvényessége sem vétetik általunk kétségbe; nem vágunk tehát távolról is Horvátországnak annyira s méltán féltett autonómiájába; — de nem zárjuk el az indítványnál fogva annak sem sokak által fenntartani kívánt útját, hogy az 1791. 58. törvénycikk értelmében önmaga Horvátország végezhesse el a vitatott, az előre bocsátandó nyomozások után ő felsége által különben is a tartományi gyűlésre utasítandó kérdéseket — nemde? — ez vala pedig az első nehézség — mely a felírás elibe gátul tétetett?

De továbbá, nem tanácsosabb-e ily módon nyugtatni meg a folyamodókat, mint azt várni be, hogy másodszor is azon részükre múltkor innen ajánlott alkotmányos utat kísértsék meg, melyen közelebb Zágrábban vérrel pecsétlé a gyászt-szülte próbatétnek keserű eredményét?! s nem is hordja ez a sérelemnek bélyegét magán, mit gróf Nádasdy felséges urunk színe elibe akar juttatni, — nem vizsgálja ő, hogy történt-e ezen mindnyájunkat nyugtalanítandó ügyben évek óta a kormány részéről valami megnyugtató lépés, — nem bocsátkozik annak utolsó intézkedései fejtegetésébe; hanem pártolólag, közbenjárólag kíván egy ügyben fellépni, melyet nem vagyunk képesek elválasztani többé egy más olyantól, mely országszerte legnagyobb nyughatatlanságba helyhezé régóta már a kedélyeket.

És így nem félhetünk attól sem, ami egyébiránt kötelességünk teljesítése érzetében ügy hiszem nem lenne határozó a főméltóságos RR re nézve, hogy t. i.

rósz néven venné a kormány ilyes fellépésünket; — nem! sőt az a meggyőződésem, hogy épen ekként párosíthatnék legcélszerűbben irántai bizodalmunkkal ön magunk iránti kötelességünket.

S tagadom azt, hogy ily módoni lépés össze ne lenne táblánk s az országgytilésSméltós ágával egyeztethető; — igaz! hogy a panaszos bajoknak vizsgálatát és tárgyalatát fognánk felséges urunknál szorgalmazni, s nem mondanánk azokra ön m agunk még most kárhoztató ítéletet; — ámde tennénk azt azon remény kifejezése mellett: hogy felséges urunk igazságszeretete nem lészen hű magyarjait — nem Horvátországnak magyar jellemű lakosait tovább azon bizonytalanságban hagyandó, mely évek óta zaklatja kebleinket — mit szívünk mélyéből eredendő hatályos szavakkal mondani ki, úgy hiszem épen magas állásunk öntudata parancsolja.

Ami pedig azt illeti, mit báró Eötvös József tegnap tartott beszédében megemlített: miért egyszersmind az utat is ki nejelöljük fenséges urunknak, erre válaszom: hogy épen ennek meg nem említését vélte az indítványozott komáromi örökös főispán legbiztosb módnak arra, hogy a szorgalmazott felírás urunk királyunk elibe juthasson.

Ugyan is az út kimutatása, — annak elő leges kimondása, hogy mi új tartományi gyűlés tartását látjuk szükségesnek: magában foglalja azon eszme kimondását, hogy helytelenítjük a bánnak gyűlés tartásban! eljárását, s kétségbe veszszük érvényességét a horvát követválasztásnak; mit pedig csak nyomozások után vélünk napfényre deríthetőknek.

És ennek kihagyása továbbá az, mi által elháríthatjuk annak gyanúját magunkról, hogy mint verificationális bírák akarjunk a dologban eljárni; mert az, hogy a verificationális kérdésre nézve oly tisztán álljon a dolog, mint azt a méltóságos báró előadá, maguk a tekintetes RR-ek cáfolák meg nem régiben azon kerületi ülések által, melyek értelme szerént megyei utasítások által akarják küldőiktől megtudni: hogy a követválasztásoknáli kihágások felett önmaguk akarnak-e azok bíráskodni inkább, vagy bízni a bíráskodást az országgyűlési testületre? — Hiszen, mint már fenebb érintőm — gróf Nádasdy sem mondá, hogy a dolognak elintézése végtére is ne a tartományi gyűlés elibe kerüljön, hanem ő felsége által vélte a dolgot oda utasitandónak.

S végre nem maga a tisztelt báró úr mondá-e, hogy a tartományi közgyűlés tartása az egyedül lehető mód, mely által e bajok sikeresen orvosoltathatnak? — Ám tegyük fel hát a kormányról, hogy több utak különben is e célra nem vezetvén — el leszen ez egyet anélkül is találandó, hogy azt minmagunk tűzzük ki elibe;— s mind ezek után csak azon egy ellenvetésre akarok megfelelni, mint h aaz ily modorú fellépésre naplóinkban mindeddig példa nem léteznék: mert nem lehet kétségbe venni, hogy a külső-szolnoki eset lényegére nézve egy a jelen lévővé, miután abban is előbb szólott fel az ország gyűlése, mint sem az kormányilag tárgyaltatott volna; — de bár ha soha nem lett volna is szőnyegen a külső-szolnoki eset, lehet-e abból azt következtetni: hogy, ha mindjárt először is, ne legyen oly kérdésben joga felléphetni az országnak, mely iránt nemzetiség tekintetéből rokonszenvvel viseltetik? — ne oly esetben, midőn azt hiszi: hogy fellépése csendet, békét fog az illetőkre árasztani, — talán keletkezhető nagyobb bajoknak elejét venni, — hogy — mondom — ily rendkívüli esetben rendkívüli módhoz is ne nyúlhasson, — s csak azért ne: mert erre még példa nem volt? -- azt el nem ismerhetem.

Mivel tehát a többször érintett indítvány a megyék autonómiáját nem veszedelmezteti, Horvátország municipalis jogait távolról sem sérti, s az érdeklett egyes személyek kíméletével tétetett, semmi formákba nem ütközik, táblánk, s az országgyűlés méltóságával teljesen egybe férhető: azt egész kiterjedésében pártolom; s érzékenyen kérem a méltóságos fő RR-ket, méltóztassanak azt részük-

röl is elfogadni. — íme most is erősebben áll már e kérdés közöttünk, s erősödni fog az naponta, s annak mostani el nem fogadása csak késleltetése a dolognak, — késleltetése: mert a magyar nemzetiség háttérbe többé nem vonulható érzete csatlakozott ahhoz; — s azért annak előbb utóbb győznie kell — de győznie azért is: mert minden ellentétü ideiglenes s nem irigylendő áldiadalmak lobogója végtére is csak búsan lengene a sértett nemzeti érzéseknek győztesek által ásta sírja felett.

B. JÓSIKA SÁMUEL.

Született 1805. jul. 7. A hivatalnoki pályára lépve már huszonnégy éves korában Tordamegye főispáni helytartójává neveztetett. Politikai pályáját az 1834-ki erdélyi országgyűlésen, mint királyi hivatalos kezdte s a magyar 1839—40-ikin folytatta. Részt vett a büntető törvényjavaslat készítésében. 1846-ban az országgyűlés ismételt kijelölésére erdélyi kancellárrá neveztetett, mely hivataláról 1848. áprilban mondott le. Azóta elvonultan élt 1860-ig, midőn meghalt. B. Jósika Sámuel a hatalom embere volt. Erdélyben nagy parlamentáris készültséggel s terjedelmes tudományos ismeretekkel állt a kormánypárt élén, — mely ott még nagyobb ellensége volt a haladásnak, mint Magyarországban, melynek felső házában b. Jósika szinte egyik oszlopa volt a kormánynak.

A vallás tárgyában.

(A főrendeknél. 1840. április 9.)

A tekintetes KK. és RRnek a jelen izenetbe foglalt tönvényjavaslatát figyelembe vévén, nem lehet el nem ismerni egy abban mutatkozó engedékenységnek szándékát, melyet mint a közelítésnek örvendetes jelét üdvözlenünk kell. Igaz ugyan, hogy a KK. és RR. előzményeikben ezen főméltóságú táblának előbbeni izeneteiben e pont iránt kifejtett elveiben meg nem nyugodván, nyilván kijelentik, hogy ez alkalommal is a reversalisokra nézve előbbi nézeteiknél megmaradnak, s a reversalisokat törvényelleni szerződésnek tekintik; de ezen — vélekedésem szerént — nincs miért fennakadnunk, midőn másrészről ott, hol a jövendőt szabályozó rendelkezésről van szó, magában a törvényjavaslatban az említett elvnek alkalmaztatása egészen elmellőztetik; mert valamint szükségesnek, sőt nélkülözhetlennek tartom, hogy mikor a két tábla közötti vitatásokban a különböző véleményű meggyőződésekből kell kifejlődni egy bizonyos törvényes eredménynek,— akkor megegyezésen épüljön a conclusum, s következésképen a tanácskozásokat is e szerént kell a megegyezés sikerüléseig folytatni; — úgy ott, hol az elvek kifejtése egy törvényjavaslattal végeztetik be, mely főpontjaiban minden különböző nézeteket egyesit — tökéletes szükségtelen az elvek iránti további vitatás. Így történt a jelen esetben is.

Ragaszkodjanak bár a t KK. és RR. továbbra is azon eszméhez, hogy a rcversalisok eleitől fogva mindenkor törvénytelenek voltak, ha csak ezen eszmének alkalmaztatása a törvénybe, a főrendek nézeteivel össze nem ütközik, azt hosszasabban vitatni nem kívánom, s azért bátor vagyok csak azt javaslani, hogy ha a nagyméltóságu főrendek előbbi elveikhez való ragaszkodásukat, magok részéről is megemlíteni kívánják, ez — röviden s úgy hogy újabb vitatásokra alkalom ne szolgáltassák — a tekintetes KK. és RRhez küldendő válaszban érintessék meg.

A mi a törvényjavaslatot illeti, ennek első szakaszában a tekintetes KK. és RR. ezt mondják: „a vallásos reversalisok vagyis a születendő gyermekeknek mely vallásban neveltetésök iránti kötelezések erőnélkülieknek nyilatkoztatnak.u Ezzel tökéletesen megegyezek, — ezt a nagyméltóságu főrendek valamint a múlt, úgy a jelen országgyűlésen is elhatározni méltóztattak; s így a dolog érdemére nézve észrevételem nem lehetvén, csak azt kívánom, hogy a törvénynek ezen rendelkezése mennél tisztábban s határozottabban mondassék ki.

A méltóságos főrendek a reversalisok iránt mindég abban állapodtak meg s azon értelemben is közlötték határozatikat a tekintetes KK. és RRkel, hogy a törvényben azon reversalisokró] legyen szó, melyek ezentúl köttetnének. Nem tehetem fel, hogy a t. KK. és RR. is ezt ne így értették volna, minekutána épen így s ezen értelemben nyilatkoztak maguk is mind a két országgyűlésnek folyamatja alatt, s inkább azt kell hinnem, hogy ez a mostani szerkezetből kimaradván, talán csak penna hibájából eredeti ezen hiány: nem gondolom tehát, hogy a t. KK. és RR. javaslatával ellenkezésbe jönnék, ha az említett cikkelynek első szakaszában világosan kívánnám kijelenteni: minő reversalisok értetődnek a törvény szavai által, s e szerént ily formán állana a szerkesztés: „a vallásos reversalisok, vagyis a születendő gvermekeknek mely vallásban neveltetésök iránti, ezentúl kötendő kötelezések erőnélkülieknek nyilatkoztatnak.“

Ennyit a törvény első szakaszára nézve: mi a másodikat illeti: úgy látom a tekintetes KK. és RR. két dolgot kívánnak itt főkép szem előtt tartani, először: hogy a reversalisokat a múltra nézve úgy kívánják tekinteni, mint privát szerződéseket; noha — mint fentebb említém — előzményeikben törvényteleneknek állítják az ily kötéseket, magában a törvényben mind azon következéseket kívánják, részint kivételképen, részint meghatározólag megállapítani, melyek a privát szerződésekből folynak.

A második egy bizonyos, eddig fenálló status quo-nak megtartását tárgyazza, hogy tudni illik azon gyermekek, kik egy bizonyos vallásban neveltettek, annak gyakorlásában hagyattassanak meg, ha szintén reversalisok következésében más vallásban kellett volna is neveltetniök.

Ezen két nézetben tökéletesen osztozom, — a reversalisokat mindig magány szerződéseknek tekintettem, s azért minden ebből folyó következményeket el is fogadok.

Szintúgy a status quonak fentartását is szükségesnek tartom; mert tapasztalásból tudom, hogy alig van a vallásos viszálkodásoknak gazdagabb forrása mint az, hogy olyanok, kik egy vallásban neveltettek, annak tanításaihoz szoktak, azokban találják fel vigasztalásukat, felsőbb parancsok által azon vallásnak további követésétől cltiltatnak.

De ha ezen elvekben meg is egyezek: kénytelen vagyok egyszersmind megvallani: hogy a rendek által közlött törvényjavaslatot kielégítőnek nem tarthatom, — s részint tovább terjedőnek tartom, mint a privát szerződések természete kívánja, részint nem látok mindent abba foglalva, a mi a magánykötések ezen neméből következhetik.

így mindjárt a szakasznak elején azon feltételek Jközött, melyek a reversalisokat erejükből kivetkőztetik, a csalárdság és erőszak mellett a külső befolyás is emlittetik.

Ha a két elsőre nézve nincs is észrevételem: a külső befolyást sokkal általánosabb kifejezésnek tartom, mintsem hogy azt elfogadni lehessen; az erőszak és csalárdság valami positivumot foglal magában, minek bebizonyítása könnyebb lehet, annál bajosabb az a külső befolyásnál, mely eszmével, határozatlan kiterjedtsége mellett, mindig egy odiosa reticentia lehet ötszekötve, s ez által a béke fentartására irányzó vallásos törvény könnyen válhatna sikertelenné.

Ezekért ezt minden esetre kihagyandónak vélném.

Épen oly kevéssé egyezhetem meg azon javaslóit rendelkezésben: hogy „ezen szerződések csak a házastársak kölcsönös megegyezésével bontathassanak fel/ — s ezen nézetemet épen a privát szerződések természetéből, — milyeneknek kívánom a reversalisokat tekintetni — következtetem.

Ha a törvényhozás rendelkezni akar a magány kötésekről: megggyőzödéscm szerént általános szabályul kell annak tartatni, sőt ki is mondatni, hogy azok ha bona fide köttettek, tartassanak is meg: de ne szolgáltasson arra alkalmat, hogy az ily kötéseket az egyik fél a másiknak kárával felbonthassa. Az ilyen szerződéseknek célja nem más, mint a kölcsönös csendnek és békének megállapítása, s ha már erről kell a legislatiónak határozni, tegye legalább úgy, ho y magas helyzetében fel ne szólítsa a felek egyikét azon házi békének felforgatására, melynek eszközlésére köttetett az ily szerződés; távoztassa el ezt leginkább akkor, midőn oly hatalmas inger, mint a vallásos buzgóság, úgy is oly könnyen bírhatja reá a felet adót szavának megváltoztatására.

Vétére a status quo t illetőleg: szól ugyan a rendek javaslata azon esetekről, hol reversalisok kiadása után gyermekek léteznek, és vallásos nevelést is nyertek: — de elhallgatják azokat, hol a reversalisok mellett kötött házasságokból még gyermekek nem születtek, vagy ha születtek is, még vallásos nevelést nem nyertek.

Oly hiányok ezek, melyeket egy törvényben, melynek kimerítőnek kell lenni, — kipótolhatlanul hagyni nem lehet.

Ezeknek következtében, noha a szokás azt hozta volna magával, hogy ha a nagyméltóságu főrendek a közlőit törvényjavaslatot más alakba kívánják önteni, — at. Kit. és RR. szóllíttassanak fel a szerkesztésnek módosítására: itt mindazonáltal, a hol a törvényjavaslatban a nézetek különbsége nem oly nagy, s egyes kifejezésekre szorítva, könnyebben kiegyenlíthető, az időnek megkímélésével is megegyezőbhnek vélném, ha t. rendeknek azon formában feleltetnék, a melyben nézeteiket velünk közlötték, bátor voltam ehez képest egy javaslatot föltenni, melyet a nagyméltóságu főrendek engedelmével fel fogok olvasni:

„2-ik §. A házastársak között ezelőtt készült ilyen kötelezésekre nézve innen jövendőre vonható minden erősség és következtetés nélkül rendeltetik; hogy azok ha különben csalárdság és erőszak nélkül adattak ki, erejökben meghagyatván, foganatjokat csupán a catholica félnek lehessen szorgalmazni. “

Ezen javaslatban igyekeztem szinte azon szavakat megtartani, melyekkel a t. KK. és RR. éltek, s ezért ezen szavakban: „innen jövendőre vonható minden erősség és következtetés nélkül“ — noha nagy erőt azokban semmi tekintetben sem találok, — akadályt nem kívánok keresni. — De különben is reményiem, tapasztalni fogják a nagyméltóságu főrendek, hogy ezen javaslatnak több szavai is a t. KK. és RR. által felhozott nézetekkel nem ellenkeznek, és a fentebb érintett hiányokat is a lehetőségig kipótolják.

Az első feltétel, melynek minden ilyen törvényben fel kell találtatnia, az: hogy jelentessék ki tisztán, miszerént ilyen kötések, ha bona fide köttettek, a törvény által valósággal meg is erősittetnek, egy szóval: hogy a törvény azokat óltalma alá veszi; ezt a rendek javaslata egészen elmellőzte, itt pedig nyilván ki mondatik, hogy az ilyen szerződések erejökben megtartatnak.

A másik főnézet, melyet a rendek kilátásával megegyezőleg pártolni kívántam, az volt: hogy magányszerződéseknek kell a reversalisokat tekinteni, — ez is ki van ezen javaslatban jelentve: mert megszüntetnek az által, mi a privát szerződéseket is megsemmisíti: csalárdság és erőszak által, s elmellőztetik azon hozzátétel, melynek lehető káros következéseit felebb említettem: — a külső befolyás.

Az mondatik továbbá ezen javaslatban: hogy a reversalisok foganatját csak a catholica félnek lehessen szorgalmazni, ebben foglaltatik azon eszme, me-

lyet a t. KK. és RR. azzal, hogy az ily kötések a felek kölcsönös megegyezésével felbonthatók legyenek, — kívántak kifejezni; mert kin van a visszalépés akkor, midőn ily kötések fel akarnak bontatni? — Bizonyosan a catholicus részén, ha tehát ezen fél elmulasztja ezen kötés teljesítését a reversalisok ereje mellett szorgalmazni, de facto elállott a kötéstől, és a cél elérettetik a nélkül, hogy a kölcsönös visszalépés — úgy a mint a rendek kívánják, — a törvényben tisztán megengedtetvén, ezen inger által a protestáns fél mintegy indíttassék arra, hogy az adott reversalisnak eltörlésén sokszor a házi csend megzavarásával munkálkodjék; — sőt inkább a catholicus résznek a reversalis által nyert joga vétetik a törvény praesidiuma alá. Praesalválva van ezen indítvány által a status quo is, mivel ha a gyermekek catholice neveltetnek, ez bizonyosan annak jele, hogy a catholicus fél a reversalisok sikerét sürgette, s így az új törvény ezentúl is mellette lesz;
— ha pedig a reversalisok ellenére evangelica vallásban neveltetnek, megint annak bizonyságául tekintethetik, hogy az anya a reversalisokat nem kívánta szorgalmazni; s így de facto történt visszalépése következtében a gyermekeknek ezentuli vallásos nevelése változást nem fog szenvedni.

Végtére, mit a t. KK. és RR. javaslatukban egészen elmellőztek, itt meg van érintve; ha tudniillik a reversalisok kelése után gyermekek még nem születtek. vagy vallásos nevelést még nem nyertek volna, — a törvénynek provisiója — mihelyt általánosan kimondatik, hogy a kötött reversalisok ezentúl teljes erejükben hagyatnak, s azoknak szorgalmazása a catholicus felet illeti — ezekre is kiterjed.

Ezen javaslatomat a nagyméltóságú főrendek méltánylásába ajánlván, reményiem, hogy ha kielégítőnek nem is találtatnék, a nagyméltóságú főrendek bölcsessége annak alapján határozni fog.

SZEMERE BERTALAN.

Született 1812. aug. 27-én. Borsodmegyében, Vattán. Tanulmányait a sárospataki, miskolci s késmárki iskolákban végezvén, patvariára adta magát. Utóbb tiszteletbeli aljegyző lett Borsodmegyében. 1886—7-ben beutazván a külföldet, útirajzokkal, majd publicistái munkákkal lépett az irodalmi térre. 1843-ban, mint Borsod követe, kezdé meg parlamenti pályáját. 1848-ban tagja volt a Batthyányi-miniszteriumnak, s utóbb Kossuth kormányzósága alatt a magyar kormány republikánus elnöke.

Forradalom után menekültként élt külföldön, míg nehány év előtt engedélyt nyert visszatérni hazájába, melyet azonban csak rövid ideig használt.

„Többször felvilágosítá a tárgyat, mint elragadott, úgy mond róla Csengery. — Beszédében legtöbb kép csak drága ékköve, foglalványa volt eszméinek, gondolatainak. — Többször csillogott, mint melegített. Hangja nem csengő, de tisztán érthető, férfias s eléggé terjedelmes. S magassága, ereje és gyorsasága növekedett a szenvedélyesb helyeken. Egyéb árnyalatok, főleg az érzésszavalás színei csak ritkán mutatkoztak. Testhordásában volt némi fesz, némi nehézség. Igaz, hogy a szószék nem színpad. S Szemere beszédének nem volt szüksége, hogy tessék, a hatás külső eszközeire; mint nem volt szüksége hízelgő szavakra, hogy megnyerje hallgatóságát. Mindég távol volt ajkaitól e hízelgő tetszelkedés. Örömmel láttuk mindazáltal, mint vetkezé le időnként azon feszességet is. A miniszterség e részben jó hatással volt reá. Sokszor volt kénytelen rögtönözni, otthonosabb lett a szószéken, s a gyakorlás több könnyűséget adott taglejtésének is. Előadásban is erősödött naponként. Kezdetben némi töredékesség jellemzé előadását, anélkül, hogy akadozónak mondhatók vala. — Olykor mintha törvényt szavalt volna. Bizonyos imperatív szónoklati modor, mely érzi a stvl szépségét, az okoskodások erejét, de mintha érezne a tartalom súlyát is. Méltóságos, de bir elég folyékonysággal. Folyvást beszélt, de nem folyékonyan. Utóbb a miniszterelnök szó-

noklataiban feltűnt a köztársasági egyszerűség, a forradalmi irány egész meztelenségében. Elhányta beszéde szokott ékességeit, s azok helyett gúny, elmésség mutatkozott. Megerősödött éle a logikának, nyers őszinteséggel. Ez visszataszított, míg amaz meggyőzött, elragadott az okoskodás ellenállhatlan erejével. S mindezekhez szokatlan könnyűség, majdnem cinismus az előadásban. A szószéken kívül nem volt elég nyílt, hanem zárkózott. Ez sok gyanúsítást szült, de ő férfiasán tűrte a félreismerést, a rágalmakat. — — Mint törvényhozó, az alsóházban Deák után Szemere volt kiválólag alkotó eleme a régi ellenzéknek. Lapidaris irmodora, az erőteljes, rövid, szabatos nyelv, a szép mozaik styl különösen alkalmas volt törvényalkotásra. A törvény szerkesztés, tformulázás ügyességében, Szemere mindjárt Deák és Szalay után következett. De merészebb kezdeményező volt, mint amazok. “

1. A követek megbízólevelei ügyében.

(A KK. és RR-nél. 1843. jun. 21.)

Először is királyi személynek ő nagyméltósága beszédének legkevésbé lényeges részére teszem észrevételemet, megjegyezvén: hogy ha nagy méltóságod a latin nyelvet mint olyan öreget tiszteli, mely nemzetünknek oly sokat használt; én részemről nem tisztelem, mint olyan öreget, mely nemzetiségünk s a közértelmiség előmenetelében századokon keresztül gátul állt.

Én más hasonlatossággal élek: nemzetünket egy egészséges emberhez hasonlítom, melyet idegen kormány s papi befolyás kényszeritett mankón járni, s nem foghatom meg, miképen emlékezhetnék édesen s tisztelettel egészséges ember mankóira, miken járnia kelle, bár reájok nem szorult.

Az elnök három ellenvetést gördite a felirat ellen.

Első az: miszerént az illyr mozgalmak megemlítését kihagyatni azért kívánja, mivel kinek van arrról bizonyos tudása? — de kérdem én: nem tudja e azt az egész ország? a levegő teli van vele, a határhegyek elbeszélnék, ha szólhatnának; mindnyájunknak kell tudnunk, hacsak e négy falnak azon varázsereje nincs, hogy mit körülötte tudunk, itt benn elfelejtjük, — de lépjünk ki, s kit elsőben találunk az utcán, el fogja mondani. Avvagy midőn közelite hazánkhoz az ellenség, hiteles oklevélre vártunk? E mozgalmakat bizonyítja a horvát követek azon utasítása is, miszerént nekik tiltatik e teremben magyarul szólani. E mozgalmak szülték ama tisztválasztási zavarokat Zágrábban, melyek vizsgálására királyi biztos neveztetett, — minek eredménye hogy velünk közöltessék, annak idejében fogom sürgetni, s ha való azon hir, miképen a királyi biztos az illyr mozgalmakra vonatkozó vádakat visszaigazitotta, őt olyan kuruzslónak nevszendem, ki a sebet külsőleg behegeszté, de annak kútfejét belől orvosulatlan hagyá.

Másik ellenvetés szerént ez egész panasz a többi sérelmek közé volna utasítandó. — De mellőzöm amaz eldöntő okot, hogy ha a turopolyai nemességnek tartományi országgyűlés összehívása által sérelem orvoslására alkalom nem nyujtatik, a megyék hatósága szerént, melyek bármikor tarthatnak gyűlést, sérelmét nem orvosolhatja, — e sérelmet én szért tartom kiválólag fontosnak s előlegesnek, mert a nemességnek lehető legnagyobb sérelem a törvényhozásból kizáratni; országgyűlés végével pedig késő lenne az orvoslás, midőn már meg fognak hozatni a törvények, olyanok által, kiknek választásába be nem folyhattak; s nem volna ezen sérelem sem, ha az illyr mozgalom nem dúlná Horvátországot.

A harmadik ellenvetés oda megy ki, hogy e sérelem fölött elsőbbséget érdemelnek a királyi előadások, melyek épen a nemzet kívánatait fejezvén ki, oly kor- és népszerűek.

Azonban mind ezekkel a nemzet már megjelent a királyi széknél: akkor nem tetszettek, most íme azért látszanak felhozatni, hogy sérelmeinkkel hallgas-

sunk. De midőn egy részről becsülöm az elnökben azon kötelesség- s jogérzetet, miképen a tárgynak felvételében azon rendet megtartá, melyben a tárgyak a kerületi elnökség által benyujtattak: más részről azt hiszem, miképen a KK. és RR. épen nem ellenzik, hogy a kir. előadásokra készült s ezután felveendő válaszfelirat e sérelemnél előbb küldessék fel, sőt ha e sérelmet, az elnök nem ostromolná, azóta már rajta túl volnánk, azóta a válaszfelirat körül folyhatnának tanácskozásaink.

Az elnök társországokról szólt.

Én e kifejezést nem örömest hallom, azon oknál fogva, mivel a kifejezésekből jogokat szoktak később következtetni.

Emlékezzünk a tegnapi napra.

Nem akarom ez úttal kérdezni, hol van amaz önkényes frigy, melynél fogva Horvátország Magyarországhoz szövetkezettnek állíttatik? — nem feszegetem ez úttal annak okát sem: Ulászlótól kezdve III. Károlyig a törvények elő- s utóbeszédeiben s a hitlevelekben miért íratik folyton: „partium subjectarum“ — „incorporatarum“ és nem „adnexarum?“ — sem az 1351: 11. t. cikkre nem hivatkozom, mely világosan mondja, miképen a fejedelemségek az ország határain belől vannak; csak azt jegyzem meg: hogy midőn törvényeink magyarról szólanák, alatta a horvátot is értik, hogy az 1741: 61. t. c., melyben e szavak olvashatók: „Regnorum adnexorum filii nativi sub denominatione hungarorum quoad officia et beneficía ecclesiastiea et secularia etiam comprehensi intelliguntur,“ épen a horvátok kérelmére alkottatott; hogy 50 év óta — mely idő alatt a magyarok közt a német, francia, angol nyelv annyira elterjedt, s az illyr nyelvben mondhatni egy új nyelv támadt — mind idejök, mind alkalmok lehetett a magyar nyelvet megtanulhatni.

Én Európa bármelyik müveit nemzetét merem fölhini bíróul e nyelv ügyében, s ha értesittetni fog, miképen Horvátországamagyar törvényhozás alatt van, miképen nyelvűnk bevitele fél század óta elhatároztaték, — ha hallani fogja, hogy a horvátok 1827- és 1836-ban magok sürgették a magyar nyelv terjesztését, mire azonban törvényhozás s kormány nagy gondot nem fordított, s most mégis erőszakolásról vádoltatik, — ha mindezt ekképen fogja hallani, nyelvűnk körüli eljárására a nemzetnek a horvátok irányában azt fogja mondani: e nemzet vagy nagylelkű, vagy gyáva.

A tegnapi végzés, — miszerént a követek magyar nyelven szólani kötelesztetnek, — az elnök által megemlittettvén, ez alkalommal nem lehet fel nem szólalnom.

Küldőim kívánják kijelenteni .· hogy nyelvűnket közigazgatási nyelvvé akarják tenni, de nem akarják be tolni a családi körbe.

Ez nem törvénybe való; de a tegnapi· események után szükség ezt fenhangon kérdenünk, mert az erőszak hírei azóta repülnek a horvátok közé; szükség kimondanunk, hogy ama tiltó utasításban mi az illyr párt müvét szemléltük, hogy végzésünkkel megegyezőnek hisszük a horvát nemzet többsége, azaz a magyar-horvát résznek meggyőződését az orosz-illyr felekezet ellenében, s hitünk és reményünk erős: miképen a horvát föld még több Zrínyieket és Prangepánokat is szül nekünk. És ha valaha, most látom kívánatosnak az országgyűlési szabad újságot, mely az álhíreket megcáfolva híven hirdetné a történteket.

Nagyméltóságod így szólt: „a valót mondja, nem érzi magát kényszerítve ellenkezőt mondani, — ha meggyőződését nem követhetné, — lelépne a helyről.“

Hiszem, ez nem puszta beszéd, hanem úgy van igazán.

Tegnap óhajtám itt láthatni közöttünk a magyar kormányt, ha ugyan van független magyar kormány. És kérdeztem volna tőifik: váljon midőn a király tanácsosai levétek, meggondolátok-e, mily felelősséget vesztek vállaltokra a nemzet

és felség érdekében? — valljon a haza képe és a nemzetiség szelleme néha feltünik-e telketekben, s éreztek e erőt magatokban víni érette, s ha kell, meghalni is? váljon a belső tanácsban a német, cseh, olasz tanácsosok közt mertek-e felszólalni, hogy a magyar nemzetiségnek terjedni kell, hogy a nemzetiség jövendője egyszersmind Ausztriáé?

Ha kormányunk nem nemzeti: oka, mert a személyek nem azok.

Azt kell hinnem, hogy a kormánynál levő magyarok azon elveket vallják, mik szerént kormányoztatunk; s ha így van, — ez leverő; ha más elveket vallanak, s nincs erejük lemondani, — ez még leverőbb.

Elvekkel a kormányférfiak, úgy látszik, nálunk még nem bírnak, — nem! az elveknek itt nincsenek áldozatai.

Annyi millió polgár közt nincs nehány magas tisztviselő, ki elveivel bírna visszavonulni; csak 10—20 ily magas rangú polgár, s visszalépéseiknek erkölcsi következményei felszámíthatlanok lennének a nemzetben.

Ez okból volt oly kedves hallanom, hogy királyi személynök úr nem engedi magát kényszeríteni, s követi meggyőződését! ez okból kell óhajtanom emeltetését azon magasb tanácsba, hol a nemzet ügyei intéztetnek, mert vagy keresztül vinné elveit, vagy visszalépne, s példát adna másoknak.

Bártfa városa követének előadását illetőleg, nem akarok az elnöki jogba vágni; de a tanácskozásban oly szükséges rend okáért szerettem volna, ha e tárgy bevégzése előtt a városok ügyéhez nem kellene szólanunk.

Azon nevetséges hasonlatára nézve, miszerént ha Szabadka határa némely megyébe fektettetnék, feje s lába kicsüngne, csak azt jegyzem meg: hogy viszont ha Bártfáé Bihar megyébe vettetnék, aligha lámpással nem kellene benne felkeresni. Hogy rendezés nélkül s előtt szavazatot ne kapjanak a városok, országos közértelem, a polgárok magok nem óhajtják, s közhír, miképen több városokból ily értelmű kérelmek fognak ide az országgyűlésre felküldetni. És én nem tudom, ha oly utasítással a városi követséget elvállaltam volna e? de ha elvállalom, ha a szavazatot sürgetem, és megkapom vala, felkiáltottam volna: a szavazatot megnyertem, de hazámat elvesztettem!

2. A szólásszabadságról.

(A KK. és RR-nél. 1843. jul. 10.)

Hogy a múlt országgyűlés e sérelem sürgetésében kifáradt, azon nem csodálkozom, és így azon sem, hogy annak végefelé mintegy szokásból váltogattatának az izenetek; ellenben óhajtható lett volna, hogy ez új országgyűlésen hévvel karoltassék vala fel e tárgy, s ne vehessék e jelenetből a fő RR. magoknak azon tanulságot, miképen elég valamely tárgyat bizonyos ideig gátlani, elég 23 izenetet váltani, hogy iránta meghidegüljünk, hogy az kezeink közt mintegy halva feküdjék.

Ez az oka, minélfogva nem állhatom meg, bár minden felől hallom a száraz „maradjon“-t, hogy néhány szót ne mondjak mellette e sérelemnek, miután ellene annyian nyilatkoztak.

Én az elnökkel épen ellenkezőleg azt tartom: épen most van ideje e sérelemnek, épen a kír. előadások feletti tanácskozások bevégzése előtt · a kormány reform-szándékairól szavakat már bírunk a kir. előadásokban: de nekünk tettek kellenének, s e felírás által ezekre volt alkalom a kormánynak nyújtva: mert míg legalább a lényegesb sérelmeket nem orvosolja, a kormány s a nemzet közt egy válaszfal mindég lesz.

Azt óhajtjuk tehát, hogy e válaszfal kiemeltetvén, lássa a világ, mikép a

kormány csakugyan vezére a nemzetnek; azt óhajtjuk, hogy a kormány csakugyan vezérünk legyen, és így az lesz, és csak így lesz az, s megfogja mutatni a jövendő, mi nagy és dicső dolgokat vihet végbe mind künn, mind benn oly nemzet, melynek elején vezérül egy bátor s bizodalmát bíró kormány áll. S legközelebb a kormány fogná érezni, mi sikerrel tárgyal tatának a kir. előadások, ha előbb a nemzet e tekintetben biztosíttatnék, s ezért látom én idejét a felírásnak épen most; sajnálom, hogy az elnök ellenzi, mert annak jeléül tekintem, mikép nem akarják orvosolni; ha akarnák, magok sürgetnék, mert a tanácskozások egészen új szint öltenének magokra.

Mi a Jász-Kun kerület követének s másoknak azon állítását illeti, miszerént a kegyelmezés által megszűntek a sérelmek: azt kiszem, oly általánosan ezt még-em lehet mondani; azt hiszem, ott, hol a test ha él is, de az értelem megbomlott, mégis csak van áldozat.· De a múltnak emlékezete ha fájdalmas is, nem az aggódtat minket, mert a személyek sérveinél magasb tekintet a jog sérelme, s vagyunk-e e tekintetben biztosítva? s ha nem vagyunk, a jövendőt nem lehet-e úgy nézni, mint nyílt mezőt új áldozatokra? Kik szenvedtek, azokról azt már el nem fordíthatjuk: de paizst akarunk szerezni azon millióknak, kik élnek jelenleg, és még születni fognak.

Azon beszédek, melyek a múlt országgyűlésen a szólásszabadság felett moudattak, hasonlók a költők azon müveihez, melyekben saját szenvedéseiket éneklik meg, — a legszebbek, de a sérelmen, a panasz okán mitsem segítenek; olyan érzemények, melyek e ház falait megszentelik: olyan eszmék s hatalmas okoskodások, melyek méltók voltak egy ország által hallatni, leginkább azon alkalommali beszédekből fejlődtek ki; azonban hiába nyögött az ország e sérelem alatt, — a nemzet roppant többsége hiába kiáltott fel a hatalomcsapások alatt alkotmányán: —a másik táblának nem volt szive azt érezni, nem volt füle azt meghallani.

E két tábla közt térileg oly kis távolság van, de a hazafiság és szabadság körüli fogalmakra nézve ezer mértföld fekszik közöttük.

Nem akarom én, hogy e sérelem felett hosszan vitatkozzunk; de kívánom, hogy bizonyos szent pietással forogjunk e tárgy körül, és óhajtom, hogy míg a kormány nem szóval, de tettekkel jelét nem adja annak, hogy tiszteli a szabadságot, a törvényeket, hogy a múlt törvényszegések többé nem fognak elkövettetni, — mindaddig óhajtóm, miképen c sérelem — bárha halottaiból is — néha-néha ekképen jelenjen meg közöttünk, s intsen bennünket nem bízni jobban, s nem bízni előbb a kormányban, semmint azt megérdemli.

Visszapillantva történeteinkbe, sérelmeinknek volt egy haszna, legalább az én hitem szerént, t. i. ébren tartották a nemzetet; azóta talán nem volnánk, ha a sebek elaludni engedtek volna.

Adná Isten egyébiránt, hogy ez lett légyen az utolsó sérelem, melynek ily hasznát érezzük!

Kedvem, keserű kedvem volna elősorolni azon sérelmeket, melyek a szólásszabadság általános nevezete alatt foglaltatnak.

De csak azt jegyzem meg ezúttal: miképen életemben semmi sem hatott ream szörnyebben, mint midőn Bars akkori követe e teremben mondott szavaiért megidéztetett; mintha szentségtörést láttam vájna, midőn a végrehajtó hatalom a bírói hatalmat e terembe ekképen beléptette; mintha Rudolfot láttam volna, mint tépi össze alkotmányunkat is; én azóta mit sem csudálkoznám, ha fegyveres erő verné szét a gyülekezetei, ha a beszédet eltiltani lehet, ki a tilalomnak nem enged, azt büntetni és szétüzni is lehet; — mely kormány így nem cselekszik, az vagy gyáva, vagy következetlen.

Röviden szólván: meg volt támadva a szabad levelezés, midőn a mik nyilvánosan s közhelyen mondattak, azokat közleni másokkal hűtelenségnek

bélyegeztetett; a szabad szabad szólás meg volt támadva az utcán, hoí szóla amaz ifjú, ki bitének áldozata lőn; meg volt támadva a megyék gyűléstermeiben, hol Vesselényi szónokolt, és e ház szent falai közt, hol Balogh magáévá tette azokat, miket Vesselényi mondott vala. Sőt a végrehajtó s bírói hatalom közt a legveszélyesb frigy készült; mert kiket a kormány kijelelt, a bíró megidézte és elmarasztotta, s midőn a megyék, a közvélemény, az országgyűlés nevükön keresztelték a törvénytelen ítéleteket, a kormány védelmére kelt a bírónak, — azért, mert függetlennek kell lennie, vagy azért-e, mert hív szolgája volt?

Aggodalom tölti el a gondolkodó, érző és számoló hazafi keblét — ezekre s a törvénytelenség e napjaira emlékezvén; s ha a múltnak áldozatai, legalább némelyek s némely részben megszűntek lenni áldozatok, jövendőre nézve hol s miben van a biztosíték?

A törvény áll, az igaz; de nem állt-e akkor is, midőn az önkény felemelte fejét? — Az önkényről tehát elmondhatjuk, miképen az most sem szűnt meg, legfölebb csak pihen, mint a guillotine, mely egy percben hever, de másban már munkálkodik. — Nincs más mód, mint folytatni kötelességünket, s ha nem zajjal, nem kitörő boszúsággal is a törvénytelen hátráltatás miatt, de küldözzük az izeneteket; a tapasztalás s a királyi előadások mutatják, hogy mind a kormány, mind a fő RR. apródonként átértik, megismerik, elfogadják azt, mitől kezdetben iszonyodtak.

Más részről, mely jogból — t. i. a szólás- és irásszabadság jogából — ki akarnak bennünket vetkeztetni, azon jogot őrizzük meg az által, hogy azt gyakoroljuk, a nélkül, hogy emlékeznénk a múlt áldozatokra, s félnénk a jövőtől; kinek keblében erkölcsi bátorság van, az ne tekintse azt: mi érheti őt? hanem azt: mit szabad és kell szólania és tennie? — Ez az, mivel tartoztam magamnak lelkiismeretem megnyugtatására.

A felírást pártolom.

3. Horvátország municipális jogairól.

(A KK. és RR-nél. 1843. aug. 12.)

Az elnök által előhozott valamennyi okok cáfolatába nem ereszkedem; csak annak folytában, mit Horvátország municipalitásáról említett, méltóztassanak megengedni, hogy miután az izenet e pontjára nézve a különbség köztünk és a fő RR. közt is a municipalitas eszméjén sarkallik, miután mind a horvátok, mind a fő RR. részéről ez sok és naponként több ellenszegülésnek az oka, s az ellen szegülőknek fő hasisa, — e municipalitásról nézeteimet körülményesebben előadhassam.

Alig van életkérdése a magyarnak, mely Horvátország által meg nem tám adtatnék.

Országgyűlési tanácskozásinkat egy nyelven kívánjuk folytatni, és kik nyújtanak be ellene óvást? a horvátok.

Országlási s közigazgatási nyelvvé akarjuk tenni a magyart, melytől veszi nevét a birodalom s korona, és kik szegülnek ellene félszázad óta? — a horvátok.

A közadót egyenlőn óhajtjuk felosztani minden lakosok közt a korona alatt, és kik ellenzik ez örök igazságszabályt? a horvátok.

Hazánk eredeti alkotó részei közé Szeréin, Verőce, Pozsega, és kik perlekednek ezen határaink ellen? szinte a horvátok; holott még az általpk bírt föld is annyira egy test Magyarországgal, hogy a Kárpátoktól kezdve senki nem fogtalálni országos batárdombot egész az adriai tenger partjáig, hogy míg országos

határjárások Lengyelország, Ausztria, Styria, Carniolia, Morva, sőt Erdély felé is történtek, Magyarország és Horvátország közt soha sem történt. — S nem Horvátország követeli-e magának a jogot, alkothatni törvényt, melylyel kizárhatja, vagy beveheti teiszése szerént majd négy millió polgárát a közhazának, mintha az ő földjök nemesebb volna, mintha ott maga a föld is catholicus volna, mely nem szenved magán meg másféle kereszténytt? — És ez örökös ellenszegülésnek nemző elve mi? az: hogy véleményük szerént Horvátország független, önálló ország, — az: hogy véleményük szerént a köztörvényhozás csak azon ügyekben bír reájok nézve teljes hatalommal, miket nekik nem tetszik nevezni municipalis jogaik körébe valóknak.

Midőn például sürgettük a múlt országgyűlésen, hogy a porták egyenlően osztassanak fel a magyar- s horvátországi megyék közt, azt felelték: „ez akkor lenne igazságos, ha az osztó részek, azaz a megyék, ugyanazon ország részei volnának— midőn a magyar nyelvet hivatalossá akartuk emelni, azt felelték: hogy ők ezt ellenezvén, nem a latin nyelvet akarják fenntartani, hanem a jogot megőrizni, miszerént ők magok határozhassák meg a közügyek elintézésére szolgáló hivatalos nyelvet; — midőn a protestánsok beeresztését elhatároztuk, azt felelték: mikép ők reményük, hogy ez előbb utóbb meg fog történni, de ezt elhatározni az ő municipalis joguk, s nem a törvényhozásé.— így küzdöttek ellenünk a horvátok, s bár különféle formában s különböző kérdésekben, de mindég a függetlenség és municipalitás elvével.

Azonban a naplókönyvekre visszaemlékezvén, úgy tudom, miképen a függetlenség s municipalitás e kérdése részletesen s ex thesi még soha sem vítattatott, a horvátok eléglették azt állítani minden különös kérdés alkalmával, hogy az municipalis jogaik közé tartozik, s hogy ők társország; részünkről pedig eléglettek azt válaszolni, hogy Horvátország kapcsolt s hódított rész, és hogy politikai absurdum volna nem hozhatni törvényt, mely őket is kötelezze, midőn ők minden törvények hozásába befolynak, melyek minket köteleznek. — De elérkezett az idő ezt részletesebb s közelebb vizsgálat alá venni l — előállt a szükség, hogy a mely országot s népet a harc mezején fegyverrel megszereztünk, most a politika mezején okokkal másodszor hódítsuk meg,— nem hogy szolgánk legyen; de azért sem, hogy felettünk álljon; hanem hogy legyen polgártársunk, s ne vonakodjék engedelmeskedni a köztörvényhozásnak.

Azt szokták ők mondani, hogy Horvátország független társország, csak a koronának van alávetve, melynek Magyarország is alá van vetve.

Elmés mondás, de még inkább teljes képtelenséggel; mert ebből az következnék, hogy nem a korona Magyarországé, hanem Magyarország a koronáé; — ebből az következnék, hogy ki a koronát bírja, az bírja az országot is; holott tudjuk, hányszor volt a korona annak kezében, kit az ország nem ismert fejedelmének; ebből az következnék továbbá, hogy midőn a vezérek után Sz. László és Kálmán a részeket a nemzet hadaival elfoglalták, sem nem magoknak, sem nem a nemzetnek, hanem a koronának, mint a nemzettől s fejedelemtől külön létezhető hatóságnak foglalták el.

Avvagy a korona alatt a fejedelmet értik-e? Ez nem lehet, mert a részeket nem mint felség bírja, hanem mint magyar király, — nem is azért bírja, mert bírja a koronát, hanem mert azt neki a nemzet adta át.— És például, ha a királyi ház kihalna, Horvátország kinek engedelmeskednék? a hideg érc koronának, mely Budán őriztetik? koránsem! hanem engedelmeskednék bánjával együtt — nem a koronának, hanem a magyar nádornak, míg király választatnék; királyt pedig választana természetesen—nem a korona, hanem a Magyarország a részekkel együtt. Horvátország tehát nem társország, hanem a magyar birtok testének egy része, e szerént nem coordinálva, de belsőleg összeolvadva vannak, s így együtt hoznak törvényt, s annak együtt és egyenlőn tartoznak engedelmeskedni.

Azt is szokták mondani, hogy a magyar törvényhozás a közigazgatásnak minden ágaiban Horvátországra nézve is rendelkezik, de ezen befolyás ki nem terjed az ő munieipalis jogaikra.

De kérdem én a horvátokat: hol van meghódításuk idejéből azon eredeti szerződés, melyre ők untalan hivatkoznak? — hol van azon csudálatos szerződés, melyben visszás renddel a győzelmes fél azt megengedte volna, hogy dolgaiba a győzött beavatkozhassék, de azt nem nyerte meg, hogy ő a gyözöttnek minden ügyeibe befolyhasson? — hol van törvénykönyvünkben cikkely, melyben az ő ügjeik feletti határozhatásról örökre lemondtunk volna? — s ha volna is ilyen, miután az tisztán törvényhozási nyilatkozat, és nem két különböző hatalom közötti alkudozás eredménye, egyik törvényhozás megköthette-e valaha a jövőnek hatóságát? — s ha a törvényhozásnak tetszett, háborúk közepette, politikai kiskorúságában, a körülményektől erőszakolva, sokat engedni a megyéknek nálunk, és a részeknek is, mi isteni s földi hatalom gátolhatja, hogy eredeti s őt illető jogaiba visszahelyezze magát? — Egy szóval: én színről színre kívánom látni azon munieipalis jogokat, melyek magasban állnak, mint az összes törvényhozás, azaz mint nemzet és fejedelem, s kívánom ismerni a forrást is, melyből erednek, és annyival inkább felszólítom a horvát követeket azoknak kimutatására, minthogy ők az állítok, s jelen van a végidő a kérdés iránt tisztába jönnünk. — És ha nem fogják, s addig is, míg nem fogják előszámlálhatni, avvagy nem fogják bebizonyíthatni, természetesen esak azon tárgyak tartoznak a részek munieipalis hatósága alá, melyekről maga a törvényhozás nem akar határozni, mert nem a munieipalis statútumok határozzák meg a törvényhozás körét, hanem megfordítva a törvényhozás jegyzi ki a mnnicipalitásokét.

Végre még azt is szokták mondani, hogy bár a részek munieipalis jogait érdeklő törvényjavaslat fel terjesztetnék, nem fogna a fejedelem által megerősíttethetni, mert a fejedelem koronázási hitlevelében és esküjében szentül igéré mindenkinek sértetlenül megtartani jogait.

De kérdeni én: a hitlevelet nem mint magyar király adta-e, s az esküt nem mint olyan tette-e le? És mi ez eskünek értelme? az: hogy magától önkénye szerént, azaz bírói s törvényhozási úton kívül, senkinek nem illeti jogait.

A felség tehát például adót a nemes emberre nem vethet, az alkotmányos szabadságokat nem korlátozhatja; de ha a törvényhozás adóztató és szabadságot korlátozó törvényjavaslatot terjesztene a fejedelem elébe, és ez azt megszentesítené, váljon megszegte volna-e esküjét? — Nem hihetem, hogy ezt állíthatná horvát, — nem! ilyet a legtúlzóbb illyr sem merne állítani, a minthogy én — bár beszédemben horvát névvel élek — minden ilyen ellenszegüléseket az illyr szellemnek tulajdonítok.

Ezek azon általános erősségek, miket a horvát követek védelmid felhozni szoktak; — én legalább végigtekintvén újabb időbeli kijelentéseiket, többet nem találtam.

A törvény könyvből az 1715. 120. cikkre szeretnek hivatkozni, mint a melyben szeréntök az mondatik ki, hogy a részek jogai s munieipalitásai az országgyűlési vitatások körén túlesnek. — Ez fontos ellenvetés; de elbámul az ember az állítok bátorságán, ha megolvassa az idézett törvényt, s amaz értelmet benne nem leli.

Azt mondja't. i. az érintett törvény, hogy miután a részek munieipalis staíutumainak megerősítése s megtartása alkalmával több kérdések támadtak volna, rendeltetett: hogy

1- ször a mely munieipalis statútumok a király által egyenként és

2- szor az országgyűléstől általában megerösítteftek, azok „in nullám amplius desni validitate veniant questionem.“ — Tehát nem az mondatik, hogy országgyűlési vitatások alá nem jöhetnek, hanem hogy érvényeseknek ismertes-

senek; de kiket illet ez? a királyt s országgyűlést nem, mert ha nem akarnák, hogy érvényesek legyenek, nem erősítették volna meg; hanem illeti a részek netalán vonakodó polgárait.

3- szor az mondatik e törvénycikkben: hogy a mely municipalis statútumok sem a király, sem az országgyűlés által nem erősíttettek meg, s egy év alatt nem erösíttetnek meg, azok nem bírandanak kötelező erővel.

4- szer: jövendőben minden alkotandók királyi megerősítés alá terjesztessenek, s az 5-ik pont két ilyen különös statútumot egyenesen királyi vizsgálat alá utasít, mint a mely príma instantia praeterita fuit.

No már most ép e törvényből; melyre leginkább szeretnek hivatkozni a horvátok, nem világos é, hogy csak azon statútumaik érvényesek, melyek vagy a fejedelem, vagy az országgyűlés által megerősítvék? s váljon úgy erősíti-e meg a fejedelem s országgyűlés azokat, mint idegen fél, következőleg melytől egyik fél, azaz sem a megerősítők, sem a horvátok nem állhatnának el közös megegyezés nélkül? — koránsem! hanem mint felsőbbség, mely mihelyest visszavonja jóváhagyását, a statútum erejét veszti.

5- ször: kitetszik a törvényből az is, hogy midőn a fejedelem joggal bir megerősíthetni a részek statútumait, oly hatóságot gyakorol, melyet reá a törvényhozás ruházott; mert nálunk minden jognak s hatóságnak kútfeje a nép, s általa és nevében az összes törvényhozás; és így nagy következetlenség van ahorvátok azon törekvésében, hogy ők a magyar törvényhozás hatalmát nem ismerik el, azonban a fejedelmét, mely eredetileg a néptől származik, nem merik el nem ismerni.

Még csak a Hármaskönyv III. részének 2-dik címére kívánom fordítani a KK. és RR. figyelmét.

Itt kimondatik, hogy törvénytől eltérő törvényeik és szokásaik vannak a megyéknek is, mert minden saját hatósággal bíró nép alkothat statútumokat, de azok — sem a megyéké, sem Erdélyé — nem ellenkezhetnek az ország törvényeivel s a curia ítéleteivel.

Véleményem szerént e törvény a municipalis statntarius hatóságnak életgyökere; ebből világos, miképen statútum csak ott kell, csak ott van, hol törvény hiányzik, s megszűnik tüstént, mihelyt köztörvény akár hasonlót, akár ellenkezőt rendel; ebből világos továbbá, miképen a törvényhozással a részek tökéletesen azon viszonyban állanak, melyben az egyes megyék nálunk, mert hogy azok a hatóságot terjedelmesebben s később időkig gyakorolják, azt megmagyarázhatni a történetből, onnét, hogy a részekben királyi hercegek s hatalmas dynasták székeltek s kormányoztak; onnét, hogy mint távol fekvő s a szélen háborúk által sűrűn nyugtalanított tartdmánynak helybeli statutarius hatóságra s cselekvésre inkább szüksége volt; onnét, hogy ezen okoknál fogva ismeretlenek lévén e tartomány viszonyai a kormányzó férfiak előtt, a részekre nézve a törvényhozás leginkább csak megerősítő jogát gyakorolta.

De mivel a törvényhozás engedte őket intézkedni, lemondott e jogairól? épen nem! a mint a kapcsolt részek megyéi tartanak tartományi országgyűlést jelenleg is, hajdan a magyarországi alsó és felső megyék Kassán, Pozsonyban szintén úgy tartottak tartományi vagy kisebb ország-gyűléseket; azonban mihelyt változtak a körülmények, jogaiba visszalépett az egy törvényhozás, a tartományi országgyűlések pedig megszűntek, mint a Horvátországinak is, véleményem s politikai hitem szerént, meg kell szűnnie, mint meg fog szűnni az erdélyi országgyűlés is, mihelyt Erdély velünk egyesülni fog.

Ezek azon észrevételek, melyeket elengedhetlen hazafiúi kötelességemnek ismertem előadni a részek állított függetlenségi elvére nézve a köztörvényhozástól, s municipalis jogaik magasb állására nézve a köztörvényhozásnál. — Több ellenvetések cáfolatába azért uem bocsátkozom, mert az ország-gyűlési naplókban

több ellenvetést nem találtam; több erősséget pedig részünkről azért nem hozok fel, mivel a részek mint állító fél kötelessége a bizonyítás; — egyébiránt történet, törvénykönyv, statustudomány, józan ész, minden mellettünk van.

Igaz, sok históriai jog van, mi a józan észszel ellenkezik; de ép azért, hoery tisztába jöjjünk, felszólítom Horvátország követeit, a horvátországi városok követeit, az ítélőmester, a zágrábi káptalan követét, valamennyit: hogy ma, holnap, vagy fél év múlva, a mikor tetszik, mutassák be amaz eredeti ős szerződést a két ország között, bizonyítsák be históriai függetlenségüket a köztörvényhozástól, számlálják elő hitelesen ama municipalis jogokat, melyek kívül s felül esnek a törvényhozás körén.

Másod Ízben veletek fegyverrel nem csatázunk, horvát atyafiak! de a gyűlölő illyrek ellenszegülései folytában ime tehát kezdjünk egy harcot a politika mezején s okokkal! S felvilágosításokra e kérdésben annyival nagyobb szükségünk van, mert nem csak hogy némely horvátok igazán jó lélekkel hiszik, miképen ők bírnak olyan jogokkal, mik iránt a köztörvényhozás nem rendelkezhetik, hanem ily meggyőződésen épülnek a fő RR. némely izenetei is, így szólnak e tábla elnökei, így egyes követek is.

S a midőn ez egy részről bizonysága annak, hogy a magyar igazságos saját érdeke ellen is, ho] jogot hisz, úgy más részről fájdalmas és botrányos egyszersmind, hogy a törvényhozók, hogy maga az egész tábla, annyira nem ismerik saját hazájok jogait, — midőn azt hiszik, hogy igazságosak más iránt, saját hazájokon ejtenek sebet.

Ismét felszólítom tehát az érintett követ urakat ama függetlenségi elvnek kimutatására; mert látom, hogy míg vagy ők nem győznek meg minket, vagy ők nem győzetnek meg általunk, nem lesz közöttünk egyetértés, ellenben ha felvilágosíttatnak, a békétlenség alapja elenyészvén, közös erővel haladhatunk közcél felé; mi ha nem történnék, tisztán fog állani, miképen ők nem jogra támaszkodnak, hanem puszta akaratra, miképen ők nem tekintik az ész okait, hanem a szívnek szenvedélyeit s ösztönöit követik, miket az erő csak elfojthat, de az időnél egyéb nem orvosolhat meg. — S e szavaimnak célja nem csak az, hogy támogassam az izenetet, hanem hogy a municipalitás kérdésének, mely gátul mindenütt élőnkbe állíttatik, kifejtésére s megérlelésére alkalmat nyújtsak.

4. Az esküdtszékekről.

(A KK. és RR-nél. 1843.)

Szepes követe, ki előttem közvetlen szólott, érti a tárgyat, hiszen másfél évig fáradozott körülte 5 tudjuk, miképen e II. rész szerkesztésében neki nevezetes része van. Ezért természetes, hogy eltalálta a helyes tért, azt állítván, mikép itt nem az kérdés, váljon hasznos-e az esküdtszék politicai intézetnek, hanem az, váljon jogintézetnek jó-e, mert bölcs törvényhozónak nem szabad a statusintézetek hivatásait összazavarni, azért mivel egy intézet bírói célnak megfelel, belőle nem következik, hogy politicai intézetnek is alkalmaztassák, és viszont azért, mivel az intézet politicai tekintetben üdvös, nem következés, hogy mint jogintézet is az legyen.

És én e téren fogadom el a kihívást, s reménylem bebizonyíthatni- hogy az esküdtszék bir a jogintézet minden kellékeivel. De valamennyi fejtegetéseiben az érdemes követet nem fogom követni. Tárgy feletti ítéleteink sok részben függenek azon szemponttól, melyből azt tekintjük s én álláspontra vezettetni magamat nem engedem, hanem ezt választom magamnak, mert Szepes követének megszokott tacticája, sőt már természete, a tárgyakat nagyszerűségektől megfosztani,

oly pontról mutatni feléjük, honnét leghiányosabban tűnnek fel. — A gyönyörű képet előbb összetépi darabokra, és aztán felkiált: ime e kép az, melyet ti csodáltok? ez az mely titeket lelkesedésre ragadott? És aztán mind kevés pillanatok előtt tévé, mámorral vádol bennünket, mert mi a pyramis tövéhez álltunk, s bámuljuk a roppant művet, ő pedig messze távolságból tekintvén felé, azt egy kis pontnak latja.

Én a rendes bírák három nemét ismerem: örökösbírák, választhatók időszakonként, és az esküdtek. S miután vannak statusok, melyekben az örökös bírák, s vannak mások, melyekben a választhatók nem épen roszúl felelnek meg hivatásaiknak, én azon, hogy némelyek az esküdtszéktől kétkedve vonakodnak, oly igen nem csudálkozom, annál kevésbbé pedig, mert theoria útján mind az örökös, mind a választható bírák eszméjére eljutni könnyű. Kiben túlnyomó azon roszak félelme, melyek a választással együtt járnak, milyen a pártfüggés, az örökös és elmozdíthatlan bírót kíván; kiben azon roszak félelme túlnyomó, melyek az örökösséggel járnak együtt, milyen az önkény, az választható bírót kíván. Éllenben az esküdtszék intézetére az emberek nem theoria útján jutottak s jutnak el, ez nem belesek találmánya, hanem az élet szülötte és a közönséges józan észé, melyen alapszik, azért ez nem annyira elméletek, mint élet és tapasztalás által igazoltatik, s hogy valaki által megkedveltessék, szükség bíznia a józan észben, szükség ismernie az életet. Mert épen az élet bizonyítja, hogy bűntetteknél legjobb bíróság az esküdtszék.

A történet nem mutat példát, hogy tökéletes szabadság volt volna esküdtszék nélkül, nem mutat példát, hogy hol nincs szabadság, ott esküdtszék volna, vagy ha van, csak név szerént, lényege nélkül van, avvagy a szabadság nyomban követi.

És e történeti igazságból kettő következik; tudniillik hogy a büntető eljárás a népszabadsággal kapcsolatban van, é? hogy esküdtszék nélkül a szabadság mindenütt veszélyeztetve volt.

Igen, roszúl szerkesztett, gyors elmarasztalásra számított titkos eljárás, fegyvere a zsarnoknak; mely eljárás az ártatlanul vádlott lehető legnagyobb biztosítására van irányozva, csak az a polgárok szabadságának leghathatósb óltalma, mert csak ott él szabadság, hol hamis vádló nem diadalmaskodhatik, hol nem párt ül s ítél a bírói székben, hol áldozatúl az ártatlan nem esketik, ha vesztére bár a fejedelmek s hatalmasok áhítoznak is. S e garantiákat csak az esküdtszék nyújtja, c tizenkét láthatlan bíró, melyet a megvesztegető szeme nem talál fel, s a hatalom keze nem ér el, mert ők bár a nép közt vannak, de ki nem ismerhetők egész azon pillanatig, midőn az igazság mérlege kezükbe adatván, hallanak, fontolnak, határoznak, és ítéletet mondanak, s ezután eltűnnek rögtön, és újra elvegyülnek polgártársaik sokaságában.

T. KK. és RR! az országos választmány jegyzőkönyvében és a külön véleményben e kérdés annyira fel van világítva, hogy fejtegetésében itt mi sokkal rövidebbek lehetünk, miután azok itt felolvastatván, úgy lehet vennünk, mintha itt mondattak volna el. De egyébiránt is ez azon kérdések közé tartozik, melyek nagyobb terjedelműek, semhogy egy beszéddel kimerittethetnének.— Tehát én is csak néhány okot hozok fel. melyek által az esküdtszék támogattathatik, mindég összehasonlító tekintettel lévén egy részről az örökös, más részsől a választható bírákra.

A Szepes követe által kijelelt téren maradva, nézzük tehát, váljon az esküdtszék mint jogintézet megállhat-e?

Jó bíróban megkívántatik, hogy legyen független, részrehajlatlan s ítélni képe.?. S kérdem én, az örökös, bár elmozdíthatlan bíró nincs-e markában a végrehajtó hatalomnak, melytől függ a kinevezés, a felebbléptetés, jutalmazás és megtorlás ezer neme, s nem felette kevés e azon emberek száma, kikre sem a csábí-

tás, sem a rettentés nem hat? S a választható bírák viszont, ha egy részről függetlenek is a hatalomtól, más részről nem válnak-e könnyen pártok játékává? S nem mutatja-e a tapasztalás, hogy gyakran párt s politicai érdek foglalja el a bírói széket, honnét csak az igazságnak kellene szólani? Az esküdtszék ment mindkét tökéletlenségtől, mert a hatalomnak nincs elég ideje sem rettenteni, sem ígérgetni, miután a visszavethetés jogánál fogva csak az utolsó időben tudhatni meg, kik lesznek az ítélő esküdttagok, s nem hihető, hogy a mindég változó esküdtek függetlenségét úgy megronthassa, mint az állandó s kevés számu bírákét; — mert más oldalról a néptől sem érezhetik magukat függésben; mert esküdtté őket nem választás, hanem törvény tette, s tudják, hogy amint az ítéletet kimond ták, bírák lenni megszűntének.

Nem tagadom, hogy magas jellemekre találunk az örökös s a választott bírák közt is, kik tisztábbak voltak a hatalmasoknál, erősbek a népnél, de ez nem szabály, hanem csak kivétel; azt sem tagadom, hogy az esküdteknél is akadhatni botlásra függetlenség tekintetében, de ez itt épen úgy kivétel, mint amazoknál kivétel ennek ellenkezője volt.

Az esküdtszékben benne van az örökös bíró s a választott bíró eszméje, mindkettőből az a mi jó, tudja minden, hogy a nép ítél felette, de senki nem tudja, ki ítél a nép közül.

Ezekután magában értetődik, hogy mely bíró nem független, az nem lehet részrehajlatlan sem. — De ezek csak a részrehajlásnak külső okai, vannak belső okok is, melyek a bíráknak nem helyzetéből, hanem egyedi természetéből származnak, például: midőn a bíró megvesztegetése miatt, vagy bármi szenvedélyből lesz részrehajló.

Váljon a megvesztegetésnek nincsenek e kitéve, s mivel kevesen vannak, nincsenek-e igen kitéve mind az örökös, mind a választásbeli bírák, amazok ugyan kcvésbbé, mivel állásokban biztosítvák örökre, ezek inkább, mivel hivataluk ingatag? Váljon a vádlott nem válhatik-e sokkal könnyebben az ítélők boszújának, s másféle indulatainak martalékává mind az örökös, mind a választás alá eső bíráknál, ezeknél ugyan kcvésbbé, mivel féltik jövendőjüket, a megmaradásra pedig a becsületesség s igazságszeretet legjobb politico, amazoknál inkább, mivel clmoz díthatlanok? Igaz, a nyilvány sokszor csak fedezheti, de nem gátolhatja meg az áldozatot: teljes biztosítékot a bírák részrehajlatlansága ellen csak az esküdtszék nyújt: a megvesztegetés ellen a lehető esküdtek nagy száma s bizonytalansága által, mert egy egész és tehetős nepósztályt ki bírna megvesztegetni? — Másféle indulatok és érdekek ellen periig a visszavethetés joga által, mert a vádlott mindazokat visszavethetvén, kikben nincs bizodalma, úgy szólván, saját választottal által ítéltetik el. S ez oly jog, mi a kevés számú törvénytudó bíráknál nem gyakoroltathatni, pedig az igazságos ítéletre szükséges, hogy a vádlott mindazokat eltávolíthassa a bírói székből, kiket bármi okból ellenének, vagy ellene elfogult nak hisz, még pedig okadás nélkül eltávolíthassa, mert az efféle okok többnyire oly természetűek, hogy nehéz taglalni s bebizonyítani.

Ali az esküdtek képességét illeti: jegyezzük meg, hogy ők csak a tény s annak bűnössége felett ítélnek, még pedig meggyőződésük és nem megtanulandó positív szabályok szerént.

Tehát, hogy a bíráknak több tudományuk van, az esküdtek ellen ez semmit sem bizonyít, mert nekik nem tudományra van szükségük, hanem tiszta lelkiismeretre, józan észre és élettapasztalásra, és hogy az ezek szerént ítélő polgárok helyesebben ítélhetnek a bíráknál, annál inkább elhihetjük, mennél bizonyosabb az, miképen a nép legnagyobb része tetteiről — ezeknek elkövetésekor azon nézettel volt, miből azokat polgártársai megítélik, és nem azzal, miből azokat a tudományos bírák tekintik. Itt a léleknek csak azon tehetsége kívántatik meg. mely meggyőződés szerzésre a mindennapi életben megkívántatik, és a józan ész

párosulva függetlenséggel, részrehajlatlansággal, bizonyosan jobban eltalálja a valót, mint a függés s részrehajlás befolyása alatt ítélő törvénytudor, kivált ha azt is meggondoljuk, hogy gyakran a tudomány az emberben a mint nö, a szerént fogy a józan élettapintat, hogy az állandó bírák apródonként megszoknak minden vádlottban bűnöst találni.

Egyébiránt íme most jutunk azon alapra, min az esküdtszék észszerű és szükséges volta épül.

Tudniillik: bűnösnek valaki vagy azért ítéltethetik, mivel a törvény által eleve kiszabott próbák s jelek meg vannak, vagy azért, mivel a bíró a látottak s hallottak után meggyőződött felőle. — De kérdem: sikerült e már embernek csak messziről is tökéletes bizonyítási theoriát felállítani? Lehetséges-e minden próbának, jelenségnek, valóságmérőt készíteni? — A bűnök száma s neme oly sok, az azokat kísérő körülmények oly végtelenek, hogy millió különféleséggel fordulván elő az esetek, lehetetlen általános mértéket találni, mert nem lévén két eset tökéletesen hasonló egymáshoz, minden esetre külön szabály kellene, és a mint egy francia író elmésen kiszámítá, pusztán csak azon viszonyok előadása, melyekben a lopás elkövettethetik, 20 millió kötetet töltene be.

Már most, váljon a vádlott abban talál-e nagyobb biztosítékot, ha a törvényhozó által felállított mérték be telik, vagy abban, ha a szabad lelkiismeretes polgárok meggyőződése telik be? Kétségen kívüli, hogyha az állandó bíró kötve van írott szabályhoz, sokat halálra ítél, kit bűnösnek nem hisz, sok fog szenvedni csak azért, hogy a szabályoknak elég tétessék, vagy hol ezek ellenkeznek, meg győződésével, ezt tartozzék követni?— Igen, mi azt mondjuk, de midőn az ellenvéleményüek is ezt mondják, akaratlanul is a meggyőződést ismerik el legbiztosabb ítélőnek.

Mi azonban csak az esküdtek meggyőződésében bízunk, mert csak ezek igazán függetlenek, részrehajlatlanok, és csak ezeknél gyakorolható a visszavethetés joga, mi által ellentől s pártérdektől megtisztítván bíráimat, leginkább hihető, hogy kiket bíráimúl választék, azok igazságosan fognak felettem ítélni.

Tehát inig nincs helyes bizonyítási rendszer az állandó bírák kezében, s ez nem lesz soha, addig legbiztosabb menedék pártatlan polgártársaink meggyőződése; amazok ítélnek egyformán ugyan, de némileg vakon, mint autocratok, ezek különféleképcn ugyan, de szabadon, és az esetek különféleségének természete szerént, mint eszes lényhez illik.

Minden esetre vigasztaló azt mondhatnunk, miképen ellenfeleink sem állítják, hogy az esküdtszék ítéletei nem volnának oly méltányosak s igazságosak, mint az állandó Lírákéi, de mi állíthatjuk azt is, mit az állandó bírák védei nem állíthatnak, tudniillik, hogy esküdtszék ítéletének folytában ártatlannak vére még soha nem ontatott, és azt hiszem, ez roppant fontosságú tekintet, meggondolván, hogy más bíróságok mellett az ártatlanság sem biztosít gyalázat és hóhérpad ellen. Mint minden nagy és szabad intézet, az esküdtszék is számos ellenvetésekkel ostromoltatik.

Ismerem azoknak számát s némelyeknek erejét is megismerem, s cáfolataikba nem azért nem ereszkedem, mintha megcáfolhatlanok volnának, hanem mivel igen számosak azon időhöz képest, mely engem a tanácskozásokból illet.

Ismerem azt, hogy mivel törvény által kiszabott próbákhoz az esküdtek nem kötvék, ítéleteikben, nincs egydedség, de erre azt jegyzem meg, hogy ítéletekben jó az egydedség, de fő az, hogy bennök igazság legyen.

Ismerem azt, hogy az esküdtek gyakran feloldják a vádlottat; de erre azt jegyzem meg egy részről, hogy például: Párisban 1801—1805-ig az esküdtszék a vádlottak egy negyedét, a speciális bíróság egy harmadát oldá fel, 1819-ben a francia kamarákban az igazság miniszter is alaptalannak nyilvánítá ez ellenvetést hivatalos adatai nyomán; más részről, miután a feloldás magában nem

hiba, hogy ez hibának mondathassák, azt kellene előbb bebizonyítani, hogy olyanokat oldoznak fel az esküdtek, kiket belsőképen bűnösnek vallanak, és ha a bírák igazságszeretetének mértéke a számos elmarasztalás, úgy az az 1793-diki forradalmi tribunal nagy magasztalást érdemel, minek magasztalását én már politicai színezetüknél fogva sem Szepes, sem Sopron követeitől nem várom.

Ismerem azon ellenvetést, hogy az esküdtszéktől nincs felebbvitel, de erre kettőt jegyzek meg, egyik, hogy rendkívüli esetekre, midőn véleménye szerént ártatlant vélne marasztalnak, az állandó bíróság felhatalmaztathatnék az ügyet más esküdtszék elébe utasítani; — másik, hogy ha ez nem volna is, a bíró függetlensége, részrehajlatlansága, a visszavethetési jog, az egész eljárásnak közvetlen színről színre való szemlélete, a nyilván, a szóbeliség sokkal lényegesb biztosítékai a vádlottnak a felebbvitelnél, hol a felsőbb bíróság holt betűkből s könnyen meghamisítható iratokból s egy harmadik előadása után kénytelen ítélni.

Ismerem azon ellenvetést is, hogy az esküdtek eltérhetnek a törvénytől, talán önkényből, talán mivel a törvény ellenkezik meggyőződésükkel, de erre szabad legyen megjegyeznem, hogy az esküdteknek a közrend fennállása szinte érdekükben áll, hiszen ők épen azon osztályból valók, mely a nép magvát teszi; szabad legyen megjegyeznem, hogy ez csak ott történhetik, hol a büntetőtörvény nincs összehangzásban a néperkölcscsel, s ez esetben a törvényhozóra nézve nem lehet alkalmasabb figyelmeztető az esküdtszéknél, mely egyszersmind az élet, emberiség és a törvények hiányai közt mint közvetítő, s néha mint szabadító lép fel. De hiszen az esküdtek arra tesznek hitet, hogy lelkiismeretűk s meggyőződésük szerént ítélnek, lehet-e tehát kívánni tölök, hogy az ellen ítéljenek? Kérdek én bárkit, váljon melyik cselekszik emberileg igazságosan, az angol törvényhozó-e, ki két forint eltol vaj lásáért halált rendel, vagy az angol jury, mely a bűn s büntetés közötti irtózatos aránytalansága miatt nem mondja ki a bűnöst? Én igen a törvényszerűség embere vagyok, s fájdalommal szemlélem kormányunknak s példája után nemzetünknek azon jellemvonását, miszerént mindeddig nem tanulta meg a törvényeket tiszteletben tartani, s azoknak hódolni, de véleményem szerént az efféle igazítok az emberi intézetek tökéletlen gépezetében elkerülhetlenek, mert törvény és igazság a statusokban nem mindég egy.

Sokan s a többek közt Szepes és Sopron követe is abban helyeznek nagy erőt, hogy az esküdtszék nem lesz nálunk judieium parium, ha t. i. pusztán csak a nemességből fog alkottatni, ha pedig az esktidti pádon úr és jobbágy, tanult és tanulatlan együtt fognak ülni, ezek holt eszközökké válnak amazok kezében. De figyelmeztetem az említett követ urakat, miszerént az esküdtszék eszméjével ellenkeznék ugyan, ha annak tagjai egyetlen néposztályból választathatnának, mely ekképen bírói kiváltsággal ajándékoztatnék meg a többiek felett; azonban tévednek azok is, kik a paritást az esküdtszék tagjai és a vádlott közt igen lényeges kelléknek tartják; mert c szerént majd azt kívánná a következetesség, hogy nemes felett csak nemes, mesterember felett csak mesterember, pap felett csak pap, zsidó felett csak zsidó, sőt leány felett csak leány ítéljen, pedig a paritásnak igaz értelme nem egyéb, mint az, hogy a vádlott a nép nevében szabad és független polgárok által ítéltessék el.

S kérdem különösebben Szepes követét, váljon, midőn azt mondják ki; hogy az esküdtszék nem csak nemességből fog alkottatni, váljon azt mondtuk-e ki, hogy urával legszegényebb jobbágya, a képes emberrel a leghülyébb fog ítélni? váljon az igazságszolgáltatásnak érdeke, s társas viszonyaink tekintete nem szab-e élőnkbe határt, s ha a tisztesbek körében csak annyira terjeszkedünk ki, mennyire a megyei kihágásokról szóló munkálatban kiterjeszkednénk, ha esküdtszéki képességgel azokat ékesítenők fel, kik az illető törvényhatóságokban választó képességgel bírnak, nem lenne ezzel is megdöntve azon ellenvetés, hogy egy néposz-

táiy ítél a többi felett, egyszersmind mentünk-e odább és alantabb, semmint az igazság kellékeivel megférni?

Ügy látszik, Szepes követe a nép józan eszében nem bízik semmit, úgy Játszik, belátást ő csak azoknál tesz fel, kik drágább öltözetben járhatnak, pedig ha a magyar nép keletiesen lomha és lassú is, de e hibával együtt jár a megfontolás, a meggondolás erénye, s ha az érdemes követ viselt vala járásbeli hivatalt, fogta volna tapasztalhatni, a nagyobb községek elöljárói néha mily egyszerű s jő ítéletet hoznak, melyekben, ha a törvényszerű igazság olykor hiányzik is, de majdnem soha az aequitas,mi az igazságnak legmagasb eszméje s mit az érdemes követ annyi hévvel védett a kegyelem jog feletti vitában, melynek ezen kívül nincs más megállható alapja, s íme most azon eszmét egészen feledni látszik.

Én tehát teljességgel nem érthetek egyet Szepes követével, ki néposztályaink egymásközti viszonyai miatt nem véli az esküdtszéket behozhatónak, annyival kevésbbé lehetek pedig vele egy értelemben, mivel ő a nép iránti engedményeiben előttünk csalóka körben forog, mert midőn népbíróságot sürgetünk, népképviseletet ajánl, midőn azt sürgetjük például a városokban, szűk képesség! rámát kíván, úgy hogy beszédeiben a nép mindenütt ott van, de javaslatiból mindenütt kiesik,

Nem érthetek vele egyet abban sem, hogy mi még nem vagyunk érettek s eléggé miveitek ez intézet elfogadására, mert a mely osztályból fognak az esküdtek választatni, az a külföld esküdteinél saját tapasztalásom után állíthatom, alacsonabb fokon nem áll, s ne feledjük el azt sem, miképen a közélet gyakorlati tapintata s ismerete nálunk sokkal számosabb polgároknál van elterjedve, mint például a német föld valamennyi statusaiban.

És bármit állítanak Szepes és Sopron követei, én azt vallom, hogy ha van alkotmány, melybe könnyű beszöni az esküdtszék intézetét, ilyen a miénk.

Hiszen eltérve attól, hogy hírűink a megyékben eddig csak nemesek lehettek, váljon mely országnak bírái közt van annyi hasonlatosság, mint táblabíráink testületé, az esküdtszékek, azaz a perbefogást megrendelő közgyűlés, s a vád jury törvényszéki táblabíráink, s az ítélő jury közt? s nincs-c minden megyé ben 100—500 független táblabíró, kik mind nemesek ugyan, de nem mondhatni rólok, hogy mind törvénytudók is volnának? S e független bírák száma országszerte nem megy-e fel 8 10,000-rc.

Ne függjön kinevezésük a főispántól, s ne legyenek kötve nemességhez s törvénytudáshoz, ítéljenek sorban sors szerént, és meggyőződésűkhez képest, hozassék be a visszavethetési jog, és íme e módosításokkal az esküdtszék közöttünk fel van állítva, mert az alap elem t. í szabad és független emberek ítélete jelen van alkotmányunkban.

Még Sopron követéhez intézek néhány szót, ki Jordán perére szerencsétlen órában hivatkozott. Én is figyelemmel kísérem ezen férfiú sorsát, ki az 1830-diki francia forradalomnak egyik szülötte német földön, kinek tollából folyt a khurhesseni alkotmány, kinek ünneplésére, midőn haza utazott az első diaetáról, nieghúzattak a harangok.

S a kormány nem feledte el bűnét, mi abból állt, hogy a szabadságnak ő vala egyik átültetője, üldöztetett azóta mindég. s hoszas per zaklatása után most végre öt évi rabságra ítéltetett állandó s titokban ítélő bírák által, ő, az alkotmányiró.

Azt mondja Sopron követe, hogy az örökös bírák sem rettegik a nyílvanyt, mert ime Jordán perét maga a kormány adá ki nyomtatásban? Igaz, kiadta, de csak annyitradott ki belőle, mennyit kiadni saját igazolására jónak vélt. S nyilvány ez? Őszinteség ez? Én pedig azt állítom, hogy a kormány bűnt vétekkel, roszat roszabbal tetézett, mert igazságtalanul előbb a titok leple alatt clmarasz-

taltatta, s még felül rá most elámítja a közönséget. — Poroszország rajnamelléki tartományait is emlegette Sopron követe, s fejtegeté, miképen minden népekben lévén a szabadságnak ösztöne, annak rés (ventil) kell, ilyen nálunk a megyei -szerkezet, ilyen ama tartományokban az esküdtszék intézete.

Miután a ventil valami szükségtelennek kibocsátására szokott használtatni, úgy látszik, hogy Sopron követe az esküdtszéket oly résnek tekinti, melyen a nép kebléből a szabadság vágya kipárologhat; de ha e hasznot tulajdonítja az esküdtszékeknek az érdemes követ úr, igen csalatkozik, mert a szabadságérzetet ez nem vezeti ki a népből, sőt inkább annak vérébe önti. — Egyébiránt miután csatornának is nevezte az érdemes követ úr, meglehet, mikép ez intézetnek kétféle, tudniillik szabadság kibocsátó és bevezető hasznot tulajdonit, ami a ventilen kiömlik, az a csatornába visszafoly.

Minden esetre köszönöm az érdemes követ úrnak, hogy nekem alkalmat adott közelebb megvilágítani az esküdtszék s polgári szabadság közötti belső kapcsolatot.

Ha az esküdtszék mint jogintézet ostromoltatik is, úgy mint politikai intézet még ellenei által is magasztaltatok, mert hasznai valóban nagyok és lélekemelők, tekintessék akár mint, mely a népet neveli, akár mint mely a szabadságot hatalmasan óltalmazza.

Az esküdtszék által a törvényeknek mind tisztelete, mind ismél'eíG β ' általában a jognak s rendnek eszméje sikeresen terjesztetik a polgárok közt, ébren tartja s táplálja a közszellemet, iri szülője a szabadságnak s jólétnek, ezenfelül a kötelesség gyakorlata a polgárokban bizonyos méltóság és Önbecsérzetet költ fel, mely nem csak jelleméhez tartozik a szabad embernek, de életboldogságát is öregbíti. — S váljon hogy ne becsülné magát az ilyen polgár, midőn látja, hogy párt, ármány, önkény minden hivatalnokot megdönthet, de őt attól, hogy az igazságszolgáltatásban részt vegyen, meg nem foszthatja? hogy ne adna neki szabad emberhez illő bátorságot annak tudása, hogy bár helyzete alacsony, mégis őre polgártársai becsületének, véde ártatlannak a hatalom, a kajánság ellen, s félelme a bűnösöknek? Ha az esküdtszék nem terjesztené a jogismeretet, s ha nem ébresztené a közszellemet s függetlenség érzetét, ha nem szülne bátorságot, erőt, önérzetét, honnét van az a nagy különbség, politikai érettség s törekvés tekintetében Poroszország rajnamelléki és egyéb tartományai közt? ha az esküdtszék nem feliilmúlhatlan gát az ellen, hogy a hatalom tetszése szerént válogathassa a nép közül áldozatait; honnét van az, hogy egy részről, hol c nép ez intézetet megszerezheté, azt kezeiből kicsikarni nem engedte, s az okos despoták is elvenni nem merték, bár javítgatás színe alatt megrontották, és hogy más részről az autocraták annak behozatalát még soha és sehol nem engedték meg?

E történeti tény kiáltja leghangosabban, hogy az esküdtszék az ész szülötte s a szabadság társa. Igen, az absolutismus ez intézettel nem fér össze, szabad alkotmány pedig nem állhat fenn nélküle; midőn Rómában a népbíróság a császárok alatt elenyészett, utána a polgári szabadság is nem sokára sírba szállt; mert a kettő együtt él és hal; ezt csak a szabadság ellenei rettegik és gyűlölik, de tisztelik, sőt imádják annak baráti, mert a szabadság ebben menedéket talál még akkor is, midőn romlottság s felekezetesség által minden más védintézete felforgattatott, mert ebben maradhat fenn legtovább a nép életerejének utolsó szikrája, melyből lassú fejlődéssel s terjedéssel a szabadság még újra születhetik.

T. KK. és RR. a sokszor mondott, az unalomig ismételt igazság végre nem látszik oly fontos igazságnak, de bár vált légyen mindennapivá, mégis igaz az, hogy szabadságunk fenntartója az elmúlt századokon keresztül megyei szerkezetünk volt; ha még bele oltjuk az esküdtszék intézetét is, azaz ha a bírói hatalom, úgy a kormány, mint a pártok befolyása alól kivétetik, ha az igazság mérlege olyan szabad és független polgárok kezébe adatik, kik, mind a vádlottól,

mind a vádlótól egyenlő távolságban állanak, akkor lehet hazánk e nemzet temetője, de szolgák hazája soha sem lehet.

Az esküdtszék elfogadásának esetében, a teendőkre nézve véleményem oda megy ki, hogy miután nem egy két elv az, a mi az esküdtszék lényegét teszi, hogy miután ha teljes utasítást akarnánk adni, s öntudatosan azoknak részletes megvitatásába kellene bocsátkoznunk, mi napokat kívánna, a választmány részletesbb utasítás nélkül küldetnék ki, hiszen, midőn az alegtökéletesbnek szerkesztésén fog igyekezni, bizonyosan a kivihetőséget sem veszti szem elől s a KK. RR.-nek is könnyebb lesz a kész munka fölött vitatkozniok.

A választmány tagjaira nézve pedig úgy vélekedem, hogy ezúttal ne folyamodnánk titkos szavazathoz, hanem miután az országos választmányban Tolna, Posony, Szepcs, Borsod, Csongrád Torontál megyék, a veszprémi káptalan, Nagyszombat, Korpona városok követei részt vettek, s így ezek által a megyékből minden kerület, s az egyházi rend s a város is képviselve van, az esküdtszék kidolgozásával ezek bízatnának meg, mert miután a követ urak másfél évig foglalkodtak a tárgygyal, nem csak remélhetjük, hogy jó munkát készítenek, hanem, hogy jó munkát hamar is készítenek; — se körülmény most már az országgyűlés 8 ik hónapjában nagy figyelmet érdemel.

5. A halálbüntetésről.

(A KK. ea RR-nél. 1843. aug. 19.)

A halálbüntetés kérdését egy ízben én is választám elmélkedésem tárgyául, azonban azok után, mik itt már elöadattak, s állásomnál fogva a jegyzői helyen, hol inkább illik s kell figyelni, ánint szólam', hallgattam volna, ha Szepes követe, nem tapintat nélkül, erőnek erejével a gyakorlat terére nem húzná e kérdést, ha abban nem helyezné leghatalmasb erősségét, hogy nincs törvényhozás sem Európában sem Európán kívül, mely a halálos büntetést eltörölte volna, ha abból, hogy a büntetésnek e neme mindenütt fenn áll, azt nem látszanék következtetni, miképen mivel fenn áll, mindenütt s régóta fenn áll, bizonyosan szükség van reá, szóval, ha régiségével nem védelmezné a büntetést. De kérdem én Szepes követét, ha valljon az a mi áll, criteriuma-e saját célszerűségének és jogszerűségének?

Ez okoskodás szerént, a régiség mértékén, ezer fokkal joszerűbb s célszerűbb a zsarnoksága képviseleti rendszernél: úgy Drako törvényei Solonéinál jobbak, mivel régibbek; úgy a kínpadokat most is kellene használnunk: úgy a bálványimádást elébe kellene tennünk a kereszténységnek, úgy Szepcs követe ezelőtt több ezer évekkel; midőn még a halábüntetés nem alkalmaztatott, nagy bajnok leendett a halálbüntetés ellen, mivel új volt volna, s ime most védelmére kél, főkép mivel már régi.

De mielőtt Szepcs követe erősségeinek nyomán odább mennék, kijegyzem a tért, — melyen állást veszek: — ki jól teszi fel a kérdést, — félig már megoldá.

Véleményem szerént a büntetés jogalapja kettő.

Egyik az elkövetett bűn; e szerént az a kérdés: van-e bűn, mely emberi bírótól halált érdemel, és miután a büntetés nem egyéb, mint megfosztás egy jótól, az élet oly jó-e, mi azonkép mint más javak, tárgya lehet a büntetésnek?

Másik jogalap: a szabadság s béke, vagy a társasági jogállapot fenntartása: e szerént az a kérdés, halálbüntetés nélkül fennállhat-c a társasági szabadság s béke? Mert ha volna is bűn, mi halált érdemelne, s ha az életet szintúgy el

lehetne is venni, mint más akármely jót, nem lenne jogszerű a büntetés, ha egyszersmind nem szükséges a társasági jogállapot fentartására.

Az első kérdés egy ezzel: jogszer ü-e, a másik körülbelül ezzel: célsz erü-e?

A jogszerűség hiányát itt nem mutogatom, mert ez a tudomány elvontabb országába vezetne, mindazáltal megérintem azt, hogy csak az ember bir személyességgel, hogy az élet Isten ajándéka, s e parancs: „ne ölj!“ nem szenved kivételt; hogy az élet egyedül olyan, melyet nem lehet úgy felfüggeszteni, hogy meg ne szűnjék örökösen, hogy mint az egyes, úgy a status sem ölhet, csak önvédelmében, de önvédelem szüksége a statusra nézve nem áll elő egyes ellenében, hanem hasonló esetben a status akkor van, midőn háborút folytat; — megérintem azt, miként az életnek e sérthetetlenségét leghangosabban épen a fejedelmeknek kellene hirdetniök, mind a mellett is, hogy mint fejedelmek mindenek fölött állanak, s mint emberek egy sorban mindennel, mert életök sérthetetlenebb mint koronájuk, amaz Istentől ered, ez emberektől való, a korona szentsége utánzóit, az életjogé eredeti.

Ha a népek kezdettől fogva e jognak tiszteletére taníttattak volna, mi a zsarnok ál.tal pusztán a koronára szorittatott, ama nemes lelkű ügyvéd XVI. Lajos védelmében nem kiáltotta volna hasztalan a francia népnek, hogy ha élete mint királyé nem volna sérthetlen és szent, bizonyosan sérthetlen és szent az mint emberé.

Van-e tehát oly bűn, mely emberi bírótól halált érdemel? Nincs, mert az élet elidegenithetlen jó, mert az ember tiszta s tökéletes ismerettel nem bir, sem a cselekvő szándékáról, mi a bűn subjeetiv oldala, sem a megsértett erkölcsi törvényekről, mi a bűn objeetiv oldala; s ha van eset, melyben ember az életre méltatlan, az ott áll elő, hol a bűn e két oldala legmagasb fokára hágott, azaz: a hol teljes erkölcsi romlottság van. S itt ítélhet-e más, mint a mindenható? Valljon az örök igazság szerént ítélnek-e a földi törvényhozók, kik mértföldenként más más törvény szerént ítélnek, kik egy tartományban néhány hónapi fogsággal büntetik a bűnt, mely a szomszédban halállal sujtatik?

A különbség közöttünk és a halálbüntetés pártolói közt ez, ők így szólnak a bűnöshöz: nem érdemied az életet, tehát megfosztalak tőle, tehát mintha istenek volnának, holott ha csalatkoznak, vissza nem adhatják az életet; mi pedig így szólunk hozzá: nem érdemied a szabadságot, rabbá teszlek, tehát ítélünk mint emberek, mert ha csalatkozunk, szabadságát visszaadhatjuk.

A másik kérdés ^valljon szükséges-e a halálbüntetés a társasági szabadság s béke fentartására. Én nem-mel felelek mind lélektani, mind történeti erősségeknél fogva.

A világ minden embereit három osztályra lehet különözni.

Az elsőt képezik azok, kikben az állati hajlam s indulat, folyton vagy pillanatonként korlátlanul uralkodik az értelem s erköles felett.

Ezekre hasztalan a halálbüntetés, mert elégtelen, de itt elégtelen minden büntetés a világon, mivel ki indulatból bűnhődik, az őrült azon pillanatban, s ilyenkor az ember sem fontol, sem fél.

A második osztályt képezik azok, kikben szenvedély s erkölcs körülbelül egyensúlyban áll, s érdek, körülmények teszik egyiket vagy másikat túlnyomóvá.

Ezekre részint felesleges a halálbüntetés, mert ha lehető és bizonyos a büntetés, nincs bűn, mitől az örökös fogság el ne rettenthetne; részint elégtelen, mert ha azt hiszik, hogy fel nem fognak fedeztetni, azokra minden büntetés olyan mintha nem is volna.

A harmadikat képezik azok, kikben erköles az országló hatalom, kiket, bűnre csak a kénytelenség, például az önvédelem vihet; tudjuk azonban, mikép

hol végszükség van ott nincs betudás, s c nélkül bűn sincs, következésképen itt a halálbüntetés szükségtelen, mert alkalmazhattam

S most átmegyek azon térre, — melyen Szepes követe nagyon szeret mozogni.

Bebizonyítható a történetből, mikép a halálbüntetés eltörlése sehol és soha nem vont maga után bünszaporodást, mikép a népek erkölcse sehol és soha nem lőn romlottabbá szelíd törvények, mint volt kegyetlenek mellett, sőt épen ellenkezőleg, a mint nemesedtek a büntetések, velők együtt nemesedtek az emberek is mert igaz az, hogy humanisáljuk a büntetéseket, és humanisáltatni fog a nép.

Kezdettől fogva észrevehető a törekvés az emberekben a halálbüntetés ellen.

Herodot említi Sabaeo cgyptomi királyt, ki eltörölvén a halálbüntetést, a rabokat munkára használta a Nilus körül, s uralkodása alatt a nép csendes s boldog volt. — Strabó a Kaukaz begyei közt két népet nevez meg, melyek közöl egyiknek törvényei kegyetlenek voltak, a másik nem ismerte a halálbüntetést,s amannál sűrűbbek, ennél ritkábbak voltak a bűnök.

Rómában a decemvirck kegyetlen törvényei után hozatott a poreía törvény, miszerént római polgárt halálra Ítélni nem volt szabad, és azon 25U év folytában míg e törvény állt, követtettek el Rómában a legkevesebb bűnök' ezért kiált fel Cicero oly elragadtatással: „O nomen dulee libertatis, o jus eximium nostrae civitatis, o lex Poreía!“ Már az athénieknél a halálbüntetés ellen szónokolt a piacon Diodot, mint később Rómában Caesar.

Angliában pedig Alfred, a nagy, csak a felségsértésre szorítá a halálbüntetést, s a polgárok országlása alatt oly biztosan éltek, hogy egy akkori történetíró mondása szerént a gyermek tele erszény nyel kezében veszedelem nélkül utazhatott volna keresztül az országon. S Penn, emberszeretö alkotója Pensylvaniának, a XVII. században, nem veté-e cl az anyaország vértörvényeit, s szorítván a halálbüntetést pusztán a szándékos gyilkosra, nem élt e ama tartomány 35 éven át oly nyugalomban, mint maga Anglia, hol a bűnök százai sújtattak halállal? És nem kormányozta-e Erzsébet 20 évig halálbüntetés nélkül ama roppant orosz birodalmat, s nem nagy példa-e II. Kataliné, ki törvényesen eltörlötte e büntetést egy fél vad népnél, s e törvényt egy lázadó rabló kivégzésének esetén kívül, végig híven megtartotta? — S midőn Leopold Toscanában 20 évig nem alkalmazá a halálbüntetést, szaporodtak-e a bűnök? Nem, sőt volt eset hogy öt hónapig országának minden fogházai üresek valának, s efféle eredményeknek folytában torié el 1786-ban törvény által a halálbüntetést, kimondván törvénykönyvének bevezetésében,miképen a büntetések szelidítése, összeköttetvén szorgos gondossággal, a bűnök megelőzésében, nagy gyorsasággal az Ítéletek hozatalában s pontossággal és bizonyossággal a valódi gonosztevők megbüntetésében, a helyett, hogy a bűnöket szaporították volna, szembetűnőleg kevesíté a kisebbeket s igen ritkára tévé a borzasztókat.

Sőt egy angol kormányzó még Keletindiában is 1804-től 1811 ig, elvből halálbüntetés nélkül igazgatott.

Azt kérdi Szepes követe, honnét van tehát, hogy ez általános eltörlés mind ez ideig mindenütt csak kísérlet maradt? Azt kérdi, hogy nemde a visszahozás bizonysága annak, hogy azt nem lehetett nélkülözni? Azt állítja az érdemes követ, hogy miután a szomszéd tartományokban el nincs törölve, nem eltörölhető nálunk sem, mert a gyilkosok elborítanák hazánkat?

De én viszont azt kérdem: valljon, volt-e ok az érintett országokba visszaállítani a halálbüntetést? Pcnsylvaniába miért vitetett vissza? mert az anyaország erőhatalommal kényszerítő. Oroszországban miért áll ismét? mert az autocrat haragos pillanatától függe eltörölni és újra felállítani. De míképen legtöbb törvényhozói körültekintéssel s legösszehangzóbb előkészülettel tették Toscanában a

halálbüntetés eltörlésének kísérletét, úgy leginkább lehet s leginkább érdekes itt tudni, valljon volt-e ok azt visszahozni. És én bátran állíthatón] Szepes követének, hogy nem volt, s miután másképen állanak a tények sem mint azokat az érdemes követ elősorolá, hivatkozom magára a visszahozó rendeletre.

Az 1795. visszahozatal okául az adatik először, hogy mégis vannak gonoszok, kik az erény útjára szelídség által sem vezettethetvén, ezzel visszaélnek. De az, hogy mégis vannak gonosztevők, nem igazolna-e minden büntetést, s nem bizonyos-e az, mikében azok némi számmal örökké lesznek? Ez időszak után kevesedett-e a bűn? Epén nem, néha maradt elébbi számában, néha szaporodott.

Második okául mondatik, hogy miután csak Toscanában van eltörölve a halálbüntetés, a szomszéd tartományokból oda vonulnának a gonosztevők, — épen azon elv, mit Szepes követe is beszédében felállított. De ha büntető törvényeknek egész Európában a szigor azon egy fokán kell államok, úgy ha a tortúra a (porosz királyi) kerék, valahol divatozik, nem kell-e annak mindenütt divatoznia? S mint van az, hogy 1786—1795-ig, míg t. i. a halálbüntetés el vala törölve Toscanában, egy gyilkosság sem követtetett el külföldi által, s mindjárt 1797-ben kilenc külföldi fogatott be gyilkosság miatt? Valljon ez eseményben amaz elvnek nem nemesisét vagy gúnyját látja-e Szepes követe? Nem volt tehát ok, miért visszaállítani Toscanában a halálbüntetést; visszaállíttaték, mivel Leopold elment, más trónra lépett át, visszaállíttaték, mert kitört a francia forradalom, midőn megrémültek a fejedelmek,— s tudjuk, a félénkség a kegyetlenséghez mint erőhöz folyamodik.

De honnét van az, hogy Belgiumban 1796 óta folyton szelídült a büntető rendszer, hogy 1829—1834 közt a halálbüntetés elvből nem alkalmaztatott, s mégis világosan mutatják a hivatalos rab-, és bünlajstromok, miképen a bűnök és épen a halálos bűnök száma évenként fogyott? Honnét magyarázzák meg nekem a halálbüntetés pártolói azon tüneményt, hogy Angliában 1829 óta 1840-ig parlamenti hiteles táblák szerént, azon bűnök száma, melyekre bizonyos volt a népnél, hogy a kormány megkegyelmez, vagy a melyek törvény által megszűntek lenni halálosak, fogyott, m i g ugyanazon országban, ugyanazon népnél, ugyanazon időben, ugyanazon körülmények közt, a másféle bűnök száma általában nőtt, s nőtt azoké is, melyeknek elkövetői bizonyosan halállal lakolandottak? Ha a büntetés hatánya függne a büntetés kegyetlenségétől,— mit ellenzőink állítanak, — épen ellenkező eredménynek kellett volna előállani.

Engedjék meg a KK. és RR., hogy miután Szepes követének nem lehetett nem felelnem, még előadhassam némely nézeteimet, s különösen kimondhassam, mennyiben felel meg a hatálbüntetés azon elvnek s tulajdonoknak, mikkel minden büntetésnek kisebb nagyobb mértékben bírnia kell.

A halálbüntetés személyes, mind a mellett is, hogy gyalázata a kivégzettnek rokonaira is kiterjed. De irányában s b a t á n y a i b a n erkölcstelen, mert a kivégzés szemlélésének szomorú következményeit lehetne elősorolni, hasonlókat ahhoz, melyet Malebranche említ, ki az örültek közt egy fiút látott, kinek tagjai azon ízeken mindenütt megvoltak törve, melyeken a kerékre ítéltek megszokjak türetni, s oka volt az, hogy anyja terhével egy kerékbetörést nézett meg.

Avvagy erre a felelet az, miért tolakodik oda a nép? De nem hivja-e meg a status oda az embereket? S nem vétené-e el legfőbb célját a halálbüntetés, ha nem gyűlnének nézői? Hiszen egyetlen érdeme az, hogy példás.

De e nyereségnél nem fontosbak-e erkölcsi ártalmai? Az undor;a vértől nem gyöngíttetik-e annak szemlélése által? Nem gyengül-e meg az emberekben a tisztelet az élet szentsége iránt? A gyilkosság nem veszti-e el borzasztóságát? Mi lett Robespierreből, ki a forradalom előtt azért monda le hivataláról, hogy ne

kellessen embert halára ítélnie? Mi volt Marat később, ki 1781-ben a halálbüntetés ellen egy munkát irt?

A francia forradalom korában nem vált c még a gyermekek játékává is állatoknak felnyársolása, bogarak guillotinírozása? XIV. Lajos kényes idejében a keréktörés szemlélésére nem jelentek e meg a legmagasb hölgyek, s a hóhérok elmésségei nem voltak-e tárgyal a salonok társalkodásainak? S nem innét magyarázható-e meg, hogy III. Fülöp egész udvarával szokott gyönyörködni az emberek égetésében?

Az emberi természet hasonló a szelíd tigrishez, mely vért pillantván meg, ismét vad lesz és vérszomjazó.

Erkölcsi ártalmaihoz tartozik a halálbüntetésnek, — mit a viták folytában megemlittetni még nem hallottam, a gyilkos monomania.

Számtalan és pedig hiteles példákkal be tudnám bizonyítani, hogy sok emberben a gyilkolás és gyújtás gondolata a hóhérpad körül támadt, hogy egy nö, egy gyermekvesztőnek kivégzését meghallván, ilyen monoinoniába esett, hogy amaz ünnepélyesség, mellyel a kivégzés történni szokott, vágyat ébreszt hőse vagy martyrja lenni hasonló látványnak.

Politikai ártalmaihoz pedig tartozik az, hogy mivel a büntetés nagysága miatt az emberek a bűnöst vonakodnak feladni, a tanú vonakodik vallani, a bíró vonakodik elmarasztani, a bűn sokszor büntetlenül marad, mi legtermékenyebb anyja á bűnnek. De a szabadságnak is veszélyes e büntetés, kivált politikai rázkódásokban.

Ha törvényszerű a halálbüntetés, — a gyilkosok bírói képet öltenek magokra.

Tovább megyek.

A halálbüntetés nem o s z t é k o n y. E közt: elvenni vagy nem venni el az életet, nincs közép.

Nem szellemi, hanem kegyetlen s bosszút lehelő, mint maga a bűn. Avagy a társaság mindig oly kegyetlenül büntessen, mint a gonosztevő bűnhődött, s mint két vad álljon egymással szemközt, várva melyik szűnik meg lenni előbb kegyetlen? Egynek nem kell-e kezdeni, s lehet-e reményleni, hogy kíméletre s emberiségre példát a bűn adand? Nem is javító, ki megöli, az nem javítja meg a bűnöst.

A törvényhozók e részben hasonlók voltak eddig ama kegyetlen s gyáva sebészhez, ki minden lábat elmetsz, mit tudatlanságból avagy hanyagságból nem akar gyógyítani.

S elrettentő ez mindenekre nézve egyképen?

Azoknak van igazok, kik a halál büntetést legfélelmesbnek hirdetik mint Szepes követe, vagy azoknak, kik Tolna követével ellenkezőt állítanak, s az örök rabságot irtózatosbnak vallják?

Véleményem szerént ez függ az egyediségtől, egyéb körülményektől is; a halálbüntetéstől kivált a gazdag s boldog fél; ki kétli nyer-e a jövendőben, a szerencsétlen, a nyomorult, gyakran kívánja azt.

Londonban tizenhét nőszemély halál helyett elfogadd az elszállítást, de hat nem. Midőn Philadelphiában a büntető törvények enyhítettek, s a raboknak az ó és nj büntetés, azaz halál és örök fogság közt választás engedtetett, többen a halált választók.

Franciaországban sok rabot látnak örvendeni, ki a börtön helyett guillotinra Ítéltetik. Váljon állíthatni-e tehát oly bizonyosan, hogy a halál mindenikre a legfélelmesbb büntetés? Miért van az, hogy ki örök rabságra Ítéltetik, rendesen folyamodik kegyelemért, de nehezebben az, ki halálra ítéltetett? Nem azért van-e mert a halál egy kínos óranegyed, melylyel az edzett lelkek nem sokat gondolnak, s nem akkor hajlanak-e a folyamodásra, midőn hosszan ülvén s várván e fellebb

vitel eredményét, lelkök kifáradt óránként s éjjelenként vívni a halál gondolatával? De e szerént nem világos-e, hogy szabadnak rettenetesb az örök fogság, ellenben a halál rettegése a bűnöst úgy szól ván csak a vérpadnál rohanja meg? Nem világos-e, miként a halál félelmének ereje nem előző, mert a bűnnek nem előtte, hanem utánajár, s akkor kezdődik, mikor már a bűn elkövettetett?

Vagy fél kivégzéskor a bűnös, vagy nem fél; ha nem fél, jele, miképen reá nézve, bár bünhödésekor a halálra emlékezék, akkor sem bírt a büntetés elrettentő erővel, ha pedig fél, s mennél inkább fél, annál inkább gyaníthatni, hogy korábban a halálbüntetés félelme nála nem munkálkodott, mert ellenkező esetben nem követte volna el a bűnt, és így vagy indulatból bűnhődött, mi nem ismer félelmet, vagy bizonyosan hivé fel nem fedeztetését, mely esetben elégtelen bármely büntetés e világon.

De nézzük meg közelebb, váljon oly bizonyos-e az elrettentés a nézőkre nézve, mint azt állítják a halálbüntetés pártolói? Ha gyakori a kivégzés, a nép megszokván, nem veszti e el rettentő hatányát, és ha ritka, a borzadással együtt nem gerjeszt-e szánatot egyszersmind, minek épen azon következményei vannak, miket a törvényhozó nem óhajt.

A bűnös a vérpadon három lélekállapotban jelenhetik meg.

Vagy bátran, sőt daccai, — ez kétségkívül nem épületes a sokaságra, inkább megvetést önt a halál ellen még azokba is, kik eddig rettegték; vagy elcsüggedve s tehetetlenül, a nép megbocsát ellenének, kit a hóhérpadon s kényszerítve lát, s leggyönyörűbb vonása az emberi szívnek akaratlanul a szenvedő pártjára állani; — vagy bánattal s töredelemmel, — s ekkor benne nem a bűnt, de a bánatot látja, s itt valóban egy új ártatlanság kezdődik, mely némán is kiáltani látszik, hogy ő és nem a bűn az, mi fel fog áldoztatni, s a vérpad az, mi utálatot gerjeszt, s a megtért bűnös mint martyr látszik meghalni.

És itt még egyszer ismételjük, miképen felette ártalmas a népet szoktatni a vér tekintetéhez.

Ha ritka a gyilkosság, korán sem azért az, mert nagy a halál félelme, és ha gyakori, nem azért gyakori, mivel a halál félelme vesztett erejéből, inkább mondhatni, hogy hol gyakori, azért az, mert a természetbeli undor e bűn ellen meggyengült, s hol ritka, azért az, mert ez undor még megvan. Úgy, hogy bátran állíthatni, miképen a gyilkosság ritkasága egyenes arányban áll a gyilkosságtól! undor növekedésével.

Különben honnét magyarázzuk meg, hogy a halálbüntetés némely népeknél csekély vétségekre rendeltetett, és ezeknél sem bírt visszatartóztató erővel? Honnét van az, hogy midőn tolvajság, gyilkosság egyenlően halállal sujtatik, ez ritkábban kövcttetik el? És így vigyázzon a törvényhozó, hogy midőn a kivégzés példáiban a halál félelmével akar munkálni, ama másik hatalmasb erőt, a gyilkosságtól! természetes undort ne gyöngítse meg igen az emberekben. Mert midőn a halálbüntetéshez ragaszkodik, a két erő, a félelem s undor közöl választott, azonban csakhamar észre fogja vehetni, hogy a félelemben oly fegyvert választa, mely nem használva hiában való, használva élét veszti.

Igyekszem rövid lenni KK. és RR.; csak a legfontosabbakra szorítkozom. Ezért mellőzöm azt, hogy e büntetés egyszerű, túl teszem magam n é p s z r ü s é g é n is, mert elég megszűnnie, hogy népszerűtlenné váljék; azt sem tartom fontos oldalának, hogy gátló ártani, mert e célt kevésbé szörnyű eszközzel is elérhetjük; mind ezeknél fontosabb tekintet a büntetés megbecsülhet l e n s é g e.

A törvényhozónak nines bizonyos ismeret azon fájdalomról sem, mit a kivégzéskor érez a bűnös; századokig hívék, hogy a fejvétel nem kínos, most az akasztást kezdik hinni enyhének, leghíresb orvosok ellenkeznek egymással. És tudja a törvényhozó mi a halál, s mi van a síron túl? Tudja-e, hogy ott a bűnöst a

földi kín után már rögtön új kárhozat éri,vagy reá isteni irgalomnál fogva boldogság várakozik? Tudja-e, hogy büntet-e vagy jutalmaz? Valóban kinek vallása van, ki jövendő életet hisz, arra nézve e kétség eldöntő erejű.

A halálbüntetés következményei az idő, az élet batárin túl esnek, pedig az embernek mint eszes lénynek ismeretlennel sújtani nem szabad.

Váljon ha földünkön egy titokteljes mélység nyílnék, mit némelyek a boldogság honának, mások a kárhozat helyének tartanának, valljon észszel cseleked nék-e a status, ha legnagyobb bűnöseit abba eresztgetné le?

Véleményem szerént, midőn az ember a büntetés végét be nem látja, ész nélkül cselekszik.

De emberre nézve, ki nem hiszi magát istennek, leghatalmasb ellenvetés az, hogy a halálbüntetés helyrehozhatatlan, holott mennél nagyobb a büntetés, annál szükségesb, hogy helyrehozható legyen, mert a tévedések áldozata soha nem támad fel. Pedig a bírák ítélete nem épül apodietiai bizonyosságon; nem azért mondatik a vádlott bűnösnek, mivel bizonyos, hogy a bűn ő általa követtetett el, hanem mivel a törvénytől megkívánt némely föltételek jelen vágynak. Tehát a bizonyosság csak formai és viszonyos. Mivel a vádlott úgy vall, mivel két tami egyezőleg bizonyít, hozatik ítélet, azonban a tapasztalás mutatja, hányszor meg volt minden bizonyság, mit a törvény kíván, s később az elmarasztott ártatlansága mégis kivilágosodott. S ha korunk bölcsebb garantiáji közt kisebb is a veszély, ott hol jury, hol nyilvánosság, hol korlátlan szabad védelem van, dehogy még ily biztosítékok mellett sem lehetetlenek, erről bizonyságot tesz Livingston, ki azt állítja, miképen Éjszakamerikában sem ritkák az ily bírói esalatkozások, bizonyosságot tesz Lucas, ki csak 1826. egyik félévéből Franciaországban hat esetet hoz fel, melyben ugyanazon vádlottat egy jury halálra ítéle, más ellenben, melyhez puszta formabeli hiba miatt utasíttaték a cassatio szék által, különben kivégeztetett volna, ártatlannak vallá, bizonyságot tesz Duepetiaux, ki Belgiumból tizennégy példát számlál elő; bizonyságot tesz a Morning Herald, mely Wilde' londoni sherifkedésének kilenc hava alatt hat ily esetről emlékezik, bizonyságot tesz O'Connel, ki az 1840. parlamenti ülésben négy, és több jogtudósok, kik több ily ártatlanul kivégzetteket említenek.

De a csongrádi követ által felhozott példán kívül én is mutathatnék fel több ily szomorú esetet a beregi és más levéltárakból, — mind a mellett is, hogy nyilvány nem lévén nálunk, a bírák tévesztett gyilkolásai titokban maradnak. S a bírák lelkén nem szörnyű teher-e, ha bár hibából is, ontani vérét ártatlannak? S nem méltán gerjeszt-e ellenséges érzést a polgárokban minden ily esemény, látván, hogy a törvény maga teszi azt, mit a gonosznak tilt? S nem kell-e egyaránt rettegnie a hóhértól s gyilkostól? S megnyugtat-e az, hogy az ártatlan áldozatnak tetemeit emlék tiszteli, ha másnap a hiba újra elkövettethetik? Ez ellen nem véd meg más, mint a halálbüntetés teljes eltörlése.

Ismeretünk, Ítéletünk korlátolt, és mégis büntetünk, mint ha csalhatatlanok volnánk.

Cselekszünk mindenható erővel, mindentudás nélkül.

Valóban, ha nem volna egyéb ok, a helyrehozhatlanság tekintete maga elég arra, hogy a halálbüntetés eltöröltessék.

S mielőtt bevégezném beszédemet, még két veszélyre teszem a KK. és RRket figyelmessé: mi a halálbüntetéssel együtt jár, s az előttem szólók közöl senkitől nem érinteték.

Egyik, hogy ha hatalom, álnokság, bírói gyűlölség, vérpadra juttatá áldozatát, egyszersmind biztosítá magát, ha nem a gyanú, legalább a próbák ellen; ki él, az még megbosszulhatná magát, a halott örökre néma.

Másik, hogy sok kivégzettekben a próbáknak egy egy gazdag kútfeje dugul be, minek ártalma kettős; jelenvaló: a mennyiben társai, ha netalán meg

félemlettek, újra előrohannak; jövendőbeli: a mennyiben örökre fölfedeztetlenek maradnak némely bűnök, mire csak a kivégzett vallomásai vezethettek volna. Sőt a halálbüntetés kisebb bűnök ellen nem új rugó-e a gonoszokra nézve elkövetni nagyobb bűnt, hogy a csekélyebb felfedezését megelőzzék? Igen, s így lesz az éjjeli orv s útonálló gyilkossá, hogy azok, kiket meglopott s megtámadott, ellene mint vádlók vagy tanuk fel ne léphessenek.

Mind ezek után bátran fordúlhatunk a halál büntetés védeihez, s mondhatjuk: minden büntetés az igazság határain belül kísérlet, miképen lehet a bűnök ellen legsikeresebben hatni: mit ti magasztaltok, — a halál, — már teljesen meg próbáltatott.

Elismeritek, sőt ebben erősséget helyeztek, hogy kezdettől fogva minden nemzetek gyakoriak azt, és ti magatok valljátok, hogy foganatlanúl. Mi nem kívánunk egyebet, mint hogy hagyjátok el azt, mi ezer meg ezer éveken által a kegyetlenség minden alakaiban alkalmaztatván, minden korban s körülményben sükeretlennek találtatott. Nem büntették-e Angliában halállal azt, ki házból két ezüt forintot lop, ki parkban vagy országúton bemázolt arccai jelen meg, ki egy özet szándékosan megsebez másnak birtokában, ki tóból egy halat eloroz, ki álnévvel irt levélben mástó1 valamely becses dolgot kért, ki bárányt azért lop, hogy bőrét eladhassa? S mely büntetés félelme ily csekély vétségektől el nem bírt rettenteni, valljon feltehetni-e józanul, hogy az a nagyobbaktól el fog ijesztetni? Hihetö-e, hogy az árulót s zendülőt, ki vállalatában azonkívül dicsőséget is lát, egy messze halál félelme vissza fogja tartóztatni? Hihetö-e, hogy annak, ki őrjöngő boszuját egy csapással kielégítheti, a halálbüntetés emlékezetére gyilkos karjai tehetetlenül fognak alá hullani? Fog-e az bírni a legszilajabb indulattal, mi ama gyönge vétkes hajlamot nem bírta föltartóztatni? S mit használtak az emberiségnek a kínok ezer nemei? Mi jó és nemes virágzott azon hatvanezer életből, mi VIII. Henrik alatt múlt ki vérpadon, s azon hatvanezerből, mi Angliában 1G98—1787-ig hóhér által végeztetett ki? Nem kellene e szerint Spanyolországnak paradicsomként ragyogni, ha némely három hónap alatt 2600-at ölt meg a törvény szava? S nem azért állunk-e századokkal hátrább, mert boszu és düh nem csak ércből csinált pallost, növényből kötelet, de szövetkezett az elemekkel is: a földdel, melybe eleveneket temetett, a vízzel, melynek torkába hajintá a bevarrottakat, a léggel melylyel fojtott, a tűzzel, melyben hamuvá égetett, s megfordítva a természet rendét, az embert adá eledelül az állatoknak?

S panaszkodhattok-e, hogy kísérletetek kora avatkozás által megháboríttatott? Nem dúltatok s öltetek-e, s a bűn mindig szaporodott, s a halál nem volt elég, kínokkal tetéztétek a halált. Most már a sor rajtunk van, tehát engedjétek nekünk is a kísérletet teljesen s egészben, s a büntetőjog többi részéivé! összhangzólag megtehetnünk; eljárástok, s elveitek felett már ítélt a múlt, miéink felett majd a jövő ítélend.

Én tehát, mint már követtársam is jelenté, megyém nevében a halálbüntetés eltörlésére szavazok, mert nem a büntetések kegyetlenségétől, hanem azok bizonyosságától s gyors sújtatásától függ a süker: mert ha a népet kegyetlen büntetésekhez nem szoktatjuk, reá a szelídebbek épen úgy, sőt biztosabban hatnak, mint hatnak a kegyetlenek. Mert nekem úgy látszik, hogy, midőn a status javaink rablóját megöli, a társaság ellen elkövetett bűnt a természet elleni vétekkel beszólja meg, s midőn a gyilkost kivégzi, nem büntet, hanem ismétli a bűnt.

SZALAY LÁSZLÓ.

Született Budán 1813. april 18. Iskoláit Budán, s majd a pesti egyetemen végezve 1831-ben törvénygyakorlatra Kölcseyhez ment Szatmárba, majd a helytartótanácsnál lett tiszteletbeli gyakornok s utóbb ügyvéd. Keveset ügyvédkedett, s egész idejét a jog és törvényhozás philosophiájának tanulmányozására fordítá, s ismereteit külföldi utazásokban szaporitá. A büntetőjogi választmány őt, bár nem volt tagja az országgyűlésnek, jegyzőjévé választá. 1844-ben átvette a Pesti Hírlap szerkesztését. 1848-ban Deák ministeriumában a codifikáló osztály főnökségére hivatott; aztán Frankfurtba küldetett követül a német birodalmi országgyűléshez, honnan csak évekkel a forradalom után térhetett vissza hazájába. Külföldön a menekültből, ki egész leikével honán csüggve annak múltját tanulmányozó, hogy következést vonhasson belőle a jövőre, s kiben e tanulmány a kecsegtető reményt szilárd meggyőződéssé edzette, hazájának kitűnő történetírója lett. Visszatérve, folytatá e nagy munkát, melynek befejezésében a halál meggátolta.

1860-ban a magyar akadémia titoknokává, 1861-ben a pesti lipótvárosi kerületben képviselővé választatott, s az országgyűlésen a Deák párt főoszlopainak egyike vala. Meghalt 1864-ben, — a munka által elölve.

Az országgyűlésen 1844-ben tűnt fel, mint Korpona város követe. „Az ellenzék főnökei kitűnő figyelemre méltaták, mond Csengery. — Nem emlékszünk, hogy városi követet nagyobb csendben hallgattak volna ki. S így volt, valahányszor szót emelt. — Ritkán történt az, alig négyszer, ötször, rövid jelenléte alatt a törvényhozásban. Nyilatkozatai ekkor is többnyire rövidek voltak, mint Mirabeau rögtönzései. S rögtönzéseit ugyanazon szabatosság, erő és tartalom jellemző, mint stylusát általában. — — Példáival, melyeket majd mindég a szabadság hazáiból kölcsönöz, illustrálja a kérdést; rövid, szabatos megjegyzéseivel, innen és túl, kijelöli a tévedéseket, útbaigazítja az eszméket. S a „tudós“ férfiú, mint gúnyból nevezék a tudatlanok, mennyivel gyakorlatiabb az alkalmazásban, mint azok, kik az életrevalóság bélyegét saját eszméiknek igénylik, de a valóságban csak a divatos tanok egyik-egyik túlságából hányatnak a másikba! — Kitisztázott elvek, s a törvényalkotó teljes biztossága azok alkalmazásában; oly tulajdonok, melyek, szabatossága mellett, már magokban némi önérzetet kölcsönöznek a parlamenti előadásnak. — Szalay szónoklatát még ünnepélyesebbé tévé a szavalás méltósága; a folyékony beszéd, s azon férfias, tiszta, mély hang, melynek terjedelme és teljessége annyira megfelelt körmondatai tartalmasságának.“

1. A sz. kir. városok rendezése ügyében.

(A KK. és RR-nél. 1843. máj. 27.)

Lehetetlen, azon való örömemet elhallgatnom, hogy a városi ügy ismét általános rokonszenvet költ fel e teremben, s édesörömest járulok Tolnának indítványához, azon értelemben: hogy a városi követek valóságos befolyással bírjanak a választmányban. Magamat mi illeti, részemről itt megállapodnám; de küldőim meghagyták, hogy a szabad királyi városoknak szavazati jogukbai visszahelyeztetését még rendezésük előtt követeljem.

Keserűség nélkül akarok utasításomban eljárni; — a keserűség helyén lehetett a múlt országgyűlésen, de jelenleg, miután a kegyelmes királyi előterjesz-

téscket átolvastuk, s miután tanúi voltunk a harmadik rend e napi nyilatkozata nak ügyünkben, — a keserűség helyén kívül fogna lenni.

Küldőimnek nézete szerént, históriai alkotmányon nyugvó országokban, milyen a magyar is, alkotmányos tárgyak körül a jogszerűség végre mindég históriai adatokra olvad fel. — Ilyes adatokon alapszik a szabad királyi városok egyenkénti szavazatjoga, valamint ilyeseken s kirekesztöleg csak ilycseken száz egyéb tárgy e táblánál, melyeken senki sem akad fenn, mert ők velünk s mi velők nőttünk fel.

Nem akarok az 1608-diki törvény cikkelyre hivatkozni; sohasem tartottam azt oly napfényvilágosságunak, minőnek sokak által tartatott; napfény ez bizony csak annyiban, mennyiben mint Borsod követe a múlt országgyűlésen mondá, a szem ha mélyen tekint belé, kissé elhomályosodik. — De küldőim hivatkoznak az országos naplókra, az országgyűlések ezen valóságos corpus juris-aira, melyek tanúságot tesznek, hogy a városi szavazatok épen a legfontosabb tárgyaknál egyenként vétettek számba.

Igaz, utóbb más divat hozatott be, s ennek eredetét koránt sem maechiavelli politikában kell keresnünk; véleményem szerént egészen más kútfőkből származik. A tripartitum harmadik részének nyolcadik címe, hasonlónak mondja a királyi várost némely tárgyakra nézve egy-egy nemeshez; — s íme, előállott a rendszer, és azt következtette belőle: hogy ha egy város = *egy* nemes, tehát negyven s egynéhány város = egy megye.

Más országokban is kiléptek ilyes subtilitások könyvből az életbe, de ez csakhamar igazságot szolgáltatott, s kilöké magából a veszedelmes kóranyagot.

De ha jogszerű is a királyi városok követelése, tanáesos-e azt megadni? Való igaz, tekintetes rendek! hogy a szabad királyi városok a közelebb múlt időkben, részint saját vétkeik miatt, — mert mi boszulná meg magát súlyosabban rajtunk, mint épen saját vétkeink? — részint az ártalmas külső befolyásoknak egy egész tömegénél fogva, némi hanyatlásnak indultak.

Egy oldalról üldöztetve, a másikról elhanyagolva, — nem csoda, ha hanyatlás mutatkozott; mert nem mindenki oly erős, mint ama pontusi fejedelem, kit addig tápláltak méreggel, míg azt végre megszokta. — De jelenleg, midőn valóságos képviseleti rendszernek indulnak elébe a városok, midőn követeik között ülnek oly férfiak, kik új időszakot ügyekeznek a városok körében megalapítani, s midőn vannak, kik elmondhatják magokról, mint merem mondani magamról: hogy szavazni fogok függetlenül, miként a meggyőződés lelkem tábláira Írva van, — ily viszonyok között, váljon veszedelmes volna-e, ha mindenikünk kezébe egy-egy szavazat adatik, hogy azt belé vessük a tanácskozások urnájába?

Küldőim úgy vélekednek, hogy nem! — küldőim azt hiszik, hogy a legveszedelmesebb igazság is kevésbbé veszedelmes, mint a legparányiabb méltánytalanság.

2. Ugyanarról.

(A KK. és RR-nél. 1843. sept. 27.)

Városi követre nézve alig-alig lehet egy-egy fontosabb kérdés a jelennél; s mert ezt oly annyira fontosnak tartom, igen természetes, hogy midőn ez ügyben nyilatkozom, nem szeretnék félreértetni, különösen legközelebbi eollegáim által nem. — Engedjék meg tehát a tekintetes RR., hogy alapnézeteimet az összes ügyről előterjeszthessem; elveim majdan számot fognak adni mind nyilatkozatomról a kérdéses indítványra, mind netaláni ezentúli hozzászólásomról ez ügyben.

Midőn valamely országban a statuséletnek több factorai: műipar, polgári

szorgalom, s általában az értelmiségnek tetemes része, olt, hol a közügyek elintéztetnek, képviselve nincsenek; s midőn más oldalról a privilegiált osztálynak azon töredéke, melyről értelmiségénél fogva fel nem tehetni, hogy csak saját érdekeit legyezgetvc szemet hány a közügynek, több mint képviselt: akkor, tekintetben sem vevén azt, hogy a mint időszak időszak után jő, úgy néha a hatalom is osztályról osztályra száll, s hogy például ezen szónak: „aristocratia“ nagyobb értelme lehetett a középkorban mint jelenleg, — akkor, egy új elemnek a törvényhozásba! befogadásáról kelletik gondoskodni, hacsak azt nem akarjuk, hogy ez tökéletes pangásnak induljon; vagy ha be nem elégszünk azzal: hogy találkozik mindég egy-két hiszelékeny, ki a leggyászosabb kicsapongásokat, vagy holmi mesterségesen előidézett galvanicus vonaglásokat az egészséges organismus mozgalmai gyanánt tekinti.

Magyarország ide jutott épen napjainkban; s azért hiszem, közös a meggyőződés, hogy ezen ügy a mint elutasíthatlan, úgy a legnagyobb fontosságú egyszersmind még legparányiabb részletében is. — Mert most nincsen többé szó, nehány városi votomnak rehabilitatiójáról, hanem szó van egy új elemnek a törvényhozásba! befogadásáról.

S ezen elem, mert új, mert a többiek között, melyeknek sorában helyet akar foglalni, a legifjabb, s ennélfogva olyas, mely szót fog kölcsönözni minden vitalitással bíró eszmének, holott a többiek inkább csak visszafelé tekintenek, — mert én nem ismerek aristoeratiát, mely Jáuus arccai bírván, mind előre nézve, mind hátra, — ezen elem, mondom, mert új, mert legifjabb, mert a jelen szükségeknek, a kor követeléseinek tolmácsa, — az időnek nagy chemiai processusában a többieket előbb utóbb fel fogja olvasztani.

Én a negyedik rendről szólok, de azon negyedik rendről, mely még csak létesülőben van, melynek most egyelőre csak egyik orgánumát fogjuk teremteni.

A francia forradalomnak első kezdetében, — s megvallom őszintén, hogy 1789. között Franciaországban, 1843. között nálunk, nagy hasonlatosságot találok,— 1789-et mondtam, nem 1791-et s a következőket, — s találom ezen hasonlatosságot a legnagyobb nyugalommal, mert mindazon túlságoktól, melyek amazt elferdítették, egyáltalában nem tartok, s nem csak azért ném, mert a magyar a legnagyobb loyalitással viseltetik koronás feje iránt, hanem különösen azért nem, mert egy több századig alkotmányt élvezett nemzet soha sem léphet egyszerre oly dissolutióra, mint az, mely csak tegnap bontakozott ki az absolutismus bilincseiből;— a francia forradalomnak első kezdetében, midőn a nemesség követei-az états-générauxban megjelentek, midőn instructióikra hivatkozva — mert akkor még cahier-t, füzetet adott a francia committens a küldött kezébe, épen úgy, valamint nálunk, ha jól hallottam, néha foliokötetet, — azt mondották: hogy ők nem fizetnek, mert ők nemesek, — vagy azt: hogy ők fizetnek ugyan, hanem csak egy néhány évre ajánlás utján, — vagy végre azt: hogy ők fizetnek ugyan rendszerercsen, hanem a mit ők fizetnek, annak neve ne legyen: adó, hanem: taille noble — mindannyian előttünk ismeretes phoenomenek, — ugyan akkor jelent meg Sieyesnek ismeretes brochurája: mi a tiers-état, s mivé kell lennie? Felelet az elsőre: semmi; a másodikra: mindenné.

S Franciaországban csakugyan mindenné lett a tiers-état; és jelenleg úgy van mozgalom a tiers-état ellen, mint volt annak idejében az aristocratia ellen.

Miért? — Mert a tiers-état mindenné lett, mielőtt az összes nemzetet képviselhette volna; mert a tiers-état elmondotta magáról, mit csak az összes nemzet mondhat: a status az én vagyok; mert a Montmorencyak, a Richelienk aristocratiája helyébe a boltosok aristocratiája léptettetett. — Én tehát, tekintetes rendek, midőn hiszem és óhajtom, hogy Magyarország jövendője a tiers-état formáiban nyilatkozzék, ezen szó alatt adott idő lefolyása után az összes nemzetet értem,

s nem értem, nem fogom érteni soha, a rőf és mérőserpenyö — magukban véve igen tisztességes dolgok — túlnyomó befolyását.

Valamint szinte nem akarom, hogy itt csak azért teremtessék egy új osztály, hogy az igazgatási sachjátékban egy pionnal több legyen, melyet a kormány aztán ide állítson vagy amoda, s vagy általa üttesse el a lovat, vagy a ló által öt; nem akarom, hogy teremtessék egy új osztály, számos számtalan heterogeneitásaink öregbítésére; hanem szivemből óhajtom: alakuljon egy osztály, mely a többieknek szegletességeit lesimítsa, mely bennök felolvaszszon mindent, mi nem korunkba való.

Lesznek, kik talán úgy fognak vélekedni: hogy igen távol jövendőről szólok; — én nem hiszem oly távolnak. Nem ugyan azért, mert a nemesség, hiszen látjuk — dicsőség érette a követi karnak — maholnap adózni fog; nem ezért, mondom, mert Angliában régóta adózik a nemesség, és mégis Anglia az aristocratiának választott földje; de kerüljön csak egyszer revisio alá a gabnatörvény, vétessenek csak revisióba a birtokot szabályozó törvények, s tudom, hogy összeroskad a normanszász feudalismusnak épülete.

Én tehát azt hiszem, hogy azon kerületi választmány, mely a birtoklási, birtokszállítási és öröklési törvények szabályozásával van megbízva, ugyanazon terrénumon áll, melyen a jelen választmány, s hiszem, hogy a fekvő birtoknak új alapra állítása és a Partis prímáé titulus 9-sának mindenkire kiterjesztése által,
— a büntetőjogi országos választmány már ezen elvből indult ki, — óriási lépésekkel közeledünk a cél felé.

Egy van, mi megakaszthatna utunkban, —ha t. i. az aviticitas egy oldalról eltöröltetvén, helyébe majorátusok és fideicommissumok utján egy új aristocratia emeltetnék; de ezen indítvány, remélem, nem fog pártoltatni e tábla által. Ez az egy, igaz, megakasztaná az egész ügyet, de megakasztaná egyszersmind a hazát összes fejlődésében .· s hogy amazt elérhessük, remélem, nem fognak ehhez folyamodni.

Ha ugyan jól magyaráztam ki magamat, azt mondám beszédemben: hogy a szőnyegen levő reformkérdésben első szemét látom azon láncnak, mely minket egy nagy életrevaló egészszé olvaszszon. — S ennélfogva óhajtanom kell, hogy az itt megállapítandók, — részszerént az által, hogy elfogadunk mindent, mi a magyar typusban életrevaló, részint az által, hogy belevonunk mindent, mit a haladás eszméi, a kor szükségei követelnek, — részben természetes csatornául, részben mintául szolgáljanak az ország egyéb elemeinek annak idejébeni befogadására, kiképzésére. S mert kimondottam ezen óhajtásomat, kimondom végaggodalmaimat is, — meglehet, hogy nem alapos, de mindenesetre lelkiismeretes megfontolásnak eredménye. Valamint ha már emelkedik a mű, a művész összeszokta törni mintáját: úgy nem gondolok vele, ha unokáink, vagy unokáinknak unokái
— mi egy generatio a nemzetek életében? — össze fogják törni e mintát. Mert nem municipalis ország képében látom a nagygyá lett hazát, nem hiszem, hogy municipalis foederalismus lehessen a végcél.

Nekünk száz különvált érdeket kell összepontosítani; nekünk több nem zetiség fölébe kell emelnünk a magyart; — s mind erre vagy gyenge, vagy
talán épen visszás eszköz a municipalis daraboltság. Megismerem, és hálás szívvel ismerem meg, hogy municipalis alkotmányunknak köszönhettük fennmaradásunkat, mikor még nem ébredtek öntudatra a különféle érdekek; de nem hiszem, hogy neki köszönhetnők valaha státussá fejlődésünket. — A moschus életben tartja néha a szunnyadó idegrendszert, de a mi az egészséges éber életet erősíti és táplálja, az egyéb.

Jelenleg ugyan a haza érdekei ellen vétenék, ha a municípiumok jogainak megszorítására törekedném; de elkerülhetlenül szükséges: hogy a szőnyegen levő munkálatban jeleltessék ki egynéhány kiváló pont, melyek annak idejében

a centralisatiónak összekötési pontokul szolgálhassanak. — S az nap, mikor az országgyűlés valósággal fogja képviselni az összes nemzetet, az országgyűlésen nem karokat és rendeket, nem megyéket és városokat, hanem képviselőket, az egy nemzetnek képviselőit fogjuk látni.

Mind ezek után, természetesnek fog találtatni, hogy ezen kérdésben már most a históriai oldalt igen mellékesnek, igen meddőnek tekintem. S midőn egy oldalról hiszem, hogy a városok coordinatiója nélkül soha szilárd alapja nem lesz a statusnak, midőn méltó okunk van attól tartani, hogy azon esetre, ha a jelen országgyűlésen feloldatlanul maradna ezen kérdés, meglehet örökre elvesztettük az alkalmas időpontot: akkor más oldalról látván, miszerént a szőnyegen levő indítvány, hogy valóságos szavazási joggal bírjunk, ezen munkálat vizsgálatánál több okoknál fogva elfogadásra nem tarthat számot, — nem sürgetem a szavazási jognak ez úttali megadását.

Fennmaradván természetesen küldőimnek azon esetre, ha ezen munkálat, vagy az, mely itt tárgyaltatni fog, törvénynyé nem válnék, mind azon jogok, melyekre törvény és szokás erejénél fogva támaszkodhatnak. — Igaz, csak mi tudjuk, mi érezzük a fájdalmat: a legjobb szándékkal lelkűnkben itt állani, s mégis tettlegesen hozzá nem járulhatni ahhoz, mit jónak, mit üdvösnek tartunk a közre nézve; de vigasztal azon gondolat: hogy már a jövő országgyűlésen jókora nyomatékkai fogunk bírni, s hogy azon esetre, ha talán valamely életkérdés megbuknék a jelen országgyűlésen, azt a jövőben épen a mi tettleges befolyásunk fogja kivívhatni.

3. A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861. máj. 17.)

Midőn majdnem negyedfél századdal ezelőtt Magyarország az ausztriai tartományokkal közös fejedelem által tartós érintkezésbe jött, házi családi politikánál egyebet nem ismertek. Nyugateurópa hatalmasságai, I. Ferdinánd a családfejtől, V. Károlytól vett irányt, tőle, ki házának érdekében vélt eljárni, midőn a spanyol tartományok ősi jogainak lenyügzésével építette fel monarchiáját.

Károly halálával a burgundi örökség s azzal a célbavett világmonarchia, mely, mint ilyen, nemzeti jogok tiszteletben tartásáról semmit sem tud, a császár fiára, nem a császár testvérére szállott; de azon körülmény, hogy Ferdinánd a római sz. birodalom élére helyezkedhetett, melylyel a dominium mundi-féle ábrándok szintén elválhatlan kapcsolatban állottak, ezen körülmény s a ház érdekeit legyező és mégis félreértő által elégségesek voltak, vele törekvéseit Magyarország . önállásának bénitására folytattatni.

így történt, hogy tanácsosai nem késtek felállítani az elvet: „hogy Magyarországot hasonlatossá kell tenni a ház egyéb tartományaivalezen elv pedig századokon át ennyit jelentvén, hogy tehát Magyarországot meg kell fosztani önállóságától, — természetes, hogy atyáink a bécsi tanácsosok ellen, kik fonák rendszerűk érdekében, folyvást a magyar korona függetlenségének veszedelmes voltát insinuálták, már korán gyűlölettel viseltettek; valamint sajnálatos ugyan, de megbocsátható, hogy a magyar ember, látván, miszerént ama tanácsosok feles számmal németek voltának, hébekorban hajlandóságot tanúsított, gyűlölködését magá'a a német fajra is kiterjeszteni.

A rendszer folytattatott századokon át, s majdnem mindég nem magyar tanácsra. Ha ezen tanácsosok a veszedelem órájában átlátták eljárásuk visszásságát; ha a dúló tűz lángjánál megnyílt szeműk; ha, például, a bécsi békét meg lehetett kötni; ha az 1608-diki koronázás előtti törvénycikkelyeket meg lehetett

hozni; ha a linci békepontok törvénybe mehettek; ha mód volt, elvűl felállítani, hogy a magyart nem az a sanctio pragmatica kötelezi, melyet III. Károly 1713-ban a Gcheimrathssttíblben nehány himvarrásos úri köntös előtt leolvasott, hanem az, melyet do ut des, facio ut facias formában tiz evvel később a pozsonyi országgyűlés alkotott mcg; ha 1791-ben II. Leopold ezen sanctio pragmatica bővebb magyarázására kimondhatta: „hogy Magyarország a kapcsolt részekkel egyetemben szabad ország, összes kormányzatára nézve független, saját megállással és alkotmánynyal bíró;“ ha, végre ezen tanácsosok nem vették ki V. Ferdinand kezéből a tollat, midőn az 1848-diki törvényeket aláírta, — tették ezt, hagyták azt megtörténni, kénytelen kelletlen, s mindég azon mentális reservatával, hogy annak idején reagálnak majd amúgy hatalmasan az absolutismus érdekében a szabadság ellen, a németség érdekében a magyarság ellen.

Restellem, hogy a németséget az absolutismussal egyszerre kell említenem, s nem szeretnék félreértetni.

Én a német faj ellen egyáltalában nem viseltetem ellenszenvvel, sőt én syrapathiával vagyok iránta.

A közelebb lefolyt évben, midőn a kibékülés, a testvérül fogadás annyi ünnepeit ültük, mindőn mi a szerbeket, a horvátokat stb. s a szerbek, a horvátok meg minket testvérekül fogadtak; felmerült künn a német birodalomban a kérdés, hogy mikor fogják márvalahára az országukbeli németeket is testvérekül fogadni a magyarok?

Nem felelt rá senki, mert a kérdés kissé bárgyú kérdés volt.

Hogy is lett volna szükség köztünk s közöttük ilycs bűnbánati ünnepélyre, mikor a hazánkbeli németajkuak soha sem szűntek meg testvéreink lenni, ők, kiknek soha sem jött eszökbe sonderbundot képezni a magyar államban, kik velünk működtek mindég, még 1848-ban is, Pozsonytól Fehéregyházig, Csáktornyától Bártfáig; s kik most is, lelkünk örömére, egyetértenek velünk a magyarföld minaen életkérdéseire nézve.

És sympathiával viseltetem a német nemzet iránt, mert tanúja voltam, mint a magyar királyi kormánynak képviselője, azon lelkesedésnek, melylyel a német birodalmi gyűlés az 1848-diki Magyarországot üdvözölte; s én számot tartok e lelkesedés megújulására, mihelyest az összes német birodalom küldöttei ismét együtt lesznek, — isten vezérelje őket célra szerencsésen!

De van a német társadalomnak egy kórságos rétege, melyről boszúság nélkül nehéz, lehetetlen szólani, mert ez uszítja fel folyvást ellenünk a monarchia német tartományainak közvéleményét, holott ez, mert e tartományok lakosai ismerik jogainkat és ismerik szükségeinket, máskülönben mellettünk nyilatkoznék.

Egyik földijük, Lichtenberg, azt mondá magáról: hogy neki olyatén kórsága van, melynélfogva minden virágból, melyet ujjai közé vészén, a lehető legnagyobb mennyiség mérget facsarja ki saját magának megétetésére. — S azok a német államférfiak, kik nem tudnak kicsi státusaikban megférni; kik még Poroszországot sem tartják eléggé nagynak, hogy méltó volna érette fáradozniok; kiknek csak Ausztria nyújthat elégséges tért organizálási viszketegök foganatosítására; s kik ha ide érkeznek, nagy mohón áttanulják a staatsministerium registraturájának, a Wesscnbergeknek és társaiknak ellenünk irányozott emlékirataikat, — ezen úri emberek, mondom: ha újaik közé foghatják a nemes virágot,Magyarországot, annyi mérget sajtolnak ki kórságukban belőle, mennyi elégséges, őket is, minket is megrontani. S c gyűlöletnek főoka miben rejlik? Politikai tudatlanságban. Ha áll a deák közmondás: Ars non habét osorem nisi ignorantem; állani fog az is: Magyarországot csak az gyölöli, aki nem ismeri.

Ezen tudatlanságból származik első sorban, hogy az ilyetén tanácsosok a dynastia érdekében vélnek eljárni, midőn mindenkép azon vannak, hogy Magyarország a maga saját életét ne élhesse, hogy az ut verőfényes oldaláról leszo-

ríttassék az árnyékba; szítván ez által épen azt, mitől méltán tartanak: a separatismust, s veszélyeztetvén ez által épen azon elvet, melynek szolgálatot akarnak tenni. Ilycs főben keletkezett kétségkívül ama Reichsrath első csirája is, melybe bennünket meghívnak, s mely ellen — mint Deák Ferenc képviselőtársunk kimé rítőleg előadta — a sanctio pragmatica s ez által szentesített personalis unió nevében felszólalni fő kötelességünk.

Hallom az ellenvetést — nem eháznak padjairól, hanem a bécsi burcaukból — hogy a personalis unió a mily rideg, oly terméketlen.

Én nem hiszem, uraim, hogy azt ridegnek lehessen mondani, ami az országot s a dynastiát együtt és összetartja, ami nem hagyja őket külön válni; én nem hiszem, hogy ridegnek mondathassák az, mi nemcsak híven tölteti be velünk kötelességeinket a testvérnépek iránt, de ezeknek érdekében, a mindig nélkülünk s nem ritkán ellenünk szerződött terhek arányos részének elvállalására is indít bennünket.

S én természetlennek sem tartom e köteléket, ha az első lépést követi a második, — ha — aminek be kell következni előbb-utóbb, s mi úgy a nemzetnek mint a dynastiának üdvére fog lenni, — ha a monarchia súlypontja Magyarországra helyeztetik át.

1806-ban, midőn a monarchia nem volt nagyobb veszedelemben, mint jelenleg, még Gentz is úgy vélekedett, hogy a főhatalom székhelyéül Magyarország metropolisát kellene választani. — Magyarországból és Magyarország által összetartani ami összetartható, megszerezni ami megszerezhető, — ilycs irányú politika volna a jelen európai fejlemény közepette nemcsak magyar, hanem dynastiai politika egyszersmind. De ilyes- politikához, — mert nem traditionalis alapon nyugvó, — természetesen szükséges az cltökélés: szakítani a korhadtnak bebizonyult iránnyal, a német imperatori reminiscentiákkal és aspi ratiókkal, a Römerfahrttal s mi ennek helyébe léptettetett, az Olaszországban! beavatkozással,· szükséges: bűnbánatiak vagy legalább szerénységgel megemlékezniük a bécsi bureauknak, hogy ők tizenkét éven át olyas kormányrendszereket koholtak, melyeket most magok is absurdusoknak hirdetnek, s hogy tehát már ennélfogva sincsen hivatásuk Magyarország számára egy újat koholni; szükséges mindenekelőtt az akarat: Magyarországra támaszkodni; a korona nem-magyar tanácsosai pedig — úgy látom — az izzó parázsra is inkább támaszkodnak, mint reánk. Innen van, hogy az ország integritásának helyreállítását ellenzik. Országgyűlésre hivattunk össze, koronázó országgyűlésre, — s ime Erdély, Fiume, a kapcsolt részek nincsenek meghiva. Mellőzöm Erdélyt, melynek meg nem hivatása, mint a hétfői ülésben szabatosan megjegyeztetett, nem a királyhágóntúli részek visszakapcsolásának elmulasztását, hanem azoknak újabb elszakasztását foglalja magában; de néhány szót akarok tenni Fiúméról, és a kapcsolt részekről.

Bécsben, mint amúgy mellesleg tudomásunkra juttaták, az a nézet, hogy Fiume meghívásának ügye hadd maradjon függőben, míg mind a magyar diacta, mind a horvát gyűlés nyilatkozni fogtak iránta. — A horvát gyűlés nyilatkozatának bevárására nem volt semmi ok, mert annak Fiúméhoz semmi köze; Fiúménak ott nincsen helye; Fiume valahányszor oda meghivatott, mindannyiszor tiltakozott e meghívás ellen; óvást tett mindjárt az első alkalommal, nyomban becikkelyeztetése után; alig kapcsoltatott vissza, s már óvást tett ismét, ötvennégy év óta tiltakozik ezen eljárás ellen, mert a kisértések, a csábítások, úgyszólván az nap vették kezdetüket, melyen széket fogott közöttünk, természetesen a horvát gyűlés nyilatkozatának bevárására nem volt semmi ok, a magyar országgyűlés pedig, ime nyilatkozik. Járjanak el kötelességükben a korona tanácsosai, s eszközöljék haladéktalan meghívását. Horvátországnak nincsen több joga Fiúméra, mint a mennyi joga volt a Muraközre, azaz: egy szikra joga sincs reája. Adassanak ki tehát számára a regalisok, igtattassék vissza tisztébe az 1848-diki kor-

Hiányzó, s bizassck meg a kerület visszakapcsolásával. Ő méltó utóda a Majláthoknak, Pászthorynak, Szapárynak, Klobusiczkynak, Ürményinek, kik szakadatlan sorban versent működtek, a quarneroi öböl lakosaival mindinkább megszerettetni a magyar nevet, s kiknek részben köszönhetjük, hogy Fiume annyi lelkesedéssel viseltetik irántunk, s hogy egész Zenghig magyar érzelmű a tengermellék.

Λ kapcsolt részeket mi illeti, nézetem szerént is ki kell mondanunk készségünket, — ha a horvátoknak úgy inkább tetszik — egyelőre nem az 1848-diki törvényekféle horvát gyűlésnek követeit közöttünk fogadni, hogy az uniói értekezlet megnyilhassék. Akarnak-e a szlavóniai megyék, ezentúl mint Horvát-Szlavonország gyűlésének mandatáriusai, vagy pedig ellenkezőleg mint egyes megyék országgyűléseinken képviseltetni, — neveztessenek aztán akár magyar, akár Magyarországhoz tartozó, szlavóniai megyéknek, — mind három elnevezésre van előzmény — az majd megválik amaz értekezlet alkalmával, s ennek árbiterei nézetem szerént kirekesztőleg a szlavónok legyenek.

Dalmátiára nézve — hallottuk, olvastuk, hogy ez a Horvátországgal] unió ellen tiltakozott mind Zágrábban, mind Béesben; tiltakozott annálfogva, mert még nem látja, hogy Zágrábban valóságos unióra akarnak Magyarországgal lépni, Dalmatia t. i. mint régebben, úgy most is Magyarország által akar Horvátországgal uuiáltatni, nem pedig Horvátország által Magyarországtól disuniáltatni. Dalmátia mihelyest a campoformioi béke következésében az uralkodó házhoz került, hűséget fogadott I. Ferencnek, mint magyar királynak. Symboliee tehát már ekkor uniálta magát velünk.

Kezemben volt egy sebenicoi patríciusnak, Draganies Kázmérnak, a magyar történetíróhoz, Koller Józsefhez Sebenicóban, 1797. jul. 27-én adott levele, melyben írja: „A közelebb múlt napokban mutattam be megbízó levelemet Zenghben, mint hazámnak küldötte, és letettem a köteles hüségi esküt a császárnak, mint Magyarország királyának. A császár — folytatja a levél — még nem határozta el magát nekünk megadni „az általunk annyira kívánt magyar kormányt, melynek kieszközlésére hazám által követül fogok küldetni Bécsbe, ott mind ezen kormány megadatását, mind régi szabadítékaink megerősítését szorgalmazandó.“ S 1797. octóberben csakugyan Béesben volt az illető küldöttség.

Nem tudom, mily válasz adatott legyen nekik, de nem hiszem, hogy a válasz elutasító lett volna, s annyi bizonyos, hogy a magyar rendek is részökről a campoformiói békekötés következtében, nem késtek Dalmatiának a magyar koronához visszacsatoltatását sürgetni; sürgették pedig Dalmatia összes értelmiségének osztatlan sympathiájától kísértetve; sürgették, anélkül, hogy a horvát rendeknek, akár a magyar országgyűlésen, akár saját gyűléseiken eszökbe jött volna, ezen eljárás, mint olyas ellen, mely nekik praejudiciosus, felszólalni. Az 1802-diki országgyűlés irományaiban nem a horvát, hanem a magyar gravamenek között találjuk Dalmatia visszakapcsoltatásának elmulasztását: „Dalmatia azon részeinek — mond a harmadik gravamen — melyek még Zsigmond király idejében elszakittattak, most pedig a békekötés által az uralkodó házra visszaestek, a hajdani testhez, tehát a szent koronához, úgy kívánván ezt a koronázási oklevél, visszakapesoltatását annyival is inkább közakarattal kérik az országos rendek, mivel az ország ősi jogait az egyházi méltóságok címzetes adományozása által fenntartotta folytonosan, amaz időtől kezdve egész a jelenkorig.“ I. Ferenc pedig ekkor csakugyan ki is mondá elvileg a visszaesatlást. „Dalmátiát illetőleg — így hangzik az 1802. oetóber 17-én kelt királyi leirat — megismeri ő felsége, hogy az a szent koronához tartozott; minthogy azonban annak Magyarországgal! összekapcsolása fontosabb dolog, semhogy a külügyek jelen állásában mostanság elintéztethetnék, ő felsége bővebb meggondolás után fog iránta határozni.“ Az 1806-diki pozsonyi békekötés Dalmátiát francia kézre juttatván, az incorporate elmaradt} de 1825-től fogva valamennyi országgyűlés követelte az elvűl már elfo-

gadott visszacsatolás tettleges végrehajtását; az 1830-diki pedig az elszakasztott részeknek, tehát Dalmátiának is visszakapcsolása iránt épen választmányt decrctált. Az ügynek ez állásában én c viszonyt, midőn készségünket nyilvánítjuk a horvátokkali egyezkedésre, felemlíteni akartam, mind jogunk fenntartására, mind a végett, miszerént Dalmátia tudhassa, hogy mi öt édes mienknek ismerjük s ennélfogva készek vagyunk, irányában mind azon kötelességek teljesítésére, melyekkel a mieinknek tartozunk.

Azon kezek, melyek az ország integritásán ejtettek sebet, az ország összes alkotmányát is feldúlták, s e tekintetben is még távolról sincs helyreállítva a törvényes állapot. A magyar minisztériumot s a sajtóügyet tárgyazó 1848-diki törvények feleleveníése nélkül alkotmányos állásunk valóságos gúny; az ezeket pótoló institutiók egyike, azon absolutistikus állambölcseség maradványa, mely, mint Fox egy ízben mondá, azokat, kik által gyakoroltatok, őrültekké, azokat, kik felett gyakoroltatok, hülyékké teszi; a másik pedig, mint 1848 előtti viszonyok orgánuma, nem fér meg a parlamentaris kormánynyal.

De nem elég az 1848-diki törvényeket életbeléptetni; szükség azokat, mennyiben a polgárok teljes jogegyenlőségét nem mondanák ki kellő szabatossággal, pótolni. Istennek nincsenek többé választott népei: övé az egész emberiség. 0 ezt nem osztályozza úgy, Hogy az egyiknek a szabadság jusson osztályrészül, a másiknak a járom; hogy az egyiknek halántékai körül polgári cserág szövődjék, a másiknak homloka föld felé görnyedjen.

Nem szabad tehát egy népiséget sem azon eszközöktől megfosztanunk, melyek elkerülhetlenül szükségesek, hogy mind emberi, mind egyéni hivatásának teljes öntudatára jusson; s az utóbbinak elérésére majdnem egyedüli eszköz a nyelv. Ennek használatára tehát minél tágasabb tért kívánok nyitni a Magyarországban lakó valamennyi népiségeknek, csak az ország egysége ne menjen veszendőbe. Élesebb szemek, mint az enyéim, talán már látják közeledni az időt, midőn e föld, melyet eddig Magyarországnak neveztünk, nem tudom miféle dunai közbirodalom részét fogja képezni; én még nem látom, s mindenesetre ráma nélküli kép formájában fognám láthatni, melynek tárgyai, színei egymásba folyván, nekem bizony csak a chaost tüntetnék elő. Az a Magyarország, melynek én, mint eddigien, úgy ezentúl is egyik gyenge, de hü napszámosa fogok maradni, szent István Magyarországa, czerévi történelmének és jogéletének rámájában; e keret oly nagy, hogy miatta nyomás egy népiséget sem ér, s azért nincs is ok rést nyitni e keretben, egyes részek kihullatására. De az ország egységén, mint sine qua non condition belől kész vagyok minden népiség jogainak teljes megismerő sérc. Kész vagyok továbbá, valamint minden népiségnek, úgy valamennyi hitfelekezetnek is politikai jogosultságát megismerni, a politikai jogokat valláskiilönbség nélkül minden honfira kiterjeszteni. — Kész vagyok ezekre nemcsak azért, mert az emberiség, az igazság parancsolják, hanem azért is, mert a politika tanácsolja.

Szemefényét nem szereti inkább a magyar, mint függetlenségét; s méltán. A függetlenség dicső, megbecsülhetlen dolog; de van egy igen veszedelmes neme a függetlenségnek: az elszigeteltség, az izoláltság. Az izolált ember is amúgy istenigazába független, nem érintkezik senkivel, sem jobbról, sem balról, sem alulról, sem felülről: nem függ ő senkitől, de nem is támaszkodhatik senkire. Mi tehát vigyázni fogunk, hogy midőn függetlenségre törekszünk, izoláltságra ne tegyünk szert, a függetlenség azon gyilkos nemére, melyben elvész okvetlenül, ki az európai solidaritást kifelejti a calculusból.

Az európai solidaritás a teljes jogegyenlőséget tűzi ki iránytűül, mint más államoknak, úgy a mienknek; hozzuk tehát törvényhozásunkat minélinkább öszhangzásba annak elveivel, ha erkölcsi támaszát akarjuk magunknak biztosítani.

Ezeket óhajtván a ház által kimondatni, természetes, íhogy én Deák Ferenc képviselő társunk indítványát egész kiterjedésében pártolom: pártolom formájára nézve is, hogy tudniillik felírásba, Ferenc József ő felségéhez intézendő felírásba iktattassék jelen felszólamlásunk, iktattassék abba azon érvek alapján, melyeket a tisztelt követ, szónoklatának demosthenesi palástjában a ház elébe hozott. Az erőhöz, uraim, jól illik a mérséklet! a kettőnek egyesüléséből keletkezik a méltóság.

S ne higyjük, tisztelt ház, — véghetetlenül kártékony volna, ezt hinnünk, — hogy a szigorú törvényesség kirekeszti másnemű érveknek is tekintetbevételét, azaz: a jogi szempontnak más szempontokkal is párosítását. A természeti tudományok félszáznál több elemeket ismernek, de ezen elemek közül alkotóerővel magában véve egy sem bír, mindenik csak másokkal párosulás által válik termékenynyé. Úgy van az, az erkölcsi világban is.

Nincs magasztosabb eszme, nincs rendíthetetlenebb elv, mint a jog eszméje, a jog elve, de hogy termékenynyé, hogy élő törvénynyé válhassék; a magánjognak társul kell adni az aequitast, a méltányosságot: a büntetőjognak társul kell adni a kegyelmet; a közjognak társul kell adni a politikai bölcsességet. — Ezeknél fogva Deák Ferenccel szavazok.

PÁZMÁNDY DÉNES.

Született 1816. april 7. Már ifjú korában kitűnt megyéjében; melynek csakhamar alispánja s országgyűlési követe lőtt 1843-ban. 1847-ben szinte, s 1848-ban a júliusi országgyűlés alatt a képviselő'ház elnökévé választatott, szeptemberben bevégzé szerepét, s azután falun tölté hátralévő napjait.

„Talpraesett logika, mond egy életírója, józan értelem, éles ítélet, boncoló tehetség, az anteacták mély ismerete, vezéri tapintat voltak főtulajdonai, de bírt ezeken kívül még egy erős és félelmes szónoki fegyverrel, az éle fegyverével, melyet gyakran igen ügyesen s a veleszületett angol phlegmatikus humorral forgatott. Főereje állott a külpolitika ismeretében is, azon téren, melyen a magyar törvényhozás nagy többsége hihetetlenül járatlan volt. Politikai rokonszenve az újabb politikai iskolához, az új pesti hírlapéhoz, — melye, Szalay szerkesztett, — csatolta. Nézetei a megyei szűk látkörből magasan kiemelkedtek valódi parliamenti szónok volt.“ Meghalt 1856-ban.

A dec. 1-jén történtekről.

(A KK. és Rendeknél. 1843. dec. 5.)

Azon modort, azon könnyűden lejtő modort, melyen előttem Pestmegye érdemes követe szólott, nem követhetem) mert szólási tehetségemet sokkal gyengébbnek érzem, mint hogy a t. RR. figyelmét csak némileg is fentarthatnám; és *így* komolyabban fogok szólani. Tekintetes RR 1 én azt hiszem, hogy milyen életet élnek egyes egyének, olyant élnek nemzetek is, — s ha vannak egyesek életében szomorú időszakok, leverő pillanatok, úgy vannak nemzetek életében is oly nyomasztó percek, melyek kínjai sok keserű napokkal, sőt hoszan szenvedett évsorokkal érnek fel.

Ki volna e teremben — vagy csak szabad-e kérdeznem ilyesmit? — a két horvát követen kívül, ki a múlt országos ülés botrányos eseményeit nemzeti éltünk legfájdalmasabb percei közé ne számítaná? Meg vagyok győződve, hogy

senki sincs; mart ha vannak is követek, kiket az országban szerte küldözött praesidiálisok folytában küldőiktől kizsarolt utasítások a rescriptum elfogadására kényszerítenek, de oly követ e teremben nincs, kinek az idézett országos ölési esemény ne fájna. Igen! fáj ez mindnyájunknak, sebzi sziveinket; de jelen pillanatban kiszorítván kebleinkből a lázas fájdalom érzetét, a teendők sora áll előttünk: s a hideg ész azt javalja, hogy ha segíteni akarunk a bajon, s gyógyítani szándékunk a kórt, úgy vizsgáljuk meg elsőben is a bajnak okait.

Tekintetes RR1 úgy tartom, hogy jelen nyomasztó helyzetünknek több okai vannak.

Alapoka kétségtelenül a kormány.

E Magyarhon három százados kapocscsal köttetik az ausztriai tartományokhoz, s a német kormány egy oly ferde politikát követ ez időtől fogva folytonosan e nemzet ellen, mind anyagi, mind szellemi tekintetben, milyet követni egy ily barátságos indulatú nép ellen, ki a többi tartományokkal egy korona alatt él, — egy ily hű nemzet ellen, mely Ínísége példáit a vész óráiban már sokszor tettekkel tanúsitá, — valóságos bűn, pedig oly bűn, melyet az ausztriai kormány önmaga ellen követ el, — melynek múltja s jelenje nyomja c hazát, — de jövője kétségtelenül sújtani fogja az ausztriai kormányt.

E — nézetem szerint — ferde politika taglalásába általánosan, s minden részleteibe most belécreszkedni nem ekarok, — lesz arra még elég idő ez országgyűlésnek folyamata alatt; csak azon részét fogom fel, mely nemzetiségünk kifejtése ellen irányoztatok minduntalan; s e téren sem megyek vissza régi időkre, mert nem akarok lenni sem unalmas sem hosszas.

II. József császár a lassan működő német politikát ki nem állhatá, neki eredmény s végeredmény kellett minden áron: s mint hajdan a sűrű lombok között mosdó Diána Actaeont egy tekintettel szarvassá változtatá: úgy József a magyar nemzetet egy parancscsal három rövid év alatt némettè akarta átvarázsolni; s egy másik parancscsal alkotmányunkat, municipalis rendszerűnkben mégtámadván, halomra dönté. De a gyakorlati életben a legszebben kidolgozott theoriák néha mesterükhöz hűtlen eredményre vezetnek.

így járt József: az ő genialis elméje nem türheté a várakozást, s minden terveinek eredményét még életében önmaga is éklelni akarta; s ez volt föhibája, — teremteni akart ő egy pillanat alatt nemzeteket, teremteni a népekbe lelki kifejlődést, néhány rövid év alatt, — elfeledte, hogy a teremtés Isten, de nem ember müve, s ezért hiúsultak meg minden tervei.

Halála után nemsokára felnyílt az 1790-ik év, s a magyarnak országgyűlése hirdettetett.

Az uralkodókra nézve veszélyes korszak volt ez; mert kevés évekkel ezelőtt kiütvén a francia forradalom, a sokáig elnyomott szabadság érzete oly elveket fejtett ki, melyek fogékonyságuk alapját az emberi kebelben találván, ellenálhatlanul cikázták keresztül Európa minden népeit, s eljutottak ezek a magyarok országgyűlésére is. Itt az egybegyült RR. elsőben is a nemzetiséget mint törekvésük főcélját tűzték ki munkálkodásaik elsejének, s nem tettek egyebet, mint mi folyó évi június 20-án. Egy végzést hoztak, melyben országgyűlési tanácskozási nyelvvé a magyar nyelv állapíttatott meg, kivevén az oly követeket, — legyenek azok Horvátország, legyenek más törvényhatóságok követei, — kik magyarul szólani nem tudnak.

Oly végzést hoztak tehát az 1790-iki RR., milyent nekünk kárhoztat a kir. rescriptum, s törvénytelennek állított excellentiád.

Az ausztriai kormány ezen 53 évvel ezelőtt hozott végzést akkor ugyan nem kárhoztatá: de az egybegyűlt RRnek azon kívánságát, hogy a magyarnyelv legyen a törvényhozás nyelve, ezen folyjanak a kormányszékek intézkedései, szóval: hogy politikai polcra emeltessék, megtagadta.

Több mint fél század forgott le azóta, számtalan országgyűléseink tartattak, melyeken e nemzet kért, esdeklett, alkudott, s mindent tett e tár gyban, mit csak tennie lehetett: a törvényhatóságok országgyűlésen kivül is sürgették a magyar nyelvnek diplomatikai polcra leendő emeltetését; de mind hiába! a német kormány kitűzött politikájához — mely a magyar nemzetiségnek minden raódoni akadályoztatása volt — hű s következetes maradt.

Ezen félszázados huzavona, ezen félszázados akadályoztatása a nemzeti kívánatnak a kormány részéröl, alapoka minden nemzetiségünk ellen kifejtett reactióknak, — ez alapoka nyomasztó helyzetünknek, ez alapoka a pénteki botrányos eseményeknek is; mert ha a kormány, önérdekeit is belátva, a magyar nemzetiség kifejtését 50,—30 vagy 20 évvel ezelőtt nem akadályozza, s a magyarnyelvet általános politikai polcra emeli, kétségtelenül mind ezen reactiók elmaradnak. Kifejtem tehát, t. RR! minden bajainknak alapokát; de ezen nem segíthetünk másképp, mint kitürőknek kell lennünk, következeteseknek nemzeti intéz - kedéseinkben; meg kell mondanunk nyíltan a német kormánynak, hogy mindaddig, míg a magyar nyelv általános politikai polcra emelve nem lesz, e honban sem békét, sem csendet nem várhat, de bizalmat sem igényelhet a nemzet részéről. — Részemről kimondom nyíltan: nagy hibának tartottam azt, hogy nemzetünk kitiinőbb nagyai néhány közelebb múlt év alatt bizodalmát, határtalan bizodalmát hirdettek a nemzet részéről, az ausztriai kormány irányában, — ezzel könnyen tévutakra lehet vezetni a kormányt, s el lehetne altatni a nemzetnek gyöngébb fejeit.

•Nem, t. KK. és RR! ezen politikát ne kövessük, -- egyeneseknek, nyiltsziviieknek kell lennünk . mondjuk meg: hogy az ausztriai kormány mindaddig, míg a határszéleinken ellenünk felállított védvámrendszert tökéletesen meg nem szünteti, s míg a magyar nyelvet tökéletes s átalános politikai polcra nem emeli, e nemzet részéről bizodalomra számot nem tarthat.

Második oka jelen nyomasztó helyzetünknek az aristokratiának erő nélküli állása.

Hajdan a magyar arisztokratia igen erős volt, s védte az alkotmányt külő s belső ellenség ellen egyaránt; — igaz, hogy az alkotmánynak javait is egyedül s kizárólag éldelé; s ép ezért bízván önerejében, hogy az alkotmányt fentartani képes, tiltakozott s minden erejét arra fordította, hogy az alkotmány jogaiban más senki ne részesittessék. De majd kifejtésnek indult az emberiség, s érezni kezdte a nemnemes is ön emberi méltóságát, s csengett az alkotmány sáncaiba. Maga az aristokratia naponkint gyengülvén, mind physicai, mind morális tehetségeivel, télieden volt át nem látni, hogy az alkotmányt többé az aristokratia fen nem tarthatja; s így minden előre látó embernek azon kellett dolgozni, hogy az alkotmány sáncai tágittassanak, s vétessék abba be mindenki, ki annak éldeletére kiképzett s alkalmas.

Jaj! de az aristocratia ezen politikának ellenszegült, támogattatván a kormány által is: következőleg nem lehetett mást tenni, mint az aristokratiát még inkább gyengíteni, s képtelenné tenni arra, hogy az alkotmány sáncaiba kívánkozó népnek ellenszegülhessen.

S ez megtörtént, az aristocratia elgyengítve áll előttünk; nem csak védeni, de fentartani is ez alkotmányt tovább képtelen; azon elem tehát, mely eddig az alkotmányt minden oldalróli megtámadástól védhette, — többé a védelemre nem alkalmas; azon új elem pedig, melyet mi a meggyengített aristocratiának nem mondom helyébe, de erősítésére s gyámolítására, az alkotmány sáncaiba belé vinni akarunk, még bevéve nincs; s így most alkotmányos életünk azon stádiumán vagyunk, melyben az alkotmányt védő aristocratiai elém meggyengítve van, de helyébe az új elem, mely kétségtelenül az alkotmányt ifjonc erővel fogja védeni, még beállítva nincs.

Én tehát azt hiszem, hogy mi most gyengébbek vagyunk, mint valaha; — s ez az oka: hogy a kormány legigazságosabb kívánatinknak ellenszegülni mer; — ez második alapoka jelen nyomasztó helyzetünknek. De ezen segíteni igen könnyű; következeteseknek kell lennünk kitűzött munkálkodásainkban, nem állni meg a futás közepette, de végig futni egész a célig, az elönkbe szabott tért, — az eredmény kétségtelen.

Az alkotmány s vele a haza mentve van.

Be kell tehát vennünk törvényhozási testületünkbe a városi polgárokat, megyei életünkbe a honoratiorokat, s legyen jelszavunk a népképviselet; s ekkor nincs erő, nincs nemzetiség ellen irányzott reactio, nincs hatalom, nincs ferde politika, nincs kormányi rendelet, mely ez alkotmányt felboríthatná.

Lehet hasonlítani alkotmányunkat egy élőfához, melynek vezérgyökere volt az aristocratia, s ha tornyosult a felleg, dúlt a zivatar, vész fenyegette a fát, a vezérgyökér mélyen hatott a föld gyomrába, megóvta azt, s fentartotta a fát; — igen! de elkorbadt c vezérgyökér, s most az első szél könnyen kicsavarná h főidből s feldöntené a fát: nevelni kell tehát a legnagyobb szorgalommal azon apróbb gyökereket, melyek eddig ezerfelé ágazva, a fának táplálékára igen, de fentartására nem szolgáltak; s ezen apróbb gyökerekből, melyeket a nemzetek életében a népek tesznek, kell kipótolni, megjavítani s kiedzeni az elkorhadt vezérgyökereket, — s az így biztosított alkotmány fája dúsabban s bujábban fog hajtani, mint valaha.

Harmadik s felületes oka jelen helyzetünknek a horvátok.

Ezen nép, mely ősidőktől fogva százados viszonyban él a magyarral, a német kormánynak nemzetiségünk ellenében fél századig követett ferde politikája miatt időt nyervén, — s talán a felülről jött izgatások gyanúja sem egészen alap tálán, — most nemzetiségünk ellen kilépett a síkra, s feledve mind azt, mit a ma' gyárnak köszönhet, Magyarország gyűlésére küldött követeinek — kik magyaru' tudnak — még azt is megtiltotta, hogy magyarul szólhassanak.

Fel van lázitva e nép, hogy mi a horvát nyelvet egészen kiirtani szándékozunk; s ez az oka ezen reactiónak, ez az oka a pénteki botrányos eseménynek is. E tekintetben, t. RR! úgy hiszem, nem tehetünk mást, mint azon politikát kell követnünk, melyet ez országgyűlésen kezdtünk, s melyet a magyar nyelvbeni törvényjavaslatokhoz mellékelt felírásunkban bőven kifejtettünk.

Meg kell győznünk a horvátokat, hogy mi nyelvűket s nemzetiségüket elnyomni korántsem akartuk, sőt hogy beldolgaik elintézésébe elnyomólag hatni nem kívánunk; hanem azt igenis akarjuk s megkívánjuk, hogy valamennyiszer akár az országgyűlés, akár a törvényhatóságok utján velünk érintkezésbe jőnek, akkor igenis a magyar nyelvet tartoznak kizárólag használni; mert ők velünk s általunk éldelik a magyar alkotmányt, s ha velünk ezt ezentúl is éldelni akarják, közigazgatásban más nyelvet, mint magyart, nem használhatnak.

Én úgy hiszem, hogy ha látni fogják a horvátok elhatározott szándékunkat, ha látni fogják, hogy mi nyelvűket s nemzetiségüket elnyomni nem akarjuk, úgy visszaemlékezvén azon szomorú időkre, melyekben Magyarországtól elválasztva, — alkotmánynélküli életet éltek, — úgy kétségtelenül meg fog szűnni a reactio, s le fognak esilapulni, annyival is inkább, mert kinyílván Fiume felé a magyar kereskedés, vasutak fognak építtetni, vizeik sz.ibályoztatni fognak, s mind ez magyar közköltségen, horvát testvéreinknek legnagyobb hasznukra.

Negyedik oka nyomasztó helyzetünknek s különösen a pénteki botrányos eseménynek cxcellcntiád; mert cxcellcntiád azon végzést, melyet június 20-án, mint a tábla határozatát, kimondott, — azon végzést, melyet érvényesnek lenni tanúsított az által is, hogy június 28-án a horvát követeknek ellene beadott óvását velünk együtt el nem fogadta, sőt mint helytelent visszautasította, — azon végzést, mondom közelebbi országos ülésben fentartani nem akarta; — sőt azt

mondván cxcellentiád, a midőn a végzésnek újólagi kimondására s fentartására általunk felszólíttatott, hogy e zavarban a RR. többségét ki nem veheté, de különben is a végzést mindaddig ki nem mondhatja, míg ellene szólani akaró követ van, — s mind ezen előzmények után mégis ezen tábla végzését törvénytelennek mondotta ki elnöki székéből.

Így excellentiád nem csak törvényes elnöki kötelességét nem teljesítette, de önmaga magával is, s a logica szabályaival is ellentétbe s ellenkezésbe jött. Azonban én cxcellentiád iránt különös tisztelettel viseltetem; részint azért, mert tudom, hogy e helyen most minden vád haszontalan s célra nem vezető volna; sőt köszönetét mondok cxeellentiádnak, múlt országos ölési eljárásáért. Igenis köszönetét mondok; mert felébresztette e nemzetet egy olyan jognak gyakorlására, mely minden alkotmányos népnek kizáró tulajdona, — felébresztette s felrázta cxeellentiád c nemzetet arra, hogy erős hangon követelje azt, hogy képviselői táblája elnökét önmaga válassza; mert mindaddig — mint a gyakorlat most újólag tanusitá — a képviselői táblának független állása hiú képzemény s egy álomkép. De nem is lehet azt megegyeztetni magával az alsó tábla rendeltetésével sem, — hogy kormányi kinevezés alatt álló s így biztoskép működő elnök alatt tanácskozzék; mert a képviseleti táblának egyedül és kizárólag a nemzet akaratát kell képviselni, — minden más elein, mely nem ezen szabad választásnak kifolyása, c táblában úgy jelenik meg, mint egy ártalmas idegen, melynek jelenléte s befolyása az egész alkotmányra s nemzetre veszélyes.

Nincs is az egy alkotmányos népnél sem, hogy a képviseleti tábla elnökét a kormány nevezi ki; csak mi sinylüuk ezen helyzetben, s kénytelenek vagyunk ez ok miatt, törvényhozói méltóságunkat kockáztatva, botrányos jeleneteknek tanúi lenni.

De most nyílt alkalom, s láthatta e nemzet, hogy a nélkül, hogy az alsó tábla elnökét önmaga szabadon válassza, sem a képviseleti tábla rendeltetésének meg nem felelhet, sem a nemzet kívánatait végre nem hajthatja.

Én tehát újólag köszönetét mondok cxcellentiádnak, közelebbi országos ülésben gyakorlott ellenszegüléséért; mert excellentiád alkalmat nyújtott nekünk, nyílt tért adott át agitatióra.

De reményiem is, hogy ha van nemzetemnek jövendője, úgy kevés évek alatt nem lesz megye, nem lesz törvényhatóság, mely utasításul ne adná követei nck, bogv az országgvülésen kormánv által kinevezett elnököt törniük nem szabad, hanem válasszanak magok egyet közülük önkénytesen és szabadon.

Azon pénteki nap tehát, melyet most botrányosnak kell neveznünk, felfogásom szerént egy históriai nap lesz, s ha egy pár országgyűlésen megérjük a dicső napot, hogy az alsó tábla elnökét önmaga választja, akkor ezen eredménydús következés közelebbi okának nyomozója az 1843-ik évi december 1-sö napjára fog találni.

Engedjen meg tehát cxcellentiád; hogy nemzetem egy kis töredéke nevében, akkori eljárásáért harmadszor is köszönetét mondjak.

Most mi a kir. rescriptumra tett felírását ezen táblának illeti: ahhoz bővebben szólani nem kívánok; mert mind azon okok, melyek a reseriptum elfogadását lehetetlenné teszik, a felírásban ki vannak fejtve.

Azt tehát általánonan pártolom s óhajtom, hogy minél előbb felséges fejedelmünk elébe juthasson; úgy szinte pártolom e táblának újabb határozatát is, melyet cxeellentiád jelenben felolvasott:

1- ször azért, mert az érdeklett pénteki napnak botrányosságát végzésben is ki akarom mondatni; de

2- or a horvát követeknek latinul szólhatására hozott újabb végzésünket pártolnom kell azért is, mert tettleges erőszakot, milyet a horvát követek ez ülés ben elkövettek, nekünk folytatnunk nem lehet, hacsak a törvényhozó test méltó-

ságát lerombolni nincs szándékunk, vagy a magyar ős országgyűléseknek példájára az ily embereket, kik a tanácskozást tettel hátráltatják s megsértik, közülünk kilökni nem akarjuk.

De ilyet, szelídülvén a kor, szelídülvén az erkölcsök, egy törvényhozó testnek tenni a XIX. században nem szabad; fenyítőperbe pedig nem foghatjuk a horvát követeket azért, mert excellcntiád a végzést ki nem mondván, — a horvát követeket a végzés fenntartására elnöki székéből fel nem szólította, s ez által a felelősség egész terhét mintegy tulajdon vállaira ruházta át.

Én tehát physicai erővel a merényi visszatorlani a törvényhozó test méltóságával egyezőnek lenni nem vélvén, jelen végzésünket, mint szükséges roszat, melynél jobbat kigondolni lehetetlen, tökéletesen pártolom. Azt azonban nyilván kijelentem, hogy ha a végzésnek azon utolsó részétől, hogy „a horvát követek által latinul előadott beszédek semmi figyelembe nem vétetvén, a naplóból is tökéletesen ki fognak maradni," — ha ezen végzési sanctiotól, mondom, akár többség által hitetném el, akár ezen végzés felsőbb hatalom által végrehajtásában akármi módon akadályokra találna, úgy én — Pest vármegye érdemes követével kezet fogva — minden e helyeni latin felszólalást tettel is akadályoztatni kénytelen leszek.

Gr. SZÉCHEN ANTAL.

Született 1819-ben. Az udvari kancelláriánál mint hivatalnok szolgált. Politikai pályáját az 1843/4-diki országgyűlésen kezdte. Utóbb a vészes emlékezetű administrator! rendszer alatt Pozsega adniinistratora lett, 1848. márciusig. A forradalom után külföldön élt, majd visszatért Ausztriába, s részt vevén 1859-ben a megerősített birodalmi tanácsban, s 1860-ban az októberi diploma keletkezésében, ministerré neveztetett. Gróf Széchen a legtúlzóbb feudális és reactionárius fractió egyik feje hazánkban, s szép tehetsége beszédeiben eltörpül a sophisinák és középkori nézetek terhe alatt.

1. A közszükségletekről.

(A főrendeknél. 1844. oct. 28.)

Mellőzvén azon kérdést, melyet gr. Zichy Ödön ő méltósága jelenleg felhozott, — ámbár részemről is azon vélekedésben vagyok, hogy a RR. jelen izenetének egyes részletei a legszorosabb kapcsolatban s összeköttetésben állnak egymással, én főkép arra érzem magamat felhiva, hogy a felolvasott izénél azon részéről vitatkozzam, mely épen most a fő RR. előtt fekszik, miután mind azon tárgyakban, melyek egymással szoros összeköttetésben vannak, a dolognak elintézése nem annyira azt igényli, hogy egyik a másik előtt vétessék fel, hanem inkább azt, hogy a határozat az egész tárgyra nézve történjék meg.

Miután tehát ő méltósága azon nézetének és kívánságának, melyből kiindult, elég fog tétetni, akár a kezeléssel, akár a megajánlással kezdjük meg a tanácskozást, — tehát azt tartom, hogy a RR. izenetének első része iránt folytassuk most e tanácskozást.

Midőn néhány hónapok előtt ezen országos választmány kiküldetett, — melynek folytában a RR. jelen izenctöket a fő RR. elibe terjesztették, — részemről is osztoztam a főtáblának azon majdnem egyhangú nézetében, mikép az újabb kor kívánatának és szükségeinek érzetében elmellőzhetlen az, hogy azon különféle nézetek, melyek azon kívánságok és szükségek fedeztetése iránt létezhetnek, ki-

merítő tanácskozás által egy oly gyűlpontot nyerjenek, mely a különféle érdekeket kielégítse; mindazáltal, midőn az országos választmány jelen munkálata és a RR. izenete a méltóságos fő RR. előtt fekszik, nem titkolhatom el azt: hogy az ebbeli várakozásomnak és véleményemnek nem egészen felel meg; de miután csekély személyem is az országos választmánynak egyik igénytelen tagja volt, teljesen érzem, hogy ha annak tervezete iránt ellenvetések, — eljárása ellen szemrehányások történnek, azoknak bár legcsekélyebb része személyemet is illeti; — azonban szembetartva azon tetemes nehézségeket, melyekkel az országos választmánynak küzdeni kellett, meggyőződtem az országos választmány tanácskozásainak folyama alatt, hogy a dolognak természetes kifejlődése iránt az országos választmány nem annyira volt képes irányzatot adni azon elemeknek, melyekből alakult, hanem inkább irányzatát azon elmektől vette, melyek alkotó részeit képezték.

Itt a főrendi táblán folytatott tanácskozásokban nem érezhetjük magunkat megkötve azon tekintetek által, melyek talán az országos választmányt óvatossággal vezérelték intézkedéseiben s határozataiban, s mi itt egyedül a dolog velejéből és a haza érdekéből meríthetjük intézkedéseinket.

A t. RR. az országos választmánynyal együtt mindenek előtt kijelentették azt, hogy az ország számos szükségeinek fedezésére a legigazságosb és legméltányosb út az lenne, ha az országnak minden lakosai minden közterhekben egyenesen részesíttetnénck.

Megemlítik az izenetben a közpénztárnak felállítását; a törvényjavaslatban azonban különböző elvet állítanak fel: mert elválván a közös teherviselés elvétől, egyedül országos snbsidiumról értekeznek. — Mind ezek nem a mostani tanácskozásnak tárgyai; mert a mennyire az országos választmány kiküldésének alapját felfogtam, az nem az volt, hogy bizonyos általános elvek állapíttassanak meg, — melyeknek alkalmazása számos körülményektől feltétcleztetik, — hanem az volt, hogy új szükségek támadván, azoknak fedezésére új kútforrásokat jelöljön ki.

Nerq akarok tehát a t. RR. által általánosságban felállított elvekhez szólam, — nem azért sem, mert a törvényhozás pályáján az általánosságban kimondott elveknek barátja egyáltalában nem vagyok, mert azok reményt gerjesztenek egy részről, s aggodalmakat más részről; s végre, mert szeretem a sikert biztosítani, nem kívánom tehát a tárgyakat összekötni oly eszmékkel, melyeknek általánosságban való kimondása által mind azon rokonszenv, mely ezen tárgy iránt az országban mutatkozott, meggyengíttetik.

Nem szabad megfelejtkeznünk, hogy ezen kérdésnél kétszeres óvatossággal kell eljárnunk, miután itt századoktól fogva fennálló érdekeknek változtatásáról és századokig létező jogok módosításáról van szó, és hogy sokan vannak, kik tiszta és teljes meggyőződésből ezen érdekeket és jogokat az alkotmánynyal ugyanazonosoknak tekintik: ily körülmények közt tehát a törvényhozásnak feladata: mind azon óvatosságot használni, melyet — alkotmányos jogokhoz való ragaszkodás, habár hibás volna is — minden alkotmányos nemzet szabad polgárinak igényelni lehet.

De midőn egy részről ezen elvnek általános kimondásához, mely más következtetést vonhatna maga után, nem járulhatok, — nem titkolhatom el, hogy az országos választmánynak azon eszméje is, miszerént tisztán subsidium utján segittessék a haza szükségein, — nézeteimnek s érzeteimnek nem felel meg, nem pedig azért, mert én a törvényhozási eljárásban nem szeretem, ha annak, minek történni kell, tiszta kimondása akármikép palástoltatik, én azt szeretem, hogy legyen a törvényhozás, legyenek az ország polgárai elégséges férfias elhatározottsággal, hogy ha bizonyos elveknek kimondását szükségesnek látják, aziránt magukkal számot vetni, azokkal szembeszállani merészeljenek, nem pedig mellékes úton az elvet kijelenteni, a következéseket pedig clmellőzni.

A t. RR-nek és az országos választmánynak javaslata a subsidium színét viseli ugyan magán: de a subsidium valóságának meg nem felel; nem azért, mert a kezelés,és beszedés módjára nézve új intézkedések terveztetnek.

En a subsidiumot elégségesnek nem tartom arra, hogy a t. RR. által kitűzött célokra megkívántató szükségek fedeztethessenek: mert a subsidium szellemi dolgokra, mint például múzeumra, theatrumra, alkalmas volt, mert ezeknek szellemi hatása az egész országra terjeszkedett ki; ellenben most anyagi eszközökre terveztetik a t. RR. által a subsidiumnak megajánlása, milyen például a Luiza útnak megváltása; ily anyagi dolgokban a subsidiumnak jótékonyságát csak igen kevesen, de annak nehézségeit és terheit sokan fogják viselni.

Hazánk törvényhozói régen érzették annak szükségét, hogy a kor kívánatinak irányában mostani alkotmányunk némileg módosítandó; az 1790. 21. és 1723. 99. t. c. által, és így majdnem másfél század előtt jeleltctett ki egy fundus publicusnak szüksége: mert érezték eleink, hogy azon kérdéseket, melyeket eldönteni kell, s azon változásokat, melyeket életbe léptetni kell, egy egyszerű subsidiuni alapján elvégezni s életbe léptetni nem lehet.

Ezen tekintetnél fogva én is nem a subsidium, hanem a közös teherviselés elve mellett vagyok; de kívánom egyszersmind, hogy c részben azon alkotmányos elv tartassák meg, mely minden alkotmányos országban létezik: hogy országgyűlésről országgyűlésre a törvényhozásnak szabad ajánlata által ajánltassék meg ezen fundus publicus.

Ez oly alkotmányos elv, melyről a méltóságos főrendi táblának akármelyik tagja sem fog lemondani, és én kívánom, hogy az ország irányában tisztán jelentessék ki az: hogy a méltóságos fő RR. átlátták annak szükségét, hogy a hazának közszükségei nem egyszerű subsidium, hanem országgyűlésről országgyűlésre felajánlandó fundus publicus által fedeztessenek, s hogy a méltóságos fő RR. tudják ugyan méltányolni a t. RR-nek nézeteit, s a dolognak fontosságát felfogni, de magukat olyasmiben ringatni nem akarták, minek valósága nincsen; s így — mint mondám — a fundus publicusnak felállítását kívánják. Mi ezen fundus publicusnak természetét illeti: miután megcmlítéin, hogy annak irányában azon alkotmányos elvről, miszerént országgyűlésről országgyűlésre történjék a felajánlás, lemondani nem kívánok, csak még azt akarom megjegyezni: hogy ezen fundus publicus — melynek kezelése és beszedése iránt fenntartom velemé nyom előadását — az ország közjavának előmozdítására és investitiójára használtassák.

Ha ez ki jelentetik, ha ezen célt az ország lakosai tudni fogják; ezen fundus publicus iránt idegenkedés nem lesz, mert mindenki szeret investiálni ott, hol vagy magára, vagy a hazára nézve az investitiónak gyümölcsét érzi.

Még egyet kívánok megemlíteni. Attól tartok ugyanis, hogy azon magya rázat, melyet a t. RR. a közteherviselésnek elve mellett kijelentenek, az ügy érdékének árt; mert midőn egy fundus publicusnak felállításáról van szó, nem titkol hatom el azon meggyőződésemet, miszerént azt kívánom, hogy ezen fundus pnbli cushoz az országnak minden lakosai akármikép járuljanak. Itt egy régi jognak mérsékléséről van szó. Ismerem a fő RR-nek politicos szellemét, miszerént a fennállójogokat kímélni kívánják, s azoknak fenntartása s kímélése iránt senki nálam nál nem óvatosabb; de midőn új intézetnek életbe léptetéséről van szó, mely épen az által lesz erős, ha nem az országnak csupán egyik rendje, hanem minden rendéi fogják felállítani, — azt tartom, egy ily elvnek kimondásától a méltóságos fő RR-nek irtózniok nem kell; azt tartom, hogy ez által nem fognak azon régi jogok veszélyeztetni, melyeket ha módosítani kell, legkívánatosb azt óvatossággal tenni, s megnyugtatásul szolgáland az országnak, hogy a méltóságos fő RR. i; a nemesség azmi régi jogaihoz nem ragaszkodnak, melyeknek szelleme a mostani körülményekhez többé nem alkalmazható.

A t. RR. ugyan egy alkalommal kijelentették ez országgyűlésen azon nézőtöket, hogy az adózó népet s az országnak nemnemes lakosait új teherrel megróni általában nem lehet: mindazáltal a méltóságos fő RR. fenntartották maguknak c tekintetben teljes intézkedési jogukat; mert viszon-izenetökben határozottan kijelentették azt: hogy azon eszmék iránt, melyeket nézeteik támogatására felhoznak a tekintetes RR., a méltóságos fő RR. nézeteik előadását maguknak fenntartják.

De nem is gondolom, hogy a nemnemes lakosokra nézve a hozzájárulás terhes volna; mert ha ezen fundus publicus életbe lép, ha annak következtében investitiók történnek, ezen hozzájárulást új tehernek tekinteni nem lehet. — És ezen szempontból kiindulva, azon rendszerhez járulok, hogy ezen fundus publicushoz a nemnemes lakosok is adózzanak.

Mi ezen hozzájárulásnak arányát illeti: arra nézve megvallom, hogy az országos választmány nézeteihez járulok, miután e tekintetben semmi adatok az országgyűlés előtt nem feküsznek, és miután kívánatos, hogy ha ezen eszme megpendíttetik, az oly módon pendíttessék meg, hogy akármi módon azon félelem biztosíttassák, hogy a fennálló jogok veszélyeztetni nem kívántainak.

Ezen nézetből kiindulva kívánom, hogy, mint az országos választmány javasolja, most csak bizonyos aversionalis summához járuljunk, mely jövendőre irányul ne szolgáljon, és e törvényhozásnak intézkedései jövő időre ne említtessenek meg.

Átmegyek a t. RR-nek azon javaslatára, melyet a summára nézve tesznek. Ezt illetőleg határozottan kell kijelentenem: hogy a t. KK. és RR. és az országos választmány által javaslóit summákhoz nem járulhatok, mert azt az ország mostani állásában kelletinél nagyobbnak tartom. Valahányszor új terhek felvétele alkalmával a summának megállapításáról van szó, nem kell az absolut képességet felvenni, hanem a relatív képességet, melynek tényezője a fennálló viszonyok. Oly országban, hol eddig minden viszonyok többet, kevesebbet tehermentességhez szabva voltak, a lehetőségig óvatossággal kell fellépni, ha ezen intézkedésnek jövendőjét akarjuk biztosítani.

Bátor volnék tehát a méltóságos fő RR-nek javasolni, hogy a méltóságos fő RR. a t. RR-nek jelentenék ki: hogy a méltóságos fő RR. a summa iránt egy millióban évenként olykép állapodnak meg, hogy annak fizetése az országgá ülés után egy évvel vegye kezdetét.

Azt tartom: ki a dolognak életbe-léptetése iránt számot vetett, meggyőződhetett arról, hogy ha valódi sikert kívánunk, a törvényt nem közvetlen az országgyűlés után lehet életbe léptetni, hanem szükséges, hogy egy év hagyassák a szükséges előkészületek megtétele végett.

Mind ezek folytában következőkbe pontosítani indítványomat.

A méltóságos fő RR. részéről ugyanis kimondatnék a t. RR-nek az: hogy a méltóságos fő RR. bizonyos elveknek általánosságbani kimondásához — mint azt a t. RR. kívánják — maguk részéről azért nem járulnak, mivel a törvényhozásnak feladását nem általános elvek kimondásában, hanem valódi alkalmazásában keresik, — s részükről azt tartják, hogy a mostani viszonyokban a fennálló szükségek fedezése nem egyenesen subsidium, hanem fundus publicus utján történjék, mely az 1790. 21, 1723. 99. törvénycikkek értelmében is törvény által lenne kijelelendő, és az ország investitiójára és közszükségeinek fedezésére használtasd, mely célra évenként a nemesség részéről fizetendő egy millió ajánltassék, mely csak egy évvel az országgyűlés után venné kezdetét; felajánlása pedig mindég országgyűlésről országgyűlésre — minden alkotmányos országokban divatozó alkotmányos elvek folytában — történjék.

Mi az ország nemnemes lakosainak a fundus publicushoz való járulását illeti, mit a méltóságos fő RR. szintén kívánnak: azon véleményben vannak, hogy

az országos választmány által ajánlott mennyiséghez, mely a méltóságos fö RR. által ajánlandó summához lenne arányzandó, az ország nemnemes lakosai is járuljanak: jövendőre mindazáltal ez csak aversionalis summának tekintetvén, — egyáltalában iránykép a törvényhozásnak eljárását ne szabályozhassa.

Ebben központosul azon csekély indítvány, melyet a jelenleg fennforgó fontos tárgyra nézve a méltóságos fö RR. elibe terjeszteni bátor vagyok, azon meggyőződéstől vezéreltetve, hogy épen ezen táblának hivatása az, hogy e tekintetben egy részről az elhaladásnak lobogóját viselvén, de más részről a kelletinél nagyobb elöhaladást mérsékelvén, bizonyságot adjon az országnak, hogy annak közjava előmozdításában a méltóságos főrendi tábla egyik leghatalmasabb tényező.

2. A képviselőház válaszfelirata ügyében.

(A felsőházban. 1866. apr. 16.)

Méltóságos főrendek! Nagyméltóságú elnök úr! Mélyen áthatva érzem magamat a szőnyegen forgó tárgynak fontosságától és komolyságától, és ha ezen tárgynak megítélésében nem kellene semmi másra tekintenem, mint a magyar alkotmányos közjogi elveknek vitatására és megállapítására, vagy a képviselőháznak feliratát egyedül csak ezen elvek kifejtéseként adhatnám elé, mely semmi gyakorlati óhajtással összekötve nincs, nem maradna reám nézve egyéb hátra, mint a felirathoz járulni.

Mert a mennyiben a magyar államjognak és egyáltalában az alkotmányos közjognak elveit foglalja magában, ezen elvek oly annyira tisztán és szabatosan vannak kifejtve, hogy azokhoz szó vagy ellenvetés nem férhet. S így ha ezen felirat vagy I. Lipót király és császárhoz az akkor megszüntetett alkotmány visszaállítása végett, II. Lipóthoz II. József császárnak a népek szerencséjét előmozdítani óhajtó, de az alkotmányos határokat nem tisztelt korszaka után, vagy dicső - ült I. Ferenc királyhoz az ország törvényeinek egyenesen a kormánytól eredt megtámadása folytán — indítványoztatott volna, azt teljesen indokoltnak, kimerítőnek és a viszonyoknak megfelelőnek tanálnám és kész lennék ahhoz egész terjedelmében csekély szavazatommal járulni.

De azon kérdést bátorkodom a méltóságos főrendekhez intézni, váljon e mostani országgyűlés egyedül és kizárólagos jogfenntartási és jogfolytonossági téren áll-e? Jutott-e ezen országgyűlésnek csak azon szerencsés feladat, mely előbbi időkben a kormányok alkotmányellenes lépései után országgyűléseinkre várt, midőn nem kellett többet tenni, mint országgyűlési határozatok által erélyesen sürgetni a megsértett törvények életbeléptetését?

Nem, azon állásban van ezen országgyűlés, hogy jelenleg más kérdéseket is meg kell oldania; miután a törvényes állapot helyreállítása kijelölése mellett még mindazon viszonyok is vannak függőben, melyeknek elintézését e haza és birodalom legfőbb érdekei sürgetően követelik.

Midőn ő felsége ezen országgyűlést összehívta, kétségkívül a haza iránti rokonszenv és alkotmányos érzetétől vezéreltetett, de midőn a nemzet jogait helyreállítani kívánta, kijelentette egyszersmind, hogy a birodalom szervezete ezen kérdés megoldásával összefüggésben áll; kijelentette, hogy a birodalom alkotmányos intézményeit mindaddig felfüggesztette, míg a magyar országgyűlés jogainak és érdekeinek a többi országokéival öszhangoztatására módot talál.

És így, m. főrendek, nem pusztán legisticus, hanem nagy elvű, elhatározó politicos kérdés előtt állunk; és miután a képviselőház felirata e tekintetben készséget mutat ki ugyan a jövőre nézve, de másfelől gyakorlatilag és a mostani pil-

lanatban mégis azon törvények alkalmazását sürgeti, melyek, hogy többet ne mondjak, legalább nem e feladat szellemében hozattak, azt hiszem, hogy e felírás nem felel meg azon hivatásnak, mely a mélyen ható kérdések megoldása tekintetében a jelen országgyűlésre háramlóit.

Jól tudom, hogy azon nézetek ellen, melyeket a méltóságos főrendeknek előterjeszteni bátor leszek, az opportunitási politika vádját emelni lehet. De azt hiszem, ha politikáról szólunk, akkor egyszersmind opportunitásról is szólunk, mert opportunitás nélkül nem létezik, nem létezhetik politika.

Politikus eljárás mindenesetre opportunist tételez fel. De én a képviselőház ezen felírásában is, mely a jogfolytonosságot sürgeti, az opportunitás erős nyomait látom, de oly nyomait, melyek a midőn egy részről a jogfolytonosság tényleges helyreállítását kielégítöleg nem biztosítják, sőt némileg veszélyeztetik is, más részről nem ütik meg a politikai opportunitás mostani kellékeinek megnyugtató és gyakorlatilag kisegítő mértékét.

Engedjék meg méltóságtok, hogy ez alkalommal az ellőttünk fekvő kérdés határain túl menve, ezzel kapcsolatban nagy politikai feladatunk teljes fontosságát kiemeljem. Szólok tudniillik az ausztriai birodalom létezéséről és fennmaradásának feltételéről.

Megjegyzem, hogy midőn én magyar szempontból, magyar érdekből tekintve az osztrák birodalmi kérdéseket megvitatni óhajtom, nem áll szándékomban azt érteni vagy megértetni, hogy azok, kik e teremben belül és azon kívül, tőlem e tekintetben véleményben eltérnének, az uralkodó-ház iránti törvényes hűségekben, fennmaradhatásának vagy a birodalom nézeteik határain belől is tiszteletében, mögöttem hátra maradni szándékoznának. Nem másokat gyanusí tani, csak önnön meggyőződésemet szándékozom kijelenteni, midőn a birodalmi összeköttetésnek, fennállásnak, virágzásnak, alkotmányos fejlődésnek határozott hívének vallom magamat.

Európa ezen részében, ezen országaiban, melyek Európa keleti és nyugati népei, különböző fajainak és nemzetiségeinek vegyes határvonalait képezik, épen azon államnak fennállása, mely századok lefolyta alatt keletkezett, mellőzhetlen politikai kénytelenség. Bizonyítja azt a történelem; valahányszor Európa ezen részében és jelesen hazánkban egy erélyes messzelátó politikus egyéniség, egy hatalmas dynastia ez országok élén állott, nem állapodott meg saját határain belől, hanem a mostani osztrák birodalom létesítésére törekedett Ez volt Corvin Mátyás, ez a cseh Ottokár — ez a Jagellók politikája. Oly politikus tény pedig, mely századok hosszú során át változó körülmények közt újólag és újólag megkisértetik, míg valaha létesül, a politikus szükségesség praesumptioját méltán veheti igénybe; de ezen politikailag szükséges, történetileg kifejlődött Európaszerte nemzetközileg elismert államtestülct belső szervezetében a jogos elrendezés teljes bevégzését nélkülözte.

Mindazon összeütközések és törvényelleni kísérletek, melyek hazai történetünk évlapjait jellemzik, nagy részt ezen belszervezés jogos törvényszerű bevégzésének hiányából eredtek; eredtek onnét, hogy az egyoldalú kormánybatalom befolyásának gyakorlata által akarták megoldani, míg félreismerhetetlen igazság előttem, hogy minden ily megoldások, csak akkor lesznek tartósak és megnyugtatók, ha a különböző országok törvényes hozzájárulásával, nemzetiségük, történeti emlékeik, politikai jogaik tiszteletben tartása mellett fognak létesíttetni. — Ezen szándékot állította maga elébe felséges urunk, midőn a jelenlegi politikus cselekvénycket kezdeményezte, és ezen szándék valósításánál érvényesíteni hazánk befolyását ezen országgyűlés egyik feladata.

Jól értem, hogy hazánkban épen a történeti évkönyvek tanúsága folytán a kormány irányában ellenszenv és bizalmatlanság sokszor uralkodott.

Jól ismerjük azon eseményeket, melyek a bizalmatlanságot gyakorta

előidézik: az ország törvényei mellőzését, gyakori sértését; de egyre vagyok bátor a méltóságos főrendek ügyeimét felhívni, anélkül, hogy ezen kormányirányzatok értelmezése által azokat igazolni vagy kimenteni akarnám. Senki sem fogja tagadhatni, hogy azon irány, a létező törvények s törvényes faktorok mellőzésével hatalmas birodalmakat egyesíteni és megállapítni, és az alkotmányos elemek rovására az absolutismus eszközeivel erős és erélyes központosított kormányhatalmat alakítani:

hogy ezen irányzat nem osztrák ellenes, hanem európai irányzat volt, mely mindenhol egyiránt találtatott, azon egy különbséggel, hogy a mi más országokban megrendíthetlen következetességgel a hatalom és szigor minden eszközeivel keresztül vive, egyes országok, nemzetek, testületek jogait még utólsó nyomai ban is megsemmisítette; hogy míg, mondom, Európaszerte ezen állapotok fejlődtek ki, ezen hazában megtörtek végkép a nemzet szellemén, és az uralkodó-ház lelkiismeretes vallásosságán. És ezen tekintetben örömest használom fel az alkui mat, hogy régi alkotmányunknak a hálás kegyelet azon tributumát lefizessem, melylyel neki mindnyájan tartozunk. — Síért hogy az uralkodó háznak minden szándékos jogsértés iránti vallásos kételyei ismét és ismét a döntő pillanatokban föléledtek, azt főleg régi alkotmányunk természetének köszönjük; köszönjük pedig azért, mert azon a kormány még inkább mint akkori más alkotmányokban a nemzet jogait a magán jog kiváltságos formájában tüntetvén fel, oly időben, midőn a hatalom kezelői tisztább felfogással, nagyobb kegyelettel viseltettek, hol magánjogról, mint hol a népek politikai jogáról volt szó, ez utolsókat az előbbiek alakjával védte.

Alkotmányunk ezen természetének köszönjük, hogy ha annak formái késleltették is némileg haladásunkat, anyagi fejlődésünket, de biztosították legalább, hogy midőn a haladás korszaka megérkezett, az magyar és nemzeti volt és lehetett.

Azon nézetből indulva ki, mint említém, hogy ezen országgyűlés feladata nem egyedül az ország jogainak és törvényeinek helyreállítása, hanem összeegyeztetése az ország jogai helyreállításának azon nagy politikus feladással, melyet ő felsége felhívása, a viszonyok és a kor intő szükségei élőnkbe szab, nem mellőzhetem el, hogy a 48-diki eseményeket, vagy az akkori törvényeket ne elemezzem. — Méltánylom és tisztelem én, méltóságos főrendek, mindazok indokait, kik a 48-diki törvények megítélésében az azok alakítását kísérő események megemlítését és elemzését kikerülni óhajtják.

Értem, tisztelem ebbeli érzelmeiket, indokaikat, hiszem, tudom, hogy pártkülönbség és álláskülönbség nélkül vannak minden véleményárnyéklat sorai ban egyéniségek, kiknek a 48-diki események a legszolnorúbb személyes emlékeket költik fel. Rakjuk le ezen szomorú személyes emlékeinket a haza békéjének szent oltárára, és gondosan őrizve keblünk belsejében fájdalmas benyomásaink kegyeletes érzelmeit, ne merítsünk azokból mást, mint a kölcsönös engedékenység, a méltányosság, a kölcsönös higgadtság megőrzésének komoly kötelességérzetét. — Nem fogom én az 1848-diki törvényeknek jogos jelleme irányában azon kérdést feszegetni, hogy, ezen törvények külső pressio alatt keletkeztek, vagy nem keletkeztek; — véleményem szerént fennálló törvények eredetét vizsgálni, vagy jogi jellemöket, alkotási hiányait, alapját kétségbe vonni mindég veszélyes, tnás részről nehéz felette meghatározni a fokot, hol a jogosult befolyás a jogtalan anyagi pressio terére átcsap.

Így nemcsak a 48-diki törvények, hanem más törvények is vétethetnek kétségbe. — Midőn tehát a 48-diki eseményeket említem, nem szándékom, hogy a törvények alaki jogosságát támadjam meg.

De midőn egy részről a 48-diki események emléke nem bírhat arra, hogy a 48-diki törvények alaki jogosságát szem elől téveszszen, úgy niás részt ezen

tekintetek nem bírhatnak arra, hogy azok politikus következéseit számba ne vegyem, midőn a törvények gyakorlati feleleveníteséről és életbeléptetéséről van szó. Mert nem egyedül a jogfolytonosság elvéről, nem jogfenntartásról van az előttünk fekvő feliratban szó, hanem azon kívánságról, hogy e jogfolytonosság alapján az akkor alkotott törvények életbe léptessenek, míg minden ebbeli késedelmezés az ország jogainak sértése gyanánt jellemeztetik.

Azt hiszem, nem lehet szem elől tévesztenünk, hogy a 48-diki törvények, legalább is oly általános európai mozgalom befolyása alatt keletkeztek, mely a magyar törvényhozásnak és a magyar törvényhozás tényezőinek elhatározására is eldöntőleg folyt be. Ha nem tagadhatjuk, hogy hazánk nem lévén chinai fallal Európa többi részeitől elválasztva — 1848-ban sem tudta magát az akkor uralkodó viharos szellem befolyása ellen biztosítani, úgy öncsalódás nélkül nem hihetjük, hogy az akkor mindenhol alkotott intézmények Európaszerte bekövetkezett sorsától, csak a magyar intézmények teljesen megóvhatók.

És mégis, midőn Európaszerte látjuk, hogy az akkori viharos idők eredményei külső alakjukban sértetlenül sehol sem állanak fenn, mi nem csak azok fenntartását, de 17 évi szünetelés után ismét egész kiterjedésben való életbeléptetésüket sürgetjük.

Nem akarom a 48-diki törvényekről állítani, hogy azok egyenesen az osztrák birodalmi összeköttetés ellen lettek volna irányozva, de hogy azok alakításában c birodalmi összeköttetés szükségének tekintetbevétele gyöngéden mondván csak második sorban állott, hogy annak igényei legfeljebb csak általános, határozatlan kitételekben óvattak meg, ezt — úgy hiszem, senki sem fogja tagadni, ki a 48-diki törvényeket ismeri. — Egy oly mozgalomnak, mint a 48-diki, akár vizsgáljuk azt rokonszcnvvel akár ellenszenvvel, nem csak nálunk, de világszerte, az a dolog természeténél fogva, mindég a maga szellemi jogosultsága.

De volt az 1848-diki mozgalomnak egy jellemző oldala, mely, véleményem szerént, egyszersmind annak veszélyeit, meddő eredménytelenségét kifejti, ezen eredménytelenség pedig abban gyökerezett, hogy az 1848-diki mozgalom minden lehető, határozatlan jogosult vagy túlfeszített kívánatokat egyszerre akar létesíteni, egyszerre életbe léptetni, anélkül, hogy e kívánatok öszhangzásáról vagy ellentétéről, és hol ellentétek léteztek, azok összeegyeztetéséről vagy kiegyenlítéséről, előre látó ő rakodással gondoskodtak volna a törvényhozók, és ha ez elnézés Európaszerte veszélyes volt, kétszeresen veszélyesnek kellett lenni oly állami összeköttetésben, melyet számos jogi és gyakorlati ellentét vagy legalább a még rendezetlen érintkezések bő mértéke jellemez, és hol, midőn minden kíván súgót egyszerre és hason mértékben teljesíteni szándékoltak, az eredmény ellentét fokozásnál, összeütközésnél, aggasztó rázkódtatásnál más alig lehetett.

Az 1848-diki törvények felállították a felelős minisztériumot, melynek folytán a tisztelt képviselőház felirata a parlamenti kormány életbeléptetését óhajtja, de maga ezen törvény természeténél és az akkori körülményeknél fogva oly határozatlan egyes kitételekben, másokban oly annyira túlcsapó a monarchicus ministcrialis rendszer határain, hogy annak teljes változatlan gyakorlati alkalmazását e házban, és tán a képviselőházban is alig fogta valaki várni vagy sürgetni.

Egy törvény, mely egy részről a miniszterek kinevezését csak az ő felségét helyettesítő nádor által eszközölteti, mely nem elégszik meg azzal, hogy a minisztérium számát oly határozottan bizonyos igazgatási szakokra szabja, miszerint nem lehet ő felségének más tanácsokkal élni, mely azon példátlan intézkedést foglalja magában, hogy ezen minisztérium csak a miniszteri elnök közbenjárása által alakulhat, egy olyan törvény, mely a miniszter elnököt ily módon félig ideiglenes diktátorrá alakítja, egy oly törvény példátlan még a ministerialis intézkedés rendszerében is, és ezen rendszer e kiterjedésbeni alkalmazását —

legalább egyéni felfogásom szerént — komolyan sürgetni nem lehet. — Ha továbbá csak azon szakaszokat tekintem, melyekben a miniszterek teendői elő vannak sorolva, ezen teendők, nem csak a dolog természeténél fogva, de a“ határozatlan kétértelmű körvonalozás által is veszélyes összeütközések bő anyagát foglalják magukban a közbirodalom irányában.

Felemlítem e részben az országos pénzügyi kitételt, felemlítem a honvédelmi ügyek szakát, mely még a forradalom későbbi kifejlődése előtt, nem kétlem, nem rósz akaratból vagy forradalmi szándékból, de a dolog természeténél fogva már június 16 án, midőn az Erdélyországban intézett miniszteri kibocsátvány keletkezett, hadügyi minisztériummá változott volt, és az eredeti megállapodásokat messze túl haladó jellemet öltött magára.

Nem akarom a méltóságos főrendeket mindazon egyes ellenvetések felsorolásával untatni, melyek bennem a 48-diki törvények szabálytalan, határozatlan szerkezete ellen felmerültek, de e törvények szabálytalansága némely legfontosabb részleteiknek és intézkedéseiknek sokértelműsége és határozatlansága, valamint múltban a legveszélyesebb összeütközésekhez, a legszomorúbb csalódásokhoz vezetett, úgy jelenleg sem képezheti az ország megnyugtatásának biztos és hatályos eszközét.

De nem mellőzhetek égy két észrevételt azokra nézve, melyek a képviselőház felírásában a parliament! rendszerről és a minisztériumi felelősségről mondattak. — Theoreticus szempontból könnyen lehet ugyan ezt vitatni, hogy a koémányfelelősség inkább eszköz a parliamentáris kormány kivitelére, mivel annak egyidőbeni gyakorlati következménye.

A felelősség leginkább úgy mint azt régi törvényeink értetik, ugyan egyenesen a törvény rendelete által szabályoztatik; míg a parliament! kormány a többség akaratában sarkallik; e törvény sérelem nélkül támadhat meg; valamint törvénysértés esetére is támogathat hol és mikor akarja és üdvösnek hiszi. De mellőzve ezen theoretikus elmefuttatásokat és nagyban hivatkozva, mit e tekintetben gróf Cziráky tisztelt barátom előhozott, nem hallgathatom el, hogy a parliament! kormány, meggyőződésem szerént, nem annyira a politikai szabadságnak, mint főleg a kormányzó hatalom mimódoni kezelésének, és mimódoni üdvös szerkezetének kérdése.

E tekintetben azon testületnek természete és jelleme, melynek befolyása alatt gyakoroltatik a parliamentáris kormány rendszere — eldöntő erővel bir — szemeim előtt - - azon kérdés megoldásához, váljon üdvös-e vagy sem a parliamentáris kormány megkísérlése? — és ha nekem valaki azt állítja, hogy a parliamentáris kormány és ugyanazon insti tutió Angliában, hol a közügyek oly házak befolyása alatt állanak, melyek az ország társadalmi főrétegét épen úgy, mint a középosztály független intelligentiájának iparját, vagyonát híven képviselik, hol a választási jogok kiterjedése mindég óvatos, komoly megfontolásnak eredménye volt: nem abstract természetű jogok szempontjából, hanem gyakorlati politikus hatásának tekintetéből döntetett el, hol a passiv választási jog sok ideig magas qualificatióhoz volt és van kötve, s jelenleg is az által legalább közvetve, hogy a parliament! tagok önmaguk gondoskodnak ellátásukról.

Ha valaki azt állítja, hogy ezen parliamentáris kormány ugyanazonos lenne más parliamentáris kormánynyal, p. o. ott mindezen tényezők hiányzanak — más természetűek, nem titkolhatnám el azon meggyőződésemet, hogy ily politikus pusztán a szavakat tekinti és a külformákat, de a dolog valódi természetét komoly vizsgálatra nem méltatta.

Ehhez még azon körülmény járul, hogy én a parliamentáris kormánynak alkalmazását oly tág alapokra fektetett választási rendszer mellett, mely az általános szavazathoz közelit, gyakorlatilag eddig nem ismerem.

Nem hivatásom az általános szavazatjog-politika üdvös vagy káros volta

iránt ítéletet hozni, hanem azon országban, hol az általános szavazatjog megállapíttatott, az a parliamentáris kormány barátainak megbuktatására állapíttatott meg, és hiába igyekeznénk legalább eddig gyakorlati példa által azt bebizonyítani, hogy az általános szavazatjog mellett a parliamentáris kormány rendes működése a lehetőségek sorába tartozik.

Hozzá járul az is, hogy a történet tanúsága szerént a parliamentáris kormány, mint az itt igen helyesen megjegyeztetett, — minden esetre institutio eredménye és nem institutio magában.

Tudva van a méltóságos főrendek előtt, hogy épen a szabadelvű angol történészek és politikai tekintélyek azon meggyőződésben vannak, hogy az úgynevezett hosszú parliament túlcsapongó követelményeivel tulajdonképen nem tett mást, mint hogy két századdal előbb a mostani alkotmány szellemi vázlatát határozott alaki követelésekkel megelőzte és még is midőn rideg külső formákban szándékoltatott érvényesíttetni az, mit két század lefolyása után, a politikus tényezők természetes jelleme és ereje, önként, nyugodtan, biztosan, üdvösen kifejtett, a legszomorúbb belviszályoknak bő kútfeje nyittatott meg.

Van a francia alkotmányok hosszú sorában egy, ha emlékezetem nem csal, az úgynevezett III-diki év alkotmánya, melyről a francia alkotmányos világnak egyik legkitűnőbb egyénisége és a parliamentarismus egyik főtámasza Thiers megjegyzi, hogy az a maga szabatosságában tulajdonképen a parliamentáris kormányrendszer vezéreszméinek legtisztább összefoglalását nyújtotta légyen. De miután e mü mindazon feltételeket, melyeket a parliamentáris kormány életereje igényel, nélkülözi; miután csak külső alakzatban, de szellemi belső jogosultság nélkül teremtetett, mindazon számos, gyorsan letűnt alkotmányok közt nem volt talán egy sem, mely a francia nemzet részéről annyi közönyösséggel és bizonyos értelemben, mondani lehet, annyi gúnynyal tekintetik, mint épen ezen szabályszerű minta-alkotmány.

Biztos tanúság ez, hogy míg a törvény adja az egyes politikus jogokat: a természetes tényezők összeérődése fejleszti azokat alkotmánynyá; és hogy az alkotmányosság mezején bizonyos formáknak csak annyiban van értékük, bizonyos elvbeli kitételeknek valódi értelmök, hol és mikor az életerős politikus elemekkel öszhangzásban leven, azok szellemét szintúgy fejlesztik egy részről, mint más részről ismét azok behatása által fejlesztetnek, támogattatnak, élénkittetnek.

Érzem, hogy kelletén tovább éltem vissza'a méltóságos főrendek türelmével, és azért csak meg némely észrevételekre szorítkozom. A képviselőháznak én előttem legtöbbet nyomó indoka az, hogy a most létező viszonyokban nem csak a 48-iki törvények, hanem azon törvények is fel vannak függesztve, melyek hazai alkotmányunk régi alapkövét képezik, s melyekre, akármikép gondolkozunk a 48 diki törvényekről, egyáltalában az ez utóbbiak ellen felhozni szokott ellenvetéseket alkalmazni nem lehet.

Nagy nyomaték ú ez indok, de más részről tagadhatjuk-e, hogy épen 1848 alatt és után számos oly, viszonyok fejlődtek ki, melyek a régi törvények életbeléptetése által egyáltalában meg nem oldhatók, mert azokra tekintettel se nem voltak, se nem lehettek; — hogy tehát ezen régi törvényeink életbeléptetése csak a 48-diki törvények alakjában lehetséges, és hogy ezért régi törvényeink elvei felélesztése jelenleg az 1848-diki törvények alakjához lévén kötve, nem lehet a felélesztést azoktól követelni, kik az 1848-diki törvényeket veszélyeseknek nek vagy károsoknak tartják.

A tisztelt képviselőház a jogfolytonosság elvéből indult ki, és cz kétségtelcnül oly elv, mely a méltóságos főrendi házban ép úgy, mint egyáltalában a hazában legtöbb rokonszenvre talál, de bátorkodom azon kérdést feltenni: a tisztelt képviselőháziéi ajánlott ut biztosítja-e az alaki jogot és jogfolytonosságot? és oly alaki jogfolytonosság, mely az alakilag egyaránt érvényes törvényeknek

egyes részét kiszemelve, némelyek felélesztését igényli, másokét lehetetlennek gyaníttatja, ily jogfolytonosság nem tökéletes opportunitási politika-e?

És ha a tisztelt képviselőház, figyelmeztetve a későbbi időkre azon veszélyt kívánja elhárítani, hogy hivatkozás ne történhessék a mostani eseményekre, ne mondattathassék, hogy a XIX. század második felében a törvényeknek a végrehajtó hatalomra vonatkozó része mindaddig nem állíttatik ott vissza, inig azok lényeges részét a nemzet meg nem változtatta, ha ezen veszélytől tartanak a képviselők, kérdem, ezen veszély nem áll-e fenn akkor is, ha mondani lehet, ime a XIX. század második felében voltak törvények, melyeknek életbeléptetését a jogfolytonosság nevében kívánta a nemzet, de megnyugodott abban, midőn azon törvények közt azok kiszemeltettek, melyek az akkori többség nézeteinek megfeleltek, nyugodtan feláldozta a többieket.

Meglehet, hogy c tekintetben az én véleményem a méltóságos főrendi tábla némely tagjainak véleményeitől eltér, de nézetem szerént csak tiszta állások és határozott meggyőződések vezetnek legbiztosabban célhoz a politika terén is. Miután ezen tiszta állásoknak jellemét az itt ajánlott politikus eljárásban fel nem találom, én azt meggyőződésemnél fogva az országra s hazára nézve károsnak és veszélyesnek tekintem.

Egyébiránt mondathatik és mondatott is, hogy mindezen ellenvetéseim theoreticus ellenvetések; de ha alakíttatnék egy kormány, mely az ügyek vezényletét felelősség mellett, oly törvények alapján venné át, melyeknek rendeletei sokértelmiiek, határozatlanok, és oly tárgyakra terjeszkednek ki, mely tárgyak még a képviselőház nyilatkozata szerént is új körvonalozást igényelnek — meglátnák nem sokára e kormány tagjai, és az ország, hogy ezen aggodalmak és ellenvetések nem theoreticusok, hanem igen-igen is gyakorlatiak.

Megengedem, hogy kétségkívül a képviselőház azon tekintet által vezéreltetik, hogy ezen ellenvetések eltűnnének, ha ő felsége és kormánya az országgyűlés kétségbe nem vonható loyalitásában, békülékeny hajlamában és szellemében helyeznék kizárólagos bizodalmukat, de ily bizodalmát venni kiindulási pontúi ott, hol institutiók felelevenítéséről van szó, venni azon pillanatban, midőn maga a képviselőház a maga feliratában helyesen megjegyzi, hogy midőn ő felsége és magas örököse személyében helyezett bizodalma mellett kénytelen mégis az ország jogai érdekében és a jövendő tekintetében más biztosítékot is keresni, nem lenne alkalmatos és helyes eljárás, a politikus és alkotmányos institutiók természetüknél fogva nem bizalomnak, hanem kölcsönös bizalmatlanságnak és óvatosságnak szüleményei.

A rendezett alkotmányos élet természete pedig az, hogy azon institutiókat, melyeket a kölcsönös bizalmatlanság és óvatosság szült, kölcsönös bizalom kezelje.

Nem tagadhatom, hogy a jelen körülmények közt azon elhatározásom, hogy a t. képviselőház nézeteihez nem járulhatok, és a méltóságos főrendek azon tisztelt tagjaihoz kell csatlakoznom, kik a feliratot, úgy mint áll, elfogadhatónak nem vélik, komoly megfontolásomba került, midőn oly országgyűlés létezik, melynek szervezete a törvényhozó test egyes tényezőinek a kormány közegeivel való közvetlen érintkezésére van építve, és ezen érintkezést az országgyűlés két tényezői öszhangzásának kellvén pótolnia, a viszonyok anomáliáját kétszeresen érezi Ha találtam volna módot, mely lehetővé tegye, hogy a képviselőház nézetei ő felsége elébe jussanak a nélkül, hogy a felsőház azokat saját nézeteiként elfogadni kénytelen volna, ha tudnék módot, hogy eltérő nézeteinket nem csak lefelé, de felfelé is constatírozhatnók, részemről is óhajtottam volna, hogy a képviselőház felírása a trón elé jusson.

Van mindazáltal c tekintetben egy megnyugvásom, és ez az, hogy én ez országgyűlés feladásának megoldását egyáltalán nem bizonyos tényezők nyomá-

sütői, vagy valamely véleményhez hozzájárulok számától és nyomatékétől várom. És nem várok én sem felülről lefelé, som alulról fölfelé ezen országgyűlés teendői megoldására a possiótól semmit, a capacitatiótól mindent.

Nem akarom ez által azt érteni, hogy egyes előadott beszédek és érvek képesek volnának termeinken belül capacitatiót előidézni.

Meghatározott meggyőződéssel jövünk többé vagy kevesebbé mindnyájan tanácskozásunk színhelyére; részemről azt hiszem, hogy igaza volt azon angol parliament! tagnak, ki megvallotta, hogy hosszú parliament! életében csak kétszer szavazott pártja ellenére valódi meggyőződése szerént, de rövid idő múlva belátta mindannyiszor, hogy nagyot hibázott.

Értem a capacitatió azon nemét, mely az eltérő vélemények őszinte nyilvánítása alapján a tartós közvéleménynek azon anyagot nyújtja, melynek gondos felhasználása s természetszerű hatása későbbi törvényhozási intézkedéseknek biztos alapul szolgálhat; minekutána tehát inéit, főrendek, at. képviselőház feliratát nem tekintem egyszerű jogóvásnak, miután én azt gyakorlati kérelmekkel összekötöznek látom, miután már az országgyűlés tekintélye érdekében nem kívánhatom, hogy annak kérelmei és nyilatkozatai nem komoly s gyakorlati célzatúnknak tekintessenek, miután a 48-ki törvények éppen azon szakaszainak gyakorlati és rögtöni felélesztését, melyeknek életbeléptetését a t. képviselőház sürgeti, a hazára nézve üdvös és biztosnak nem tekinthetem — gróf Cziráky előadásához járulok. Teljesen érzem a pillanat fontosságát, ritkán határoztam el magamat politikai életemben komolyabb és hosszabb megfontolással, de soha sem nyugodtabb kebellel.

KOSSUTH LAJOS.

Született 1806. april 27. Monokon, Zeplénmegyében. Tanulmányait Pozsonyban és Pesten végezvén, haza ment ügyvédkedni. Már 1827-ben a megyegyűléseken többször felszólalt az ellenzék pártján. 1832-ben a nyilvánosság hiányán „Országgyűlési tudósítás“aival igyekezett segíteni.

Kossuth, mond a történetíró, kinek nyomán e sorok írvák, a nálunk addig szokatlan élénkségű irálylyal, szikrázó szellemmel s elragadó ékesszólással kiállított lapban, a ra dikál reformiránynak nagy lendületet adott.

Az országgyűlés után „törvényhatósági tudósítások“ eiine alatt folytatta azt Pesten. Az ifjú figyelmet keltett a kormánynál, kősajtója, melyen lapját nyomatni akará, clvétetett, 1837-ben a lap betiltatott, és szerkesztője elfogatott.

A fogságban megtanult angolul.

Kiszabadulván 1841-ben a „Pesti hírlapot“ indítá meg. Ő teremte meg ebben a magyar hírlapirodalmat. Rendszere a megye volt, minden haladást a decentralisatiótól várt, s a fősúlyt a köznemességbe helyezé, ellentétben Széchenyivel, ki az anyagi haladást hirdető mindenek előtt szükségesnek, s annak szálait Pesten, az aristocratia kezében akarta összpontosítani, és ellentétben utóbb b. Eötvössel s Szalayval, kik a parlamenti központosítás, felelős kormány s demokratikus választási rendszer mellett küzdöttek. Kossuth izgató s értekező vezércikkei e lapot hatalommá emelték közéletünkben; s e hatalom ellen szállt síkra .Széchenyi a „kelet népé“bcn.

E vita egész kis irodalmat szült. 1847-ben Batthyány Lajos, Eötvös és Teleki László segedelmével, dacára annak, hogy ellenei minden követ megmozgattak ellene, országgyűlési követté választatott Pest megye részéről.

E választás maga után vonta Széchenyi megválasztatását Mosonyban, ki a nagy izgatóval most a parlament küzdterén akarta a harcot folytatni. Ismerjük ez országgyűlés történetét.

Itt tartá a „Partiam“ felett híres beszédét. „Kossuth két óráig tartott beszédében, melyet e sérelem felett mondott, nem csak a köz várakozást teljesen kielégítette, hanem ön magát is meghaladni látszott.

A nagy szónok beszédei közt van több, melyek kivált utóbb a forradalom korszakában, a szenvedélyeket hevesebben felkorbácsolták, az indulatokat szinte az őrjöngésig felfokozták, de nincs egy is, mely a tárgy teljes kimerítése a sérelem alapos, meggyőző bebizonyítása a hazafiuság szent érzelmeinek ihlettsége s az előadás ereje és szépsége által oly mélyen hatott, s oly osztatlanul megnyerte volna mindenki tetszését, mint e remek beszéd.“ Martius 3-kán índitványozá a parliament! kormányforma iránti feliratot, — s nehány héttel utóbb Kossuth pénzügyminiszter lett.

• Az ezután következettek elmondása a történetírás feladata.

Csak azt említem még, hogy Kossuth, midőn a kormányzóságról lemondott, Törökországba menekült, s mint emigráns él ma is a külföldön.

Mint pártvezér Kossuth Deáknak épen ellentéte volt.

„Bár az országgyűlésen törvényhozó minőségben, először jelent csak meg annyi idősebbek s már több országgyűlésen nagy dicsőséggel működött követtársak közt, mégis eleitől fogva azon elbízott felsőbbséggel ragadta meg pártja vezérletét, melyet előbb a hírlap vezetésben megszokott. “

Alig volt ugyan társai közt valaki, aki tőle a vezéri szerepet eltulajdonítani akarta volna; de, bár hallgatag megegyezéssel elfogadták is öt pártvezérnek, tőle méltán a Deákéhoz hasonló szerénységet s kíméletet igényeltek.

Benne azonban nagyobb volt az uralkodási hajlam, kiclégíthetlenebb a hírvágy, elolthatlanabb a népszerűség szomja, égetőbb az annyi jelességek mellett alaptalan féltékenység, s azért kevesebb a mások iránti kímélet, mintsem hogy mind többeket el ne keserített s maga ellen fel ne ingerlett volna azok közül, kik, bár magok is jelesek, — különben önként követték volna lángeszének ihlettségét, — és szívesen belevegyültek rendkívüli szónoklatának megtapsolásába.

Szerénytelensége, s legbensőbb barátaival is nem egyszer éreztetett felsőbbségi igénye, melynélfogva egyedül s mindég és mindenek felett tündökölni kívánt, mind türhetlenebbé tette uralkodási vágyát.“

„Kossuth — mond b. Kemény Zs. — csudálatosán szép orgánummá! bírt melynek a suttogástól kezdve a legélesebb hangokig saját varázsa volt, ellenállhatatlan, s majdnem bóditó. Ót az arc kinyomattól egészen a kéz legkisebb mozzanatáig ha nem is művészi, de gyakorolt, kellemes, és néha kiválólag nemes előadási modor jellemzé; beszédei, melyek félig készültek, félig rögtönzöttek valónak, soha az unalmasságig hosszak; vagy a figyelem fárasztásáig tartalmasok nem voltak. Ezért is kellett hatniok. S hatottak, mert bennök emelkedettség és csillám vala, mélység és sötétség nélkül; bennök gyakran egy fólkiáltásban, vagy egy mellékeszmében a szenvedélyeknek egész förgetege tört ki. Kossuth beszédei a többi magyar tekintélyek beszédeinél sokkal inkább tetszettek, mert rajta kívül senki magát úgy nem mívelte ki, hogy a tömeg minden előítéleteit és előszereteteit a polgárisodásba átvigye, és a magasabb szónoklat mezején népszónoknak maradjon.“

„Kossuth egy Mirabeau volt, annak bűnei nélkül, — mond egy nem épen jó akaró jellemzője. Alakja látszatra jelentéktelen, de midőn száját megnyitja s beszélni kezd, minden szónál egy hüvelyknyit látszik nőni ez igénytelen alak, s menydörgő beszéde végén iinposans nagyságra emelkedve a római iinperatorhoz hasonlít, ki praetorianusait harcra tüzeli .... Te Caesar, inorituri salutantl“

A politikust s államférfit megítélni nem idetartozik; de mint a szószék emberéről, ellenségei is kénytelenek megvallani, hogy Kossuth első' sorban áll, nem hazánk hanem a világ legnagyobb szónokai közt.

1. József nádor felett.

(Pestmegye gyűlésén. 1847. jan. ‘25)

Tekintetes rendek!

Főherceg József nádor halála a magyar nemzetcsaládra közegyetcmes bánatot hozott. Korunknak viszontagságai pártok és érdekek küzdelme s ellenkező meggyőződések, — ellenkező indulatok tusai meggszaggatták e bonnak fiai közt a testvériség kötelékeit, de a meghasonlott testvér táborok ősz tatlan pietással, osztatlan szeretettel tekintettek mégis az ősz nádorra ki mint a nemzetcsalád pátriarchája állott a táborok között, harcainkban is éreztetve velünk, hogy testvérek vagyunk. — S most midőn földi pályáját végzé: testvéri bánattal állunk sírja körül, testvéri fájdalommal érezzük, hogy kídült közölünk a nemzetcsalád főnöke, testvéri pietással mondjuk mindnyájan: legyen áldott közöttünk emlékezete.

Nádorságának félszázada escménytcljes nehéz korszak volt. Látta futásban a királyi házat, és ingadozni látta trónusát. — Látta e hon földén győzelmes ellenségét, és az ingadozó királyi szék körül, és a győzelmes ellenséggel szemközt törhetlen hűségben e nemzetet, mely vérét patakokban ontá, s áldozatait halomra hozá, oly harcban, mely eredetileg miénk csak azért vala, mivel hogy királyunké volt. — Es látta miként a béke ez országra nem hozott vigasztalást, hanem hozta az alkotmány felfüggesztését. És látta felébredni c nemzetet, s férfias állásban az újjászületés frigyét megkötni az ősz királylyal kinek legnagyobb tette az vala, — hogy tévedését meg tudta bánni, s azt bevallani elég erős volt. És látta miként e frigykötésből egy ifjú új ncmzetélet keletkezik, melynek legelső védje ő vala, ki feltartóztatá az új életre mért nem egy csapást, vagy enyhitgeté hogy ha lesújtatott. Látta pályája kezdetén nemzetélctünk zálogát a magyar nyelvet a szegény földműves szerény lakai közt bújdoklani, és látta pályája végén a királyi széken helyt foglalni, s a kinek karján nemzetiségünk a kunyhóból fel a trónra emelkedett, az ő, a nemzet nádora volt! látott maga körül egy új nemzedéket támadni, mely megoldja a múltnak láncait, látta megifjúlni a nemzetet s az új kor új szükségeiből új eszmék paizsán emelkedni a népiránti örök igazság hajlamát, mely nélkül e honnak jövendője nincs. És ő az agg nádor, míg testben a sír felé hanyatlott, lélekben, érzelemben az ifjodó nemzettel lépést tartva együtt ifjodott. Élte alkonyába a nemzet újjá születésének nap költő vegyült.

Mondják, hogy kevéssel halála előtt magát amaz ős királyi lak ablakához viteté, miszerént Pestet még egyszer lássa. És ha e végbúcsú pillanatában elvonúlt lelke előtt Pest város képe, minő volt akkor, midőn azon ablakból mint nádor először nézett le Pestre, s megtöredező szemei látták a képet mely virító ifjúságban terült cl a haldokló előtt e nagyszerű percben, lehetlen volt át nem rezgeni lelkét a gondolatnak, hogy a főváros eme két képében a magyar nemzet képét szemléli, minő volt, midőn ő a nádori székbe lépett, és a minő most, — midőn leszáll.

Jövendőnk Isten kezében van! Isten kezében, aki bért csak munkának ad, Isién kezében, aki — tán nem hágy el — ha mi magunkat nem hagyjuk el, de bár legyen jó, legyen bal szerencse, mit a végzet önérdemünk, vagy ön bűnünk által e nemzetre mérend, az utóbbi 50 év nagyszerű históriai emlékezete minden esetre igazolni fogja a késő kor előtt is a közfájdalmat, melyet József nádor halála fölött az egész nemzet érez.

Ámde Pest megye rendeinek e nemzeti köz fájdalomból nem másokéhoz hasonló, hanem sokszoros osztályrész jutott, minél közvetlenebb minél kedvesebb volt azon kapocs, mely e nemes megyét a dicsőült nádor főispánhoz köté. A veszteség perce igen érzékeny emlékeztető, s a tekintetes RR. most a veszteség percében bizonyosan elvenen érczik: mi sokszoros bálával, a szeretetnek és pietásnak mi szent emlékezetével tartozunk mi meghalt örökös főispánunknak.

A megyei institntio sokkal hatályosabb támasza ez ország szabadságának, mintsem hogy ne volnának irigyci, kik minden lépésnyi tért melyeta megyei rendszer veszít, az országló hatalom nyereségének vélik, s inkább hajlongva ennek mint szeretve amazt c szerént cselekszenek.

Innen van azután, hogy sok testvérmegyének egész élete hosszú időkön át nem egyéb, mint örökös szomorú harc a főispánnal.

A t. RR. megholt nádor főispánunk korából e szomorú harc kellemetlenségeit nem ismerik. 0 dicsőségét s örömét a t. RR. jogainak nem csonkításában, hanem megőrzésében, méltányos kivonataik nem hatalom fitogtató visszautasitásában, hanem teljesítésében, az idők súlyának az előgördülő ütközési köveknek nem szaporításában, hanem elhárításában, legalább enyhítésében korcsé; s mind közvetlen kormányzatában, mind kivált a legközelebbi legnehezebb időkben helyetteseinek választásában s választási módjában közöttünk mindég a békének, az egyetértésnek, a bizalomnak őrangyala volt. Avagy mutasson nekem a nemzet a megyei életre borúsan nehezült jelen korban kívüle egy főispán életéből olyan tettet, minővel dicsőült főispánunk — a t. RR. értenek engem — csak a legújabb dobén is Pest megye egéről a fenyegető borút elhárította!

Oh! bár tanulnának példáján mások! mert ki volna azon vakmerő, a ki magáról hinni vagy állítani merné, hogy ő hívóbb barátja s jobb tanácsadója a királynak, hivebb tanácsosa az országló hatalomnak, mint volt e megyének dicsőült főispánja — egyik király testvére, másiknak bátyja! és ím e főispán soha sem vélte, hogy hasznos szolgálatot tészen a királynak, ha vagy megtámadja a megye jogait, vagy többség-vadászva pártszenvedelmek tusaiba keveredve s kegyeit politikai rokon s ellenszenvekhez mérve, szór egyenetlenséget a RR. soraiba: hanem inkább tettel, példával mutatta meg, hogy azon főispán szolgálja legjobban királyát, ki pártok fölött áll, s ezen állásában a megye jogait, a megye szabadságát legvallásosabban respectálja.

Ha egy mcgfogbatlan féltékenység, mely még a szeretet nyilatkozványában is rémeket lát, midőn az önként s nem parancsolatra keletkezik, a t. RR. szándékának útját nem állja, agg nádorunk nem szállott volna sírba a nélkül, hogy,50 éves nádorságát a nemzet megünnepelné, — s a t. RR. bizonyosan legelsők lesznek készségben s közremunkálásban, ha a jövő országgyűlés a dicsőült nádor emlékezetét ő hozzá s a nemzethez méltóan megörökíteni akarandja, — most a halandóság kikerülhetlen csapása mellett egyéb alig van tehetségünkben, mint hogy azon bánatot, melyet lelkünk mélyében erezünk a felolvasott felsőbb intézvény értelmében, — külső jelekkel is kimutassuk s tisztviselőinket is hivatalos eljárásaiknál pecsétben s más egyebekben hasonlóra utasítsuk, s egyszersmind: hogy szivünk őszinte adóját Pestmegye rendéinek őszinte fájdalmát jegyzőkönyvünkbe iktassuk, s főherceg István ő fenségéhez intézendő felírásban is kifejezzük.

Helyén lesz ez annyival inkább t. RR. mert viszonyaink ő fensége irányában — Istennek hála — aként alakulnak, hogy a mint óha jtom, hogy ő fenségének fclejthetlen atyja elvesztése feletti méltó fájdalmában enyhítő vigasztalásul szolgáljon az, hogy bánatában az egész nemzet, Pestmegye rendéi pedig kétszcsen osztoznak, úgy viszont Pcstmegyc rendéi bizonyosan egy szívvel lélekkel oly érzelemtől lelkesítvék, miszerént saját fájdalmuk enyhítő vigasztalását íj fenségében találnák.

Egy szeretett nádornak halála nem oly esemény, mely felett csak bánatot szabad érezni, itt az emberszív gyászához a polgár kebel gondjai csatlakoznak, s ha nem csak saját meggyőződésemet kérdezem, hanem ügyeimet vetek a népérzelem minden manifestatióira, melyeket úton útfélen, köz és magán helyeken tapasztalunk, tagadhatlan tény gyanánt állíthatom, miként a nemzetnek, különösen Pestmegye rendéinek egyetemes közkívánata: hogy István herceg választassák az ország nádorává.

És én nem vonakodom kimondani, miként ezen közkívánatban van ugyan része a dicsőült atya iránti pietásnak, vau része az emberi szív azon nemes hajlamának, miszerént ragaszkodását a szeretett atyáról a reményteljes örökösökre örömest által viszi, de az István herceg nádorsága iránti köz nemzeti óhajtás több, sokkal több mint pusztán a halál és pietás kifolyása; sőt inkább a körülmények komoly megfontolására s a politikai okszerűség számba vételére alapított józan statusbölcsesség. Minekünk ez izgatott bonban oly nádorra van szükségünk, ki a pártküzdelmek szenvedelmein felül és kívül állva nem pártnak, hanem a nemzetnek embere legyen. — Én ezen nádort István főhercegben reméllem mind születési magas állásánál fogva, mely őt a magán életi súrlódásokon, a magánjogi nepoticus érdekek indulatain felül emeli: mind azon kegyeletes befolyásnál fogva, melyet oly atyának, minő az övé volt, emlékezete a kedélyes örökösre természetesen gyakorol, és kell gyakorolnia azon szivemelő tapasztalásnak, miszerént atyja sírjánál, — hol a hízelgés megszűnik, mert semmit sem várhat többé — azt kell látnia: hogy ezen út az, melyen e nemzet szeretetét mind magának megnyernie, mind az uralkodó ház iránt megtartania lehet. — Nekünk oly nádorra van szükségünk, ki elég magas állású legyen, miszerint se annak ne legyen kitéve, hogy udvari intrigák engedelmes eszközévé törpíttessék, sem annak, hogy ha ezzé tör pülui nem akarna — elmellőztessék s befolyásában megbénittassék, én ezen óhajtásom valósultának garantiáját István hercegben találom. — Nekünk oly nádorra van szükségünk, ki ha esküvel fogadandó tiszte szerént a trónusnál alkotmányunk védelmére kél, tettéhez még csak árnyéka se férhessen azon gyanúsításnak, hogy midőn a magyart, a magyarnak alkotmányát, önállását, nemzetiségét védi, adynastia érdeke ellen cselekednék, sőt kinek szava és személye már magában győző ok, magában garantia legyen, hogy ép azért védi az alkotmányt, s ez ország nemzeti érdekeit, mert fejedelmének s a királyi háznak érdekeit szivén viseli. Én az ily uádort István hercegben találom. Nekünk oly nádorra van szükségünk, ki midőn ekként a pártok felett király és nemzet között közvetítő kapocs gyanánt áll, ez állásban szívvel lélekkel magyar legyen. És István herceg magyarnak született, magyarnak neveltetett, ő e honnak nem adoptív polgára, ő e hazának született édes gyermeke, ki egy levegőn nőtt fel mívelünk, kit e hazához atyjának, anyjának sírja, atyja életének minden lépten szemébe tűnő nyomdokai, bölcsőjében! első szívdobbanása, gyermekkorának kedves emlékei, ifjúságának első eszmélete csatolnak.

Neki nem lehet e nemzetet nem szeretnie! nekünk oly nádorra van szükségünk, ki a szabadság közepette növekedve, a szabadságban rémképet nem lát, s egy szabad nemzet eleven vérpezsgésében nem szaglál rendbontó féktelenséget. István herceg közöttünk született, közöttünk nőtt fel, lelke ez újjá születő nemzet új életének szabad legében erősödött.

A mit még ezen okok mellett egyéniségéről mondhatnék, tilt szerénysége, tilt ön jellemem, mely élő emberről inkább keveset szól, hogy sem hízelegni látszassék, de úgy gondolom eleget moudék, miszerént motiválva véljem, hogy Pest megye rendéinek nem csak kegyeletből, hanem alapos okoknál fogva közkívánatuk: hogy István herceg választassák országunk nádorává.

És íme itt van előttünk a legfelsőbb intézvény, miszerént tudósítatunk, hogy ő felsége a király István főherceg ő fenségét ideiglenes s a jövő országgyűlésen

történendő nádor választásig Magyarországon királyi helytartójává, s mint ilyet, többek között ezen nemes megye főispánjává is kinevezni méltóztatott.

Mintán úgy a kir. Helytartóság, mint az ahoz kapcsolt hétszemélyes táblai elnökség, Pestniegyei főispánság s Jászkunok gróf bírósága stb. törvény által állandóan és örökösen egyenesen a nádori méltósághoz van kötve, ha legkevesebb okot látnék azon hiedelemre, hogy ezen kinevezés állal akár a nádori méltóság s ahoz törvényesen kapcsolt tisztségek hatáskörének, akár pedig magának a nádor választás körüli nemzeti jognak csorbítása vagy elmellőzése céloztatik, el nem mulasztanám az iránti aggodalmamat kijelenteni.

De mintán ő felsége nyíltan kimondja, hogy ezen kinevezést múlt históriai példák nyomán csak ideiglenesen s a jövő országgyűléseni nádor választásig teszi, aggodalomra okot teljességgel nem látok, sót teljesen meg vagyok nyugtatva, hogy ezen ideiglenes kinevezés a nádori méltóságot, s nádor választási jogot nem sérti, nem sértheti, és sérteni nem is akarja, és találok teljes megnyugtatást különösen abban is, hogy ő felsége ideiglenesen nem mást} mint egyenesen István főherceget méltóztatott kinevezni; mert én ezen legfelsőbb intézvényt az előadottak szerént a legtávolabbról sem vehetem annak, mintha ő felsége a nádor választást vagy mellőzni vagy megelőzni akarta volna, hanem veszem egyenesen annak: a mi, t. i.hogy ő felsége a nemzet egyetemes óhajtását megértette s kegyes figyelmére méltatá, s a dicsőült nádor halálát gyászoló s e gyászközben a jövendő iránt aggódó nemzetet sietett azon hajlandóságáról! biztosításával megvigasztalni, hogy a minden jelekben csalbatlanúl nyilatkozó köz nemzeti akarattól a törvényes idő alatt megtartandó országgyűlésen kegyelmes királyi szentesítését nem fogja megtagadni.

És én mint ellenzék embere, ki kötelességemnek ismerem a kormány eljárását mindég őr szemmel kisérni, s ha meggyőződésem szerént törvénytelent vagy roszat teszen, azt olyannak őszintén kijelenteni, hasonló őszinteséggel kötelességemnek tartom is örvendetes alkalommal kinyilatkoztatni, nem csak hogy ez jól és helyesen történt, hanem egyszersmind szíves elismeréssel azt is kimondani, hogy a nemzeti közóhajtás iránt ezen ideiglenes intézkedésben tanúsított figyelemmel sok kétes gond és aggodalom lőn a nemzetről elhárítva.

Es azért én fennebbi észrevételeim folytán ő felsége felolvasott kegyelmes intézvényét jegyzőkönyvileg örvendetes tudomásul vétetni kívánom, s alázatos felírásban ő felségének úgy ezt, valamint azt is kijelenteni indítványozom, hogy Pcstmegye rendéi István főherceget kívánván nádorul választani, — ő felségének ezen ideiglenes intézkedésében a nemzeti közóhajtás szives készségű méltánylatát és annak biztosítását találják, hogy a nádor választó országgyűlés a törvényes idő alatt meg fog tartatni, s ott ő felsége az István főherceg választása mellett országosan is nyilatkozandó közakaratét királyi hclybehagyásával szentesitendi.

Ezen alázatos indítványommal természetes kapcsolatban van, hogy császári királyi főherceg István ő fenségéhez hasonlóan felírjunk, s remény és bizalomteljescn kijelentsük:

miként a szenvedett közös csapásnál kedves vigasztalásunkra szolgál, hogy azon ideiglenes viszonyban, melybe a nemzeti közóhajtással találkozó legfelsőbb kinevezés következtében vele lépni szerencsénk van, megnyugtató zálogát találhatjuk annak, hogy ezen kedves viszony a legközelebbi országgyűlésen király és nemzet közös akaratával állandósíttani fog.

Egyszersmind úgy szívünk érzelmeivel, mint illem és tisztelettel megegyezőnek vélem, hogy díszes küldöttség neveztessék, mely ő fenségét Budára érkeztekor, mihelyt a gyász körülményei megengedik, üdvözölje s főispáni székének ünnepélyes elfoglalására felkérje.

Végezetül ő fenségének nádorrá választását a jövő országgyűlésre küldendő követeinknek már most határozatilag utasításba adatni s ezen határozatinkról az ország törvényhatóságait — egyetértésüket kérve — körlevél által értesíteni indítványozom.

2. A partium ügyében.

(A KK. és RR-nél. 1848. jan. 14.)

A tények meztelensége a leghódítóbb ékesenszólás. Miként a jó cselekedet Isten előtt többet nyom, mint a puszta imádság legszebb phrasisa; a kiontott vér rémítőbben kiált, mint az átoknak szóvillámai. Úgy a megszaggatott törvény felmutatott rongyai hangosabban szólnak, mint minden panasz. En adatokat én tényeket sorolandók el. híven, igazán, leplezetlenül; kivetem indítványomban az orvoslat utolsó reményhorgonyát a mérséklet kötelén, de azon határozottsággal. hogy ha ezen remény is csalna, jöjjön bár a mi jő, én a legszigorúbb törvényes eszközök elővételére kész vagyok, mintsem gyáva panaszszal tűrjük, hogy a magyar törvény, a törvényhozás méltósága, a bírói hatalom törvényes hatósága sárba tiportatva maradjanak.

Bocsánatért esdek, ha a tárgy hosszúnak lenni kényszerít. Ha terhökre válom a tekintetes KK. és RR-eknek, — hosszú hallgatással viszonzandom türelmüket.

Most pedig azzal köszönöm meg, hogy előzmény nélkül dologra térek.

Az elszakított részek visszacsatolását apáink nagyapái rendelték el még 1741-ben, 95 év kellett és egy új törvény, hogy a végrehajtás biztosítva látszassák, de csak látszassák, mert ismét 11 év múlt el, és a törvény végrehajtva nincs, sőt a kormány tacticája oda irányoztatok, hogy ha nem vigyázunk, talán ismét új 95 év fog állani évkönyveinkben, szégyenítő bizonyságául annak, mi gyengévé sülyedett a magyar, oly gyengévé t. KK. és RR., hogy törvénye csak holt betű z volna és parancsoló szava puszta hanggá változnék.

A részek visszacsatolását elhatározó 1836: 21. t. cikknek két része van, egyik a közjogi rész, az országgyűlési képviseltetés; és Kővár már harmadik országgyűlésre meghíva nincs, a többi megyék pedig a visszacsatolás iránti szándok valósága felett kétségbeesve elmaradtanak; másik a közigazgatási visszacsatolás, mely törvény által kimondatott, s annak eszközlése saját sürgetésére a kormányra bízatott, de melyet a kormány nemcsak végre nem hajtott, s ezáltal az első közjogi részt is teljesen convellálta, hanem még annyira is ment, hogy mintegy mentségül Erdély ellenkezésére hivatkozók.

Meg kell jegyezni, hogy a magyar király s erdély fejedelme egy személy; és ha mégis látjuk, hogy a magyar király ellen az erdélyi fejedelem úgyszólván ellentétbe helyeztetik; ha látjuk, hogy az erdélyi kormány a magyar törvényt, a magyar király parancsait, a magyar kormány végrehajtási cselekvőségét tökéletesen paralysálja: lehetlen ezen abnormis állapotnak kulcsát másban találnunk, mint fájdalom! abban, hogy végelemezésben sem a, magyar dolgok felett a magyar kormány, sem az erdélyiek felett erdélyi kormány nem intézkedik, hanem mind kettő felett az idegen német bureaucratia.

Ez a botrányos dolog botrányosabb kulcsa t. KK. és RR.

Ha ezen tárgy históriáját elfogulatlanul vizsgáljuk, a kormánynak 9 vétségébe akadunk:

1) az, hogy a visszacsatolásnak reábízott részét végre nem hajtá;

2) hogy az önmagában (csak ne gátoltassék) végrehajtódó részt, a követküldést, részint megakadályozá, részint zavarba hozatni engedé;

3) hogy az országgyűlés parancsán s a törvény rendeletén indult bírói hatalmat gúny tárgyává sülyeszté;

4) hogy felséges királyunk annyi ünnepélyes ígéretét, annyi határozott kir. szávát compromittálta;

5) hogy a törvény s a törvényes k. parancs ellen izgatóknak a közös fejedelem nevében kegyelmekkel balmoztatását tűrte, míg a törvény s törvényes k. parancs híveit a legbotrányosabb önkény ellen sem ótalmazá;

6) hogy a magyar kormány törvényszerű önállását egészen feladva, magát az erdélyi kormány gyámsága alá vetette;

7) hogy az illető megyékben a Magyarország kiegészítése iránti rokonszeuvet mesterségesen csökkenteni, s az ellenszenvet 11 éven át szitogatni hagyta;

8) hogy tekintetbe nem véve az 1715: 92; 1723: 20; 1729: 7; 1741: 8; 1751: 24; 1792: 11; s 1836: 21; tehát 120 év alatt hozott 7 t. cikket, 5 koronázási esküt, tömérdek kir. resolutiót, az ország kétségtelen jogát s a dolog diplomatíeai históriáját, mondom mind ezt tekintetbe nem véve, Erdélynek ellenkezésére mint akadályra nem átall hivatkozni;

9) hogy a sanctionált s királyi esküvel erősített törvények végrehajtását új tractatusok sikamlós ösvényére akarja sodorni törvényjavaslataival; melylyek egyenesen arra számítvák, hogy a mi rokonszenv a részekben még létezik, az is elenyésztessék.

Ezek a kormánynak e tárgyban! vétségei.

Azon balvéleinény terjesztetik el t. KK. és RR., mintha az 1836-ki törvény, Erdély jogainak sértésével, Erdély kihallgatása nélkül elhamarkodva hozatott volna; még legújabban is egy kormánylap, megtagadva azt, hogy magyar, jónak látta, az erdélyi ellenkező felírásoknak egyoldalú'felmelegítésével a magyar közvéleményt tévútra vezetni akarni, a nélkül, hogy mint magyar, ösztönt érzett volna magában legalább az 1836-ki országgyűlés irományaiból a dolgot magyar szempontból is felvilágosítani. Ezzel ugyan nem sokat gondolnék, mert az időszaki sajtó históriájában az egész világon alig van példa, hogy egy hírlap, annyi kormánypártfogással, annyi inonopoliumi praerogativával, annyi kínos fáradsággal oly csekély hatást gyakorolt volna a közvéleményre, mint a B. P. Híradó. Ezen balvélemény terjesztésről, nehogy roszakaratot kelljen mondanom, azt kijelentem, hogy a magyar törvényhozási históriában oly végtelen ignorantiát árul el, minővel a közdolgokba belcszólani merni mondbatlanul botrányos praefidentia. De miután azt látom, hogy ezen balvélemény még a kir. propositiókba is becsúszott s Erdély ellenkezésére, mint akadályára, vagy mentségére hivatkozás történt, szükségesnek látom, a dolog diplomatíeai históriáját hiteles adatokkal felvilágosítani. A magyarországi részek u. m. Kraszna, Középszolnok, Kővár, Zaránd, Bihar s Marmaros Huszttal és a Sóbányákkal, az 1538-ki nagyváradi, 1560-ki spiriai, az 1595-ki prágai, 1606-ki bécsi, 1615-ki nagyszombati, 1622-ki nikelsburgi, 1645-ki linczi békekötések alkalmával adattak különös óvások mellett az erdélyi fejedelmeknek, de mindig csak éltök fogytáig, s mint magyarországi birtok Erdélyhez soha sem csatoltattak törvény, alku vagy szerződés által, mindig magyarországi részeknek neveztettek, s az erdélyi fejedelmek nem mint ilyenek, hanem mint Partium Rcgni Hungariae Domini bírták oly kikötéssel, hogy haláluk után a magyar király hatalma alá visszaesnek.

Erdély a töröknek sokáig fizetett protectionalis adót, de ezen részek a török adó alá akkor sem eresztettek.

1687-ben Erdély a magyar király hatalma alá visszakerülvén 1693-ban a részek Magyarországhoz, hová mindig tartoztak, ipso faeto visszacsatoltattak, s az úgynevezett Alvinciana resolutio által a visszacsatolásban megerősíttettek, mely kelt 1693. april 9-én, s hol a 12 -ik pontban világosan benne van, hogy ezen részek „köztudomásilag Magyarország tagjai.“ — Ezen idő óta 1729-ig ezen

részek mindnyájan, mint kétségtelen magyar hatóságok a magyar országgyűlésre meghívattak s követeik által részt vettek a törvényhozásban.

Hivatkoznak erre Kraszna, Középszolnok és Kővár követei az 1790-ki országgyűlésre beadott s az országyűlési irományok 6-dik lapján olvasható nevezetes folyamodásukban, mely sok tekintetben méltó a t. KK. és RR. figyelmére. De világos ez a következő adatokból is: 1715-ben a porták összeírása alkalmával a részekbeli törvényhatóságok' Magyarországhoz valósággal conscribáltattak, megadóztattak, s adójukat Magyarországhoz fizették. Egész 1732-ig a magyar kir. helytartótanács hatósága alatt állottak, mint ezt majd alább Kővárról különösebben szólva, hiteles oklevelekből fogom bebizonyítani. De világos az országgyűlési irományokból is.

Az 1729-diki országgyűlésen a porták ideiglenes kiegyenlítése végett országos választmány küldetvén ki, az rendeltetett, hogy minden törvényhatóságra, nézve a szomszéd megyék követei adjanak hit alatt felvilágosításokat. Turóc, Borsod, Veszprém, Középszolnok és Kraszna követei protestánsok lévén, szűz Mária és minden szentekre esküdni nem akartak, a túróéi és borsodi követet a RR. KK nagy haragjukban a nyilvános ülésből kivezettették, s árestommali fenyegetéssel 64 ft. bírságra büntették, a veszprémi, középszolnoki és krasznai követeket pedig minthogy jelen nem voltak, 1729. aug. 12-ére megidéztették, parem secum agendi módiim experturo-, ezek panaszkodtak a felségnél. Rescriptum jött közbe aug. 9 s aztán keletkeztek s egész országgyűlésen folytak ama viharos felírások, melyek kel a RR., mint mondák „nem a magok ügyét, hanem a boldogságos szűz ügyét védelmezték. "

Ezenkívül az 1729-ki acták közt szavazati lajstrom is fordul elő az adó tárgyában s ott Kraszna, Középszolnok, Kővár és Zaránd a szavazó megyék sorában olvashatók.

Ott van még az 1728-ki júl. 30-ról kelt országgyűlési felírás is, melyben a még egyrészt erdélyi törvényekkel élő ezen megyéknek minden tekintetben magyar törvények alá tétele azon oknál fogva sürgettetik, mivel az erdélyi diétán is megjelenni tartoznának „prout actu etiam contigisset in diactis Regni istius comparere obligantur" ezek a felírás szavai.

A juridieumokban t. i. Erdély törvényeivel élés a részekben gyakorlatban maradván, ezen abnormitás okozá, hogy a tökéletes közigazgatási visszacsatolás az 1715., 1723. és 1729-ki törvények által megparancsoltatik, de meg kell jegyezni, hogy mindez nemcsak a nevezett 4 megyére, hanem Mármarosra is szól, mert a többiekkel tökéletesen egy karban volt, s egyenlő jog alapján állott és áll Biharral egyetemben.

Ezen törvények következtében Károly király cominissiót rendelt gr. Nesselrode elnöklete alatt.

Ez Erdélyt kihallgatta, és Erdély nem is követelte azt, hogy ezen megyék históriai jog szerént Erdélyhez tartoznának, hanem leginkább politikai tekintetekre, a törvényhozó testületben! súlyegyen fentartására, az országgazdászati momentumokra támaszkodott.

Erdély hát kihallgattatott, de bezzeg Magyarország rendéi nem hallgattattak ki, mert 1741-ig nem volt országgyűlés, s így történt, hogy a Ncsselrode-cominissiónak folytán Károly császár és király 1733-ban országgyűlés nélkül az 1715., 1723. és 1729-diki törvények ellenére, egyoldalú kormányrendelet által akként vágta szét a csomót, hogy a mely megye hova közelebb esik, oda csatoltassék „ut ílli comitatus co quo quivis eorum proximius adjacet, ex integro applicentur" s így történt azután, hogy Marmaros, Bihar és Arad Magyarországhoz, Kraszna és Középszolnok, Zaránd és Kővár pedig Erdélyhez csatoltattak. Ez az elszakitásnak alkotmányt és hitcsküt sértő törvénytelen eredete.

Hazánknak nem volt országgyűlése, tehát ez ellen fel nem szólalhatott, de felszólalt a kir. helytartó tanács, mindjárt akkor 1733-ban erélyes ellenmondást intézvén ő felségéhez. És mihelyt országgyűlés volt 1741-ben, felszóltak a bécsi önkény ellen az ország rendéi is.

Mire Mária Terézia resolutiójának 5-dik pontjában hazánknak jogát nyíltan elismerő, s a részeket visszaadni, igen is t. RR. KK. nem applikálni, hanem visszaadni igérkezék „cosdem Cottus et Districtnm tamquam ad Jus Coronae spectantes reddi et restitui curabit.“ — így keletkezett az 1741. 18. t. c.; nincs abban arról szó, hogy ide csatoltatik, ha Erdély megegyezik, hanem ott van parancsolólag, hogy „Jurisdiction! istius Rcgni reddi, restitui ac integraliter effective reincorporari curabit.“ Integraliter pedig azért, mert Zarándvármegye adó dolgában még akkor is Magyarországhoz tartozott (s közbevetőleg legyen mondva, követe még az 1741-diki országgyűlésen is volt). Hogy ide tartozott, világos ez magából az idézett 18-dik cikkből, mely azt tisztán mondja, de világos Zaránd-nak az 1790-ki országgyűlésre adott folyamodásából, melyben az iromány vok 51-ik lapján ezek állanak: „1744. évig örömmel viselte ezen megye a nemes Magyarország részéröl reája illett terheket, állította ki felséges Mária Terézia tulajdon keze írása allatt Zarándmegye rendéihez bocsátott rescriptumainak s kir. helytartótanács intimatumainak tartások szerént a felséges ausztriai háznak megrontására támadott számos ellenségei ellen vitézin népeit“ stb. panaszolván ezek után 1744-ben a zeréndi, zarándi, borosjenői és butyini járásoktól lett törvénytelen mefosztását. Történt pedig ezen elszakitás 1744. aug. 25. és dec. 16-iki resolutiók által. Hogy pedig valósággal via faeti Önkényesen szakítattak el a részek Magyarországtól, azt még az 1751-diki országgyűlésről augustus 27-én tett felírás ezen szavai is bizonyítják: „Cottus Kraszna, med. Szolnok, Districtus Kővár cum duobus dístrictibus Cottus Zaránd jani antchac regno incorporate rursus extra diaetam Transilvaniae tradita.“

Tehát a mint törvénytelenül s az ország beleegyezése nélkül szakíttattak el Magyarországtól, úgy kellett volna vissza is csatoltatniok, s Erdély kihallgatásának jogszerű igénye soha fen nem foroghatott, annyival inkább pedig, mert Magyarország a részekhez jogát ezután is tettleg mindig fenntartotta. Így 1715-ben a 26. t. c. által Erdély felé határbiztosság rendeltetvén, Kraszna, Szolnok ás Zaránd alispánjai, mint magyar megyék tisztjei, magyar biztosokul rendeltettek ki. Így ezen részek portái folyvást Magyarországhoz számíttattak mind e mai napig. Tudjuk, hogy az 1835 ki rectificatió szerént is országunk 6346 ys rész portáiból a részekre 98 ’/„ porta vettetett.

Azonban meg kell vallani, hogy az 1741: 18. 1792: 11-dik t. cikkbe ezen záradék „auditis etiam transilvanis“ beigtattatott.

A részekbeli megyék ugyan tettleges visszacsatolásokat sürgető 1790-ki folyamodásukban megmutatták, hogy ezen záradék helytelenül csúszott be, és valóban helytelenül t. RR., mert a törvények anyagát a felírások s királyi válaszok képezik, ezekben pedig az említett záradék sehol elő nem fordul.

A folyamodó részekbcli megyék a törvény szövedékére hivatkozva, azt is megmutatták, hogy ezen záradék nem másra, mint Zarándmegyérc érthető. Dóén nem akarom a törvényt szükkeblüleg értelmezni, benne van a kihallgatás, tehát, elismerem, meg kellett történni; hanem kérdem: mire nézve volt helye a meghallgatásnak? váljon arra nézve-e, hogy megtörténjék a visszacsatolás? nem t. RR. mert nem azt mondja a törvény, hogy a felség hallgassa meg az erdélyieket, s aztán Ítélje el, kinek van igazsága; hanem imparative megparancsolja, hogy az országhoz visszaadassanak, visszacsatoltassanak, teljesen, egészen, kivétel nélkül. Erdély kihallgatása tehát csak a viszonyok kellő ismerete sa visszacsatolási végrehajtás részleteire nézve foroghatott fen.

De akármint volt légyen is ez, a fő s eldöntő dolog az, hogy ezen kihallgatás valósággal megtörtént. Erdély ugyanis a Nesselrodei commissio folytán, mcllybcn már egyszer kihallgattatott, 1751. febr. 1-jén kelt Rescriptum által másodszor kérdeztctett meg, beadá észrevételeit febr. 28-án, melyekre Königsegg gróf mínisternek kelt véleménye a nádori levéltárban olvasható.

Erdély ezen észrevételeiben az I. Fcrdinánd és Zápolya János király közt 1538-ban kötött nagyváradi szerződésre és a fenemlitett önkénytes Carolina Resolutiora hivatkozott. De elfelejtette, hogy ép ezen Carolina Resolutio képezi országunk keserves sérelmét, mert épen ez az, mely minden jogalap, sőt minden jogürügy nélkül pusztán helyfekvési tekintetből, még így is helytelenül, hazánk részeit kény és kedv szerént eldarabolta.

És valóban csodálatos a sérelem megcáfolása végett épen azon tettre hivatkozni, mely a sérelmet képezi.

Λ nagyváradi szerződésre nézve pedig meg kell jegyezni, hogy azt Ferdinand császár és király nem Erdélylyel, nem is Erdély fejedelmével, hanem a magyar királyságban! vetélytársával János királyival kötötte, ki mint ilyen kapta ezen szerződés által osztályrészéül úgy Erdélyt magát, mint a magyarországi részeket egészen a Tiszáig, de kapta, mikint azon szerződés 7-dik cikkelye tisztán és világosan mondja, élte fogytáig „vita ejus dnrante“, minthogy János király halálával I. Ferdinand 1551-ben Izabellával János király özvegyével kötött alkukötés következtében az országnak átengedett részeit visszavette s mikint az 1552-diki I. t. c. mondja „regnum omne ad unionem redegit.“

Erdély tehát 1751-ben másodszor volt kihallgatva.

A magyar országgyűlés 1751-ki április 18-kán hivatott össze.

Az ország rendei július 17-ről költ felírásuknak 17-dik pontjában a részeknek még az országgyűlés alatt valóságos visszacsatolását újra sürgeték, sőt az ingyen-közmunkák, nyári katonai legelő, s ingyen-elő fogatok megszüntetéséért a kormány által kívánt 200 ezer forintnyi adónövelést a RR. julius 15-kén kelt felírásukban csak azon feltétellel ajánlották meg, hogy a részek „ad regnum optimo ae indubitato jure speetantes regno stante hac adhuc diaeta uniantur.“ Ezen felírások következtében alkottatott az 1751: 24-dik t. c., melyben a királynénak azon újabb ígérete törvénybe igtattatott, „quod ad effectual ar. 18: 1741. incorporationis incorporandorum ct rcstitutionis restitucndorum negotium pro regia et inaterna in regnum hoc solicitudine, sibi curae futurum sit.“ De ez adott kir. szó a kormány által ismét be nem váltatván, az 1764-diki országgyűlésen megújított sürgetésre a királyné mentségül azt hozá fel, hogy az akkori körülmények országgyűlés alatt e tárgyat bevégezni meg nem engedék.

Az 1791-ki országgyűlésre a részekbe]i megyék már magok is folyamodtak, a visszacsatlást nem mint megtörténendőt, hanem mint már bevégzett tényt a koronázási diplomába igtattatni sürgeték, az ország rendei pedig ezt erélyesen szorgalmazzák, csak az a kár, hogy az akkori körülményeket nem egészen használva, a részek követeit kebelükbe tettleg be nem fogadák.

Ezen szorgalmazásoknak az 1792-diki országgyűlésen megújítása következtében alkottatott az 1792: 11. t. c., melybe az 1741: 18. t. c. példájára az erdélyiek kihallgatása ismét beigtattatott.

És Erdély csakugyan az 1792 diki augus. 25 én kelt Rescriptum által újra, tehát már harmadszor kérdeztetett.

Észrevételeit (láthatók ezek az 1792-diki erdélyi napló 545. 550. lapjain) újra beadta, s ezekben ismét a sérelem orvoslásának elhárításával magára a sérelemre azaz a Carolina Resolutióra hivatkozott.

Az 1825-ki országgyűlés a kormányönkény által 1733-ban elszakított részek visszacsatolásának elmulasztását az előleges sérelmek sorába igtatta, de a kormány e tárgyat úgy akkor, valamint 1830-diki december 3-án kelt Resolutio

által is a publico politicumok rendszeres tárgyalásának örvényébe kívánta temetni, és ez volt oka, miért hogy az 1832-diki országgyűlés a tárgynak puszta sürgetésével meg nem elégedett, hanem az elöleges sérelmek között a felejthetlen emlékű Kölcsey indítványára felírásukban a tárgyat egyenesen azon szempontból hozták tisztára, hogy megmutassák, mikint a visszacsatolás végrehajtása az erdélyiek örökös meghallgatásától többé fel nem függesztethetik.

A főrendek elismerek ugyan, hogy ezen kifejezés: „negotii hujus cffectu atio ab audiendis amplius transilvanis suspendi non possit, az országnak e részben fenforgó és bizonyára további kérdés alá nem vonható igazaira nézve voltaképen megáll.“ Mindazáltal a végrehajtás módjának megállapítása végett Erdélyt újabban is kihallgattatni kívánták.

A KK. és BB. azonban erre rá nem állottak; megmutatták, miként szállíttattak el a részek önkényleg országunktól, megmutatták, hogy az országnak 4 törvénycikkben királyi megegyezéssel elismert joga kihallgatástól nem függhet, megmutatták, hogy Erdély mégis ismételve már kihallgattatott s az 1741-ki és 92-ki törvényeknek betüszerénti szoros értelmében elég tétetett, hivatkoztak arra is, hogy a mód tudva, mely szerént a kérdéses megyékkel mindenkép egy helyzetben volt, Bihar, Szatmár, Marmaros az országhoz visszakapcsoltattak, és így semmi kérdés nem lehet azon mód felől, mely szerint amazok visszakapcsoltatásának is meg kell történnie.

És a felírás a KK. és BR. értelmében csakugyan megtörtént és ámbár semmi nem volt hátra, mint az, hogy Erdélynek kihallgatása már ismételve végbemenvén, a törvénynek s koronázási biztosításoknak valahára elég tétessék, mégis kedvetlen királyi válasznak s 5 felírásnak kellett közbejőni, míg végre az 5-dik ime már igazságos kir. válasz következtében az 1836: 21-ik t. c. megalkottathatott, s abban már nem az mondatík ki, hogy a részek „vissza fognak csatoltatni“, vagy „visszacsatoltassanak“, hanem egyenesen az mondatik, hogy „teljesen és tökéletesen Magyarországhoz ezennel visszacsatoltatnak“ s a kormányra nem a visszacsatolás kérdése, hanem csak tökéletes teljesítésének eszközlése bízatott. Kérdem már most, minő színben jelenik meg az elfogulatlan vizsgáló előtt azon balvélemény terjesztése, mintha az 1836-diki törvény Erdély kihallgatása nélkül s elhamarkodva hozatott volna? minő színben jelenik meg azoknak törvényessége, kik az ily módon s az ily tárgyban alkotott törvény teljesítésének elmulasztását a soha és semmi tekintetben nem menthető, ily nyomorult ürügyekkel mentegetik? Ámde olvassuk még azon ellenvetést is, hogy a magyar sz. korona jogánál fogva bírt Erdély a fejedelem egysége által roszabb karba nem jöhetett, mint ha külön fejedelme volna, mely esetben territoriális megcsonkítása vagy csak beleegyezésével, vagy háború által történhetnék meg.

De hát mi vájjon, ki mellett jog és igazság szól, mi legyünk-e roszabb helyzetben, mint ha külön fejedelmünk volna? Mi tőlünk az, a mi miénk, tudtunk, hírünk, megegyezésünk nélkül, sőt meghallgatásunk nélkül is, törvény s királyi eskü ellenére, kormányönkény által elvétessék, a mi, ha külön fejedelmünk volt volna, így bizonyosan meg nem történendik, de a mi erőszakkal el vétetett, jog és igazság szerint vissza ne adathassák?

Azonban még egyet kell említenem.

Ámbár az előrebocsátottak szerént Erdélynek többé a dologba jogszerű befolyása nem adathatott volna, ő felsége mégis Erdély rendéit 1837 ben, miként, kir. leirata szól, csupán atyáskodó indulatból küldöttek nevezésére szólította fel, kik a magyarországi biztosokkal a visszacsatolás tárgyában közreműködjenek. Erdély ezen leiratot, mely Magyarország jogainak sérelmével határos, nem méltányolá s biztosokat nem nevezett. És mit mondott erről felsége a király? 1839-diki február 20 ról kibocsátott kegyelmes leiratában egyenesen kinyilatkoztatja, hogy miután Erdély kegyes királyi felszólításának meg nem felel:?, ő felsége a

maga kir. jogánál fogva meg fogja tenni a teendőket, többször nem fogja Erdélyt felszólítani, s mintán a visszacsatolás az 1836-diki 21: t. c. által bevégzett tény, változhatlan elhatározása ő felségének, hogy többé azt az erdélyi RR. tárgyalás alá se vegyék.“

És íme t. RR. mit kellett mégis megérnünk;?

Megértük azt, hogy azon felséges uralkodó nevében, ki a visszacsatolás iránti változhatlan királyi akaratát ily határozottan nyilatkoztatá, a kormány most Erdély ellenkezesére, mint oly nyomatékos körülményre mer hivatkozni, mely a törvényhozás figyelmét nagy mértékben igényli!

Valóban t. RR. ez oly eljárás, mely már nem csak a végrehajtás elmulasztásának, hanem a magyar korona jogai oly szándékos convulsiójának vádja alá is esik, mely kétszeresen is méltó volna arra, mit a múlt országgyűlési KK. és RR. 1844 diki oct. 25-kci izenctiikbcn inár kívántak, t i. „hogy a végrehajtással megbízott egyének, vagy azok, kiknek tanácsával intézi a király a haza közügyeit, Ulászló D. 7. 8. cikkei szerént megbüntettessenek.“ íme! a rendek szent neve az, melyre hivatkozni halljuk a hatalmat, midőn a financiális zavaraiból már-már menekvést nem látó idegen kormányrendszer ismeretlen céljaira bárom év óta többséget vadász; erős kormány szüksége a jelszó, melyre eme hajtó vadászat megindult.

Ugyan kérdem én, a hazaszeretet szén nevében kérdeni a kormány legbuzgóbb párthiveit: kívánhatják, óhajthatják, hogy a míg a nemzet egy érverését érzendi magában az alkotmányos szívdobogásnak, több erőt s nagyobb hatalmat adjon egy ily kormány kezébe, mely a törvény által neki adott hatalmat a törvény végrehajtására hssználni ennyire nem tudja vagy nem akarja, mint ezt c szomorú kérdésben szivhá borodva tapasztaljuk? Avagy talán akaratja ellen tolta a kormányra ezen kötelességet a törvényhozás? s azért nem teljesíti, mert nem kért, nem keresett, tehát kedvetlen kötelesség? ha úgy volna is, a hol jog és törvény uralkodik, ott a kötelesség teljesítése a kedvnek mérlegén nem mérethetik; de nem is úgy van t. RR.,· az 1836-ki törvényhozás ismerte azon idegen bureaucratia jellemét, s azért nem akarta a visszakapcsolást a kormányra bízni, hanem articularis bizottmányt akart nevezni végrehajtásul, de a kormány az országgyűlés végnapjaiban úgyszólván az eredménytelenség erkölcsi kényszerítésével ragadta magához a megbízást.

Mi azt gondolnék, hogy ha nem is az alkotmányos kötelesség, legalább a férfias önérzet leend ösztöne, gyors végrehajtással mutatni meg, hogy bizodalmát méltán igényelhet.

És oh szomorú, háromszor szomorú csalatkozás!

Vagy talán azt fogják mondani, ez nem a mostani kormány hibája?

Én bizony mm mentem azon kormányférfiakat, kikre nézve a hatalom napja leszállóit, sőt mondom azt, hogy ha ezen mulasztásért vesztették volna el a hatalmat, mcgérdcmlették, hogy elveszítsék! de nekünk ezt ne hozza mentségül egy oly kormány, mely a voltaknak mulasztásait nemcsak helyre nem bozá, sőt sokszorosan súlyosbította.

Igenis tekintetes rendek, súlyosbította.

Avvagy ki okozá, hogy a múlt országgyűlésen meg nem jelent részekbeli megyék ellen hozott ítéletek végrehajtva mai napig sincsenek? a t. rendek hallották a kir. személynök hivatalos nyilatkozatát, az Ítélő mesternek ellenállásáról! jelentése évekig hevert a kormánynál, most lekiildék sürgetésünkre, de a végrehajtást még most sem rendelők el. És idéztem fennebb ő felségének az erdélyi rendekhez 1739. kibocsátott szoros határozott nyilatkozatát. 1842. dec. 20-kán ő felsége Erdélyhez ismét hasonló értelmű leiratot bocsátott. Es ki az, ki ezen határozott királyi szót nem teljesítette? ki az, ki ez által a részek azon hiedelmét, hogy a törvény végre fog hajtatni, tőből megingatta, ki az, a ki ezen királyi szó elle-

nére Erdély ellenkezését a rendek figyelmébe ajánlá? Vagy talán valamely akadály forgott fen, a mely miatt újabb törvényhozási intézkedés nélkül a törvényt végrehajtani nem lehetett? En ugyan mindig meg voltam győződve, hogy nincs és nem lehet ilyen akadály.

Tudva volt előttem, hogy a birodalmi kormány Lengyelországot és Bukovinát egy pár hónap alatt austriai tartománynyá tudta változtatni.

Kezemnél vannak a szávántúli részek, a magyar tengerpart visszacsatolásának actái, melyekből látható, hogy ezek igen kis idő alatt, francia igazgatási rendszerből austriai lábra,' majd ismét 4 hét alatt austriai közigazgatási lábra átalakíttattak.

Gr. Majláth magyar kir. kincstári elnök 1822-ki aug. 2-kán neveztetett ki visszacsatoló kir. biztosnak. Sept. 25-dikén adatott ki számára az utasítás s octobcrben a visszacsatolás már megtörtént. Pedig ez nem oly egyszerű munka volt, mint homogén természetű részeknek hazánkhoz! visszacsatolása.

Ámde La arra nézve, hogy semmi akadály, legkisebb kétség sem forghatott volna is fel, minden kétséget eloszlatnak a kir. előterjesztésekhez csatolt t. javaslatok, mert ezek cáfolhatlanul bizonyítják, hogy teljességgel semmi akadály fen nem forog, mely a visszacsatolásnak minden további törvényes intézkedés nélkül végrehajtását gátolhatná. Ezen t. javaslatokban ugyanis vagy oly intézkedések javasoltatnak, melyek a visszacsatolás után is tárgyalásba vehetők, sőt célszerűen csak akkor veendők, vagy pedig olyanok, melyek ideiglenes természetűek s a visszacsatoló bizottmány munkaköréhez tartoznak.

így az 1-ső t. c. territoriális arrondirozásokról szól s Kővár vidékének önállási léteiét megszüntetni javasolja. Hogy ezen utóbbira elegendő ok nics, mert Kővárnak 25 portája van, tehát hétszernél több, mint Torna vagy Ugocsa megyének, egy portával több mint Túróénak s 30,000 pft tevő mostani adójából hadiadó fejében minden porta után 692 ft. 32 krral 17,413 frt 20 kr esvén, házi költségeinek fedezésére 12,686 ft 40 kr marad, körülbelül annyi, mint Tornamegye adója; ámde Kővárnak mostani egész házi költsége csak 5343 ft 30 krra megyen; hogy továbbá ejavaslóit intézkedés nagy ellenszenvet gerjesztene, az bizonyos, azonban a visszacsatolás tettleges eszközlésének szempontjából nem az a kérdés: lehető-e ezen megyék territóriumát alkalmasan kikerekiteni? hanem az a kérdés: léteznek-e ezen törvényhatóságok így a mint vannak az erdélyi gubernium alatt? felelet: igen, s mivel léteznek, kétségtelen, hogy am. k. helytartótanács alatt is létezhetnek s a terrorialis kikerekités kérdése, a mint későbben is tárgyaltathatik, úgy a visszacsatolásban nem akadály.

Nem akadály hasonlóképen az 1-ső t. c. 4-dik §-ban Zilah városa pereinek felebbezési kérdése, mert az 1836-ki 21-dik t. c. utolsó §-sa akkint rendelkezvén, hogy a visszacsatolás következtében (tehát után) történendő törvényhozási intézkedésekig a részek állapotában változás ne tétessék, csak az a kérdés, hová fellebbeztettek Zilah városa törvényszékétől a perek? felelet: az erdélyi kir. táblához: tehát a visszacsatolással fellebbeztetniök kell a in. kir. táblához, míg a törvényhozás másképen nem intézkedendik.

Ennyit pedig kimondani a végrehajtó bizottmány köréhez tartozik.

így az adórendszerről szóló 2-dik t. cikkben ezek foglaltatnak: „hogy a jelenleg divatozó adózó rendszer ideiglenesen eddigi állapotában marad, hogy a hadi-pénztár a házi-pénztártól elkülönittessék, a kezelés az illető péztárnokra bízassák, hogy a háziadó ideiglenesen jelen mennyiségében hagyatik s a debreceni s részint temesi tartományi hadi-pénztárba fog szállíttatni, hogy a házi-adó ideiglenesen nagyobb szinte nem l^het most, s hogy a pénztárt azon összeg képezendi, mely a mostani összes adóból az illetékes hadi adó levonása után fenmarad, s végre, hogy a megyei tisztviselők és szolgák fizetése ideiglenesen mind a mostani marad" ezek mind oly rendelkezések, melyek részint a status quo-t mondják ki,

mind ezek ideiglenesek, s egészen az eljáró bizottmány munkálatára tartoznak. Az egy telkes nemesek adóztatási állapotáról szóló 6-dik §. tárgyára nézve pedig a visszacsatolás végrehajtásának semmi rendelkezés nem szükséges, mert az 1836. 21-dik t. c. a status quo-nak ideiglenes meghagyását már elrendelte.

A 3-dik t. c. a törvényhozási rendszerről szól, s ha szakaszról szakaszra végig vizsgálatik, ismét azt bizonyítja, hogy a rendszer javítás iránti intézkedések utóbbra maradhatván, a folyó pereknek bevégzése, a feelcbbvitelnck áttétele, a kezdendőknek magyar törvény szerinti kezdése s a magyar törvény vissza nem hatásának kimondása, mind olyanok, a mik részint magokban értetnek, részint a commissio eljárásához tartoznak az idézett törvény rendeletéinek korlátái közt. Mert hiszen valami tárgyának kell lenni a commissionalis eljárásnak, különben nem küldetett volna ki törvény által s épen ezen tárgyak azok, melyek a Száván túli részek visszacsatolásánál az ország elégedésére tapasztalt eljárás szerént is a visszacsatoló bizottmány feladatát képezik.

A 4 dik t. c. végre, mely az evangelicusokról s a vegyes házassági gyermekekről szól, semmi előleges intézkedést nem kíván, mert az 1836-ki 21-dik t. cikkben a status quo-nak ideiglenes fenhagyása már ki van mondva.

Ennyiből áll a kormányi törvényjavaslatok tartalma.

Világos ezekből, hogy semmi oly akadály fen nem forog, mely a törvény teljesítésének gátul szolgálhatna. És így ezen javaslatok előrerjesztésével a kormány maga bizonyította be, hogy semmi ürügye nincs, melylyel a mulasztást mentegethetné.

Mit jelentenek tehát ezen törvényjavaslatok? melyek oda intézvék, hogy a 95 évi várakozás után sanctionált törvény végrehajtása ismét új tractatusok, új vitatkozások, új sanctiók sikamlós terére sodortassák s az országgyűlés azon karba tétessék, hogy vagy elfogadja ezen javaslatokat a mint állnak, különösen az 1-sö és 4-dik t. c. elfogadásával a részekben lehető legnagyobb ellenszenvet gerjesszen, melyre aztán a kormány mint a végrehajtás elmulasztásának mentségére majd idővel is hivatkozhassék; vagy pedig cl nem fogadva új alkudozásokba bocsátkozzék, miszerént az országgyűlést ki lehessen húzni a nélkül, hogy egyesség történjék s a meg nem történt egycsség ürügyül szolgáljon a törvény végrehajtásának örökös mellőzésére.

En ezen convulsioban meg nem egyezem; sőt e miatt a legerősebb vállemelést csak azon reményben függesztem föl, hogy ma elhatározandó lépéseink következtében a visszacsatolás végrehajtásával mi hamar meg fogunk örvendeztettetni s ez által a jobb elrendezés körüli tárgyalásében is elősegittetni, a mit annyival inkább megkívánhatunk, mert ezen tárgyalások végett szükséges, hogy a részek követei minden kétségből kiemelve biztosított önállással vehessenek részt törvényhozási intézkedéseinkben; ezt pedig a kormány a visszacsatolás elmulasztásával már oly kétségbe és zavarba hozá, hogy ezen bajra nézve is csak a valóságos visszacsatolást lehet sikeres gyógyszernek tekintenem.

És itt vagyok a második főkérdésnél, a követ küldés kérdésénél, melyre nézve a kormánynak nem csak mulasztást, hanem a magában végrehajtódandott törvény megrontását is fel kell rónunk

Legbotrányosabb e tekintetben az, mi Kővárral történt.

Az 1826: 21-dik t. c. 1 §-sa tisztán, félremagyarázhatlannl megparancsolja, hogy Kővár az országgyűlésre meghívassék, s ott ülési s szavazati joggal bírjon, s a kormány Kővárt már 3-dik országgyűlésre nem hívta meg.

Ezt nem mentheti semmi, azon ürügy sem, mintha Kővár hazánktól 1733-ban lett elszakítása előtt országgyűlési joggal nem bírt volna, mert a törvény félrcniagyarázhatlanul világos, ámde én feltettem magamban, hogy semmi ürügyet sem hagyok cáfolatlanul s azért azt. mondom, s bebizonyítom, hogy Kővár mint

akármely más megye, országgyűlési szavazattal bírt s a kik ellenkezőt mondanak, nem ismerik a törvényhozási históriát.

íme felmutatom a t. RRck előtt gr. Pálffy Miklós nádornak meghívó levelét, melyben Kővárt, mint vármegyét az 1729diki országgyűlésre törvényes büntetés terhe alatt meghívja ő felsége parancsából s levelét inelyto Cottui Kővá-riensi címezi.

Már fönnebb idezém ezen országgyűlésnek egyik felírását, melyben világosan mondva van, hogy Kővár követei az országgyűlésen jelen voltak.

Hivatkoztam az 1729 diki országgyűlés irományaira, hol az adó tárgyában! szavazatok lajstromában Kővár a többi megyék sorában előfordul. Felmutatom a kővármegyei jegyzőköny kivonatát, miszerént országgyűlési követül Katona Pál választatott. Felmutatom a m. k. helyt, tanácsnak 1730. apr. 14-ről kelt intézvényét; melyben Kővár egyenesen mint vármegye megkérdeztetik, hogy a magyar országgyűlésre küldött követeinek minő napi-díjt s mily pénztárból fizetett? Felmutatom az erre kelt értesítő felírást s az 1732-diki jegyzőkönyv kivonatát, melyben a követek napi-díjai iránt végszámolás történik. Továbbá alkotmányos alapelv lévén, hogy az Önálló törvényhatóságok országgyűlési képviselet jogával bírnak, ámbár ugyan Kővárnak József császár által Zilahra áttett levéltára ott nagyobbrészt megégvén, a inult század elejéről kevés irományai maradtak fen; maradt mégis annyi, hogy a t. RR. előtt 1716, 1717, 1719, 1721, 1723, 1728 s 1729-dik esztendőből felmutathassam a m. k. helytartó tanácsnak számos intezvényeit (effyet ezek közül Nepomuk János szentté tételének kihirdetése iránt) a magyar udv. caneelláriának számos decretumait s a magyar királynak Illésházi és Erdődy magyar cancellárok által ellenjegyzett számos királyi leiratait, melyek Kővármegye közözségéhez (Univcrsitati comitatus Kőváricnsis) ily címmel intézteitek: „Illustrissimis, Rcvcrendissimis, Spectabilibus ac Magnificis, Pcrillustribus item ac Generosis Dominis Supremo ac Vicccomitibus Judlium ae Jurassoribus totiqne Uni versi táti Praelatorum, Baromira, Magnatum ac Nobilium cottus Kővári-cnsis.“ Elég legyen ennyi annak bebizonyítására, hogy Kővár országgyűlési joggal annak előtte is bírt, és pedig mint megye birt.

Már most átmennék a k. szolnoki, krasznai és zarándi követ-nem-választási história botrányos részleteire. De miután a részekbeli hazafiak kérelemlevcíökhez csatoltak ezen botrányok főbb adatait már a RR. elébe terjesztették: elég leszen azon adatokat a t. RR. figyelmébe ajánlanom s némelyeket kiemelve vagy pótlékul megemlítve, az egésznek tanulságát levonnom.

Lelkemnek fáj t. RR., hogy boszankodással s kárhoztatással kell egy egyénről szólanom, ki egy oly férfiúval visel közös családi nevet, kit még ellensége is pietással említ, s kihez engem az elvrokonságban fogamzott s közös szenvedés által megedzett testvéri barátság csatol.

Az egyén, kiről roszalva kell szólanom, a k. szolnoki főispán.

A t. KK. és RR. hallották, mit müvei ezen hivatalnok, egy törvény által Magyarországhoz csatolt megyének főispánja.

Kegyelmes királyunk országgyűlésre hijja. meg a megyét, nem öt t. RR. hanem a megyét, s ő a kir. levelet a megyének, melynek szólt, ki nem adja.

A király megküldi a megyének az alkotott törvényeket s ő azt ki nem hirdeti, a megye követeket akar választani s ő a megyei nemességet legszentebb alkotmányos jogában erőszakkal megakadályoztatja; a megsértettek folyamodnak az országgyűléshez, ez felír, s a vádlott főispánt a törvény tiszteletére utasittatni sürgeti s ő makacsul ellenszegülése mellett marad.

Több botrányait nem is említem.

Voltak idők t. RR. midőn egy főispán sokkal csekélyebb vétségért itt Pozony falai közt bírói Ítélet által fejével lakolt s a királyi fiscus által ellene emelt

vérboszus vádak egyik legjobbika volt, hogy a megyei nemességet törvényes jogai gyakorlatában akadály ozá.

Én nem tartozom azon emberek sorába, kik az igazság istenasszonyát véres kezekkel látni szeretik, én a gyilkosságot bírói kézben is gyilkosságnak tartom. De fel kellett a példát említenem, hogy a t. RR. lássák, hová jutunk a viszonyok különbségében.

Megbüntettetett talán a szolnoki főispán? letétetett talán hivatalából? vagy legalább a megyei nemesség jogainak tiszteletére utasttatott?

Nem t. RRek! titkos tanácsnokká neveztetett. Ez volt a büntetése.

Szeretném tudni, mit mondanak némely urak a szolnoki főispán mirificus megbüntetéséhez? talán hogy ő erdélyi főispán? de nem az, mert midőn e botrányt elkövette, urának, királyának szentesítő szavával alkotott törvény Szolnokot magyar megyévé, őt tehát magyar főispánná tette; vagy talán azt fogják mondani, hogy botrányos tettéért nem magyarországi, hanem erdélyi titkos tanácsossá neveztetett ki?

Nem kell felejteni, hogy nem azon időket éljük, midőn Kolozsvárra a vezéri lobogót s buzogányt Stambul seraillyából tar-agyn csauszok hordták, nem a Békésiek, Pókaiak korában élünk, kiknek büntető ítélete közben egy Wesselényi könnyekre fakadt, midőn az erdélyi fejedelem parancsára halált olvasna fejőkre, mivel a magyar király hívei voltak.

Most a szolnoki főispán azon fejedelem titkom tanácsában ül, ki a magyarnak felkent királya. Ez az egyik adat, melyet említeni akartam.

Másik adat Nopcsa erdélyi eaneellárnak azon levele, melyet a szolnoki főispánhoz irt, s mely az 1339-diki országgyűlési irományok 2-dik kötete 6 dik lapján olvasható, hol ezek foglaltatnak:

„.igyekezzék főispán nr jó caiculusa és okos combinatio által oda vinni a dolgot, hogy azon vármegye részéről követek a magyar diétára ne küldessenek. “

Az okos combinatio abban állott, hogy míg a diéta, tartott, a főispán a megye regalisát zsebre tette, nem engedett gyűlést tartani. Es ezen okos combinatióért titkos tanácsossá neveztetett. Ez a második adat

Harmadik az, hogy Kraszna az 1836-diki erdélyi diétára követeket választván, utasításban adá, hogy a reapplicatio az uniótól föl ne függesztessék, hanem álljon az 1841-ki utasítás, iniszerént már magát Magyaroeszághoz csatoltunk tekintvén, az erdélyi diétára követeket sem akart küldeni, inig Becsből erősen rá nem parancsoltak, — s ily értelemben körlevelet is irt Magyarország minden megyéihez.

A választott követ ezen utasításra megesküdött, de csakhamar lemondott a követségről, állítván, hogy ezen utasítás lelkiesméretével ellenkezik. És vélnék a t. RRek mi történt vele? ugyanazon megye administrátorává neveztetett ki, mint ilyen, midőn a jelen országgyűlésre meghívó királyi levél leérkezett, a gyűlést az udvaron tartván, az elnöki székhez közel felállíttatott 3 hordó bor által támogatva, vitte keresztül saját indítványát, hogy Kraszna ne küldjön követet s a reincorporatio ellen nyilatkozzék, melyet 50 év előtt maga indítványozott s 50 éven át a leghőbb érzéssel ápolt. Olyan volt ez, mint egy percnyi részegség 50 éves józanság után. És a kormány ezen perecneti mámorra hivatkozik.

Krasznamegye 50 éves könyörgése, sürgetése, semmibe sem vétetik, ellenben 3 bordó boros gyűlés következtében! határozata már azon tények sorában áll, melyekre mint tekintetet érdemlő körülményekre a t. RRek figyelme a kormány által felhívatik.

Már most méltóztassanak a t. RRek egybevenni az elsorolt adatokat, megfontolni, hogy midőn a részek látják, mikint a ni. király s Erdély fejedelme egy, ennek tehát akarata amannak akaratától nem különbözhetik, s mégis látják, hogy az erdélyi kormány „izgató s a kik ezt teszik, büntetés helyett jutalmaz-

tatnak; a magyar kormány pedig a törvény lábbal tapodását, compromittáltatását tűri 11 éven át és semmit ellene nem teszem, holott deerctuinmal a dolognak véget vethetne, melyben csak annyit kellene mondania, hogy példán! március 1-ső napjától a részekbeli megyék többé az erdélyi guberninmtól semmi tekintetben sem függenek, hanem a m. helytartó tanács utján veendik ő felsége rendeletéit, s a kormány ezt nem teszi, hanem inkább vádoltatni engedi magát országgyűlésről országgyűlésre, hogysem az erdélyi kormány gyámsága alól a törvény teljesítésének kötelességére emelkedjék: ugyan kérdem, nem kellett-c a részeknek kétségbe esni az iránt, hogy a kormánynak valóságos szándoka van a reincorporatiót végrehajtani? s miután kétségbe kellett esniük, nem természetese, hogy az országgyűlésre meg nem jelennek? honnan fizessék követeiket? mikép tegyék ki magokat az üldöztetésnek, melynek ott a reincorporatióig már minden ember ki van téve, ki a törvénynek hódolni kíván.

Kérdem én: ki vétke hát, hogy a részek képviselve nincsenek?

íme itt van t. RR. a kormánypolitikának egy compact bizonysága; mely politikának vezér elve: késleltetni a magyar nemzet óhajtásának megadását a meddig csak lehet, s ha tovább késleltetni nem lehet, azt a mi a legislativus úton megadatott, administrativ úton megrontani.

Leg erősebben mutatja ezt a harmadik főtény, a múlt országgyűlési perek állapota.

Elmondhatnám, minő botrányokat követtek el a közös fejedelem intésétől függő kormányemberek, elmondhatnám, hogy az elmarasztaló ítélet meghozatván, a közös fejedelem nevében rendelkező gnbernium maga parancsolta meg az ellenállást s ez az ítélőmesternek elő is mulattatott, de hogy még hosszasabban ne legyek kénytelen a tek. rendek türelmével visszaélni, csak két tényre szorítkozom: egyik az, hogy a kormány censurája alatt m gjelenő kormánypárti lap, a Múlt és Jelen, ezen cllenál'ásról akkint nyilatkozott, hogy nem ellenállani kellett volna, hanem a más ország jogaiban gázoló idegen cxecutorokat megkötöztetni. És ismét egy másik lapban az egész eljárást törvénykezési komédiának nevezte.

A másik tény az, hogy a múlt országgyűlés a követküldésre megintetni kérte a meg nem jelenő megyéket, az 1844-ki nov. 4-ki kir. válasz azt felelte, hogy törvény utján lévén a dolog, a megiutést nem látja szükségesnek, és ezen királyi válasz már akkor kelt, midőn Erdélyben ő felsége nevében az ellenállás megparancsoltatott.

És mit tett a kormány az ítéletek foganatosítására? semmit, letartóztatta az irományokat, melyek hozzá felküldettek, s az ítéletek végrehajtására mai napig lépést sem tőn.

Ha tehát intést kérünk a követküldésre, a bírói eljárásra utaltatunk, ha pedig ennek kellene sikert eszközölni, a kormány az egész eljárást félreteszi és ekképen van lealázva a törvény és az országgyűlés s gúny tárgyává sülyesztve a bírói hatalom.

Hol a fejedelem megegyezéséből s a nemzet parancsából eljáró bíróság ítéletével ez történik, ott a társas viszonyok biztosságáról kétségbe kell esni.

Most tehát akként állunk, hogy új idézéshez nyúlni alkalmasint annyit teszen, mint a bírói hatalmat még egyszer compromittálni. De még mind ez sem volt elég.

Megtevé István nádor ő főhge is, mint akkori kir. helytartó, Magyarországban! első felléptekor körútját.

Az utazási terv hivatalos hirdetésben törvényszerűleg országszerte ki volt hirdetve, hogy a részekbeli megyék hol és mikor tisztelkedendnck mint magyar hatóságok a magyar helytartónak. Ez azon hatóságok főispánainak, administratorainak s a RRuck is hivatalosan tudtul adatott.

Azonban mi történt? nem hirdettek közgyűlést küldöttség nevezésére, sőt

a hivatalos tudósítást a RRnek át sem adták. Kővár nevezett küldöttséget s vezérül a főkapitányi helyettest, de ez elment Erdélybe s többé visszáséin tért; Kővár más elnököt nevezett s tisztelgett Nagy-Károlyban, hová ő fensége a szolnoki és krasznai küldöttséget hiába várta.

A gubernium pedig Kővárhoz 1847. júl. 10-én tiltó parancsot intézett, mondván, hogy a hazán kívül legfelsőbb engedelem nélkül követséget küldeni nem lehet. És ezt a kormány mind tűri.

így állunk tekintetes rendek.

És ezek után még arra figyelmeztetnek a kir. proporitiókban, hogy a részekben a reineorporatio végrehajtása ellen ellenszenv van.

Kérdem: ha volna, ki teremtette'? Kérdem: Ha volna is, nem nevetséges ürügy ez a törvény végre nem hajtására? De különben is mikint áll ezen rokons ellenszenv állapota? azt a t. RRek úgy az általam felhozott, mint a kérelemlevélhez csatolt adatokból s azon számos folyamodásokból, felírásokból, körlevelekből biztosan megítélhetik, melyek 1790. óta a részekbeli törvényhatóságokból, úgy az országgyűlésre, mint a kormányhoz s az ország megyéihez elbocsáttattak. De a hü gyermekeknek az anya karjai közül egy századig folytatott kiszakitása már magában oly tény, mely még azt is eléggé magyarázhatná, ha a hosszas ei-> különözés elhidegedést nemzett volna, ámde ezen elhidegülés, ha léteznék is, nemzetünk jogát nem gyengíthetné; de ezen elhidegülés nem is létezik; ennek egyik kitűnő jele gyanánt üdvözlöm azon hazánkfiai kérelemlevelét, kiket sem a hatalmasok komor tekintete el nem rettenthetett, sem elszéditett polgártársaik heve vissza nem tartóztathatott, hogy esdekelve nyújtsák ki karjaikat a szeretetteljes anya felé, kinyújtsák karjaikat azon törvény oltalma felé, melyet a két testvér nemzet közös fejedelme szentesített, hogy orvosolva legyen a seb, melyet önkény sújtott egy század előtt, s mely azóta sajogni jó s balszerencsében soha meg nem szűnt, melyet, mint a lelkiismeret kínjait még az időnek balzsamírja sem gyógyíthatott meg. Ám nézzék meg a t rr. a kérelmezők névsorát; nem fogják ott találni a „Vulgus venalis“ tömegét, melyei Szilágysomlj ón a bárom hordó borral Kibasznának 50 éves sóvárgását az administrator leszavaztatá, hanem fogják találni független férfiak névsorát, kik férfias önérzettel tárják ki szemközt a hatalom rettegtetéseivel a nemzet családi' rokonszenvét s a polgár érzelmek legszentebbikét, a jog és törvény iránti tiszteletet. Ne engedjék a t. RR. hogy Intőkben, bizodalmukoan csalatkozzanak! Ki bízzék többé a magyarok törvényeiben, ha ők hiába biztanak, ki vesse reményét e szóban: hogy a „törvény szent44, ha őket a bizalom megcsalná s üldözés martalékául térnének vissza tűzhelyeikhez; igenis tekintetes rendek üldözés martalékául dobatva. A dolog ott annyira ment, hogy bűnnek vétetnék tisztelettel hajolni meg a törvény előtt, melyet a magyar nemzet a királylyal együtt alkotott; bűnnek vétetnék szeretet vágyával tekinteni Magyarhon felé. Bizony, bizony, mondom, az ő kétségbeesésük a nemzet kétségbeesése volna, kétségbeesés a törvény oltalma, a törvény szentsége felett; pedig ha e felett kétségbeesünk, úgy zárjuk be inkább e teremnek ajtaját, mert törvényhozó hatalmunk, melylyel e nemzet boldogságát s dicsőségét munkálni véljük, ködfátyolképpé, bábjátékká változott; „ein Gaukelspiel ohnmaehtiger Gewiirrae von Máchtigen gegönnt.44 De istenemre mondom, még ennyire nem jutánk. Én hiszek nemzetemben, mert a nemzetek jogszerű határozottságában, mind lord Brougham mondá: néha „az egek menyköve rejlik/4 hiszek felséges királyunk törvényszerűségében, mert meg vagyok győződve, hogy csak őszintén fel kell a dolog állásáról világosittatnia, hogy törvényes parancsa előtt ez udvari intrigák cselei pókháló gyanánt szétfoszoljanak. Csak az a kérdés tehát, mimódon lehet ő felségét legcélszerűbben felvilágosítanunk? egy erős gravaminalis felírásba öntsük-e ki a méltó vád hangján a kormány elleni panaszainkat? tehetjük azt, kétségtelenül okunk van reá, több mint elég, de ha tesszük, lehetlen egyes vádakra is ki nem terjeszkednünk s fel-

fogva a fonalat ott, hol a múlt országgyűlésen megszakadt, lehetlcn Ulászló törvényéhez nem folyamodnunk s büntetést nem sürgetünk és ezen sü.getést azon jogoknak legszigorúbb gyakorlatával nem támogatnunk, melyeket az alkotmány kezeinkbe adott.

De én t. RRek mondbatlanul óhajtanám, hogy ezen törvényszerű lépésre ne legyünk kényszerítve; óhajtanám a törvény teljesítésének öröme fedett a múl tak fájdalmait elfelejteni s ezért mielőtt ehez nyúlnánk, mint már beszédein elején mondáin, szeretném kivetni a remény utolsó horgonyát a mérséklet kötelén, szeretném megkérlelni a fergeteget, mely kitör okvetlenül, ha e reményben megcsalatkoznánk.

És én e részben reményemet a főherceg nádorba vetem; ő benne, kit annyi szeretettel ülteténk a magas méltóság székébe, melynek legszebb előnyei hez tartozik ama magasztos hivatás, hogy hathatós közbenjárásával a nemzetnek igazságot eszközöljön, hogy őrködjék a törvény szentsége, az ország épsége, a királyi szék dísze s a nemzet jogai felett.

Ha valaha volt ennek helye, itt t. RR. bizonyosan van. Meit itt már keserű, valóban keserű controversia forog fen; melynek már-már kitörendő viharait még ő képes eltávolítani.

Én tehát t. RRek nádori közbenjárást indítványozok, a dolog nem új, múlt országgyűlésen már büntetést kértek a RRek s difiidentiát szavaztak. Indítványozom, hogy a méltóságos fő RRhez egy izenetet Írjunk, melyben higgadtan de határozott szilárdsággal felfejtsük a dolognak egész állását, felfejtsük főbb vonásokban azt is, mikint állván a törvénynek azon rendeleté, miszerént addig, inig a visszacsatolás következtében a törvényhozás a felmerülendő kérdésekről nem intézkedendik, a részeknek jogaiban s állapotukban nem szabad csonkítatniok, a kir. előterjesztésekhez csatolt javaslatokból meggyőződhetünk, hogy nincs semmi oly akadály, — melynek törvényhozási elintézése előtt a visszacsatolást végrehajtani nem lehetne, mert vagy olyanokat foglalnak magokban, melyek a végrehajtás után is tárgyalásba vehetők, sőt legbiztosabban s legtöbb körültekintéssel tárgyalásba akkor vehetők, mert a körülmények kellő ismerete végett nemcsak az kívánatos, hogy azon törvényhatóságok követei itt legyenek, hanem az is, hogy már minden kétségből s bizonytalanságból kiemelve, a valóságos visszacsatolás által biztos helyzetbe téve, kellő önállással s nyugodalommal vehessenek részt intézkedéseinkben s minket is tájékozhassanak.

Szólítsuk tehát fel a mlgos fő RRket, járuljanak ők is a főherceg nádor közbenjárásának kikéréséhez.

Az intermediate érdemét pedig akkint óhajtanám megbatároztatni, hogy kérjük ugyan mind Kővár meghívása, mind a hozott Ítéletek végrehajtása iránti eszközlését; de kérelmünk élét oda intézzük, méltóztassék kieszközölni a valóságos visszacsatolásnak az általi teljesítését, hogy a részek az erdélyi Gubcrniuin s főtörvéuyszéktőli függés alul haladéktalanul kivétessenek s a m. k. helytartó tanácsnak- in. k. curiának hatósága alá helyeztessenek, mert csak ez az, a mi által minden bonyodalmak gyökeresen megoldatnak; s azért én óhajtanám, hogy a meg nem jelent részekbeli megyék megidéztetését is a t. RRek egyelőre függőben tartsák addig, — míg a nádori intermeditatió eredményéről hováhamarabb ér· tesittetünk.

Ezek általános indítványaim, melyeket a t. RRek kegyes pártfogásába azon meggyőződéssel ajánlok, hogy nagyon káros önmistificatio volna a részek visszacsatolásának erélyes követelésében azon szózatok tekintetéből megernyed nünk, melyek Erdélyből a rcincorporatio ellenzését az unió hajlamának leplébe burkolják.

Gondoljak meg t. RRek, hogy mindazon ürügyek, mint a magas sóár, a vallás ügye, az úrbér, az adó stb. melyekkel mosta reincorporatio ellen izgatnak,

mihelyt itt célt érnének, még nagyobb erővel fordíttatnának az unió ellen izgatásra, és merem állítani, az ellenszenvek felköltésében, több sikerrel is. — Nem t. RR! ép azért is, mivel mi az uniót lelkünk mélyéből óhajtjuk, a részek visszacsatolását kell minden erővel követelnünk, mert az uniónak leghathatósb eszköze, s épen mivel az, ezért elleneztetik azok által, ki az uniót ajkaikon, de nem szí vökben hordozzák.

A részek t.RR-ek, Erdélynek karjai kinyujtvák az anyahon kebele felé; vonjuk e karokat magunkhoz s az elszakadott testvér nem sokára édes hazánk testvéri keblére hajlik. — így igenis, így sikerülend legbiztosabban összevezérelnünk a nemzetfolyam megszakadott ágazatát, hogy minden cscppjeiben egyesülve, erőben, dicsőségben meggyarapodva folytathassa útját a magyar szabadság bistos partjai közt az idők végeigleen.

3. Az országgyűlési teendőkről.

(A KK. és RR-nél. 1848. márc. 3.)

Köszönettel fogadom Győr vármegye követének indítványát. Ambái meg lévén győződve, hogy a fennforgó rendkívüli körülmények speciális tárgyakon felülemelkedni parancsolnak, indítványát csupán alkalmai kívánom használni, hogy a t. RR-ket felkérjem, miszerint a percek roppant felelősségének érzetében az országgyűlés politikáját azon magasságra méltóztassanak felemelni, melyet az idő élénkbe szab.

E szempontból indulva a béesi bank viszonyainak részletes taglalatába ezúttal nem bocsátkozom.

Nem fejtegetem azon tévesztett politikát, miszerint ezen banknak újnemü papiros-pénz kibocsátására intézett institutiója már eredetében oly lépés volt, mely roppant financiális áldozatokkal vásárolván azt meg, mit a kormány ezen áldozatok nélkül biztosabb sikerrel eszközölhetett volna, már eredetében annak magvát viselé, hogy a birodalmi közállomány nemcsak adósságaiból kibonyolódni nem fog, mit különben 1817—1825-ig eszközölni igen könnyű volt volna, sőt újabb terhek áldozatába fog bonyolódni.

Azon viszonyok taglalásába sem akarok bocsátkozni, melyek a forgásban levő kamatlan bankjegyek s a birodalom kamatos kölcsönei közt annálfogva fennforognak, mivel ez utóbbiak kötelezvényei nagy részben az elsőbbek fedezését képezik, azoknak tehát árcsökkenése az elsőbbek hypothecáját is csökkenti. És pedig két oknál fogva nem akarok ezeknek fejtegetésébe bocsátkozni:

1. Azért, mivel meg vagyok győződve, hogy a bankjegyek értékvalósága iránt megindult nyugtalanság Győr vármegyének egyszerű felszólalásával összekötve elég arra, hogy a fejedelem érezze, miként, ha a magánosuk birtokviszonyaiba oly mélyen beszövött financiális institutio iránt, minő a bécsi bank, legkisebb bizalmatlanság kezd a közönségben lábra kapni, ezt rögtön el kell oszlatni; különben a következések kiszámíthatlanok. Eloszlatni pedig, sem leszavazások, sem bármiként ürügyölt titkolódások által nem lehet, hanem csak azáltal, ha a dolgok állása nyíltan s tartózkodás nélkül és sikeresen a közönség elébe terjesztetik.

Hogy ezt a kormány ekként fogja fel, biztosításul veszem azon körülményt, miszerént a bankigazgatás részéről ma reggel már többekkel a követi kar közül a bank állapotáról hiteles kimutatások közöltettek, melyek a 214 millió forint értékig kibocsátott bankjegyeket fedezetteknek s azonkívül még mintegy 30 millió forint activ értékét mutatják.

Akarom hinni, hogy a kormány érezni fogja annak szükségét, miszerént

ezen megnyugtató kimutatást hiteles alakban a közönséggel hivatalosan is tudatni saját érdekében mulaszthatlan kötelessége, mit igen nagy hiba volna azon ürügy alatt akarni elmellözni, hogy a bécsi bank privát vállalat, melyről a kormány felelősséggel nem tartozik, mert a közönség igen jól ismeri azon solidaritást, melyben a bank a kormánynyal áll, miszerént a bankjegyek kibocsátására nézve ezen intézet nem egyéb, mint a birodalom financiális kormányrendszerének egyik bár hibás alapú, de kiegészítő institutiója.

Másik okom, miért e viszonyok mélyebb taglalásába bocsátkozni nem akarok, az: mert tudom, hogy a mennyiben statuspapirosok börzei kelete a bank állásának fokmérőjéül tekinthető, 1830-ban még roszabbul állott, mint most,'s általában én akként vagyok meggyőződve, hogy a bécsi bank jelenben még alapos nyugtalanságot okozható veszélyben nincs, hanem veszélybe csak azáltal jöhetne, ha a bécsi kormánypolitika makacsul tovább is folytattatuék, s ezáltal a státus, melynek financiái már rendes viszonyok közt is folytonos deficitben vannak, napról napra több áldozatokba sodortatnék, minek okvetlenül egy újabb banque,-route lenne kikerülhetlen következménye. Ha ezen politika gyökeresen'megváltoztattatik, akkor nézetem szerént a bank iránt nyugodtak lehetünk, s azért én azon szempontokra kívánom a KK. és RR. figyelmét intézni, melyek a küzbajok veszélyének növekedését elhárítják.

Általában véve, akként vagyok meggyőződve, hogy miután látjuk, miképen az ausztriai financiális viszonyok pénz- és értékviszonyainkra minő hatást gyakorolhatnak, nekünk a bank kimutatásának kívánásánál nem lehet megállapodnunk, mert ez csak egy részlet, mely az egésznek következménye; hanem nekünk a magyar státusjövedclmek és státusszükségek számbavételét az ország financiájának alkotmányos kezelés alá tételét, szóval: önálló magyar fináncminisztériumot kell kívánnunk, mert különben a rólunk nélkülünk intézkedő idegen hatalom pénzviszonyainkat végetlen zavarokba bonyolíthatja; ha ellenben felelős fináncminisztériumunk lesz, a királyi szék díszéről, hazánk szükségeiről s minden jogszerű kötelességeink teljesítéséről okszerű gazdálkodással gondoskodhatunk s polgártársaink pénzviszonyait, minden veszélyes fluctuatiók ellen biztosságba helyezhetjük.

A bankviszonyokról tehát csak annyit akarok szólani, miként hiszem, hogy a nélkülözhetlen két lépésre a szükséges lépések már is megtétettek, melyeknek egyike az, hogy a közönség a bank állapotja iránt hivatalosan megnyugtathassék, másika pedig, hogy a bankjegyeknek eziistpénzzeli beváltására az ország minden részeiben sikeres intézkedések tétessenek, és ha ehhez a kormánypolitikának iránya okszerűen megváltoztattatik, reményiem, hogy a bizalom helyreáll, melyet helyreállítani saját zsebeink érdeke, de a dynastia érdeke is, múlhatlanúl megkívánja.

És azért én a bajok kútfejének taglalatára s a mentő szerek kijelzésére intézem előadásomat.

Már midőn az országgyűlés elején a válaszfcliratot indítványozóm, kötelességemnek éreztem hazánk állapotának taglalásába bocsátkozni, úgy saját belügyeink, mint azon viszonyok tekintetében, melyek a pragmatica sanctio következtében köztünk s az ausztriai császári birodalom közt fennforognak.

Kimondám meggyőződésemet: miként hazánk alkotmányos jövendője iránt mindaddig tökéletesen nyugodtak nem lehetünk, valameddig felséges királyunkat, minden egyéb uralkodói viszonyaiban is, alkotmányos országlási formák nem környezendik.

Kimondám meggyőződésemet, miszerént én a nemzet által várt reformok tekintetében sem érezhetem hazánkat arra nézve biztosnak, hogy irányuk alkotmányos, s eredményük a nemzeti szabadságnak kedvező leend, valameddig a velünk egy fejedelmet uraló birodalom kormányrendszere az alkotmányossággal

egyenes ellentétben áll, valameddig azon státustanács, mely a monarchia közös ügyeit intézi, s hazánk belügyeire is, törvénytelenül bár, de túlnyomó befolyást gyakorol, mind elemeiben, mind szerkezetében, mind irányában, alkotmányellenes természetű.

Kimondám meggyőződésemet, hogy a köztünk s a császári birodalom szövetséges népei közt fennforgó érdektalálkozást önállásunk, szabadságunk, jóllétünk kára nélkül csak a közös alkotmányosság érzelemrokonító alapján lehet kiegyenlíteni.

Egy fájdalmas pillanatot veték a bécsi bureaucraticus kormányrendszer eredetére s fejlődésére; említém, miként emelte fel zsibbasztó hatalmának épületét szövetséges szomszédaink elnyomott szabadsága romjain, és elszámlálva e szerencsétlen kormánymechanismus vészterhes következményeit, és betekintve az élet könyvébe, hol az események fatumszerű logikája a jövendőnek revelatióját hirdeti, az uralkodóház iránti igaz hű ragaszkodásom meleg érzetében jóslatot mondók: hogy az leszen a Habsburg-ház második alapítója, ki a birodalom-kormányrendszerét alkotmányos irányban reformálandja s felséges háza trónusát hü népeinek szabadságára fektetendi le rendíthetlenül.

E szavak óta híres, bölcseséggel támogatott trónusok dőltek össze, s népek nyerték vissza szabadságaikat, miknek ily közel jövőjét 3 hónap előtt alig álmodák. Mi pedig három hónapon át gördítjük fáradatlanul Sysiphus kövét és az én lelkemre epesztő aggodalommal borul a mozdulatlanság fájdalma; vérző szívvel látom, miként izzad annyi nemes erő, annyi hü tehetség, egy háládatlan munkában, mely a taposó malom kínjaihoz hasonlít.

Igenis t. RR., mirajtunk egy fojtó gőznek nehéz átka ül, a bécsi rendszer csontkamarájából egy sorvasztó szél fii reánk, mely idegeinket megmerevíti s telkünk röptére zsibbasztólag hat. De ha ekkorig csak azért aggódtam e felett, mivel a bécsi rendszer befolyása miatt kifejlődésünket hazánk kipótolhatlan kárával minden mértéken túl feltartóztatva látni fájlalom, s mert látom, hogy azon divergentia, mely a birodalmi kormányrendszer absolutisticus természete s a magyar nemzet alkotmányos iránya között három század óta fennáll, kiegyenlítve maiglan sincs, s kiegyenlítve egyik vagy másik irány feladása nélkül nem is tehet; most már t. RR., nemcsak e miatt aggódom, hanem aggódom a felett, hogy a bureaucraticus mozdulatlanság ama politikája, mely a bécsi státustanácsban megcsontosodott, a birodalmat dissolutióba sodorhatja, hazánkat pedig, melynek önmagában önmagával annyi teendője, melynek saját boldogsága végett minden erejére, minden fillérjére, nélkülözhetlen szüksége van, sorvasztó áldozatokba, végetlen bajokba bonyolíthatja.

Én a dolgokat ckképen látom, s mivel ekként látom, halaszthatlan kötelességemnek tartom a t. RR-ket tisztelettel felkérni, hogy figyelmüket ezen állapotra, s az e miatt hazánkat fenyegető bájok megelőzésére kiterjeszteni mél· tóztassanak.

Nekünk t. RR., kiket a nemzet azzal bízott meg, hogy jelenje felett őrködjünk s jövendőjét biztosítsuk, nekünk nem szabad szembehunyva várni, míg hazánkat a bajok özöne elborítja; megelőzni a bajt, ez hivatásunk, s én akként vagyok meggyőződve, hogy ha ezt elmulasztanék, isten, világ s minlelkiismeretiink előtt felelősökké válnánk mindazon szerencsétlenségért, mely az elmulasztásból következendik.

Ha egyszer a politika fonáksága miatt a békés kiegyenlítések, a fatum megkérlelésének ideje lejárt, s a kocka visszavehetlenül elvettetett, ha ennek megelőzésére e nemzet képviselőinek szabadon emelt loyalis szavát mérlegbe vetni elmulasztottuk; ha odáig engedtük a bonyodalmakat vitetni, hogy csak megtagadás, vagy áldozatok között lehessen választanunk, melyeknek végét csak isten láthatja be: akkor a bánat késő leszen, a tétlenül elfecsérlett percet a mindenható

sem adhatja vissza. — Én legalább c késő bánatnak, ha mint hazafi, következéseiben osztozni kénytelen leszek is, mint követ, felelősségében osztozni nem akarok.

Méltóztassanak a t. RR a francia háborúk idejére visszaemlékezni, mi közünk volt nekünk magyaroknak a francia nemzet belügyeivel? Országgyűlésünk együtt volt 1790-ben, de figyelmét az internationalis politikára ki nem terjesztő, s mi volt a következés? az, hogy a nélkülünk, de rovásunkra elkövetett hibának átka 25 nehéz év tömérdek áldozatával súlyosodott szegény hazánkra; a nemzet vére patakokban omlott, értéke, vagyona örvénybe hányatott, s e tömérdek áldozat között menekvö futásban látták apáink a királyi házat, látták hazánk földén a távol nyugotnak diadalmas fegyvereit, e várost magát törvényhozásunk székhelyét a győző hatalmában, a monarchiát bomlásnak indulva a büszke triumphator kegyelmének fonalán függni és siralmas financiális zavarokat, melyek a birodalommali szoros kapcsolatoknál fogva két status banqueroute irtózatos csapásaival nehezedtek szegény ártatlan hazánkra. És e tömérdek szerencsétlenségben még csak azon vigasztalás is meg volt tőlünk tagadva, hogy mondhatnék, miként a fenyegető vész elhárítására tettünk a mit lehetett, midőn még ideje volt. Isten ne adja, hogy ez országgyűlésre is ily ítéletet mondjon egykor a história. Isten ne adja, hogy lelkünkre nehezedjék a bánatos gondolat, miként láttuk közeledni a vészt királyunk trónja, láttuk közeledni hazánk felé és nem léptünk fel férfias határozottsággal azt elhárítani, mindenesetre pedig emlékezetünket a kötelességmulasztás vádjától megmenteni.

Én hát arra szólítom fel a t. KK. és RR-ket, emeljük fel politikánkat a körülmények színvonalára, merítsünk erőt a dynastia iránti hűség érzetéből, merítsünk erőt a rajtunk fekvő felelősség s polgári kötelességünk érzetéből, nagy körülményekhez illő nagyszerű határozottságra.

Ézen körülményeket, miként a monarchián belől és a külföldön vannak, rajzolni nem akarom, mert közönségesen tudvák, de kimondom erős meggyőződésemet, miként a birodalombeli nyugalom bomladozásának s ebből eredhető minden balkövetkezéseknek valódi kútfeje a bécsi kormányrendszerben fekszik, és aggodalommal mondom ki meggyőződésemet, hogy ezen fonák politikához a népek érdekeivel s az okszerű szabadság jogos igényeivel merőben ellenkezőleg ragaszkodni annyit tenne, mint a dynastia jövendőjét compromittálni.

Természet elleni politikai rendszerek is soká tai thatják fenn magokat, mert a népek türelme s a kétségbeesés közt hosszú ut fekszik; de vannak politikai rendszerek, melyek azáltal, hogy soká tartottak, erőben nem nyertek, hanem vesztettek s végre elkövetkezik a perc, midőn azokat tovább tartogatni akarni veszélyes volna, mert hosszú életük megérett arra, hogy meghalhassanak, halálban pedig osztozni lehet, de azt kikerülni nem.

Tudom én, hogy elvénhedt rendszernek, mint elvénhedt embernek nehéz megválni egy hosszú élet eszméjétől; tudom, hogy fáj darabról darabra összedőlni látni, mit egy hosszú élet építgetett; de midőn az alap hibás, a dőlés fatuma kikerülhetlen, és mielőttünk, kikre a gondviselés egy nemzet sorsát bízta, halandó ember gyarlóságai befolyást nem gyakorolhatnak. A nép örök és öröknek kívánjuk e nép hazáját s öröknek ama dynastia fényét, melyet uralkodónknak ismerünk. A múlt kor emberei egy-két nap után sírba szállanak, de a Habsburgház nagyreményű ivadékára Ferenc József főhercegre, ki első fellépésekor e nemzet szeretetét magáévá tette, egy fényes trónus öröksége vár, mely erejét a szabadságból meríti, s melyet ősi fényében megőrizni a bécsi politika szerencsétlen meehanismusával bajosan lehet.

A dynastiának tehát választania kell saját java s egy korhadt kormányrendszer tartogatása között.

S én mégis félek, hogy ha a nemzetek loyalis nyilatkozványai közbe nem jőnek, ama megcsontosult politika az istenben boldogult szent szövetség egy újabb

kiadásában keresem! még a dynastia rovására magának egy-kétnapi rövid tengődést.

Ők, kik semmit sem szoktak felejteni, egyet mégis nagy örömest elfelejtenek, azt, hogy a szent szövetség első kiadásakor is nem ez mentette meg a trónokat, hanem a népek lelkesedése, egy oly lelkesedés, melynek alapja szabadságígéret volt és ez ígéret be nem váltatott.

Dynastia iránt, mely népeinek szabadságára támaszkodik, keletkezni fog mindég lelkesedés, mert szívből hü csak szabad ember lehet; akit nyomnak, az csak szolgálni fog, amint kénytelen, de bureaucratiák iránt lelkesedés nem keletkezhetik.

Életet és vért adhatnak a népek szeretett dynastiáj okért, de egy nyomasztó kormányrendszer politikájáért egy verébfiúnak sem lesz kedve soha meghalni. És különben is, ha van ember, ki rövid napjai hatalmának érdekében a dynastia rovására absohit hatalmak szövetségével kacérkodik, meg kellene gondolnia, hogy vannak hatalmak, melyek mint barátok veszélyesebbek, mint mikor ellenségek.

Igenis t. RR. erős meggyőződésem, hogy dynastiánk jövendője a birodalom különféle népeinek egy szívben lélekben egyesüléséhez van csatolva, ezen egyesülést nemzetiségeik respectálása mellett, csak az alkotmányosság érzelemrokonító forrasztéka teremtheti meg.

Bureau és bajonet nyomorú kapocs.

Én hát indítványomban, melyet tenni akarok, dynastiai szempontból indulok ki, és istennek hála, hogy ezen szempont hazánk érdekével kapcsolatban van.

Ki gondolhatna borzadás nélkül az eszmére, hogy e nép áldozatokba bonyolíttassék, szellemi és anyagi kárpótlás nélkül? Ha mi ez országgyűlésről szétoszlanánk anélkül, hogy megvinnők a népnek, mit c törvényhozástól annyi joggal és oly méltán vár, ki merné magára vállalni a felelősséget azokért, amik következhetnek? ki merné magára vállalni a jótállást, hogy a lelkesedés és áldozatkészség, melylyel e ház falait megrendíthetjük, az életben is viszhangra talál? A t. RR. érezni fogják a körülmények súlyát, azért e viszonyokat tovább nem fejtegetem, hanem egyszerűen általmcgyek indítványomra, melyet ajkaimra a dynastia iránti hü ragaszkodás, hazánk s a nép iránti tartozás s felelősségem érzete ad.

De mielőtt azt előterjeszteném, még csak azon egyet jegyzem meg, hogy indítványomban az országgyűlés némely teendőit elszámlálandván, sérelmeket, mint minők a részek kérdése, a vallásügyi viszonyok és különösen az oly fontos horvát ügy, azért nem említek, mert oly alapkívánatokat fogok előterjeszteni, melyek, ha, amint joggal hiszem, teljesednek, egyszersmind ezen sérelmek orvoslásának biztosítékát is magokban foglalják.

Indítványommal tehát ezen nagyfontosságú kérdéseket is és különösen a horvát kérdést, melyet ez országgyűlésen megoldatlanul hagyni nem szabad, a biztos megoldás fokára akarom felemelni, változhatlanul el lévén határozva, hogy ha a megoldás ez úton, melyen egyszersmind a múltak sebeinek keserű felszaggatása elkerülhető, nem sikerülne, legyen bár a múltak sebeinek felszaggatásával, a horvát kérdést lelkem egész rokonszenvével minden részleteiben felkarolni legsürgetőbb kötelességeink közé számítom, s hiszem, a t. RR. is hasonlóan vannak iránta lelkesedve.

És most minden további motivatio nélkül felírást indítványozok ő felségéhez, melynek tartalma az eszmékre nézve következő: „Mulaszthatlan kötelességünknek ismerjük figyelmünket a fennforgó fontos viszonyokra fordítani.

Históriánkra visszatekintve előttünk áll annak emlékezete, hogy három század óta nemcsak hogy alkotmányos életünket ki nem fejthettük, de sőt örökké

csak fenntartására kellé küzdenünk. Ennek oka, hogy felséged birodalmi kormánya absolutisticus irányú lévén, úgy kormányunk önállását, mint alkotmányos életünket paralysálja.

Eddig ez csak alkotmányunk kifejlődését hátráltatta; most úgy látjuk, hogy ha tovább is folytattatik, ha az alkotmányossággal harmóniába nem hozatik, felséged trónját és a pragmatica sanctionál fogva kedvelt kapcsokkal hozzánk kötött birodalmat elláthatlan következményekbe bonyolíthatja, hazánkra pedig kimondhatlan kárt áraszthat.

Huszonöt évek áldozatai után 32 évi béke nekünk gyümölcsöt alig hozott, most véltük erre a percet elérkezettnek; felséged minket reformokra hivott össze, mi régi óhajtásainkat láttuk ezáltal teljesedve s buzgó készséggel fogtunk a munkához. Elhatároztuk, hogy a közös teherviselés alapján a nép közterheiben, mikkel a megyei közigazgatást eddig egyedül fedezé, osztozni fogunk, s az ország új szükségeinek pótlásáról is, hasonló alapon gondoskodandunk. Elhatároztuk, hogy az úrbéri viszonyokból! kibontakozást kármentesítéssel összekötve, eszközöljük s ezáltal a nép és nemesség közti érdekeket kiegyenlítve, hazánk boldogságának gyarapításával felséged trónját megszilárdítjuk.

A katonai élelmezés terhének megkönnyítése, gondjaink főbbjei közé tartozik.

A királyi városok és szabad kerületek közigazgatási s politikai rendezését halaszthatlan tárgynak tekintjük, s a népnek politikai jogokban illő részesítésére az időt elérkezettnek véljük.

Hogy földművelésünk, müiparnnk, kereskedésünk felvirágzására sikeres lépéseket tegyünk, hazánk méltán várja mitölnnk. De alkotmányos életünk, valódi képviseleti rendszerré fejlődést igényel, szellemi érdekeink a szabadság alapján ápolást követelnek, honvédelmi rendszerűnk nemzeti jellemünknek s a honlakosok különböző osztályai érdekegységének alapján gyökeres átalakítást kíván, ez átalakítás pedig úgy felséged királyi széke, mint hazánk bátorlétc tekintetéből nem halasztható intézkedést tesz szükségessé.

A magyar közállomány jövedelmeinek és szükségeinek számbavételét s felelős kezelés alá tételét tovább nem halaszthatjuk, mert csak így teljesíthetjük azon alkotmányos tisztünket, hogy úgy felséged királyi székének díszéről, mint hazánk közszükségeiről, minden jogszerű kötelességek teljesítéséről sikerrel intézkedhessünk.

Sokban c kérdések közül az ausztriai tartományokkal! érdektalálkozás kiegyenlítésének szüksége forog fenn, mire nemzeti önálló jogaink s érdekeink megóvása mellett, örömest nyújtunk segédkezet. De arról is meg vagyunk győződve, hogy alkotmányos életünk kifejtésére s nemzetünk szellemi és anyagi javára hozandó törvényeink csak azáltal nyerhetnek életet s valóságot, ha végrehajtásukkal minden idegen avatkozástól független nemzeti kormány lesz megbízva, mely a többség alkotmányos elvének legyen felelős kifolyása. S azért collegialis kormányrendszerűnknek magyar felelős minisztériummá átalakítását minden reform jaink alapfeltételének s lényeges biztosítékának tekintjük.

Ekként fogtuk fel hivatásunkat. Ezeket felségeddel egyetértve ez országgyűlésen szerencsésen megoldani elhatározott komoly szándokunk. Ezt várja tőlünk a haza, ezt várják a nép milliói, ezt sugallja a hűség és ragaszkodás ösztöne, melylycl felséged királyi háza iránt tántoríthatlannl viseltetünk; mert meg vagyunk győződve, hogy csak ezek által fektethetjük hazánkban a békét, nyugalmat s bizalmas egyetértést oly szilárd alapra, miszerént azt váratlan eseményviharok meg ne ingassák; s a bekének és elégedésnek ily biztosításával szerezhetjük csak meg az erőknek azon lelkesült összhangzását s gyarapodását, melyre felséged királyi háza minden viszonyok között nyugodtan támaszkodhassál.

Ámde felséged velünk együtt érezni fogja, miként ezeknek eszközlésére

béke kell és kellenek zavaratlan nyugodt viszonyok. Es e tekintetben lehetetlen aggodalommal nem tapasztalnunk a bomladozó nyugalom azon jeleit, melyek a pragmatica sanctionál fogva velünk egyesült birodalom némely részeiben mutatkoznak, s melyeknek súlyát a legújabb küleségmények előreláthatlan fejleményei sokszeriin növelhetik.

Nem akarjuk felséged atyai szívét a bomladozás ama jeleinek részletes felemlegetésével szomoritani, nem a pénzviszonyok tekintetében már is érezhető hatást fejtegetni; de a hűség ösztöne s a rajtunk fekvő felelősség kényszerít kimondani, hogy mi, valamint a jelentkező bajok valódi kútfejét és saját elmaradásunk egyik főokát is a birodalmi kormányrendszer természetében találjuk; úgy erősen meg vagyunk győződve, hogy felséged az elkövetkezhető balesemények legbiztosabb óvszerét, hü népeinek legbarátságosabb egyetértését, a monarchia különböző tartományainak legerősebb forrasztékát s mindezek által felséges trónjának s az uralkodó háznak legrendíthetlenebb támaszát abban találandja fel, ha fejedelmi székét minden uralkodói viszonyaiban a kor szükségei által múlhatlanul igényelt népszerű alkotmányos institutiókkal környezendi.

Azonban felséges úr! az események az isten kezében vannak; mi bízunk a gondviselés oltalmában, de érezzük a kötelességet: gondoskodni, hogy felséged hii Magyarországát a bizonytalan jövendő készületlenül ne lepje meg. E gondoskodás halaszthatlan kellékeihez számítjuk mi a fennemlített reformkérdések alkotmányos iránybani még ez országgyűlésen megoldását és aggódunk a felett, hogy a szokásos országlási alkudozások s kormányszéki tárgyalások hosszadalmassága a felséged atyai szándékának s hazánk méltó várakozásának megfelelő sikert veszélyesen késleltetheti.

És azért a k. szék iránti tántoríthatatlan hűségünk szilárd bizalmával esedezünk felségednek, méltóztassék a fennforgó rendkívüli körülmények tekintetbe vételével legkegyelmesebb királyi akaratának teljhatalmú orgánumai, egyszersmind a fennálló törvények szerént hazánk legfőbb kormányszékének, a magyar királyi helytartótanácsnak tagjai gyanánt, a közigazgatás külön ágainak megfelelő számban, oly egyéneket az országgyűlésre utasítani, kik, mint a végrehajtó hatalomnak a hozandó törvények szerénti alakban gyakorlatára, felséged kegyelmes bizalmával elölegesen kijelölt alkotmányos orgánumok, és kiknek, mint ilyeneknek személyes felelősségűk alá leszen a törvények végrehajtása is helyezendő, országgyűlési tárgyalásainkban közvetlen részt vegyenek s felséged királyi szándoka iránt az ország RR-eit tájékozva s a kellő felvilágosításokat s kimutatásokat a kormány részéről, különösen a pénzviszonyok tekintetében is megadva, a fenn forgó fontos kérdések megoldását oly sikerrel előmozdítsák: miszerént a hozandó üdvös törvények mihamarább felséged kegyelmes helybenhagyása alá terjesztethessenek s általok a jelen körülmények bármi váratlan fordulatának esetére is biztosítva legyen hazánkban a béke, megszilárdítva a bizalmas nyugalom, s ezeknek alapján kifejthető azon szellemi erő s anyagi tehetség, melyben felséged tántoríthatlan hűségünk mellett a bizonytalan jövendő minden eseményei között királyi székének legrendíthetlenebb támaszát fogja feltalálhatni.

Ezekből áll alázatos indítványom, méltóztassanak at. RR. tanácsot kérni a körülményektől, hivatásuktól s felelősségüktől és határozzanak c haza sorsa felett.

4. A haza védelméről.

(A képviselőházban. 1848. jut. 11.)

Midőn a szószékre lépek, hogy önöket felhívjam, uraim, mentsék meg a hazát, e percnek nagyszerűsége szorítva hat le keblemre. Úgy érzem magamat, mintha Isten kezembe adta volna a tárogatót, mely felkiáltja a halottakat, hogy ha vétkesek, vagy gyengék, örök halálba vissza sülyedjenek, ha pedig van bennök életerő, örökre ébredjenek.

Önöknek, uraim! Isten kezükbe adta a mai határozattal, melyet indítványomra hozandnak, határozni e nemzet élete és halála felett. De épen, mert e perc ily nagyszerű, feltettem magamban, nem folyamodni az ékesszólás fegyveréhez, mert lehetlcn nem hinnem, lehetetlen nem meggyőződve lennem, hogy bármiben különbözzenek is a vélemények e házban, a haza szent szeretete, a haza becsületének, a haza önállásának, a haza szabadságának oly érzete, hogy azért utolsó csepp vérét is kész e ház feláldozni, mindnyájunkkal közös. Es a hol ezen érzés közös, ott a buzdításnak helye nincs, ott csak a hideg észnek kell az eszközök között választani.

Uraim! a haza veszélyben van!!!

E szót elég volna tán szárazhidegen kimondanom, mert hiszen a szabadság napjának fclviradtával lehullott a homály a nemzetről; és önök tudják, miként áll e hon, önök tudják, hogy az országban rendelkezésünkre álló sorkatona ságon kívül közel 12,000 önkéntes honvéd állíttatott ki, önök tudják, hogy a törvényhatóságok fel voltak szólítva a nemzetőrségi seregek mobilisatiojára, miként legyen erő képes megvédeni a hont, s megtorolni a bűnt oda lenn a széleken. És e felszólítás a nemzetben viszhangra talált. Ha a nemzet nem érezte volna, hogy veszélyben van, nem talált volna illyen viszhangra.

Ez maga köznemzeti nyilatkozata annak, hogy a veszélynek érzete közös. De én azért mégis úgy gondolom, hogy köteles vagyok önöknek, uraim, nagyobszerű vonásokban csak, és ez úttal — nem minden apró részleteiben, a haza állapotának némi rajzát előterjeszteni.

A mint a múlt országgyűlés eloszlott, és az első felelős magyar ministcrium hivatalba lépett üres pénztárral, fegyver nélkül, honvéderő nélkül; lehetetlen volt mély fájdalommal nem éreznie, — a nemzet állapotának irtózatos elhanyagolását.

Én egyike voltam azon számosoknak, kik éveken keresztül figyelmeztették a hatalmat, és figyelmeztették a nemzetet: legyen igazságos a nép iránt, mert késő leszen. Talán még a hazafiuságnak közös érzete, és közlelkesedés a késő szó átkának egész súlyát fejünkről elháríthatja; de annyi bizonyos, hogy elkésett a nemzet és a hatalom az igazságban, s ezen elkésés miatt azon perc, melyben először volt igazságos a nép iránt, bomlásnak indított minden létező viszonyokat.

Ily körülmények közt vettük át a kormányzatot, megtámadtatva árulás, pártütés, reaetionalis mozgalmak, és mindazon szenvedélyek által, melyeknek tusáját átkos örökségül hagyta reánk Metternich politikája. Alig voltunk a kormányban, sőt még össze sem jöhettünk mindnyájan, már a leghitelesebb tudósításokat vettük arról, hogy a pánszláv izgatások a felvidéket nyílt lázadásba boritni szándékoznak, nemcsak, hanem a napot is kitűzték már mikoron törjön az ki Selmecen. — Nagyobbszerű vonásokban akarok csak rajzolni; azért itt megállapodom,

s csak annyit mondok, hogy a felföld nyugodtan van. De ezen nyugalom nem a biztosságnak nyugalma, tűz az, mely a hamu alatt lappang.

Az ország közepén maga a magyar faj között is, melynek életrevalósága amott a Dráva-vonalnál és az ó-kéri tábor táján oly szívemelő áldozatkészségben nyilatkozik, nehéz volt a népnek hosszas szolgaság után a szabadság eszméjével rögtön megbarátkozni és tájékozni magát annak első viszonyai között, mert nem hiányzottak bnjtogatók, kik a népben aggodalmat költöttek, még azon, — nem mondom — adományok, hanem igazságok iránt is, melyeket a múlt országgyűlés neki megadott.

Kilenc hét múlt el az óta, és az ország belseje nyugodt.

A magyar faj áldozatra kész, önkényt, nem kényszerítve viszivérét, életét oda, hová felszólittatik.

Ámde Horvátország nyílt pártiitésben van.

Sok évek folytak le az óta uraim, mióta e hazában nem egykét ember figyelmezteté a hatalmat, hogy midőn az illyr hajtogatásokat szítogatja, szítogatja mondom, s nemcsak elnézi, — oly kígyót táplál keblében, mely az uralkodó háznak vesztét fogja maga után következtethetni; és most azt gondolák azon urak ott lent, hogy mivel a lázas állapot, melyben Európa van, megingatta a rendnek minden oszlopát, már most büntetlenül nyílt pártütésben törhetnek ki. Én, ha e pártütésre a magyar valamely alapos okot szolgáltatott volna, e percben is, nem tekintve azt, hogy pártütés van, arra szólítanám fel önöket: legyenek Horvátország iránt igazságosak, s nem fegyverrel, hanem az igazság szent szavával csillapítsák le a lázadást. Így lévén lelkesítve, kötelesnek érzem magamat egy futó pillanatot vetni Horvátországnak Magyarország irányábani viszonyaira.

Önök előtt tudva van uraim, hogy a nemzet még azon időben is, mikor különösen kegyelt kiváltságosoknak osztotta csak a maga jogait, Horvátországot minden jogokban részesítette, nem volt a nemzetnek Árpád korától egy joga sem, melyet, mióta Horvátország velünk kapcsolatban van, vele e nemzet meg nem osztott volna testvériesen és nem csak, de midőn megosztott vele minden jogot, adott neki még azon kívül önmaga terhére különös kiváltságokat.

Azt látom a históriában, hogy nagy birodalmaknak egyes részei a közös jogból kitagadtatnak, látom, hogy Irland nem mindennel bír, a mivel Anglia, de hogy egy nemzetnek tömege nagyobb része önmagát tagadta ki jogokból, hogy bizonyos kevesbségnek kedvéért, ezen nagylelkűségre példát csak Magyarhon adott a horvátok irányában.

Tehát hol van a múltban azon ok, minélfogva habár a pártütés leverésére fegyvert fogunk is, szivünkben érezni erre ok nincs? Vagy talán a legközelebbi országgyűlés, mely új aerát nyitott e nemzet életében, tett változást a horvátoknak anynyira kedvező régi viszonyukon? azt mondom: nem; a mely jogokat kivívtunk magunknak, kivívtuk azokat nekik is; a mely szabadság a népnek megadatott, Horvátország népének is megadatott; a mely kármentesítést az itteni nemességnek biztosítottunk — Magyarország maga erszényének rovására, mert a parányi Horvátország nem bírná saját kármentesítését — az övéket is elvállaltuk. Nemzetiségi tekintetben nem jól felfogva bár, s hibásan képzelve, de mégis aggodalmuk volt, s az országgyűlés kimondotta, hogy a horvátoknak közéletükben saját nyelvűkkel saját saját szabályaik következtében is élni tökéletes joguk van; s ekkint nemzetiségűket nyílt elismeréssel sanctionálta. Munieipalis jogait pedig nemcsak nem csorbította, sőt nevelte, gyarapította.

Van e magasztosabb jog, mint a képviselők választásáról rendelkezni, kik hivatva legyenek törvényt szabni, szabadságot adni, s megvédeni; és az országgyűlés azt mondotta: ti horvát barátaink, magatok rendezzétek, mikép válasszátok képviselőiteket.

Ezáltal municipalis állását, és ezen municipalis körben nemesi önállást

Horvátországnak a múlt országgyűlés újabban consolidálta, tehát ha a múltban nem volt ok, mely ezen pártütést menthetné, a múlt országgyűlés cselekvényei okot reá bizonyosan nem szolgáltattak. Avvagy talán a ministerium? Mi egy lépést tevénk, e miért önöknek felelősek vagyunk; ha sikerült volna e lépéssel lecsillapítani a föllázadt kedélyeket, örömre szolgált volna azt megemlíteni, így azon clísmcrérsel említem azt, hogy a ministerium némi részben túlment a törvényen, hanem ment azét, mert lehetetlennek látta cl nem fogadni a törvény természetes következményeit. Ha az országgyűlés elismerte azt, hogy a horvátoknak beldolgaikat saját nyelvűkön folytatniok joguk van, a ministerium c körülmények szerént hivatva érezte magát arra, hogy nemzetiségüknek ezen elismerését a kormánynyali érintkezésekbe is bevegye, s azért elhatározá, hogy a velöki érintkezésben a diplomaticai magyar nyelv mellett egyszersmind az ő nyelvekeni fordítást is használja.

Λ horvátok a báni hatalomba igen nagy súlyt helyeztek.

Λ mult országgyűlés ezen báni hatalmat nemcsak sértetlenül hagyá, hanem annak egyszersmind az ország összes kormányzatárai befolyását is biztosította, midőn törvény által meghítta a bánt, hogy vegyen részt az ország közálladalmi tanácsában.

És a ministerium ennek következtében semmit sem tartott sürgetőbbnek, mint azon bánt, kit igazságnak és szabadságnak ostora alatt leszállóit hatalom, léteiének utósó percében átok gyanánt tolt nyakunkra, hogy megkísértse, váljon nem lehetne-e a kárhozatos reactio ördögét felidézni? a ministerium még sem vonakodott első percben is a bánt felszólítani, foglalja el székét István kir. helytartó álladalmi tanácsában, és a ministerekkel értekezzék arról, miképen lehetne Horvátországnak nyugalmát, békéjét, csendét biztosítni, mik II. o. azon igazságos kivánatai, melyeknek teljesítésére, ha ez a ministeriumnak hatalmába van, késznek nyilatkozott, ha pedig nincs, késznek nyilatkozott arra, hogy önök előtt indítványt tegyen, és annak elfogadásához állását kösse.

A bán meg nem jelent, makacsul visszautasította a felszólítást, s a törvény helyett pártütésre támaszkodott, melynek élére vetvén magát, most már a magyar koronától! pronunciált elszakadás terén áll.

Nem tagadom én, hogy Horvátországnak vannak részletes sérelmei, melyek mcgorvosolhatlanok, de azokat nem a ministerium, nem a nemzet okozta; ezen sérelmek hagyomány gyanánt maradtak reánk a múlt kormányról, a nemzet pedig azon sérelmeket magáévá tette minden időben, és mindent elkövetett orvoslásukért, épen úgy, mint saját sérelmei tárgyában, és az bizonyosan egyike volt az okoknak, miért hogy Jellachichot, mint ő felsége által akkor kinevezve volt bánt, felszólítottuk, tegye magát érintkezésbe a ministeriummal, miszerént a sérelmek megszüntetésére rögtön intézkedhessünk, mert a ministerium nem csak felhatalmazva, de kötelesnek is érzi magát arra, hogy a törvényt, ha sértve van, a maga épségébe visszahelyezze; de a bán még annak lehetőségét is elvágta pártütése által, hogy a horvátoknak az 1845 ki tartományi gyűlésből ő felségéhez felterjesztett kívánataikra nézve a ministerium nyilatkozhatott volna. És mégis ezen viszonyok között is a ministc rium semmit el nem mulasztott, mit Horvátország és a határszélek megnyugtatására célszerűnek vélt. '

A határőrvidékek képviseleti joggal Hibáztattak fel a múlt országgyűlés által, nyertek tehát egy oly jogot, mclylyel nem bírtak soha, mióta határőrvidék. A ministerium annak valósítására nézve megtette az intézkedéseket, melyek hatalmában állottak, de egyszersmind keresve kereste az alkalmat, mit tehessen azon népségnek megnyugtatására, és b. Hrabovszky főhadi parancsnokot mint k. biztost meghívta, és felhatalmazta arra, hogy a határőrvidékeknek a föld tulajdonát adja meg, — mint meg van adva a magyar földön lakó volt úrbéri jobbágyoknak; felhatalmazta arra, hogy a robotokat, melyek az

álladalom irányában ott fenálluttak, törölje el; felhatalmazta arra, hogy az iparnak, kereskedésnek, művészetnek üzésére szabadságot adjon, melylyel eddig nem bírtak; felhatalmazta arra, hogy a szabad communitásoknak nevezett helyeken a rendezett tanácsosai bíró községi rendszert polgári alapon, s az elöljáróknak a nép általi szabad választása mellett hozza be; egyszersmind felhívta arra, hogy a nép maga községenként vagy kerületenként válasszon maga közül embereket, kik ide feljővén, tájékozzák a ministerínmot, tolmácsolják előtte a népnek ottani kívánságait, miszerent ha volna még valami, mit azonkívül számukra jogszerűen adni lehet, azt a ministerium nyomban megadhassa.

Pártütéssel, lázadással feleltek ezen elcsábított szerencsétlen emberek, úgy, hogy azon jótétemények valósítására sem lehetett alkalom, melyeket a ministerium hetek előtt megadni elhatározott.

Nemzetiségökről már szóltam.

A hivatal-viselést a mi illeti: a ministerium mindjárt kezdetben számos egyéneket nevezett ki, minden pártkülönbség nélkül a kapcsolt országokból, sőt a borvát dolgok számára több ministeriumokban különös osztályokat is alakított, melyek csak a köztünki kapocsnak erőszakos megszakítása miatt nincsenek betöltve.

Többek közt egyike volt azon vidékek érzékeny sérelmeinek, hogy a tengermelléken, mely Horvátországot a Száváig sóval ellátja, a siciliai sónak behozatala meg nem engedteték. Fiúménak ez régi sérelme volt.

Mi megengedjük a siciliai sónak behozatalát, és annak árát tetemesen leszállítottuk.

Szóval semmit cgyátalában el nem mulasztottunk, mit ottan a kedélyek megnyugtatására, koronánk épségének, s a nemzet szabadságának és jogainak határáig tennünk lehetett.

Mi tehát uraim, a horvát pártütést sem a ministerium, r sem a nemzet részéről legkevesebb ok által is provoeáltnak el nem ismerjük. Ámde, ha egy nép kevesli a szabadságot, melylyel bír, s többnek kivívására fegyvert ragad, kétes játékot üz bár, mert a fegyvernek két éle van, — ezt legalább megfogni tudom, de mikor azt mondja valamely nép; nekem sok a te szabadságod, nekem nem kell, a mit adtál, hanem megyek görbülni a régi absolutismus járma alá, ezt én megfogni nem tudom. Pedig a dolog körülbelül így áll, mert úgynevezett petitiójukban melyet a zágrábi conventiculumból ő felségéhez felküldöttek, egyenesen azt kérék, hogy el akarnak Magyarországtól szakadni, nem a végett, hogy önállók és egészen elszakadt független nemzet legyenek, hanem hogy magukat az ausztriai ministeriumnak vessék alá! Ez uraim a hajdani Vendée szerepe, de melyet részünkről terrorismus nem provocált, s hol a fejedelem iránt affectált hűség leple alatt is csak rcaktionalis ármány lappang.

Avagy kérdem én, hűségnek jele-c nem akarni engedelmeskedni másnak, mint az ausztriai ministeriumnak, mely parancsait az aula szeszélyeitől veszi, mely annyi erővel sem bir, hogy urát császárját ősi várában meg tudta volna védeni, hogy futni ne legyen kénytelen?

Kérdem én, nem nagyobb hűség e magyar koronától függni, azon koronától, mely mint symbolnma ezen országnak, azon percben, midőn a bécsi ministerium gyáva gyengesége miatt fejedelmünk ősi várát elhagyja, nem él vissza a perccel arra, hogy elszakítsa a kapcsot, mely közte, és az ősi várából kiűzött fejedelem közt fenáll, hanem egy szívvel lélekkel felkérte a királyt, jöjön közénk, támaszkodjék férfias hűségünkre, mi megvédjük őt a poklok ellen is; vagy nagyobb hűség talán azon bécsi ministeriumtól akarni függni, mely ha volna; mert most nincs, és megképeztetnék, ki hát tulajdonkép urad, kitől veszed a parancsokat, császárodtól-e, az aulától-e, a bécsi birodalmi országgyűléstől-e, vagy pedig a frankfurti Reichsverwesertől? E kérdésre nem tudna felelni; ki azt sem

tudja, hogy fejedelme alá lesz-e vetve a frankfurti gyűlésnek, és be fog-e olvadni Ausztria a nagy Németországba, vagy pedig a kis Bécs fogja absorbeálni a nagy Németországot.

És ök azt mondják, hogy ők a hűség érzeténél fogva rebellálnak V-dik Ferdiuand ellen.

Azonban őszintén megvallom, miként én a szabadság érzetének a tömegekre nézve oly erős hatását hiszem, miszerén t lehetetlen, hogy meg ne győződjem, miként maga azon affectált hűség is még affectatiójában sem egyéb puszta ürügynél, melylyel más célok fedeztetnek.

A vezérek részéről fedeztetik a reactionalis mozgalom, más részről pedig kapcsolatban van ezen eszme az austriai birodalomnak sláv alaprai állításával. Azt mondják, Bécsbe fogunk követeket küldeni, csinálni fogunk a sláv elemnek többséget, Austria megszűnik német birodalom lenni: majd a cseheknél egyik, ide lent pedig más sláv birodalom emelkedik.

Ez kétes játék, majd határoz felette alkalmasint Európa, mert ha mi nem bírnánk vele, európai kérdéssé válik; de annyi bizonyos, hogy ezen combinatio ha húz valamit maga után, az ausztriai háznak vesztét húzza maga után okvetlenül. — Erről nincs kétség.

Elmondottam, uraim, önök előtt, mit tettünk a horvát nemzet irányában: a megnyugtatásra még egy lépés van, melyet említenem kell

Látjuk, miként, ha István fhg nádor és kir. helyt, parancsol,· és a m. ministerium rendelkezik, ezen parancsok és rendeletek ellenében a pártütők azt mondják, hogy ők a fejedelem nevében tagadják meg az engedelmességet; mi tehát kötelességünknek tartottuk megkérni a királyt, nyíltan, őszintén — hiszen nincs terrorismus alatt, mert Innsbruckban van hű tyroljai közt — adja tudtára a népnek, mi hát az ő királyi akarata? ő felsége nyíltan, őszintén tudtára adá népeinek, a mit vallássoságától, a mit a törvény iránti tartozott kötelességétől várni lehetett. — S midőn ő felségének ezen parancsai hozzájok érkeztek, ismét azt mondották rá: ez nem a király akarata, — a terroristikus magyar ministerium kényszerítette a királyt oly szóknak mondására, melyeket ő nem értett. Ezt mind tapasztalva, azt gondolnánk, hogy meg kell kísérteni, ezen ürügynek elvágni minden alkalmat, azért kéréssel járultunk ő felségéhez, hogy miután Jellachich és párthívei nemcsak a hajdan hatalomban volt, most pedig megbukott camarilla körébe tartozóknak titkos szitogatásaira hivatkoznak, hanem még a dynastia némely tagjairól is azt mondják, mintha kedves volna elöttök a pártütés, méltóztassék a dynastiának egyik tagját, kit nem gyanúsíthatnak, mint István főherceget alávaló módon gyanúsították, hogy segítette megtörni a király hatalmát, Zágrábba küldeni, hogy mondja meg élő szóval a népnek, miként rágalom az, mit a fejedelemről s dynastiáról hiresztelnck, és hogy ő felségének ez az akarata, melyet junius 10-ki manifestumában proclamált, melyben Jellachichot minden hivatalától felfüggesztette, a horvátországi párthtést felségsértésnek nyilatkoztatta, és b. Hrabovszkyt megbízta arra, hogy törvényes intézkedéseit ellenükben, ha kell, fegyverrel is yigyé keresztül.

0 felsége méltóztatott János főherceget e tekintetben intermediatióra megbízni; János főherceg, mint tudva van e ház előtt, időközben az ausztriai birodalomban császári képviselőjévé lévén kinevezve, kijelenté, hogy a kiegyenlítésnek megkisértését szívesen elvállalja; de azt, hogy Horvátországba menjen, ezen körülménynél fogva lehetetlennek nyilatkoztatta.

Mi ő felségének nem késtünk kijelenteni, miképen véleményünk szerént ő fensége sikeres eljárásának induló pontja épen az, hogy Horvátországban a dynastiának oly tagja, minő ő, élő szóval világosítsa fel azt, miként a dynastia és a fejedelem koronája ellen intézett horvátországi mozgalmakat valóságos pártütésnek veszi. És kinyilatkoztattuk azt, miszeréut kételkedünk, hogy a kiegyenlítési

eljárásnak sikere lehessen, ha ezen kiindulási pont elmellőztetik; de kinyilatkoztattuk másodszor azt is, miképen mi Horvátországnak a magyar korona ellenében, oly állását, mintha önálló független hatalom önálló hatalommal alkudnék, el nem ismerjük.

Mi Horvátország irányában minden méltányos és igazságos kívánatokra hajolni készek vagyunk, de Jellachiehot nem tekinthetjük a magyar királylyal paritativus állásban; a magyar király megbocsáthat, de Jellachich szerepe az engedelmesség; azért kinyilatkoztatjuk, miként mi a horvát viszonyok kiegyenlítésében azon úthoz ragaszkodunk, hogy ő fensége méltóztatnék maga részéröl is közben járni, miszerént Horvátországban törvényes tartományi gyűlés tartatnék, hol a vélemények tökéletes szabadsággal nyilatkozhassanak; rendezzék el a követ választást, küldjenek ide képviselőket, azok által terjeszszék elő kívánataikat, melyeket, ha kívánságaik méltányosak és igazságosak lesznek, a magyar nemzet nem késend teljesitni, mi pedig azoknak teljesítéséhez állásunkat kötjük, és ha más oly kívánságai lesznek a törvényesen tartandó tartományi gyűlésnek,'melyeknek törvény, jog, igazság szerénti teljesítésére maga a kormány hatalommal bir, azokat terjesszék fel a kormánynak, és a kormány iráutok nyilatkozni fog.

0 fensége János főherceg a német birodalom főnökévé neveztetvén talán épen tegnapelőtt, ha jól tudom a napot, Frankfurtba utazott, néhány nap múlva vissza jön, és akkor meg fogjuk látni, váljon az ezen alaponi kiegyenlítéshez remény lehet-e? De a borvátoknak azon vakmerő kívánságát, hogy ha kiegyenlítésről van szó, Magyarország részéről minden hadi készületek szüntessenek meg, indignato pcctore vetettük vissza magunktól, s kötelességünknek tartottuk kijelenteni, hogy jöjön bár, a mi jöni akar, a magyar készülni fog, a kormány készül minden erejével, s azért hitta össze az országgyűlést, hogy annál nagyobb erővel készülhessen.

Nem volna tanácsos, de önök kívánni sem fogják, hogy tábláját mutassam elő száinszerint azon erőnek, mely az erélyes és a haza hálájára érdemes Csányi országos biztos intézkedése alatt a Dráva partjánál összehúzva van; annyit azonban mondhatok, miként az ott összevont erőnek tekintélyes voltát eléggé mutatja az, hogy a horvát lázadók, bár régóta sóvárognak a szép magyar föld kenyerére,borára,e percig Magyarországnak földét megtámadni nem merték: nem is merhették a nélkül, hogy vissza ne verettek volna, mindamellett, hogy múltbéli szerkezetüknél fogva fegyveres készen voltak, nekünk pedig mindent teremtenünk kellett.

A másik dolog 'ott lenn a szerb lázadás.

A mi ennek okait illeti: itt a kutatásban még a dialectia is megakad. Horvátország, bár koronánkoz kapcsolt ország, mely a kapcsolatot felségsértés nélkül meg nem támadhatja, de ország mégis.

Ellenben a ki Magyarország területén külön országot akar alkotni, az oly lázitó, oly pártütő, kinek a statárium kötelével kell csak felelni. Hanem uraim 1 a polgárvér ontása még a bűnösök irányában is nagy dolog; azért a kormány tekintetbe vévén azt, hogy ily izgalmas és lázas korban, mint a melyben most va gyünk, az elcsábított tömegeket a polgárháború iszonyaiba borítni nehány nagyravágyó bűnösnek vétkei miatt, oly cselekvés, melyet, ha a hazáról elháríthatunk, megérdemeltük az istennek s az embereknek is helyeslését; e tekintetben sem akartunk semmit kisérletlenül hagyni. Azért a mi kívánságok itt fenforoghatuak, ezen kívánságok teljesítésére intézkedtünk.

De hiszen, az ország integritásásáuak sérelme nélkül más kívánság fen sem forogliatott, mint az, hogy ezen vallásnak számára, kikhez a szerbek Magyarországon tartoznak, hívjuk össze azon eongressust, melyet a múlt kormány sok esztendőn keresztül össze nem hivott.

E részben megtörtént a rendelkezés, de Rajacsics érsek jónak látta Kar-

lovicon népgyűlést tartani, azt a szerb nemzet gyűlésének proclamálni, s a szomszéd Szerviából betolakodott rablócsoportok által a gyülevész tömeget néhány ezerre szaporítva, magoknak nemzeti állást arrogáltak, a Bánátot, Bácskát, Szeremet, Baranyát sajátjuknak declarálták, s pátriárkát és vajdát választottak.

Mi a bonyolodások első jeleire királyi biztosokat küldöttünk ki. A szerémi vidékre b. Hrabovszkyt, pétcrváradi főparancsnokot, kit épen ezen állásánál fogva e célra legalkalmatosabbnak kellett ítélnünk, mert parancsnoka azon határőrvidéki ezredeknek, melyek fölbujtogatására leginkább remélt támaszkodhatni a pártütés. ·

A dunáninneni vidékekre kiküldöttük a temesi grófot és főispánt Csernovics Pétert, egyrészt azért, mert személyessége és érzései iránt a múlt idők nyomán bizodalommal viseltetünk, s másrészről azért, mert unokája azon Csernovics Arsennek, kinek nevéhez a szerbek között pictás csatlakozik.

A bánáti vidéken pedig Vukovics Sabbás temesi alispán működik. Mig ezeknek működése tartana, mi iparkodtunk sergeinket egybegyüjteni; de seregeket, biztos seregeket Magyarországon, a mostani körülmények közt hirtelen összeteremteni nem könnyű dolog.

Azért úgy gondolom, hogy az országra nézve nagy nyereségnek tekinthető már az is, hogy ezen pártütő lázadást is felfelé terjedésében megállítottuk, s le a szélekre szorítottuk, megóván az országot az elbontástól addig, míg elég erőnk gyűlt össze, mint a sas reájok ütni s a rabló csapatokat semmivé tenni.

Azon időközben, míg a seregek összevonulnának, Csernovics Péter kir. biztos jónak látta a békéltetés eszközeit megkísérteni, s érintkezésbe bocsátkozván a pártütés főnökeivel, oly egyezkedést kötött, mely önök előtt a hírlapokból tudva van, és melynek tartalma az: hogy tiznapi fegyvernyugvás adaték, miszerént azon idő alatt a pártütés vezérei szétoszlatván sergeiket, a törvények iránti engedelmességre mind magok visszatérjenek, mind az elcsábított szerencsétlen népet visszatérítsék.

Ezen fegyvernyugvás kötésének ideje junius 4 én járt le, s ezen kötést a kir. biztos önfelelősségére tette, különös meghatalmazással erre nem volt felruházva, de ki volt küldve kir. biztosul oly általános felhatalmazással, hogy a megzavart csendet minden szükséges eszközökkel ő állítsa helyre, úgy vélte, hogy azon eszköz a csend helyreállítására alkalmas leszen.

E lépés azon lépések sorába tartozik, melyeknek helyeslése vagy kárhoztatása a sikerhez van kötve.

Most e percben tekintélyes erő van ott, egy ügyes, tapasztalt, bátor és vitéz hadvezérnek parancsnoksága alatt.

Az eljárási terv általa a hely színén mcgállapittatott, közöltetett a hadügyminiszter úrral, ki azt végkép megállapította. Hogy mikép fogott és mikép kell egy tábornoknak a harcmezején eljárni, úgy gondolom, az ily strategicus tervek nem a nyilvánosság elébe valók, mert nem akarjuk, nem akarhatjuk visz· szaidézni azon kort, midőn a magyarországi török táborozás harcainak menetelét a bécsi Hofkriegsrath aluszékony pamlagon intézgette, minek k vetkeztében vagy megverettünk, vagy ha meg nem verettünk, csak azért nem verettünk meg, mert volt hadvezér, ki az ütközetről rendelkező parancsot bontatlanul zsebre tette, és a, törököt megverte.

Egyet akarok még mondani.

Azon hír kezd tegnapelőtt óta rebegni, mintha újabb fegyvernyugvás köttetett volna a lázadó szerbekkel. — Én és az egész ministerium erről átalában semmit tem tudunk.

Nem lehet hinnünk, hogy ha ez való volna, róla tudósítva nem volnánk, de még sem mondhatom azt, hogy nincs; csak annyit mondhatok, hogy róla semmit sem tudunk, s utolsó leveleink is, melyek július 6-ról szólnak, egyátalában a

fegyvernyugvásról még csak említést sem tesznek, s azt gyanítanunk sem engedik, sőt fegyvernyugvás helyett harc és győzelemnek nézünk minden órán elébe. Hanem van egy uraim, mi a kebelnek fáj. Fáj az: hogy a pártlités szerte azon vidékeken el lévén terjedve, imittamott egyes speciális szerencsétlenség történik, mint ez történt Torontálmegye szélén Sz. Mihály helységében.

Erre csak annyit akarok megjegyezni, hogy ha egyszer egy vidék lázadásban van, én a lázadás elnyomására megbízott emberek részéröl a legnagyobb hibának venném, ha minden helységnek szalmafedelét, minden embernek biztosságát külön külön intézkedés tárgyává tevén, azáltal megoszlatnák az erőt, s az egész lázadásnak elnyomását bizonytalanná tennék.

Minden lázadásnak megvan ezen szerencsétlensége.

Az elveszett életet isten sem adja vissza, de a kárt kipótolja azoknak vagyona, kik azt okozták, — hanem azért, mert ittott egyes helyek felgyujtattak, nem lehet kívánni, hogy a tábor strategicus tervéből kimozduljon, s ide is, oda is szétdarabolja a sergeket s háta megett meghagyván a római sáncokba árkolt ellenséget, míg lentebb egy falut véd, fent az ország belsejét a pártütés terjedésének nyitja ki.

Én sajnálom, hogy ily szerencsétlenségek történtek, de azt nem lehet kívánni a ministeriumtól, hogy a sereget oszlassa fel s hogy minden falut külön őrizzen. Itt sem szólok arról, mennyi erőnk, mennyi katonánk van, hanem örömmel csak annyit mondhatok, hogy a haza védelmének készségében reményemen s bizodalmámon túl fel tudott a magyar lelkesülni.

Néhány évek előtt borús érzettel óhajtottam, csak egy pontot adjon az isten, melyre támaszkodva mondhassam, hogy e nemzet fel tud lelkesülni s én nem esem kétségbe jövendője felett. Most meghagyta isten érnem a percet, a magyar fellelkesült, s én nem esem kétségbe a nemzet jövője felett.

A harmadik, uraim 1 azon viszonyok között, melyek a hazának védállapotba helyezésére intenek, az aldnnai tartományok állapotja.

A mint minden nemzettől a világon megkövetelem a magyar irányában, hogy beldolgaiba ne avatkozzék, úgy a magyar is kétségtelenül azon tartományok beldolgaiba avatkozni nem akar.

Erről tehát nem is szándékom szólani, s csak annyit mondok, hogy a Pruth szélén egy hatalmas orosz sereg áll, mely fordulhat jobbra, fordulhat balra, lehet irányunkban barátságos, lehet ellenséges, de mivel lehet ez, lehet amaz, a nemzetnek készülni kell.

Eddig még nem lépett be Oláhországba, azonban a minisztérium részéről az orosz követség interpelláltatván, azt felelte: koránsem a török hatalom elleni barátságtalan indulatból indította oda seregeit, hanem saját tartományai nyugalmának oltalmára.

Egyébiránt kinyilatkoztatja, hogy ha Oláh- és Moldvaország kormánya által bejövetelre felszólíttatnék, meg fogja tenni azt, mert arra a drinápolyi békekötés által kötelezve van, de kinyilatkoztatja egyszersmind azt is: hogy a magyar nemzettel szomszédságos jó egyetértésben kíván maradni, és Magyarország irányában semmi ellenséges lépést nem fog tenni mindaddig, míg a magyar nemzet kebelében valamely oly fegyveres csoportozásokat nem tapasztal, melyek ő ellene vannak intézve.,

Ez arra vonatkozik, hogy a moldva- és oláhországi viszontagságok következtében némely odavaló egyének átmenekültek Erdélybe.

Mi kötelességünknek tartottuk kijelenteni, miként a magyar nemzet vendégszerető készséggel tárja ki karjait minden üldözöttnek, minden menekvőnek; hanem azt nem fogja tűrni, hogy ezek visszaéljenek a vendégszeretettel az ország békéjének háborgására. Ez tehát harmadik tényező.

A negyedik a bosnyákországi szélek, hol a legújabb tudósítás szerént a

bosnyákországi vezér 40—50,000-nyi tábort gyűjtött össze a végett, hogy Szerbia nyugtalanságait figyelemmel kísérje, s legyen elég erős a porta érdekében akként föllépni, a mint kötelessége.

Történt, hogy a bosnyákországi raják nagyobb számmal fegyveresen költöztek át Horvátországba, adván okul azt, hogy a török hatalom által nyomattak és üldöztettek, tehát mint menekvők jöttek át.

Nem lehet tagadni, hogy a török administrationak régi természete szerént némi zsarolások s elnyomások fordulnak elő, de annyit mondhatok, hogy a porta részéről a keresztény raják irányában valamely újabb ellenséges lépés nem határoztatott, s így azok átjövetelét annak kell tulajdonítani, miként csak ürügyül hozták fel állítólagos elnyomatásukat, — csakhogy a zavarban s rablásban osztozhassanak.

Ezen átlépések gátlása a bosnyák vezér készületének második oka, e percig nincs semmi okunk arról kételkedni, miként a bosnyákországi seraskiernak fellépése irántunk barátságos szint visel.

Végre uraim, meg kell említeni Austria irányábani viszonyainkat.

Én igazságos akarván lenni, természetesnek találom, hogy a bécsi falakban létező hatalomnak fáj, Magyarország felett nem rendelkezhetni többé. De azért, mert valamely fájdalom természetes, nem minden fájdalom jogszerű; és még kevésbé következik, hogy valamely fájdalom iránti könyörületből egy nemzet a maga jogait megnyirbáltatni hajlandó legyen.

Igenis uraim! megvannak, kétségtelenül megvannak azon mozgalmak, hogy ha egyebet nem, tehát legalább a pénz- és hadügyi tárcát ismét a bécsi ministerium számára visszaszerezni sikerüljön. — Mert hiszen a többi majd elkövetkezik.

A kinek keze egy nemzet zsebében s kinek kezében egy nemzet fegyvere van: az ezzel a nemzettel rendelkezik.

Világos összeköttetésben látszik lenni ezzel a horvát mozgalom is; mert Jellasics azt nyilatkoztatta, hogy neki nem kell szabadság, hanem csak az, hogy Magyarország had- és pénzügyi tárcája a bécsi ministeriumra bizassék. És a legutóbbi percekben június utolsó napjaiban lehullott a nyilvános titok fátyola. A bécsi ministerium jónak látta az austriai császár nevében megizenni a magyar király ministeriumának, hogy ha minden áron meg nem alkuszik a horvátokkal, fel fogja mondani ellenökben a neutralitást. Mintha mondaná, hogy az austriai császár a magyar királynak, azaz maga magának hadat izén.

Lehetnek önök uraim a ministerium iránt ilyen vagy amolyan véleménynyel; hanem azt hiszem, hogy annyi honfiúi szives becsülésükre számíthatunk, miszerént ne kelljen hosszasan mutogatnom, miként ezen fenyegetésre akként feleltünk, mint a nemzet becsülete megkívánta.

Hanem épen midőn ezen jegyzék hozzánk s a mi feleletünk hozzájok útba volt: ismét jött egy másik, melynek tartalma az, hogy mily rettenetes ember az a magyar pénzügyminister, miszerént ő a pártütő Jellachichnak nem akar pénzt adni. — Mert természetes, hogy a mint Horvátország nyílt pártütésre lépett, azonnal a zágrábi hadi parancsnokságnak megszüntettem a pénzküldést; s valóban nem érdemelném, hogy szívjam a levegőt, hanem megérdemleném, hogy szembe köpjön a nemzet, ha ellenségének pénzt adtam volna.

Hanem a bécsi ministerium máskép vélekedett, ő szörnyű gondolatnak s a monarchia felforgatásárai törekvésnek nézte, hogy azon pártütőnek, ki a magyar király koronáját akarja szétdarabolni, a magyar király pénzügyministere nem akar pénzt küldeni. Fogták tehát magukat, s ők küldtek a kedves pártütőnek — mint írák — százezer, de valósággal 150 ezer pftot.

Ezen tett, uraim! nagyszerű bosszankodásra, nemzeti haragra ébreszthetné e házat; de ne ébredjenek haragra uraim! mert azon ministerium, mely ily

politikában kereste tengődését, nincs többé. A bécsi aula elfujta, S én reményiem, hogy akármely tagokból álljon is össze az új ministerium, érezni fogja, hogy ha csak az austriai császár iránt, ki egyszersmind magyar király is, a hűség ösvényéről nem akar lelépni, miszerént a pártütők részére álljon ura és császárja ellen, — ezen politikát Magyarország irányában nem követheti tovább a nélkül, hogy Magyarországot ne provocálja, a honunkbani pártütést gyámolítgató Austriának lábához dobni megszegett szövetségét, és másokat keresni hívebbeket.

Nincs semmi okom uraim! neheztelést legkevesebbé is érezni az austriai nemzet iránt, neki csak erőt s kalauzt kívánok; mind a kettőnek még eddig híjával volt, a mit mondék, az az austriai volt misteriumot érdeklette, s reménylem, hogy e szó meg fog hallatni Bécsben is, s nem maradand, nyom nélkül az új ministerium politikájának választásában.

Tehát az austriai viszonyok itt, amott az aldunai tartományok körülményei, a szerb lázadás, a horvátországi pártütés, a panslavistikus agitátorok, s imittamolt reactionalis mozgalmacskák is, mikre nézve Pestmegyének érd. alispánja s követe, ha specialitásokra ereszkedni kellene, hivatalos adatokat terjesztene elő, ezek együttvéve képezik a körülmények összegét, minélfogva mondanom kell, hogy e nemzet veszélyben van, vagyis inkább veszélyben lesz, ha a nemzet magát el nem határozza, hogy élni akar.

És e veszély között hol és kiben keressük az országnak biztosítékát? Kübzövetségben talán? Nem kicsinylem én a külszövetség fontosságát, sőt azt vélem, hogy kötelességét mulasztaná a ministerium, ha e tekintetben is mindent nem tenne, a mit a nemzet biztosítása megkíván.

Hivatalba lépésünk első percében mindjárt a ministerium az angol hatalommal érintkezésbe bocsátkozott, öt felvilágosítván arról, hogy urunk királyunkkal tökéletesen egy téren állunk, s felvilágosítottuk azon érdekekre nézve, melyek köztünk és közte, ha lefelé tekintünk a Dunán -- közösek. És az angol hatalom részéről erre oly választ nyerénk, a minőt azon nemzetnek liberális gondolkozásá sától s egyszersmind a maga érdekeit józanul felfogni tudó politikájától várnunk lehetett.

Azonban arról meg lehetünk győződve, hogy az angol ott és annyira s addig fog bennünket pártolni, — mennyiben saját érdekével megegyezőnek találandja.

Második Franciaország.

Én a francia nemzet iránt, mint a szabadság személyesítője iránt az ó világban, a legnagyobb rokonszenvvel viseltetem, de nemzetem életét az ő oltalmazásától vagy szövetségétől feltételezve látni nem akarom.

Franciaország e percben egy második 18-ki Brumairt látott.

Franciaország a dictatúrának küszöbén áll, meglehet, hogy egy második Napóleont látand támadni, de annyi mindenesetre igaz, hogy tanulság nekünk Franciaország arra, mikép nem minden láz a szabadság érdekében történik, és hogy egy nemzet, midőn a szabadság kivívására törekedik, legkönnyebben jut a szolgaság jármába azáltal, ha túlhág a kellő korlátokon.

Szomorú eset oly nemzet körében, mint a dicső francia nemzet, hogy Páris utcáin polgárkéz által 12,000 polgárnak vére ontaték.

Isten őrizzen saját keblünknek ily dúlásától.

Egyébiránt akármint alakuljanak is a franciaországi viszonyok, legyen azon férfiból, kit az isteni gondviselés most ezen nagy s dicső nemzetnek élére állított, egy második Washington, ki el tudja vetni magától a koronát, vagy egy második Napóleon, ki a népek szabadságán emelje fel a véres dicsőség templomát, annyi bizonyos; hogy Franciaország messze van. Lengyelország is francia sympathiára támaszkodott, — a sympathia megvolt, — de Lengyelország nincs többé.

A harmadik a német birodalom.

Uraim! nyíltan kimondom, miként én érzem annak természetes igazságát, hogy a magyar nemzet hivatva van a szabad német nemzettel, és a német nemzet hivatva van a szabad magyar nemzettel szoros barátságos viszonyban élni s együtt állani őrt a nyugoti civilisatio felett.

Ezen szempontból fogtuk fel a dolgot, midőn teendőink elseje közé számítottuk, hogy a mint Németország saját egysége felé a frankfurti gyűlés összehívása által lépést tett, azonnal két érdemes hazánkfiát, kik közöl egyet (az elnökre mutatva) most a tisztelt ház e polcra emelt — Frankfurtba küldöttünk, hol Ők a magyar nemzet iránt tartozott, s e nemzet által meg is érdemelt tekintettel fogadtattak ugyan, de minthogy épen a frankfurti gyűlés az alakulás vajúdásaiban volt, minthogy még nem jött ki a testa formából, mellyel resultatumra lehetett volna vinni az érintkezést, s ez csak a Reichsverweser megválasztása után alakulandó ministeriummal történhetik, egyik küldöttünk most is ott van, hogy azon percben, melyben lesz kivel, hivatalos érintkezésbe bocsátkozzék, szorosabb ősz· szefüzése iránt azon barátságnak, melyet köztünk és Németország közt fenállni óhajtunk, de úgy, hogy jogainkból, önállásunkból, nemzeti szabadságunkból senkinek barátságáért és senkinek fenyegetése miatt, egy hajszálnyit se engedjünk.

Tehát mert a veszély nagy, vagyis inkább nagygyá lehető veszély vonul össze hazánk láthatárán, annak elhárítására önmagunkban kell az erőt keresnünk mindenek felett.

Élni csak azon nemzet fog, melyben magában van életerő, kit nem saját életereje, hanem csak másoknak gyámolítása tartogat, annak nincs jövendője.

Én uraim! ezennel egy nagyszerű határozatra hívom fel önöket, felhívom önöket ezen határozatra: mondják ki önök azt: hogy azon rendkívüli körülményeket, melyeknél fogva a hongyűlés rendkívülileg is egybe hivatott, méltó tekintetbe vevén a nemzet, el van határozva koronájának, szabadságának, önállóságának védelmére a legnagyobb áldozatokat is meghozni és hogy e tekintetben oly, alkut, a mely a nemzetnek önállását, szabadságát legkevésbbé is sérthetné, senkitől semmi áron el nem fogad, hanem minden méltányos kívánatokat akárki irányában is örökké teljesíteni kész.

Hogy pedig ezen komoly határozatát valósítsa, miszerént becsületes békét eszközölhessen ha lehet, vagy győzedelmes harcot vívhasson, ha kell, felhatalmazza a kormányt arra, hogy az ország disponibilis haderejét 200,000 főre emelhesse, s e végett első percben 40,000 embert mindjárt kiállíthasson, a többit pedig úgy és a szerént, mint a haza oltalmának, a nemzet becsületének szüksége kívánni fogja. — 200,000 embernek kiállítása, fegyverrel! ellátása s évi tartása 42,000,000 frtba, 40,000 emberé pedig 8—10,000,000 ftba kerül.

Én uraim! elő fogom e háznak majd a következő napokban terjeszteni, midőn ezen indítványom elfogadtatván, részletesen lesz tárgyalandó, financiális tervemet, most előre kijelentvén: miként eszem ágában sincs a nemzettől kívánni, hogy 42,000,000-nyi adót fizessen, hanem úgy gondolom, hogy annyi adót viseljen, a mennyit elbír, s ha ez a szükséges költségeket nem fedezhetné: hitellel kell a hiányt pótolnunk.

ÉlŐlegescn is örömömre válik kijelenteni, miként tervem, melyet előterjcsztendek, oly adókulcsot foglal magában, melyet azon erdélyi adókulcsosai eombinálván, mit M. Terézia ezelőtt egy századdal megállapított, az ennél kevesebb, s ba clfogadtatik, s teszen a ház külön intézkedést, hogy a végrehajtás közben sikeretlenül ne enyésszék el a nemzet képviselőinek áldozatkészsége, a nemzet meg fogja azt bírni nagy terheltetés nélkül, s meg fogja menteni az országot. De a mennyiben a hadierőnek kiállítására, mely a körülmények szerént szükséges leend, a kivetendett adók elegendők nem lennének: felhatalmazást kérek arra, hogy hitel nvittassék a kormány számára azon határig, melyet a képviselők kisza-

baudnak; s azon határig vagy kölcsön, vagy papirospénz kibocsátása, vagy más financiális munkálat által Segítsen az ország szükségein.

Ezek indítványaim. Uraim! én azon véleményben vagyok, hogy a határozattól melyet a ház indítványomra hozand, e nemzetnek jövendője függ, nemcsak, hanem nagy részben függ azon módtól is, miszerént a ház e határozatot hozandja.

És ez az egyik ok uraim, miért nem akartam én e kérdést a válaszfelirat vitatkozásaiba meríteni. Azt hiszem, hogy midőn egy nemzet minden oldalról fenyegettetik, de magában minden fenyegetés visszaverésére akaratot s erőt is érez, akkor a haza megmentésének kérdését semmi kérdéstől nem szabad felfüggeszteni.

Ma mi vagyunk c nemzet miniszterei, holnap mások lehetnek — ez mindegy, — a minisztérium változhatik, de neked maradnod kell oh hazám! s a nemzetnek erőt kell teremtenie. Azért, minden balmagyarázatok kikerülése végett egyenesen, ünnepélyesen kinyilatkoztatom, hogy midőn azt kérem: adja meg a képviselőház a 200 ezer főnyi katonát s erre szükséges pénzerőt.... (Itt szónok nem folytathatta tovább beszédét. Nyáry felkelt s az ünnepélyes csendben jobbját esküre emelve mondá: „megadjuk^ és a képviselők határtalan lelkesedéssel keltek fel mindnyájan helyeikről, s a lelkesedés legzajosabb kitörése közt kiálták: megadjuk! s felemelvén kezeiket, esküdni látszának, hogy a hazát meg fogják menteni. A lelkesedés kitörése után nagyszerű csend állott be, a lélekzet is megszűntnek lenni látszott, ekkor a szónok, kinek roncsolt testi erejét a lélek mindeddig feltartotta, keresztbe fonta mellén karjait, s könnyes szemekkel mélyen hajlott meg a ház előtt, imigy folytatván beszédét:) Uraim! mondani akartam még: ne vegyék e kérést a minisztérium részéről olyannak, mintha maga iránt bizalmat kívánna szavaztatni; — kérni akartam még önököt uraim, hogy ha van valahol a hazában egy sajgó kebel, mely orvoslásra, ha van egy kívánság, mely kielégítésre vár: szenvedjen még egy kissé e sajgó kebel, s várjon még egy kissé e kívánság, ne függesszük fel ezektől azt, hogy a hazát megmentsük.

Ezt akartam még kérni uraim; de önök felállottak, mint egy férfiú, s én leborulok a nemzet nagysága előtt, s csak azt mondom: annyi energiát a kivitelben, mint a mennyi hazafiúságot tapasztaltam a megajánlásban; — s Magyarországot a poklok kapui sem döntendik meg.

5. Horvát- és Olaszországról.

(A képviselőházban. 1848. jul. 20.)

Uraim! nem annyira szónokolni akarok, mint érzem azon kötelességet, hogy mielőtt a ház e tárgyban határoz, bizonyos dolgokra nézve a minisztérium politikája iránt tökéletesen felvilágosítva legyen: miszerént elhatározhassa, hogy jövendőben ezen politikát kívánja-e követni, vagy pedig mást választani célszerűbbnek tartja.

E végett lépek a szószékre, hogy két tárgy iránt a háznak felvilágosítást adjak, nem várva e részben semmi interpellation mert azt tenni kötelességemnek érzem. — Az első azon politica, melyet a minisztérium a horvát bonyodalmak irányában követni eddig jónak és célszerűnek vélt, a másik pedig a külügyet s különösen az olaszországi kérdést illeti.

Mi illeti a horvátországi ügyeket, erre nézve július 11-én volt szerencsém általánosságban a ház előtt annyit kimondani, miképen a minisztérium azon szempontból indul ki, hogy a horvátországi pártütést pártütésnek és nem háborúnak tekinti, hogy a horvát nemzetnek minden jogszerű, igazságos és méltányos kivá-

natait, melyek a köztünki természetes viszonyokkal, a magyar korona és magyar nemzet jogaival összeegyeztethetők, teljesíteni kész, de, hogy a korona épségéből és a törvények szentségéből hajszálnyit sem enged semmi áron.

Tudva van a ház előtt, mikép valahányszor Horvátország irányában a főherceg nádor királyi helytartó és a magyar minisztérium részéről rendelkezés történt, a pártütők, kik igen jól ismerik a horvát nemzet többségének a királyi házhozi hűségét, nagyon érezték, hogy ha ezen hűségtől eltérve, a népnek felbujtogatását egyenesen a fejedelem ellen irányzott alapra teszik, bajosan fognak tágas körben rokonszenvre számolhatni, és azért a mi rendeleteinknek, úgyszinte a királyi helytartó parancsainak mindég azt vetették ellene, hogy az nem a király akarata.

Csak ezen körülmény, és csak épen ezen körülmény mentheti, ha mentheti; mert teljes meggyőződésem szerént kikerülhetetlen volt a szükség, hogy ezen ürügynek elhárításán iparkodjunk, s azért megkértük ő felségét, méltóztatnék a maga legfelsőbb kéziratával tudtokra adni az elcsábított tömegeknek Horvátországban és a határőrvidékeken, hogy ő felsége azon hit szentségénél fogva, melyet a törvényre tett, más akaratot nem ismerhet, mint a mely a törvényben van, tehát, hogy ők engedelmeskedjenek a törvénynek és a minisztérium rendeletéinek: az ő felségének saját akarata, oly akarata, mely egyszersmind a magyar korona sérthetetlen épségének fenntartásával a legszorosabb viszonyban állván, ő felségének ezen akarata a dynastia minden tagjainak szándékával tökéletes összhangzásban van. — ő felsége méltóztatott június 10-diki manifestumában ezt kijelenteni.

Erre a pártütők vezére azt mondá: ez sem a fejedelem akarata, ezt a terroristicus magyar minisztérium kicsikarta ő felségétől Innsbruckban. És ott állott a dolog, hogy a fejedelem iránti hűség nevében izgattattak a tömegek a törvény és a magyar király törvényes állása ellen.

Mi ezen szempontból indulva, és lelkünkre véve azt, hogy ha a polgárháború szerencsétlenségét, melynél nagyobbat alig tudok ismerni mást, mint egy nemzet szolgaságát — el lehetne hárítani becsülettel, kisértsük meg. És azért János főherceget felszólítottuk, vagyis inkább ő felségét kértük meg arra, méltóztassék úgy intézkedni, hogy a dynastiának egy oly tagja, kinek a fejedelem iránti állására nézve a gyanúsításnak legkisebb ürügye sem foroghat fenn, még a legnagyobb ellenségnél is, menne el Horvátországba és személyesen adná a seregeknek és a nép küldötteinek, kiket helységenként, városonként vagy különben maga elébe idézhet, adná nekik tudtokra, hogy valósággal az a fejedelem akarata, mi a junius 10-diki manifestumban kijelentetett, kinyilatkoztatván egyszersmind, hogy ha János főherceg, kit a dynastia tagjai közül, minden körülményeket egybevéve, ezen eljárásra legalkalmatosabbnak találtunk, Horvátországba menve, fel világosítja a népet ő felsége világos szándékáról, a minisztérium részéről bízvást kijelentheti: hogy ami jogszerű és méltányos kívánat foroghat fenn, nem egyes pártütők, hanem a horvát nemzet részéről, azt a minisztérium szívesen pártolni, s mennyiben törvényes hatásköréhez tartozik, teljesíteni kész; a mennyiben pedig hatáskörét túlhaladná, az országgyűlés előtt örömest eszközölni fogja, kérvén ő fenségét, használja ezen alkalmat arra, hogy ismerkedjék meg, mik hát valósággal a horvát nemzet kívánatai; mert a jogszerűség, igazság és méltányosság terén, ha a magyar koronától elszakadni nem akarnak, sokat gondolkoztam, de keveset tudtam találni.

Ő felsége a minisztérium ezen felhívása következtében János főherceget erre megbízta s János főherceg az eljárást elfogadta. Hanem sajnálattal kell annyit megemlítenem, hogy eljárásának első részére t. i. a horvátoknak a hely színén, élő szóval, a dynastia egyik tagjának szájából a király akarata iránti felvilágosításra nézve eddig még ő fensége részéről lépés nem történt.

A kiegyenlítések tekintetében azonban felszólíttatott a minisztérium: mondaná meg, mit volna hajlandó a horvátok irányában tenni. — Ily értelemben irt János főherceg István főherceghez, ki János főhercegnek ezen felszólítását a minisztériumnak hivatalos tárgyalás végett kiadta. — A minisztérium tárgyalta azt, és a nádor királyi helytartónak a maga politicáját, a maga nézetét e tárgyban beadta azon kéréssel, hogy ő fensége a nádor a külügyminisztérium utján ezen nézeteket János főhercegnél mozdítsa elő és János főherceget értesítse arról.

Azt gondolom tehát, a báz^legjobban fog felvilágosíttatni azon politicáról, melyet a minisztérium e tekintetben Horvátország irányában követett, és követni a maga részéről elhatározott, ha épen azon nyilatkozatot, melyet János főherceg felhívására a minisztérium a királyi helytartónak adott, a ház előtt szerencsém leszen felolvasni, mint következik:

Fenséges főherceg nádor, királyi helytartó, kegyelmes urunk! Méltóztatott cs. kir. fenséged velünk főherceg János ő fenségének a horvátországi lázadás bonyodalmainak kiegyenlítési ügyében fenségedhez Bécsből június 27-ről intézett kéziratát tárgyalás végett közölni, mire nézve a minisztérium alázatos nyilatkozatát hódoló tisztelettel a következőkben terjeszti elő:

Mindenek előtt kötelességünknek ismerjük cs. kir. fenségedet megkérni, méltóztassék János főherceg ő fenségéhez alázatos köszöneiünket feljuttatni azon készségért, melylyel ő fensége a hazánkhoz kapcsolt országokban felbomlott törvényes rendnek s békének helyreállítására kegyes közremunkálását felajánlani méltóztatott.

A nyolcszázados kapocscsal hazánkhoz kapcsolt országok iránt a magyar nemzet valamint soha elnyomó szándékkal nem volt, soha igazságtalan lenni nem kívánt, úgy most is minden jogszerű, igazságos és méltányos engedmények megadására legszívesebben hajlandó lévén; ő fenségének fenebb említett készségét annál nagyobb köszönettel fogadjuk, minél inkább meg vagyunk győződve, hogy ő fenségét azon kiindulási pont iránt felvilágosítjuk, melyet e dologban az urunk királyunk iránti hűség kötelessége élőnkbe szab, ő fenségének erélyes közredolgozása a rend és béke helyreállításában bizonyos sikert idézhet elő, mely siker egyszersmind a fennforgó körülmények közt az uralkodó háznak sürgető érdekében áll.

Fenséged előtt tudva van, hogy a kapcsolt országok lakosai, nyolc század óta a legújabb időkig nem csak a magyar nemzet jogaiban, szabadságaiban testvériesen részesítve voltak, hanem még a közös jogokon és szabadságokon kívül különös kiváltságokkal s javadalmakkal is felruháztattak.

Fenséged előtt tudva van, hogy a legújabb eseményeknek közepette is semmi sem történt, mi a kapcsolt részek ezen viszonyaiban az ő terhekre legkisebb csorbítást okozott volna, sőt történt igen sok, mi az ő felsége kegyelmes megegyezésével szentesített alkotmányos kifejlődés minden jótéteményeinek, a kapcsolt országok újabbkori kívánatainak teljesítését, igényeik jogszerűségének 1 elismerését foglalja magában.

Nemzetiségöket látszottak félteni — ámbár annak megtámadása a magyar nemzet által soha nem szándokoltatott, — a törvényhozás ünnepélyesen elismerte, hogy közdolgaikban anyanyelvűket használni, úgy amint saját szabályaikban ezt maguk elhatározák, tökéletes joguk van.

És a törvényhozás ezen elismerésének természetes következményeit a minisztérium saját felelősségére annyira elfogadja, hogy velők, mint önálló nemzetiséggel bírókkal bánván, a horvát és slavon nyelveknek a magyar melletti használatát még a kormánynyali érintkezésbe is behozta. — Oly elismerés, minőhöz hasonlót az ausztriai kormány a birodalombeli minden tartományok irányában ily kiterjedésben még mai napig nem mutatott s minőben bármely álladalom a

világon, mely különböző ajkú népeket s országokat egyesít magában, a magyar kormányt meg nem előzte.

A kapcsolt országok a magyar korona alatt saját municipalis önállást vettek igénybe, s a múlt törvényhozás ezt nem csak elismerte, hanem túl még az eddigi törvényeken s gyakorlaton arra is kiterjesztette, hogy a legfőbb alkotmányos jognak, az országgyűlésre követküldési jogának felosztása s elrendezése is saját tartományi gyűlésökre bizassék, s ezáltal mnnicipalis önállásukat, és azon jogukat, hogy saját belügyeik rendezése körül a törvények értelmében magok rendelkezhessenek, újólag consolidálta.

A báni hatalmat, melyre ők sajátlagos súlyt helyeznek, nemcsak sértetlen épségben fenntartotta, hanem még az ország álladalmi tanácsába is meghiva, az összes statuskormányzatbani hatályos részvétre feljogosította.

A minisztérium pedig a bánnak ezen állását annyira valósítani óhajtotta, hogy hivatalos életének első perceiben mindjárt főbb gondjai közé számítaná, az ő felsége által kinevezett bánt ismételve felszólítani, miszerént fenséged tanácsában megjelenve, a horvát nemzet megnyugtatására szolgálható intézkedésekre alkalmat szolgáltasson.

Fenséged előtt tudva van, miként a bán felségednek ezen ismételt parancsait makacsul megvetette, a törvény'· iránti engedelmességet kereken megtagadta, s egyenesen a nyílt pártütés terére lépett s annak terrorismussal kezdett ösvényén a magyar koronától! elszakadásig haladott.

Elismerjük mi fenséges úr, hogy a kapcsolt országoknak a múlt időkből számosabb particularis sérelmei vannak, még mindég orvosolatlanul; de ezen sérelmeket nem a magyar nemzet, s nem a minisztérium okozta, ezek a volt kormányzási rendszer szerencsétlen hagyományai, melyeknek orvoslását valamint az országgyűlések mindég folytonosan sürgették, úgy a minisztérium is törvényes hivatása szerént nyomban eszközlötte volna, ha az ő felsége által kinevezett bán minden érintkezést tettleges erőszakkal meg nem szakít s így még csak azt is lehetetlenné nem teszi, hogy a kapcsolt országok 1845-diki tartományi gyűléséből ő felségéhez felterjesztett kívánatok iránt fenségednek a kapcsolt országok elégedésére irányzott intézkedéseket javasolhassunk.

Azonban még ezen körülmények közt sem mulasztottuk el a tudtunkra jutott méltányos kívánatok teljesítésén munkálni.

A horvát és slavoniai határőrvidékek ekkorig az alkotmány jóvoltán kívül állottak. A legújabb törvények őket abba helyezték, s képviseleti joggal ruházták fel, melyet első fennállásuk óta mind ekkorig még soha nem bírtak; mi pedig első gondjaink közé számítók fenségednek sürgetőleg javaslani, hogy a határőrvidékiek szabadságainak gyarapítására s boldogságuknak előmozdítására sikeres intézkedések tétessenek, s így történt, hogy Hrabovszky altábornagy mint ő felsége által kinevezett királyi biztos, már rég utasítva van a határőrvidékieknek birtokaik örökös tulajdonjogát, az ipar, kereskedés és művészet szabad üzletét, s a szabad költözködés könyítését megadni, a földesúri természetű robotokat eltörölni, a szabados commnnitások községi elöljáróinak a lakosok általi szabad választását munkába vétetni, s arról is intézkedni, hogy egyéb még hátralehető igazságos kívánataikat, a határőrvidéki lakosok teljes szabadsággal kijelentvén, s minket e szerént óhajtásaik iránt tájékozván, boldogságuknak s megnyugtatásuknak eszközlésére alkalmat szolgáltassanak.

Hasonló megnyugtatási szándéktól vezéreltettünk minden egyéb intézkedéseinkben is.

A kapcsolt országok nemzetiségét, s nyelvűknek közdolgaikbani használatát amint már említők, nemcsak elismertük, hanem a kormánynyali intézkedésekre is önként kiterjesztettük.

A tengeri sónak, mely egész a Száváig használatban van, árát leszállítottuk, s a siciliai sónak rég óhajtott behozatalát megengedtük.

A kormányhivatalokba minden pártkülönbség nélkül számos Ilonátokat és slavonitákat alkalmaztunk s több minisztériumoknál az ő számokra egészen külön osztályokat alkotni elhatároztuk, melyek ekkorig csak azért nincsenek betöltve, mert ők ellenünkben nyílt pártütés terére léptek, a törvény iránti engedelmességet tettleg felmondták, s az illyrpártiak magyar kormány hivatalokra lett kineveztetéseiket gúnynyal és megvetéssel fogadták.

Ha mindezeket ő cs. kir. fensége János főherceg méltó tekintetbe venni, es ha arra is figyelmezni méltóztatik, hogy sem a magyar nemzet, sem mi magunk a kapcsolt országok jogait és szabadságait nem csak semmiben nem csorbítottuk, sőt neveltük és gyarapítottuk, s méltányosság és igazság szerént nevelni s gyarapítani mindég hajlandók vagyunk, lehetetlen lesz ő cs. kir. fenségének meg nem győződni, hogy az illyr pártütés, mely hazánk békéjét megzavarva, a dynastia jövendőjét veszélyezteti, általunk s a magyar nemzet által nemcsak nem provocáltatott, de még reá a legtávolabbrai ürügy sem szolgáltatott, inirénézve istennek s az egész világnak ítéletére felemelt fővel hivatkozunk.

És valóban elég a horvátországi küldöttek által Innsbruckban átnyújtott követelésökct olvasni, hogy7 erről ő fensége tökéletesen meggyőződjék.

Mert hiszen nem azt panaszolják ők abban, hogy jogaik és szabadságaik kevesek, hanem inkább sokalni látszanak azokat, s elszakadást kívánnak a magyar koronától, miszerént az ausztriai tartományokhoz csatlakozhassanak, pénz- és hadügyi minisztériumok a bécsi minisztérium által kormányoztassék.

A hajdani Vendée szerepe ez fenséges úr! De melyet részünkről terrorismus nem provocált, s melyben a fejedelem iránti hűség csak rcactionális irányzatok s trón felforgatási célzatok lepléül szolgál.

Avagy hűségnek a jele-e, a magyar koronához tartozni nem akarni, mely ez idő szerént is a dynastiának legrendíthetlenebb támasza?

Hűségnek jele-e, nyolcszázados kapocsnak megszakasztásával inkább a bécsi minisztériumtól függeni akarni, melynek a fejedelmi erély és tekintély fenntartására annyi ereje sincs, hogy kegyelmes urunk királyunk császári várában bántatlanul megmaradhatott volna, mely e percben is suffraginm universale alapján választott országgyűléssel szemközt még maga sem tudja, minő lesz a birodalom alkotmánya, maga sem tudja, mennyire fog a császári hatalom s fejedelmi tekintély paralysáltatni, mely a frankfurti nemzetgyűléssel szemközt még azt sem tudja, váljon az önálló Ausztria császárjától, vagy pedig az ausztriai birodalmat magába felolvasztott német szövetség még meg nem alakított központi hatalmától fogja venni parancsait?

Vagy nem tisztább jele-e a hűségnek, fel nem lázadni a magyar korona ellen, mely urunk királyunk fején e percben is rendületlenül áll? —- Nem tisztább hüség-e pártot nem ütni ő felsége a magyar király ellen, kinek, midőn Béesből távozni kénytelen, a magyar nemzet lelkesült fiúi bizalommal ajánlja tántoríthatlan hűségét, s kinek királyi helytartója — fenséged — semmit sem óhajt forróbban, minthogy a király Budára jőve, személyesen· vezesse az ország azon kormányzatát, mely távolléte idejére ő felsége és a törvény által fenséged hu kezére bízatott.

Ha ezeket ő fensége János főherceg gondos figyelmére méltatja, lehetlen lesz meg nem győződnie, hogy az illyr pártütés a felség iránti hűség színével felségsértőleg kérkedik, s hogy maga az ausztriához csatlakozás ajánlata nem egyéb egy mesterkélt fogásnál, mely végeredményben nem egyéb, mint Ausztriában a sláv elemnek oly túlnyomóságot adni, hogy ezáltal a germán elem egészen paralysáltatván, s az ausztriai trón természetes alapját elvesztvén, önálló szláv

országokra szétbomoljék, s a szétbomlásba temesse el a felséges ausztriai báz dicsőséges léteiét.

És mégis a magyar korona alatt élő népeknek szívvérökkel annyira összefort a király iránti hűség és ragaszkodás, hogy az illyr pártütők igen jól tudnák, miként ha céljaikat nyíltan kitárják, saját részökre rokonszenvet nem találandnak.

Ezért vetették fel magokat a reactio szellemében a királyi tekintély álhőseivé, s pedig a magyar nemzet ellen, mely a királyi hatalmat meg nem támadta, melynek a törvényes önállás, az alkotmányos kormányzat nem új adomány, hanem tömérdek királyi eskükkel megszentesitett joga, a magyar nemzet ellen, mely a mostani mozgalmak között is, midőn a civilisált Európának majdnem minden trónusa inog, az ausztriai ház trónusának nemcsak legrendíthetlenebb, sőt egyedüli rcndithetlen támasza.

Ezen érzelem és ezen tapasztalás vezérlett minket arra, hogy János főherceg ő fenségének az illyr pártütés elleni kegyes közredolgozását kikérjük.

Mi meg valánk s meg vagyunk győződve, hogy a kapcsolt országok lakosai minden általtásokat meghiúsító módon meg fognak arról győződni, hogy az ő pártütésüket a fejedelem kárhoztatja, ha meg fognak győződni, hogy azon hitegetés merő rágalom, mintha a dynastia némely magas állású tagjai ezen pártütést kedvesen vennék, azon percben tömegesen térendnek vissza a korona iránti hűséghez, s a törvény iránti engedelmességhez, s minket és a magyar nemzetet megkimélendik azon szomorú kénytelenségtől, hogy koronánk épségét, felséges fejedelmünk királyi székét s a törvények tekintetét polgárvérontással legyünk kénytelenek helyreállítani, mit, ha kényszerittetünk, örökös gyalázat bélyege nélkül nem fognánk elmulaszthatni, mert ezzel tartozunk hazánknak, tartozunk királyunknak, tartozunk a nemzet becsületének.

Ha fenséged a kapcsolt részeknek törvényszerűn parancsolt, ha mi a törvény értelmében rendelkezénk, a pártütés vezérei azzal hitegeték a kapcsolt országok népeit, hogy ez nem a király akarata szerént történik.

Fenségedet azzal gyanúsították, mintha fenséged munkálna a király hatalmának megcsonkításán, míg fenséged egymást érve küldé az csdekléseket Innsbruckba, hogy ő felsége jöjön Budára, s legfelsőbb személyében maga vezesse az országlást.

És amaz álnok gyanúsítás annyira ment, hogy fenséged képében és személyében gúnynyal és becstelenítéssel illettetnék az egész uralkodó ház, s még e mellett a felségsértő pártütők magának a megsértett uralkodó háznak gyámolításával is kérkednének.

És ha mi e boldogtalanul elámított népnek felvilágosítása végett ő felségénél azért esedeztünk, méltóztassék saját legfelsőbb kéziratával tudtára adni a népnek, hogy a lázadást kárhoztatja, hogy a magyar korona épségét, melyre ünnepélyesen megesküdött, és a törvények tekintélyét csorbítlanul fenntartani el van határozva, a pártütés vezérei ismét azzal hitegeték a népet, hogy ő felségének ez sem saját akarata, hanem a magyar minisztérium által kierőszakolt önkénytelen nyilatkozat.

S azért mi úgy vélekedénk, hogy ezen hitegetést, mely az ország békéjét s vele az uralkodó ház jövendőjét vészes convulsiókba sodorhatja, polgárvérontás nélkül legsikeresebben azáltal lehetem! eloszlatni s a pártütőleg megzavart rendet helyreállítani, ha a felséges uralkodó ház egy tisztelt tagja, kit a fejedelem hatalmának szándéklott csonkításáról még a legroszabb akarat sem gyanúsíthat, személyesen Zágrábba megyen, s ott a kiállítandó határőrseregeket s a népek és hatóságok küldötteit élőszóval felvilágosítandja arról, hogy ő cs. kir. felsége a pártütést kárhoztatja, a Magyarországgali kapcsolatot bontatlanul fenntartani s fenséged s a magyar minisztérium törvényes hatósága iránt tisztelő engedelmes-

seggel viseltetni parancsolja, és hogy a dynastia tagjai ő felségének ezen érzelmeiben teljesen osztoznak, s azt, ki a dynastia bármely tagjáról ellenkezőt állít, felségsértőnek nyilatkoztatják.

Meg vagyunk győződve, hogy egy ily felvilágosítás élő szóval személyesen a helyszínén előadva, a pártütés falánkját egy csapással elvette volna, és még ma is elvenné.

És ez az, mit mi János főherceg ő fenségének személyes közbenjárásától vártunk s reméltünk, óhajtván egyszersmind, hogy midőn ezáltal a pártütés erejét veszti, ez ne tűnjék oly színben fel, mintha mi, midőn a törvény iránti engedelmességre visszatérést követelünk, a kapcsolt országok lehető igazságos kívánatainak teljesítésétől idegenkednénk; s azért megkértük ő felségét, hogy a fejedelem valóságos akaratáról! felvilágosítást egyszersmind alkalmid méltóztassék venni arra, hogy a horvátok és szlavoniták kívánataival megismerkedve, azoknak, a mennyiben igazságosak és méltányosak, teljesítésére ő fenségét s a magyar kormányt leghajlandóbbnak nyilatkoztassa, ezen hajlandóság sikerére saját kegyes közbenjárását is felajánlja.

Ez az induló pont fenséges úr, melyet e dolgok kiegyenlítésében sem mellőzni, sem téveszteni nem lehet anélkül, hogy a polgár háború kikerülése lehetlenné tétessék.

Nem tagadhatjuk, hogy az elsőnek, t. i. a horvátok ő felsége kegyes akaratáróli felvilágosításának mellőzése, a másodiknak, t. i. a kiegyenlítésnek sikerét is kétségessé teszi. — És nem tagadhatjuk, hogy a második az elsőtől függ, s az első határozza meg a kiindulási pontot, melyből a magyar királyi korona épségére alapított közbenjárásnak indulnia szükség, különben a jogszerűség terét adnánk fel, — mit feladnunk nem szabad — s a pártütés némileg legalizáltatnék, mihez segédkezet nyújtani úgy őfelsége iránti hűségűnk, mint a törvény iránti kötelességünk egyaránt tilt.

Midőn tehát fenséged cs. kir. főherceg János ő fenségéhez alázatos köszönetünket feljuttatja, kegyeskedjék egyszersmind ő fenségét arra különösen figyelmeztetni, hogy a fellázadt horvátok, a magyar koronától! elszakadás s az ausztriai birodalomba beolvadás terén állván, ezen törekvésnek ő felsége s az uralkodó ház nevébeni erélyes kárhoztatása nélkül a dolog békés kiegyenlítésében előhaladni lehetetlen lesz.

És méltóztassék ő fenségét arra is különösen figyelmeztetni, mikép épen azért esedeztünk ő fenségének, hogy ezen felvilágosításnak magában Horvátországban előszóvali megadását kegyesen magára vállalni méltóztassék, mivel tagadhatlan, hogy ami írásban történik, az mind gyanusíttatni fog, pártütés vezéreivel! érintkezés pedig célra teljességgel nem vezethet.

Világos bizonyság erre azon elferdítés, melylyel báró Jellachichnak és társainak Innsbruckban! fogadtatása, s magának a közbenjárásnak János főherceg általi elvállalása Horvátországban elhiTeszteltetett, úgy hogy ezen Innsbruckban! fogadtatások a pártütök elbizakodását csak még magasabbra hangolták, s a kiegyenlítést nagy mértékben nehezítették.

És itt következik a második szempont, melyet János főherceg ő fenségének különös figyelmébe ajánlani esedezünk.

Ezen szempont az, hogy ő fensége sem a július 5-én tartott zágrábi gyűlés küldötteit, sem különösen b. Jellachichot a horvát nemzet oly képviselőinek nem tekintheti, kik a horvát nemzet kívánatait jogszerűleg tolmácsolhassák.

Az elsőket nem, mert ő felsége legkegyelmesebb urunk a június 5-ki zágrábi gyűlést törvénytelennek nyilvánította, annak küldötteit tehát a kapcsolt országok törvényes képviselőinek ő cs. kir. főhercegsége nem tekintheti anélkül, hogy a királyi törvényes határozat ne compromittáltatnék.

A másodikat nem, mert ő felsége b. Jellachichot, mint pártütéssel terhelt egyént, minden katonai s polgári hivatalaitól s méltóságaitól felfüggesztette.

Es e részben nem tagadhatjuk azon való meglepetésünket, hogy öcs. kir. föhcrcegsége kéziratában b. Jcllachichról még mindég mint bánról van szó, amit ő felségének legkegyelmesebb urunknak törvényes rendeletével nem bírunk összeegyeztetni. s átalában nem léphetünk oly térre, melyen urunk királyunknak azon alattvalója, ki ő felsége koronája ellen fellázadt, mint önálló hatalom a magyar király ellenében alkudozási téren állani elismertetnék.

Erős meggyőződésünk szerént, itt urunk királyunk részéről a bocsánat és feledés, b. Jellachich részéről pedig a hűséghez és törvény iránti engedelmességhez való visszatérés, nem pedig a paritativus alku foroghat egyenvonalban. — Valamint szinte a kapcsolt országok részéről nem az elszakadás, hanem a magyar .koronának egysége s ezen egység alapján méltányos kívánataiknak kijelentése, a magyar nemzet részéről pedig ezeknek helybenhagyása foroghat fenn.

Hogy tehát ő cs. kir. fensége a kegyelmesen elvállalt közbenjárásban sikeresen működhessék, arra esedezünk kegyes figyelmét fordíttatni, hogy a kapcsolt országok törvényszerű tartományi gyűlést tartsanak, ott minden vélemény nyilatkozata szabad és biztosított legyen, az országgyűlési követküldést elrendezzék, követeket válasszanak s azok által kívánataikat az országgyűlésre, tartományi gyűlések határozatait pedig ő felségének felterjesszék.

Ha ő cs. kir. fensége ezeknek előmozdítását kegyesen eszközölni méltóztatik, s e mellett tőlünk azt kívánandja, liogy-ő fenségét azon részletekre nézve is tájékozhassuk, melyeknek a magyar korona egységének alapján országgyűlésem keresztülvitelére a magyar minisztérium — ha kell, állásának is egybekötésével — ajánlkozni kész, nem fogunk késni ő fensége parancsára a miniszterelnök által ő cs. kir. fenségét személyesen is felvilágosítani.

Ezeknek ekkénti alázatos előterjesztése mellett elég lesz még annyit kijelentenünk, miként azon jegyzék mellett, melyet külügyminisztériumunk ő cs. kir. főhercegségének ez ügyben kezéhez szolgáltatott, az összes minisztériumnak e tárgybani nézetei iránt ő fenségének alapos tájékozásul szolgálhat, s azt mi egészen helyeseljük.

Nem is kételkedhetünk, hogy ezen alázatos előterjesztésünkből ő cs. kir. főhercegsége kegyesen meg fog győződni, miként részünkről nemcsak elnyomási szándok fenn nem forog, de sőt a kapcsolt országokat nemzetiségökben, saját jogaikban és szabadságaikban fenntartani és ezen jogokat és szabadságokat minden méltányos és igazságos engedményekkel gyarapítani a legszívesebben hajlandók vagyunk, hanem felséges urunk, magyar királyi koronájának épségét, s hazánk törvényes önállását oly sérthetlen kincsnek tartjuk, melynek megvédésére, ha a szomorú kénytelenség úgy hozná magával, a legnagyobb áldozatokra, és tömegestőli erőfeszítésre is készeknek nyilatkozunk, teljesen meg lévén győződve, hogy ezen kijelentéssel csak az összes nemzet egyhangú határozatát tolmácsoljuk.

Es midőn a kapcsolt részekben a fegyveres eröveli pártütés már kitört, midőn hazánknak Horvátország részérőli megtámadása minden nap fenyegettetik, ellenünk a határőrvidékek fellázittatnak, és Slavoniából már saját hazánk is fegyveres beütéssel valósággal megtámadtatok, s ezen beütés a szomszéd tartományokból gyülekező rablócsoportok által gyámolittatik, az egészségi határvonal szétbontatik s a bclháború iszonyain kívül hazánk s hazánkon keresztül Európa még a mirigyes nyavalyáknak‘is kitétetik, ő cs. kir. föhercegsége bölcsen méltóztatandik átlátni, hogy a honunk védelmére! készületeket fel nem függeszthetjük, s hazánkban az aldunai részeken már beütött lázadó seregek szétverésével sem késhetünk.

Ez utolsóra nézve a ma kitelendő tíznapi fegyvernyugvás kimenetele fog

határozni; a horvátok ellenében pedig védelmi állapotban fogunk maradni, míg vagy meg nem támadtatunk, vagy a békés kiegyenlítés reményét feladni kénytelenek nem leszünk.

Mi ez idő alatt koronánk épségének védelmére teljes erővel készülni kötelességünknek tartamijuk, a kapcsolt országok erőszakos elszakadását sokáig tétlenül nézni, a király iránti hűség, nemzetünk becsülete nem engedi s mindenesetre gonddal lenni tartozunk, hogy a várakozás a veszélyt ellenünk ne növelje.

Tökéletesen átlátjuk mi is, hogy ha Magyarország polgárháborúba bonyolittatik, pbből az egész birodalomra súlyos következések fognak háromlani, de meg vagyunk győződve, hogy ő fensége sokkal inkább méltányolja a támaszt, melyet Magyarország a felséges uralkodó háznak nyújtani képes, ha egységben, épségben s békében van, mintsem hogy a horvát pártütésseli véres összeütközés kikerülését a magyar korona szétdarabolásával s hazánk becsületének és jogainak feláldozásával megvásárolni kívánná.

Méltóztassék ő cs. kir. főhercegsége minket a törvényes rendnek helyreállításában pártolni, méltóztassék azon lenni, hogy a pártütők meggyőződjenek, miként a pragmatica sanctiónál fogva velünk egyesült birodalom szövetsége a jognak és törvénynek, nem pedig a pártütésnek nyújt gyámolítást, s ez hatalmasabb eszköz leend a rend és békének helyreállítására, mintha tőlünk az kívántatnék, hogy a béke kedvéért adjuk fel koronánk épségét, nemzetünk becsületét és tekintetét, s hagyjuk hazánkat szétdaraboltatni, csak hogy béke legyen minden áron.

A magyar nemzet igazságos és méltányos lesz, harcban és békében egyaránt, de gyáva soha sem lesz.

Ezekből áll, a miket fenséges János főherceg becses közleményére cs. k. főhercegségednek kijelenteni kötelességünknek ismertük.

(Ezen nyilatkozat felolvasása után, melyet a minisztérium János főherceg felhívására a nádor királyi helytartónak adott, Kossuth következőleg folytatá beszédét:)

Ezt feleltük ő fenségének uraim! méltóztatnak átlátni mind azt, hogy János főherceg közbenjárásának a horvátországi híresztelések által annyit a elferdített kikérése minő alapon nyugszik; mind azt, hogy a minisztérium a horvát bonyodalmak, ha lehet, békés kiegyenlítésére, mely utat és politikát vett legyen fel.

Most uraim! önöktől függ e politika fölött határozni, ha tetszik, beei?szkedhetnek önök a horvátok irányában! további lépéseink elhatározásába. — Ha tetszik, mondhatják önök, hogy ezen politika jó, és azt kell követni. — Méltóztassanak hazafiúi bölcseségök s lelkesülésök szerént megmérni a körülményeket és határozni.

A minisztériumra nézve annyit jelentek ki, hogy ha az országgyűlés iránypontot ad azáltal, hogy ezen politikát helyesli, vagy más politikának kiindulási pontját állítja fe], kijelenthetem: míkép a minisztérium előtt semmi rom volna kedvesebb, saját felelőssége szempontjából is, mintha a ház c kérdésnek minden részleteit maga akarná meghatározni. — És ha ezt méltóztatnak tenni, akkor a minisztériumnak könnyű állása lesz, mert neki csak végrehajtani és nem választani kell; a választás pedig nehéz, mikor a körülmények olyanok, hogy szíve sugallatát követni az embernek nem mindég szabad, hanem számot kell vetni a haza állapotával és számot azon eszközökkel, melyek a hazát megmentik. Reánk nézve tehát mi sem lenne kedvezőbb, mint hogy részletekben kiszabják önök a minisztérium eljárását.

Ha önök nézetei saját nézeteinkkel egyezni fognak, más végrehajtó hatalom fog keletkezni. De midőn azt mondom, hogy reánk nézve semmi sem ked-

vesebb, mint hogyha részletekben határozzák meg eljárásnak politikáját: úgy más részről kijelentem, miképen a haza körülményei közt érzem a kötelességet, hogy a felelősség nagyságától nem kell visszaijedni.

Ha tehát önök bölcsesége úgy látja, hogy részletekbe menni nem lehet, hanem azt kívánják, hogy saját felelősségére, de az induló pontnak meghatározása mellett a minisztérium intézkedjék, fejünkkel is örömest fogunk játszani, és becsületes akarattal, legjobb belátásunk szerént úgy fogunk tovább is eljárni, mint az induló pont, melyet választottunk, és a következetesség élőnkbe szabja.

A másik dologra megyek most át uraim! de azt vagyok bátor kérni, nem méltóztatnak-e jónak látni, hogy elkülönözzük e két dolgot? el is fáradtam már, s addig egy kissé megpihennék. — A horvát kérdéshez, mint külön állóhoz, hozzá is lehetne szólani, ha úgy méltóztatnak parancsolni, ha pedig kívánni méltóztatnak, folytatni fogom. (Negyed órai pihenés után:)

Uraim! ha a miniszteri hivatást azon óhajtandó szempontból nézném, hogy a ház elébe diplomatice előterjesztett szón, s annak kénytelenségein túlmenni, ha épen elkerülhetlenül nem szükséges, nem is tanácsos, ha a miniszteriális diplomatiát a nemzet irányában is tiltakozásokban keresni hajlandó volnék, úgy az olasz ügyről nem szólnék, mert van a trónbeszédnek egy erre vonatkozó §-sa s van a választ készítő bizottmány javaslatában egy erre vonatkozó feleleti szakasz, s a ház tanácskoznék és határozna. De én uraira, a inig isten átka miniszternek lenni kényszerít, egy kötelességtől soha sem fogok eltérni, s ezen kötelesség az, hogy minden gondolatommal nyíltan akarok lenni a ház előtt. Azon egyet akarom nehéz pályámról elvinni, hogy a nemzetet nem ámítottam sem szóval sem tettel.

S ezen szempontból akarok szólani a tárgyról. A kérdés, melyről szólani fogok, európai fontosságú, talán az első európai kérdés, mely a magyar nemzet törvényhozási teremében eonstitutionalis állásban tárgyaltatík.

Óhajtom, hogy erre mindnyájan figyelemmel legyünk, de óhajtom azt is, hogy az alkalom által, miszerént egyszer már európai kérdésben is szólhatunk, ne hagyjuk magunkat annyira vitetni, hogy megfeledkezzünk saját hazánk megmentésének eszközeiről, mert én ezen két szempontból tekintem ezen ügyet is t. i. a kül- és belviszonyok szempontjából.

Akárhová küldjön is a ház határozata, egyet óhajtok, óhajtom t. i. azt: hogy a minisztérium politikáját — miről a házat felvilágosítani szerencsém lesz — taglalja a ház, ha tetszik, a hiba s helyeslés, a roszalás szempontjából, csak isten egytől őrizzen, hogy a kérdést akármely oldalról is az indulatok felzaklatására akarnék használni, mert ez kétélű fegyver; két oldalról lehet izgatni, lehet a szabadság nevével, melyet én bálványozok, de lehet kivált itt Magyarországban, hol a nép úgy gondolkozik, mint amint tudjuk, a monarchia érdekében is. — Ne adjunk tehát alkalmat az izgatásra, hanem induljunk a kérdés tárgyalásánál mindenek felett mint magyarok, kik a végett vagyunk itt, hogy hazánk javát eszközöljük, s a mennyire ezzel összefér, mint Európa polgári s nemzeti családja egyik tagjának képviselői.

Mielőtt e tárgyról szólnék, egy kis észrevételt akarok előbocsátani, s az észrevétel ez: miként vélekedésem szerént ott, ahol a nemzet sorsa egy határozat mérlegén méretik, a magán sympathiáknak hallgatni kell, valamint a magán anthipathiáknak is. Itt politikáról van szó. Politikára nézve a háznak kettő közül kell választani; vagy abból indul ki, mit kívánnak a körülmények, vagyis más szóval, mit kíván a politika, mely az exigentiák tudománya, vagy akar indulni elvekből. t

Én ugyan nem ismerek még országot, melynek a körülmények változékonysága szerént változólag kormányoztatni kelletvén, ügyei, a cathedra abstract

elvei szerént intéztethettek volna minden időben egyaránt különbség nélkül. De azért nem akarom mondani, hogy a ház ne tegye, hanem csak azt akarom, ha elvből indul a ház, készüljön el azon elv vaskövetkezéseit mindenekben elfogadni. Ha nem tekintve semmire, azt mondaná: mi magyarok pártoljuk az olasz nemzet felkelését, mert az nemzeti szabadságáért küzd, akkor pártolniok kell önöknek a horvát lázadást is, mert véleményük szerént ők is a szabadságért küzdenek, akkor roszalni kell, hogy Windischgratz a cseh Svornostot összelőtte, egy szóval a dolgot minden következéseivel kell keresztülvinni.

Ha tetszik a háznak azon elv, én nem fogok elmaradni az elv következései megett, csak figyelmeztetni akartam a tisztelt házat arra, hogy az elveknek vannak kikerülhetetlen következéseik is.

Már most nyíltan kimondom: hogy én az olasz nemzet iránt sympathiával viseltetem, óhajtom, hogy az olasz nemzet a civilisatio érdekében is szabad nem zet legyen, szabad nemzeti kormánynyal bírjon. Ez az én magán érzelmem. Ha mint minisztert kérdeznek, el fogom mondani a minisztérium eljárását.

A múlt országgyűlésen, mikor még alig volt minisztérium, hanem voltak, mégis annak jelöltjei, Bécsből — a honnét akkor még Magyarország ügyei is kormányoztattak — azon kérdés intéztetett hozzánk: váljon ha Magyarország a pénz- és hadügyeknek külön kormányzatot követel, hajlandó lesz-e az ausztriai státusadósságokban megosztozni? Kívántatott: nyilatkozzunk e részben s terjesszünk az országgyűlés elébe valamit.

Mi azt feleltük: hogy azt tenni nem fogjuk, Magyarországot in thesi nem ismerjük arra kötelezettnek, hogy az ausztriai adósságokban részt vegyen.

Erre azt mondták: már most Magyarország nem akar részt venni a monarchia közös terheiben, más részről Olaszország el akar szakadni, az sem fogrészt venni aterhekben, mi lesz tehát ebből? Lesz egy általános banqueroute, melynek következményeit a magyarok is fogják érezni, mert Magyarországban 40, 50, 60 millió bankó van keringésben, következve akarnak e segítni az olasz háború becsületes bevégzésére, szóval, akarják-e az urak páitolni az országgyűlésen hogy az olasz háborúra katona kéressék? Mi, mert ismertük az elveknek sikamlós terét, nem feleltünk mást, mint hogy ez lehetetlen, ha mindjárt magára is akarná vállalni az akkoriban még csak kijelelt minisztérium, hogy az országgyűlés elébe ilyen kéréssel járuljon, mert mint a körülmények állnak, meggyőződhetik akárki, hogy nem fog történni semmi, következőleg arra nem ajánlkozhatunk. Hosszas küzdelmek s nehézségek után végre megszületett a miniszteriális kormány. A miniszteriális kormányzat megszületvén, lázadást tapasztalánk minden oldalról, s tapasztalók azt, hogy különösen a horvát ügyben, az ausztriai minisztérium s az ausztriai hatalom részéről ellenünkben nem csak barátság nem, de egyenesen ellenséges indulat követtetik.

Ha az ember kérdezé, miért van ez? azt mondták: az isten szerelméért' Magyarország nem akar státusadósságot vállalni, Olaszország el akar szakadni, akkor mi nem bírjuk az adósságokat, tehát legalább az olasz háborút kell becsületesen bevégezni, s erre Magyarország nem akar segitni. Jellachich pedig segítséget ígért, tehát őt pártoljuk, különben existentiánk forog kérdésben, semmivé leszünk, tehát a honnét segítség jő, a felé nézünk mi is barátságosan. S uraim! itt van azon üdére, mely a magyar kormány eddigi eljárásának erején mindeddig átok gyanánt ült, itt van az, mely sem erőt kifejteni nem engedett annyit, mint a mennyit különben kifejthettünk volna, ha azon kacérkodásunk helyett az ellenkezőt idézhette volna elő a pártütés és mozgalmak irányában az ausztriai hatalom részéről, mely 300 éven át a közös hadsereget kezében tartván, ezen 300 éves kapcsolatnál fogva olyan szálakat tart még kezében most is imitt-amott, melyeknek nyomába is jönni mennyi időbe kerülhet, habár egy mindenható embert is tennének hadügyminiszternek.

A dolog tehát így áll: Mi őfelségének suba sem mulasztottuk el azt tanácsolni. hogy az olasz háborút végezze be; suba sem mulasztottuk el azon meggyőződésünket kimondani, hogy Olaszország megtartása feltarthattan positio, mindég mondtuk, minél inkább késnek a kiegyenlítéssel, annál nagyobb veszteségeikbe fog kerülni, ha ezelőtt három—négy hónappal alkudtak volna, gazdag árt kaptak volna, s minél hátrább mennek, annál kisebbet kapnak, mindég kértük a kiegyenlítést, unszoltuk a békekötést, de azt felelték: hát segítsetek egy becsületes győzedelem kivívására, miszerént becsületes békét eszközölhessünk. Erre mi természetesen összetettük kezeinket s az elvet nem vitatva, mert a polikában, mi nem szükséges, azt nem kell tenni, hanem azt mondtuk: lázadásban van országunk, magunknak sincs elegendő fegyveres erőnk megvédni országunk integritását, következve álmodni sem lehet, hogy segítséget adhassunk. — Kértek, unszoltak, de mi soha sem adtunk, természetesen nem is adhattunk. — A dolognak ily helyzete közt jött elő az országgyűlés megnyitása.

Az országgyűlés megnyitása előtt a minisztérium elébe terjesztetett azon tekintet, hogy miután fejedelmünk a magyar király ausztriai császár is, ha mi arra igényt tartunk — s méltán tartunk igényt — hogy a magyar koronát megtámadok az ausztriai császár minisztériumának pártfogásával ne dicsekedhessenek, ha méltán kívánjuk és követeljük, hogy a dynastiának minden tagja s az ausztriai császár tanácsával egyetemben a magyar korona épségének, a nemzet jogainak s önállásának fenntartásában minket hü szövetségesként segítsen, akkor hasonló tekintettel legyen a magyar király minisztériuma is az ausztriai császár állása iránt, s ne mondjuk, ha az ausztriai császár megtámadtatik külhatalom által, a magyar király minisztériuma nem akar arról semmit sem tudni, vagy ne vegyük rósz néven, ha az ausztriai császár minisztériuma is arra fog fordulni, a hanem hol Ausztria érdeke iránt közelítést lát.

Mi tehát felvéve a dolog állását úgy amint van, arról tökéletesen meggyőződtünk, hogy a kormányzatnak nehéz ösvényén pusztán és egyedül privát sympathiák szempontjából kiindulni nem lehet. Hisz ki ne tudná, ha valaki, bizonyosan a francia nemzet van az olasz ügy iránt sympathiával. Nem jóslatot mondok, hanem mondok oly véleményt, mely Franciaország részéről diplomatice kimondva van, ha respublica lesz a lombard-velencei királyságból, Franciaország pártolni fogja, de ha sardiniai király alatt egy hatalmas monarchia fog támadni, a francia minden sympathiája mellett megveti. Következésképp nem sympathiából, a körülmények megméréséből kell kiindulni.

Én bátor vagyok kérdezni, hogy Carlo-Alberto sardiniai királynak a lombard-velencei királysághoz mennyivel van több joga, mint Jellachichnak a horvát koronához? Én legalább nem tudom, hogy egy hajszálnyival is több joga volna. Károlynak azon harcba, melyet a lombard-velencei nép szabadsága érdekében vi az ausztriai császár ellenében, mennyivel van több joga beavatkozni, mint például a muszka cárnak azon harcba, melyet a pártütő illyrek vívnak a magyar ellen? s azt gondolom, ha mi bárkinek saját ügyeinkbe beavatkozását tapasztalnók, az ausztriai császártól és annak minisztériumától megkívánnók, s pedig azon alapon, hogy ha ő nem szövetségesünk, mi sem vagyunk neki szövetségesei, ha nem barátunk, mi ellenség leszünk, ezen alapon kívánjuk, segítsen minket ezen kül megtámadások ellen.

Uraim! ha elvekből indulunk ki, annak következményeire el kell készülni. De én mindemellett is azt mondom: hogy egyáltalában nem látom át annak szükségét principialis vitatkozásokba ereszkedni; az a tudományok abstract mezejére való.

Ám próbálja meg valaki a kormányzást a körülményekből mindennap felmerülő újabb gyakorlati nehézségek közt, s az első percben el fog csücsülni minden elveivel.

Én uraim! a kérdésben nem akarok semmi egyebet, mint tudatni akarom önökkel a minisztériumnak azon politikáját, melyet én is magaménak vallók, tudatni akarom azon vonalig, a meddig magaménak vallom, s ezen politikát épen ügy, valamint a horvát ügyre nézve a minisztérium egyik diplomaticai iromány-nak felolvasásával feltártam a ház előtt, úgy fel fogom tárni a miniszteriális tanács azon jegyzőkönyvének felolvasásával, mely 1848-diki julius 5 én az országgyűlés megnyitásának reggelén épen a trónbeszéd kérdésében határoztatván, jegyző-könyvbe is igtattatott. (Felolvassa a jegyzőkönyvet, mely így következik):

Az országgyűlési trónbeszédnek a külügyekre, különösen az olaszországi háborúra vonatkozó része végtanáeskozás alá vétetvén:

A miniszteri tanács tekintetbe vévén az országnak több oldalról történt megtámadott állapotát, és tekintetbe vévén azon körülményt, hogy az ország épsége, önállásának és szabadságának biztosítása a védeszközök kiállításában az országgyűléstől rendkívüli áldozatok igénybevételét teszi szükségessé, a hazát fenyegető veszélyek elhárításának kötelessége tehát mindenek felett azt paran-csolja, hogy a trónbeszédben semmi olyas ne mondassák, mi az indulatok felzak-latásával a haza megmentésére szükséges védeszközök gyors és lelkesült kiállítá-sában akadályul szolgálhatna:

abban állapodott meg, hogy ő fenségét megkérje, miszerént az olasz dolgokra vonatkozólag a trónbeszédben egyszerűen azon tények megemlítésére szorítkozni méltóztassék, hogy a lombard velencei királyságban, hol ő felségének seregeit a sardiniai király, s némely más hatalmasságok seregei is megtámadák, a háborút még bevégezni nem lehetett.

Midőn azonban a minisztérium ő fenségének ezen javaslatot teszi, egy-szersmind közakarattal jegyzőkönyvbe iktatni elhatározá: miként ezt koránsem kívánja oly értelemben vétetni, mintha a pragmatica sanctióból, melynek alapján a birodalom kapcsolatának épségben tartását az 1848. 3-dik törvénycikk 2-dik szakasza is kikötötte — Magyarországra háruló azon kötelezettséget, miszerént ő felségét külmegtámadás ellen védeni tartozik, kétségbe vonni akarná.

Sőt inkább az ő felsége iránti hűségre s törvény iránti engedelmességre letett esküje szerént kinyilatkoztatja a minisztérium, hogy mihelyt a magyar ko-ronának territoriális épsége tökéletesen biztosítva, annak területén, a kapcsolt országokat s a határőrvidékeket is világosan ide értve, a rend és törvény iránti engedelmesség helyreállítva és bátorságba helyezve,, nemkülönben hazánk törvé-nyes önállása és szabadsága minden csorbítási törekvések felhagyásával tökéle-teseirmegóva, s az ausztriai kormány részéről is jogszerűség, igazság s a köz-tünk! szövetség természete szerént nyilván és minden kivétel és hátratartott gon-dolat nélkül elismerve, szóval hazánknak és királyunk koronájának morális és materiális épségben tartása, integritása teljes biztosságba helyezve lesz: a minisztérium összesen, és egyenként az országgyűlés irányában állását is kész ahoz kötni, hogy az országban) rendes hadseregnek azon része, mely az ország-ban! rendnek, békének, a nemzet jogainak és szabadságának védelmére nem szükséges, ő felségének külmegtámadás ellen dispositiójára bocsáttassék a prag-matica sanctio értelmében.

És midőn János főherceg különös meghívása következtében gróf Batthyányi Lajos miniszterelnök, ő fenségével a horvát bonyodalmak iránti sze-mélyes értekezés végett most Béesbe megyen, és külügyminisztériumunkat János főherceg ő fenségének julius 27-ről, s az ausztriai minisztériumnak junius 29 ről kelt közlései tárgyában a minisztériumnak julius 4-ről kelt állapodásai nyomán személyes befolyásával támogatandja, a minisztérium egyszersmind megbízza a miniszterelnököt, hogy a fentebbi pontban foglalt ígéretet a szükséghez képest kijelenthesse, s ő fenségét János főherceget mint császári képviselőt, s az ausztriai minisztériumot figyelmeztesse, miként ezen ígéret valósítása már most szorosan

attól függ, hogy az ausztriai minisztérium azon barátságtalan politikát, melyet irányunkban követni látszik, nem csak merőben barátságossá változtassa, hanem a császári hatalom s a dynastia minden tagjai is sikeresen közredolgozzanak, hogy a magyar korona területén a törvényeink iránti hü engedelmesség, rend és béke mihamarább helyreálljon, s hazánknak törvényes önállása és szabadsága minden tekintetben, a pénz- és hadügyek önálló, független és minden beavatkozástól ment kormányzatát is ide értve, nyíltan, őszintén elismerve s megóva legyen: annyival inkább, minthogy a minisztérium az összes nemzettel egyetértőleg változhatlanul el van határozva, a magyar nemzetnek ő felsége által is szentesített önállásából semmi áron egy hajszálnyit sem engedni; s a szövetséges barátságra hasonló barátsággal, ellenségeskedésre jogszerű visszatolással felelni.

Midőn azonban a minisztérium az országbani rend és béke biztos helyreállításának, s az ország önálló morális és materiális épségének biztosítása esetére ő felségének külmegtámadás elleni ótalmazására a pragmatica sanctio értelmében ígérkezik, világosan megjegyezni kívánja, miként az ellen, hogy az ígéret a lombard-velencei olasz nemzet elnyomásában! részvét szándékára magyaráztassék, világosan tiltakozik; s ez ügyben csak arra lehet a fentebbi esetben segédkezet nyújtani hajlandó, hogy a lombard-velencei nemzettel oly egyesség és béke megkötése eszközöltessék, mely egy részt ő felsége méltóságának, másrészt az olasz nemzet jogainak, szabadságának, méltányos kívánatainak egyaránt megfelel.

Ez a minisztérium politikája.

Mit mondott ezzel a minisztérium? azt mondta: ha nem ti csináltátok is a zavart ez országban, de ti szítogatjátok a zavart, segítsetek nekünk rendet csinálni, s szüntessétek meg a szítogatási törekvést, melylyel pedig ellenünk voltatok, ha ezt megteszitek, azon esetre nem az olasz nemzet szabadságának elnyomására, de egy méltányos békének kieszközlésére, külmegtámadás ellen a fejedelemnek segédkezet fogunk nyújtani azon erővel, mely az országbani rendes katonaságból hazánk jogainak, szabadságának, békéjének, csendének fenntartására nem szükséges.

Vagyis máskép: megmondta az olasz népnek — ha nyilvánosságra jön ez — ne feszítsétek túl a húrt, alkudjatok úgy, amint a ti nemzeti szabadságtok básisán alkudnotok lehet; alkudni kell, de túl ne feszítsétek a húrt, mert akkor saját létünkkel fogunk számot vetni, s ha úgy látjuk a dolgot, hogy az ottani béke helyreállítására segítséget nyújtanunk kell, azon feltétel alatt, hogy elébb nálunk állíttassák helyre a béke, meg fog történhetni, hogy segítséget adunk. — Ez morális hatása annak, amit kimondott a minisztérium. S nem tagadom, egy más tekintet is van.

Körülbelül 10—12,000 magyar hős vérzik Olaszországban, azokat mi vissza nem hozhatjuk, mert a törvény, mely nékünk hatalmat adott kezünkbe, ezen sereget künn találta, s ezen seregnek visszakozásához a fejedelemnek személyes hozzájárulása lett volna szükséges.

Könnyű azt mondani uraim! hát kötötte volna a minisztérium állását hozzá, hogy vagy jöjjön haza Olaszországból a magyar katonaság, vagy lelép.

Hisz még csak ez kellett volna, a sereg is kün maradt volna, s azon mi niszterium sem lett volna, mely Magyarország hajóját oly nehéz körülmények közt megtartá, legalább addig, hogy önöktől függjön a hazát megmenteni. Tehát vissza nem hozhattuk.

Én nem tagadom, a magán sympathia olyan, hogy rajtam is — nem teszek belőle titkot — gyakran megtörtént, ha hallottam, hogy győztek az olaszok valamely csatában, lelkem örült, s sympathiámban el tudtam feledkezni arról, hogy saját magyar vitézeinknek vérén van megvásárolva győzelmük. De ha mint magán ember el tudtam erről feledkezni az olasz nemzet iránti sympathiából, a

kormánynak nem szabad arról feledkezni. S még sem mondom azt, hogy tehát küldjünk oda seregeket, hanem ezen morális hatást akarta a ministerium gyakorolni. S ezen vonalig egyet értek, hogy köttessék ott minél előbb olyan béke, mely az olasz nemzet kívánatának, s egyszersmind a trón méltóságának megfeleljen. Mert ha mindezen tekinteteket se.n vettem volna szemügyre, egy van uraim! s nyíltan akarok szólni.

Könnyű mondani, hadd jöjjön haza az a 12,000 magyar, de visszajön vele egyszersmind 35,000 illyr, s visszajön akkor, midőn mi nem vagyunk, nem voltunk készen, 35,000 illyrnek szemébe nézni.

Az ilyen körülmények közt, ha azt mondtuk volna „mindegy, vesszen a nemzeti szabadság, vesszen minden sympathia az olasz iránt“ talán most itt ülne Jcllaebieh Budán. Én hát többet nem szólok, én kötelességemnek tartottam a múltra nézve kimondani, megismertetni a házzal a ministerium politikáját. Ezt megismertetvén, nekem semmi kívánnivalóm nincs a kérdésben.

8. A válaszfelirati vitában.

(A képviselőházban. 1848. júl. 21.)

I.

Én is hivatva érzem magamat Percei úrnak egy pár szót felelni. A loyalis tért szeretem, de az nem loyalís tér, ráfogni a ministeriumra, hogy valamely kérdésnek eldöntését praeoeeupálni, vagy hátráltatni akarja. Mert nem úgy áll a dolog. Ha praesupponál az ember valamely loyalís tért, lehet menydörögni pro testátlókkal.

Tegnapi utolsó szavaim után ennyi és nem több a ház határozata: egy követ úr kérdést támaszt, miképen fogja magát a ministerium aziránt biztosítani, hogy az adandó segély nem fog az absolutismus érdekében használtatni az olasz nemzet szabadsága ellen.

Erre én feleltem s a ház feleletemnek formuláztatását kívánta. Mire én azt válaszoltam, hogy formulázni fogom. Ennyi történt ma és nem több. Ezen formuláimban világosan ben van, hogy a pézügyminister annak teljesítésére egész készséggel ajánlkozott, magában értetvén, hogy a háznak a helyeslés vagy nem helyeslés iránt határozni tökéletes szabadsága fenmaradt. S most, midőn írásban van az, a miről tegnap szó volt, akkor azt mondani: tiltakozom az ellen, hogy praeoeeupálni akarják a dolgot, ez nem loyalís tér, ez szándékos ignorálása a mondottaknak és a felolvasottaknak, ezzel tért nem nyerünk a magyar parlamentben.

Mi a tárgyat illeti, uraim, őszintén megvallom, úgy látszik, én sem diplomatának, sem ministernek való nem vagyok, mert nem követem azon szabályt, mit a világnak minden ministere követ s e tekintetben alkalmasint még tanulnunk kell. Vegyük fel az egész világnak parlamentaris életét, mi történt volna tegnap? A ministerium politikáját nyíltan kitárva, miszerént egyenesen kimondja, hogy azon segélyt, melyet bizonyos feltételek alatt az austriai császárnak, ki egyszersmind magyar király is, az olasz háborúra nyújtani kész, nem kívánja és nem engedi az olasz nemzet elnyomására fordítani, hanem egy oly békének kieszközlésére, mely mind a trón méltóságának, mind az olasz nemzet szabadságának megfelelő legyen, ezt mondom kitárva, azt mondják reá, de ki áll jót azért, hogy az adandó segély nem fog az absolutismus érdekében használtatni? erre a világ-

nak minden ministere azt felelte volna, kimondottam politikámat, azt követni fogom, de hogy miképen, azt nem fogom kimondani.

Én többet mondottam tegnap, s megmondottam, hogy minden gondolatommal nyitva akarok lenni a világ előtt, én tehát a nyíltságot meg fogom tartani és nem fogok minister lenni, mert más minister azt felelte volna rá: ez bizalmatlansági kérdés, mi politikánkat mondottuk, tetszik-e vagy nem, sha tetszik, a ház többsége elfogadja, de egy szót sem szólt volna arról, hogy mikép fogja végrehajtani. Én azonban tovább menteni és megmondottam, miképen értem a dolgot. Ebhez járult még, bog}7 formuláztam is azt, a mit elmondottam.

Nem mondom, hogy ezen formulatióban minden szó benn van a mit mondottam, ez nem is lehet, mert egy improvisált beszéd és formulázott ministerialis politika között nagy a különbség, mert ez mint diplomatikus oklevél megmarad a jegyzőkönyvben, és egy pacificationalis intézkedést foglal magában, a mely nem lehet chartabianka 200 frtól, melyet ki kell fizetni, hanem valamível több. Ha a háznak ez sem elegendő a ministeriális-politika megítélésére, melyet némely követ urak nagyon meg tudtak ítélni, az egyik azt mondotta, hogy különbség vau a tegnapi előadás és a mai formulázás között, a másik pedig azt mondotta, hogy nem akar avatkozni; kijelenteni tehát, hogy a parlamentaris világnak szokásán túl a ministerium többet mondott, mint kellett volna s már most kinyilatkoztatom, hogy itt a bizalomnak és bizalmatlanságnak kérdése forog fen. Tessék már most taglalni a mint tetszik, de én egy szó felvilágosítást többé e tárgyban nem adok és felhívom a házat, váljon az eddigi felvilágosítások nyomán akar-e bizalmat szavazni? (Felkiáltások: akarunk! A háznak igen nagy többsége feláll, zaj, felkiáltások: nem az a kérdés,ez nincs maga rendjén!)

Nem óhajtottam, nem is akartam provocálni ezen scénát, de midőn a loyalitást nem tekintik, hanem azt mondják, hogy a ministerium el akarja vágni a ház szabad akaratának nyilatkozatát, erre azt felelem, törpöljön el az olyan minoritás, mely így violentiálni akarja a dolgokat.

II.

Csak igen keveset akarok mondani, uraim! s reducálni a kérdéseket. Én mindig nondottam, s most is mondom: teljességgel nem tartom azt, hogy a hazára legkevesebb veszély is következnék abból, ha a ház a ministerinmnak akármely tárgybani politikáját nem helyesli, mert a ház fog intézkedni, hogy a hazában kormány legyen.

Hanem abból következik csak veszély, ha ráfogatik valami a ministeriumra, a mi nincs, s ez az, a mi ellen én mindig felszólalok.

Arra nézve, mit Nyáry követ úr mond, hogy csekély kérdés volt, ha nyomassék-e vagy sem, hiszen csak egy szóval sem mondtam, hogy ne nyomassák, hanem arra feleltem, hogy Percei úr ide feláll s azt mondja: tiltakozom, bog}7 itt az érdemleges vitatkozásokat el akarják zárni, praeoccupálni akarják a szabad vélemények nyilatkozását, ez nem áll, ezen vádat nem hagyom magamra száradni, ez a nyílt tényekkel ellenkezik, s ennek következtében azt mondám: annyi nyíltságot a világnak egy ministeriuma sem mutatott volna valamely kérdésben, mint mi ebben mutattunk: mert jövő politikájának nem csak iránypontjait, hanem részleteit is tudatta, nem csak én, hanem a ministerium is adott felvilágosítást; ha még ez sem elég, ha erre azt mondják, el akarja vágni a szabad discussiót, tehát én nem provocáltam a házat bizalom-nyilatkozatra, hanem azt mondtam: így lévén a dolog, egy szó felvilágosítást sem fogok adni a tárgyban, hanem a dolgot bizalmatlanságnak tekintvén, fel fogom szólítani a házat, viseltetik-e a ház

a ministerium politikája iránt bizalommal; vagy nem? A háznak tetszett felállni, én nem tehetek arról, mert valamely tárgyat szavazatra tűzni nem az én tisztemhez tartozik, hanem az elnökéhez. Ez az egyik dolog.

A másik, a mi előbb előterjesztetett.

Én arra, hogy minister vagyok, semmit sem adok, hanem arra, hogy becsületes ember vagyok, adok; s ha valaki szemem közé egy vádat vet, melyet nem mint minister, hanem mint magán emberre vet, azt tűrni nem fogom.

S mi volt azon két seena, melyre Pest követe hivatkozik?

Az, hogy ármány kezelte az országgyűlés óta rábízott képviseletet. Én a későbbi vitatkozáson jelen voltam, s a későbbi viták constatálták előttem, hogy azon érdemes követ úr úgy mondta, mert ő sem szólott arra, hogy nem mondta, hanem: hogy azon szavakkal nem akarta a ministeriumot sérteni.

Már most ez mindegy, elég az hozzá, fenforogván e szó, hogy a ministeriumban, melynek tagja vagyok — bár ne volnék — ármány kezelt, azt mondtam, ezt rágalomnak nevezem, ha be nem bizonyítja.

Másodszor azt vélém, ngy ment volna legrendesebben, ha a ház meghallván a ministerium politikáját, azt mondta volna, tárgyaljuk a feliratot, s midőn rá került volna a sor az olasz ügyre, minden embernek kezénél lett volna a kinyombtt jegyzőkönyv.

Ez lett volna a legrendesebb mód, s mivel a dolgot így láttam, szóltam hozzá, de csak arra és semmi másra; ha azon vád vettetik a ministerium szemére, hogy az violentálja a kérdést, s el akarja vágni a szabad discussió terét, azt mindig visszautasítom; mert arra, hogy minister vagyok, semmit sem adok, de mint becsületes ember, nem hagyok magamon szennyet száradni.

III.

Egy szót kell az érdemes követ úr beszédére mondanom.

Én az eszméknek sommiféle vitatásától a hazára nézve semmi káros következésektől nem tartok, hanem gyanúsítást soha tűrni nem fogok.

Nem tudnak a tárgyról beszélni, hogy ne gyanúsítsanak, hogy ne bántsák azon érzetet, mely minden ember előtt legbeesesebb.

Mit mondott az érdemes követ úr? Azt mondta: a ministerium jóformán kicsalta a nemzettől a 200 ezer katonát, minthogy nem szólt az olasz háborúról, mert akkor talán nem adtunk volna.

Gyönyörű hazafiság, midőn az mondatik: itt a muszka, a horvátok, szerbek háborognak, azt mind ki kell békíteni, s előbb megkérdem, hogyan akarnak bánni az olaszszal, s ha azzal nem úgy bánnak mint nekem telszik, nem akarom a hazát megmenteni.

Ezt simpliciter mellőzve, majd lassankint megismerkedünk, s kiki fogja magát tájékozni. Azokra, mik az olaszországi dolgokra nézve moddattak, egy szót sem felelek, mert abban nem látok veszélyt, ha a követ úr így, — én pedig amúgy gondolkozom. De ha azzal állnak elő: miért nem mondták, az urak ki akarták csalni a kétszáz ezeret, most midőn megvan, el akarják vinni Olaszországba, ez megint oly gyanúsítás, mit tűrni nem fogok. Nem akarok senkit legtávolabbról is bántani, de úgy látszik, hogy a parlamentáris téren gyermeknemzet vagyunk — magamat is belefoglalom — s átalában nem tudjuk magunkat tájékozni azon magas helyzeten, hová egy nemzet képviselőit helyezi. Magamat is bele értem, hogy senki magát sértve ne érezze; hanem épen azért méltóztassanak felhagyni azon modorral, hogy egyik azt mondja: ármánykodnak, s midőn min-

dent kitálal az ember, azt mondják, nem elég, még többet, a második pedig: gyanús úton járnak; a harmadik: kicsalták a katonát.

Méltóztassanak ilyesekkel felhagyni, mert ez szenvedélyre vezet, pedig hol egyszer szenvedély van, ott furcsa dolog történhetik; egyik is másik is szétnéz, a felzaklatott habok hova csapódnak. Ne bántsuk tehát, hanem maradjunk a tárgynál.

Vélekedésem szerént a tárgy az: első kérdés: akar-e a ház, vagy nem akar az olasz dolgok iránt a ministeriális politika helyeslésébe vagy roszalásába általánosan beavatkozni, vagy pedig akarja a ház azt, hogy most ezen felvilágosításokat tudomásul vevén, mikor a válaszfeliratnak illerő pontja elő fog kerülni, annak partialis pontjainál fog ítéletet mondani a ministerinm eljárására. Én, hogy a dologban haladjunk, mert valóban ha szabad kérnem valamit, hát azt is kérem, meltóztassék a ház kegyesen figyelmezni, hogy az érdemes követ uraknak is igen nagy hivatás jutott, hogy tanácskozzanak s végezzenek az ország dolgai felett, hanem ezen hivatás — mert követek vagyunk — nekünk is jutott, s azonkívül kormányozni is kell, még pedig nem organisált állapotban, úgy hogy szinte kívánná az ember, hogy 300 óra legyen egy napban, mert különben nem érünk reá tenni mind azt, mit tenni kell.

Kíméljük tehát az időt, mert míg disputáinak, az ország kormányzatlanul van; célszerűnek tartom, ha a ház azt pro nóta venné — egyenesen agy is van szerkesztve, hogy a jegyzőkönyvhez tartozik — s ezzel azt teszi a ház, mi minden jegyzőkönyvvel történik.

Végezzük be az általános vitatkozást, s úgy menjünk specialitásokra. Kívánom, a felett méltóztassanak határozni, ha be akarják-e végezni az általános discussiót, s pontonként tárgyalni a válaszfeliratot — melyre nézve én még égy szót, egyetlen betűt sem mondtam — kell-e mondom a válaszfelirat, vagy minő módosítással kell·?

Eddig csak politikát fedeztem fel, hogy a ház tájékozva legyen, a tárgyalásnál egyik vagy másik pontot elfogadni vagy nem fogadni, és számot vetvén hazafiságával, meggyőződésével, az egyes pontoknál határozni fog. Ha különböző volna e résznél a vélemény, talán a felett szavaznánk, által akar-e menni a ház az egyes pontok tárgyalására a nélkül, hogy valamely politikának helyeslése vagy nem helyeslése megállapítva volna.

Nem akarja a ministerium a háznak e részbeni határozatát kikerülni; hanem tájékozva van c ház; menjünk egyes pontokra, akkor viszont vegye a ház azon felvilágosítást, melyet a ministerium adott, tájékozásnak.

Nem volt ministerium, mely annyit fedezett volna fel mint mi, s mégis azt mondják, nem egyenes úton járt el.

7. A székely telepítés ügyében.

(A felsőházban. 1848. aug. 7.)

Mi az első tárgyat illeti, hogy a képviselőház határozatainak közlése iránt nincs tisztába hozva a dolog, kétségtelenül igaz, de nem gondolom, hogy e jelen percben az országgyűlésnek rendezésével foglalatoskodni tanácsos velna, s átalában óhajtanám, hogy a ház azon meggyőződésből indulva ki, mikép most mindenek felett a hazának jelen körülményeire kell intézni gondoskodását, ne keresné az alkalmat bizonyos juris publici kérdések fejtegetésére, melyekre ráérünk akkor, ha honunk békében s nyugalomban lesz.

Mint mondám, annyi áll, hogy mit a képviselőház határoz mint törvényhozási tárgyat, azt elnöke által a felsőház elnökének átküldi, mit ezenkívül tesz

a képviselőház, arról nem szükség hogy a felsőháznak tudomása legyen, mihelyt t. i. a képviselőhöz törvényt nem akar alkotni; valamint a képviselőház sem kívánja, hogy azon határozatokról, melyeket a felsőhöz teszen, mint például: rendezése tekintetében tett határozatairól, értesittessék.

Egyébiránt idővel ennek is tisztába kell jöni, de most nem szeretnék ily kényes dologba bocsátkozni.

Magára a budgetre nézve, mint kijelentén!, ha a háznak tetszik úgy intézkedni, hogy nekem alkalmat nyújt felvilágosítást adni, semmi észrevételem nem lesz; de annyit kénytelen vagyok megjegyezni, miként azon felvilágosítások adásával, sem igenre sem nemre nem akarok befolyással lenni, mintegy megelőzőleg azon kérdésre, hogy a pénzügyi és az adóajánlási dologban a két ház mi viszonyban áll egymással, mert ezt is azon közjogi kérdések közé számítom, melyeket kétségtelenül tisztába kell hozni, de melyeknek részletes principialis fejtegetését nem tartanám tanácsosnak, s ezen, mint minister által tett nyilatkozatomat óhajtanám a jegyzőkönyvbe is felvenni, miszerént t. i. szívesen ajánlkozom minden felvilágosítások megadására, s ha erre a ház nekem alkalmat nyújt, méltóztassék velem parancsolni, de ezzel nem akarok azon jurispubliei kérdés elintézésének derogálni, sem jobbra sem balra.

Mi a törvényjavaslatot illeti: a felsöháztól függ határozni, váljon kívánja-e azt mindjárt tárgyalni vagy nem? Mennyire tudom, nagyon csekély azon különbség, mely az eredetileg kinyomatott törvényjavaslat, és a képviselőház által megállapított között fenforog, s mindössze is a 3-dik és 4-dik szakaszban történt módosítás.

Ha tetszik a háznak ezen töryényjavaslatnak felvételét elhalasztani, az iránt nincs észrevételem, ámbár megvallom, miszerént helyeztetek némi súlyt abban, hogy a felsőház részéről is azon szándok, mely alkalmai szolgál ezen törvényszabályzat behozására, annak elvbeni elfogadása által megerősittessék. Helyeztetek benne némi súlyt épen a jelen körülmények közt s e szempontból véve fel a dolgot, bátor vagyok a tisztelt házat kérni, miszerént megengedni méltóztassék, hogy az átalános tárgyalásra vonatkozó nézeteimet, melyek e törvénycikk behozatalára indítottak, kifejtsem; egyszersmind némi tán fenforgandó aggodalmaknak ha lehetséges, megelőzésére közredolgozzam.

Először is esedezem, ne méltóztassanak ezen törvénycikket úgy, mint telepítési törvényt tekinteni, mert nem az a célja, hogy a tiílnépesitett vidékek lakosainak földdeli ellátásáról gondoskodjék, hanem hogy biztosítsuk Magyarországot azon vidékek berohanásai ellen, melyeken ilyeket, mint a história mutatja, már negyedszer tapasztalunk, mondom ezen törvénycikknek célja, miszerént ne legyünk kitéve annak, hogy saját hazánkban irtóháborut viseljen ellenünk valaki. Egy részről senkinek magánjogát nem bántani, senkit az ország lakosai közül a neki törvény és alkotmány által adott szabadságban s jogokban korlátozni, más részről biztosítani a magyar nemzetiséget az ottani vidéken, úgy hiszem, magas cél és a legszelídebb mód, mit gondolni lehet; nem lévén arról szó, hogy akárkire rátoljnk nyelvűnket, hanem hogy a magyar fajt oly állapotba tegyük, miszerént ne legyen kénytelen existentiája végett küzdeni azon vidéken, hol már negyedszer van berohanásnak s lázadásnak kitéve.

Csak ezen szempontból indultam volna ki, nem magyar telepítésekről szólanék, s nem különösen a székelyekről, mert az általános telepítés eszméje sokkal inkább más tekintetek alá esik, mintsem hogy a törvényjavaslatot azon szempontból lehetne megítélni, hogy váljon nem kell-e másnak a telepítés általi ellátásáról gondoskodni?

Előbocsátom még azt, miért említem különösen a székelyeket? Ennek oka egyenesen az: mert először helyeztetek benne súlyt, hogy a magyar törvényhozás az egymástól oly sokáig elszakadva volt két testvérhazának egyesülése első

percében mutassa meg azt, hogy gondoskodni a volt erdélyi testvéreinkről első kötelességei, s feladatai közé számítja.

Valamint itt e tágynál alkalmat vettem magamnak, mert összevág ecikk Magyarországnak biztosításával a lázadás ellen, s a székelységnek némi könnyítés adásával, minthogy túlnépesedett vidékei vannak, úgy örömmel fogok megragadni minden ezutánit is, melyben azon szives gondoskodást és készséget, melyet erdélyi testvéreinkkel éreztetni kívánok, nem csak a székelyekre szoritni, hanem országunk minden vidékbeli lakosaira kiterjeszteni alkalmam lehessen.

Ez a második, mit ezen törvénycikkre nézve indító ok gyanánt megemlíteni szükségesnek tartottam.

Még egyet kívánok némi előfordulható aggodalom eloszlatására előterjeszteni.

Λ mult országgyűlés a veszteségérti kárpótlást a nemzet becsületének oltalma alá helyezé, s ezen kárpótlásnak mintegy alapjául a kincstári javakat jelölé ki. Azért említem azt, nehogy valaki talán oda magyarázza a dolgot, hogy midőn itt a kincstári javakra történendő teljesítésről van szó, ez által a ministerium, vagy bízvást mondhatom, a képviselőház részéről azon garantiának kevesitése céloztatnék, mely az úrbéri veszteségekért! kárpótlás fejében a múlt országgyűlés részéről kitűzve és a nemzet becsületének oltalma alá helyezve van. Igen óhajtanám, hogy a zavaros viszonyok közt, melyekben élünk, melyek közepeit azon pár hónap lefolyt, mi alatt a kormánynak nehéz gondjait viseltük, azon veszteségek becsűjének végrehajtására annyi időt nyertünk volna; de azt vélem, a ház sokkal inkább ismeri a hazának körülményeit, mintsem e részben a ministerium mentsége lenne szükséges, hogy a három hónap alatt, midőn ily körülmények között vagyunk, nem tudta az evalvatiót megtenni.

Meg vagyok győződve, hogy e tárgyban a méltányosság tekintetéből valaminek történni kell, s azért jelentem, hogy már a képviselőházban engedelmet is kértem, miként törvényjavaslatot nyújthassak be, miszerént addig is, míg az evalvatiók megtörténnek, e részben két rendbeli segedelmet nyújthassak.

Az egyik a hitelintézet oly felállítása, miszerént az egy részről biztos alapokra legyen fektetve, s más részről oly financiális erisisek közepette, mint melyekben most vagyunk, hol bajosan lehet reményleni, váljon a hitelintézetek a világon gyakorlatban levő hitellevelek készpénzérti kelendőségének fognak-e örvendhetni, ha bár mennyire biztosítottak lennénk is, mert ilyenek most Európa körülményei, a hitelintézet részéről pénzzel történhessék meg a fizetés, nem annyira maga a kölcsönadás, mint inkább azon hitelleveleknek leszámítolása, vagy átváltoztatása által.

A másik, mire engedelmet kértem az: hogy engedje meg a törvényhozás, miként addig is, míg az evalvatió megtörténhetik, minden magyar birtokosnak, ki urbériséget vesztett s veszteségét bebizonyíthatja, minden telekre számítva bizonyos összeget, melyről okvetlenül fel lehet tenni hogy illetni fogja, bármily alacsonyan történjék a kármentesítés, előlegezhessek.

Ezt csak azért említém, nehogy valakiben aggodalom támadjon, miszerént ezen telepítési törvény által csonkítani, vagyis inkább háttérbe szorítani akarnók valósítását azon ígéretnek, melyet a múlt törvényhozás a nemzet becsületének oltalma alá helyezett.

Ezt nemcsak tenni nem akarom, de meg- akarom előzni gyakorlati kivitelét az evalvatiónak oly gyakorlat által, melyre nézve úgy reménylem, sem az alsó, sem a felsőház nem fogja megtagadni a szükséges módokat.

Ezt előre bocsátva kijelentem, mikép általában nincs a minisztériumnak szándékában ezen telepítést úgy hozni foganatba, hogy a kincstár javai ingyen adassanak át.

Nines ugyan erről világosan szó a törvényjavaslatban, (le meg van mondva,

hogy oly méltányos föltételek alapján eszközölje a ministerium a telepítést, mely a telepedőknek, a birtok tulajdoni jogának és szabadságának mcgszcrezhetését is ne csak biztosítsa, hanem lehetőségig könnyítse is.

Benn van azon eszme, hogy a föld ingyen nem adatik.

Részletesebbet azért nem szeretnék a törvénybe tétetni, mert magát az „ingyen“ szót sem akarom úgy definiáltatni, hogy bal magyarázatra adjon alkalmat, mert valamint ajándékot adni valakinek nincs szándékom, úgy erre egyes partialis kisebb esetek mégis fenforoghatnak; mert teszem, ha valaki most azon harcban nemzetünk oltalmában különösen kitünteti magát, hogy annak hazafiiui önfeláldozását a nemzet kis áldozattal ne méltányolja, azt tartom, erre nézve nem lesz nehézség.

Elvűl el nem fogadom az „ingycn“ kitételt, valamint más részről azt sem óhajtanám, hogy több mondassák e tekintetben, mint a törvényjavaslatban van, és ezen ingyen nem adás mintegy úgy definiáltassék, hogy például hozza be a minister az Angliában jobban ismeretes bérrendszert, és nyújtson módot arra, hogy a telepedő apró részletekben is a tökétletehesse, míg azon földnek tulajdonosává válik.

Én ugyan leginkább ezen rendszert fogom alkalmazni, de azért még sem szeretném kimondatva látni, mert lehet más mód is, melyet a körülmények tanácsosnak fognak mutatni. Így például nem tudom, váljon Krassómegyében, hol a széleket kell őrizni a szerbek berohanása ellen, a viszonyok nem lesznek-e olyanok, hogy a helyett, hogy bért kívánnék,talán szélőrzési kötelességet fogok kívánni? azt vélem azonban, hogy ily feltételek alapján netalán teendő telepítés általában ingyen nem történik, mihelyt t. í. bizonyos készpénz! fizetés helyett valakitől kívántainak oly fontos szolgálatok, melyekkel más polgárai a hazának ily mértékben nem tartoznak.

Ezzel nem akarom mondani, hogy ez fog történni, de nem is akarom kizárni a tehetséget, hogy ez történhessék.

Csak annyiban akartam a házat ezekkel felvilágosítani, miszerént ha valakinek aggodalma volna az iránt, hogy ezen telepítések által az úrbéri kármentesítések tekintetében adott biztosíték kevcsülni, csorbulni fog, tegyen ezen aggodalom eloszlatva; mert ez a ministeriumnak egyátalában nincs szándékában. Tapasztalni fogja még c sessio alatt a ház, miserént törvényjavaslatokkal fogok előállani, melyek úgyhiszem az úrbéri kármentesítésnek valósítását mihamarabb lehetségessé teendik. Ha ezen aggodalom el tesz oszlatva, azt tartom, nem nagy nehézségre fog találni a törvényjavaslat, mely mint reményiem, helyesléslését bírja a nemzetnek, a mennyiben a székelyek és magyarok iránt rokonszenvet mutat, s pedig úgy, hogy ez által financialitcr nem vesztünk semmit, biztosítjuk ellenben hazánkban nemzetünket oly veszély ellen, mint a melynek most a hálátlanság tesz ki bennünket, igenis hálátlanság; mert oly nemzet elten támadni fel, mely minden jogait s szabadságait nyelvrei tekintet nélkül testvériesen megosztja a hon minden polgáraival, oly cselekedet, melyet méltó hálátlanságnak nevezni. Csak ennyit boesátván elő, kérem a tisztelt házat, miszerént ha elhalasztandónak véli ezen törvényjavaslat felvételét, nem teszek ellene; — de azt tartom, miként az itt előadottak nem elég ok arra, hogy azon törvényjavaslat most ne tárgyaltassék.

8. A nevelésügy tárgyában.

(A képviselőházban. 1848. aug. 24.)

A népnevelés fontosságától áthatva, c dolgot azok közé számítom, melyekről éltemben sokat gondolkoztam, s nem mulasztottam el egy parányi kis számvetést tenni magammal arra nézve, hogy midőn azt mondjuk, „legyen ingyen népnevelési egyszersmind tudjuk, hogy az mennyibe kerül.

És néztem Európának c részbeni költségvetéseit, különösen Poroszországét, hol a nevelésre nézve sok történt; néztem Szászországot, s annak minden tartományait, s ezen arány szerént csak egy nyomorult ellátásáról a néptanítóknak, az iskolamestereknek, hol nem is ezrek- nem is százakról, hanem csak olyan sommácskákról lehetett szó, miszerént ne legyen kénytelen a nevelés magas hivatása közben élelmi gondokkal küzdeni; számot vetettem Magyarország szükségeivel, és oly borzasztó összeg állott elő papiroson, melynek megbirhatása mellett kétségbe esem; mert 30 — 40 millió körül van szó csak arra, hogy az első legnélkülözhetlenebb szükségek fedeztessenek.

Ezen tapasztalást, melyet szereztem, csak azért említém meg, mert vajmi könnyű mondani: „fizesse a státus a népnevelési költségeket!“ de mikor nincsen egy feneketlen, kimeríthetlen kútja az álladalomnak, mely teli van kész aranyokkal, midőn azt mondjuk, hogy fizessünk, eszünkbe kell jutni a honnannak is.

Midőn ezen számvetést megtettem, kimondhatlan szomorú érzet lepett el, de megvallom, hogy ezen szomorúság közben végig vizsgálva országunk körülményeit, némi megnyugtatásra akadtam, arra t. i. hogy nem ismerek, nem mondom Európának, hanem az ismeretes világnak minden országai között tartományt, hol ha a községi rendszer jól kifejtetik, és helyesen alkalmaztatik, a népnevelési oly kevés áldozattal oly magas fokra lehessen emelni, mint Magyarországon; de ha a községi rendszert a szükségek rovatából kitöröljük, akkor Magyarországot képtelennek hiszem csak az iskolatanítók fizetésére is.

Megmondom miért, hogy épen Magyarországot látom ily helyzetben. — Példa gyanánt egy pár szóval említem a szabad Amerika népét; az azon ösztönnél fogva, mely a nemzetben nem csak egyénileg, de nemzetileg is meg van — a terjeszkedést a két óceánig természetes hivatásához számítván, amint egy bizonyos tartományt kijelelt, hogy az idővel ő hozzá fog tartozni, előmennek a civilisatio praecursorai, az úgynevezett squatterck, egy lovas taligával s kezdenek irtogatni. Amint 50—60 ember irtásokat csinál oly helyeken, hol addig emberi szó nem hallatszott, azt mondja az éjszakamerikai szövetséges státus: ez a mi territóriumunk, menjen oda egy mérnök, s húzzon egy diagonalis vonali, s ossza cl 600 holdból álló darabokra azon tartományt, s mielőtt ember volna, elosztják, s minden 600 hold mellé oda ütik a karót, s minden 16-dik karóra oda van írva: „népnevelés alapja. “

Mielőtt ember, város volna, a jövő nevelésnek alapja inára 16-dik karón ki van mutatva.

S ennek alapján volt lehetséges, hogy ily rövid idő alatt Amerika a népnevelésre nézve többet tett, mint a vén Európának akármely nemzete.

Magyarországban még eddig úgy hiszem cultusminiszter úr ily rövid idő alatt teljességgel nem lehetett azon helyzetben, hogy ő azt felvehette volna, mi az mind, mit a községi nevelés Magyarországban már bír, de azt tudom, hogy a lege-

lök elkülönözése Magyarországnak egy harmadában alig van végrehajtva, tudom, hogy a követ urak minden színkülönbség nélkül alkalmasint mindnyájan a birtok elkülönözését a volt földesúr, s az úgynevezett volt jobbágyság közt a legszükségesebb teendők közé számítják, mert az a honpolgárok különböző osztályai közt örökös gyülölségnek kútforrása, mi a státus érdekével is ellenkezik.

Megvallom, ott találom reményemnek istápját, hogy Magyarország jobb és nagyobb kiterjedésben fog rendelkezhetni és gondoskodhatni a nevelés szükségeiről, ha ilyen legelőelkülönzés kérdésénél nem veszti szem elöl, hogy az, mi abból a nevelésre adatik, adatik mindnyájunknak, mert adatik a civilisatiónak, s azáltal a szabadságnak.

De épen azért, mert azon meggyőződésben vagyok, hogy itt kell főkép a magyar nevelésnek nem csak első szükségeit, de egyszersmind a magyar népnevelésnek azon eélravetésre nézve szükséges költségeket is keresni, mely célt szem előtt kell a népnevelésben tartani, t. i. hogy midőn az ember kedélyét a szív azon erkölcsiségére alapítjuk, s az erkölcsiségnél a vallásra figyelemmel vagyunk, más részről ne akarjunk a falusi emberből, kinek rendeltetése az, mit Cato egy szabad emberhez legméltóbbnak mondott, a földet saját kezével mívelni, abbé] ne akarjunk mást nevelni, mint mire az ő születése és helybeztctese által az isten mintegy újjal mutatta ki a tömegnek rendeltetését, szabadságában hagyván egyeseknek, a kiválást.

Tehát, hogy úgy alkottassanak a nevelő intézetek, miszerént ne csak látszassanak nevelni, de neveljék is a népet azzá, mi jövendő rendeltetése, jogait ismerő, szabadságát érző, vallásos okszerű földmívelővé, épen azon legelőelkülönzési kérdésekben találom kútfejét annak, hogy így lehessen coordinálni. Ha ez nem volna, kétségbe esném a költségek mikénti fedezésére nézve, de mivel így van, a háznak különös figyelmébe ajánlom: ne méltóztassanak a községek morális individualitását, mint eszközt a státus nagy céljainak kivtelében kitörölni a nevelés dolgában, mert ha ebben kitörülte, ki fogja törülni másokban is, melyek kevésbé fontosak, mint a nevelés.

A sors úgy akarta, hogy miniszter legyek, s azt mondják, az embernek természetében fekszik hatalomra vágyni. Én nem találom magamban ezen természetet. Én azt mondom, nekem nem kell azon hatalom, mely a nép szabadságát kezében tartja. Én szabad népet akarok a helységben, a családban, a községekben, a megyében, s szabad népet mindenütt.

Λ szabadság egymásrai rakásában találom, mit szabadságnak nevezek, nem pedig egy miniszter centrális hatalmában, s mert így gondolkozom, kérem a házat, a közönséget minélinkább fejlessze, mert ebben fekszik a státus szabadságának legbiztosabb és leghatalmasabb talpköve.

Midőn ezt mondom, nem áll nézetem ellentétben az 1848-diki 20-dik törvénycikk 3. §-val; mert ez azt mondja: hogy az iskolai szükségek közállodalmi költségek által fedeztessenek. Ezek felvételének különböző módjai vannak. Hát váljon a megyének szükségei nem közálladalmi költségek által fedeztetnek-e? Igenis! de a felvételben különbséget kell tenni különböző dolgokra nézve.

Nem tartozik a jelen tárgyra, bocsátkozni az adórendszerbe, de azt vélem, hogy az adórendszert okszerűen nem fogjuk kifejleszteni, hacsak egymásra nem rakjuk a költségeket s azoknak fedezési kötelességét, fedezze a község a közös költségeket, mennyiben bírja; mert mennyiben nem bírja — minthogy a község a státus organismusának egyik eszköze — a státusnak kötelessége az administratióra nézve a közszükségek fedezésének eszközlését elősegíteni, — de elvenni, kitörülni a községet a státus léteiének orgánumai közül, nem találom célszerűnek.

Fedezze a megye saját költségeit, csakhogy ezek az adó felvételénél ne állíttassanak ellentétbe egymással s valamely egyes rovatnak fedezése ne hárít-

tassék a község nyakába gyűlöletesség gyanánt. — Midőn a községekben mégha tároztatik az adó, úgy határoztassék meg, hogy a népben a nevelés iránt gyülölséget ne gerjeszszen, mint gerjesztett eddigelé azáltal, hogy a tanító házról házra volt kénytelen járni azon néhány garasért s maroknyi búzáért, mely a gyermekek nevelésére szükséges λ'oïí.

Ha ez elmellöztetik és mondatik, hogy a népnevclésnek költségei ezen és ezen arányban legyenek, s nem mondatik, hogy öt vagy tíz percent legyen, hanem, ha annak arányában a község budgetjébe felvétetik, s nem specificáltatik, hogy ennyi és ennyi jár az iskolamesternek, hanem általánosan határoztatik, hogy az iskolamester illetőségét a közös községi pénztárból megkapja, akkor az eddigi bajok elenyésznek, és e mellett respectálva van a község, a melyet kifejteni óhajtok, mint a szabadság legbiztosabb eszközét.

A felolvasott módosítások közt van egy-kettő — hirtelen nem tudom megmondani — melyre nézve azt vélem, hogy megegyezik vélekedésemmel, s örömest hozzá fogok járulni, hanem csak styláris szempontból, hogy épen oly félreértésre ne adjunk alkalmat, mintha rögtön akarná a törvényhozás azon állapotot, hogy elkülönözve a többi község adójától, külön vettessék ki az iskolaadó, és külön szedegessék be, mi az adórendszerrel ellentétben állana. Annálfogva azt lehetne mondani: „hogy ezen szükségek fedezésére való költségeket a közös költségvetésben a községek viseljék." — Csak ezen szóra nézve „külön" van észrevételem.

Egyébiránt a dolog lényege az: hogy ne függesszük fel a népnevelésröli gondoskodást oly kérdésektől, melyek bajosan fognak ez országgyűlésen elintéztetni, s mennyire nekem is egy kis statistikai ismereteim vannak, azt mondom, hogy ha clintéztetnének is financiális tekintetben, nem volnának oly rettenetes resultátummal, mint azt némelyek hiszik; mert attól tartok, hogy ezen kérdések elintézéséből új teher fog a polgárokra háríttatni. — Ha arról van szó, hogy például, az esztergomi érseknek sokacska az, amit bír, azt megengedem; de ellenben más lelkészeknek és káplánoknak nincs elég, és ha commassáljuk a szükségeket, aligha nem fogna a pótlásnak szüksége előállani. Nem tanácsos tehát a dolgot in abstract© felvenni, hanem jó a terrénumot ismerni.

Képviselő társunk Dobozy úr azt mondá, hogy a költségekről külön törvénycikk intézkedjék. Hát ha nem lesz meghozva az országgyűlésen a külön törvénycikk, ki fogja a költségeket fedezni? Egy részről követ úr azt mondá: előlegezze a státus. — Ismét kérdem: honnan? hisz előbb pénzt, vagy adósságot kell csinálni, sha parancsolják, hogy előlegezzek 1000 forintot, ha nincsen, nem tehetem. — így a státusra nézve is könnyű kimondani az előlegezést, anélkül, hogy tudná mennyit, anélkül, hogy az országgyűlés a budgetet megállapítaná, anélkül, hogy a hitelnyításnak mennyisége, melylyel dolgozni fog a financminiszter — megszabattatnék.

Mindezeket-nem lehet kiszámítni, mert nem ismerjük, s ha azt mondjuk: majd ezen és ezen törvénycikk mindezekről fog intézkedni, azzal célt nem érünk, hanem érünk célt azzal, ha általánosan kimondjuk: hogy a község budgetjébe tartozik a helybeli nevelés bizonyos mértékig, mely semmi esetre ne támadja meg azon községnek tőkeértékét, s a mennyire nem bírja a község, pótolja az álladalom.

Ha ezt tesszük, akkor a legközelebbi összeillésig a cultusminiszter úr az előkészületeket megteheti, anélkül célt nem érünk.

9. Dragos interpellátiójára az oláhok üldöztetése iránt.

(A képviselőházban. 1848. aug. 21.)

Uraim! Én mint ember, Krisztus vallásának követője vagyok, ki arra tanított, hogy szeressük felebarátinkat, mint önnön magunkat, s én az egész emberi nemzetet, a mennyire az emberi gyarlóságtól kitelik, szeretettel szorítanám szivemhez. — Mint polgár az egyenlőség embere vagyok, ki senkitől nem kérdem e honban, melyik templomban imádja istenét, hanem azt szeretném, hogy e honnak minden polgára közösen élvezze mind a jogot, úgy a szabadságot is. — Ezen érzettől lelkesülve megmondom, hogy a Magyarországot lakó különféle népfajok között olyan szellemű s irányzatú agitatiók történtek, melyek a közös jog, szabadság s a haza egységével ellenkeznek.

Az erdélyi aristocratiáról bűnök mondattak az oláhság irányában. — Én Erdélynek jelen viszonyait és férfiait nem ismerem, hanem hogy a régi bűnökkel terhes, az igaz; csak azon csodálkozom, hogy azon bűnök alapján most kell a hont veszélyeztető agitatióknak történni, mikor letetetett az első szó és talap a sérelmek orvoslására, s azért, mert nem lehetett 24 óra alatt ezredévnek bűneit megorvolni, annyi bajok között tehát a múlt aristoeratiának bűnei mclegíttetnek fel, hogy a nép most se legyen bizodalommal.

Másodszor, könnyű azt mondani: a „nép“, de a nép nevével sok ember visszaél.

Krassómegyének 30 ezer embere, hol Murgu úr népgyűlést tartott, Magyar- és Erdélyországot nem képviseli, s ha azt arrogálja magának, hogy ő fog szabni törvényt, akkor magának oly hatalmat arrogál, melyet tűrni nem fogunk, egy embernek szava nem a nép szava, s aki néhány ember szavára hivatkozik, ne vegye szájára a nép nevét.

Mi az egyházat illeti, mert a múlt időkből az úgynevezett rác hierarchiának járma alatt nyögött az oláh nép, tehát ez a jelen kornak bűne-c? nem mondotta-e egy követ úr, hogy e kérdésnek kibonyolítása practicus rendelkezéseket kíván, melyeket nem lehet 24 óra alatt megtenni?

Én kijelentem, hogy, az oláh egyház függetlenítését, elválasztását a rácktól, a körülményeknél fogva szükségesnek tartom, és azon vélekedésben vagyok, hogy ennek meg kell történni, ámbár ezt illogicusnak tartom, mert íllogicus gondolat, nyelv szerént mérni a vallást s nem hit szerént, mert hogy valaki zsidó, római catholicus keleti, egyházbeli, vagy református, azt értem, hanem hogy van német vallás, oláh vallás, rác vallás, ezt nem értem.

Tehát meg kell történni az elválasztásnak, mert a körülmények kénytelensége mondja ezt, de ebben nincsen logika. — Azonban a logikát kevesebbre kell becsülni, mint a megnyugtatást és kénytelenséget. — De az más, amit egy követ úr mondott, hogy mindjárt lesz nyugalom, ha teljesíttetik a nép kívánsága, azért említettem oly nyomatékkal ezen szót „nép“, hogy nem mind nép, ami annak mondatík, ha t. i. az általa választott kapitányt a minisztérium helybenhagyja. — Hát micsoda a szerb lázadás odalent, van-e jog, szabadság s törvény, melyet a szerbekkel meg nem osztottunk? Nincs. Az egyházra nézve nem történt-e mindjárt az új kormány első percében intézkedés, a mely, hogy előbb nem teljesíttetett, panasznak volt oka, nem hivatott-e mindjárt össze a zsinat, de meg nem tartatott, hanem a lázadók gyűlést tartottak Karlovicon s azután a Szerbiából bejött emberek azt monják .· mi, a nép.

Tehát a rácok, vagy minek neveztetnek, minden jogban és szabadságban közösek voltak, s mi az, amit körnek magoknak, s mi tulajdonképen azon természetellenes lázadó háborúnak ürügye? Az, hogy nekik vajda kell. Mit tesz ez? Azt értem, hogy bizonyos területnek, melyet megyének annak, főtisztviselőjc vajdának, vagy főispánnak, vagy akárminek neveztessék, hanem egy országban, mely egy, hogy hivatal méressék népfajokra, az absurdum, hogy Krassómegyében az oláhoknak kapitányuk legyen, ez az ország egységének felforgatására vezető gondolat, mely a szerb lázadásnak is egyedüli ürügye.

Következésképen én Magyarországon a vélemények különbségének kiegyenlítésére, a kedélyek lecsillapítására, Magyarországnak minden népfajok érdekében, boldogságára csak egy utat ismerek, s ez az, hogy senki ne gondolkozzék oly lépésről, mely azt foglalja magában, hogy Magyarország nem egy státus, s hogy a külön népfajok külön státust követelhetnek magoknak. — Ezen alapon vagy szcrtebomlik Magyarország, vagy pedig kard éle határoz.

Hanem ha azt veszszük, hogy Magyarország egységének alapján minden ember jogban, szabadságban, törvényben, kötelességben egyenlő legyen, s ne tegyen különbséget az, minő templomban imádkozik valaki, s minő nyelven szól szomszédjához, ezen alapon van egység.

De ha külön státus-existentiát követel magának rác, tót, oláh, nem lehet egység s én megvallom, véleményem szerént volt, hogy a krassói gyűlésen elválasztott érdemes követ úr nem jelentetett ki a minisztérium által az ottani nép kapitányának, mert azon eszmét nem ismerhetem el, hogy Krassóban lehessen oláh kapitány, német kapitány és magyar kapitány, hanem azon eszmét ismerem, hogy amint kerületenként van elosztva a hatóság és a népség arányához képest a nemzetőrség bizonyos számú csapatban összegyűl, úgy, hogy annak egy vezér szükséges, annak legyen vezérje, de ne kérjen külön kapitányt az oláh nép, mert az nem egyéb vajdánál.

Én tehát nem a népfajok egymás irányábani balancírozásban, hanem a közös jogban és szabadságban keresem a haza megmentését, nem pedig ott, mert a szerbek vajdát követelnek magoknak, tehát az oláhoknak is adjunk kapitányt, hogy az a magyarok mellett szólaljon fel a szerbek ellen, mert ez ma úgy van, holnap pedig a magyar ellen fordulhat, és ha tévedés van egy irányban, a mely Magyarország dismembratiójára van intézve, ne vigyük által a többi népfajok közé. — Ezen szempontokból indulva ki, megvallom, hogy már az oláh kérdést mi illeti: e részbeni gondolkozásom a ház előtt tudva van.

Ami körömhez tartozó panasz hozzám beadatott, sohase vártam 24 óráig hogy orvosoljam, és orvosoltam olyanokat is, melyek magokban igazságosak, de a törvény szerént mérve nem lettek volna azok, és hasonló szellemben fogok mindég eljárni.

Ha valaki azt mondja: nem minden ember hajtogató, aki annak kercsztcltetik, az igaz, e részben szoros vizsgálatnak kell lenni és páratlan igazságszeretetnek, mely nem kérdi a nyelvet, hanem jutalmaz és sújt mindenkire nézve egyaránt. Hanem kénytelen vagyok kijelenteni, hogy az oláhságban összeesküvési hajtogatások vannak.

Ezt nem az erdélyi aristocratiának ellenséges indulatából merítve mondom, hanem azért, mert annak szálai kezemben vannak, melyek a haza, az isten és Európa előtt bebizonyítandják a dolgot, de nem mondom, hogy ennek súlyát érezzék legtávolabbról is oláhajkú polgártársaink, hanem mondom, érezni fogják azok, kik bűnösök.

Csak arra kérem a követ urakat, midőn arról van szó, hogy vannak hajtogatok és történtek elfogatások, azokra nézve szerezzenek maguknak tudomást, s az elfogatások eszméjét ne úgy állítsák elő, mintha az oláh népfaj ellen irányzott ellenséges törekvés volna, mert röviden szólva, a hajtogatások, melyekre cél-

zok, a külföldről jőnek, s ugyanazok, melyek a magyar elem ellen dolgoznak, s melyeknek szálai kezünkben vannak.

Ennyit akartam megjegyezni, s kinyilatkoztatom, hogy minden lépéshez, mely a múltak bűneinek orvoslására vezethet, hozzájárulok szívesen, de kérem a követ urakat, akik legközelebbi viszonyaiknál fogva jobbak ismerik a körülményeket, legyenek szívesek minket tájékozni, hogy mit tegyünk, de ne álljanak elő olyan kívánsággal, a mely dismembratióra vezethet.

A magyarnak az oláhval s az oláhnak a magyarral testvéries egyesülésében van mindegyiknek boldog jövője, nem pedig, ha az egyik elhagyja magát ámittatni a másiknak elnyomására, mert akkor oly fegyverhez nyúl, melylyel magát is sújtja.

B. Vay Miklós eljárása ellen eddig nem hallottam semmit. — Az olyan részletes esetek, hogy egy magyar agyonlőtt egy papot, ezekben fekszik egy olyan színezet, melyre nézve azon kérdést terjesztem elő, hogy méltóztassék az ilyen eseményeket nem nemzetiségi szempontból venni, ez eset egy criminalitas, egy gyilkosság, melyet egy ember a másik ellen elkövet, de ne állítassak úgy fel, hogy „magyar elnyomás Erdélyben az oláhság ellen.“

Hasonlókép, ha nekem még egy kérést szabad intéznem a követ urakhoz, akik szólották, mert még egy megjegyzésre van észrevételem, hogy t. i. a belügyminiszter úr nézeteim szerént egy szót se mondott olyat, mely szemrehányást foglalna magában, mintha a követ urak nem teljesítették volna polgári kötelességüket. — Ok iparkodtak békét eszközölni, mert van tudomásom, hogy mikor Murgu Krassóban volt, sokat tett ottan a kedélyek megnyugtatására.

Nem vád volt tehát, hanem kérés, mely positióját a követ uraknak fontosabbá tette mint volt azelőtt, ott nem szemrehányás volt, hanem kimutatása azon térnek, melyet a követ uraknak elfoglalni kell. De meg kell vallanom, hogy radikális hibát látok, talán még a múltakból, oláhajkú polgártársaink közt, azt, hogy nyelvűket és vallásukat elannyira identificálják, hogy midőn méltán szólalnak fel a rác hyerarchia nyomása ellen, melyet meg kell szüntetni, akkor saját, keblükben a hyerarchia nyomását nem veszik észre.

Pedig mondhatom, az annyira terjedt, hogy a keblökbeni papság egy része egyszersmind tulajdonképen politikai kormány is. — Nem lehet politikai dolog, a melynek elintézésébe valamely püspök vagy lelkész be ne folyjon.— Ha ezen urak felfognák, hogy nem az a hivatásuk, hogy politikai kormányt képezzenek, hanem a népet erkölcsössé és míveltebbc neveljék, akkor sok dolog másképen állana; mert minden népnek állapotja rósz karban van, hol a pap több mint pap, hol az egyszersmind politikai hatalmat is gyakorol.

10. A magyar hadseregről.

I.

(A képviselőházban. 1848. aug. 19.)

Uraim! már volt alkalmam a ház teljes ülésében a fennforgó tárgy iránt személyesen véleményemet nyilatkoztatni. — Ha véleményemről van szó, én e percben azon véleményben vagyok, melyet ez ügyben a magaménak vallottam, és e vélemény röviden ebben áll:

Az 1848.3. törvénycikk Magyarországnak visszaadó az önálló kormányzatot, melyre mindég joga volt, s melyet 50 év előtt különös, s igen világos törvénynyel is biztosított maga számára. — Ezen törvénynek véleményem szerént

természetes következése: hogy Magyarország minden beldolgainak önállólag kell intéztetni s kormányoztatni, a kül viszonyokba pedig Magyarország érdekeinek szempontjából azon befolyással kell bírni a magyar kormánynak a külügyek elintézésében, mely nélkül egy nemzet önállónak nem mondathatik.

Ennek nézetem szerént természetes következése, hogy valamint a polgári igazgatást, úgy a katonai igazgatást is önálló kormányzatot biztosító törvény értelmében, magyar s önálló szellemben kell intézni.

Ennek uraim! két módja van elvben. Az egyik mód az: hogy a hadsereg, mely van, magyar lábra állíttassák, és ezen magyar lábra állított hadsereghez csatoltassék mind az, mit a nemzet az ország védelmére újólag felajánl.

A másik mód: hogy ha a fennálló seregnek, mert ellenség előtt áll, teljességgel nem alkalmas az idő arra, hogy most tanítási átalakulással rögtön foglalkozzék a végrehajtó hatalom, ha mondom a körülmények meg nem engedik, tehát ami újonnan állíttatik, az állíttassák magyar lábra, nehogy ismét először más lábra állíttatván, később át kelljen alakítani.

Ez az alternatíva elvileg.

Lássuk már most, hogy ezen alternatívának minő befolyásai lehetnek, a haza veszélyeztetésére vagy annak megtartására.

Megvallom uraim, hogy én szeretek bizonyos dolgoknál nem egyébről beszélni, mint csupán s egyedül annyiról, mennyiről szükséges.

A háznak és a minisztériumnak közvéleménye, mert kivétel nélkül a hadügyminiszter úr is többször kijelentette, hogy a magyar sereget, az önálló kormányzást behozó törvény természetes következése gyanánt, magyar lábra kell állítani. In thesi e véleményben nincs különbség, hanem csak az alkalmazásról, a kivitel idejéről és módjáról van szó. — És midőn e tekintetben a vitatások már napok óta folynak, megvallom egyet sajnálok. Sajnálom, hogy a vitatások nagy részét azon eszmének mutogatása foglalta el, hogy szükség van magyar lábra felállítandó hadseregre, mit vitatni szükség nem vala, mert e tekintetben mindnyájan, a minisztérium úgy, mint a ház, tökéletes egy véleményben vagyunk, s mihelyt az elfogadtatik, az elv úgy állíttatik fel, mint a melyhen mindnyájan találkozunk, a vitatásoknak sok fullánkja mind a két részről elvész.

Ha magát azon eszmét is mutogatni kell, hogy Magyarországnak önálló magyar hadseregre szüksége van, akkor nyilván kifejlik azon kétségeskedés, hogy váljon az bizonyos helyeken kedvesen, vagy kedvetlenül fog-e fogadtatni? És mint a haza veszélyeinek érzeteiben egyik vagy másik kedves vagy kedvetlen hatást érez, akként mérsékli e részben véleményét.

Én pedig azt mondom: s talán nem teszek szükségtelen dolgot, ha néhány szóval megmutatni iparkodom, hogy Magyarországon magyar hadseregnek felállása nemcsak hogy nem dynastiaellenes gondolat, hanem egészen dynastiális gondolat.

Mozgalmas időkben a rósz akarat minden fegyvert felhasznál, és a fegyverek egyike: gyanúsítani nemzeteket, gyanúsítani egyeseket oly célokról, melyeket nem bírnak.

Magyarországot, vannak, kik az ausztriai háztóli elszakadás szándékával gyanúsítják. Ezt, nyíltan merem mondani az összes nemzet nevében, egy alávaló rágalomnak nyilatkoztatom.

Magyarország hü az ausztriai házhoz, mert hisz ha nem lett volna hü, váljon a márciusi napokban, midőn Európának minden oszlopa ingott, nem nyilatkozott volna-e más tendentiája? És nyilatkozott-e? Azt mondom nem, és pedig a mozgalmak azon pillanatban, midőn hideg vérrel még a leghiggadtabb ember sem bírt, midőn a szenvedélyek és indulatok nyílt tért találtak, akkor sem nyilatkozott Magyarországon anti-dynasticus-szellem, és ez oly biztosíték, melyet az ausztriai ház Magyarország hűségére nézve bizton elfogadhat.

Már most kérdem: ha Magyarországnak önálló hadserege lesz, olyan lesz-e az, melyre a dynastia nem támaszkodhatik, nem inkább olyan lesz-e, melynek hűségére és vitézségére a magyar király, kinek a nemzet hűséges alattvalója, kétszeres biztossággal támaszkodhatok? mert nem pusztán a kényszerítés parancsolja, hanem a haza és fejedelem egyesített eszméiben összeforró gondolatai iránti hűség fogja lelkesítői a hadsereget, és lelkes!tni fogja akkor is, mert oly idők következhetnek, bár a körülmények néhány hét óta változni látszottak, hogy az ausztriai háznak e percben sincs biztosabb álláspontja más, mint Magyarország; a dynastiának érdekében áll tehát, hogy Magyarországban oly hadsereg legyen, mely a haza szeretetét a király szeretetének s hűségének eszméjében lelkesedéssel egyesítse. Ezen hadsereg lesz az ausztriai ház fennállásának legbiztosabb támasza. Mert hiában uraim! a múlt időknek nagy hibája van; nagy vétek t. i. hogy Európa fegyveres ereje, mind azon országok és birodalmakban, melyek több tartományok agglomeratióját teszik, akként alkottatott, hogy a katona a polgár életből — hogy úgy szóljak — expropriáltatott, és megszűnt lenni magyar, német, vagy cseh, hanem volt egyesegyedül katona.

Egy ily hadsereg vészek napjaiban nem biztos támasza a trónnak, ennek csak ott támasza, ahol a katona polgári érzettől is van lelkesítve; és mint olyan a haza iránti hűséget a fejedelem iránti szeretettel kapcsolja össze. Én tehát az önálló magyar seregnek felállítását nemcsak nem antidynastiális, hanem egyenesen dynastiális eszmének tartom, s midőn az országgyűlés az önálló magyar hadseregnek eszméjét kimondja, és létesítésére lépéseket tesz, akkor fekteti meg a dynastiának biztos básisát.

Pedig el fog következni a vész napja, mert egy ephemer győzelem nem riaszthatja vissza medrébe a század szellemét, és ha az rögtön nem folyik is oly sebesen, mint valaha, de annyival inkább fog kitörni, ha erőszakkal visszatartóztatik azon menetelében, melyet számára az isten, a polgárosodás, a szabadság eszméje, és az érett Európa lelkülete kiszabott.

Az a baj uraim! hogy ily mozgalmak körében vannak emberek, kik, ha feltűnik bolygó tűz gyanánt némi kedvező körülmény, azt hiszik: hogy a világ már sarkából van kifordítva, pedig teljességgel nincs kifordítva. Vagy talán az ausztriai nép irányában, kivel én barátságos egyetértésben akarok élni, kivel a találkozó érdekeket ki akarom egyenlíteni, a kölcsönös jogszabadság és méltányosság alapján, váljon áll-e ennek ellenében a magyar hadsereg? Azt mondom: nem. Ugyanis mit akarunk Ausztria irányában? Akarunk-e suprematiát? Én nem akarok, s azt gondolom a magyar nemzet sem. A magyar nemzet magának önállást, magának a közös fejedelem szívében is coordinált s nem subordinált állást akar.

Mi önálló kormányzatot akarunk, valamint az ausztriai nemzet akar. — Mi nemcsak nem irigyeljük azt, hogy az ausztriai nemzet önálló kormányzással bírjon, sőt mennyire barátságunk- s erőnknek súlya e részben hatással lehet, mint legközelebbi időkben volt is, kétségtelenül örömest nyújtunk az ausztriai népnek segédkezet, s én, a szükség érzete által az ausztriai nemzetet is sokkal felvilágosodottabbnak hiszem, mintsem, hogy ha valósággal megérett a szabadságra, szabadságát úgy akarná érteni, hogy Magyarország neki alárendelve legyen, valamint ő sem akarná 4űrni, s jól teszi, ha nem tűri, hogy Magyarországnak subordináltassék; úgy, ha szabad, ha derék, ha igazságos nemzetnek akar neveztetni, álmodnia sem szabad arról, hogy neki a magyar nemzet subordináltassék, hanem különös állás, különös szabadság, egység a közös fejedelem személyében, ez azon állapot, melyet szem előtt kell tartani, s ki azt szem előtt nem tartja, a Laithán innen, a Laithán túl, ő, és csak ő, s nem más a dynastiának ellensége.

Ennyit akartam erről mondani; most a dolog kivitelét mi illeti: e részben a ház hallotta a hadügyminiszter vélekedését, vélekedésemet hallotta másszor,

most is, és sajnálom, hogy e tekintetben, és meg akarom engedni, talán azért, mert a katonai téren, annak ezer bonyodalmaiban, a practicabilitás ösvényén nem vagyok eléggé jártas, véleményem a hadügyminiszterétől különbözik.

En uraim! és mi mindnyájan, kik a minisztériumban vagyunk, számot vetettünk magunkkal, és számot vetettünk, a körülményekkel, számot vetettünk a lehető következményekkel arra nézve, hogy ridegen a kiegyenlítés és kiengesztelődés megkisértése nélkül ragaszkodunk egymás irányában! véleményeinkhez, s arról győződtünk meg, hogy ezt talán máskorra kell halasztanunk, és most az ügyességet, és minden erőnek egyesítését kell megkísérteni.

Én ezen szükségnek, az erők egyesítése szükségének, véleményemből, ha már meg kell lenni, örömest áldozok annyit, mennyit a haza veszélye nélkül áldozhatni gondolok; többet nem.

Uraim! most alkalmasint e percben, midőn mi a haza megmentése felett tanácskozunk, más polgártársaink egy magasabb áldozatot hoznak a hazának, vérüket épen e percben. — Kevés órák meghozhatják a diadal, meghozhatják a veszteség hírét.

Én hiszek a nemzetben, hiszek a házban, hogy ha győzelem híre lesz, méltányolni fogja mind azok áldozatát, méltányolni annyival inkább, mert hálával tartozunk azoknak, kik szabadságunkért, önállásunkért vérüket ontják. Ha pedig a veszteség hírét hozzák, nem fogunk elcsüggedni, mert veszteni lehet, de nemzetet eltiporni nem.

Ha veszteség híre jön, ez ingerül fog szolgálni arra, hogy minden kisebb dolgainkat félretéve, minden ember, kinek izmában erő van, oda vigye áldozati!]. Én tchál uraim! nem akarok arról szólni, hogy a háznak hatáiozata minő befolyással legyen a hadseregre, mert azt gondolom, akármit fog a ház határozni, Magyarország megvédői iránt hálás lesz, és ha a győzelem híre jön, de ha a veszteség híre jön is, én egyike leszek, ki fel fogom hívni a házat, hogy ezen bálát nyilatkoztassa ki a lehető legnagyobb mértékben, mely csak a hazától kitelik. — Annyi igaz, hogy, mert ellenség előtt állanak hadseregeink, egy abstrakt eszmének, melyet mindnyájan helyesnek ismerünk, kivitele bajokkal jár.

Én ezen praeticns nehézséget elismerem.

Én ezen praeticns nehézségnek a körülményekkel! megalkudásnál a kénytelcnségnél fogva engedek annyit, a mennyit engedni lehet, hogy a haza biztosítatlan ne maradjon. És azért tisztelt bajtársamat, hadügyminiszter urat itt is felhívom, amint felhívtam a miniszteri tanácskozásokban, hogy ne tegyünk belőle titkot, a vélemények különbsége már napok óta zsibbasztólag hatott, és a hol e véleményeket egyesíteni sikerült, felhívom tisztelt bajtársomat, hadügyminiszter urat, hogy itt a ház előtt is hozza meg azon áldozatot, mely áldozattal a haza megmentöjévé válik.

A határ, meddig én megyek, ha ezáltal egyesülést, központosítást lehet eszközölni, annyiból áll: elvűl mondassék ki mindenek felett, hogy a magyar hadseregnek magyar lábra kell állíttatni, e részben azonban magam részéről, mert az erröli tanácskozásnak még nem volt ideje, kijelentem, miként én azt nem akarom úgy érteni, hogy ha, amint hiszem, sikerülni fog Horvátország paeificátiója, Horvátországra e részben saját nemzetiségének tekintetében kivételnek helye legyen-e vagy sem? Már a törvényhozás és minisztérium kezét előre megkötve erezem. Hanem a magyar hadsereget magyar lábra kell állítani.

Ennek kivitelére nézve, minthogy ellenség előtt állunk, minden gyalog magyar ezredek 3-dik zászlóaljának kiegészítését, mi az előttem ismeretes caiculusok szerént, mintegy 12 ezer emberre menne, azt én felfogadom.

Azontúl pedig az volna az egyesülési pont, hogy ezentúl a többi állítandó hadseregből, a már néhány hetek óta kiállíttatni kezdett zászlóaljak szaporíttassanak. És hogy ne legyen c részben semmi fennakadás, ha netalán a hadseregbeli

tisztikar ez által a maga előmenetelét, melyre méltán igényt tarthat, hátráltatva érzené, mondassák ki a törvényben, hogy ezen honvéd-zászlóaljakhoz a mostani hadseregben levő tisztek fele, vagy harmada tisztekül alkalmaztassák.

Igen természetes, hogy a honvédek magyar lábon leven organizálva, a folytatásnak is ezen lábon kell menni.

A huszár-ezredekre hajlandó vagyok megegyezni abban, hogy történjék kivétel, és a huszárezredeknél a reserv-divisiókat, vagy miként neveztetnek, egy szóval ott azt is felállítanám, mit a gyalogságnál nem. — Ezt több más okoknál fogva csak azért is, mert a lovasságban! gyakorlás több időt, rendtartásba! beleszokást, több gyakorlatot kíván, és ennélfogva a különben is mindég igen derék magyar szellemű huszárezredeknek egész lábra állítását a hazára nézve jónak látom.

Nyíltan kijelentem, miként azon vélekedésemmel, hogy a gyalogságnál a 3-dik zászlóaljak teljes lábra állíttatván, a többiekből honvéd-zászlóaljak képeztessenek, egyátalában nem azon okból indulok, mintha a hadsereg irányában bizalmatlansággal viseltetném, mert ha a lelkek mélyébe belátnánk, ki tudja, talán nem volna-e közöttünk is egy vagy más individualitás, kinek ha szivébe látnánk, olyanra találnánk, mi bizalmat nem érdemel, és így lehetnek egyes egyének a hadseregnél is, de veszélyesebb dolog nem lehet, mint egyes emberek bűnét az egész hadseregnek imputálni. Azért kinyilatkoztatom, hogy midőn ezen véleményben vagyok, és ha hadügyminiszter úr is megegyezne, talán kiegyenlíthető, hogy negyedik zászlóaljak ne állíttassanak fel, hanem a honved-zászlóaljak szaporíttassanak.

Ez nem bizalmatlanság.

Különben is el fogja dönteni a mai harc, mely mai nap reggeli *4* órától tart, a bizalom kérdését. — Hanem csak azon szempontból indulok, mert Magyarország önálló, Magyarország minden ügyének önállólag kell kormányoztatni, kö-_ vetkezve a hadseregnek is.

Ez közértelem.

Tehát a *4* dik zászlóaljakat miért ne állítsuk oly modorban, hogy náluk mindjárt létesíttessék az, mit létesíteni az egész háznak és minisztériumnak feladata? Tehát magyar lábra állíttassék, hogy ne kelljen kétszer'tanítani. Mostani időben nem tudja az ember, hogy a katonaság huzamos ideig nem lesz e más végett is szükséges, minthogy mindég taníttassék. Tehát szaporítsuk a honvédzászlóaljakat, s idővel az ütközet megszűnvén, intézkedéseket lehet tenni, ez ide, az oda megy.

De hogy ne gyengítsük meg azon seregeket, melyek ütközetben vannak, a 3-dik zászlóaljnak completírozását elfogadhatónak vélem. — E tárgy három nap óta vítattatik, és e tárgyat mindenki megvitatta önmagában, a krízis percében élünk, és nincs ember, ki megmondhatná, hogy egy bizonyos határozat minden következéseiben minő resultatumokat fog hozni. Mert valamint a győzelmeknél, úgy a nemzetek sorsa eldöntésénél is, Cicero szavai szerént: sokat tulajdoníthat magának a szerencse, sokat más körülmények. És épen mert bizonytalan a calculus, e bizonytalanság tekinteténél fogva vagyok hajlandó véleményemből annyit engedni, mennyit kijelentettem, és szerencsémnek tartanám, ha sikerülne a különböző véleményeket ebben egyesíteni. Mert meg vagyok győződve, hogy egyesült erőre van szükségünk.

Egyesüljünk tehát úgy, hogy ezen egyes pontokra nézve minden ember számot vetvén lelkével, ha azt nem találhatja is fel ezen véleményben, mit én sem találok fel, hogy ez minden vélemények között a legjobb volna, de feltalálja legalább azt, mit én is feltalálok, hogy ezen vélemény által nincs semmi veszélyeztetve a hazára nézve; a cél pedig, melyet kitűztünk magunknak, nagy részben elérve van, s ami elérve nincs, az által, mi elérve van, biztosíttatik.

II.

(A felsőházban. 1848. aug. 29.)

Senki nálamnál jobban nem méltányolhatja s nem oszthatja azon érzelmeket, melyeket Sárosmegye tisztelt főispánja előterjesztett. Valamint a képviselők előtt megmondottam, úgy a felsőház előtt sem csinálok titkot belőle, miképen az, amit ő a 4-ik szakaszra nézve módosítás gyanánt javallott, meggyőződésemmel egyezik nem csak, hanem heteken keresztül elkövettem mindent, hogy e körülmények kénytelenségéből lealkudjam azon szomorú kénytelenséget, hogy a törvény így alkottassák, amint van. És telkemre mondom a tisztelt felsőház előtt, mikép sok percei voltak életemnek, a mikor resignatióra vala szükség, de nehezebb percet s nagyobb resignatiót soha nem éreztem, mint akkor, midőn a körülmények szerencsétlen kénytelenségénél fogva, hazám iránt tartozni véltem megelégedni ezen §-sal úgy mint áll.

Méltóztassanak elhinni nekem, nem minden nemzet, s nem minden percben van azon állapotban, hogy az elvekben rideg, szigorú következetességet követelhessen.

A jövendőt biztosítani kell; de arra, hogy a jövendő biztosíttassák, a jelent meg kell tartani, és a jelen megtartásának ez a nagy feladata, ez a szomorú kénytelensége az embert arra készteti, hogy számot vetve önmagával, megmérje, mi fog hát akkor történni, ha szigorúan, ridegen ragaszkodik meggyőződéséhez, mi fog ekkor történni épen a jelen percekben, melyek olyanok, hogy talán rövid idő alatt mind a két háznak, de nemcsak mind a két háznak, hanem az egész nemzetnek nagyszerű határozatra! felhívását fogják magukban foglalni. — Ha mondom, mérlegbe veti az ember, hogy mi fog akkor történni, ha ridegen, szigorúan ragaszkodom meggyőződésemhez, és nem engedek: úgy fogjuk találni, hogy a polgárnak kötelessége legyőzni a fájdalmat, melyet az elvek és meggyőződések roppant alternatívái miatt, melyek abból származhatnak, ha én megállók makacsul, s rendithetlénül véleményem mellett.

Ez és nem más volt az oka, a miért én nem azt mondtam a képviselőháznál, hogy egyet értek a törvénynyel, hanem mondottam azt: hogy én annak útjába állani nem akarok; és kérem a házat, méltóztassck a dolgot szintén azon szempontból venni, s arról meggyőződve tenni: hogy valamint igaz az, hogy „a népek szava isten szava“, úgy valósággal mondom: nehéz percekben az írott törvénynek végrehajtása is nagy részben a maga typusát az isten szavában fogja találni.

Én többet nem szólok, lehet, hogy a körülmények olyanok, miszerént most még inkább volna ok azon meggyőződéshez ragaszkodni, melyet Sárosmegyének tisztelt főispánja megmondott, mint ezelőtt néhány napokkal. — De azt tudom, hogy a jelen törvénynek késleltetése nem azt következtetné maga után, hogy magyar hadseregünk tegyen, hanem következtethetne maga után oly viszonyokat és állapotokat, és a nemzet erejének oly elzsibbasztását, melyet e helyen bővebben s részletesen rajzolni nem akarok.

E nemzetnek nagy szerencsétlensége van. Három századon keresztül lassanként leszállították a lóról, kivették a fegyvert kezéből, és férfias erejét a puhaság által elmulasztották. Engem ez nemzetem sorsa felett kétségbe nem ejt; mert tudom, hogy a népekben van egy magkő, magerő, mely gyümölcscsé fog érlelődni, mihelyt a kellő idő megvan, mely az érlelésre megkívántatik, — a nemzet fér-

fiasabbá fog válni, mint valaha volt; de arra, hogy megérjék, két oktató közül egyre van szüksége.

Vagy érlelni fogja az idő és gyakorlat, vagy a veszély. Mert a veszély is nagy tanító.

Úgy gondolom, hogy oly percekben élünk, midőn alkalmasint ezen második tanítónak oktatását kell elfogadnunk. Méltóztassanak elhinni, hogy azon oktatás, melyet a veszély nyujtand a nemzetnek, nem csak a magyar hadsereget, de a magyar nemzetnek önálló örökös jövendőjét is megalapíthatja, ha a nemzet önmagához hü. Ha pedig ezen veszély oktatása nem lesz elég a nemzetnek arra, hogy éljen, akkor egy ily § us bizonyosan meg nem mentené. — Méltóztassanak tehát a dolgot abbanhagyni.

KAZINCZY GÁBOR.

Született 1818. júl. 18. Zemplénmegyében. Tanulmányait Sárospatakon, Késmárkon s Eperjesen végezte. Nagybátyja, Ferenc buzdítására már korán az irodalmi térre lépett, melyen sokat kelle küzdenie a censurával. Mint íróban, legnagyobb hibája volt túlzott szerénysége, mely őt alig engedé nagyobb munkába fogni. Pedig a lángész azon neme, melyet a francia „ esprit“-nek nevez, senkinél sem volt meg irodalmunkban nagyobb mértékben, mint benne, mégpedig mély tudományos ismeretekkel párosulva. Csak akarnia kellett volna, hogy nemzetének Jean Paulja vagy Börnéje legyen. De Kazinczy a szószékre született. Az egy Kossuthot kivéve ő volt e század legnagyobb magyar szónoka, s akik mindkettőt ismerték, meg valának lepve azon hasonlatosságtól, mely e két férfi közt létezett. Hanghordozás, modor egy volt mind a kettőben, pedig először 1847-ben hallották egymást, midőn mindkettőnek már híre meg volt állapítva.

Kazinczy népszónok volt, a népszónokok minden hiányai nélkül. Zemplénmegye gyűlésein kezdé politikai pályáját; folytatta 1848-ban az országgyűlésen, hol, már Debrecenben, a mértékeit párttöredék egyik központját képezé, és tizenkét éves elvonultság után bevégzé 1861-ben.

Mindenki remegő vágygyal várta megszólalását.

És ekkor felemelkedik a padok közül egy roskadozó alak őszbevegyült fürtökkel és hosszú szakállal, és mindenki megdöbbent az idő rombolásain. De mikor megszólalt, alakja fölegyenesedett, szeméből ifjúi tűz lángolt, hangja menydörgéssé vált s a hallgatók vágyó kéjjel csüggtek ajkának minden mozdulatán; úgy állt ott átszellemülten, elragadtatva saját gondolataitól, mint egy próféta, ki isten kinyilatkoztatását és a rég elzüllött századokban szedett tudását beszéli a modern embereknek; és a múlt fürkészésében megélesült szeme belát a titokteljes jövőbe, és a látás túl emeli poremberiségén.

A gyenge test néhányszor elhanyatlott alatta, s a körüllevőknek kellett támogatniok, nehogy összeroskadjon; halálos ijedtség szállta meg a házat, mindenki reá tekintett, egy haldokló hattyút látva benne; de a szellem ereje csakhamar legyőzte mindannyiszor a test gyengeségét, s ő felmagasztosulva folytatá szónoklatát, elbájolva, elragadva mindenkit.

Meghalt 1864. april 18.

A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861. máj. 27.)

Alidon napirendünk egyszerű igéit látva: „az országgyűlés teendőiről4', e feladat nagyszerűségét, a tért, a hol állunk, a viszonyokat mik közé ékezetnénk, a látpontok magasságát — honnan, ez idő szerént, hazánknak házi ügyeit is tekinteni szükség — önérzésemnek szerénységre utaló mértékével egybe vetem: csakis a kötelesség parancsa az, mely némán maradni tilt.

Alig a szív érzése arra vonzana, hogy Alariusként Carthago düledékeiu, a fájdalomnak üljük gyászünnepét, megadással várva az igazságos Isten ítélőszavát: a polgár tartozása: egy évezred feldúlt creatioinak romjai között az új élet jelenségeit buvárlani, fáradalmait keresni, kitorleni szemeiből a könyüt, hogy látását ne fátyolozza el, és megállni és kiállni a gyötrelmes tusát a politikai ész és a hazafias szív között; korlátokat vonni egyéni hajlamai és szenvedelmei köré, hogy a közszabadsgg majdan annál tágabb téren mozogjon.

Alig a törvényhozás teendőit, a saját tűzhely körül, a pillanat szükségei tüzek ki s körét a történelmi jogtér meghatározd: az iránytűt, merre és miként, keblében s agyában hordozd kiki. De mióta a forradalmak zászlaját, e hadjáratot a létező jogalapok ellen, fölzendült tömegektől fejedelmi kezek ragadák el, jelszavai ezt s nem semmi mást, tűzve föl reá: Vae victis; mióta a siker, nem csak a társadalmi, hanem a közélet merényeinek is szentesítő pecsété lőn, sajog és törvény ellenében vivófélül az erő és hatalom állíttatott: népek és egyesekre nézve veszendőbe ment azon tartalék, — mely mindent megilletni óvakodik.

A tények politikája ez: fél és bíró együtt, nem respectál semmit, csak a mi erősebb; az egyetlen a mit áhít, a hatalom; az egyetlen a miért pirul: ha játékában megbukott. Igen, játékában, mit csatatéren és diplomatiai jegyzékekben, elvek és törvények, élet és halál fölött űzöget. Népek és kormányok — két hatalom, két tábor, szemben egymással; ha szünetel, hadjáratának tervezetét tanulmányozza; szövetségekét köt és bont, a jelentkező plus s minus szerént. Törvény az érdek; jog a hatalom.

Ösvénytelen éj ez, mit koronként, mint felgyuladt tűzvész, a szenvedelmek kitörése világit át: háborgó tenger, min, rengő naszádként, messze a révtől, vív és küzd a mi mindenünk is: Alagyarország ügye.

Ki felel a következő pillanatról, melyben minden hullám egyegy bérccé tornyosulhat? s vésszé dagadhat a szélcsönd? ki tudja, van-e s hol van rév, mely megpihenni hagy?

De azt tudja e nemzet, hogy — legyen hála istenének — ki az, kire megnyugvó bizalommal tekint, mert ejellem szent vértjén, mint tündérregéink hőseinek gyémánt paizsán, „nec civium ardor, ncc vultus instantis tyranni11 csorbát nem bir ejteni, és:

Aledium non deserit unquam
Cocli Phoebus iter, radiis tamen omnia lustrat.

És ha végig tekintek a tanácskozás eddigi folyamán, min előttem, miként megilleté, terhelt hajókul azon egy rév felé, annyi kincset vitt már a mély ügyismeret és hazafiui hűség: hiúságom a hallgatást tanácsolná. Azonban a gazdagnak aratása után a takarékos kalászszedő számára is fönmarad, ha más nem, a

remény; és mert azoknak, kikről szót teendek, gondjuk vala, nehogy emléke zetünk lapjai üresen maradjanak, s a magyar ember lelkében megapadjon az az érzés, mely — miként a Rhone folyam, koronként a föld alá merül, de futását folytatja ott is, addig is, inig ismét meg ismét a fölszínre tör: szabadjon reménylenem, hogy azok közé soroztattam, kiket sz. Ágoston „venditores verborum“-nak nevezétt.

Elvtársaim ékes és kimerítő előadásai nemcsak helyzetünket deriték föl, sőt a mi „beteg emberünk“ (Ausztria) számára is megjelölék a gyógyszereket; ők a dologról beszéltek, szabadjon immár nekem a d o l o g körül ejtenem néhány szót.

Táblabírói őszinteséggel azzal kezdem azt, hogy elmondjam önöknek nyílt hitvallásomat:

Valamint az alkotmányos monarchiát, 'nem annyira elméleti meggyőződésből mint történelmi okoknál fogva, azon szükséges formának tartom, mely átbidazó kapcsot sző a múlt hagyományai s a jövő fejleményei közt;

s miként a természetben úgy a népek életében vannak időszakok, midőn a történelmi fejlődés mintegy szünetelni látszik, de az isten által kijelölt ösvényről, mielőtt befejezte, lenem lép soha:

Úgy múltúnk megtagadása, a jövőről gyáva lemondás lenne, ha a magyar szemei előtt végcélként más egyéb lebegne, mint édes hazánk ügyét azon ösvényre vezérelni, mit történelmének első félezrede kijelölt.

Úgy viszont, a persák példabeszéde szerént, ha saját házad fedele üvegből van, ne dobálgass kővel a szomszéd ház fedelére.

Mióta a habsburgi szegény vár urát 600 év előtt a római szent birodalom élére állítá a sors egyik véletlene, valamint ő életfeladásául, úgy utódai hagyományos kötcleztetésökként tárták szem előtt, e véletlen örökséget biztosítani s gyarapítani: két jellemvonás az, mely veres fonalként szövődik át e ház történetén: a családi érdek, s az absolutistieus irány. S valljuk be, hogy a hűség, mit ez ösvényről sem a változó sors, sem annyi nemzedék különböző egyénisége letériteni nem bírt; hogy azon szívós kitartás, mely annyiszor kiállta, túlélte a sülyedést, a megalázást; az a hitszerű ragaszkodás, mit a kétségbeesés nem bírt megtörni soha, s hű maradt magához egyiránt, midőn a Habsburgok öröksége fölött a nap le nem szállt soha, vagy I. Lipót halálakor 600 mértföldnyi területre apadt le: mindez, valljuk be, e ház rideg történelmét bizonyos meglepő, mondhatnék, mysticus világításban tünteti fel.

Azonban, közelebbről elemezve: e politika a rövidlátásé, minek teendőit napról napra a közvetlen süker tűzi ki; a kisszerűségé, mely önérdekének szűk gyürüzetéből kiemelkedni nem bir; tehát, végeredményben, az öngyilkosságé.

I. Péter cár kezében az absolut hatalom korbácsa ösvényt tört magas célok felé, s népe nyers tömegét egy nagy eszme eszközévé akarta képezni. Mit a Romanow-ház tőle örököltt, az nem szűk családi — az állami politika volt.

Ennek bizományosául tekinti magát minden utóda: ez a nagy cél, mit megközelítni tör; ezen, s a messze jövőn, s nem a pillanat vívmányain csiiggnek szemei.

A Caesárok utódai patrimoniumként tekinték a koronát.

Midőn I. Fcrdinandot ismét a kedvező véletlen, mely úgy látszik, e dynastia védangyala, a sz. István birodalmához juttatá: egy szerzelékkel többnek tekinté azt, s érzék nélkül azon történelmi momentumra, mit ez „országok szövet kezése“ mutat: elégnek tartá, nemét a haszonbér-rendszernek alkalmazni reá.

Ha ő és utódai elég bátrak szakítni a múlttal, s elég bölcsek követni az ösvényt, mit eléjek nemzeti nagy királyaink politikája kitűzött; ha a kereszténység ügyének élére állanak, s Magyarország missióját a kelet felé, felértve, hatalmuk természetes súlypontját Magyarországra helyezik: döntő álláspontot vívnak

ki a jelenben, uraivá lesznek a jövőnek s a hofburgi kufár politika világtörténeti magasságra emelkedik.

Nem bírtak, nem mertek, nem akartak.

Az önzés sysiphusi konokságával,nyugaton Spanyol- és Olaszország harctéréin pazariák el az erőt, mely kelet uraivá teendé, s inkább gyűlölve az alkotmányosságot, mint a hogy még házuk érdekeit szereték: kockára tevék vajmi gyakran ezt is, hogy amazt e nemzet szivéből, vagy legalább intézményeiből kiirtsák. Pusztitni hagytak az ellenségnek, pusztítottak magok, hogy majd a kétségbeesésig zaklatott nemzettel, mint meghódítottál, a „jus armbrum“ szerént bánhassanak el; s ha nem sikerült — a mint hogy akkor sem sikerült, midőn Magyarországot néhány nagy úr képviselte — a nemzetlenítés mérgező, s a zsibbasztás halk vagy erőszakos poltitikáját követék.

Kifelé a haza törvényes határait elvesztegetve, benn az előretörő nemzet jogos követelményei ellenében a concessiók morzsalékait nyújtogatva, s egyszersmind belső feloszlás sárkány fogait veteményezve; feluszítva az anarchiát s a létező és újonteremtett nemzetiségek igényeit, zila népfajokből, a történelem meghazudtolásával, politikai individualitásokat gyártván.

Mi gondjuk reá, hogy mind ez izgatás nem egyéb, mint egy élethalál harc manifestuma az összes Ausztria ellen; s hogy Magyarországot fogyasztva, metélve, azon hatalom kezére játsznak öngyilkosán, melynek zászlaján a kettős kereszt ragyog, s mit Constantinként azon hit vezérel előre; mindig előre: In hoc signo vinees.

Mint a kertész, kést és karót használ, hogy fiatal csemetéinek tul-gazdag növényzetét célszerűen szabályozza; de tudja, hogy az agg törzsre nézve más választása nincs, mint szabadon hagyni százados koronáját, mit a balta megtörhet ugyan, de kés és olló többé nem idomít .· — Austria eme hagyományos rendszerének és állásának az tehát hibája — s tudjuk, hogy a politika hét halálos bűne együttleg hibának neveztetik — hogy a nemzet jellemét, történelmét s jogait ignorálva, szintoly természetien és elkésett, mint önkényes s igazságtalan. Innen az az ellentétes viszony és benső szakadás a nép és trón között, mit, megszüntetni, az eddig járt ösvényen, nem volt, és nincs és nem lesz, mert nem lehet semmi mód, mindaddig, míg Austriának mind politikája, mind positiója meg nem változik.

S eme benső háborúnak egyik momentumát képezi az 1848. alkotmányos küzdelem, azon 11 évig tartott forradalom, mely reá következett.

Sebhelyeit nem illetem.

Hiszen a szó elhalványodnék, ha ecsetelni merészlené, a SZÍV megszakadna véres emlékeink súlya alatt.

Auferre, trucidare, rapere, faisis nominibus imperium, et ubi solitudinem fecerint, pacem apellant.

Hadjárat volt Isten és ember ellen; pusztita lelket és vagyont. Si aerarium ambitione exhauseris, per scelera supplendum sit — mit bánta 1 mi gondja, hogy a pietás érzelme a trón iránt egy tükörlap, min borúlátót hagy egy lehellet is, sérelme pedig helyrehozhatlan!

Mit gondolt vele, mit gondolt bármível! A leghatalmasbb forradalmár, a „tények logikájának1' vaskarja kellett, hogy útjába álljon.

Mint az orvos, ki tanulmányozása tárgyává teszi a gyötrelmeket: szabadjon, visszapillantásként, pár szóval érintenem, mit nyerőnk mi mind e veszteséggel, mit vesztettek ők mind e diadallal.

Poétái hajlamaink a politikában, Páris ország mozgalmas népe felé vonzanak, mentséget találva balfogásainak, fátyolt borítva eredményeikre, s analógiákat keresve, a mik nincsenek.

A mi 1848-ki forradalmunk — ha annak nevezhető; én ugyan legfőbb dicsőségét abban látom, hogy nem az vala — nem socialis volt, mint a francia,

hanem politikai. Nem a nép ténye volt, hanem az értelmiség cselekvénye; bilincseket tépett el, azok által kik arra jogosítva voltak.

Midőn a törvény igéit a harcok riadója akarta elnémítani: nem socialis rétegek és felekezetek álltak szemben egymással, a legázolt önérdek gyűlöletével, s az erőszak diadalmának bősz érzetével, az egykori positiók felett: hanem az összes nemzet alakult egy táborrá, tudván, hogy a véres korszak az ő sorsa felett vettetett el.

A kocka perdült, vesztett, egyelőre.

Miként Ilium csatáiban, a vivők segédére alászálltak az istenek: a gondviselés akarta,hogy reánk nézve — miként a csigának sebhelyén fakad fel a drága gyöngy — e vesztésben legyen a diadal (s a diadalmaknak ára nincs); még a Danaus utódai, elmondhaták: még egy ily győzelem és veszve vagyunk.

A mi veszteségünk gazdag jutalma lőn: az áldozás patriotismusa, melynek gyökérszájai az ephemer érdekek fölszinén túl, le a szív mélységéig nyúlnak alá. — Áldozva megtanultuk szeretni e hazát. — És megtanultuk, — bármi drága áron:

hogy szenvedjen a nemzet bármit is — hagyján! meg nem bukott, ha meg nem hajlott előbb, míg ki nem merité minden erejét.

E két nagy eredmény okozta, hogy míg máshol, ily csapások folytán, a legjobbak is fájó resignatióval vonulnak énjökbe vissza, s a bukást gyógyithatlannak, vagy csak úgy eltiirhetönnk tartják, ha azt, sőt magát a hont is, elfeledni törekednek: mi, kikről a világ, Isten maga elfeledkezni látszott, meg nem feledkezénk som a hazáról, sem magunkról.

Antaeus csatája volt az Herkulessel.

Az öntudat s kötelesség érzete fentartott gyötrelmeink súlya alatt. Sujtoltatánk; miként a vasból a kalapács ütései alatt a salak az, a mi kiporlik: minden csapás tisztita, erősbite.

„Aláhullott a mi fejünk koronája“, soraink meggyérültek, néhol pótolhatlanul: de a nagy egyesek helyeire tömör tömegek tolonganak ihlett lelkesedéssel sziveikben — csöppek, mikből az ocean habverése alakul.

Adjuk meg mindenkinek a magáét, a reactionak is.

Bősz dühében nem látta, hogy a gondviselés eszköze lőn a mi javunkra. Mig máshol a régi ellentétek visszaállítását megkísértve, a nemzet egyetemét rétegekre, mikre támaszkodhassék, ügyekvék forgácsolni: itt szemben foglala állást a történelemmel, a jelen törvényes vívmányaival, a jövő jogosult reményeivel. — Mind az a mit cselekvők, egy hadüzenet vala mindenkinek külön, az egyetemnek összesen.

S ime, anyagilag kimerülve, erkölcsileg megtöretve, kísérleteiben eljutva a „világ végéig“, a bécsi kormány „megfordulásáról“ gondolkozott. Nyilatkozása — politico-financiale operatum együtt — alamizsnával kínált kifosztogatott tulajdonunkból.

S mégis a nemzet bölcs volt: tudta, satis cito incipis victoriam, ubi provision fuerit ne vincare;, — fegyvernyugvásnak tekintő a békekötés tárgyalása előtt. — S aztán szent Ágoston ildomos oktatása: Cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur.

Mik történtek október 20-dika után, ismerjük; tanúi voltunk ezen alkotmányos mozgolódásnak túl a határokon; láttuk merre kacsint az, s tudtuk hová akarna ütni.

A himes palást alól kifeketéltek a mephistói attribútumok — a régi bécsi nóta, némi új „verstarkt“ variatiókkal, — nem egyéb.

A horog nem fogott, a léphez nyúlnak; kezet nyújtanak, kegyelemmel, mely elfutamló, mint az árny, kínálnak a jog helyett, mely örökkévaló, mint az Isten.

Nem bírtak elnyelni mint cgészt: szeletekre akarnak metélni; nem tudtak megölni: akarják, legyünk, az ő kedvükért, öngyilkosok; megkísérlék e hazát megsemmisíteni: nem sikerült; akarják, tagadjuk meg önszántunkból. Dynastiai érdekeket állítottak volt szemben velünk: a fogás elkopott, most a népeket akarják s az új frigy foglalójául, Magyarországot ígérgetik.

Minden jelenség mutatja, hogy az alku ízlenék; egyéb hibája nincs is talán,minthogy gazda nélkül köttetett.

Jóltevőink akarnak lenni minden áron; nyakunkra tolják nagylclküségöket. Hiába tiltakozunk, hogy nem kívánunk egyebet, mint hagyjanak bennünket a „magunk módja szerént“ üdvözölni, miként mi hagyjuk őket. Oly annyira nem irigyeljük a vásárfiát a mit kaptak, hogy részt sem óhajtunk belőle. S ha isten addig élteti őket, hogy a „maguk lábán“ járni megtanulnak: örömmel üdvözlendjük a férfias cselekvés versenyterén.

Addig hadd „dobzódjunk mi alkotmányos orgiáinkban“ — az osztrák szabadelvűség stylusa ez — hiszen a hangos csehek, a duzzogó lengyelek s mit tudom én még kik, ott ülnek velők, együtt, szép rendben és csendben és testvériségben, az ideális öszbirodalom támoszlopai; nekünk elég ha azt hiszik, hogy nem oda valók vagyunk.

Van c kinézés, hogy — egyesek jóakarata nyilatkozványain túl — mi ott megértessünk, hol a történelmi jogállás ellenében a tényleges hatalom, természeténél fogva, vajmi nehezen hall, s a balul értelmezett önérdek hallani nem akar? s az anomáliák mind e tömkelegé nem lépteti-e életbe — ideiglen bár — azon természetellenes frigykötést, mely a szélzetek között koronként szövetkezik?

E napokban érkezett meg „pünkösdi ajándékul“ —s mint hitelesen állítatik, — az osztrák alkotmányosság jelenlegi képviselője, Schmerling úr közvetlen auspiciiunai alatt, egy bécsi nyilatkozat a „Pillanat kérdése“*) fölött. Úgy látszik, édes testvére az 1848-ki hires Staatsschriftnek; hasonló szándokkal, mint amaz: pressiót gyakorlani; óhajtom, nehogy hasonló eredménynyel, mint amaz. Nyájasan nyújtja felénk egyik kezét, ökölbe szorítva a másikat, ha azt netalán elfogadnunk nem tetszenék. A szeretet örömkönyüi ragyognak egyik szemében, míg a másik jóelöre már a felett kesereg, a mivel ő maga fenyeget.

Legyen Schmerling úr nyugodt. E nemzet ha kell, hallgatni fog megint, de a törvény szavainál egyebet nem mondand soha.

Az insultatiók szúnyogcsípdelései, a méltatlanság fulánkjai, az erőszak tördöfései egyiránt nem fognak rajta.

Az a gúny, melylyel „loyalitása rongyos köpenyét“ Schmerling úr lépdeli, szintúgy nem téríti el, mint fenyegetőzése le nem riasztja azon ösvényről, mit a törvény eléje tűzött, habár Schmerling úr feledni látszik, hogy azon túl menni szintoly tilalmas, mint meg nem maradni rajta.

És e bécsi nyilatkozat vádirat akart lenni nemzetünk ellen, s Ion akaratlanul a legfényesb „diploma“ mit onnan nyerheténk: elismervén, hogy egy zászló alatt látja az összes nemzetet, minden rétege, minden színezetében.

Ily egy zászló az, min nem fog a fegyver, mert rajta e jelszó ragyog: „Ha Isten velünk, ki ellenünk?“ — Ily zászlót csak követni, — vagy széttépni lehet.

Az idősb Pitt egy interpellatiót eként válaszolt meg:

„A tisztelt gentleman azt mondja, kogy Amerika dacol, majdnem nylit lázadásban vau. Örvendek, hogy Amerika ellenszegült. Három millió ember, kinek keblében a szabadság minden érzelme olyannyira kihalt, hogy önként rabszolgává

*) Die Frage des Augenblickes. Pfingsten, 1861,

hagyná magát tétetni, a legalkalmasb eszköz leendne arra, hogy mi is leigáztassunk/

Pittett, gondolnám, Schmerling úr sem igen vádolhatja akár forradalmi intentiókkal, akár korlátolt nézetekkel; bírand e Schmerling úr azokig emelkedni? Λ példa nincs tanulság nélkül.

S végre, szemben mind e világával az akadályoknak, lesz c azon honfi társainknak, kik ez idő szerént ügyeink élén állanak, elég erejök, a jogtért, mely megilleti, megtartani? Ki tudja; de azt igen: hogy feladni azt — hazaárulás. Nagy időkben Róma ekként utasitá consulait: videant ne quid respublica detriment! capiat.

Mi méltányosak voltunk s vagyunk állásaink nehézségei iránt, tudván, hogy az erkölcsi támogatás, mit nekik nyújtunk, egyszersmind önvédelem; ők ne feledjék, hogy kivételes állásuk az, mely a közérzületnek gyakran roszalását, néha idignatióját hallgatásra bírta, s hogy a nemzet nem a positiók, hanem az egyéniségek iránt viseltetik e bizalommal; mily megtisztelő e bizolom, egyszersmind az erkölcsi felelősség egész súlyát hárítja reájuk.

S még egyet az urakhoz ott a Lajthán túl.

Az ó világ kerckzetét a fejedelmek intézék; ők szabták meg a hadviselés tárgyait; határait ők tűzék ki.

A nép vívott, győzött, bukott, teendője ez volt, nem egyéb. Egyetemes conflagratio lehetetlen vala.

Az idő a szolgacsoportokat uraik segédeivé, majd ellenőreivé tette; eszmél kedni készté az elnyomottakat, a magokban gyöngéket, de számosokat egymáshoz utalta, s kapcsolatot szőtt a hadviselés s a polgárisodás között.

S ime, mintha a csatarendek mögött egy második tábor állana — az eszméké, az ügyeké. Minden küzdelemben részt vesz minden nép tettleg vagy elvei reményei és aggodalmai által.

A föld termékei, az agy eszméi, a közjó érdekei egyiránt a „világ piacára“ özönlenek.

Egy pillanat eszméket érlel meg, mik századokon át pihentek, mint a mag, míg a tavasz napsugara megjő; döntő tények lépnek páncélos Minervaként előtérbe, miket egykor oly könnyű s kényelmes volt el-elholnapozni; — „örökre“ számított kapcsolatok bomladoznak, miként a népek valódi érdekeinek szövődése követeli.

Mi nem mystificáljuk magunkat.

Él-e még yagy meghalt-e már a magyarok hazája? hogy e kis kérdéssel nem törődik a nagy világ, s börzéjén a mi elavult diaetalis articulusaink, elpendült fejedelmi esküink — mint az osztrák papírok — nem tartoznak a „keresett^ cikkek közé: vajmi bölcsen tudjuk mi ezt.

De tudunk ám többet is.

Azt, hogy e kis „magyar kérdést,“ még Schmerling s a „Szajna-parti békecsászárnál“ is nagyobb hatalom: az idő vette patrociniuma alás mögötte mindinkább szineződik egy második, mely egy kis fejtörést, maga a nagy tekintetű Reichsrath dacára is megérdemel, s mely azt a hires „beteg embert“ nem illeti közelebbről, mint mindazon területet, melyen e kérdés szálai, meg annyi kanócként, tovább szövődnek.

Életnek és halálnak kérdése az a nyugat és kelet között, de, s az az első sorban, az osztrák birodalom létezése fölött.

A németekről tevén szót, szabadjon azt, „egy füst alatt“ megoldanom.

Tisztelt társaink Szalay és Eötvös szellemdús szónoklata díszpalástot szőtt a magyar-német ügy fölé, elfödözni képes e kérdésnek — ha volna — gyönge oldalait. De a német alatt nem az ő németjeiket oda künn, s nem a magunkéit ide benn, szoktam én, például érteni.

Kalapot emelek magam is a gross Deutschland derék és tudós népe előtt, habár megnyugszom, hogy nem tartozom közé; teljes méltánylattal viseltetem mind az iránt, a mit tett vagyis a mit nyomtattatott, habár ez irodalmi tömeg koronként az alexandriai könyvtárra és Ómérra emlékeztet is; s szívem mélyéből elismerem, hogy e hazának áldozatosb, ncmzetiesb érzésű gyermekei nincsenek, mint a mi németajkú társaink.

Ott van Szepes, Géza királyunk óta valódi telepe a patriotismusnak, a harc s közélet s az irodalom terén egyiránt; ott a Bánság németei, eme hősei a magyar névnek és martyrai a magyar ügynek; én szemtanú valék, mint üdvözölte mármoros diadallal, eme székvárosunk német ajkú polgársága a tricolort, mit lerombolt háza romai fölé örömtől reszkető kézzel tűzött.

De van a németnek egy saját külön fajtája, uraim, mely ex officio születik, bureaukban él s acták közé temetkezik; a civilisatio missionáriusának hirdetvén magát barbár földeken: miként a hernyó, ha saját erdejét elpusztitá, seregestül indul vándorúinak megélni, emészteni.

Fölajánlja „jó szolgálatait“ minden ügynek, minden országnak a Tájótól a Néwáig; mert karját és tollát, szivét és eszét árúként hordozza a világ piacára. Mind ez azé, a ki többet ad. Minden kitelik belőle: barricádhős és minister, pórvezér és Alter-ego, a mint jön, a mint kell.

Adj a kezébe egy nemzetet, ő praeperálja úgy, miként kívántatik; rombol és szervez, rombolja a históriát s az életet, hogy botor agyának kísérleteit szervezze

És ha, mit Isten egyesítő, neki feldúlni sikerült, ha a romlás, eszeveszettség és enyészet magvait a szivekbe, az agyakba, az institutiókba lerakta; midőn elmondhatja s méltán: „utánnam az özönvíz,11 — akkor, uraim, no akkor háta mögé veszi a mit csinált, Rómába megy, symbolumául választja a keresztet, mint „uniea spes inea“-t.

És méltán. Mert hiszen egy üdvözítő isten az csak, ki az ő bűneit megbocsáthatja: megváltani nem képes ő sem.

Ez a faj, s ennek száz meg száz, nagy és kicsiny neme az, mit csendes vérrel megnevezni sem bír a magyar, mert ez ostorozza, mint Isten egykor Egyptoinot, de ezernyi formában s három század óta.

Ez a faj az, mely századról századra, nemzedékről nemzedékre bősz kitartással kongatja barbár fajunk fölött a halálharangot, s azt tudományos emberiségi s politikai okoknál fogva szükségesnek hirdeti; mert hiszen harcias apáink emlékezetét különben is fenntartják majd az ő történelmi “Handbuch“-jaik; ez a faj az, mely — miként a római trinmphatort bérlett csőcselék insultálta útjában a Capitol felé —- nemzetünk legmagasztosb tetteit, az augsburgi csata óta a mai napig, gúnnyal és epével dobálni meg nem szűnt, és mivel ealumniare audacter, tamen aliquid haeret, tolla örök mozdonyával örli le a magyar becsületes nevét.

Es e faj tartá föl ős hagyományként a nép ajkain: midőn Lehel vezért Konrád császár kezébe adá a balszerencse: a vérpadon — nem! a bitó előtt, mert a német azt,, kit megöl, meg is akarja becsteleníteni — csatakürtjét kérte még egyszer elő s midőn rajta az utolsó riadót clharsogá: a császárt sujtá agyon vele, mondván: menj előttem az alvilágba, hogy ott szolgám leendj.

Visszaélek, érzem, az. önök türelmével, uraim, mindamellett kénytelen vagyok azt kikérni, egy kérdést illetvén még, mit a jelenkor bonyodalma az elméleti vitatás szerény hátteréből, — hol nyugvék, a fölszínre, de sőt az elő térbe sodrott.

Az úgynevezett „nemzetiségek“ kérdését értem.

Minden kor terem magának egy jelszót, melyben a jogos igény s az ábránd egyiránt formulázva találja mindazt, mit a létező állapotok cllenébben, fegyverül sikerre] felhasználhatni vél. Miként egykor a fejedelmek isteni joga, majd

a vallás és hit eszméi egész világrészeket hoztak mozgalomba s gyakran öntudatos irány nélkül sodrották tova magukkal, új ösvényeken, új célok felé s dúlva és irtva új alakulások magvetői lőnek: úgy látszik, hogy korunk keresztes háborúi a „nemzetiségek“ zászlói alatt vívandják meg hadjáratukat a történelmi állam és társadalom alapjai ellen.

Chaoticus bonyodalom, melyben jogosult igények és vakmerő követelések, az ábránd jóhiszemű lelkesedése s a léha önhit együtt tolong a szereplők előterébe. „A hódítás őrszelleme“ „az erőszak uralma“, s viszont: „a történelmi jog“, az „állaclalom életfeltétele“ meg annyi jelszó, ott a hol és miként a politikai érdekek sugallják.

Legyen így vagy úgy: a kérdés van, tehát nem ignorálható. S eltekintve, a roppant színtérén, mit— tovaharapódzó gyuladásként — elfoglal; s azon tömegek nagy számán, mik, s már cselekvőleg vagy szenvedőleg, rajta helyt foglalnak; elmondhatjuk: oly mozgalomnak nyíltak meg zsilipjei, milyen ez agg világrészt a népvándorlások korszaka óta meg nem rengeté.

A fogalmak bábeli zavara esatárláncként nyomúl előre; a puszta erőt állítani ellenébe, konokság; gyöngeségből hátrálni előtte, helytelenség, sőt veszély. Salus reipublicae suprema lex, le- és felfelé.

Kétségtelen, hogy a nyelv analógiája, s még inkább identitása, hatalmas kötelék a népek között, és miként a phisieai conformatio a fajrokonság jellegeinek egyike: de döntő politikai súlyát, a hogy némely oldalról állíttatik, el nem ismerem. Van ennél egy csalhatatlanabb eriterium: a történelmi együttélet által kifejlesztett közös szellem és geographiai fekvés, mely a határokat kijelöli, s az ezek közti elemeket fusióra utalja. E két kapcsolat hatalmasb minden egyébnél, mert alapja a vér, a föld, a történelem.

A fajrokonságnak ethymologiai,

a nemzetiségnek történelmi alapja van;

s a geographiai positio: egy, az emberi intézmények felett álló törvény.

Ha egy nemzetben elég életösztön van, hogy egy államnak léteit adjon, s maradandóságot biztosítson: kell, hogy lelkét és szellemét az egyetem szellemi médiumává tegye. A politikai nép (nemzet) s a népségek közti ezen küzdelmet végig vitta valamennyi nagyobb nemzet, s büszkén utal eredményeire.

A francia szabadság, testvériség s egyenlőség zászlóját néhány sebhely lyuggatá meg: most fennen hirdeti, hogy „az ő kardja tárta fel a jövőt a nemzetiségi jogok számára44, kevélyen utalván honára, mely az „unitas példányszerű typusát mutatja.44 A nemzetiségi eszme, fegyver az ő kezében, miután benn nincs mit tartania tőle; apostola lőn diadalmas harcok után. Nyelve a világé, míg Lothringen és Elsass lakossága ma is tolmácsok által közlekedik bíróságaival; s míg tudósai, Julius Caesar tanúságára hivatkozva, tartogatják emlékezetben, hogy az egykori Gallia a Rajnáig és Alpokig (beleértve a „Schwajzot“) terjedett.

A Pyréneken átnyúlt a celta és gallus faj: geographiai helyzete folytán beolvadt az iberekbe.

S Wales és Scótia (az egykori Caiedonia) celta népségeinek semmi fajanalogiája Anglia szláv és angol, iber és gallus lakosaival; az alap typus körvonalait nem bírták elmosni a századok: s íme az angol államélet és tudomány, népiségek roma és maradványául tekinti, miknek nincs joguk követelni, hogy éljenek.

S mikép bántak el a mi kedélyes atyánkfiái s tudós tanáraink a németek, a magok szlávjai irányában? Felelet: a hol „assimilálniok“ nem sikerült: kiirtották őket a „polgárisodás javára“.

Nem tudjuk-e, hogy Hannover és Mecklenburg, Holstein és Anhalt, Poroszhon és Ausztria nagy részének lakossága tót volt; hogy Hamburg és Lübek, Rostock és Schwerin szláv knézek tót nevű székhelyei voltak? a szlávok alapítók

Lipcsét és Dresdát, s hogy az egykori linónoknak egy század előtt még saját nevű napjok vala?

Nem tudjuk-e, hogy Alberta Medve, valódi keresztes háborút viselt Brandenburg szlávjai ellen; hogy egyik utóda halálos büntetést decretált a szláv nyelv tanítóira, s a Fridrikek vértelen, de irtó hadviselését Pommern, Silésia, Posen nem német ajka, tót, nem jövevény s „bekéredzett“, lakossága ellen, fennen magasztalja jelenleg is a higgadt német „közvélemény“ s áldja a német tudomány és hazafiság. — Hiszen mind az, ami történt, a nagy „einigcs Deutschland“ érdekében vagyon.

S váljon miként járt cl a mi parányi „barbár44 nemzetünk, s nem kivételesen, egyes korszakok nyomása folytán, hanem egy egész ezred folyama alatt?

Mióta az első magyar király, hagyományként öröklé utódaira szent tévedését: „Unius linguae, uniusque moris regnum imbecille et fragile est:“ a magyar állam egyik életkérdése, megfejtés helyett, kímélettel utaltatott tova, a latin nyelv uralma feleslegessé tevén azon népiségek egybeolvadását egy magyar állama, mire fejedelmeink, előbb vallási, majd közgaszdászati tekinteteknél fogva, tárt kaput nyitottak.

A kiket közénk hozott az ínség vagy reménykedés: e „hospesek44 iránt mutat c fel bármely nemzet e földön oly nagylelkűséget, mint a magyar? Feleljenek azon törvények és kiváltságok, mik két századon át mind e betoluló népcsoportnak autonóm állást bizsositának, sőt státust in statu engedményezének.

Mutasson fel országot a világtörténelem, melynek székvárosában a „hospes44 lakosság hivatalképtelenné decretálhatá a haza fiait; melynek törvényhozása egy bemenekült idegen faj irányában századok előtt már kedvezöbbleg nyilatkozott saját polgárainál? de sőt mutasson fel a pusztaszeri alkotmányozó gyűléstől az utolsó szegedi országgyűlésig egyetlen egy törvénycikkelyt, mely egy népiséget, mint olyat, sérelmesen illete!

S ime! épen hazánk kebelében, előbb a sajtó halk terén, az osztrák censura sasszárnyai alatt, indult mcg az a mozgalom, mely most Pozsonytól Belgrádig, Varasdtól Brassóig veti el lüktetéseit.

Magyarország alkotmányos institutióinak védelme alatt a közhatalomnak — mondhatnék — szemeláttára, s a „nemzetiségi“ törekvések palástja alatt egész hálózata szövődött a magyar álladalmat léteiében megtámadó fondorlatoknak.

A cseh-tót párt az egykori marahan birodalom területét „foglalta le44 magának.

Az illyr egy déli Slávia magkövét képezgeti.

Az oláh Dacoromania Váradtól a Dniszterig fogna nyúlni, míg mind ezt bekoronázná a nagy Panslávia, a földteke lakosságának 4/l0 részével, hivatva egy birodalmat alkotni az Athos hegye és Pommern, Szerbia és Boroszló, Stambul és Pétervár, Kamacsatka és Japán között.

Mindez nem volt titok előttünk, s mindezzel szemben, megosztok a szabadságot, nemzeti lételünket testvérileg, hogy a természet, a történelem s a törvény kapcsolatát a jog és hála áldása szentesítse.

Mi védtük a szabadság közös tulajdonát, azok ellen, akik el akarták rablani, hogy megtartsuk azok számára is, akik elutasítók.

Együtt buktunk mindannyian. És mi nem néztük sebeink helyeit, midőn a testvérek szenvedése szóla: megosztottuk filléreinket, miként jogainkat megosztok; szivünk részvéte a jelen fájdalmában, részt ada a jövő reményeiből. — Egyebünk nem vala.

S most?

Sülyedező hajóban feledje önmagát kiki, most menekvése az egésztől feltételeztetik. Mentsük meg, tartsuk meg magunknak e hazát; hiszen az olyan

mint a szív: szeretetéből egyenlő osztalékot nyújt egy világnak, de önmaga megoszthatatlan.

Jó és balszerencse közt, künn és benn egy ezred óta vív a magyar; elveszíti koronként mindenét, csak e hazát nem, és míg maga él, nem fogja sóba. Egy maroknyi por szent földéből mint áru, elharácsolása volna őseink szent hamvainak, mik ott pihennek, árulás volna a természet ellen, mely egy országgá tévé e hont, s nemzetünk istene ellen, ki, a múlt fejében fenntatá számunkra a j ő v ő t.

Európa s Ázsia tusai közé, előőrsül állítá ki egykor: a keresztyénség védbástyája volt a keleti barbárság ellen; most az északi ellenében, a nyugoti polgárisodásé lőn; szirtfok, mely a szlávság nagy tengerét egybeáradni nem engedi; hullámverése nem csak őt, de elnyelné mind azt a tért, minek védbástyája ő.

De nemzetünk egy más eszmét is képvisel, s ellenében a nyugati subversiv irányoknak. A legitimitás magas eszméjét.

A forradalom, mint a tűzvész háborog tova; irt és hódit eszméket és országokat. Mi vagyunk a jogalapok csatárai egyedül; nem kell sem több, sem kevesebb.

Pártütő zászlók alatt csatáznak a népek és fejedelmek: a mi zászlónk az egyetlen, min e jelszó áll: a törvény! nem több, nem kevesebb.

Jöhet idő, midőn még egyszer meg kell mozdítnunk e hont: a feloszlás eszméinek hadjárata ellenében. E küzdelemtől sem riadunk vissza, mert igazságunk érzetében erősek vagyunk — tehát méltányosak.

Hadd jöjjön tehát a minek jönni kell. Megkáromlása volna istennek, hinni, hogy az életkönyvéből e nemzet kitörölve lőn, melynek egész élete egy lovagregény vala, magas eszmék s idegen érdekek nagylelkű védelmében; s kitörölve lőn azért, mert az örök igazság és jog elveit közös tulajdonná tévé; s kitörölve lőn most, mikor az absolutismus menykövezése közt a népek és világok urának Ítélő szava meny dörög.

Nem! — E nemzetnek itt, e haza földén, „melyen kívül a nagy világon nincsen számára hely," hivatása van, szenvedésekben gazdag, mint a vértanuké, de magas mint az örök dicsőség. Hiszszük és valljuk ezt. E hit az, mely a roskadó erőt felvillanyozza, a lelkesedésnek szárnyakat fűz, a szenvedésre megadó ihletet harmatoz; delej, mely az események éjelén átvezérel; hatalom, mely megleli mindég választottjait, s egyest és egyetemet bűbájos hatalommal tesz eszközévé.

Ki oly gyakran illeté szívünk legbensőbb húrjait, mert néma érzéseit édes dallá szövi, mondja:

„Az ég egy kincset ad minden hazának,
S a nép megőrzi híven birtokát.

Ez a kincs, uraim, a magyar álladalom eszméje.

Történelmi szükség volt-c vagy ábrándos ösztön, nem tudom; de hiszem, hogy egy megnevezhette!! hatalom volt, mely őseinket hazájukból megiudítá, el az ismeretlen nagy világ felé; vitte diadalmak és veszteségek közt, csaták és eszmék harcai közt, társ- és rokontalan; e nemzet tudta egyedüliségét, de hitte, hogy vele van hatalmas istene, s ő vezérli előre, mindég előre a cél felé, mely, mint az elfutandó látkör, előtte lebeg.

S földet hódított, s hazát teremte magának. Csatár és apostol, kezében fegyver, mely véd és öl; agyában bölcseség, mely számít s mérlegel; kebelében gyermeteg becsületesség, mely hinni és megbocsátni tud, s az ármány s árulás szövedékei közt azon egyenességgel járdái, mit az erő önérzete nyújt.

S íme a kornak, mely egy új világ szülemlési fájdalmaival vívódott, minden nyoma elsöpörve lőn, mint a fergeteg, mely fenn a levegőt megtisztítja ugyan, de lenn a földön csak romokat hagy; országok és népek a régészet rejtelmes

feladványaivá mosódtak el — a magyar álladalom az egyetlen, mit mind e vész megrengetni igen, elsöpörni nem bírt sóba.

Az áradat, mely a Konstantin világbirodalma felé tolult, s eltemette Hellást és Bizáncot; mely elébe gátot vetni a Haemus bércei nem bírának; mely a Duna, Dráva és Száva partjainak szláv és oláh népiségeit elseperte; s mely, úgy látszott, hivatva van: végrehajtani azt, min két évezred előtt a persa világhatalom megtörött, s Európát Ázsiává tenni fenyegeté: — az ozmán erőnek a mi fajunk monda netovábbat. A mi parányi fajunk egyedül: mert hiszen segédkező barátaink a „keresztyénség bástyájává" keresztelők ugyan e hont, de tekinték a keresztyénség közzsákmányául.

És immár három százada, hogy nemzetünk élete egy más, állandó hadjárat történelméből áll, azon hagyományos politika nyílt támadásai s titkos ármányai ellen, mely a Mátyás király palotáját, a német császárság szállodájává s a szűk Ausztria provinciájává akará sülyeszteni.

S eltekintve e három század győzelmein: sem pirulni nincs okunk, sem kétségbeesni.

A fegyver és szellem tusái, kül- és befelé — mert hiszen a magyar királynak legernyedetlenebb ellenfele az osztrák császár vala — a szabadság történelmének örökké ragyogó lapjai maradnak. Közben szép hazánk elpusztíttatott; nemzetünk némely rétegeinek jelleme megmérgezve lőn; elszegényedve, megfogyva, vérezve, eldarabolva; nekünk, annyi hála fejében, csakis bűneinknek köszönve, egy sajátunk maradt megtörhetlenül: ihlett hitünk M a g y a r o r szág jövőjében.

Ez volt a zászló, mit a diadal igen, a becsület el nem hagyott soha, mert az összes nemzet övezé körül: a nép, mely tömeges hatalmát az értelmi felsőség vezérletének adja bizalommal, tudván, hogy a magyar aristocratiának elsőséget az adott, mert vagyon és véráldozatban meghaladni nem hagyá magát, s midőn a fegyver kihullt kezeiből, az eszmék zászlaját ragadta meg; s e hadsorokban is első megint; miket egykor fegyvere kivitt: kiváltságaival tölté be ő maga a szakadást a nemzet osztályai közt.

S itt állunk, nagy és sötét idők s óriási feladatunk küszöbén, az összes nemzet képviselői „megfagyva bár, de törve nem", lépteink alatt érezve az üszkoket, „impositos cineri doloso", s keblünkben a múltnak sebeivel és — tanulságaival.

A politikát egykor az exigentiák tudományának mondák: legyen erőnk ez utalást követni. A positiót, a hol állunk, nem mi adók, de elfogadtuk, hazafiúi kötelességből; óvjuk meg mint szent bizományi, „nihil eredendő et omnia cavendo." Legyünk hív védei az igaz ügynek, szilárd csatárai a méltó igényeknek, higgadt vezetői a bonyolult fogalmaknak, s őszinte tolmácsa a jognak, mely soha méltóbban, mint most, általunk, e trón irányában nem nyilatkozott.

Viszont bizonyítsuk be, hogy e nemzet ismeri magát és helyzetét; ez ismeret szilárddá és méltányossá teszi. Nem provocál, de nem tágít. Mandata fartis ürgét imperosa quies. Magyarul: ország csak mint állam mérközhetik.

Uraim, soha nemzet képviselőin súlyosb felelősség, mint a mi vállainkon, nem feküdt.

Kérdésbe hozva, a nemzet élete s egyesek existentiája, egyiránt. Mennyi bonyodalom, mely e 12 évi rendszeres anarchia után megoldást — mennyi kérdés, mely (s ily előzmények után!) kiegyenlítést, mennyi szenvedés, mely enyhületet, mennyi remény, mely teljesedést vár!

A magánviszonyok ezernyi életkérdése az, mik felett damoclesi kardként csügg a bizonytalanság, mely ólomsúlylyal nyomaszt a közélet felett; az egyes, mint a nemzet, ingatag alapokon érzi léteiét, mit a legközelebbi perc esetlegei megrendíthetnek; megszokja a mának és a mában élni, a holnapra gondolatlanul,

s a stabilitás azon érzéke, mit az államélet szintúgy nem nélkülözhet, mint a családiság, mindinkább eltompul s gyakran az anyagi és erkölcsi lét árán. Aztán ne mystificáljuk magunkat. A negatio, ha túlmegy bizonyos határokon, rothadássá lesz; nincs tűrhetlenebb állapot, mint hoszabb időre, a chaoticus; a rendezettség, a köz- és magánállapotok biztonsága szintoly ösztönszerű követelménye az emberi kebelnek, mint a szabadság; s ki azt bármi oknál fogva hátráltatja: jóhiszemüleg is a reactió kezére játszik.

És ha ez országgyűlés eredmény nélkül oszlanék el, utána más alig következhetik, mint a chaos, vagy oly rend, ami ennél nem kisebb csapás, mert ezt az önkény számunkra, nélkülünk szervezendi.

S a szépelgés gyanúja nélkül mondhatom, hogy egy testületet, hol az elv egységét csupán az árnyalatok különbözése színezi: tehetségekben fényesebb utódok követhetik, de jóakaratban, hazafiúi érzésben meghaladók, nem.

Miként van rideg kötelesség, mely az egyént oda utasítja, hogy ne akarja megmenteni, sőt dobja oda, ha kell, életét: e tartozás sajtolhat néha egy nemzetet is. Vannak kérdések, miken megtörhetik, sőt, ha kell, törjék meg ez országgyűlés: de bölcsen tanít Thukydides, hogy a közügyek legvészesb baja: az elsietés és a harag.

Ne minket sújtson e felelősség. Nincs magasztosb feladás, mint Tacitusként „victoriam conciliis et ratione perfici“: ne mulasszunk el semmit, mit a törvény nem tilt, kötelességünk megenged. ítéljen aztán felettünk isten s a világ.

A nemzet felsége felett csak isten van; melette csak a fejedelmi hatalom. Közügyeinknek történelmileg megállapított vitelrende, s a magyar birodalmat képviselő eme ház méltósága cgyiránt igényli, e hatalommal lépni érintkezésbe közvetlenül, s tőle követelni vissza elidegcníthetlen tulajdonát: őseinek 1848-ban csak formulázott örökségét.

Áldozatokat kívánhat a rideg jelen — e nemzet nem fillérezett soha — a jövő isten kezében van; de a múltat megtagadni, az több volna, mint honárulás — az becstelenség volna.

Követeljük tehát:

hogy a pragmatica sanctio, mely a dynastiának, a nemzet liberum voturna által, a szent István koronáját adá, kétoldalú szerződésként legyen kötelező, 1723.1,2,3;

hogy 1715. 2. törvénycikkben megállapított eskü, mely a magyar királyt arra kötelezi, hogy az állam területét semmi részeiben el nem idegeníti, nem csökkenti, sőt lehetőleg gyarapítja, terjeszti, ne legyen írott malaszt, bár kül-, bár beltámadások ellenében;

hogy a nemzet birodalmának csonkíttatlan területén, oly függetlenül kezelje saját ügyeit, miként ő tartózkodik minden avatkozástól más országok intézkedéseibe, — 1791. 12. — Ennek folytán követeljük:

hogy az egész magyar állam összes fegyveres ereje, mint alkotmányos életének főbiztosítéka felett is csak saját törvényhozása rendelkezhessék érvényesen.— Lipót koronázási oklevelének 13-dik, az 1G81. 8. törvénycikk által megújított pontja, s a rendes katonaságot szervező 1715. 8, az 1791. 19. s 1840. 2. törvénycikk értelmében;

követeljük, hogy a nemzet vállaira nehezülő szükségesnek elismert teher, s annak hová-fordítása felett jogérvényesen ne egy idegen érdeknek szolgáló külhatóság, hanem a nemzet, aki viseli, intézkedjék, 1790. 19., 1808.2., 1827.4. szerént, s pénz- és kereskedelmi ügyeit saját jóléte igényei szerént rendezhesse, 1741. 14., 1791. 22;

követeljük, hogy a magyar apostoli királynak a nemzeti anyaszentegyház feletti — jogérvénytelen „egyezkedés“ útján elharácsolt — védúri jogai teljes épségükben visszaállíttassanak;

hogy szent koronánk azon birtokai, mik kezdet óta (szent István II. könyve G. szak.) a királyi udvar méltóságának fenntartására szánvák, s már Albert decretumának 16. t. c., Ulászló 1514-diki VII. decr. 1., 2-, 3. §-a elidegenitlietetleneknek nyilvánít, s az 1723. 16. t. c. 2. §-a mint „nemzeti javakat különös figyelem“ alá vészén, az 1608. 22. t. e. 1. §-a, 1609. 54. rendelete folytán, jelenlegi bitor (s jövedelmeikben elmarasztalandó) tulajdonosaik kezeiből egyszerűen visszafoglalhassanak;

követeljük, hogy az 1559. 43., 1723. 5., 1741. 26., 1791. 56. t. c. ellenére hazánk annyi fia ellen, illetéktelen bírák által, idegen törvények szerént követett jog; és érvénytelen eljárásnak eredményei megszüntessenek.

És, hogy mind e jog- és törvénytapodás lehetőségének, jövőre legalább, eleje vétessék,

követeljük, hogy az ősi törvényeink szellemén végig vonuló s Ulászló VI. deeretuma 7-dik cikkében tisztán formulázott felelőssége a kormányi hatalomnak újólag és határozottan kimondattassék.

Szóval: követeljük vissza mindazt, miből szegény hazánkat a 12 évig dulongott önkény a boszu méltatlanságával, s az irtó gyűlölet logikai következetességével kifosztogatta.

És ha, mindezt visszaszereztük is, ha a jogállapotot, min tovább építbetend a jövő, megnyernek is: hány élet, mennyi köny és mennyi vér marad fenn, mely az igazság nagy istenétől várhat csak ítéletet?’

Várjuk be azt, szent megadással hajolva meg végzései előtt. — A sírok felett mint örökzöld koszorú virul a feltámadás szent hite; gyarló, korlátolt embekül, tőlünk, elég hü tolmácsa lenni annak, mit a törvény parancsol, a nemzet jogos jgényei kívánnak, a múltnak keserves tapasztalása követel s a jövő biztosítása feltételez.

És lenni hü tolmácsa azon érzületnek, mely — őseink hagyományaként — a Kárpátoktól Adriáig, kunyhók s palotákban, az összes nemzetnek isten után legszentebb hitvallása, mely mind e szenvedés között — mint kohában az arany — mindinkább megszilárdult, hogy „vagyunk, akik voltunk, s leszünk, akik vagyunk,“ és vesse *így vagy úgy* felettünk kockáit a végzet: lehet, hogy a magyar nemzet veszni fog, de hogy osztrákká legyen, az nem lehet soha!

Ez azon egy hitvallás, uraim, mit osztunk mindannyian, s mely, mivel osztjuk, e házat a nemzet képviselőjévé teszi; s a hazánk nagy fia által kijelölt ösvény az, mely, ez irányban közügyünknek, e hányatott hajónak, annyi szírt között, legbiztosbnak mutatkozik.

Versenyezzünk, ki szereti inkább a hazát, de kövessük őt mindannyian, együtt, egységes bizalommal, mely egységes erőt, egységes hatályt nyújt; mint a villanysodrony, egy kapcsot szőve milliók szive és karja közt. — Egyébiránt:

Demosthenes magasztalva Írja Spártáról, hogy ott tanácskozás közben a közügyek felett, tartalék nélkül nyilvánítja kiki véleményét; de ha valami megállapítva lőn, fennen magasztalják mindannyian, s támogatják azok is, akik ellenezték. — Legyünk szintoly hazafiak; legyünk hivebbek a hazához, mint véleményeinkhez. Gyakran nem kisebb szolgálatot tesz a szó, mint a fegyver. Az ige öl és teremt.

Ha a nemzet és a trón közé válfalul nem tolakodnék az elévülhette» jognak s a pillanat követelményeinek balértésc, s a közeledni kényszerült érdekeket tovább és tovább nem távolítaná; ha az igazság szózata a trón messzeségéig el zendülui bírna: e válságos pillanatok küszöbén ekként szólalna a fejedelemhez:

Midőn e nemzet 14 év előtt téged, gyermekül még jó remény fejében, oly részvevőssel üdvözölt, mint egy diadalmas királyt: nem álmodátok, sem ő, sem te, hogy a végzet egy évvel utóbb kezeidbe adandja a szilaj események gyeplőjét. Megragadád gyenge, gyakorlatlan kézzel. Hogy vezetőjük helyett urok

lehetsz: elhitetek veled azok, kik fiatal szíved bizalmát, önérdekeik martalékául ellesték; nemes szenvedelmeidet csalképekkel izgaták, s a hitet erőd- és hatalmadban azon fokig húrozák, hol a gyarló ember elé a lehetlenség von korlátokat, kiket kormányzásod élére állítál: nem szolgái voltak a trónod érdekével egy közügynek, sőt szembe állíták; csatára szálltak nem csak a nemzettel, harcra keltek a gondviseléssel, mely a népek történelmét vezérli.

A legitimitást proclamálták árulólag, ignorálva nem csak azt, ami van, hanem azt is, ami volt.

E legitim császári kormány volt, mely pártot ütve a magyar király esküje ellen, tábort alakítva öntestvéreinkből, hazánk szent földét, mint hat század előtt, mongol csordák által, egy nagy temetővé pusztittatá, s kik a törvény parancsára, a hon védelmeül, fegyvert ragadának, s a becsület és hűség eltiltá, hogy azt — mert a veszély, mint Hannibál, közelgett — eldobják gyáván s bitszegőn — mint pártütőket, ő maga a pártütö! a bűn és gyalázat halálával gyilkoltatá le. Irtott és pusztítá, bitón, a börtönök fenekén, s ami mindezeknél több, a száműzés s a lélek gyötrelmeinek kínpadán.

És midőn a hóhér kifáradott, kitörlé az élet könyvéből e nemzetet, „geograpbiai fogalommá“ tette e hazát, s a megalázás hadjáratát inditá meg ellene hontalan zsoldosainak sáskatábora által.

Mint a római Caesarok korában, kiknek nevét megbélyegezte a történelem, oly magasra függesztetett fel a törvény, hogy tudomást ne vehessen róla a nép: a bitor kény nem értett nyelven rendelkezett vér és vagyon felett, hogy az európai Kanaán népe, mint a Básták korában, saját gyermekeit bocsátá áruba, s családok, kiknek nevéhez a nemzeti bála bogiárait tűzte a história, a tönkrejutás örvénye felé sodortatának.

Elmondhatók a kesergő prófétával: „Örökségünk idegenekre szállott, házaink a kívül valókra, idegenek és szolgáink uralkodtak rajtunk?'

És lőn, hogy a sír, mely e nemzetet volt elnyelendő: nem azt, hanem a vérrel és könyüvel épített új „nagy és egységes Ausztria“ anyagi hatalmát, hírnevét s erkölcsi hitelét, künn és benn egyiránt, nyelte el, s a koronát eddigelé is már egy országtól fosztotta meg, e vereséget tizszerezve az által, hogy miként fosztotta meg.

Es ime, óh fejedelem, künn a látkör elborítva vészjelekkel; benn megrázva és rengve alapjaiban minden, a szív dobbanásától a velők oszlásáig, s a kény ephemer creatiói felett a nemesis halovány arca rémlik — csak egy van, ami rendületlenül maradt, mint a kőszál, min ki nem fognak a pokol kapui, a hit: hogy „Magyarország van és lesz.“

Vedangyalod sugalma volt az, óh fejedelem, mely felmutatá az ösvényt, mely az enyészethez vezet.

Hallani akarád a nemzet szózatát, mely -- mint a hit vértanúit a hóhér bárdja szentesité meg — soha dicsőbb nem vala, mint gyötrelmeinek némaságában.

És ime, a népek igazsága hasonló istenéhez: tűrő és megbocsátó. Nem idézi fel a halottakat, hogy halvány árnyaik ércfalként sorakozzanak a nemzet és trón közé; a megemlékezés méltó vádszavai nélkül ajkain, szívében a kötelesség nyugodt, meg nem rendíthető érzetével, mint Tarquin elé a Sybilla, lép trónodhoz, egyszer még s utoljára, a törvény szent könyvével kezében, mondván: az írás szavai szerént: „Nem kell nekünk kegyelem, csak igazság!“

Siciliának egy bölcs királya szerént: a fejedelmek legjobb tanácsadói a halottak. A mi halottaink vére, a mi szenvedéseink könyüje lőn azon törvény pecséte, ami mellett e nemzet felszólal — értsd meg, óh király, felszólal, nyugodtan, türelmesen, míg keblében, mint bősz Ocean, báborog, mind ez égő emlé-

kezet. Szűk egy ember., „engedményezése“ e tengernyi mozgalomnak; mely felett; mint egykoron, az úrnak lelke lebeg.

Hajtsd alá előtte a föld poráig homlokod, óh fejedelem, nehogy megdördüljenek az írás szavai: „Magamra öltöm a haragot, mint egy palástot, mert nem békét jöttem én hirdetni, hanem harcot és halált.“

Vannak a trónok történelmében pillanatok válpontok lét és nemlét között — mikben a végzet intő szózata nyilatkozik. Ne hagyd clzendülni, óh fejedelem! Kormányod, a múltban bárom századig vívott e nemzet szíve ellen: ne kelj te új csatára az örök;igazság elveivel; ez a harc egy véges ember tusája volna a végtelen jövővel, ez harc leendne egy király és isten között!

GHYCZY KÁLMÁN.

Született 1808. február 12-én. Tanulmányait Komáromban s Győrött végezvén, 1828-ban Pesten tette le az ügyvédi vizsgát, azután pedig, felhagyva rövid ideig űzött ügyvédi gyakorlatával, teljesen a közjog tanulmányozására adta magát. 1839-ben Komáromnegyében főjegyzőjévé, s 1843-ban egyik országgyűlési követévé választatott, melyen mint kerületi jegyző, csakhamar elismerést szerzett tehetségének 1844-ben s 1847-ben megyéje alispánjává választatott, s ez utóbbi évben személynöki, s nehány hét múlva nádori Ítélő mesterré neveztetett ki, s mint ilyen vett részt az $184^{7}/_{8}$-diki országgyűlésen. 1848-ban az igazságügyminiszteriumban államtitkár, az 1848-diki pesti országgyűlésen képviselő volt, s Deák lemondása után minisztériumának vezetését vette át. 1848. decemberben szinte lemondván hivataláról, magánéletbe vonult vissza. 1861-ben a képviselőház elnökévé választatott, mint Komárom város képviselője, mely minőségben ül ma is az országgyűlésen.

„E „nehéz“ név,— mond egy jellemzője — népszerűségre közeledik a Deákéhoz. Ha azt a jegyző kiejti, sürgés forgás támad a házban, azon általános zaj, mely az általános csendnek előhírnöke szokott lenni. A hatalmas izmos alak felkel, és ritka, őszbe csavarodó haját homlokáról elsimítva kezdi előadását, mely az ekklézsia diapasonát követi. Egész modora puritáni begombolt nyugalommal bír; szemüvegével játszva ejti ki a cifrázatlan, velős igéket egymás után, melyek azonban erős lövegekként találnak. — Egész lényéből kilátszik, mennyire fel tud ő emelkedni a pillanat szenvedélyeinek gőzköréből, s azon felül egy neutrális nézpontra; s a megingathatlan meggyőződés e nézpontjáról úgy agyonmorzsolni akit akar, mint a tengerit szokták.

Vaskosan sújt, s azon szenvcdélytelen erővel, melyen semmi erőfeszítés nyoma nem látszik.

Attila nehéz lépése ez, az isten ostorának regés vasvesszeje.

Felhordja az argumentumok ütegeit, anélkül, hogy vezéri arcán egy izom is megváltoznék; professori, majdnem cirógató bonhómiával nyomja agyon ellenfelét, itt egy érvvel, ott, ha az nincs, egy találó képpel emelve ki azt nyergéből. Egyhangú modorát, mely azonban, talán épen jellemzetcssége miatt nem válik unalmassá, csak beszéde végén hagyja el, midőn a pillanat felhevülésének szent tüze kissé megmelegíti az ő hangját is, s annak némi emelkedést kölcsönöz. Az egész Ghyezy Kálmán azonban; mint előttem áll, azon nehéz vérű, jogához tapadt kuruc bajnokokra emlékeztet, kiknek sajátságait csak a magyar foghatja fel egészen, s még némi ferdeségeiket is, mert a nemzeti jellemből erednek, csak a magyar méltányolhatja eléggé. “

Mint parliamenti elnöknek, jeles tulajdonait éreztük s tapasztaltuk 1861-ben; de még jobban érezzük most, 1866-ban.

1. A választókhoz.

(1865. október 1.)

Mélyen tisztelt választók!

A nagybecsű szíves bizalom, melyet irántam azzal tanúsítani meltóztatnak, hogy sz. kir. Komárom városának, melynek én is szülöttje és polgára vagyok, s mely ifjúságom legszebb évei kedves emlékeinek színhelye, ezen hazafias jellemű, nagy értelmiségü közönségnek országgyűlési képviselésére felhívnak, reám nézve nagy megtiszteltetés, mely engemet mélyen érzett hálára, köszönetre kötelez: de kötelez egyszersmind arra is, hogy a tapasztalt szíves bizalmat hasonlóval viszonozván, nyílt őszinteséggel nyilatkozzam én is önök előtt azon nézetek- és elvekről, melyeket az ország jelen viszonyai között az országgyűlésen követendőknek, érvényesítendőknek tartok.

E kötelességnek kedves súlyát annyival inkább érezem, mert a beállandó országgyűlés végetlen befolyású leendvén összes állami életünkre, és így mindegyikünknek ezzel szorosan összefüggő saját magán életére is, miután önök arra nem utasítással ellátott követet, hanem képviselőt küldendőnek, érdekükben áll ismerni annak nézeteit, kit saját nézeteiknek az ország előtti képviselésére felbívandanak: más részről pedig nekem is forró óhajtásom az, hogy az összeköttetés, mely ezen sz. kir. város országgyűlési képviselőjéül netalán leendő elválasztásom esetében köztem és ezen sz. kir. város tisztelt közönsége között létesülend, kölcsönös osztatlan bizalom, meggyőződéseinknek öszhangzása által állandóan megszilárdult, a szó teljes értelmében szívélyes legyen; s így én is tájékozhatván magamat ezen sz. kir. város tisztelt közönségének közvéleménye felől, az országgyűlésen nem nyomaték nélküli saját egyéni nézeteimnek, hanem ezen tekintélyes közvéleménynek lehessek tolmácsa: e kettős célt pedig — nyilvános életünk, fájdalom! nem lévén, leginkább csak a jelen alkalmi felszólalás utján érhetem el.

Nagy elbizakodás lenne azonban tőlem, ha azon teméntelen kérdések és teendők között, azon nagy feladatokkal szemben, melyekről az ország gyűlésének határozni kell, *egy* tökéletesen kikerekített, részletezett programmal akarnék fellépni és nem látnám be, hogy a szóban forgó, számos, nagy fontosságú, sok oldalú, felette szövevényes kérdéseknek részletes megoldása, az egyoldalúság hibájától soha nem menekülhető egyéni gyönge erőt messze túlhaladja, s a siker reményével csak az ország minden részeiből, a nemzet minden rétegeiből összegyűlt, és így az ország s nemzet minden részeinek nézeteit, érdekeit, rokon- és ellenszenveit ismerő, képviselő nagy számú testületnek, az ország gyűlésének magas fokú értelmisége által megkísérthető.

Nem programmot tehát, nem részleteket előterjeszteni, hanem csupán azon főeszmét szándékom némileg kifejteni, mely politikai törekvéseinknek ez idő szerént követendő irányát nézetem szerént kijelöli.

És e részben is, ismerve Komárom városának fel világosodott szellemét, önmagától érthetőnek vélem, hogy önök arról, kit képviselésükre felhívnak, már előzőleg is felteszik azt, hogy a hon minden polgárai, vallás, születés, nemzetiség és polgári állásra való tekintet nélküli egyenlőségének jogban és teherben; a vallások egyenjogúságának, felelős miniszteri államkormányzatnak, a sajtó szabadságának, s a megyék és sz. kir. városok szabadelvű alapra fektetett azon valóságos önkormányzatának mindég híve és védője lesz, melynek, hogy életbeléptetése az összes nemzet hő óhajtásának ellenére most is ok nélkül megtagadtatik, eléggé sajnálni nem tudom.

Nem is szólok azért ezekről, s csak azt említem meg, hogy a hon nem magyar ajkú nemzetiségei minden méltányos igényeinek tökéletes kielégítését igazságosnak, okszerűnek, mellőzhetlennek tartom, — se célra azon határig haladni kész vagyok, a melynek átlépése Magyarország politikai nemzetiségének egységét, az országnak egységes államkormányzatát lehetetlenné tenné.

Azt említem meg, hogy miután táisországaink Erdély-, Horvát-, Tótországok legközelebb magok fognak határozni magok felett, elhatározásukat teljes bizalommal bevárandónak és méltánylandónak tartom.

Csak azt említem még meg, hogy az iparnak és kereskedésnek felvirágoztatását hazánkban épen azért, mert az kiválólag földmívelö-ország — és így közgazdászat! fejlődése egyoldalú — a hon jóléte előmozdításának legsikeresebb eszközei közé sorozom.

Szabad külkereskedés,— s az összes nemzet anyagi értékének öregbítése általa; a belkereskedés szabadsága; az ipar, kereskedés és földmívelés üzleteinek, a rajtok fekvő nyomasztó terhek könnyítése, a törvénykezés célszerű rendezése, s a közlekedési eszközöknek tökéletesítése általi biztosítása, élénkítése, az európai míveltség jelen állásában mellőzhetetlen iparszabadság mellett az iparos osztálynak, a honpolgárok ezen — míveltsége és erélye szerént, legerőteljesebb osztályai egyikének a kellő mérven túlesigázott verseny káros hatásai — a gyári üzlet túlnyomó előnyei ellen; a szabad munkának a tőke zsarnoksága elleni védelme, s e végre gondos ápolása, fejlesztése a korunkban csodákat mívelö egyesületi szellemnek, s a tévesztett állami intézkedések által aránytalanul megfogyasztott forgalmi tőkéknek öregbítése és célszerű szétosztása oly módon, hogy azok ne csak az ország fővárosaiban, hanem annak vidékein is, s ne csak a nagy vagyon, hanem a kisebb mérvű kereskedés és ipar alapos hitelének is segítséget nyújtsanak.

A földnrivelő, kereskedő és iparos osztály hatásának, tekintélyének, szakképzettsége és alapos míveltséget terjesztő tanintézetek által leginkább elérhető emelése és megállapítása, mind célszerű eszközök — nézetem szerént, a többek között — arra, hogy az ipar, kereskedés és földmívelés felvirágozzanak honunkban, s ez eszközök törvényhozás vagy társadalmi téren, sok gonddal ugyan mindég és nehézséggel, de kétségen kívül létesíthetők, ha isten segítségével az ország jogaival s érdekeivel megegyező módon megoldathatik azon közjogi főkérdés, melynek nemcsak megoldásától, hanem mikénti megoldásától is függ állami életünknek minden fejleménye, s ezen közjogi kérdés azon állami viszonynak rendezése, melyben hazánk fejedelmünkhöz s általa az ő uralkodása alatt álló többi-országokkoz és tartományokhoz áll.

Ezen állami viszonynak alapja a pragmatica sanctio, mely által a magyar korona országaiban az uralkodás a felséges ausztriai háznak a nemzet szabad akaratából elsőszülöttségi örökösödési joggal az 1723 dik évben örökül átadatott, s ez nem csupán alaptörvénye a hazának, hanem egyszersmind ünnepélyes kétoldalú szerződés a felséges uralkodó ház és Magyarország között, mint ilyen, szoros magyarázata, s feltételei csak azok lehetnek, melyek abban határozottan kimondva vannak.

A pragmatica sanctio valódi értelme szerént a magyar korona országai egy részről és ő felségének többi örökös országai és tartományai más részről, habár külviszonyaikban közös fejedelmük által, törvényeink szerént is jogosan, egy monarchiában egyesülten képviseltetnek; mégis egymás irányában! belviszonyaikat tekintve, ugyanazon közös fejedelemnek uralkodása alatt is, két egymástól ugyan elválaszthatatlan — de egymástól mégis független, önálló, magukban ismét több külön országokat és tartományokat egybefoglaló, egymás irányában csupán a kölcsönös védelemre és békés együttlétre kötelezett államtestet képeznek.

Ez a tér az, melyet az 1848. évi törvényhozás nem a nemzet jogainak öregbítése, hanem a nemzet ősrégi jogainak biztosítása végett elfoglalt, az 1861. évi országgyűlés is magáénak vallott, s a melyen a monarchiának két fele egymással csak az uralkodó fejedelemnek közössége által kapcsoltaik össze, egymás irányában a tökéletes egyenjogúság alapján áll, s egymással csak ez alapon érintkezhetik.

Ne gondolja senki, hogy a magyar nemzet, a midőn ezen, ősei által századok óta védett jogos térnek állhatatos védelmére ezentúl is eltökélve van, ezt csak csökönös makacsságból, vitatkozás! hiú szenvedélyből teszi: a magyar nemzetet erre legfontosabb, nemcsak szellemi, hanem anyagi érdekei is kényszerítik, melyeknek megvédésétől fennmaradása, élete függ.

Ezt hasznos elméleti okoskodások helyett nehány gyakorlati példával igyekezendem bebizonyítani.

A monarchiának Lajthán innen, Lajthán túllevő két fele között azon összeköttetésnél fogva, melyben együtt századok óta éltek, sok kölcsönös viszony és érintkezés fejlődött ki — sok és nagy fontosságú közös érdekeik vannak, — de vannak viszont sok és nagy fontosságú ellentétes érdekeik is.

Például:

A monarchia két leiének még akkor is, ha azokat csak a fejedelem személyének közössége kapcsolja össze, sok és nagy közös kiadásai és terhei vannak. — Ezeket szám szerént meghatározni, fedezni, s hogy fedeztethessenek, a monarchia két felére kivetni kell.

Nincs nehezebb része az államtudományoknak a közadók és terhek igazságos felosztásánál.

Oly feladat ez, mely a világon még soha és sehol tökéletesen meg nem oldatott. — Felette nehéz lenne annak megoldása akkor is, ha lehetséges lenne, hogy az adók kivetése tökéletesen részrehajlatlan közegek által eszközöltessék: mennyire nehéznek kell tehát lenni a megoldásnak akkor, midőn abba az önérdeknek tekintete is szükségképen belevegyül; nem sértem azért sem a lajthántúli, sem a lajtháninneni törvényhozási és közigazgatási közegeket, ha felteszem rólok, ami az emberi természettől elválaszthatlan, hogy terheiken mind a két részről könnyíteni akarnak; nem sértem a lajthántúli országokat, ha felteszem róluk, hogy nekik irányunkban c tekintetben — és itt sok millió forintról van évenként szó — ellenkező érdekeik vannak, melyek ellen magunkat védenünk kell, s hogy védeni okunk is van, annak bizonyítéka nem tagadható átalános roppant elszegényedésünk, mely a reánk már eddig is nehezedett súlyos közterheknek tökéletes kielégítését már most is egyáltalában lehetetlenné teszi.

De tovább:

A lajthántúli országok belbékének örvendettek nagy részében azon századoknak, melyekben hazánk folytonos bel- s külháborúknak színhelye lévén, jobbára sivatag pusztasággá vált; természetes tehát, hogy azokban az ipar és kereskedés sokkal hamarább ébredett fel és erősödött meg.

Midőn azután mintegy másfél századdal ezelőtt az egész monarchia egy közös vámvonallal vétetett körül, mely a külföld gyár- és iparcikkeit tőlünk teljesen elzárta, — s a Lajtba mentében, közöttünk és az örökös tartományok között létezett közbenső vámvonal is törvényeink ellenére aképen szabályoztatott, hogy hazánkban az ipar fejlődését lehetlenné tegye; ennek természetes következménye lett: hogy terményeinket, melyeket a külföld, minthogy attól semmit nem vevénk, nem vásárlóit, csak a lajthántúli országoknak adhatunk el, — gyármű-szükségleteinket pedig szinte csak azoktól szerezheténk be.

Egyedárusága — monopóliuma — volt tehát a lajthántúli országoknak mind terményeinknek megvételében, mind gyártmányaiknak eladásában is, s hogy e szerént olcsón vettek, drágán adtak, igen természetes.

Nem akarom felemlíteni azon kiszámíthatlan milliókra rugó összeget, melyet ez úton drága vétel, olcsó eladás által a lajtliántúli országoknak az évtizedek bosszú során át adóztunk, ámbár ez is elszegényedésünknek egyik föforrása: csak azt említem fel, hogy mindezeknek folytán hazánk folyvást földmívelö ország maradt, a lajtliántúli országokban pedig az ipar és kereskedés a tökélynek magasabb fokára emelkedett.

Hazánk, mint földmívelö ország, már most szabad kereskedelmi rendszert követel, mert terményeinek piacot csak az úton szeiczhet; anyagi, naponként öregbedő nyomasztó süllyedését csak ez úton gátolhatja meg, a lajtliántúli országok ellenben ezen rcájok nézve is következményeiben kétségen kívül előnyös szabad kereskedelmi rendszert a tudomány és tapasztalás tanításait makacson visszautasító előítélettel, gyáriparukra végveszélyt hozandónak vélik, s folyvást védvámokhoz ragaszkodnak *5* irányunkban tehát e tekintetben is homlokegyenest ellenkező érdekük van.

Még egyet:

Nagy baj kétségtelenül s felette káros az államra s a nemzet közgazdaságára, ha az érc-, ezüst- és aranypénz területéről egészlen eltűnik, s a papírpénznek, mely egyetlen forgalmi eszközét képezi, értéke nyomott, ingadozó. — Ezen bajon bizonyosan segítni kell, de az évtizedekig tartó s a honpolgárok millióinak magán viszonyaiba mélyen beszövődött betegséget, ha azt milliók vagyonának megromlása nélkül gyökeresen és úgy kívánjuk orvosolni, hogy a gyógymód maga a már létező baj helyeit más még nagyobbat ne támaszszon, csak lépcsőnként és igen óvatosan lehet megszüntetni; és felette hibás az oly állami intézkedés, mely a bajnak megszüntetését mintegy heroikus gyógyszerrel rögtön s anélkül kívánja eszközleni, hogy egyszersmind a baj orvoslásából támadható új bajoknak enyhítésére megfelelő más segédintézkedésekről gondoskodnék.

És ez megtörtént mi nálunk.

A bécsi Reichsrath a bécsi úgynevezett nemzeti banknak azon kizárólagos szabadalmát, mely szerént pénzjegyeket csak egyedül ő adhat ki, és más jegybankot mellette, még hasonló biztossággal is felállítani nem szabad, 1862-dik év végén 14 évre újólag megerősítette, s egyszersmind a banknak kötelességévé tévé, hogy bankjegyeit négy év múlva, azaz 1867-dik évtől kezdve kész ezüst pénzzel váltsa be.

Ezen határozatnak természetes következése, hogy a bécsi bank azon célból, hogy bankjegyeit képes legyen a kitűzött időben kész érc-ezüst pénzzel beváltani és a vele kötött állami szerződés által azok összegének tetemes kisebbítésére kötelezve is lévén, bankjegyeit folytonosan kevesbíti, s még folyvást fogja kevesbíteni; s ennélfogva, miután a forgalomban levő pénzt csak egyedül ezen bankjegyek képezik, a forgalmi tőke, mely 1860-dik évben 474 milliót, 1864-dik év végével pedig már csak 375 milliót tett, az összes monarchiában már most is annyira megfogyott, hogy annak egész összege jóval kisebb még azon összegnél is, melynek az 1865-dik évre 522 millió forintra számított összes állami kiadásoknak fedezésére évenként az állampénztárakba kész pénzül befolyni kell, úgy hogy a közforgalomban levő pénzösszeg minden forintjának mielőtt más céloki a fordíttathatnék, minden 8 és fél hónapban meg kell az állam pénztárában egyszer mindenesetre fordulni.

Természetes, hogy ily körülmények között a forgalmi töke az adó — s az élet nélkülözhetlen szükségei által felemésztetvén — még akkor is, ha számba vétetik a pénz értékének folytonos forgalmából eredő tetemes sokszoroztatása, — nem létezik és nem létezhetik tőke, melyet a nemzet, földmívelésének, iparának, kereskedésének javítására fordíthatna, sőt érezzük mindnyájan, hogy azon tőke is hiányzik, mely arra kívántatik meg, hogy üzleteinket korábbi állapotukban fenntarthassuk; — és én teljesen meg vagyok győződve, hogy a bécsi bank kizá-

rólagos pénzjegy-kiadási szabadalma, a Reichsrath által téves indokokból megfontolatlanul elfogadott bank-acta és a forgalmi tőkének ez által rögtön és aránytalanul eszközlött megfogyasztása közgazdasági jelen nyomasztó állapotunknak egyik főoka.

Ezen súlyos bajnak gyökeres orvoslását a bécsi nemzeti bank kizárólagos pénzjegy.kiadási szabadalmának megszüntetése s a szabad bankrendszernek, vagyis azon szabadságnak életbeléptetése képezi, hogy a bécsiekhez hasonló, de nem kényszerített forgalmú bankjegyek kiadására jogosított bankok, állami felügyelet alatt, mindenütt ahol az üzlet igényei kívánják, felállíttathassanak.

Csak ez a mód az, mely a forgalom eszközeit a valódi szükségnek megfelelő kellő mérvben s nemcsak az országok központjain, a fővárosokban, hanem a vidéken is növelheti, fenntarthatja s a forgalmi tőkét nemcsak a nagy vagyon, hanem a kisebb érték által is megszerezhetővé, értékesithetővé teszi: — csak ez a mód az, melyen a földmívelés, ipar és kereskedés olcsó tőkét nyerhet üzleteinek számára.

Hogy pedig a jegybank-nyitás szabadságának első tekintetre vakmerőnek látszó eszméjével meg ne ijeszszem azokat, kik a bécsi bank többször említett kizárólagos szabadalmát már megszokván, annak fenntartását kétségbevonhatlan szükségnek tekinthetnék, egyszerűen csak arra hivatkozom: hogy a rendkívüli körülmények közt létező amerikai egyesült államokat, melyekben 1860-dik évben 1642 magán jegybank volt, nem említvén, jelenleg is Poroszországban a berlini bankon kívül 8, a többi közös vámszövetségben álló német államokban 20, — a kis Helvetiában 16, — a három millió lakost számító Skótiában 618 fiókkal igen jeles 13 magán jegybank létezik, s a közönségnek nagy hasznára s teljes biztosságával működik; sőt magában Angliában is a nagy angol bank mellett tiz év előtt még 232 magán jegybank volt; ezek pedig mind gazdag, virágzó, kiválólag iparüző, kereskedő országok, melyekhez a felséges osztrák ház országai sem jólétre és vagyonosságra, sem az üzleteknek nagyságára, biztosságára nézve nem versenyezhetnek.

De ha már most annyi jeles példa után, elöbb-utóbb arról leszen a szó, hogy anyagi süllyedésünknek ezen egyik főgyógymódját a bécsi bank-actának megszüntetését s a szabad bankrendszert életbeléptessük, ismét a monarchia két felének egymással ellentétes érdekeivel állandónk szemben.

Mert ha kérdezzük: ki nyer leginkább a Reichsrathban legközelebb elfogadott bank-acta, a bécsi nemzeti bank kizárólagos pénzjegy-kiadási szabadalma által? A felelet következő:

Állandó szabálya a kormánynak, hogy minden nagy pénzintézeteknek, kereskedelmi, közlekedési vállalatoknak igazgatása, székhelye Bécsben összpontosíttassék; de ha ezt a kormány nem erőszakolná is, ily intézetek és vállalatok addig, míg a bécsi banknak pénzjegy-kiadási kizárólagos szabadalma fennáll, máshol nem is létezhetnek, mert csak annak árnyékában nagy pénzforrásainak segélyével állhatnak fenn, épen úgy, amint viszont ők is az ipart és kereskedést kiválólag és leginkább csak a hozzájok közelebb eső körökben élénkítik.

Bécs e szerént és közelebbi környéke intézi, vezérli a pénznek korunkban a hadseregekénél nagyobb hatalmával az összes monarchiának hitelügyeit, kereskedését, iparát, földmívelését, oda szivárog a monarchiából minden pénz, s végeredményben csaknem minden üzleti nyeremény, anélkül, hogy onnét kielégítőié^ visszafolyhatnék, s nemcsak hazánk, hanem az összes monarchiának hitelügye, kereskedése, iparüzlete, földmívelése a bécsi bank kizárólagos pénzjegykiadási szabadalmának segélyével a bécsi nagy pénzvilágnak uralma alá került.

És ezek után, ha elöbb-utóbb ezen uralomnak csökkentéséről — a bécsi bank szabadalmának megszüntetéséről, a szabad bankrendszer behozataláról leszen szó, gondolhatjuk-e, hogy azon nagy pénzhatalom, mely a lajthántúli politi-

kai tényezőknek legnagyobb befolyású részét képezi, velünk a kérdésre nézve egyenlő érdekli lesz?

Azokhoz, a miket eddig előadtam, a monarchia két fele közötti ellentétes érdekeknek még egy hosszú sorát csatolhatnám.

Mindezeket azonban mellőzvén, csak azt kérdem:

Hogy ha közöttünk és lajthántúli szomszédaink között ily sok ellentétes érdek van, — s ez érdekek oly annyira fontosak, hogy a monarchia azon fele, mely ezen érdekeknek ápolásában a másiknak alárendeltetik, ennek szükségképen zsákmányává lesz, miképen érhetjük cl, hogy ezen fontos érdekeink megóvassanak?

Ezt csak úgy érhetjük el, ha törvényhozásunk és kormányunk elég erős és önálló lesz arra, hogy a magyar korona országai, nem ugyan — mitől isten mentsen meg — más országoknak kárával, de nem is azok kizárólagos előnyére, saját érdekeik igényei szerént kormányoztassanak.

És ezt csak úgy vívhatjuk ki, ha továbbá is szilárdan ragaszkodunk ez ideig állandón fenntartott kiindulási pontunk —.ősi alkotmányunkhoz, a felséges uralkodó házzal kötött államszerződéseinkhez, melyek a monarchia két fele közötti egyenjogúság elvét mondották ki akkor, midőn megállapították: hogy a monarchia két fele közötti kapocs csak a fejedelem közössége legyen.

Felette csalódnak azonban azok, kik azt hiszik: hogy ezen állítólag igen gyenge kapocs a monarchia hatalmi állását, jólétet, vagy épen a lajthántúli országoknak alkotmányos életét veszélyezteti, mert magából a fejedelmi háznak közösségéből, s a békés együttlétnck ezen közösségtől clválasztbatlan eszméjéből logikai szigorral következő viszonyos közjogi igények már magok is oly erőteljes köteléket képeznek, mely ezen aggodalmat teljesen megszünteti.

A pragmatica sanctio által szentesített ezen kapocsból következik ugyanis:

Hogy a magyar korona országai, és pedig törvényhozásunknak és kormányunknak önálló működésével, kötelesek a felséges uralkodó házat örökös tartományainak birtokában minden külmegtámadás ellen erejüknek egész összegével védeni; — kötelesek tisztelni a többi örökös országoknak integritását, alkotmányát, jogait, — kímélni jogos érdekeiket, nem tenni semmit, ami ezen jogokat és érdekeket valóban megsértené; — kötelesek hozzájárulni azon államügyek elintézéséhez, melyek két állam között is, ha azokat az uralkodó személyének közössége kapcsolja össze, mint közösek, mindég léteznek; de ezeken kívül- azon országoknak bármi nemű más ügyeibe jogsértés nélkül semmi szín alatt nem avatkozhatnak.

Mindezen egyenként felsorolt kötelességgel azonban a lajthántúli országok is, ha ugyanazon egy fejedelemnek velünk egyenjogú alattvalói, s nem uraink lenni akarnak, szorosan tartoznak irántunk.

Hogy ilynemű viszonyos kötelezések a monarchia hatalmi állását, s jólétét nem veszélyeztethetik, önmagában világos; — de nem veszélyeztetik az alkotmányos életet sem Lajthán innen, sem Lajthán túl; — mert szomorú dolog, a szabadelvűségnek valóságos rágalmazása lenne azt állítani, hogy az alkotmányos közegeknek lehetetlen tisztelni szomszédjaiknak jogait, érdekeit, s működésükben jogaik és területük határát okvetlen túllépniük kell.

Ezen viszonyos kötelességek teljesítésének pedig e felett még egy más igen erős biztosítéka is van: s épen az uralkodó személyének ugyanazonossága az, kinek magas állásánál fogva részrehajlatlanul felül kell állani az egyes országok és tartományok magán érdekei felett, — s a kinek hozzájárulása nélkül, a törvényhozás, és kormány sem Lajthán innen, sem Lajthán túl egyátalában nem niüködhetnék,

S ha ezen biztosíték, az államak kül- és belviszonyainak időjártával be-

következni szokott változandósága mellett, nem elégséges: a magyar korona törvényes országgyűlésének mind joga, mind hivatása épen az: hogy e célra ha kell, alkotmányos úton bővebb biztosítékokat állítson fel: és én azon erős hitben élek: hogyha a magyar koronának integritása, s kormányának mind legfőbb köreiben, mind a törvényhatóságokban törvényessége visszaállítva lesz, a magyar országgyűlés fel is fogja találni azon mind jogszerű, mind méltányos módozatokat, melyeken a felséges uralkodó háznak a világ terén őt joggal megillető s minden népeinek közös érdekében levő hatalmi állása, s a monarchia jóléte alkotmányos úton anélkül minden időre biztosíttathatik: hogy a monarchia két felének egymás irányábani bel önállása s függetlensége elenyésztessék.

Ezen módozatoknak jog- és célszerűségére s így sikerére nézve sok függ kétségtelenül azon formának megállapításától, melyen az úgynevezett közös ügyek alkotmányos úton tárgyalandók.

Legtöbb azonban nézetem szerént — ezen úgynevezett közös ügyek minőségének, mibenlétének meghatározásától, illetőleg azoknak kellő korlátozásától függ, — könnyen lehet e részben sok, széphangzású, de sokfélekép is magyarázható, általános elméleti elveket is felállítani, melyeket közösen elfogadhatnak azok is, kiknek véleményeik egymással homlokegyenest ellenkezők; — valamint azonban az építendő háznak célszerűsége, jósága nem az alaptól magától, hanem az építésnek további folyamától, a háznak egész-részletes berendezésétől függ, és jó alapra igen rósz házat is lehet építeni, úgy távol van tőlem, hogy a kérdéses közös ügyek minőségének meghatározásában a csupán kiindulási pontul szolgálható, ily általános elméleti elvekre nagy súlyt fektessek; — sőt inkább nyíltan kimondom: hogy e kérdés megoldásának sarkpontja a gyakorlati kivitelben, a közös ügyek minőségének mikénti részletes meghatározásában fekszik, s teljes meggyőződésem szerént az országgyűlés teendőinek legfőbbike: a próbaköve annak, hogy az országgyűlés a hon jogait miként tiszteli, javát szívén miként viseli, ezen részleteknek jog- és célszerű óvatos meghatározása lesz.

Ezen részletekről e helyen szólani mindenesetre időelőtti lenne, de annyit még is ki kell mondanom, miszerént az volt eddig is a főbiba, mely elkövettetett, hogy felséges urunknak magokat alkotmányosoknak nevező, s az alkotmányosság általános elméleti elveit fennen is hirdető, legközelebb leköszönt tanácsosai, a gyakorlatban a korlátlan uralom, a hódítás igényeit követvén, az 18(30. észt, október 20-án kiadott császári diplomában, és 1861. észt, február 26-án kelt császári pátensben — hazánk államszerződések, királyi eskük és százados birtoklás által szentesített alkotmányos jogainak teljes mellőzésével, a közös ügyeket és tárgyalásuknak módját nem csak egyoldalulag magok, hanem oly módon is határozták meg, mely az állami életnek csaknem minden mozzanatait ok és szükség nélkül, a közös ügyek rovatába sorozván, s ezeknek elintézésére a lajthántúli országok aránytalanul megszaporított képviseleténél döntő befolyást biztosítván, a magyar korona szóval fenntartottunk nyilvánított alkotmányos önállását tényleg tökéletesen megsemmisítette.

A közös ügyek közé soroztainak ugyanis az említett okmányokban a lehető legtágasabb értelmű kifejezésekkel: az összes pénz-, hitel-, jegybank-, vám- s kereskedelmi ügyek, a posta, a vasút és távírda rendszere, az összes adóügy, a katonai újoncok kiállításának módja és rendje, az állami összes kiadásoknak és bevételeknek elöleges megállapítása, az államjavak eladása, terhelése, új államkölesönök felvétele, és mindez nem lévén még elég, általában az összes törvényhozás mindazon tárgyakban, melyek minden országokat érdeklő jogokra, kötelességekre s érdekekre vonatkoznak.

Ha ezek egy szálig mind közös ügyek; — ha egy hazánkon kívül álló, többségében velünk nem egy érdekű, ránk nézve idegen testület teljhatalommal rendelkezhetik pénzünk értékéről, folyamáról, összes vámrendszerűnkről, összes

hitel- és kereskedelmi ügyeinkről, postáinkról, vasutainkról, távírdáinkról, rovásunkra ellenőrzés nélkül adót ajánlhat s vethet ki, — meghatározhatja ifjaink fegyverre szólithatásának módját, terhűnkre kölcsönöket vehet fel, önkénye szerént meghatározhatja, hogy mit hova s miként költsünk saját pénzünkből, saját országunk, megyéink, városaink javára, s általa nem is ismerhető közszükségeinkre, ha őseink századok által nehezen megtakarított drága keresményét: koronái és államjavainkat áruba és árverés alá bocsáthatja, tanács cím alatt tanügyeinket szabályozhatja, s a közérdeknek, jognak, kötelességnek ürügye alatt beavatkozhatik törvényhozásunk és közigazgatásunk minden fontosabb ágazataiba, akkor kérdem, mi az, ami e rovatok alá elintézés, vagy ami ezzel eredményben ugyanazonos, ellenőrzés végett nem rovathatik? mely államügy lesz az, melyről Magyarország még valóban, önállólag törvényei szerént rendelkezhetnék?

Mit fognak tenni ez irányban azon államférfiak, kiket ő felsége legközelebb Magyarország kormányának élére állított, én természetesen nem tudhatom.

Megrögzött nyílt elleneinknek ő felsége tanácsából] eltávolítása: — az, ami történt Erdélyben, a társországoknak kilátásba helyezett meghívatása országgyűlésünkre, és főleg az 1860. észt, október 20. cs. diploma, és illetőleg 1861. észt, február 26. cs. pátens érvényének legközelebb történt felfüggesztése, ezen nagy állami tény, mely közjogi kérdéseinknek az említett okmányok által absolut hatalommal erőszakolt rendezését, a monarchia mind a két felében a törvényhozásnak, a nemzet és fejedelem közötti kölcsönös értekezésnek és egyezkedésnek terére: azon alapra vezeti vissza, melynek öt évvel ezelőtt is kiindulási pontul kellett volna szolgálni; méltó elismerést igénylő nem várt eredmények kétségtelenül, s reám nézve annál örvendetesebbek, mert ő felségének a magyar nemzet kielégítésére, a magyar korona integritásának visszaállítására irányzott szándékát tüntetik ki, s annak a miért oly sok év óta küzdünk és szenvedünk, a monarchia két fele egyenjogúságának, s azon elvnek, hogy azok egymással jogosan csak a közös fejedelem személye által érintkezhetnek, elismerését foglalják magukban.

De mind e mellett nem lehet szem elől téveszteni: hogy mindezen nagy tények után most is még csak azon a ponton állunk, melyen az ut még mindég kétfelé elágazhatik, jobbra is, balra is, s a dolog lényegét tekintve, kerülővel oda is elvezethet, hova ezelőtt egyenes úton erőszakoltak bennünket.

Mindezen tények még nem bizonyítékai annak, hogy a kormány élén álló férfiak mindezen elveknek általános érvényesítéséről már le is mondottak, melyek különösen az októberi diplomában foglaltatnak, s a melynek hazánk alkotmányát megsemmisítő tartalmát az elébb részletesen kifejtettem; — nem bizonyítékai annak, hogy a nemzet képviselői többsége beleegyezésének megnyerésével nem akarják elérni ugyanazt, amit a nemzet által elfogadtatni a hatalom szavának nem sikerült.

Sok csata elveszett már az öröm miatt, melyet a győzelemnek időelőtti reménye okozott; — s habár az örömzaj, bizalomnyilvánítás között, mely a közhangulattal nem tudom teljesen megegyezőleg-e, több oldalról viszhangzik, nehéz tennem e vallomást; de az őszinteség, melylyel önök iránt tartozom, kötelességemmé teszi annak kimondását, hogy küzdésünk bevégezve még korán sincs; annak nehezebb része még ezután következik, s a nemzetnek arra, hogy jogai megőrzése felett éber figyelemmel őrködjék, hogy többet ne mondjak, még mindég oka van.

Részemről hogy saját állításomat arra nézve, amit most kiegyezésnek, megoldásnak neveznek, határozottabban jelezzem:

A magyar nemzetet egy erőteljes, egészséges, korának javában élő, de a nagy harcokban, melyeket régóta vívni kénytelen, súlyosan megsebesített s c felett még saját házában is álbarátok, vagy épen nyílt ellenségek közé szorult

férfiúhoz hasonlítom. — Sebei különben ép testének nagyok és számosak: mindegyikéből becses vére csörgedez, azokat ő maga, kezei kötve lévén, nem gyógyíthatja, álbarátai, ellenségei, tő- és tőrszúrásokkal folyvást újítják: — de halálos még e sebeknek, — hála istennek! egyike sem, s a férfiúnak testi lelki ereje oly nagy, hogy amint már hajdan is tartós nagy szenvedések közt bebizonyult, bírhatja még e súlyos kórállapotot, anélkül, hogy halála következzék be.

De mind e mellett nagyok a fájdalmak, melyeket e férfiú szenved, s még nagyobb a hátramaradás, melyet elgyengülése, s természetes tevékenységének 1c-bilincseltetése miatt munkájában s így anyagi és szellemi tőkéjében szenvedni kénytelen, s azért mielőbbi kellő ápolása és orvoslása csakugyan üdvös és kívánatos.

Tegyük fel most, hogy mód és alkalom mutatkozik arra, amit rég óhajtunk, betegünknek meggyógyítására.

Mit tegyünk?

Én részemről azt mondom: Vizsgáljuk meg az ajánlott gyógymódot és orvosságokat óvatosan.

Ha a gyógymód és orvosságok, melyek ajánltatnak, olyanok, hogy általuk a beteg valósággal meggyógyíttathatik,— olyanok, melyek biztosságot nyújtanak arról, hogy sebei újra nem újulandnak, álbarátai, ellenségei többé vissza nem térhetnek, s ha az ár, mely a gyógyításért követeltetik olyan, hogy azt a beteg erejének visszatértével, habár azoknak némi megfeszítésével is, megírhatja; — azt mondom, gyógyítsuk meg a beteget áldozattal is: hogy fellábbadozván újólag hozzá foghasson nagy munkájához, és anyagi és szellemi tőkéinek gyarapításával új erőt nyerjen élete pályájának az eddigihez méltó folytatásához.

De ha ellenben a gyógymód és orvoslás, melyek a létező viszonyok között kieszközölhetek, olyanok, hogy általok a beteg valósággal meg nem gyógyittatik; sebei vagy épen nem, vagy csak úgy hegesztetnek be, hogy utóbb s talán meg mérgesebben újra kiújuljanak; ha a gyógymód biztosítást nyújt arról, hogy, a harcok, melyek e sebeket okozták, az ellenszenves környezet, mely azokat még inkább clmérgesítette, többé vissza nem térhetnek, — ha az ár, mely a gyógyításért követeltetik, oly nagy, hogy a beteg fellábbadozása után erejét s munkáját a helyett, — hogy, mint kellene, saját javára használja, idegen érdekek előmozdításában legyen kénytelen felemészteni, s így éljen ugyan, de örökös szolgaságban: — akkor a részvét könyeivel szemeimben, keserű fájdalommal szivemben azt mondom:

A beteg súlyosan szenved, a gyógymód, mely ajánltatik, állapotát nem * javítja, egészségét nem adja vissza, sőt inkább bizonyosan halálát okozandja.

Az idő élet: ha a beteg szenvedve bár, de él, felvirradhat, és bizonyosan felvirradand az idő, mely kedvezőbb körülményeket állítván elő, — gyógyulását meghozandja; — ha meghal, vége mindennek — elenyészett még a reménynek árnyéka is.

Én, fájdalom! nem gyógyíthatom meg az imádva szeretett beteget, de isten bár hova tegyen, halálát okozni nem akarom!

E kép jelzi nézetemet a fennforgó államjogi kérdéseknek megoldására nézve.

Vizsgáljuk meg a megoldásnak tényleges feltételeit gondosan részleteikben, s egész összegükben is.

Ha általuk a magyar korona integritása, kormányának, törvényhozásának törvényes önállása, függetlensége, ősi alkotmányunk, s ez által, ami legfőbb, — a nemzet állami életének saját érdekében, és önmaga általi szabad alkotmányos tovább fejlesztése biztosíttatik: akkor a kiegyezés üdvös és szent eszméjét az ország által teljes készséggel elfogadandónak tartom.

Ha ellenben a célnak a teendő javaslatok meg nem felelnek, ha bajain-

kát, szenvedéseinket nem szüntetik meg, sőt inkább tán megörökítik, s így még inkább clmérge sitik; ha kiveszik kezeinkből továbbá is az eszközöket, melyekkel bajainkon, hiányainkon, szükségeinken önmagunk segíthetnénk, s oda utalnak továbbá is, hogy azt, a mit saját javunkra tennünk elvitázhatlan jogunk van, — mint kegyelmet, mások önkényétől kérjük, szóval: ha valósággal visszanőni állítják a nemzetet megillető önálló alkotmányos életet, akkor más országok érdekeinek — bár tiszta szívvel kívánom javukat, felvirágzásukat — a nemzet legbeesesebbb kincsét, — saját állami önállását, melytől nemcsak jóléte, — hanem létele is függ: a jelenkor pillanatnyi érdekeinek, az utókor, önök, önök gyermekei s utódainak maradandó boldogságát feláldozandónak nem vélem, hanem bízom az isteni gondviselés igazságában, — mely atyáinknak állhatatosságát nem egyszer már, s még súlyosabb körülmények között, jogainak kivívásával jutalmazta meg, hogy most is erőt és módot nyújtaná a nemzetnek, hogy elhamarkodott, tévesztett orvoslással ne semmisítse meg önmaga saját életét; — hanem tartsa fen magának és utódainak számára a jogokat, melyeket őseink hasonló szenvedésekben! állhatatossága szállított reánk, — melyeket a kitartás visszaszerzend nekünk is, s a melynek kivívása nélkül különben is sem anyagi, sem szellemi jólét nem lehetséges az országban.

Mindezek után hogy nehány szóban összefoglaljam kelleténél hosszabb nyilatkozatomat: azoknak, kik a megoldást magát, s nem a haza javát tűzvén ki célokul, a nemzetre nézve káros vagy épen feltétlen kiegyezkedésre hajlandók, én képviselőjük nem lehetnék.

Ha ellenben sz. kir. Komárom városának tisztelt választói, kiknek alkotmányos érzelmű, szabadelvű nagy közönségétől függend országgyűlési képviselőjének megválasztása, előadott nézeteimet helyeslik s engem szavazataikkal megtisztelendnek: e díszes megtiszteltetést és becses bizalmat, melynek megnyeréséért önök előtt ez úttal is esedezem, — hálás érzéssel, és köszönettel fogadom s annak tehetségem szerént híven megfelelni legfőbb törekvésem lesz.

2. A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1866. febr. 16.)

Tisztelt ház! Csupán általánosságban vonatkozva azokra, miket előttem említettek, mindenek előtt ki kell jelentenem, hogy én nem osztom azon véleményt, raiszerént közjogi kérdéseink kiegyenlítésében szellemi és anyagi érdekeink véglegesen határozó legfőbb szempontul legyenek tekintendők.

Elismerem ezen érdekeknek nagyszerű fontosságát; de épen azért, mivel ezt elismerem, óhajtóm, hogy az előnyök, melyeket azok ápolásából nyerni remélünk, ne múlékony ködképek, hanem magunk és utódaink számára állandóan biztosított nyeremények legyenek.

Ez állandó biztosítás csak úgy érhető el, ha biztosítjuk azon jogunkat, hogy ezen nagyfontosságu érdekeink iránt felséges fejedelmünk hozzájárulásával magunk intézkedhessünk. Hogy ez jövőre megtörténhessék, szükséges, hogy a múltra nézve kimutassuk, miszerént ezen jog gyakorlatában voltunk, és hogy annak gyakorlata bennünket jogilag jelenleg is megillet.

Közjogi kérdéseink kiegyenlítésében tehát, nézetem szerént, fő kiindulási pont csak a jogalap lehet. Magának azon kérdés kifejtésének is, melyet Bartal György képviselő úr tegnap több oldalról taglalt, a „quid consilii“ kérdésének is igazi értelme esak akkor lehet, hogy ha előbb azon másik sorban előtte álló kérdés: „quid juris“. meg fog fejtetni.

Ezen kérdés azonban a korona és nemzet között még eldöntve nincsen, és az által nem fejtetett meg, hogy Bartal és Zscdényi képviselő urak, kik előttem szólották, törvényeink alaki érvényességét elismerték, elismerték a jogfolytonosságot elvben és csak egy csekélység ellen, jogaink gyakorlata ellen tiltakoztak. Midőn itt közjogi kérdések kiegyenlítéséről van szó, mindenek előtt szükség eonstatálni közjogi kérgéseink jelen helyzetét, és miután a felirati javaslat is ezen helyzetnek szempontjából indul ki, azt hiszem, hogy a helyzetnek felvilágosítása a felirati javaslatnak is hü illustratiója lesz.

Részemről annál szívesebb készséggel fogok képviselő kötelességem c részbeni teljesítéséhez, mert felséges urunknak hazánk javára intézett atyai gondoskodásáról teljesen meg lévén győződve, tudom, hogy azon irányadókul kijelentett elvek, melyek a trónbeszédben foglaltatnak, s melyekre nézve észrevételeimet előterjesztendő leszek, csupán azon, nézetem szerént téves felfogásnak tulajdoníthatók, mely nemzetünk jogai, kívánalmai és érdekei iránt a kormány körében létezik; és így tudom, hogy a midőn ezen fogalmak tisztázásához, közügyeink jelen valódi állásának felderítéséhez csekély tehetségem szerént hozzájárulni igyekszem, egyenesen közjogi kérdéseink minden oldalról óhajtott kiegyenlítésének érdekében cselekszem, azon kiegyenlítésnek érdekében, mely aunak legbiztosabb, legállandóbb nemére, a szívélyes, benső kiegyezésre vezet, melynek, hogy ilyen legyen, megnyugtatást kell támasztani szintén úgy a fejedelemnek, mint a nemzetnek szivében.

Hálás érzéssel fogadom a magyar korona épsége nagy elvének, a pragmatica sanctio egyik határozott feltételének teljesítését kilátásba helyező elismerését: bálával fogadom, hogy az 5 évvel ezelőtt kiadott nyílt rendeletek, melyek közügycink rendezését, jogaink, törvényeink és állami szerződéseink ellenére, a hatalom parancsszavával erőszakolták reánk, most megfontolás, tárgyalás és lehető módosítás, tehát törvényhozási intézkedés végett terjesztettek elünkbe; öröm mel üdvözlöm mindenek felett a királyi trónbeszédnek irályát és hangulatát, mert bizonyítéka felséges urunk irántunk viseltető kegyelmes indulatának, mely már magában is egy jobb jövendőnek megbecsülhetlen záloga.

Mindamellett azonban, mindazon örömnyilatkozatok ellenében, melyek a kir. trónbeszéd folytán fenhangon birdettettek, sajnálattal bár, de ki kell jelentenem, hogy a kir. trónbeszéd a korona által közjogi legfőbb kérdéseink érdemében az 1861-diki országgyűléshez intézett követeléseket, — lényegükre nézve fentartja.

A mód és eszközök, a kiindulási pont, az indokok, melyekkel a kitűzött célok eléretni szándékoltalak, változtak: de a célok magok nem változtak, ugyanazok most is, melyek 1861-ben is, korábban is már kitűzve valának.

Hogy véglegesen elvetve és kárhoztatva van a kir. trónbeszédben a jogvesztés etmélete, azt hinnünk kell: de úgy van-e valóban? — az a k. trónbeszédből nem tetszik ki, mert a jogvesztés elméletére alapított, s csakis arra alapítható 1860. évi oetb. 20-diki diplomának érvénye a kir. trónbeszéd szerént megszüntetve nincs, s a febr. 26-dki nyiltparancs hatálya is csupán ideiglenesen állíttatott be, s ha mellőzve van a jogvesztés elmélete, mellőzve van a kir. trónbeszédben egyszersmind az azzal együtt és egyenlően említett jogfolytonosságnak elve is, melyre nézve megjegyzem, hogy a kir. trónbeszédben nem a jogfolytonosságnak elve, hanem a mi ettől lényegesen különbözik, csupán az 1848-ik évi törvényeknek alaki törvényessége van elismerve, — ezeknek életbeléptetése mindazáltal most is megtagadtatik, és így megtagadtatik a jogfolytonosságnak elve is mely néma törvényességének elméleti, gyakorlatilag nem érvényesíthető elismerésében, hanem foganatosításának folytonosságában áll.

Akár van azonban véglegesen elvetve a jogvesztés elmélete, akár nincs;

mindenesetre mellőztetett, s helyette kiindulási pontul a pragmatica sanctióban kölcsönösen elismert jogalap választatott, és ez helyesen is történt.

De köz- és államjogi kérdéseink megoldásának fejleményét illetőleg, a kiindulási pontnak azon módon, mint az a kir. trónbeszédben történt, megváltoztatásában hazánkra azon előnyt, melyet abban sokan keresnek, részemről nem találhatom, mert a kiindulási pontul felvett ezen jogalapnak, a pragmatica sanctiónak értelme, a kir. trónbeszédben sokkal tágabb körre terjesztetik ki, mint a melyre azt a valósággal megegyezőnek kiterjeszteni lehet, és ezután abból oly következmények vonattatnak le, melyek abból ki nem fejthetők.

Tökéletesen áll ugyanis, hogy a pragmatica sanetió a felséges osztrák ház kihaltáig, állandóan megállapította az annak uralkodása alatt álló országoknak és tartományoknak felosztbatlan együttmaradását, és áll az is: hogy ennyi és ily hatalmas országok erejének ugyanazon egy uralkodónak személyében való egyesítése, annak, s az uralkodása alatt álló országoknak a dolog természete szerént nagyhatalmi állást szerzett és biztosított: de a pragmatica sanctiónak nevezett alaptörvény a felséges uralkodóház alatt álló országok és tartományok összegének nagyhatalmi állását, mely törvény által különben sem létesíthető, ha megalapította is, nem állapította meg: főleg pedig nem állapította meg oly módon, hogy abból — Magyarországra, a pragmatica sanctióban határozottan kijelölt kötelmeken túl, más, újabb kötelezettségek is, jogszerűleg hárittassanak. Még kevésbé állapította meg továbbá a pragmatica sanctio közöttünk s ő felsége többi országai s tartományai között azon jogviszonyt, mely szerént azért, mivel azok belkormányzatuknak alakját megváltoztatván, legközelebb alkotmányos jogokkal Hibáztattak fel, Magyarország saját alkotmányát ezekhez idomítva, szükségképen és kötelességszerűleg átalakítani tartozzék, s hogy e részben félre ne értsenek, nem késem kijelenteni, miszerént szívemből örvendek azon, hogy Lajthán túli szomszédaink alkotmányos jogokkal bírnak, s hogy azok bii tokában megmaradjanak, őszintén óhajtom, és bizton hiszem, hogy a magyar törvényhozás erre mindig kellő figyelemmel is leend, de azt, hogy e miatt Magyarország alkotmányának átalakítására jogszerűen köteleztethessék is, annyival inkább el nem ismerem, mert Lajthán túli szomszédaink sem tartották kötelességüknek, midőn alkotmányuk birtokába léptek, kérdést tenni maguknak az iránt, tekintettel lenni arra, hogy az ő új alkotmányuk a saját fejedelmük által biztosított, sokkal régiebb magyar alkotmánynyal összeférhető-e? Pedig ők velünk egyenjogúak igen, de uraink nem lehetnek, s azért, ha kívánják tőlünk, hogy új alkotmányos életüknek fentartására figyelemmel legyünk, ezzel viszont ők is azon kötelességet vállalják magukra, miszerént viszont tekintettel legyenek arra, hogy a mi alkotmányunk is szintén feuntartassék.

A közös ügyek alatt én is csak azon viszonyokat érthetem, melyek hazánkat ő felségének többi országaival és tartományaival közösen érdeklik.

Én a csak tegnap szólott képviselő urat nem követhetem e térre, melyre nézetem szerént minden esetre idő előtt lépett, midőn a közös ügyek mibenlétének tárgyalásába már is belebocsátkozott.

Annál is inkább pedig nem követhetem e térre, mivel beszédének mindjárt elején kimondá, hogy e részben csak saját egyéni nézetét fejezte ki.

Elég alkalmunk és időnk lesz a dologhoz akkor szólannnk, midőn ezen tárgy tüzetes tanácskozásunk meggyőzésére kerül.

Annyit mindazáltal most sem hallgathatok el, hogy a felirati javaslatnak azon szakaszából, a melyet a t. képviselő úr szó szerént idézett, s a mely Magyarország részéről a törvényszabta kötelesség mértékén túl méltányosság alapján és politikai szempontokból teendőkről szól, a közös ügyek elismerésének azon tág elemzése és azon kötclcsségszerű elismerése, a melyet a t. képviselő úr elősorolt, egyáltalában nem következik, annyival is inkább pedig nem következik, mivel a

felirati javaslatnak sark- és kiindulási pontja, melyre alapítva van, a pragmatika sanctio.

A pragm. sanctioban pedig, a közös ügyek létezésének alapja és oly tág értelmezése, mint ezt tegnap hallottuk, s mint a kir. trónbeszédben is felállítva van, nézetem szerént benne nem foglaltatik. Mert a külügyek a pragm. sanctiónak elfogadása előtt is Magyarország és a cs. kir. örökös tartainányokra nézve közös fejedelmeink által együtt és egyetemlegesen közösen kezeltettek; az 1848-ki esztendőig pedig, a midőn a közös viszonyok törvényeinkben először emlittettek, a külügyekeu és némely közös katonai testületeken és intézeteken kívül Magyarországnak a cs. kir. örökös tartományokkal törvény szerént más közös ügye nem is volt.

Ezen állításomnak indokolásául azon kétségtelen történelmi tényre hivatkozom, hogy a pragm. sanctiónak keletkezése és elfogadása után az 1848-ik esztendeig Magyarországnak nem csak külön belizgatásai, igazságszolgáltatási vallás- és oktatásügye volt, hanem voltak a magyar országgyűlés által külön zsoldos újoncokkal ellátott magyar ezredeik is, volt külön közmunka és közlekedési, adóztatási, ipar, és a mindig létezett közbenső vámok mellett külön kereskedelmi, rendszere, mindezeknél fogva külön kincstára is, melyekről ő felségének a fejedelemnek megegyezése és hozzájárulásával a magyar országgyűlés mindig önállóan rendelkezett.

Van a legmagasb kir. trónbeszédben még egy eszme, a birodalom egységes létének és életfeltételének eszméje, és pedig mint olyan, kitünöleg hangsúlyozva, mely előtt minden egyéb tekinteteknek háttérbe kell vonuhiiok.

Bocsánatot kérek, ha ezen eszme elemzésénél kelleténél tovább találnék időzni, de én ezt fontosnak, a legfontosabbnak tartom; én azon véleményben vagyok, hogy ezen eszmének helyes értelmezésében közjogi kérdéseink megoldásának kulcsa, s hazánknak és a monarchiának jövője rejlik.

Annyival is inkább szükségesnek tartom pedig ezen eszme elemzésébe bocsátkozni, mivel ezen eszme már ezen ülés alatt, ez órában is, c házban két oldalról is különböző felfogásokkal értelmeztetek.

Mi legyen a birodalom egységes léte, életének feltétele alatt értendő, ezen kitételek határozatlan értelme mellett határozottan nem tudhatom, de hogy mily fontos legyen a név, melyet emliték, a birodalom eszméje, tüstént világos lesz önök előtt, ha figyelembe venni méltóztatnak, hogy ha az ausztriai monarchia „birodalom14 e szónak Lajthán túli értelmében, azaz állam, egységes állam, melynek Magyarország csak egyes alkatrésze, koronaországa, tartománya, akkor indokolatlanok mindazon követeléseink, melyeket köz- és államjogaink visszaállítására nézve törvényes önállásunk és függetlenségünk alapján mindannyiszor tevénk, jogosultak az oetoberi diploma és februári patens, s a monarchia összes köz- és államügyei elintézésének Béesben összpontosítása — igazságos, mert örök törvénye az emberi észnek, hogy a rész alárendelje magát az egésznek, s hogy a rész érdekeinek háttérbe kell vonulniok az egész érdekei előtt.

Mindenekelőtt tisztáznunk kell a fogalmat, mely az ausztriai monarchia, az aus ztriai birodalom nevezete alatt értendő.

Kétséget nem szenved, hogy a felséges ausztriai ház uralkodása alatt álló országok és tartományok külviszonyaikban közös fejedelmük ő felsége által törvényeink szerént is jogosan együtt és egyetemlegesen képviseltettek.

E tekintetben tehát nézetem szerént külviszonyaikra nézve ezen országoknak és tartományoknak összege az ausztriai monarchia egy birodalmát, ő felségének birodalmát — ha úgy tetszik, egy államot — képez, mely mint ilyen, a világ minden államai által elismerve van, melyre nézve mindazonáltal mind a mellett is azon tény, hogy e birodalom több önálló országokból és tartományokból áll, az által európailag szintén folyvást elismertetik, — hogy valamint hajdan,

midőn az ausztriai örökös országoknak fejedelme a világ gyakori első trónjának, a római német császári trónnak birtokosa volt, a római császári cim mellé, úgy most is minden európai nemzetközi államszerződésekben az ausztriai császári cim mellé a felséges ausztriai ház minden többi országainak és tartományainak címei, és ezek között kiváltképen Magyar- és Csehországok királyáé mindig hozzá csatoltalak. Sőt azon időről, melyben az ausztriai monarchia feje a német csácsári eimet és méltóságot esetleg és ideiglenesen nem viselte, jelesül Mária Terézia korából 1790—1792. évekről nem egy nagy fontosságú nemzetközi államszerződés és nyilatkozat mutattathatik fel, mely Európa különböző — kisebb nagyobb hatalmasságaival egyenesen csak Magyar- és Cseliországok királyának címe alatt és nevében keletkezett.

A mi ellenben a belviszonyokat illeti, ezekre nézve a magyar korona országai egy részről, s ő felségének többi országai és tartományai más részről, ugyanazon közös fejedelemnek uralkodása alatt is, két egymástól ugyan elválaszthatlak de egymástól mégis független és önálló külön államtestet képeznek. E tekintetben tehát ezen országnak és tartományoknak összege, az ausztriai monarchia, ő felségének birodalma, egy birodalomnak a szó modern értelmében, egy államnak, annálinkább egységes államnak nem tekinthető, következőleg az e nevezet alatt értetni szokott országoknak és tartományoknak a két külön államtest nek egymás irányában! belviszonyai is, nem az állam eszméjének általános elméleti igényei, hanem a létező tényleges jogok, törvények és államszerződések szerént, és így a viszonyos állami önállás és függetlenség alapján szabályozandók és ítélendők meg.

Ez nézetem szerént az ausztriai monarchiának jogi, és ha törvényeink felfüggesztve nincsenek, valóságos tényleges állása, ez az annyiszor említett, a „monarchia“ szó helyett használatba jött „birodalom“ szónak mindannyiszor, valahányszor államiratainkban előfordul, igazi értelme.

Hogy ez így van, első sorban bizonyítják azon érvéken kívül, melyek az 1861 ík évi feliratokban és némileg a ház asztalán levő felirati javaslatban is foglaltatnak, az 1723-dik év I. II. és III. törvénycikkei, melyek a sanctio pragmatica elfogadásáról szólnak, és melyeknek elseje szerént az ellenünk érvül és a sanotio pragmatica által állítólag megállapított szorosabb állami kapcsolat bizonyítékául annyiszor felhozott „unió et coiutelligentia cum haereditariis proviuciis stabilienda“, az azon évi királyi meghívó levelekben és királyi előadásokban ugyan említve és szorgalmazva volt, de a női öröklést, a pragmatica sanctiót törvény által tüzetesen szentesitő II. tv. cikkben, mely már csak: „de sincera in regno animorum unione“ szól, nem emlittetik, különben is azon évi országgyűlés alatt semmi törvényhozói intézkedésnek tárgyául nem szolgált, és így azon értelemben nem vétethetik, mintha Magyarország a pragmatica sanctio elfogadásakor az uralkodó személyének örökös közösségén, országainak elválaszthatlan felosztlıatlanságán, és ennek biztosításán kívül az örökös tartományokkal még más újabb szoros állami összeköttetést kívánt volna létesíteni.

Nem található tehát a pragmatica sanctióban a birodalom egységes létének alapja, de nem található az a később következett eseményekben sem.Bizonyítékai annak az 1790—1791 és 1828 és több években hozott törvényeink és országgyűléseink régibb és újabb nyilatkozatai.

így az 1832— 1836. országgyűlés folyama alatt az V. Ferdinand királyi címe felvétele iránt kelt feliratailkban világosan kijelentették az ország rendei, hogy Magyarország az ausztriai császárságtól törvényes égés alakjára nézve különbözik, az alá nem tartozik, az alá nem vettethetik.

Az 1861-ki országgyűlés nyilatkozatát nem említem: mert az e helyen már mai napon is többször idézve volt. Bizonyítja azt, mit mondottam, ő felségének, néhai I. Ferene császárnak és királynak, Bartal képviselő úr által, ha jól

emlékezem, tegnap felemlített 1804. évi aug. 17-kén kelt rendelete, melyben ő felsége a császári címet felvevőn, nem csak azért, mert ez alkalommal világosan kijelentette, hogy ezt a magyar korona szent jogainak rövidsége nélkül teszi, de azért is, mert e rendelet csakis egyedül magának ezen címnek a felséges uralkodó ház általi felvételéről, és semmi másról nem szól, jelesül nem szól arról, mintha a felséges uralkodó ház országai és tartományai belviszonyainak ez alkalommal vagy korábban történt állítólagos megváltoztatása lenne c cim által jelzendő. — Osszhangzik ezzel V. Ferdinand király ő felségének 1835-dik évi augustus 31-én, királyi címe iránt az akkori országgyűléshez küldött királyi válasza, melyben ő felsége elismerte, hogy az ausztriai császári cim néhai I. Ferenc császár és király által, legmagasabb uralkodó házára ruházott ezen örökös méltóságnak jelvénye, a sorban ntánna következő magyarországi királyi címre nem vonatkozik, — és Magyarország ősi szabadságának és törvényes függetlenségének ártalmára nincs. — De maguk 1848-ik törvényeink is mik voltak egyebek, mint a nezmet azon ősüktől öröklött állandó öntudatának törvényes nyilvánulása, mely szerént hazánk mind a mellett, hogy több más országok és tartományok velünk közös fejedelmének ausztriai császár ő felségének uralkodása alatt áll — valamely más állam uak, egy egységes osztrák császári államnak alkatrészéül soha nem tekinthető. — A mi a mondottak gyakorlati alkalmazását illeti: azon értelmezésnek különbsége, mely e szónak „ausztriai birodalom" — egyrészről Lajthán innen, másrészről Lajthán túl — tulajdonittatik, a törekvés, a fogalomban rejlő eszmét valósítani, nézetem szerént Kiforrása hazánk minden múlt jelen és jövő küzdelmeinek, bajainak, szenvedéseinek és azon temérdek félreértéseknek, melyekkel nyilatkozataink naponként találkoznak.

E szónak „Lajthán túli" értelmezésében, mely szerént az ausztriai birodalom belviszonyaira nézve is egy állam, egy egységes állam — keresik igazolásukat Lajthán túli szomszédaink összpontosítási és beolvasztási minden törekvései.

E szónak magyar értelmezésében, mely az ausztriai birodalomban két egymástól belviszonyaikra nézve független és önálló államtestet szemlél — találja fel alapját és igazolását a magyar nemzetnek azon álhatatos elhatározása, melylyel hazájának törvényes önállását és függetlenségét fenntartani igyekszik. — Ha az ausztriai birodalom eszméjének Lajthántuli értelmezéséből azon következés vonatik: hogy a birodalom az állam magasb érdekei előtt minden más tekinteteknek, hazánk jogainak, törvényeinek, államszerződéseinek és érdekeinek háttérbe kell vonulniok, akkor ez eszme magyar értelmezésének egyenes jogszerű következése az, hogy Magyarország kétségen kívül tartozik a monarchia jólétének és biztonságának fentartásához legjobb tehétsége szerént teljes erejével hozzájárulni, de csak azon feltételeknek, melyek alatt, és azon célnak, amelyért a monarchiába lépett, tudniillik saját létének, jólétének és alkotmányának épségben tartása mellett — és e feltételeknek feláldozása más úgynevezett magasabb állami szempontok és érdekek tekintetéből nem igényeltehetik tőle, nemcsak azért,mert az a birodalom biztonságának, jólétének fenntartására nem szükséges, hanem azért, mert ez áldozat által egyenesen azon cél hiusittatnék meg, a melynek elérése végett Magyarország a felséges ausztriai házból származott dicső uralkodóinak mély tisztelettel és határtalan bizalommal meghódolt.

Ez volt nézetem szerént őseinknek hite és vallása mindig; ez az ősi magyar politikának alapja és iránya, és jogalapja azon felirati javaslatnak is, mely a ház asztalán fekszik.

Az eszmék, melyeket ekképen, végig menve azokon, való mértékükre leszállítani igyekeztem, t. i. a pragmatica sanctiónak kitágított jogalapjából következtetett birodalmi egység, nagyhatalmi állás, közös ügyek tág értelmezése és a Lajthántuli tartományok alkotmányos létének figyelembe vétele, képezik azon

eszmefonalat, melynek kézbentartásával a legmagasbb trónbeszéd midőn bennünket arra szólított fel, hogy az octóberi és februári határozmányokat országgyűlési tárgyalás alá vegyük, már előre is határozottan kijelenti: miszerént az 1860-ki oct. 20-ki diplomában körvonalozott közös ügyeknek közös alkotmányszerű kezelése a birodalom egységes létének és hatalmi állásának elutasithatatlan követelményévé vált, mely előtt minden egyéb tekintetnek háttérbe kell vonulnia, s végre a korábbiaktól némileg ugyan különböző alakban és más indokokból, de a dolog lényegére nézve most is ugyanazon követelést intézi hozzánk, mely az 1861-iki országgyűléshez intéztetett.

Ez áll a trónbeszédnek másik részére is, — mely az 1848-diki törvényekről szól.

Azoknak alaki érvényessége elismerve van, de életbeléptetésük ugyanazon indokokból megtagadtatik, mint 1861-ben, s életbeléptetésük előtti revisiójuk ugyanazon indokokból szorgalmaztatik, mint akkor, s így e tekintetben is áll, a mit előre említettem, hogy a koronának közjogi legfőbb kérdéseink érdemében eddig felállított követelései lényegükre nézve most is, továbbra is fenntartatnak. Elősoroltam az előadottakban aggodalmamat, melyet a királyi trónbeszéd uémely tételei bennem keltettek, s ezt annál jogosabban tevém, mert meg vagyok győződve, hogy ez aggodalmakat a nemzetnek nagy része, hogy ne mondjam összesége, osztja.

Nem tagadom, hogy helyzetünk az előadottak szerént nyomasztó és aggodalmas, de másrészről őszinteséggel kimondom, — hogy nézetem szerént az nem reménytelen.

Igaz, hogy a korona felállított követeléseinek egy lényeges részét sem adta fel, csak más alakban terjesztette elő, igaz, hogy jogos teréről nem léphet vissza az országgyűlés sem, melynek nem szabad feladni a nemzet jogait, hanem komoly elhatározással kötelessége mindaddig védeni, míg biztosíttatásukat kieszközölte; de már maga azon tény, hogy a korona követeléseit módosított alakban terjeszti elő, és azon indokok, melyekből e követeléseit szorgalmazza, végre azon körülmény, hogy követeléseit már most országgyűlési tárgyalás és elintézés végett terjeszti elénk, oly irányt és szellemet tanúsít, s hazánk iránt oly kegyelmes indulatáról biztosít ő cs. kir. felségének, mely szükségképen bizalmat terjeszt és azon reményre ébreszt, hogy ha lehet, és én óhajtom, hogy lehessen, s hiszem, hogy lehetend módot találni arra, hogy azon célokat, melyeket a korona felállított követeléseivel elérni kívánhat, t. i. a monarchia biztonsága és jólétének ez általi megszilárdítása, Magyarország jogainak, önállóságának, függetlenségének csonkítása nélkül elérethessenek.

Akkor a korona sem fog megmásíthatlanul felállított követeléseihez ragaszkodni, melyeket különben sem lehet célnak, hanem csak a cél elérésére vezető eszközöknek tekintenie.

Azon remény, melyet e részben táplálok, oka annak is, hogy noha aggodalmaimat előterjeszteni bátor valék, és mindamellett, hogy ezen aggodalmaimat a felirati javaslat több helyén élénkebbeu, határozottabban óhajtottam volna kifejeztetni, abban mégis részemről teljesen megnyugszom, és úgy, a mint előterjesztetett, a felirati javaslatot pártolom.

Mert ezen felirati javaslat felséges urunk iránt tartozó tiszteletteljes mérsékelt, és mégis a tárgy fontosságának megfelelő, nyílt, férfias, komoly modorban magában foglalja, kifejti és érinti mindazon aggodalmakat; szól a bizalom és remény hangján, melyeket én is kifejezni óhajtok. És nyílt őszinteséggel kijelöli, kiegyengeti, továbbra is nyitva tartja az utat, melyen felséges urunk a kiegyenlítés nagy munkáját sikerrel eszközlésbe veheti.

Ezen ut — nézetem szelént — az egyetlen, mely kielégítő sikerre vezet-

het: a jogfolytonosság ösvénye, az 1848-dik esztendői sarkalatos törvények visszaállítása a felelős ministerium és hatósági önkormányzat.

Említetett itt, hogy ezen törvényeknek előleges átvizsgálás nélkül való visszaállítása lehetetlen.

Engedje meg a t. ház, hogy kísérletet tegyek bebizonyítására, hogy e törvényeknek revisió előtti visszaállítása először elkerülhetetlen; másodszor, hogy hogy ezen törvényeknek a visszaállítás előtti átvizsgálása a magyar országgyűlés részéről pedig politikailag lehetetlen, és harmadszor, hogy közjogi kérdéseink kiegyenlítésére ezen törvényeknek visszaállítása igen célszerű, szükséges. Elkerülhetetlen a 48-iki törvények visszaállítása, mert az 1790. 3. t. c. az örökös királynak ünnepélyes megkoronáztatása előtt csupán az országnak alkotmányával meg egyező kormányzását engedi át; törvényt pedig, és így a fennálló törvénynek csupán új törvény által lehető megváltoztatását is egyedül a koronázott fejedelem szentesítheti.

Ebből kettő következik:

először az, hogy az alakilag érvényesnek elismert 48-iki törvények megváltoztatása a királyi trónbeszédben is megtámadhatlannak elismert közjogunk szerént ő felségének ünnepélyes megkoronázása előtt jogilag lehetetlen.

Másodszor az következik, hogy miután 48-iki törvényeink megváltoztatása királykoronázás előtt jogilag lehetetlen, a királykoronázás törvényesen csak a fennálló törvények értelmében, azoknak épen tartása mellett, és így felelős minisztérium közbejöttével lehet végrehajtható.

Ennélfogva tévtan az, melyet Bartal György képviselő úr tegnap felállított, hogy t. i, a 48. 3. t. e. szerént a felelős magyar minisztérium csak a végrehajtó hatalom gyakorlásában! részvétre lévén jogosítva, a törvény szentesitési tény e nélkül is megtörténhetik.

Igaz, hogy a törvény szentesítésének ténye a legmagasabb jus majesta tieum, melyet a király ő felsége csak maga gyakorol és senkivel sem oszthat meg. — De a törvényalkotásnak nagy művelete nem egyedül a törvény szentesítésének tényéből áll; megelőzik azt a koronának az országgyűléssel való előleges érintkezései, követi a szentesítés tényének az országgyűléssel való közlése.

Ezek oly cselekvények, melyek már a törvény alkotásának módját rendszeresítő törvények végrehajtásához, és így a végrahajtó hatalom köréhez tartoznak. Ezeket Magyarország királyai soha sem végezték, nem is végezhették maguk, hanem végezték hajdan a magyar királyi udvari kancellária által; az 1848. III. t. cikk pedig világosan meghatározza, hogy a magyar kir. kancellária minden teendői a felelős magyar minisztériumra ruháztatnak át. És valóban, a felelős minisztérium világszerte bevett fogalmával tökéletesen ellenkeznék az, ha teendői köréből, épen teendői legfontosabbika, a koronának a törvények alkotásában! tanácsolása elvonatnék.

Ha elkerülhetlen — nézetem szerént —jogilag törvényeink visszaállítása, ezen törvényeket revideálni visszaállításuk előtt, politikailag a magyar országgyűlésen lehetetlen.

E részben legveszélyesebb lenne az átvizsgálás azon módja, melyet Bartal és Zsedényi képviselő urak javasoltak.

Azt mondák t. i., álljunk előbb el ezen törvényektől magunk, vessük el magunk azokat; és azután revideáljuk. (Ellenzés a jobb oldalon. Bartal közbeszól: Méltóztassék elolvasni beszédemet.)

Meg lehet, — hogy hibásan értettem a beszédet, de ez értelmet vettem ki belőle.

Mert vájjon ezen törvények teljesítése komoly követelésének elmulasztása, nem annyit tenne-e,mint elvetni ezen törvényeket, elállani azoktól? S ha egyszer ezen törvényektől magunk elállanánk, váljon gondolják-e a képviselő urak, hogy

azokat még valaha revideálhatnánk is? Mire fognánk akkor támaszkodni, ha az alapot, a törvényt, lábaink alól magunk elvetnénk, ha a megkísértendő revisió később nem a nemzet óhajtása szerént sikerül?

Az élőket, ha elaléltak is, némelykor meg lehet gyógyítani, de hogy a megholtak is feltámasztathassanak, azt én nem hiszem!

Hogy indokolhassam azt is, miszerént közjogi kérdéseink kiegyenlítése érdekében is törvényeink visszaállítását szükségesnek és célszerűnek tartom, engedje a t. ház — habár talán már kelleténél túl vettem volna is figyelmét igénybe, hogy egy pillantást vethessek azon kérdés fejtegetésére, hogy mi az, ami közjogi kérdéseink kiegyenlítését, s anyagi, álladalmi és társadalmi viszonyaink, a közbejött nagyszerű változásoknál fogva szükséges átalakulása befejezését valóban gátolja.

Nézetem szerént ezen akadályok elseje az, hogy ő cs. királyi felsége kegyelmes urunk, a nemzet valódi kívánalmairól és érzelmeiről tévesen lehet értesülve, második az, hogy a nemzet a kormánynak valódi szándékairól és céljairól, — nézetem szerént legalább épen nincs értesülve; a harmadik az, hogy az országgyűlési tárgyalások módja, a nemzet és korona közti viszonyos érintkezés, melyet atyáink diaetalis tractatusnak neveztek, azon nagy számú és fontosságú teendőknek, melyeket tőlünk közjogi kérdéseink kiegyenlítése és átalakításunk igényel, kellő, kimerítő és összhangzó megfejtésére nem alkalmas.

Λ magyar nemzet önállása és függetlensége alatt azt érti és értette mindég, hogy közügyei minden ágazatát felséges fejedelmével, hozzájárulásával maga intézze el.

E jogtudat, ez érzelem, történelmünk tanúsítása szerént — melyben az számtalanszor nyilvánult — évezred óta él a magyar nemzet keblében. Atyáról fiúra, nemzedékről nemzedékre hagyományként átszármazott őseinkről reánk. — Lehet, hogy a legközelebb múlt időkben, midőn az absolut hatalom ólomsúlylyal nehezedett hazánkra, és siri csend uralkodott honunkban, voltak pillanatok, midőn kétségesnek látszott.

Magam is azon időben nem egyszer tettem azon kérdést magamnak, vájjon a magyar nemzet még elcven-e, vájjon ezen érzés a magyar nemzet keblében létezik-e még, és csak elalélt élő test, vagy pedig élettelen holttetem legyen-e? Midőn azonban az 18G0-dik év végével az alkotmányosság sorompói — habár csak néhány hónapra is — megnyíltak, és a nemzet felébredt hosszú, nehéz álmából, szóval és írásban nyilatkozhatott, érzelmeit kifejezhető, azon lelkesült egyetértés, melylyel e hon minden polgárai, az ország minden hatóságai, képviselői és főrendei újra, ismét azon közjogi elveket hirdették fennhangon és vallották sajátjaiknak, melyeket őseink régi törvényeinkben, a jelenkor, az 1848-diki országgyűlésen a különböző időszakok egymástól eltérő eszmejárása szerént, különböző alakban, de mindig ugyanazon értelemben kifejeztek, és melyeket az 18G1 -diki országgyűlés feliratai legalaposabban kifejtettek: akkor minden örök időkre meggyőződtem, és kiki meggyőződhetett arról, hogy jogaink tudata, becsünknek érzete és közjogunknak az 1861-dik esztendőben csak újabban nyilvánított elveihez való ragaszkodás a magyar nemzet szivéből örökké kiirthatlan lesz.

Ha századokon át annyiszor ismételve megújult ily történelmi tények ellenében az mondatott felséges urunknak, hogy az 1848 ki törvények csupán forradalmi kárhozatos irányok szüleményei, az 1861-ik évi országos nyilatkozatok az éveken át elfojtott szólási viszketegnek, a szenvedett súlyos sérelmek érzete által felizgatott kedélyhangulatnak szenvedélyes, de múlékony kitörései, .vagy épen egy állítólag túlzott párt fondorkodásainak következményei valának; ha az mondatott felséges urunknak, hogy az 1861-ik évben behozott provisoriumnak üdvös hatása alatt a nyilvános élet szünetelése folytán beállott országos némaságnak tanúsítása szerént a nemzetnek 186l-ik évi ünnepélyesen nyilvánult közvéle-

menye már megváltozott; ha azzal indokoltatík, hogy a kormány gyeplőjét átvett némely tisztelt hazafiaknak vezérlete alatt országos és hatósági hivatalokba a legújabb időkben az ország némely vidékein részint jobb jövő reményeiben, részint más különféle indokokból tömegesen beléptek oly férfiak is, kik azt nehány évek előtt semmi szín alatt teendők nem valának; ha ez azzal indokoltatik, hogy az említett kormányférfiak és hivatalnokok irányában a pesti némely körök által kizárólagosan vezérelt napi sajtónak egy része, a megyékben a kormányzók tét-, szése szerént meghívott egyénekből álló magánértekezletek fennhangon bizodalmát, ragaszkodást hirdetnek, s hogy az országgyűlési követválasztásoknál ellenkező elvű férfiak között ugyan, de más legkülönbözőbb nemű tényezők összemíiködése folytán most élcnkebb párttusa keletkezett, mint a milyen 1861-ben tapasztalható volt, mindezek nézetem szerént oly téves állítások, melyeknek a valóság meg nem felel, oly indokolatlan elővélemények, melyekből a nemzet nagy tömegének közvéleményére következtetés nem vonathatik, és ha vonatik, alaptalannak, meghiúsultnak fog mutatkozni.

Én részemről közjogi kérdéseink kiegyenlítése és állami átalakulásunk befejezése reményének áldásthozó első sugarát azon pillanatban leszek üdvözlendő, midőn az ország felszólalásainak sikerülend felséges urunk atyai szívét meggyőzni arról, hogy a nemzetnek hű ragaszkodása jogaihoz, törvényeihez, önállásához és függetlenségéhez nem múlékony szeszély és ábránd, hanem a nemzet szívében mélyen gyökerezett, őseitől öröklött, változhatlan érzelem, érdekeinek öntudatos felismeréséből merített eleven meggyőződésének szülöttje, létének életfeltétele, mely kapcsolatban a felséges uralkodó ház iránti őszinte mély tisztelettel és jobbágyi hódolattal, a nemzet jellemének fővonását képezi.

Ha e szerént lehető, hogy felséges urunk a nemzet kívánalmairól és érzelmeiről tévesen van értesülve, bizonyos az, hogy a nemzet a kormány valódi céljairól és szándékairól nincs értesülve.

Midőn azon t. férfiak, kik a kormány élén jelenleg állanak, magas hivatalukba léptek, nyilatkoztak törekvéseik céljairól, némely általános elvekben és jelesen fogalmazott frázisokban, melyekből következtetést a további fejleményre tetszése szerént bárki vonhatott; felszólalt azután a napi sajtónak általam már előbb is jellemzett része, felszólaltak a röpiratok gyártói, a kormányon levő és leendő hivatalnokainak teljes számú chorusa, keringtek országszerte szét a legörvendctesebb hírek, fennhangon hirdettetett, hogy nyerve van minden. Magyarország hő vágyainak teljesítése küszöbén álla, a támadt kételyek azzal utasíttattak vissza, hogy kell tudni olvasni a sorok között, ki ezt tudja, látni fogja, hogy minden csak kiindulási pont., a végleges jó eredmény aztán következik.

Mély tisztelettel hallottuk a legmagasabb trónbeszédet.

Örök emléke lesz az felséges urunk irántunki kegyességének, de tartalma, mint a ház asztalán fekvő felirati javaslatból is kitetszik, a korona eddigi követeléseit, lényegökre nézve fenntartja.

De még a legmagasb királyi trónbeszéd is az irányadókul szolgálandó elveket csak általánosságban jelöli ki, s így az azokból vonható következések tüzetes részletezése sokfelé elágazhatik.

Ki az már most, t. ház, közöttünk, ki az széles Magyarországban, ki tudná, mi a kormány valóságos célja és szándoka?

Bekötött szemekkel vezettetünk egy ismeretlen cél felé, s váljon lehet-e csodálni, hogy a vak, haladási legjobb szándoka mellett is, félve, tapogatódzva halad hallgatag vezetőjének karján, és ott is örvénytől tart, hol az talán valóságosan nem létezik?

Vezettettünk pedig, t. ház,'a diaetalis tractatus azon kanyarulatos ösvényén, a melyen elődeink a magyar udvari kancelláriával oly sok, és többnyire mindég általuk vesztett harcokat folytattak. A királyi előadásokra felirat ment,

erre resolutio, rcseriptiun következett, egymást váltották fel a felírás, resolutio, reseriptum; és az ország rendei, kik első felírásukban mindent követeltek, lépésről lépésre többet engedtek minden feliratukban, míg nem azon vették észre magukat, hogy nincs mit követelni, mert mindent elengedtek.

A diaetalis tractatusok ezen nemének a kormányra nézve azon előnye, a nemzetre nézve azon hátránya van: hogy amit megajánl a nemzet, az részlet .fizetésül elfogadtatik, és nemcsak visszavonhatlak hanem egyszersmind Indul is szolgál további engedményekre, a melyen végezetül oda is eljuthatni, a hová kezdetben menni épen nem szándékoztunk.

De a diaetalis tractatus ezen módjának mind a nemzetre, mind a kormányra nézve azon, egyaránt káros hatása is van: hogy talán épen a nagy óvatosság, melyet a diaetalis tractatusnak ezen módja a nemzet képviselőinek, s hogy igazságosak legyünk, néha magának a kormánynak is kötelességévé tesz, magát a tractatusnak sikerét teszi lehetetlenné, mely csak akkor remélhető, ha az értckezők kölcsönösen tisztában vannak viszonyos céljaik felöl: és így lelkiismeretesen számot vethetvén magukkal, ha egyben vagy másban engedni kénytelenek, nemcsak biztattatnak, nemcsak sejtik, reményük, hanem biztosak is abban, hogy megnyerik a teljes pótlást, melyet ezért joggal követelhetnek.

A diaetalis tractatusnak ezen módjából, mely a törvényhozást mesterséges alkudozások sikamlós terére szorítván, bizalmatlanságot gerjeszt felül is, alant is, s ez által saját meddőségét eredményezi, közjogi legfontosabb kérdéseinknek megoldására nézve vérmes reménynyel, biztos siker legyen-e várható? — én nem merem állítani.

De mit szóljak azon töméntelen teendőkről, melyeket tőlünk közigazgatási, társadalmi és anyagi viszonyainknak 17 év előtt megkezdett, a következett események által a legkárosabban félbeszakasztott átalakulása igényel?

Rom hátán rom. A meddig csak szemünk láthatára terjed, állami szerkezetünk egész területén újból kell mindent építenünk, és nincs megszerezve, összehordva, rendezve a tömérdek anyag, mely e roppant építéshez megkívántatik; sőt még tervrajz sincs készítve, a mely szerént ily sok különféle nagy építkezések egymáshoz arányzatosan végrehajtandó!? lennének, és lehet-e ildomos, arányzatos az építés — a munkát egészben összhangzólag vezető építőmesterek nélkül?

Mi, négyszáz egynéhány képviselők, egymástól annyira különböző elveinkkel, világnézletünkkel fogunk oszlani 9—10 bizottmányra, hogy elkészítsünk, tervezzünk oly országos munkálatokat, oly törvényjavaslatokat, melyeknek inkább csak megbírálására vagyunk a képviselő testületek alapszerkezeténél és természeténél fogva hivatva, de másképen nem cselekedhetünk, mert tőlünk független nem felelős kormánynak a kezdeményezés fontos cselekményét ily nagy horderejű országos tárgyakban egyáltalában át nem engedhetjük.

Mi eredménye lesz munkálkodásunknak, — a jövendő titka; adja isten, hogy ne legyen az, mi volt azon országgyűlési munkálatoknak, melyek 75 évvel ezelőtt a pozsonyi országgyülé; végzéséi folytán, félig meddig hasonló körülmények között nagy gonddal, de sikerctlcnül készíttettek.

Előszámláltam az előadottakban közjogi kérdéseink kiegyenlítésének, állami átalakulásunk befejezésének azon akadályait, melyek az ily fontos tárgyak természetében fekvő egyéb súlyos nehézségek mellett, hazánk jelen körülményei szerént léteznek.

Mindezen akadályoknak ugyanazon egy közös oka, forrása van: állami kormányzatunknak mostani alakja, és egy azoknak közös óvszerűk, a nemzeti felelős kormányzat, mely, miként ezt a felirati javaslat oly szépen fejezi ki, mind a korona tanácsának, mind a nemzet országgyűlésének részese lévén, és így ismervén a korona szándékait, ismervén a nemzet kívánalmait, benső kapcsolatba

hozhassa; kölcsönös kívánalmaikról, kételyeikről, nehézségeikről rögtön és kellőleg felvilágosíthassa a törvényhozásnak mind a két részét; és felelős lévén mindegyik iránt, ennek alapján bizalmát bírván mindegyiknek, joggal kezébe ragadhassa a kezdeményezést, s közjogi kérdéseinkben, úgy a nyílt programmal és annak a korona tanácsában szintúgy mint az országgyűlés tanácskozásaiban megvédésével, — átalakulásunk kérdésében pedig adatgyűjtéssel, törvényjavaslatok előkészítésével, a törvényhozás számos és szövevényes teendőit gyorsan, összhangzólag és sikeresen vezérelhesse.

Azon előnyökhöz, melyeket a felelős minisztérium az ország legfőbb kormányzata javára biztosít, hasonlókat nyújt az ország közigazgatásában a törvényhatósági, megyei, kerületi és városi törvényes önkormányzat, melynek visszaállítását nemcsak a törvény teljesítésének tekintete, hanem az ország közérdeke is követeli. Igaz, a hatóság' önkormányzat első feltétele, hogy abban, azaz működésének fáradalmaiban, a vagyon és idő áldozatban, melyet az igényel, részt, túlnyomó részt vegyenek maguk a kormányzottak is; jelesül közülök azok, kik erre jellemüknél, szellemi képzettségüknél és anyagi helyzetüknél leginkább hivatva vannak.

E nélkül a törvényhatósági valóságos önkormányzat nemcsak üdvös nem lehet, hanem teljesen lehetetlen is.

A mostani törvényhatósági kormányzat számtalan hiányainak egyik főoka épen az, hogy attól messze, távol tartják magukat az ily önálló, értelmes, független férfiak, s lehet-e csak távolról is reményleni, hogy azok, kik a törvényes hatósági önkormányzatnak szíves készséggel legbuzgóbb napszámosai lennének, s ideiglenes szerkezetének minden hiányait jellemük és képzettségük fensőségei által teljesen pótolni képesek, csatlakozzanak, még pedig kellő számmal és állandóan csatlakozzanak oly kormány rendeletének végrehajtásához, oly közigazgatási szervezethez, melynek törvénytelensége kétségtelen?

Ne is adja a mindenható, hogy a törvény szentségének tisztelete, a törvénytelen tények végrehajtásától idegenkedés, mely minden szabad nemzetnek, és közöttük a miénknek is, mindég kiváló sajátja volt, valaha kihaljon a nemzet szívéből. — Az idő, melyben az, mit isten soha ne adjon, bekövetkezend, hazánk alkotmányos szabadságának, melyet nem a törvények írott malasztja, hanem csak polgárainak hazafiúsága tarthat fenn, végórája lesz.

Tudom, hallottam, hogy mindazok ellen, mik a jogfolytonosság, az 1848. évi törvényeink életbeléptetése mellett mondattak, egy, első tekintetre igen nyomatékosnak látszó ellenvetés tétetik, és ez az: hogy ha egy részről az országgyűlés ezen törvények tényleges foganatosításának követelésétől végleges megszüntetésüknek veszélye nélkül nem állhat el, más részről ezen törvényeket előleges revisió nélkül a korona sem foganatosíthatja, mert nem tudhatja, hogy azok foganatosítása után fognak-e revideáltatok

Meglehet, hogy az, mit ez ellenvetés ellen mondandó leszek, a tiszta alkotmányosság szigorú mértékét nem üti meg, de a gyakorlati életből van merítve, s a rideg valósággal megegyez.

Én ez ellenvetés ellen a bizalomnak szent érzetére hivatkozom, melynek kifejezése a királyi trónbeszédnek dicső fénypontját képezi. — A bizalom üdvös csak úgy lehet, ha kölcsönös.

Az országgyűlés, az összes magyar nemzet, a ház asztalán fekvő felirati javaslatnak tanúsítása szerént, teljes bizalommal viseltetik felséges urunk iránt abban: hogy a fennforgó nehéz kérdéseket az ország alkotmányos önállásának és függetlenségének fenntartása mellett kívánja megoldatni.

Kegyeskedjék viszont ő felsége legmagasabb bizalmára méltatni a magyar nemzetet abban: hogy azon körben, melynek átlépését képviselői állásunk, s a jelen és utókor iránti kötelességünk érzete egyaránt tiltják, a magyar nemzet

is megteend mindent, amit a királyi trón fényének emelésére, a monarchia szilárd fennállásának biztosítására, és jólétének előmozdítására, saját életfeltételeinek feláldozása nélkül, s úgy hiszem, így is elégséges mérvben megtehet.

De ha a-kölcsönös bizalom eleven tény általi megtestesítéséről van szó: az első lépés e tekintetben a koronát illeti; mert a nemzet gyenge, a hatalomról a korona rendelkezik. A gyenge, ha jogát veszélynek teszi ki, azt végképen elveszítheti: a koronát jogsérelem ellen a hatalom is biztosítja, melyről rendelkezik.

A ház felirati javaslata több oldalról különféleképen értelmeztetik, én azt oly világosnak találom, hogy az bővebb magyarázatra nem szórni.

Meg fogja érteni azt az egész magyar nemzet, megmondandja annak értelmét maga az országgyűlés is érdemleges tárgyalásának folyamában. — Én nem tartom azt, amit itt felemlíttetni hallottam, hogy mostani felirati javaslatunk az 1861. évi elvektől némileg eltér; nem elveink változtak, hanem helyzetünk. — Igaz, hogy 1861-ben is ugyanazon követelések intézteitek a dolog lényegére nézve hozzánk, melyek most is intézteinek; de akkor közjogunk létezése is megtagadtatván, azon követelések egyszerűen elfogadás és törvénybe igtatás végett voltak hozzánk utasítva, most pedig közjogunk alapelve nem tagadtatik, ezen követelések törvényhozási rendes tárgyalás végett közöltéinek velünk.

Ha tehát 1861-ben az egyszerű negatio maga helyén volt, most törvényhozói kötelességünk szerént a posítivitás terére kell lépnünk; s ez úton nem az 1861-diki elvektől eltérve, hanem azoknak vezérfonalán tovább haladva; célszerű javaslatok tervezésével, mind felséges urunkat, mind polgártársainkat — Európa bírói széke előtt felvilágosítanunk arról: amit a felirati javaslat kifejez, hogy egy részről a monarchia biztonsága, más részről alkotmányos önállásunk nem állanak egymással ellentétben, nem szükséges egyiket a másikért feláldozni, hanem egymás mellett fennállhatnak.

A többi értelmezésekre nézve pedig azon-reményben, hogy szerencsés lehetek a támadt kételyeket eloszlatni, röviden elmondom, hogy nézetem szerént mi a felirat valóságos értelme: Egy római követ — ha jól tudom — a carthagóiak előtt azt mondta: „jobb kezemben háborút, bal kezemben békét hozok; válaszszatok.“ Ez áll a felirati javaslatra nézve is, ha a mi viszonyainkhoz nem illő béke és háború szó helyett, közjogi kérdéseink kiegyenlítését tesszük.

Benne van a felirati javaslatban közjogi kérdéseink, alkotmányunk épentartásával eszközlendő kiegyenlítésének lehetősége, de ki van mondva abban az oly állítólagos kiegyenlítés lehetetlensége is, mely csak alkotmányunk, önállásunk feláldozásával történhetnék meg.

Választani a kormány fog, az eredmény a kormány eljárásának lesz megfelelő;

Én a felirati javaslatot egész terjedelmében elfogadom.

SOMSSICH PÁL.

Született 1811 januárban. Már fiatal korában Somogyinegye jegyzőjévé választatott, s 1843,4-ben mint Somogy, 184', 6-ban mint Baranya követe vett részt az országgyűlésben.

A forradalom előtt a conscrvativpárt egyik megyei zászlóvivője volt; ntánna azok közé tartozott, kik az irodalom és közélet terén a nyomás éveiben is felhasználtak minden alkalmat hónuk jogai védelmére.

Somssieh hazai tevékenységén kívül a külföldi hírlapokban is buzgó ügyvéde volt alkotmányunknak.

1859-ben meghívatott a megerősített birodalmi tanácsba, de a meghívást vissza utasítá. — 1861-ben úgy mint 1865-ben, mint Somogymegye egyik kerületének képviselője ül az országyíílésben, s az 1861-diki és 1866-diki felirati vitákban ő is az ellenzék nézeteihez csatlakozott.

„A finom, eszes Somssich, — mond „egy képviselő, naplójegyzeteiben," — hihetőleg a legjobb szónok a jelen alsóhátban. A klassikai tanultság, mely annyiakat pedánssá tett, őt csak annál élvezhetőbbé tette, ő pezsgős pohárból itta Horác szeszét, Tacitus leijét. A római rostrum szónokát, ha csöndesen fejteget, ha lelkesedve lángol, ha feltarthatlan röpül, mindig csak *így* tudjuk képzelni magunknak.— Alakja megnyerő, arcéle finom, még csonka keze is, amint vele szónoklata közben ágál, elveszti a csonkaság bájtalanságát. — Hangja nem annyira érces, mint rokonszenves, s beszéde, melyben az elragadó elemet csak ritkán és módjával használja, mindig vonzó."

I. A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861. máj. 18.)

Ha valaki e házon kívül, vagy amott nyugoti szomszédaink között azon észrevételt tenné: miért vitatkoznak a magyar képviselők egy tárgyról, mely felett voltaképen érdemileg egy véleményben vannak? — azt felelném neki:

Hajoljon meg egy nemzet előtt, mely 12 évi sanyargatások után nyílt arccai, egyenes szóval e nyilvános helyen mondja el szenvedéseit.

Hajoljon meg egy nemzet előtt, mely 12 évi törvénytelenségek után még mindég csak törvényességet követel.

Hajoljon meg egy nemzet előtt, mely annyi eltűrt igazságtalanságokért nem boszút, hanem csak igazságot követel, — és

hallgassa végig a legnemesebb lelkű, legtisztább érzelmű szónoklatok sorozatát, melyek egymást felváltva, egy szép koszorúba fűzik a jogszerűségnek mindég zöld és hervadhatatlan leveleit, és azt polgári kötelesség érzetével leteszik a haza oltárára.

Ennyit mentségemre, hogy a már sok oldalról kimerített tárgyhoz szólani részemről is bátorkodom.

Mielőtt azonban a napi renden lévő kérdéshez szólanék, kettőt kell előrebocsátanom:

1. Meg kell jegyeznem, hogy mindazt, mit előadásomban a végrehajtó hatalomra vonatkozólag mondani fogok, mint alkotmányos ember a kormányra kívánom értetni, melynek tagjai hazánk régi, újabb és legújabb törvényei értelmében mindég felelősek, mely felelősségtől még azon külföldiek sem menthetők fel, kik Magyarország kormányzásába beleavatkozni merészkedtek.

2. Engedelmet kell kérnem, ha a lefolyt szomorú időkre visszatekintve ismert és már sokszor felhozott tárgyakat fogok ismételni azért, mert múlhatatlanul szükségesnek tartom, egy idegenek által kezelt kormánynak irányunkban 12 évek óta tartó igaztalanságokkal tetézett jogtalan eljárását a közvélemény előtt érdeme szerént jellemezni, szükségesnek tartom ezen önkény ellenében a legitimitásnak vagyis jogszerűségnek, mint az állami lét józanon felállítható ezen egyedüli alapjának elvét nyíltan kimondani, és szükségesnek tartom azt, mit indítványozó i. t. képviselőtársunk gyakorlati alkalmazásban hazánkra nézve oly remekül igazolt, egész általánosságában is mint megdönthetetlen igazságot bebizonyítani, és a korlátlan uralomnak, mint a jogszerűség ellentétének képtelenségét kimutatni.

Mindenekelőtt pedig szükségesnek tartom saját állásomat is constatírozni, és ebből kiindulva a bécsi státusférfiaknak ezúttal is felmutatni azon vélemény-

egységet, mely alkotmányos alapkérdéseink felett Magyarországon osztatlanul létezik; és e végre szükségesnek tartom kimutatni azon pártelnevezéseknek érvénytelenségét, melylyel a bécsi publicisták a lefolyt évek alatt bennünket oly kedvtelve gúnyolgattak, és a magyar nemzetet szándékos zavar-támasztás végett ellenséges táborokra felosztani szerettek.

Kitüntetni akarom azt, miként a 48-diki kort megelőzött társadalmi kérdések körül kifejtett pártelnevezéseknek azon a téren, melyen ma állunk, nincsen és nem is lehet értelme, pedig nem csak azért, mivel ama kérdések legnagyobb része már a bekövetkezett események folytán megoldatott, hanem főleg azért, mert az, a mitől a nemzet azóta megfosztatott, s a miért azóta epedve küzd, — amit alakulásuk első pillanatjától kezdve bámulatos egyhangzásban követelnek az ország minden hatóságai, a miért százados szerződések, élő elévülhetlen törvények alapján szavát emelni készül e képviselői kar, szóval az, ami a mai tanácskozás tárgyát teszi, mind az ama társadalmi kérdések körén kívül és annyira felettünk áll, miként a nemzetnek az iránti érzelmeit ugyanazon régi pártszinezetek mértékével latolgatni akarni, nagy tévedés és elfogultság volna, ha azt a tapasztalás szándékosnak nem tanúsítaná; mert egy kis jóakarat mellett nem volna nehéz belátni, miként a társadalmi, hogy úgy mondjam házi kérdéseknek megfejtése körül elágazó vélemények akkor, midőn arról van a szó: ehon, melyet mindenik édes hazájának nevez, legyen-e vagy ne? Magyarországnak függetlensége, területének ép egész mivolta, megóva, fenntartva, biztosítva maradandjanak-e jövőre is, vagy pedig csalékony fénynyel kecsegtető idegen mezért bocsáttassanak áruba, hogy velők együtt pusztuljon nevünk, vesszen becsületünk! — midőn arról van szó, hogy ősi alapon nyugvó, korról korra fejlődött, és az 1848 diki törvények által az egész nemzetnek sajátjává vált alkotmányunk a természetes haladás örök törvényének ellenére megtagadtassék, és a kifakadt bimbó, hogy ügy mondjam, kelyhébe erőszakoltassék vissza: — akkor a véleményeknek amolyan elágazása rögtön elnémul, mert az egyik mint másik a veszélytől fenyegetett egésznek segedelmére siet, és többé nem mint párt vagy felekezet, hanem mint nemzet védi igazait, követeli jogait.

Tudták és tudják elleneink ezen vélemény egységének léteiét, hiszen tapasztalták 12 évek alatt annak varázserejét, melyet, mert megtörni képesek nem voltak, eltagadni törekedtek; — szerencsétlen törekvés, mely míg bennünket sanyargatott, önmagát rongálta meg leginkább.

E törekvés munkája 12 évi pusztításban tűnt fel; pusztításban, mely anyagi és erkölcsi tekintetben egyaránt lerombolt mindent, ami önkényének útjában állott! — legnagyobb és egy régi örökös monarchiában örökké megfoghalatlan és megbocsáthatatlan bűne azonban az volt, hogy a legitimitásnak Magyarországon eddigclé tisztelt alapjait egyszerűen megvetette, — a históriai jog és hagyományok iránti minden pietást kigúnyolt, — az eddig érvényes, e nemzet ezer éves éltével fejlődött és szorosan összeforrt törvényeket ignorálta, egy tabula rasát improvisálván maga elébe, hogy arra írhassa rá szervező új szabályait; csaknem mint isten teremteni akarni merészkedett egy új, eddig nem ismert nemzetet, melyet erkölcsi kapcsok hiányában, sőt létező természetes viszonyok ellenére az absolut hatalom anyagi erejével istápolt bureaucratiának feszes láncolatával hitt összefűzhetni; úgy szállván szembe az alkotó bölcs rendelkezésével, hogy azt, mit a mindenható összekapcsolt, a gyarló ember szétszaggassa, amit pedig elválasztott, erőszakosan összeláncolja 1

„Coelum ipsum petimus stultitia, neque per nostrum patimur scehis iracunda Jovem ponere fulmina“ a római költőnek ezen szavai merőbben reá illenek az ilyen nemcsak a józan okossággal ellenkező, de valóban bűnös merényletre, melynek hősei, midőn az örökös monarchiának egyetlen jogos alapját szétzúzták, elbizakodásoknak monomaniájában nem csak saját keblökben támadható józa-

nabb reflexiókra, de még legtörvényszerűbb, legmérsékeltebb és a haza és törvényes trón iránti legtisztább hűségből fakadó figyelmeztetéseknek felfogására, és státus férfiakhoz illő komoly méltánylására se voltak képesek, s így vesztöknek indultak, mint minden hatalom, mely korlátlan!

„Neque unquam satis fida potentia, ubi nimia est“ rajtok e classikus mondat merőben beteljesedett; mert midőn 10 évi borzasztó munkájoknak sikere felett diadalt véltek ünnepelhetni; építményeik, mint kártyavár döledezett szét lábaik alatt!

Ezen szerencsétlen és a régi despotismus koraira emlékeztető gyászos időkben meghiúsult minden hazafias törekvés, elhangzott minden jó szándékkal figyelmeztető szó! és míg törvényes ítélet nélkül elhullottak, vagy börtönben sorvadtak, vagy mint számüzöttek sinlődtek számtalan áldozatok, addig azok, kik Magyarországnak és a magyar királynak legitim jogairól és ezeken alapuló törvényeinknek szentségéről mertek itthon megemlékezni, e mondva csinált új állam ellenségeinek tekintettek, s mint veszélyesek a szabad embert sértő, lealacsonyító és zaklató rendőrségi felügyelet alá helyheztettek— e korról is elmondhatjuk Tacitussal:

„Amisso per inquisitiones loquendi audiendique commercio, memóriám quoque ipsam cum voce perdidissemus, si ita in nostra potestate esset oblivisci quam tacere;“ de mivel nincs úgy hatalmunkban feledni, mint hallgatni, lehetetlen meg nem emlékeznünk azon vakmerő önhittségről, azon gőgös clbizakodásról, melylyel az akkori bécsi urak megkezdett törvénytelen munkájokat minden tekintet nélkül folytatták mind addig, míg a birodalom anyagi erejét ki nem merítették 1 — és midőn ez megtörtént, és az anyagi alap, melyre kizárólag támaszkodtak, ingadozni kezdett, elijedtek az önmagok által felidézett nehézségek előtt, s gyáván hátráltak a térről, melyet magok választottak, s melyen míg bírtak — oly felfuvalkodtan uralogtak, elbújtak, hogy gyengén fejezzem ki magamat: azon felelősség elől, melyet a kormány jólelkü embere mindég kész elvállalni; de a melylyel egy alkotmányos monarchiában — hol a fejedelem személye szent és sérthetlen, s mint ilyen a felelet terhén felül áll, kiválólag tartozik, elhagyták, miután vészbe döntötték urokat, kinek, míg lehetett, hatalompalástjával szerettek takaródzgatni, s gazdag dotátiókkal ellátva, biztos elvonultságból cinicus önzéssel szemlélgetik azon sok szerencsétlenséget, melyet okoztak, s azon roppant zavart, melyből a kihatolásnak kétes munkáját mások vállaira kerítették.

Soha kormány az alkotmányos monarchia elvét így nem compromittálta!!!

Mindezeket csak azért érintettem meg, mert mielőtt a napi renden lévő kérdéshez szólanék, szükségesnek tartottam a múltakra visszapillantva, tisztán előállítani helyzetünket s annak nehézségeit, azon nehézségeket, melyeket mások okoztak, növeltek és halmoztak oly magosságra, melyen azután túlhatolni képesek nem voltak, szükségesnek tartottam ez által igazolni magunkat a közvélemény előtt, miként nem mi bennünk a hiba, hogy e labyrintból, melybe mások sodortak, úgy mint forrón óhajtanók, rögtön ki nem vergődhetünk, és hogy ily viszonyok között nem oly hamar mutatkozik azon ösvény, melyen haladva a törvényes alapot revindicálni remélhessük.

De épen azért, ha a múltaknak szomorú eseményeit, nézetem szerént helyén volt áttekinteni, hogy jelen helyzetünk s annak nehézségei inkább kiderüljenek, nem lesz talán helytelen a jelennek viszonyait s nehézségeinek okait is bővebben vizsgálgatnunk, hogy kitűnjék, miként a még folyvást fennálló, sőt fájdalom időnként újból felmerülő nehézségeknek forrása, és azon akadályok, melyeknek elhárítása nélkül nem lehet kilátás a kibékülésre, nem mi belőlünk fakad, nem mi tőlünk függ!

Úgy mondám és szándékosan mondám: a kibékülésre j mert azok után

mik 12 évek alatt történtek, a visszaállított és igaz lélekkel elfogadott törvényes alapon kibékülnünk lehet, sót kívánatos; de addig, míg ezen alap helyreállítva s kellőleg biztosítva nincsen, egyezkedni vagy épen alkudni lehetetlen.

Bölcsen monda indítványozó igen tisztelt képviselő társunk, miként lefolyt alkotmányos életünkben kormány és nemzet között a törvényeknek értelmezése felett voltak koronként eltérő nézetek, ezúttal azonban létező alaptörvényeink tagadtatnak meg, — akkor értekezni, az értekezés folytán, az elágazó véleményeket a közösen elismert alapon kiegyenlíteni, tehát egyezkedni lehetett; — most, midőn alkotmányunk sarkalatos jogaitól fosztattunk meg, mindenekelőtt magát az alapot kell visszakövetelnünk!

Lajthán túl azonban fájdalom még mindég másként gondolkoznak! ott azon szerencsétlen törekedés, mely az egész birodalomra nézve közössé és szinte legyőzhetlenekké vált veszélyeket negédes önhittséggel idézte elő, még ma sincs feladva, mert dacára a történtek felett bánatot mutató közeledéseknek, csak ismét oly módon horgásznának reánk, hogy isten és világ előtt bennünket kétségtelenül illető alkotmányos jogainknak legjelentékenyebb részét barátság és közösség ürügye alatt önként kezükbe szolgáltassuk.

Igaz, hogy október 20-án új zászló tűzetett ki, s azóta az intézmények is új és olyan alakot kezdettek magokra ölteni, melyek némileg az alkotmányosságnak színét viselik — lehet, hogy ezen fordulat a régtől óta osztatlan hatalommal kormányzott, s puszta engedményekhez szoktatott tartományok előtt valóban mint örvendetes látvány tűnhetik fel, — ám de a magyar nemzet ős időktől fogva egyedül szabad egyezkedés utján, s önkeblében alakult szerződésekre fektette állámi sorsát, s ebben szinte ezer évek óta úgy beleilleszkedett, miként az egyoldalú bármely kecsegtető engedményezés előtte örökre érthetetlen marad, miután magát az állam-s tulajdon területén nem bérencnek vagy szolgának, hanem tulajdonos házi gazdának s mint ilyent kiegészítő jogos tagnak tekinti.

Es íme ez az első akadály, melynél mindjárt kezdetben kétfelé válik dolgunk; miután a bécsi kormányzók saját nézpontokból tekintvén minket is, nem fogadják el azon alapot, melyre állami helyzetünk egész súlyával támaszkodunk, s melyből egyedül lehet és kell a mi helyzetünket megbírálni, miután nem találkozik nemzeti intézményeink között csak egy is, melynek szövetén a szabad szerződés éltető gyökerének szálai át ne vonulnának.

Soha a magyar nemzet oda nem tévelygett, hogy az államban valamely határtalan hatalmat próbáljon maga felibe állítani, melynek eszét, meggyőződését és szive minden vágyait, szóval egész személyét és összes vagyonát önkényére általcngedje; mert egyszerű józan és természetes belátásánál fogva az államot mindég mint emberi institutiót tekintette, mely múlékony és gyarló lények között és általuk — a polgári társaság alakítása, védelme és lehető felvirágoztatása végett keletkezik; — absolut hatalmat, tehát ha szinte akarna is, benne józanon és állandóan nem alapíthat senki, miután múlandó és minden tekintetben korlátolt elemekből valami határtalant alakítói akarni bálványemelésscl azonos képtelenség lenne.

De azért nálánál senki jobban nem tiszteli, hívebben nem szolgálja törvényes királyát, mint ezt áldozatkészséggel és hív ragaszkodással annyiszor tanúsította, habár a hatalmat, mely tiszteletet gerjeszt és végképen kötelez, nem az álfényben vagy erőszakra hivatkozó önkényben, hanem inkább tulajdon alkotmányos szerződéseiben, és azon szent közösségben keresi és találja fel, melyet a társadalom keletkeztében fekvő érdekegység clutasíthatlanul igényel; ez szüli előtte a legitimitást vagyis jogszerűséget, ama sertést nem tűrő szentséget az államban, mely a fejedelmet és népet mint illető feleket egymás irányában kölcsönösen kötelezi, azontúl pedig üres hanggá s értelemnélküli szóvá silányul, mihelyt az az uralkodó fél irányában kizárólag, és csak annak számára kövcteltetik;

mert kötelezettség az államban egymásra kölcsönösen ható viszonyosság nélkül nem képzelhető.

Lajthán túl ellenkezőleg áll a dolog, ott a hatalomkezelők azon számos és nevezetes országokat, melyek a birodalomnak azon részét képezik, jogaik élvezetéből lassanként kiforgatták, s most vak engedelmességet követelve, az absolutismusnak költött fogalmára, mint alapra hivatkoznak, holott arra mint csak képzelődésben létező elvont fogalomra, nem hogy államot, de épen semmi valót se lehet állandón építeni; mert az államban, mely nem képzelet, hanem létező valóság. melynek terén minden felállított és működő erőnek eredetét kimutatni, és alapját igazolni szükséges, — az abstraetio üres forgalmára támasztani semmit se lehet; — a hódítás és ennek crejéveli uralkodás pedig, melyekre az absolutismus tanait, mint anyagi alapra fektetni törekszik, amellett, hogy változó, még a jogvédelmet feltételező társadalom primitív követeléseivel is nyílt ellenkezésben áll, ennélfogva semmi jogos és erkölcsileg kötelező feltételeknek alapjául nem szolgálhat.

Meglehet, hogy a bécsi kormányférfiak — kik ezen alaphoz még mindég úgy annyira ragaszkodnak, hogy még jelen helyzetüknek szorongattatásai között is csak a hatalomnak teljességéből és kegyelemként osztogatják engedményezéseiket; — meglehet, mondom, hogy saját körökben ideiglenesen legalább némi elismeréssel vagy épen hálával is fognak találkozni; — nálunk azonban, hol a jogszerűségnek elvei már rég óta megállapítva, és százados békekötésekben, szerződésekben és alaptörvényekben már formulázva is vannak, hol tehát az engedményezésnek már csak szándéka is a létező és cl nem évült alapnak merőben! megtagadásával ugyanazonos, ezen egyoldalú ingatag adományok, melyek szokott gyakorlat szerént bármikor is visszavehetők vagy megváltoztathatók, semmi állami becsesei nem bírhatnak; miután szerződési alapclvök hibázván, bennük a viszonyos kötelezettségek kapcsát is hiúban keressük, s azért reánk nézve csak mint a legitimitásnak megannyi ellentételei tűnnek fel.

Elekből eléggé érthető azon osztatlan vélemény-egység, mely Magyarországszerte az október 20-diki manifestum és a február 26-diki rendelet irányában egyhangúlag nyilatkozott,— ezekből meggyőződhetnek az uralkodó hatalmat környező kormányférfiak arról is, miként ezen, hogy úgy mondjam, ösztönszeril leg nyilvánult közvélemény, nálunk nemcsak a természetes igazságban, hanem főképen azon positiv jogszerűségben talál kézzelfogható alapokra, mely Magyarországnak alkotmányos viszonyait századok óta szabályozta.

Egy hóditó megvetheti, ha tetszik, ignorálhatja ezen alapokat, és kizárólag anyagi erejére támaszkodva, ephemer uralkodásának örömeiben gyönyörködhetik, miután a túlnyomó erőnek engedni minden kénytelen; ámde annak, ki Magyarország királyi trónjára törvény szerént hivatva van, annak ezen alapokat nemcsak elismerni, de egész teljességben el is kell fogadnia, mielőtt szent István koronáját a nemzet egyetértésével fejére — feltétetheti.

A bécsi kormányférfiak a hódító hatalom anyagi erejével 12 évek alatt különféle kísérleteket tettek, — kísérleteik szerencsétlenek voltak mind, — iniinkájok eredménye veszélyt hozott az összes birodalomra.

Hogy ilynemű kísérletekkel továbbá felhagyjanak, az exigentiák tudománya, a józan politika is parancsolja, — parancsolja főleg a mostani válságos időkben, hogy meghajoljanak a legitimitás vagyis józanszerűség előtt, mely az államnak, minta társadalom postulatumának felállítható egyedüli okszerű alapja; — mindenekelőtt pedig parancsolja azt, hogy felhagyjanak a képtelenséggel, melylyel tőlünk azt követelik, hogy Magyarországnak századokon keresztül kipróbált, s annyi vész és viszályok között, helyt állt alkotmányát költött alapokra fektetett ábrándokért feláldozzuk.

Ily tévelygő politika ellen a magyar nemzet osztatlanul tiltakozik, és ennek ellenében jogszerű alkotmányát egy szóval lélekkel követeli.

Nehéz és aggasztó körülményeink közepette ezen egység egyetlen vigasztalásunk; azon öntudat, hogy nézeteink érdemileg nem különböznek, legalaposabb reményünk; és jó lesz megjegyezni bécsi elleneinknek, miként azon néma egyetértés, mely 12 sanyarú évek alatt mint egy láthatatlan varázserő tiltakozott az absohit kormány eljárásai ellen, — most ugyanazon egységben nyilatkozik Magyarország alkotmányos jogai mellett, és ismét azon osztatlan egységben tiltakozik minden octroyált experimentatiók ellen; — jó lesz továbbá bécsi elleneinknek — nehogy illusiókban ringassák magokat — megjegyezni azt is, miként ezen egység erejét irányokban nem gyengítené még az sem, ha ily rendkívüli körülmények között, és hogy úgy mondjam, abnormis helyzetünkben, — igazaink és alkotmányos törvényeink érvényesítésének módjában különböznénk is; mert miután nem abban különbözünk, hogy mit, hanem legfeljebb abban térnek el nézeteink, hogy miként revindieáljuk azt, mitől erőszakkal megfosztanunk; elvégre hazafiúi buzgóságunk mindég találkozni fog azon a téren, melyen a gondviselés által kiszabott körön belől — mint hinni szeretem — hatásunkat megsemmisíteni nem lehet.

E tér a legitimitás, a józanszerűség tere, melyet a hatalom emberei épen azért tapodtak el vakbuzgóságukban, mert belátták, miként azon Magyarország diadalnapja okvetlen virulni fog.

E térre lépni, ennek ösvényein haladni azonban ma még nincs a mi hatalmunkban, mert bár a létező akadályok elhárítását jogosan követeljük, mégis ennek teljesítése ez idő szerént az uralkodó hatalomtól függ; melyre, dacára azon roppant veszedelmeknek, melyekbe beledöntötte, még mindég túlnyomó és Magyarország irányában jogtalan befolyást gyakorol a bécsi politika.

És ime ez oka minden bajainknak, minden nehézségeinknek, ez oka hatósági életünk még mindég törvénytelen korlátoktól akadályozott elégtelen működéseinek, ez oka, hogy maga ezen képviselőház saját tökéletlenségének érzetében kezdetben mindjárt annyi akadályokkal találkozik, ez oka azon országszerte kétes állapotnak, mely, hogy ily törvénytelen viszonyok között nagyobb zavarokban nem mutatkozik, a nemzet jó akaratának s józanságának kétségtelen bizonysága.

Soha nemzet a tényleg uralkodó hatalom irányában magát szebben, nyíltabban nem viselte; méltóságteljes nyugalommal tűrte sanyargatásait, őszinteséggel válaszolt felhívásaivá, s még elnyomatása alatt sem hazudott rokonszenvet, mit nem érezhetett; az első fejedelmi szóra, mely hozzá intéztetett, mindenre ami jogszerű és törvényes, késznek nyilatkozott.

Nem kívánt többet, mint ősi alkotmányát, úgy mint azt a 48-diki törvények kiterjesztették, de nem is elégedhetett meg kevesebbel, mint ezen alappal, melyet mint törvényest megtagadni erkölcsi lehetetlenség volt.

Ezen alapon alakultak a megyék, nyíltan kijelentvén, miként hatóságukat semmi más, bár honnan eredő szabályok szerént nem fogják gyakorolni, ez nyílt és becsületes szó volt, melyet megértett mindenki, megérthettek az uralkodó hatalmat környező férfiak is, és ha nem helyeselték, azt meggátolni, eltiltani hatalmukban lett volna; ha ezt teszik nem törvényesen, de legalább őszintén járnak el, míg ellenkezőleg, midőn a megyéknek ilyetén alakulását nem csak nem gátolták, de jelen volt orgánumaik által abba szinte beleegyezni látszattak, nines természetesebb, mint hogy azt hitte mindenki, miként a bécsi nehézségeknek legyőzésére segítőleg fog hatni néhány nyomatékosabb nyilatkozatnak felterjesztése, melyeket a felsőbb körökben más téren, és más eszközökkel de
ugyanazon eélra működő hazánkfiai magok igazolására felhasználbatandnak.

Egyébiránt, bár miként legyen a dolog, annyi bizonyos, hogy a magyar

nemzet a 48-diki törvények elveihez határozottan ragaszkodik, ezek szerént alakította hatóságait, ezek értelmében választotta meg s küldötte ide képviselőit, e képviselői kar tehát az egész nemzettel jönne ellentétbe, ha más, vagy ezzel épen ellenkező kiindulási pontot választana. — Ez így állván:

Az uralkodó hatalom körül álló kormányférfiaknak vagy el kell fogadni a nemzetnek ezen jogszerű követelését, vagy folytatni továbbra is Magyarországon a kizárólag anyagi hatalomra támaszkodó absolut uralkodást, — egy harmadik valami lehetetlen.

De ha az absolut uralom szomorú következései, annak tarthatatlanságát 12 évek alatt bebizonyították, úgy nem marad egyéb háti a, mint a nemzet kívánatával ugyanazonos jogszerű alkotmányos rendszert helyreállítani!

Minden késedelinezés e részben új bonyodalmakat és ezekből fejlődő új nenézségeket fog támasztani, melyek a Sybilla könyveire emlékeztetnek, melyekből a kibontakozás naponta nehezebb feladás leend.

Helyzetünket e részben remekül ecsetelte indítványozó igen t. követtársunk indítványában, melyet én egész terjedelmében pártolok, — nem hiányzik semmi, amit annak alapján követelnünk okvetetlen szükséges, meg van érintve sok, amit még ezek felett megemlítenünk kívánatos, de nines benne semmi — és szerintem ebben rejlik legnagyobb bölcsesége — nines benne semmi helyzetünkön túltörő, amit felhozni talán nem volna célravezető, érdeme ellen nem is tétetik úgy látom kifogás, csak formájára nézve nyilvánultak eltérő nézetek; részemről ezen ünnepélyes pillanatban, midőn az oly régóta elnyomott haza igazaiért először emelünk e helyen szót, minden polémiát kerülni szeretnék; hiszen nem parlamentaris ügyesség, nem rhetoricai suprematia. vagy pártgyőzelem az, amiért most tanácskozunk; a cél, melyre törekszünk, közös és szent, a hazát megmenteni és annak alkotmányát visszaszerezni feladásunk .'

Ily nagy feladás megoldásánál az aggódó óvatosság tekintetet érdemel, és én kérem a képviselő karnak azon tekintélyes részét, mely a szokott felírási utat mellőzve, egy határozatban kívánná érzelmeit letenni, engedjen hazafiúi aggódásunknak, melynélfogva mi az első lépést szokott úton óhajtjuk megindítani, hiszen a felírás elveket nem veszélyeztet, egy olyan felírás, mely nem ismer el senkit, csak alkotmányos igazainkat követeli vissza attól, ki a tényleges hatalomnak ura, egy ilyen felírás elveket nem veszélyeztet; még a mi aggodalmainkat megnyugtatja, és ha sikere nem lesz, nem gátolandja a képviselői kart, hogy a körülményekhez képest, akár határozatban letegye, akár egy nyilatkozatban kikiáltsa mind azt, ami az igazság és jogszerűség értelmében elvitázhatatlan sajátunk.

Nincs könnyebb, mint az igazságot védeni, nincs nehezebb, mint az igazságot megvédeni, legnehezebb pedig az igazság diadalát biztosítni, győzelmét állandóvá tenni.

Ezen nehéz feladat megoldása e képviselői házra, mint az ország gyűlésének kiegészítő részére egész súlyával nehezedett! — mi nekünk hazánk alkotmányát nem csak megmenteni, de annak jövőjét biztosítani is kötelességünk! — mentsen isten egy oly diadaltól, mely szent István birodalmának jövőjét nem biztosítaná, mentsen isten egy ephemer győzelemtől, melyre ismét egy 10 évi szolgaság következnék, egy szolgaság, mely alatt régi embereink elhalnának, ifjúink pedig mint egészben járatlanok, az alkotmány ismeretlen ösvényein tétováznának.

Mi rajtunk valóban nagy felelet terhe fekszik, az élő korosztály részét kéri az alkotmányból, a ránk szállott, de elvesztett ezen ősi örökségből; a jövendőség az elidegeníthetlen hit bizományának hív megőrzését, és fogyatkozás nélküli reászállítását várja, követeli, és egyik se fog megelégedni mentegetődzéseinkkel, vagy jó szándékunkkal, hanem csak úgy ment fel bennünket, ha feladásunkat

szerencsével oldtuk meg, ha irányokbani kötelességünket sikerrel teljesítettük, ami bár egészben tölünk nem függ, egy részben mégis okos eljárásunktól és óvatosságunktól feltételeztetik.

Ugyanazért kísértsük meg a törvényes eszközöket egymásután mind, ne mondhassa senki, hogy akár túlbuzgóságunkkal, akár hirtelenkedéssel elmulasztottuk azoknak bármelyikét is, és ha a legtisztább szándékú törekvéseink mégis meghiúsulnának, nyugodtabb lelkiismérettel várhatjuk, tűrhetjük el azt, mit a jövendő titka számunkra feltartott.

Most még beszédem sorozatától eltérve, legyen szabad két tárgyat felemlítenem, melyekről az itt elmondottak, mint egyéni nézetek tűntek fel, s e két tárgy: a concordatum, és Horvátország ügye.

Én úgy hiszem uraim, hogy maguk a felszólalók nem úgy akarták érteni, mint mi, kik azt hallottuk, felfogtuk.

Én római katholikus vagyok, s megvallom, mint ilyen, soha nem találtam, hogy vallási érzelmem polgári kötelességeimmel összeütközésbe jött volna.

De ha azon szerződés, melyet a birodalmi kormány concordatum név alatt kötött Magyarországra nézve, törvényesen kötelező volna: úgy meglehet, hogy vallásos érzelmem polgári kötelességeimmel összeütközhetnék.

Ámde azon kötés Magyarországot nem kötelezi, azon kötés Magyarországra nézve nem létezik, mert az nem a koronás magyar király által köttetett, s az ország gyűlése által nem sanctionáltatott.

Ami Horvátországot illeti, tudom azt, hogy Horvátországnak Magyarországhoz) viszonyait Írott törvények szabályozzák; de tudom azt is, hogy olyan időben élünk, melyben a nemzetiségeket erőszakolni nem lehet.

Es én a véleményben vagyok, hogy Horvátországgal újból egyezkedni fogunk, mindég fenntartván számukra alkotmányunkban egy tiszta lapot; de soha az erőszakolás, vagy szemrehányás terére nem lépendünk.

Most még csak egy pár szót bécsi elleneinkhez, — ők minket őrülteknek neveznek!

Szomorú állapot, melyben az igazság követelése, törvény és szerződések köteles tisztelete őrültséggel ugyanazonosnak tartatik; de én azt kérdem tölök, mik voltak azok, kik a 300 éveken át Európában első rangú hatalmak sorában fennállott birodalmat, ennyi bajok, ily roppant szerencsétlenségekbe sülyesztették, — mik voltak azok, kik e 300 évek alatt fennállott nagybatalmasságnak jogszerű alapjait szétszórták és e kipróbált erősségeket ábrándozó képzelődéseiknek erőszakos absurditásaival pótolhatni hitték? mik voltak azok, kik egy évtized alatt másfélezer millióval szaporították az állam adósságait? mik voltak azok, kik Európa legbátrabb, legvitézebb, legügyesebb hadseregeinek egyikét a csatatéren gaz intézkedéseik által feláldozták? ezek, ha őrültek nem, úgy gonoszak voltak!

Menjenek e pulyák, kik bennünket, midőn az igazság és szent jogért emelünk szót, így káromolnak, és az anyagi érdekek önzéstelt fészkéből, ha bírnak, emelkedjenek ki egy kissé magasztosabb nézpontok színvonalára, és hajoljanak meg a régi antique bölcseség felsőbbsége előtt, melyről a római historikus azt mondja: „Profectomajor sapientia in illis fűit qui e tam parvis opibus tantum Imperium, condidere, quam in nobis, qui ea bene parta vix conservamus.“

Államokat, alkotmányokai mától holnapra mondva csinálni vagy csináltatni nem lehet, ezeket isten a nemzetek életével lassanként fejleszti, isten müvét akadályozni vagy erőszakolni akarni, ez igazán az őrjöngés vagy még ennél roszabb gonoszság!

2. A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1866. febr. 17.)

Szomorú fii tűm reám nézve t. ház, hogy ismét oly rósz impressió következtében emelhetem szavamat, és amúgy is komoly kedélyem folytán kérem a t. házat, bocsásson meg, ha nem kész szónoklattal, melyre való hajlamomat elfojtotta komoly helyzetünk súlyos, aggodalmas volta, hanem csak röviden fogok szólam,· mert én minden magyar embernek, ki most a cselekvés terére hivatva van, Horác ama szavait szeretném mondani.· „Rém facias, rem si potes recte, si non, dimie.“

Meggyőződésem szerént meg van mindennek a maga ideje, kétségtelenül a jeles szónoklatoknak is, midőn valamire ébreszteni kell; de megvan a tényeknek is az ideje, és gondolom, a mostani az.

Átgondolhattuk szomorú helyzetünket 17 év folytán, nem volt hiány alkalomban, nem volt hiány írásban, könyvekben, szózatokban, felszólalásokban, hogy azt száz meg száz oldalról felvilágosítva ne fontolgathattuk volna. Azért megvallom, hogy nekem a tárgyhoz szólani nem volt szándékom, mert hittem, hogy tények kellenek hazánknak, siker, eredmény, mentő tények, melyek a gyakorlati életben érvényesíthetők legyenek, hogy orvosoljuk bajainkat, pótoljuk veszteségeinket, kiemelkedjünk azon sülyedésből, melybe számos anyagi csapások immár juttattak.

Ily meggyőződésen voltam, mondom, egyszerű szavazatommal akartam pártolni a feliratot, minden értelmezés, minden niagyarázgatás minden fejtegetés nélkül, úgy mint az megírva van.

De miután a t. ház az én meggyőződésemtől eltérő véleményben volt, és a discussió terére lépett, ezen diseussió alatt pedig felmerültek nyilatkozatok, észrevételek, cáfolatok, én is felhiva érzem magamat először a felirathoz magához, de igen röviden egész általában szólani, azután pedig azokra nézve, melyeket tisztelt barátom, Komárom városának nagyérdemű követe tegnap felhozott, észrevételeket tenni.

Magának a feliratnak fő jelessége előttem az, hogy míg egy részről nem ad f$l a nemzet jogaiból semmit, más részről nem zár ki semmit, nem köt ki semmit, a mi az alkudozások, egyezkedések megkezdésére, folytatására, sőt okosan remélhető sikerére is szükségkép kiterjed.

Szabad legyen e végre a kezemben lévő felirat nehány pontjára utalnom. A felirat ugyanazon törvényes teret foglalja el, melyre utasított bennünket ő felsége trónbeszédében, a pragmatica sanctio terét; és így nem csak a felséges uralkodó háznak kétségtelen trónöröklési jogát ismeri el, hanem saját alkotmányos függetlenségünk megőrzése mellett mindazon kötelezettségeket is elvállaljuk, melyek ezen alaptörvényünkből reánk háromlanak.

Megemlíti ugyanis a felirat a közös viszonyokat, azoknak meghatározását, mikénti kezelési módját említi fel, készségét jelentvén ki, hogy azt saját alkotmányosságunk függetlensége mellett, annak idejében, javaslatkép fogja előterjeszteni.

Említi az octóberí diplomát és a februári pátenst, s midőn azokat mellőzi és el nem fogadhatónak nyilvánítja, nem marad a merev negatio, a passivitás te-

rén, hanem elfogadja a trónbeszéd azon utasítását, melyben az felhívja oly módosítások tételére, melyek alkotmányos életünk, függetlenségünk fenntartása mellett, egyszersmind megfeleljenek a birodalom életfeltételeinek, megemlíti továbbá a 48-diki törvényeket, és mennyiben a trónbeszédben azoknak átvizsgálása kívántatik, kijelöli a feltételeket, a módokat, miként lehet ezen kétségtelen törvényeink változtatását tör vény hozást úton teljesíteni.

Kész hódoló tisztelettel említi a koronázást, mint a nemzetnek forró óhajtását, s erre alkotmányunk visszaadását, helyreállítását követeli, hogy ezen forró óhajtása a nemzetnek teljesülhessen.

Elismeri felséges urunk atyai jó szándékát, mert mint a 42. szakaszban van, őszinte hálaérzetet mond ő felségének azon atyai szándokáért, mely eloszlatni igyekszik azon aggodalmakat és akadályokat, melyek közjogi kérdéseink előtt léteznek.

Ily előzékenység, ily hajlandó készség mellett, ki mondhatja, hogy a válaszfelirati javaslatból ki volna zárva valami, a mi az egyezkedésre, a kiegyenlítés megkezdésére és folytatására, okszerű sikerére nézve szükséges? — De más részről ezen hódoló tisztelettel kifejezett előzékenység mellett szorosan ragaszkodik a felirat minden alkotmányos jogainkhoz, nem ád fel azokból semmit, kíván parlamentaris kormányt, felelős ministeriumot, a köztörvényhatóságok alkotmányos helyreállítását. És kérdem: megütközhetik-e ebben valaki?

Azt hiszem alig.

A nemzetnek törvényén, alkotmányos alapján kívül nines egyéb hatalma. Ha ezeket megsérti, ha ezekből valamit felad, megvan sértve aszeplőtlenségazon varázsereje, melynek fontartása mellett minden veszélynek bátran szemébe nézhet. Tudom én, hogy meg kell a körülményekkel alkudni, azt is tudom, hogy a politikai bölcsesség számításaiból soha sem hagyja ki a politikai exigentiákat: de nézetem szerént e téren sines kívánni való a feliratban, mert midőn a parlamentaris kormányt, — felelős magyar minisztériumot, s megyék helyreállítását követeli, — egyszersmind számot vet a körülményekkel, a nehézségekkel, a lehetőségekkel.

Ezt mondja a 47-dik §-ban: „az átmeneti korszaknak sok nehézségei lesznek; tudjuk, hogy a közigazgatás több ágainak tettleges átvétele s rendezése hosszabb időt igényel, és talán némi bonyodalmakkal is jár, melyek tisztába hozatala nagy óvatosságot fog kívánni.“

Nem ignorálta tehát véleményem s teljes meggyőződésem szerént azon nehézségeket és körülményeket a felirat. Sőt ő felségének, kegyelmes urunknak királyi hatalmát hívja fel arra, hogy azon nehézségeknek s akadályoknak legyőzésében, hatalmával minket istápoljon.

Én valóban egy részről alkotmányos jogainkhoz való hü ragaszkodást, másrészről a kiegyenlítésre való készséget tartom a felirat azon előnyeinek, melyek miatt az nem csak jogilag, hanem politikailag is tapintatos.

Mert uraim, valljuk meg, a kérdés, mely előttünk áll, igenis jogi kérdés, de egyszersmind politikai is. Szóval, — bocsánat, hogy ismételem valakinek eszméjét — nem per ez, melyben replikát lehet Írni; — mert nincs bíró, ki felettünk ítélne.

Politikai kérdéseket mindig vagy a kölcsönös érdekeknek kellő méltánylásával és a viszonyoknak figyelembe vételével, az exigentiák követelésének beszámításával lehet békével megoldani, vagy hatalommal kettévágni. Bíró jogi kérdésekben ítélhet, ezek számára írhatja a szóváltásokat, — politikai kérdésekben statusiratok foglalnak helyet, és én tisztelt vezérünknek munkáját ilyennek ismerem el.

Engedje meg a t. ház, hogy igen tisztelt régi barátomnak és követtárgamnak, Komárom városa képviselőjének tegnapi beszédében mondott némely

állítását illetőleg a felirat értelmezésére ellenészrevételeimet; megjegyzéseimet csekély tehetségem szerént megtegyem.

A mit ő idéz Bartal György képviselő társunk beszédéből; az nem volt szabatosan idézve. Azonban erre felelettel nem tartozom; arra az illető képviselő úr a maga idején felelni fog.

De midőn ő azon hitét fejezi ki, hogy a tévfogalmak, melyek ellen ő kikelt; a kormányköröknek tulajdonitandók, ez állítás — bocsásson meg nekem — egyátalában nem áll.

Azt kérdem, vádolhatjuk-e erről azon kormányt; mely viszonyainkat ismeri; mely kormány a tért, melyen ma szabadon szólhatunk; — számunkra megnyitotta?E vádat tehát; mely szerént e kormányköröknek tulajdonítja a tévfogalmaknak a magasabb körökbeni létezését, — engedőimet kérek, — el nem fogadhatom.

Második állítása az, hogy a jelenlegi helyzet és a közt, a mi most tőlünk követeltetik, — semmi különbség nines.

Bocsánatot kérek, e részben sem oszthatom nézetét tisztelt képviselő társamnak; de fölment a cáfolattól az, hogy beszéde végén maga is nagy különbséget lát. E különbséget kiemelte a felirat is, midőn a múltat a jövővel összevetve súlyosnak és aggodalmat gerjesztőnek, a jövőt pedig remény telj esnek mondja.

De, mint mondám, e különbséget ő maga is kiemeli beszéde végén, megkülönböztetvén azt, hogy 1861-ben az octóberi diploma és februári patens, mint oktroy reánk erőszakoltatok, most pedig ez nemcsak nem történik, hanem ugyanezen okiratok tárgyalása, vagy ha jobban tetszik, módosításának kidolgozása és felterjesztése reánk hagyatik.

A pragmatica sanctióból nem magyarázza ki az ausztriai birodalomnak nagyhatalmi állását Komárom városa követe.

Én azt tartom, hogy a nagyhatalmi állás nem olyan valami, mit decretálni lehetne.

Azt kérdem, vájjon Albionnak világra szóló hatalmát tagadja-e valaki csak azért, mert a parlamenti actákban vagy codexekben feljegyezve nincs, — addig, míg büszke hajói a világ minden tengerére befolyást fognak gyakorolni? E hatalmat senki sem fogja tagadni. És ha, a mit a felirat ígér, Magyarország kibékitése után, Ausztria többi tartományainak biztonsága új erővel fog gyarapodni, — a gyarapodás által anyagilag és szellemileg emelkedni fog, és lesz európai nagyhatalom.

Ha pedig silányságában, szegénységében tovább fog sülyedni, ezen állást nem fogja tiszteletben tartani senki; mert a hatalom oly valami, mit senki el nem tagadhat, de a melyet dectretálni nem lehet.

Tisztelt képviselő társunk még azt állította, hogy a 48-ki törvények helyreállítása elkerülhetetlen, hogy a helyreállrtás nélkül lehetetlen a revisió, és ez szükséges a kiegyenlítésre.

Mindezek megvannak a feliratban, csakhogy azon sima modorban, melyben szól az, kiegyenlítést kíván, ő pedig — bocsánat, nem akarom sérteni — a logikai következtetésnek cynismusát állította fel, azon pontig, — hol törni vagy győzni kell.

Bocsánat, illustiálni fogom állításomat!

Azon hasonlítást, melyben Rómának Karthágóhoz küldött izenetét hozta fel, én merőben visszautasítom és részemről el nem fogadom; mert a felirat és a római izenet közt legkisebb hasonlatot sem látok.

Először a római követ szavait, ki ezen izenetet vitte, győzelmes nemzet légiói támogatták, mi pedig hódoló tisztelettel fejezzük ki feliratunkban azon kívánalmainkat, melyeket a kiegyezkedésre szükségeseknek tartunk. Bármint fogjuk

fel helyzetünkat, a kérdést nem elméletileg, hanem gyakorlatilag keli tekintenünk, és én tökéletesen osztom azon értelmezését a felirati javaslatnak, melyet Eötvös József tisztelt barátom tegnap kifejtett.

Azt hiszem, és meg vagyok győződve, hogy az alkotmányos eszméknek tisztulásával az Ausztria és Magyarország, vagyis a Lajthán túli és inneni tartományok közti érdekek oly közösek, egymással nem ellenkezők, sőt megegyezők lesznek, hogy ezen viszonyok tisztultával Magyarország Ausztriával együtt mint nagyhatalom áll a külföld előtt, belől pedig mint barátságos, külön élő alkotmányos független nemzet álland fenn.

Van azonban igen t. képviselő társam Ghyezy Kálmán beszédében két pont, miben vele tökéletesen egyetértek. És az nagy baj, hogy e két pont reánk nézve legsúlyosabb körülmény, t. i. kérdéseink megoldásának legnagyobb akadálya az, hogy a kormány céljairól értesülve nem vagyunk. Ezen nem segíthet más, mint a felelős kormány.

Nem tartozom azok közé, kik a parliament! felelős kormányról azt hiszik, hogy ez által megtalálta az újabb nemzedék azon panaecát, melylyel minden baját orvosolja; sem azok közé, kik azt hiszik, hogy a politikának netovábbja, és azon varázsvessző, melylyel a nemzet minden bajait, nehézségeit leküzdheti. Azt hiszem, még sok nehézségen és nehéz iskolán kell a nemzetnek keresztül hatolni, míg e részbeni tévedéseiket belátják.

Előttem úgy áll, mint exigentia, és azért is exigentia, mert én helyette mást, jobbat és a privilegialis alap megszűnte után, egyéb garantiát az alkotmányosságnak nyújtani nem tudok.

És azért, ha elgondolom magamnak, hogy ha bejönnének ide közénk a felelős magyar miniszterek, és mint ilyenek, érintkezve egyenesen a törvényhozással, érintkezve egyszersmind felséges urunkkal, tanácskozásainkra befolynának: meg vagyok győződve, hogy oda vihetnek egy nap, vagy rövid hét alatt a tanácskozás eredményét, hova azok nélkül talán hónapok alatt sem lehetne.

A másik, miben egyetértek tisztelt képviselő társammal, az, hogy miután ezen bonyodalmas helyzetben, ezen eirculus vitiosusban valakinek az első lépést meg kell tenni, úgy nézetem szerént is csakugyan a korona, a kormány az, mely az első lépést méltányosan megteheti, nem a nemzet. Es ennek oka az, — jót ismételni is szabad — mert a nemzeteknek nincs egyéb kincsük, nincs egyéb erejük, nincs egyéb védelmi paizsuk, mint a törvény és törvényesség. Ha ezt elvesztik, elvesztették azon egyetlen varázserőt, melyre minden viszonyok közt hivatkozhatnak.

Mig a kormány a joghatalom öntudata mellett anyagi erővel is rendelkezik, és azért, ha közelítő lépése a nemzetnél bizalom helyett bizalmatlansággal, jóakarat helyett konok szándékkal, készség helyett konok daccai találkoznék is, jó lelkiismerete tiszta öntudatában, Európa előtt igazolva vonulhatna vissza azon pontra, melyet magasztos hivatása érzetében elhagyott volt.

Nem fárasztom tovább a tiszt, ház figyelmét.

A mi szivemen feküdt, elmondtam! én a részletes vitatkozásban alig fogok részt venni, mert a feliratot, úgy a mint van, sem nem magyarázva, sem nem fejtegetve, elfogadom.

LÓNYAY MENYHÉRT.

Született 1822. január 6. 1839-ben a pesti egyetemen tudorrá lett. Politikai térre 1843-ban lépett, midőn Beregmegye országgyűlési követévé választatott; s mint ilyen a szabadelvű ellenzék zászlója alá sorakozott. Ugyanazon országgyűlés alatt tollvivője volt az országos kereskedelmi választmánynak, 1847-ben ismét követté választatván, a forradalom után külföldre menekült, majd visszatérve az irodalmi s nemzetgazdászati téren működött. Sok vállalatnak részese s kisebb nagyobb mértékben előmozdítója. A nemzetgazdászat s pénzügy terén hazánk első tehetségeinek egyike. Szónoklataiban több a szám, mint a hangzatos mondás; és a tartalom felülmúlja előadását.

1. A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861. máj. 18.)

Midőn azon kilátás nyílt meg az ország előtt: hogy országgyűlésünk, még pedig az 1848-iki törvények alapján összehívandó, és így a népválasztásokból eredő országgyűlésünk leend, sok szép remény köttetett azon eredményekhez, melyeket az országgyűlés által kivinni sikerülend.

Megvallom, én nem tartoztam azok köze, kik vérmes reményeket tápláltak és nagy eredményeket vártak, s az utóbbi napokban kifejlett körülmények mindinkább meggyőztek arról, hogy a jelen országgyűlésünk által elérhető eredmények inkább erkölcsi hatásúak fognak lenni.

De erkölcsi eredmény tekintetében nagy fontosságúnak hiszem jelen tanácskozásunkat, mert azon nevezetes történeti ténynek, melyet őseink századokon át annyiszor következetesen, szóval, tettel és ha kellett fegyverrel is érvényesítettek, melyet a jelen nemzedék a legsúlyosabb körülmények közt magáénak vallott, mely az utolsó hónapok alatt a nemzet minden lehető módon nyilvánuló meggyőződésévé kövesült, az országgyűlés fog az ország nevében határozott kifejezést adni, s ez más nem lehet, mint alkotmányunk és szentesített törvényeinkhez osztatlan és szilárd ragaszkodás.

De más fontos eredménye tanácskozásunknak az, hogy hazánk jogállapotáról az eszmék tisztán fognak állani benn a hazában; Austriában, — és miután hála Istennek! a magyar kérdés Európa figyelmét magára vonta — Ausztrián kívül is alkalom adatott ezen vitatás által megcáfolni mindazon rágalmakat, melyek ellenünk évtizedek óta szórattak; el fogja oszlatni azon álfogalmakat, melyek elleneink által annyiszor ismételteitek, hogy majdnem általánossá váltak.

Szabad legyen remélnünk, hogy azon ünnepélyes nyilatkozatok, melyek itt általunk az ország s világ színe előtt az ország nevében tétetnek, az annyit szenvedett s annyira félreismert nemzet barátainak számát neveljék, elleneiét kevesbítsék.

Az álfogalmak, melyek ellenünk felállíttatnak, leginkább a következők: Magyarország minden áron el akar Ausztriától szakadni, valóságos subversiv és forradalmi politikát követ.

Ezt cl akarák hitetni mindenütt, hol Ausztriának fenállása az európai sulyegyen egyik feltételeként tekintetik.

Erre megingathatlan logikával s mindenütt a törvényekre s szerződésekre hivatkozva, fényesen megfelelt nagy hazánkfia Deák Ferenc.

Ismerje el, tartsa meg és tisztelje az uralkodó mindenekben szentesített törvényeinket és alkotmányunkat: akkor a kétoldalú szerződés mindnyájunkra kötelező leend.—Mi most nem kívánunk többet, de viszont nem kívánhatunk kevesebbet.

Midőn Európa minden államaiban a forradalmat és forradalmi irányt látjuk elterjedve, akkor csak két nemzet van, mely valóban monarchikus. Az angol uralkodó nyugodtan ül trónján, míg nemzete törvényeit szentül megtartja; a történet fényesen igazolá, hogy azt, ki a Szent István koronájával törvényesen megkoronázva, törvényeit és alkotmányát megtartá és a koszorús költő szavaival szólva: „az első magyar ember a király “, mint ilyen a magyar érdekek első védője és előmozdítója volt, a tisztelet és dicsőség osztatlan nyilvánítása környező.

Hogy e nemzet annyi törvénytörés, annyi méltatlan szenvedés után is a pragmatica sanctióra hivatkozik, mutatja, hogy nem subversiv, de monarehieus, sőt — mondhatni — eonservativ jellemű. Ily nemzettel jogai felett alkudni nem igen lehet, de azokat egész épségükben, — sőt a szomorú csalattatások után nj garantiákat kívánunk, — és lelni is fogunk, — mikor? az csak az idő kérdése.

Ne csináljanak magoknak illusiot azon államférfiak, kik folytatni akarnák más alakban azon rendszert, mely százados alkotmányunkat és törvényeinket lerombolni igyekezvén, ezen romok felett kívánnák építeni az egységes Ausztriának, ezen egy háromszáz éves politikai aberratiónak esalékony képét, mely mindannyiszor akkor hiúsult meg, midőn a sisiphusi munkában már-már a tetőpontot elérni vélék, akkor gördült alá a súlyos szikla; most ismét más alakban azon sikertelen munkához akarnak kezdeni, most midőn előre jósolni lehet, hogy ha a tető felé népek szenvedésein, anyagi és szellemi romlásán keresztül felgördíteni lehet is, az oly sulylyal fog visszaesni, hogy őket, rendszerűket, az összes államot - meglehet a mi tetemes sérülésünkkel — szélyclzuzhatja!

Nálunk a törvényeinkhez! ragaszkodás már nem csak meggyőződés, de hitté vált, s meggyőződhetnének a hitterjedés történetéből, hogy ha egy időre az erőhatalom által el is lehet nyilvánosan ncmitani és rejtekekbe szorítani a hit vallomását, az első alkalommal százszoros erővel tör magának utat, és úgy a bitnek, mint a szabadságnak nincsen erősebb előmozdító eszköze, mint az elnyomatás.

A másik álfogalom, melyet ellenünk terjesztettek, az: hogy mi a más velünk lakó nemzetiségeket és a társországokat elnyomni és jogaiktól megfosztani akarjuk; — erre nézve a dolog törvényes és gyakorlati állását, a testvéries szellemet, mely nálunk létezik, Deák Ferene és utána többen világosan kifejezők.

A harmadik álfogalom, mely elleneinknek jó darabig kedvenc thémája volt, az: hogy mi egy feudalismuson alapult aristocratikus államrendszert, minden néposztály szabadságának és érdekeinek elnyomásával szándékoznánk visszaállítani, hogy az egész elégedetlenségnek a mivolt osztály néhány tagja eszközlője, hogy az egész mozgalom a társadalom felszínén van.

Mily fényesen cáfolja meg október 20 ka óta a nemzet ezen gyanúsítást. Igen is, kilátásba tettek egy 1848 előtti megyei és kormányzati rendszert, egy régi modorú országgyűlést, — szóval az 1848 előtti állapotot, — azt hívén, hogy a jogait önkényt megosztó nemesség és értelmesség fog kapni az alkalmon, előbbi kizárólagos állásának visszafoglalására,

De csalódtak, mert nem volt kiváltságos osztály, mely szívesebben és önként megosztá a néppel a szabadságot, nincs választási és népképviseleti törvény Európa monarchiáiban, mely szabadelvűbb lenne.

De viszont nincs aristocratia, mely alkotmányosság és szabadság tekintetében inkább a néppel érezne, és nincs nép, mely irányában őszintébb bizalommal viseltetnék. Ezt fényesen igazolták az országgyűlési választások.

A negyedik álfogalom, mclylyel vádolnak, az; hogy mi háládatlanok, nem ismerjük el mindazon anyagi jótéteményeket, melyekkel bennünket az egységes kormány már eddig tetézett, nem látjuk be azon jólétet, mely reánk nézve anyagi és pénzügyi tekintetben az Ausztriába beolvadásból következnék és különösen, hogy Magyarországnak törvényes különállása és a personalis unió létesítése Ausztria anyagi és pénzügyi érdekeivel összeegyezhetlcn lévén, Magyarország beolvasztása Ausztria életkérdése.

Engedje meg a tisztelt ház, hogy ezen utóbbi álfogalmak visszautasítására vonatkozó nézeteimet előadhassam, s ha bár fontos kérdéseink anyagi részének fejtegetése talán kissé hosszasabb és már a tárgy természeténél fogva is unalmasabb lenne, előre is a tisztelt ház figyelmét bátor vagyok kikérni.

Nemzetünk jellemében fekszik ugyan bizonyos közönyösség anyagi érdekei előmozdítása iránt, de nem is csoda, ha a múlt időkben ahöz kevés hajlam és ösztön mutatkozott, amint politikai úgy anyagi életünk az osztrák állammali nagy házasságnál fogva örökös zsibbadásban tartva, a legerélyesebb igyekezetei is kifárasztá és tétlenségre kárhoztatá.

Első volt a nagy Széchenyi, ki belátva anyagi és szellemi hátramaradásunkat, bátor és fáradhatlan hazafiúi leikével felfogva anyagi érdekeink előmozdításának fontosságát, élete egyik legnemesebb feladatául tűzé ki ezen célra munkálni és méltán, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy az annyi természetes előnyökkel megáldott haza oly sok kincset rejt, mely természetszerűleg kifejlődve, népünk minden osztályait vagyonossá és függetlenné teheti. Mert mint a magánosoknál, úgy a nemzeteknél is a vagyonosság szüli a függetlenségi érzetet, ez pedig első alapfeltétele a szabadság megszilárdulásának.

A volt rendszer nagy mesterének fogásai közé tartozott elhitetni az uralkodóval és a mívclt világgal, hogy rendszere felvirágzást hozott a nézete szerént hátramaradt barbár Magyarországra.

Ezen az álfogalmak terjesztésére szánt előadásokban, mindazt egyenesen ignorálták, mi a múlt idők fáradalmas teremtménye volt, saz 1848-diki törvények által eszközölt szabad föld és szabad munka gyümölcseit is saját művöknek állíták. — Elfeledték, hogy anyagi hátramaradásunknak egyik főoka volt azon több százados harc a török ellen, mely ha nemzetünk által nem vitetik, egyenesen Ausztriát és Németországot éri; de leginkább oka volt az osztrák államférfiak félszeg rendszere, mely szerént a magyar birodalmat mindég mint mostoha gyeimeket, mint coloniát tekinték, hol az anyagi felvirágzást kitelhetőlcg akadályozni, kivéve József császár korszakát, politikai elv volt, azért, hogy a független érzető ország kellőleg meg ne erősödhessék, hogy könnyebben hajtható legyen.

A bécsi kormány ezen iránya azon stereotyppé vált okoskodásban talált kifejezést, miért tenne a fejedelem oly ország felvirágozására valamit, mely törvényes különállásánál fogva maga szavazza meg adóját, s melyre egyenesen adósságot csinálni törvény szerént nem lehet?

Tehát, ha arról vádolják hazánkat, hogy anyagilag hátramaradt, annak a Béesböl tett akadályok voltak főokai.

Nem onnét ellenzék-e régi országgyűlések törekvését az örökváltság, az ősiség eltörlése, közlekedéseink előmozdítása, a hitelviszonyok rendezése és hitel intézetek felállítása iránt? Nem onnét hátráltatták-e 1844-ben azon országos pénztár adó utjáni megalapítását, melyből az anyagi érdekek lettek volna előmozdítandók?

Ugyanakkor Becsben szenvedi hajótörést a földbirtoki hitelintézet, mely földmívelésünknek oly nagy lendületet adhatott volna. És az 1848-diki pozsonyi országgyűlés nem gondoskodott-e mindazon kellékekről, melyek az anyagi jobblét gyors felvirágzását elmaradhatatlannl eszközük, a szabad munka, a szabad föld, földbirtoki hitelintézet, vasutak építése mind az 1848-diki törvényben bennfoglaltatnak.

Es mi volt az annyira magasztalt 12 évi korszaknak anyagi szempontból! eredménye?

A véres háború bevégzése után, midőn a haza minden népei kimerülve voltak, midőn a hűbéri viszonyok megszüntetése után munkás kéz hiánya a földinívclést zsibbasztá, az úgy is annyira tőkeszegény országban egyszerre 84 millió forgalmi jegyek, mennyi fáradság és munka eredménye lett semmivé.

Ily nyomott viszonyok között egyszerre s kíméletlenül hozták be egész mértékben mindazon súlyos egyenes és közvetett adónemeket, melyek Ausztriában már századokon át megszokott terhek voltak.

A földbirtokosok csak évek után kapták az úrbéri kárpótlást, hosszadalmas eljárás mellett, oly kötvényekben, melyek mindég tetemesen névbeli értékük alatt állottak és állanak.

Minden magánjogi fogalom kíméletlenül clszaggatva egy idegen, senki által nem ismert, viszonyainkhoz nem illő polgári törvénykönyv reánk erőltetve. Az egyenetlenül és igazságtalanul kivetett súlyos adók mellett mindennemű országos és községi pótlékokkal, a kényszeritőleg behozott úgynevezett önkénytes kölcsön és hozzá az agio örökös ingadozása, mely az ipar és kereskedés biztos felvirágzását, a magán és közhitei megszilárdulását lehetetlenné teszi, és e mellett a súlyos adókon kívül a pas§iv külkereskedés, a külföldön levő állam- és értékpapírok kamataira kiküldött sok milliók, az örökös pénzügyi deficit fedezésére tett pénzügyi kölcsönök a népeknél a tőkék szaporodását lehetetlenné tevék.

A múlt korszak tekintetre méltó eredményei közé számítható a közbenső vámsorompók megszüntetése és több vasutak engedményezése, melyeknek földmivelésünkre való hatása eltagadhatlan, de a vámviszonyokat illetőleg és kötött szerződéseknél hazánk érdekei és viszonyai tekintetbe nem vétettek, pl. midőn Ausztria részéről a német érdeknek minden lehető kedvezmény adatott, a földmivelési nyers termények s különösen a bor kivitelére nézve semmi kedvezmény nem eszközöltetett, egy oly államban, mélynek passiv kereskedésénél fogva végtelen súlyt kellett volna helyezni ily nevezetes kiviteli cikké válható terményre.

A vasút-vállalatok már 1848 előtt keletkeztek s el lehet mondani, keletkeztek volna újak nélkülük is, s bizonyára az ország érdekére nézve sokkal kedvezőbb engedmény! feltételek mellett.

Kedves kérkedési tárgyok volt a Tisza szabályozása. — Ezen nagyszerű vállalat még 1846-ban keletkezett s ami siker a rendszer alatt eszközöltetett, leginkább a magán társulati munkásság eredménye volt, még pedig gyakran a rendszer által tett zsibbasztó akadályok dacára.

Alily nehéz volt a legüdvösebb tárgyat is kivinni, azt sokszor magam tapasztalam; egy idegen, hazánk viszonyaival ismeretlen, az iránt inkább ellenmint rokonszenvet érző bureaucratiában oly szívósság van, mely a legedzettebb akaratot is zsibbasztani képes. Többek közt példája a néhány barátimmal a földhitelintézet felállítása körül tett fáradozásaink sikeretlensége.

Pedig lehet e fontosabb feladat egy kitünőleg földmívelő nemzet kormányán ülőkre nézve, mint megmenteni a birtokos osztályt az uzsora emésztő hatásától, a munkás gazdának rendelkezésére lehető olcsó és nyugalmas kölcsön által módot nyújtani hasznos beruházásokra.

A földhitelintézet tárgyában ő felsége által elvileg adott engedmény a

tárgyalásoknál akadt meg. Ezen fontos kérdés iránt, melyet az 1843-dik országgyűlés javaslatba hozott, már 1848-diki törvénycikk rendelkezett, kötelességemnek fogom ismerni, mihelyt az előkészítő tárgyalások megkezdethetnek, a tisztelt ház előtt egy indítványt tenni.

Még szám nélküli tényeket idézhetnék, melyek által bizonyítható, hogy anyagi felvirágzásunkra misem történt.

De még egy más álfogalmat is terjesztenek felölünk, miszerént a barbar Magyarországban a eivilisatiót honosítá meg a rendszer.

Fogalmam szerént minden előhaladott népnél a valódi civilisatió a következőkből ismerhető meg: biztosított személy- és vagyonbátorság, rendes és igaz ságos törvénykezés, a nevelés ós általános mívelődés és erkölcsiség elöhaladása, a vagyonosság emelkedése által.

Már emberemlékezetre, vagy tán a tatár- s törökjárást kivéve, soha oly gyenge lábon nem állott az egyesek személy- és vagyonbátorsága. Az ostromállapot alatt az egyéni szabadság minden biztosítékai megszűntek. Hires volt az igaz, a magyar perlekedés! rendszer lassúsága, de csak az ősiségi perekben, a váltó és szóbeli perek gyorsan lejártak.

Az ide átplántált igazságkiszolgáltatás mily bizonytalan, mennyire a bíró önkényétől függő, hosszadalmas és költséges volt, azt tapasztaltuk mindnyájan.

A nevelés és különösen a népnevelés előmozdítására mi sem történt, idegen nyelven, idegen tanárok, idegen kézikönyvek szerént a germanisálás céljából tanítának, s ha a népnevelés nem ment vissza, az egyes hitfelckezeteknek egyedüli érdeme.

Hogy az általános mívelődés előhaladása meg nem akadt, az irodalomnak, magánosak igyekezetének és áldozatkészségének köszönhető, vagyoni tekintetben előre nem, de igenis inkább hátra mentünk.

Az adó súlya alatt nem fejlődhetett ki ily kellőleg az 1848-ban felszabadult földmívelés, birtokos osztályunk eladósodva és az uzsora által emésztve, a nép minden osztálya szükségeiket összeszorítva, a, máskép hasznos beruházásra fordítandó összegeket nélkülözve, mondhatni a súlyos adókat sok helyt a vagyontőke rovására teljesíthetik.

Valamely állam közvagyonosságának legbiztosabb hévmérője az adóképesség; hogy az adóképesség hazánkban évről évre fogyott, bizonyítja az, hogy pl. az 1849-diki közigazgatási évben az egész monarchiában kényszerítő rendszabályokkal kellett 53 és fél millió forint adót behajtani, az összegből a magyar birodalomra majdnem 40 millió esett; az adóbehajtásra 1859-ben száznegyvenkétezer hatszázötven katona és büntető-küldött használtatott az egész monarchiában, abból a magyar birodalomra esett 120,473; az exequált egyének száma volt 3,852,702, ebből a magyar birodalomra esett 2,779,903; — megzálogoltatási eset fordult elő összesen 1,227,743, a magyar birodalomban 1,023,831; oly birtokok pedig, hol már maga a birtok tétetett zár alá, összesen 25,251 volt, s ebből országunkra 18,439 esett.

Azon országban, hol egy oly évben, midőn még az adónak törvényes szempontból! megtagadása el nem terjedt, s valóban fizetési képtelenségből ennyi zálogolási executionalis és sequestrationalis eset fordult elő, ezek az adóképesség megszűntének, s így az anyagi jobblét romlásának legvilágosabb jeleiül szolgálnak, ezen a nemzetek pénzügyi tekintetében hallatlan számok tagadhatlanul bizonyítják, hogy hazánk törvénytelen korszakában anyagilag is mennyi kárt szenvedett.

Áttérve a pénzügyi kérdésre: szomszédainknál azon törekvés félreismerhetlen s azt minden erejükkel kivinni kívánják, hogy a magyar birodalomnak ne legyen külön pénzügye, az országgyűlés mondjon le adó és ujoncszavazási joga-

ról, mindezekről egy közös birodalmi tanács intézkedjék, enélkül a monarchia fennállása nem is képzelhető sat.

Ezen, a pragmatica sanctio és minden sarkalatos törvényeinkbe ütköző s reánk erőszakolandó kívánatnak ellenében azt állítom:

1) hogy ezt belényugvásunkkal bármely körülmények közé helyezendő országgyűlés által vagy anélkül kivinni lehctlcn;

2) hogy ez hazánk egyenes anyagi érdekei ellen is van;

3) hogy az osztrák örökös tartományok jól felfogott saját anyagi és szellemi érdekei ellen is lenne, végre hogy az osztrák pénzügyi kérdésnek még biztosabb és szercncsésb megoldási módja is lenne.

Az elsőre nézve nem nagy ismerete kívántatik nemzetünk jellemének, hazánk történetének s hazai törvényeinknek, hogy belássák az osztrák államférfiak azt, miszerént a törvényhozó testület lemondhasson valaha adómegszavazási jogáról, lemondjon jogáról bárminő ügyeit saját törvényhozása által elintézhetni.

Hazánkban a törvényekhez! ragaszkodás oly mély és oly határozott, oly általános, hogy ezen annyi törvényeink által biztosított és az alkotmányosság első fő feltételét tevő jogról még az országgyűlés mellőzésével megkísértendő bármily eszköz által is célt érni lehetetlen.

Ámbár az indítványtevő nagy fia hazánknak ezen tárgyra vonatkozó főbb törvényeket oly fényesen kiemelő, engedjék meg, hogy számtalan az adó megszavazás! jogra vonatkozó törvények közül csak a nevezetesebbeket megemlíthessem: I. Mátyás király csak hatalmas, nemzetét fénynyel és dicsőséggel elárasztó fejedelem volt, a súlyos, de dicsőséges háborúi között keletkezett az 1471-diki IX. törvénycikk, mely így szól: „Egyébiránt mi semmi adót, vagy díjt, általában a haza lakóitól bár mily ok miatt sem követelendünk, vagy mások által követeltethetünk, azok akarata és beleegyezése nélkül.

De a Habsburgház uralkodása alatt is — József korát kivéve — mindég az országgyűlés szavazta meg az adót; így III. Károly király alatt 1715-ben a Vili, törvénycikk 2. §-ban nyíltan mondja: „segélyeknek vagy szükséges adóknak tárgya országgyűlésre összegyűlt karokkal és rendekkel tanácskozás alá veendő.·'

Boldog emlékezetű II. Leopold király a törvénytelen József korszak után az 1790-diki XIX. törvénycikkben biztosítja az országot ezen jog sérthetlenségéről, midőn mondja: „Arról teljesen biztosítani méltóztatott ő császári királyi felsége az ország rendéit, hogy bármi névvel nevezendő segély, legyen az készpénz, terményekből vagy újoncokból álló, sem az ország karaitól és rendéitől, sem a nemtelenektől királyi hatalom által országgyűlésen kívül nem fog követeltethetni. Az adó összege pedig mindenkor az országgyűlésen egy országgyűléstől a más országgyűlésig fog meghatároztatnisőt a mostani uralkodó császár ő felsége nagyatyja I. Ferenc az 1802-diki I. törvénycikk és az 1827-diki III. törvénycikkében minden utódaira nézve is kötelezőleg kimondó, V. Ferdinánd ő felsége pedig az 1848-diki *Y.* és VIII. törvénycikkben ezen jogot ismét szentesíté.

De a közvetett adónemekről is az országgyűlés rendelkezett mindenkor. Számos törvénycikkek keletkeztek mindezen tárgyakról; az 1405-diki XVII-től egész az 1848-dikig az álladalmi és koronajogokról, harmincadokról, mindennemű regálékról, azaz a királyi jövedelmekről sat., melyeket tegnap Pap Mór képviselő társunk egyénként idézett.

Az tagadhatatlan tehát, hogy a törvény mellettünk szól, mellettünk a törvényes gyakorlat is.

Hol a jog ily világos, hol annak betöltésétől függ magának a törvényhozásnak életereje, képzelni sem lehet, miszerént előbb koronázni lehetne, mielőtt a többi sarkalatos jogainkkal együtt pénzügyünk feletti szabad rendelkezés — egész kiterjedésében vissza nem állíttatik.

De másodszor: hazánk nem csak közjogi, de egyenes anyagi érdekei ellen is lenne a bécsi birodalmi tanácsba beolvadni, s az által gyakoroltatni az adó és az újoncok megszavazás-jogot.

Nem akarok itt szólani a kérdés politikai oldaláról, kiviteli lehetetlenségéről, nem akarom kifejtegetni, hogy ámbár nagy kisebbségben lennének ott a magyar tagok, és azoknak részvétele legbiztosabban zavarba hozza az összes monarchiát; mert azt tiszt, barátom b. Eötvös oly remekül kifejté — de szorítkozom egyedül a kérdés anyagi részére.

Miután az anyagi érdek tagadhatlanul nagyfontosságú tényező mind a m igánosok, mind a népek elhatározásánál, e kérdésnél pedig szó van: a Magyarország anyagi érdekének az osztrák tartományok anyagi érdekeibe való beolvasztásáról; szó van arról, hogy minden időkre egyesítsük anyagi jobblétünk az osztrák érdekekkel, sőt annak közös elintézésében bizonyos számbeli felsőséget s így rendelkezési hatalmat adjunk — szomszédainknak; ha mellőzhetlen jogi nehézségek nem volnának, bizonyára meg fognék fontolni szomszédaink anyagi tekintetbeni múltját, jelen állását, a jövő kilátásait és különösen azon biztosítékokat, melyeket egy biztosabb jövő tekintetében nyújtani képesek.

Az osztrák pénzügy a múltban nem sok kedvező eredményeket mutatót ta jelen század elején a sok pénz- és véráldozatokon kívül egy háromszoros devalvatió súlya hazánk vagyoni állapotát mélyen megrongálá; a béke korszakába!, érdekeink előmozdítására semmi sem tétetett, sőt saját igyekezetünk ezer akadályra talált; a közel múlt korszak a legszomorubb képét mutatja a könynyelmü pénzkezelésnek, minden nemzetgazdászati keresménynek adók által megemésztésének, a folytonos deficiteknek s az agio megörökítésének.

De ha a 26-ik februáriusi patensbeli alapokat tekintjük, nemcsak pénzügyünk, adózásunk, de kereskedési, közlekedési- és hitelérdekeink is, és így mind azon tényezők, melyek nemzetgazdászati felvirágzásunkra befolyással lehetnek, a bécsi birodalmi tanács kezeibe tétetnének le, s azon bécsi befolyás által szabályoztatnának, mely saját veszélye esetében ugyan mindeddig, perchara gens hungaranak tudott nevezni, de anyagi szempontból csak gyarmatnak tekintett, s minden anyagi érdekeink árán ezen kapcsolat valóban perchara volt és valószínűleg lesz reánk nézve.

Hazánk minden szerencsés fekvésénél, áldott földeinél fogva anyagilag csak akkor Lg felvirágozhatni, ha kellő tekintettel a pragmatica sanctió által a vele egyesített államok méltányos érdekére, épen a pragmatica sanctió értelmében az 1790. 10. t. c. és 1848. III. t. cikkénél fogva, anyagi és pénzügyi teendőit saját felelős kormánya fogja intézni, ha minden ezen téreni teendőket saját törvényhozása fogja elhatározni.

Úgy hiszem, szomszédaink a Lajthán túl már kezdik belátni, hogy önkényt soha nem megyünk a birodalmi tanácsba, ennélfogva még azt is merem állítani, hogy az osztrák örökös tartományok jól felfogott anyagi és szellemi érdekében nem fekhetik a magyar birodalomnak az egységes Ausztriába való beolvasztása.

Engedje meg a tisztelt ház, hogy — türelmével visszaélve — ezt okokkal és számokkal igazolni igyekezzen.

Ha arról meggyőződjek, hogy a magyar birodalom cgyakarattal és mindenek felett a törvényes állapotot, a restitutio in integrumot, a pragmatica sanctió által feltételezett personalis uniót követeli, s ez nemcsak meggyőződéssé, de valóságos hitté vált, — igen természetes következménye, hogy az egyesítési eszme csak erőhatalommal és különösen egy oly nemzet irányában, mely a passiv ellenállásnak nagy mestere, — tetemes erőhatalomnak kifejtésével létesíthető; — sőt merem állítani: miután az ország saját erejét és lehető ellenei gyengeségét

érezni kezdi, a közel múlt időben alkalmazott erőnél az erőltetett egyesítés tetemesebbet igényelne.

Hogy pedig ezen állítás való, meggyőződhettek a magánosok, a törvényhatóságok és most az országgyűlés egyhangú nyilatkozatából.

Ahhoz nem kell valami nagy bölcsesség azt előrelátni, hogy a monarchia egyik felében alkalmazandó erőhatalom, azaz a felelevenített absolutismus, a monarchia másik részében is — az úgy is csekély gyökerű alkotmányosságnak megsemmisítését eredményezem!}.

De a másik nagyszerű csalódás, mely pedig a börse embereinél, az állam-papírok birtokosainál — úgy látszik — elterjedve van, az: hogy a 'magyar birodalomnak kényszerítése neki rózsákat fog termeni; sokan a rövidlátó pénzemberek közül, kik remegnek azért, hogy valahogy átlamkötvényeik jövedelmei csökkenhctének, Magyarország újonnani leigázására és iga alatti tartására, hogy a mostan élvezett jövedelmeket biztosítsák, áldozatokat, tehát e célra nj kölcsönt is adni készek lennének mellőzve azt, hogy Magyarország kényszerítése — tehát az ostromállapot behozatala a legkedvezőbb jel volna az Ansztria-ellenes hatalmaknak, legalább az olasz kérdés megindítására, azaz hadizenetre.

Tehát nem ismerik saját államuk történetét, mely tanúsítja, hogy Ausztria csak akkor volt erős, tekintélyes és hatalmas, midőn Magyarországgal békében élt, s mindannyiszor létele is kérdésbe volt hozva, midőn hazánk törvényes önállóságát sérteni igyekezett.

Tehát pénzügyi tekintetben nem tanultak a múlt 12 év keserű tapasztalásaiból.

Pedig, hogy messzire ne menjünk! emlékezhetünk V-dik Ferdinand ő felsége szelíd és takarékos kormányzatának idejére, midőn még nem támadtak újra fel a beolvasztási eszmék, mily hallatlan virágzásnak örvendett az állam pénzügye. Az állam összes bevételei 130 — 150 millió közt állottak, tehát félannyi volt, mint a mostani rendes adó, — az állam 5% kötvényei 110 és 120 közt, pedig ezüst értékben adattak és vétettek, akkor nem, hogy deficit lett volna, de 1836-tól 1843-ig 5 tői 10 millióig menő évi felesleg maradt.

Az első 7 év alatt 50 milliót haladott ezen felesleg, azután egész 1847-ig az 58 millió deficitet, 73 milliónyi vasutakba s más hasznos beruházásokba tett befektetések látszólagossá tevék.

Az 1847-ben támadt olasz zavarok — az 1848. és 49-ben folytatott véres belháboruk után, az igaz, hogy az állam terhei körülbelül 200 millióval szaporodtak. Az 1848-diki deficit 58'2, az 1849-diki 133lz„ milliót, összesen 194 milliót tett, és így az 1848-diki júniusi 913 miliőt tevő teher 1000 millió körül lehetett, ha ekkor a kormány élén állók tisztelve a pragmatika sanctiót a magyar birodalom szentesített törvényeit, a kibékités nyugalmat és megnyugvást hozó útjára lépnek megadva hazánknak, azt mi jogszerűen illeti, megadva a többi népeknek alkotmányos kívánataikat, a népek szerctetére és megelégedésére épitik az állam és uralkodó ház jövőjét; — ez esetben könnyű lett volna az előbbi állapotra visszahozni a közigazgatás és hadsereg költségeit; legfeljebb a szaporodott teher kamatjaival növekszik 10—12 millióval az államkiadás, s így az államháztartás egyensúlyának helyreállítására 160—165 millió adó igényeltetek volna, ez esetben mily könnyen helyreáll a megingatott bizalom s megszűnik az agió! — Az államháztaitásban az előbbi rend és egyensúly: a [népek nagyobb terheltetése, több adóságok kötésének szüksége nélkül a monarchia megújult erőben, mint nagyhatalom régi fényében és tekintélyében helyre áll; az anyagi jobblét, a népek megelégedése és az atkotmányosság [megerősödése lett volna a népek rég megérdemlőit osztály részük.

De a magyar birodalom beolvasztásának eszméje, ezen a monarchia sorsát intéző államférfiak százados traditionalis monomaniája, mely erősebb náluk

mint az ész tanácsa, mint a SZÍV sugallata, mint az eskük és két-oldalú szerződések szentsége; megragadá ismét őket a kezek közé jött korlátlan hatalom szédítő mámora, elhomályosítá ítélő tehetségük s a századot, melyben élnek a középkori népeket erővel analgamisáló korszaknak lenni képzelék, és mert csak az erőhatalommal lehetett a nemzetre hatni, a politikai ábrándjuk létesítésére szolgáló eszközöket a két sereg, egyik a hivatalnokok, másik a hadseregnek nevelését kellett foganatba venni, s miután súlyos, mindig nevelt adók mellett is folytonos rémitő alakban nevekedett a deficit, kölcsön kölcsön után mindég kecsegtetőbb alakban sőt kényszerítve is létesittetett, s nem számítva a tehermentesítési 500 milliót haladó államkötvényeket, majd harmadfélezer millióra szaporodott államadóssággal áll jelenben Ausztria.

E mellett eladattak az állam-vasutak, nagyrészt eladattak s elzálogosittattak az állam-jószágok, a múlt korszakban annyi gonddal gyűjtött nagyszerű állam adóssági törlesztési alap clköltetett, a birodalom egyik legszebb királysága elveszett a nélkül, hogy a jövedelem aránylag az állam terhekben osztozott volna, és a népeknek a kelletén túl fizetett adót is számítva, harmadfél ezer millió értéke áldoztatott fel, s mindez miért? hogy Magyarországnak beolvasztása Ausztriába ismét sikeretlenül inegkisértessék!

Első tekintetre talán magok a rendszer szerzői is kételkedni fognának, hogy ezen roppant összegbe került a monarchia népeinek sikeruélküli mütételük. De hadd szóljanak a számok.

Az 1848-diki idő előtt V-ik Ferdinand ő felsége uralkodása alatt a rendes kiadások 1836-tól 1846-ig 130 és 152 millió közt állottak; még 1848-ban is, midőn mar hadi készületek tétettek, a 158 milliónál több nem volt.

Ha 1848 után helyre állván a béke, Magyarország régi jogaiba visszahelyeztetik és a többi népek is alkotmányos szabadságban részesítve, mindenütt helyreáll a nyugalom; a közigazgatásban a takarékosság behozatik; a hadsereg előbbi békelábra állíttatik, úgy 160 millióval a rendes közös államkiadások fedeztetnek, ide nem számítva hazánk inunicipalis igazgatási költségeit.

Tehát, mindezen adóösszeg, mely ezen felül bevétetett, az új egységes állam tervének kényszerítőit kivitelére szükségelt nagy haderő és nagy hivatalnoki sereg kedvéért, — vagy a tekintélyt vesztett állam védelmi eszközeiért vettetett ki.

Mennyit tesz ezen túlfizetés, nem számítva az úrbéri kárpótlás és az egész országos pótlékok végett kiirt és behajtott összegeket csak 1851-től bezárólag 1860-ig; roppant, 887 millióra megy azon összeg, mely adó utján a régi adó rendszer szerént 160 millió évi adón felül valójában bevétetett.

Mennyire növelte volna, ezen közel 900 milliót tevő összeg a földmi vetést, ipart és kereskedést, mennyi új vállalatok, hasznos beruházások és tőkék képzésére szolgált volna; az általános vagyonosság emelését nem képzelt mértékben előmozdította volna.

Ezen összeghez járult a szaporodott államadósság összege.

Volt pedig 1848-ki januárban, mint az akkori bécsi országgyűlésnek jelentetett: az állam összes adóssága 913 millió 872 ezer p.ft, 1849 végéve tehetett 1100 millió pft; és mostaz államadóssági bizottmány jelentése szerént 1860-ki aprilban volt az úrbéri kárpótlási kötvényeken kívül 2339 millió forint; — hozzászámítva az újabb kölcsönöket, a 200 millió lotteria és 35 millió legújabb kölcsönt, nem fogunk sokat hibázni, ha azt állítjuk, hogy 1849-hez hasonlítva, Ausztria államadóssága 1400 millióval szaporodott.

Ezenkívül clköltetett az 1849. előtt közel 200 millió értékű államadóssági törlesztési alap; az államvasutak eladattak, csak az 1848 előtt vasutakba tett beruházások 73 milliót haladnak; eladott és elzálogosított állam jószágok és bányák értéke is halad 120 milliót, — ennélfogva, — úgyhiszem, számok mutat-

jak, hogy harmadfél ezer millió pengő forinttal többre került az egységes Ausztria eszméjének ideiglenes létesítése.

Tisztelt ház, talán, sok unalmas számokat is idéztem, de a számoknak is van logikája, *egy* nagy német költő Götbe monda: „Man sagt, die Zahlen regieren die Welt, das ist aber gewiss, die Zahlen zeigen wie sie regiert wird.“ — És abban igazsága volt.

Ezen harmadfélezer millió roppant összegben, a népek mennyi nélkülözött, megsemmisített gyümölcse a forgalomnak, mennyi csirája millió családok jövő anyagi jobblétének foglaltatik.

Nem mntatják-e ezen számok, hogy hosszabb időre Ausztriába az absolutismust behozni lehetetlen?

Mondhatnák erre: Ausztria háborúi készületei és egy rövid szerencsétlen háborúja volt egyrészt oka annak, igen! de ha Magyarország jogai élvezetében megelégedett, az állam anyagilag virágzó állapotban egy erős hatalom lett volna; bizonyára ellenei nem merik megtámadni, sőt egy erős, igazságos előrelátó külpolitika mellett a leginkább nagyra vágyó hatalmak is őrizkedtek volna Ausztriával ellenséges állásba jőni, — sőt bizonyára barátságát s támaszát keresik.

És most, midőn Ausztria szövetséges nélkül, külviszonyai zavart helyzetében, az égető olasz kérdés elintézetlen, a németországi mozgalomtól környezve, midőn a keleti kérdés is mindinkább előtérbe vonul, — roncsolt pénzügyével, zavart belviszonyokkal a többi népek alkotmányos és átalakulási korszakában — megkísértenék ismét azon eszmét létesíteni, melyért nemcsak mi, de közvetve minden népei annyit szenvedtek és melynek létesítése a 12 évi próba után is sikeretien marad.

De mit is nyernének ezen rendszabályok által? ki ábrándulhattak már azon álfogalomból, hogy kimeríthetlen kincsek vannak hazánkban, melylyel a romlott financiát helyreállítani lehetne.

Igen is végtelen kincseket rejt hazánk, — melyeket egy takarékos, előrelátó, minden anyagi és szellemi érdekeket kifejteni igyekvő kormány, a nemzet felvirágzására kifejleszthetne,de hogy úgy mint 1850-ben úgy jelenben is egy anyagi erejében kimerült országból erővel, annyit, mennyi a rendszer újbóli életbeléptetésére szükséges kivenni alig lehet, az idézett adó executiók a vagyontalanság és fizetési képtelenségnek legvilágosabb jelei.

Bátran mondhatjuk e szerént a Lajthán-túlinknak, hogy az ő mind anyagi mind szellemi jobblétök érdekei ellen lenne Magyarországnak a birodalmi tanácsba való erőltetése, ezen az úton biztos nem csak a devalvatió vagy reductió de az általános banqueroute is.

Végre azt merem állítani, hogy az állam pénzügyi és anyagi kérdésének megoldására van egy más és egyedül biztos ut és ez elérhető, ha a magyar birodalom a pragmatica sanctió alapján minden előbbi jogait visszanyerve és teljesen biztosítva az örökös tartományok törvényhozásával tökéletesen egyenlő lábra állítva, minden fontosabb anyagi kérdések felett esetről esetre egyezkedhetik.

A népek és népek közt — csak magán nagyravágyás és cselszövény ne szórja köztük a viszálkodás magvait, — könnyű megegyezést eszközölni; — hiszen mind a szabadság és alkotmányosság, mind az anyagi jobblét és biztosítékai annyira ugyanazonosok, — hogy a valódi békés együttlét és a közös érdekeknek a méltányosság szerénti szabályozására a biztos alapot feltalálni nehéz nem leend.

Ha szilárd és tartós kibékítést, a monarchia siilyedt tekintélyének helyteállítását, anyagi felvirágzását, az alkotmány megszilárdítását akarják a Lajthán túl, határozottan és végkép le kell mondaniok a felettünki felsőségi és uralkodási vágyakról.

A magyar mindenek felett szereti alkotmányát s tiszteli törvényeit, s már annyira megérdemelné, hogy azt békén élvezhesse, miszerént, ha bár visszásnak látszik is, hogy azon terhek egy részét átvállalja, melyek ép az ő elnyomása végett tétettek; de ha már egyszer alkotmányos szabadsága és törvényes jogai nem csak elismerve, és visszaállítva, de kellőleg biztosítva lesznek, úgy hiszem: mind a vám egység megkötésében s annak minden következményeiben, úgy az állam pénzügye újjáalakításának megkönnyítésében Ausztria igényei iránt méltányos fog lenni.

Ezzel bevégezvén az indítványozott felirat egyik pontjára nézve nézeteim kifejtését, engedje meg a tisztelt ház, hogy a forma kérdésre vonatkozólag legiövidebben nyilatkozzam.

Az angoloknál egy tényt látunk alkotmányos kifejlődésük történetében következetesen ismételve.

Valahányszor a nemzetre nézve egy életkérdés előkerül, azonnal megszűnik minden párt, és a nemzet jogai vagy közös kérdései védelmében egy az akarat, egy az irány.

Ott a hazaszeretet és alkotmányosság érzete oly erős, hogy a nevezetes pillanatban minden mellékes érdek, minden személyes hiúság, minden személyes vélemény megszűnik a haza közös javának szent érzetében.

Az angol nép boldog, boldog szigeti helyzeténél fogva, mely által integritása biztosítva van; boldog, mert legdrágább kincsét, nemzetiségét, alkotmányát nem féltheti. Az minden kérdésen felül megszilárdult; — boldog, mert nálok oly kérdések, melyek által egész jövője kockára tétetnék, igen rilkán fordulnak elő.

Ellenben nálunk a legdrágább kincsünk — nemzetiségünk, állami integritásunk, alkotmányos szabadságunk, minden lépten veszélyben forog, most is mind ez kérdésbe hozva, valójában egy szilárdult, kitartó, egy óvatos és egységes eljárás menthet meg a veszélytől.

Ugyanezen érzéseket láttuk az utolsó években is különösen oct. 20-tól fogva hazánkban nyilvánulni, ugyanezen érzet hat itt mindnyájunkat át, elvben mind egyet értünk, míg életkérdéseink teljesen biztosítva nem lesznek, egység és együtt-tartás fogja jellemezni eljárásaink, mert az egység ád erőt, erőre pedig hazánknak végtelen szüksége van. — A formakérdésnéli elhatározás reám nézve könnyű,

Miután előttem a legdrágább kincs, nemzetiségünk s annak érdekei végett minden áldozatot hozni kész lennék, de annak érdekei óvatosságot kívánnak.

Miután én egy régi, határaiban megerősödött, nagy Magyarországot kívánok, melyet nem az egy vagy más irányban fejlődhető külpolitikai conjecturák, de a históriai jog határoz meg, melyet leginkább saját erőnkre támaszkodó eljárással lehet kivinni,

Miután az alkotmányosságunk visszafoglalására, kifejlesztésére és megerősödésére hasonló eljárást tartok célhoz vezetőnek,

Miután épen a feliratban találom a törvényesség és törvényes gyakorlat minden kellékeit s az ellenkezőről még senki sem tudott meggyőzni.

Miután szerencsésnek érzem magam hazánk azon nagy férfia nézetét oszthatni, ki mély belátása és rendíthetlen hazaszeretete által hazánk jövőjére befolyással lenni mindenek felett hivatva van — Deák Ferenc indítványát egész kiterjedésében pártolom.

2. A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1866. febr. 17.)

Mélyen áthatva a jelen országgyűlés fontosságától, melynek oly nagy és nehéz feladata jutott: tartózkodva veszek részt ezen első nevezetes tanácskozásban, melynek, meglehet, az egész országgyűlés menetelére nevezetes befolyása leend; nem azért, mintha önmagámmal nem tudtam volna tisztába jönni az iránt, mit tennünk szabad, és mit tennünk kötelesség; vagy mintha nem bírnék saját véleményem bátorságával; de mert a jelen kényes helyzetben, a megoldandó nagy feladatokkal szemben, melyeknek miképeni megoldása hazánk és a monarchia sorsára nevezetes befolyású lehet — fontossággal bír nemcsak az, mit mondunk, de az is, minő alakban adunk kifejezést legbensőbb meggyőződésünknek.

A fontos felirati javaslat általános tárgyalásánál nem tartanám helyesnek: ha egyes részletekbe mennénk, sőt a részletes tárgyalásnál is mellőzendőnek vélek minden, az előkérdéseken tál terjedő nyilatkozatokat.

A felirat kilátásba helyezi az közügyek iránti bizottmány kiküldését; midőn ezen bizottmány munkálata fog tárgyaltatni, akkor leend helye az egyes részletek bővebb megvitatásának.

Engedje meg ennélfogva a t. ház, hogy egész általánosságban elmondhassam a jelen helyzet felett egyéni nézeteimet.

Mindenek előtt bevallom, hogy a kiegyenlítést, még pedig a mielőbbi békés kiegyenlítést óhajtom, alkotmányos önállásunk megőrzése és biztosítása mellett a birodalom közös érdekeinek kellő tekintetbe vételével.

Meg vagyok győződve arról, hogy a kiegyenlítés előbb utóbb sikerülni fog, s annak sikerülnie kell, mert az a dolog természetében fekszik. Vannak bizonyos dolgok, melyeket a félreértés és a helyzet kellő fel nem ismerése egy ideig hátráltathatnak, de végre is eljön azon idő, midőn a félreértések elenyésznek, a kölcsönös jogok és kötelezettségek elismertetni és méltányoltatni fognak. Ezen pillanattól — melynek elérkeztét, úgy hiszem, mindnyájan óhajtjuk — fogja kezdetét venni azon korszak,a mely képes leend orvosolni a természetellenes állapot . által okozott mély sebeket, biztosítani alkotmányos és állandó alapokon erejét azon államnak, mely magában oly sok életerőt rejt, s a melyet csak a természetellenes alapok keresése által lehetett meggyengíteni.

A monarchia belügycinek rendezése, s ezzel annyira összefüggő tekintélyének megerősítése könnyen elérhető, ha erre az egyenes, őszinte és becsületes út választatik; ellenben nehéz, sőt elérhetetlen, ha a megoldásnál az osztrák államférfiak által századokon át követett politikából és célzatokból — bár más formában, minél több kívántatik megmentetni.

Ha ez úton valamely megoldás színét viselő egyesség létre jöhetne is, az bizonyára erős és állandó nem fogna lenni.

A biztos és rövid út, mint a kegyelmes királyi trónbeszédben és a felirati javaslatban is elismertetik — a pragmatica sanetióban találja kiindulási pontját. Közös az uralkodó családunk, közös a fejedelmünk, közösek céljaink a birodalom védelmi képességére nézve, közösek anyagi és szellemi érdekeink, mint államnak más államok irányában, sőt léteznek belérdekek, melyek midőn egymással érintkeznek, a méltányosság szerént közmegállapodás útján rendezendők, az ezekből folyó kötelezettséget, erőnk és képességünkhöz mérten, saját érdekünkből is

önkényt viselnünk kell, de oly módon, hogy a birodalomnak egyik része se tekintse magát hivatottnak a másik rész felett való uralkodásra.

A Lajthán túl le kell tehát végkép mondani azon politikáról, a mely minden eddigi belviszályoknak egyedüli okát képezte.

Ámbár egy az uralkodónk, de a birodalom egyik fele a másik felett nem uralkodhatik; ha ezen elv következetesen keresztülvive és állandóan biztosítva lesz, mi is adjuk meg és pedig teljes mértékben, őszintén mindazt, mit az elválhatlan és feloszthatlan együttmaradás, s a közös biztonság és védelem tőlünk követelnek.

Legyen tehát minden belügyekben s azok kezelésében, azaz: a törvényhozásban és a közigazgatásban tökéletes dualismus.

A közös ügyekre alkotmányos elvek szerént a paritás alapján együttműködés, egység azokban, mik a birodalom szilárd fennállása végett természetszerűleg kívántainak. A paritás a közös ügyek intézésében joggal illet bennünket, nemcsak a pragmatica sanctio alapján, s nemcsak önállásunknál fogva, de azon belső erő folytán, mely a magyar korona országaiban van.

Azok, kik ezt elismerni nem akarják, minden érvöket egyedül arra alapítják, hogy a magyar koronához tartozó országok mindamellett, hogy egyenlő mértékű terhek vettettek reájok, minden egyenes és közvetett adónemek egyszerre ezekben is behozattak, még pedig a földadóra nézve itt sok helyt aránytalanul terhelöleg, nem járulnak az összes állam jövedelmek fedezéséhez egyenlő összegekkel.

Ezen felfogás bizonyára szűkkeblű.

Az államok erejét és tekintélyét nem lehet egyedül az adóképesség aránya szerént mérlegelni, a vagyonosság minden jól rendezett államban növekedik azon arányban, amint azt kedvező fekvése, területi kiterjedése, népességének szorgalma és különösen jó kormányzata előmozdítják.

A szent István koronájához tartozó országok területileg a monarchiának felét képezik, sőt valamivel többet tesznek, mint a másik fele. A legújabb statistikai adatok szerént az összes birodalom kiterjedése közel 52 száztóliát, azaz felénél 2 száztólival többet tesz.

Termékenységre és kedvező helyzetre nézve semmivel sem roszabb a másik felénél; ha pedig a népesség szaporodása s a vagyonosodás terjedésére nézve hasonló kedvező viszonyok alatt állott volna: most mindkettőre nézve bizonyára egyenlő lábon állana a birodalom másik felével, s bizonyára az adóképességbeni paritás nehány évtized múlva a belbékc és jó kormányzat által elérhető leend; de a népesség szaporodása és a vagyonosodással egyenlő lépést fog tartani.

Egyébiránt népesség tekintetében nem állunk annyira messze a paritástól. — Az utolsó hivatalos adatok szerént több mint 41 szásztóli esik a magyar korona országaira. A védelmi erőben pedig a paritás alapján állunk.

A másik tekervényes, bizonytalan és soha célhoz nem vezető út: folytatása azon százados félszeg politikának, mely hazánk alkotmányos önállásának s önkormányzati jogának korlátozását egy központi hatalomba való beolvasztását, különböző formákban megkísértő; — megkísértő még a magyar állam feldarabolásával is, hogy megtöressék ellenállási ereje, nem gondolva meg, mikép a szétszaggatott s így meggyengült Magyarország a birodalom védelmi erejét is gyöngévé teszi.

Mit érne oly kiegyenlítés, a mely mesterkélt módokon azon ügyeknek végeldöntését is, melyek a birodalom közös érdekeinek megvédésére, szilárd fennmaradására épen nem szükségesek: idegen befolyás alá helyezné, idegenekre ruházná, kik viszonyainkat nem ismerik, s érdekeinket felfogni nem tudják? — Mit érne oly kiegyenlítés, mely oly hátulsó ajtókat hagyna fenn, melyeken által

kedvező pillanatokban lassan lassan ismét elvonná hazánktól a saját ügyei feletti rendelkezést?

Ezen mód általános megnyugtatást épen nem eredményezhet.

Megörökítené azon százados harcot, mely az egész nemzetet — ha másban nem lehetett, legalább passiv ellenállásban — mindenkor egyesíté.

Mig a monarchia másik felében az absolutismus uralkodott, — nem volt annyira szükséges a kölcsönös hatáskörök részletes meghatározása, azonban most, midőn ő felsége a monarchia másik felét alkotmánynyal ajándékozta meg, múlhatlanul szükséges körvonalozni minden viszonyainkat.

Az egyenes út képes csak megerősíteni azon kapcsot, melyet a pragraatica sanctio létesített — a monarchia mindkét felének alkotmányos alapokon való együttműködése által.

Csak is ily módon egyesülve, sikerülhet a monarchiának megadni azon állást, melyre az kiterjedésénél, geographiai fekvésénél és történeti múltjánál fogva jogosítva vau, biztosítani a felséges uralkodó háznak oly jövőt, melynek varázsereje a népek alkotmányos szabadságán és megelégedésén alapszik, s a mely a múltat fényben, jöhető vészes körülmények között pedig szilárdságban felülmúlja.

Szükséges végre, hogy megszűnjék a kölcsönös bizalmatlanság, szükséges, hogy lemondjanak végkép azon sokszor rögeszmévé vált elméletről, mit azok, kik a hatalmat kezelték, hatalmuk terjesztésének vágyából, igyekeztek elhitetni az egész világgal: hogy Magyarország alkotmányos önállása veszélyeztetheti a birodalom fennállását. — Ennek ellenében hivatkozhatunk a történetre, mely fényeses igazolja, hogy midőn hazánk alkotmányos önállása épségben volt, a birodalmat a legsúlyosabb veszélyek közül a magyar nemzet menté nagy áldozatokkal meg; hogy a birodalom mindég akkor vált gyengévé, midőn a beolvasztási törekvések miatt hazánk alkotmányos jogai tiszteletben nem tartattak.

De hivatkozhatunk azon körülményre, mely leghatalmasabb indok a magánosoknál, úgy, mint a nemzeteknél a legszorosabb szövetségek kötésére: s ez az érdekközösség.

Λ birodalom nem puszta esetlegességeknek köszönheti jelen alakzatát.

Midőn őseink a közös fejedelem kapcsa által csatlakoztak a birodalom másik felével: a kölcsönös védelem érdekében szövetkeztek, erőt kívántak nyerni, és erőt adni a török hódítás ellen. — Ezen veszély ugyan már régen elmúlt, de hasonló nagy fontosságú érdek köt bennünket a monarchiához, azon érdek, mely minden nemzet előtt a legszentebb, az önfenntartás hatalmas érdeke.

Két dolog van, mely előttem, s hiszem, honijaink többsége előtt — a legszentebb érdek.

Egyik, mit őseink is minden más érdek fölé helyeztek, melyet annyi viszályok közt megőrizni törekedtek, melyért minden hazafi kebel hon feldobog: szent István koronájának épsége!

A másik pedig, hogy tisztelve az egyes népfajok saját nyelvművelési törekvését, nem akadályozva azok nemzetiségi szabad fejlődését, Magyarország magyar maradjon 1

Egy ily magyar birodalmat kell kívánni a közös uralkodónak is, ha hazánk erejével minden fontos kérdéseknél döntő befolyást óhajt gyakorolni; de ezt kell kívánni azon nemzeteknek is, melyekhez mi az érdekegységnél fogva csatolva vagyunk.

így maradhat ezen birodalom az, minek lennie hivatása, teljesítheti az európai egyensúlyban azon feladatot: miszerént a keleti kérdés bekövetkező megoldásakor ellenálljon az északi és déli szláv elem csatlakozásának, ami nem csak területi önállásunknak, de alkotmányos szabadságunknak is örökre véget vethetne.

A pragmatica sanctio, ha nem léteznék, az önfenntartási érdekből kölcsönös védelem és támogatás végett szorosan szövetkeznünk kellene a német nemzettel, mely minden bennünket környező nemzetek között reánk nézve legkevésbé lehet veszélyes.

De érdekközösség létezik nem csak a közös védelem s a közös biztonságra nézve a monarchia két fele között; a felirat szavaival szólva: „szellemi fejlődésünk s anyagi haladásunk semmi tekintetben nem áll ellentétben a magyar koronához nem tartozó országok valódi és jogos érdekeivel?

Mióta a vámsorompók megszűntek, mióta egyenlő terhet visel a monarchia mindkét része, előállott a monarchia mindkét felére nézve az anyagi érdekek solidaritása, egyenlőn érdekel minket és őket minden, a nemzetgazdászati erőket zsibbasztó akadály; egyenlően érne minden könnyebbülés és minden rendszabály, a mely az anyagi erők szabadabb kifejlődését eszközölhetné.

Nem lehet fontosabb körülmény, mely inkább áldásthozólag hatna az összes monarchia minden részeinek anyagi érdekeire, mintha végre az államháztartásban az egyensúly hclyreállhatna, az elviselhetlen terhek könnyebbülnének, mit azon körülmény is parancsolólag megkíván — mert már oda jutánk, hogy a súlyos adók gyakran csak az egyesek tőkeértékének megtámadásával hajthatók be.

A deficitek végleges megszüntetését, és a terhek könnyítését csakis akkor lehet elérni, ha a belügyi kérdések legnagyobbika, a hazánkkal! végleges kiegyezés, még pedig általános megnyugtatásra szolgáló kiegyezés, sikeresen keresztülvitetett, ha a belbéke minden időkre biztosítva lesz. Akkor lehetend következetesen hozzáfogni mindazon intézkedések kiviteléhez, melyek mindkét rész anyagi felvirágzását bizton cszközlendik.

Az elavult tanok közé tartozik már azon tétel, hogy az egymással szoros kapcsolatban élő nemzetek közül egyik akkor gyarapodnék, ha a másikat elszegényíti. — Nekünk érdekünkben áll, hogy azon szomszéd nép, mely a gyáriparral is foglalkozik, gazdag és virágzó legyen, hogy nyers terményeinket folyton kedvező áron megszerezni képes legyen, s nem fog féltékeny lenni, ha mi is a népesség és tőke szaporodása folytán azon iparágot fejlesztendjük, melyekre helyzetünknél fogva inkább hivatva vagyunk; viszont nekik is érdekökben áll, iniszcrént mi is gyarapodjunk, hogy gyártmányaik és termékeik feleslegét megvenni képesek legyünk.

Mindkettőnk egyenlő érdekében áll, hogy a célszerű hitelintézmények, tökéletesített közlekedési eszközök, az ipar, nevelés és takarékosság, ezen főforrásai a nemzetgazdasági erők gyarapulásának egyaránt nálunk is, nálok is erősödjenek.

All tehát az, amit a felirat kifejez: „Mi nekünk erőt és súlyt kölcsönöz, növeli azoknak súlyát és erejét is, midőn bennünket emel, az egészet emeli?'

Elleneink — ellenei a békés kiegyenlítésnek, — nem egyszer támadtak meg azon rá fogással: hogy ha hazánk alkotmányos önállása és önkormányzata megadatnék: kivonni igyekeznénk magunkat a közös ügyekből származó terhek viselése alól.

Erre is megfelel a felirat; kimondja, hogy azon súlyos terhek viselésében is részt fogunk venni, melyek a törvényszabta kötelesség mértéke szerént bennünket nem illetnének.

Nem arról van tehát aszó, hogy mi az adóképességünk aránya szelént az államadósságok viselésétől, vagy a közös ügyek fedezésére szükséges kiadások elvállalásától vonakodnánk, de arról, hogy ha alkotmányos jogaink teljesen elismertetnek, egyesült erővel igyekezzünk a terheket mindkét részre nézve elviselhetőbbekké tenni, igyekezzünk alapját megvetni egy anyagilag is virágzóbb jobb kornak, melyre ezen a természettől sok tekintetben megáldott birodalom hivatva

van, s a melyet már eddig is elei betett volna, ha az egyesítési és központosítási rögeszmének nem áldozza fel — már közel két évtizeden keresztül — a népek fáradságos keresményeinek legszebb gyümölcseit.

Hol állana most a birodalom anyagi tekintetben, ha az 1848-diki szomorú események után előbb az absolutismus, később pedig az alkotmányosság utján, | az annyira nem sikerült beolvasztást és minden ároni centrálisadét meg nem kísérli? ha azon milliárdok, melyek a felemelt adók által és a deficitek fedezésére kötött drága kölcsönök utján beszedettek, a monarchia népei kezében maradva, | a nemzetgazdasági erők gyarapítására fordíttattak volna?

De van a békés kiegyenlítésre még egy hatalmas szövetségesünk, — mi- 1 ről tegnap, tisztelt barátom báré Eötvös oly jelesen szólt, — mely eddig ugyan még azon erőt és támogatást nekünk nem adta, melyet saját érdekéből adnia kellene; s ez a lajthántúli népek alkotmányos érzete. Vannak népek, s azok közé sorolom nemzetünket, melyek előtt az alkotmányosság főkincs, a mindenek fölé helyzeti érdek, melyért minden nélkülözést, szenvedést és nyomást évtizedek hosszú során eltűrni képes.

Bírnának csak a Lajthán túl oly alkotmánynyal, mely annyi századokon át fennáll, mint a mienk, melynek kezdete a legrégibb alkotmánynyal, az angollal egykorú, melyet százados küzdelmek mindég mélyebben véstek a népek szivébe, bizonyára ők is ezen érzést helyeznék minden érdek fölé. De úgy hiszem, lesz alkalmunk a közös ügyek feletti tárgyalásnál megmutatni, hogy mi a birodalom szilárd fennállását mindenek felett óhajtjuk; lesz alkalmunk meggyőzni őket arról, miszerént mi őszintén akarunk velők osztozni azon terhekben, a melyek az állam fenntartására megkívántainak, hogy esak békés kiegyenlítés utján fog kellőkép az anyagi jobblét felvirágozhatni, ekkor a lajthántúli népek azon része, mely lelkesedni tud a még oly kevéssé élvezett, oly kevéssé megszokott alkotmányos szabadságért, lesz legbiztosabb és őszintébb szövetségesünk, leghűbb pártolója a békés kiegyenlítésnek. Adja az isteni gondviselés, hogy beteljesedjenek a felirat szavai:

„A polgári szabadság oly kincs, mely nem fogy, nem gyengül az által, ha mások is polgári szabadságot nyernek, sőt a hasonló közjogi állapot gyakran közelebb hozza érzelmekben egymáshoz a népeket, elhárít sok idegenkedést, bizalmatlanságot és keserűséget.“

Tehát a békés kiegyenlítést, mi csakis azon alapelvek szerént sikerülhet, melyek a felirati javaslatban foglalvák, — kell kívánni a felséges uralkodó háznak, mert az adhat állandó biztosságot a honnak, az erősíti meg a birodalom hatalmi állását. Egyébiránt kell ezt kívánni a Lajthán inneni, úgy a Lajthán túli népeknek, egyiránt azoknak, kik alkotmányos szabadságot óhajtanak, mint azoknak is, kik evvel nem annyit gondolva, anyagi jobblét után vágyódnak.

Ő felsége trónbeszédében oly igazán mondja: „hogy legmagasabb szándékát azon őszinte nyíltsággal nyilvánítja, mely a fejedelmek és a népek közti bizalomnak nélkülözhetlen feltétele ezért nekünk is kötelességünk az adandó válaszban hasonló nyíltsággal kifejezni a nemzet őszinte óhajtását.

Komárom városa nagyérdemű képviselője engedje meg, hogy a tegnapi nap tartott nagy fontosságú beszédére, melyben oly behatólag jellemezte hazafiúi nézeteit, az ősi alkotmány iránti szeretetét és aggodalmait, törvényeinkre hivatkozva oly hatalmas érdekkel küzdött az örökölt jogfogalmak szent és sérthetlen megőrzése mellett, ha kitűnő beszédének csakis egy szava — illetőleg kifejezésére teszek egy észrevételt; meg fogja nekem ezt engedni, miután egymás gondolkozását nem most ismerjük először; huszonhárom éve lesz, hogy az 1843-diki országgyűlésen együtt munkálva, — mert mindketten a törvényhozásnak munkás tagjai közé tartozunk, — sokat értekeztünk együtt hazánk jobb sorsa felett, melyet annyira megérdemelne.

Nézeteink sokban összetalálkoztak, s leginkább abban különböztek, hogy ő már akkor, minden nevezetesb kezdőnek hazafiúi szeretőjéből eredő aggodalmait eltitkolni nem bírta, s engem, mint akkor még igenis ifjat, egy szebb jövő utáni vérmes remények lelkesítettek.

Most midőn mindketten annyi viszontagságok után az érett korban vagyunk, ezen különbség nézpontunkban még létezik, én egy percig sem tudtam elhinni, hogy nemzetünk egy jobb, egy szebb jövőre ne lenne hívatva, — sorsa és jövője felett nem tudtam kétségbe esni, és ez adott erőt arra, hogy még a legnyomasztóbb viszonyok közt is mozogni kívántam, mert bíztam és bízom jövőjében.

Nemzetünk nincs még az enyészetre kárhoztatva, voltak felette borusabb és kétségbeejtőbb korszakok, és minden vészt leküzdeni, és fennállani képes volt; mert volt benne elég józanság és előrelátás, a kor eszméivel haladva, magát a helyzet magasságára emelni.

Ezt a történelem századoktól századokra fényesen kimutatja.

Az egy évezred előtti harcias ősök, kik e helyre mint honfoglalók jöttek, még idejében megértve a kor igényeit, megtanulták a fegyver mellett az ekeszarvát is forgatni, és az akkori műveltség színvonalára tudtak törekedni a keresztyénség felvétele által.

Később gondosan rakták le az alkotmányosság elveit, melyből támadt és növekedett azon vallásos mély érzete az alkotmányosságnak, mely mindnyájunk keblében kiirthatlanul él. — De nem voltunk magunk tanúi, sőt eszközlői annak, hogy törvényhozásunk megértve a kor igényeit, midőn bevitte az alkotmány sáncai közé az összes nemzetet, és így azt erősebb és tartósabb s szilárdabb alapra helyezte, nem kellett-e ezzel megrögzött fogalmakat, százados gyakorlatot, s az előítéletek egész seregét eltemetni? A nemzet törvényhozási joggal bíró része ritka önmegtagadással tudta ezt tenni, tudott a helyzet magasságára felemelkedni.

Azt hiszem, hogy mihelyt a nemzet ismét saját ügyének vezetését kezébe vehetné, meg fogja érteni a jelen kor igényeit és annak útján erőteljes haladást teend kettőztetett erővel; — érezve nagy elmaradását.

A jelenkor igénye, a szellemi haladás, minek első feltétele a szabad alkotmányos élet, és az anyagi gyarapodás, — az anyagi érdekek fontosságának elismerése és ápolása, munka és takarékosság által, — hogy mind a magánosai;, mind az azok összegét tevő nemzet szellemileg és anyagilag erős, független legyen. — Mindkét hatalmas érdeket pedig csak azáltal mozdíthatjuk elő, ha alkotmányos önállásunk biztosítása mellett az államot befolyásossá és hatalmassá teendjük, azon feltétel mellett, hogy annak sorsa intézésében azon jogos befolyással bírjunk, mely bennünket minden tekintetben megillet.

Azon nemzet, mely jogai mellett annyira kitartó és lelkesült, de ha kellett, a helyzet magasságára való emelkedés eszélyével tudott bírni, nem veszhet el.

Tagadhatlan, hogy helyzetünk nehéz, aggodalomra sok okunk van, de elesüggedésre nincs, mindaddig, míg törvényes jogainkat a helyzet felismerésével védeni tudjuk, — miután a felirati javaslat ennek megfelel, egész kiterjedésében pártolom.

NYÁRY PÁL.

Született 1807-ben. Nyáry Pál egyike joggal leghíresebb megyei férfiúinknak. Pestmegyének Szentkirályi mellett 1845-ben második, 1861-ben első alispánja; s 1848 óta a képviselőháznak tagja.

Roppant erélyű s ügyességű administrate tehetsége felül áll benne a szónokon és államférfiún.

Az 1848-iki országgyűlésen némileg ellenzéki állást foglalt a ministeriummal szemben, 18G 1-ben a határozati párt egyik főoszlopa volt, s most 1866-ban a nagy centrum jeleseine': egyike.

..Nem épen kellemes, s ragyavert arca mellett is, — mond az egy képviselő! — valódi tekintélyes külsővel bír, tömör testalkata, mozgalmas arca, mely Mirabeaura s Dantonra egyaránt emlékeztet, apró fényes bogár szemei, melyekben tűz és gúny, ajkai, melyeken érzékiség és csúfondárosság egyesülnek; hangja, mely megtámadólag, kicsinylőleg, néha gorombán is pattog, recseg és éleskedik; — mindez sajátságossá teszi felléptét. Legolvasottabb, legműveltebb politikusaink egyike. Egyszerre öleli fel tárgyát, mint egy forró gömböt, lelki szemei előtt megfordulni képzelve, minden oldalú megjelenésében felfogja s megítéli: de a gömb középpontját nem látja, s a felszín különböző jelenetei egymásba folynak szemei előtt.

Egyes részletekről azért páratlanul találósán szól, az egészről szólva ellenkezőket zavar össze.“

A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861. jún. 1.)

Nincs szándékomben tüzetesen beereszkedni okai fejtegetésébe a harcnak, melyet nem a nemzet kezdett, és a melyet önállása, függetlensége és alkotmányának nyílt fegyveres megtámadása után is önvédelmére csak kényszerűlve fogadott cl.

Elég célomra egyszerűen felemlitni itt, hogy hősiesen és nemesen vívott, s ha mégis a végeredmény nem részére ütött ki kedvezően, annak okát egykor a történetiló nem a nemzetnek erejébeni tulbizottságában, nem ereje aránytalanságában, a megtámadóéhoz képest, hanem egyrészről az akkori összes európai udvari politika rövidlátó szükkeblüségében találandja fel, mely Európa békéjét és nyugalmát nem a megnyugtatott és kibékített nemzetek és nemzetiségekre, de pusztán néhány család s még ezeknek is rosszul értett és roszul felfogott érdekeire fektette, más részről eltalálandja azon el nem vitázható tényben, iniszerént Ausztriának, hogy a magyar nemzetet jogos védelmi harcában meggátolhassa, a még akkor megingathatlannak hitt északi coloss minden rendelkezhető ereje igénybe vételére volt szüksége; és önkénytelenül jutand a következtetésre, hogy ámbár győzőnek Ausztria hirdette magát, a legyőzött tulajdonképen nem Magyar-

ország, de ő maga volt, mert az idegen hatalom segítségének alkalmazása által Magyarország irányában, ön gyengeségének bevallására kényszerült. És ezóta Ausztria mind bel- mind kül- és pénzviszonyaiban politikailag többé nem él, csak tántorog; mert hiányzik a súlypont, melyre támaszkodhatnék, és az hiányozni fog mindaddig, míg Magyarország irányában szerencsétlen hódítási politikájától el nem tér; be nem látja, hogy hatalmának egyedüli súlypontja, csakis és egyedül a vele tisztán csak személyes unióban állható szabad önállású független, biztosított alkotmánya és többé jogaira nézve nem féltékeny Magyarország lehet.

Nekem úgy tetszik, hogy a komáromi capitulátió után a gondviselés Ausztria sorsát még egyszer, s tán utoljára, saját kezébe helyezé annak, s még egyszer tán utoljára próbára tette azt: tud-e, akar-e igazságos és eszélyes lenni; de egyszersmind próbára tette a nemzet türelmét is.,

És a nemzet megértette a gondviselés intő szavát, mert a helyett, hogy gyermekes panaszokra fakadt, vagy képmutatólag szolga és bűnbánó álca alatt, elrablóit kincseiért némi kárpótlásul, az önkény asztaláról kínálkozó kegyelemmorzsák után csengett, vagy idétlen kitörésekben vesztegette volna el életerejét, mindezek helyett, mondom, egy érzékenyen megbántott nemzet méltóságába zárkozott, s tűrt, szenvedett és hallgatott, dedimus profecto grande patientiae documentum.

Ausztria ellenben Magyarországot, a 3 század óta meg nem dönthetett Magyarországot, a végzet által számára sziklára bilincselt Prometheusnak tekintette, s a helyett, hogy e nagyszerű esemény által okulva, nagyszerű gondolatok- és érzelmeknek engedett volna helyt szűk keblében, a helyett, hogy múltját, jövőjét, és saját érdekét számításba véve, bilincsek föloldására sietett, s a védtelennek kezet nyújtva, azt férfiasság nevében hála által igyekezett volna magához lekötelezni, mindezek helyett, mondom, egyszerűen a védtelennek kifosztására, annak kicsinyes bosszantására, inainak gyengítésére, s végre ama nagyszerű szerepre, Prometheus sasának ismeretes szerepére szánta el magát, s éhes mohósággal a végzetes májnak esett, de nem tudta, hogy e máj mindig újra nö, s nem tudta a végzet határozatát is, miszerént Prometheus fogsága csak addig tart, míg egy halhatlan kénytelen leend magát halandónak bevallani.

A halhatlan a győzhetlennel s a halandó a legyőzöttel prósai nyelven egyértelmű; s a végzet határzata Ausztriára nézve Solferinónál teljesedésbe ment, s hogy ugyanaz Magyarországra nézve is teljesedést nyerjen, csak idő kérdése lőn, s feltételezett azon magatartástól, mit a bekövetkezendő megkísértetés és fenyegetés korszakaiban tanúsítand.

A megkísértetés napjai, ha nem is mindjárt, de később csakugyan bekövetkeztek.

Kihirdettettek az októberi engedmények.

A nép, különösen a magyar nép, bámulatos sejtelmi erővel bir, s ösztönszerű sejtelménél fogva, többször mint nem, tisztábban fogja fel a helyzetet, mint a leghirnevesb államférfiak.

Az októberi engedmények, dacára a hivatalos lapok üres nagy szavainak, dacára az obiigát kivilágításoknak, a népben rokonszenvvel és hívőkkel sehol sem találkoztak; mert mindenki, mit előbb sejtett, később csakhamar belátta, hogy az októberi pátens semmi egyéb, mint a temérdek erő- és időveszteségben, önmagától kimerült absolut rendszer tarthatlanságának bevallása, de egyszersmind a kivihetlen theoriák gyártásában mesterileg ügyes bécsi államférfiak részéről, a céltalansága, sőt káros voltának bebizonyulta után is el nem dobott, csak népies színre mázolt absolutismus tovább folytatása, alkotmány és népképviselet új cég alatt, mely által azonban, a nép semmi jogot ne nyerjen, a népképviselet útján a nép képviselve ne legyen, s a hatalom, annak vére és erszénye fölött, azontúl is szabadon rendelkezhessék.

E nézetből keletkezett a nemzet közvéleménye, és e közvélemény nyomása alatt alakultak meg, bár lassan és nehezen, de végre csakugyan megalakultak a megyék és törvényhatóságok.

Az új kormány a megyék országgyűlésen leendő végleges rendezéséig azokat nem a fenálló törvény, hanem a főispánok számára kiadott körülbelül a megbukott adminisztrátori rendszer lomjaiból fenmaradt utasítások szerént rendelte szerveztetni, a megyehatóságot pusztán a közigazgatásra szorítván, az igazságszolgáltatást német törvények szerént egy ideig még a kissé megmagyarított német bíróság kezében hagyván; s a kényuralom alatt törvényellenesen behozott direct és indirect adóknak behajtását, — a megyék tisztviselőinek kötelességül tévén.

A megyék és törvényhatóságok a helyett, hogy a fenálló törvényekhez képesti visszaállíttatásokat szorgalmazták volna, egyszerűen a törvény és alkotmány terére álltak, s tettleg foglalták el a helyet, melyet a törvény jelelt ki számukra; s így megalakultak a törvény értelmében, s tettleg igénybe vették nem csak közigazgatási, de jövőre nézve bírói hatóságokat is; a törvényellenes adók behajtásától pedig a tisztviselőket, a törvény értelmében, felelősségi teher alatt eltiltották.

Így jártak el a megyék, a kormány által kiadott szabályok egyszerű félretételével a képviselők választása körül is, az 1848-iki választási törvényt tettleg alkalmazván.

A végzet úgy akarta, hogy a tényleges hatalom, a nemzetnek ily határozottan, ily egyhangúlag nyilvánított akaratát, ne a nemzet erkölcsi ereje öntudatának, ne az octóberi engedmények elleni ünnepélyes tiltakozásánál;, de pusztán szeszélynek tekintse, melylyel majd elbánni lehetend; és ezért, bár később tudatta megbízottá által, hogy az országgyűlés üléseinek Pesten tartását nem ellenzi, mégis a megnyitást Budára rendelte.

A képviselők érezve a kötelezettséget, melylyel a fenálló törvény s azon törvényhez ragaszkodó nemzet irányában tartoznak, e részben, miként teljesítet ték kötelességüket, tudva van.

Én csak annyit jegyzek meg, miszerént a megnyitásról e ház jegyzőkönyvében említés nincs, mi azt tanúsítja, hogy a képviselőház azt, mert törvény ellenére nem Pesten, de Budán tartatott, törvényesnek el nem ismerte.

Így járt el a nemzet a megkísérlés napjaiban; és tiszta öntudattal nyilváníthatja, — hogy alkotmányos jogaitól egy vonalnyira sem tért el, de azokon túl sem ment.

Az osztrák államférfiak sokat, felette sokat tanulhattak volna a közel lefolyt δ hónap alatt, Magyarországban történtekből, megtanulhatták volna különösen azt, hogy oly nemzetet, melyet a vérpadok és absolutismus minden erkölcsi és anyagi gyötrései meghódítani képesek nem voltak, egy ügyetlen államcsínnal tévútra vezetni nem lehet; megtanulhatták volna végre, hogy e nemzet kibékítésére csak egyetlen út van, s ez: alkotmányának a fejedelem által is, — ki szent István koronájára igényt tart, — őszintén és utógondolat nélkül követendő útja.

Ámde ők a végzet emberei, ők mitsem tanultak és mitsem feledtek soha; nem feledték pedig különösen azon hagyományos ábrándot, mely éjjeiket s napjaikat nyugtalanítja, mely folytonosan és végzetszerűleg a kivihetlen és lehetlen valósítására ösztönzi őket, s mely a képzelt lehetlen jövőért, ön kezeikkel romba dönleti velők a lehető jelent.

És ezért nem lehete senki előtt meglepő, ha a megkísértés nem sikerülte után, az, egyszerűen jogai szentségéhez ragaszkodásért, általok már hónapok óta gúnyolt magyar nemzet irányában, a fenyegetés terére léptek át.

Épen azon időben, melyben a magyar országgyűlés együtt ül, tanácsko-

zandó és határozandó a felett^ lehető-e, s mily feltétel alatt lehető a 12 évi uralom emlékének feledtetése, épen ez időben, melyben tőlük észszerűleg az lett volna várható, hogy osztrák császár ő felségét, Magyarországnak nem tőle eredő jogai tiszteletben tartására emlékeztetnék, ők jónak látták azzal a bécsi birodalmi gyűlés megnyitásakor mondott trónbeszédben, a februári pátensre vonatkozólag általában és így Magyarországra nézve is e szavakat ejteni:

„Ily föladatokat nem lehet erőfeszítés és férfias kitartás, nem vagyon s véráldozatok nélkül oldani meg; — azonban megoldani szükségképen kell. “

E szavak, uraim, nem lehetnek a magyar király szavai, kinek tudnia kell, hogy épen azon törvény, mely személyének sérthetlenségét alkotmányszerűleg fedezi, benne az embernek tévedhető akaratát az által köti meg, miszerént ő egyedül a nemzet képviselőinek felelősséggel tartozó tanácsosai által, csak és különben jogszerűleg nem, intézkedhetik Magyarország ügyében

E fenyegetés szükségkép arra hívja fel e házat, hogy a hazát védelmi állásba helyezze, nem a forradalmi zászló kitűzése, vagy a nemzetnek fegyverre szólitása által; nem, épen nem.

A fegyver csak relatív erő, melylyel csak ephemer győzelmet, ephemer dicsőséget lehet aratni.

A nemzetnek önvédelmére csak oly fegyverhez lehet nyúlnia, melylyel, ha azt gyáván nem önmaga löki el kezéből, bár küzdés, bár szenvedés után a győzelem kimaradbatlan, s ily fegyver a nemzet kezében*: a* törvény.

Azt hiszem, ebben mindnyájan egyet értünk, némi különbség köztünk csak az alkalmazásban lehet.

S ezért engedjék meg, hogy az előttünk fekvő indítványra vonatkozva annak egyik részétől eltérő véleményemet, majdan a ház asztalára leteendő következő indokolt módosítványban terjesszem elő.

Jelen országgyűlés mindaddig, míg Magyarország Király-Hágón-túli megyéi, Horvát- és Tótországok, Fiume, a tengermellék, és a határőrvidék követeik megjelenését gátló akadályok elháríttatván, kiegészítve nincs; mindaddig, míg a trónüresedés esetében, annak betöltéséig, időközben is csak az alkotmány szerént gyakorolható végrehajtó hatalom, az országgyűlésen felelős orgánuma, a magyar minisztérium által képviselve, az országgyűléssel ezen egyedül lehető törvényes közege által érintkezésbe nem lép; mindaddig, míg a kiegészített országgyűlés az alkotmányos kormányzat felelős orgánumai közbejöttével, a trónváltozásra nézve jelenleg fenforgó fontos kérdést meg nem oldotta; —mindaddig, míg e kérdés megoldása, a koronázási hitlevél elkészítése, elfogadása és esküvel pecsételése után a koronázás meg nem történt; új törvényt nem alkothat, mert ezt a koronázott királylyal csak együtt teheti.

Van azonban joga, melyet a végrehajtó hatalom nélkül, sőt annak ellenére is igénybe venni, az alkotmány által felhatalmazva van, és a melyet törvényesen lett megalakulása után azonnal gyakorolni is kötelessége.

Ezen alkotmányos jog: a fenálló törvényeknek teljes épségben és érvényben tartására ügyeletén kívül, a végrehajtó hatalom által, egyik országgyűléstől másikig, a fenálló törvényeken ejtett sérelem megszüntetése s a megsértett törvényeknek teljes érvényben! visszaállítása.

Az országgyűlésnek ebbeli alkotmányos hatósága, mind az eljárást, mind a hatályt tekintve, az 1848-dik év előtt és után, egészen különböző.

A parlamentáris kormány és felelős minisztérium felállítása előtt, azon esetben, ha a végrehajtó hatalom az alkotmányt megsértette, a törvényeket felfüggessztette, vagy önkénye szerént, adott magyarázatot azoknak, a következő országgyűlés hatósága, a sérelmek megszüntetésének, a megsértett törvények visszaállításának egyenesen a nemfelelős fejedelemhez intézett felirat általi kö-

vetélésében határzódott, s a siker legtöbb esetben az országgyűlés többé vagy kevésbé erélyes föllépésétől; s legtöbbnyire a végrehajtó hatalomra, a külviszonyoknak többé vagy kevésbbé súlyos nyomásától függött.

Az orvoslatlan maradt sérelmeknek halmaza tanúsítja; mennyi hatálylyal bírt ezen eljárás a végrehajtó hatalom ellenében arra, hogy magát az alkotmány és törvények épségében és tiszteletben tartására lekötelezve érezze.

1848-ik év után a végrehajtó hatalom által felfüggesztetett törvénynek érvényén kívül s azzal ellenkezőleg kiadottt rendeletnek érvényben léte, csak az országgyűlés legközelebbi üléséig tarthat.

Az országgyűlés a törvénytelen rendeletet ellenjegyző felelős miniszter feleletre vonatával a törvényt a végrehajtó hatalom közbejötté nélkül, önmaga állíthatja vissza.

Ha az 1848-diki III. t. c. e joggal és hatósággal az országgyűlést ruházta fel; ha mi képviselők az 1848-dik törvények értelmében vagyunk itt; alkotmányunk s törvényeinknek visszaállítására nézve, ez idézett törvénycikkben körülirt atkotmányos eljárástól eltérő utat nem követhetünk; mert ellenkező esetben az országgyűlés egyik legfontosb alkotmányos jogáról magunk mondanánk le.

Ha V-ik Ferdinánd ő felsége ülne jelenleg is a trónon, ha 1848-dik évi október 3-dikán kiadott, az országgyűlést törvénytelnnül feloszlató, s alkotmányt felfüggesztő rendeletét ellenjegyző minisztere Récsey Adám ülne a miniszteri pádon, kérdem, mit tennénk? azt hiszem, egyszerűen határozatilag kijelentenénk, hogy a kormány által törvényellenesen felfüggesztve volt alkotmányunk, az országgyűlés megalakulásával azonnal tényleg vissza van állítva, s így úgy szólva, birtokból, határoznánk el, hogy az ország alkotmányát, önállását és függetlenségét megsértett miniszter vád alá helyeztessék.

S az óta már már tán az ítélet is ki lenne mondva, — a törvénysértő miniszter ellen.

Ferenc József ő felsége, az V-dik Ferdinánd által üresen hagyott trónt foglalta el, folytatta az elődje által 1848-ik évi oct. 3-án megkezdett törvénytelenséget; függőben tartotta alkotmányunkat; függőben tartotta törvényeinket; s 12 éven át, pusztán rendeletek által kormányzott s kormányoz most·is, az általa törvény ellenére visszaállított kormánytestületek útján.

E két eset közt, az országgyűlés által, megalakulásával azonnal teljes mértékben visszanyert alkotmányos jogot tekintve, semmi különbség nincs; mert ellenkező esetben az következnék, hogy a végrehajtó hatalom törvénytelen tettének koronázás előtt az országgyűlés ellenében hatálya nagyobb, mint ko' ronázás után.

Az országgyűlés jogának alapja az 1791-dik évi XII. törvénycikkben van letéve.

E törvénycikk szercnt a törvényt csak törvényhozás szüntetheti meg, vagy függesztheti fel újabb törvény által; már pedig az 1848-dik évben koronás király által szentesített törvények hozatala óta törvény nem alkottatott, de nem is alkottathatott, mely hazánk alkotmányát, önállását, az osztrák örökös tartományoktól! teljes és törvényes függetlenségét megszüntette volna; nincs törvény, mely az úgynevezett pragmatica sanctióra vonatkozó 1723-dik évi törv. cikkeknek eredeti szövegeiktől eltérő értelmezést adott volna; nincs törvény, mely az adó meghatározásának országgyűlési tárgyalástól el nem vonhatását biztosító hazai törvényeket megváltoztatta, vagy ezen mindig az alkotmány egyik biztosítékául tekintett és féltékenyen megőrzött jogát, a törvényhozásról a végrehajtó hatalomra, annál kevésbé idegen hatalomra ruházta volna át; végre nincs törvény, mely a végrehajtó hatalomnak egyedül a felelős magyar minisztérium általi gyakorolhatásáról, a miniszterek felelősségéről, a Buda-Pesten székelő miniszterek egyike által sem ellenjegyzett rendeletek, parancsok és kinevezések érvénytelenségéről, az 1848-ig

működött kormánytestületek megszüntetéséről, s a törvény biztosítéka alá helyezett sajtószabadságról alkotott törvényeinket megszüntette, vagy felfüggesztette volna, sőt magából az V-dik Ferdinand ő felsége által 1848-dik évi oet. 3-kán kiadott, s minden utóbbi törvénytelenségek kezdetéül tekinthető, egy rögtönzött miniszter Récsey Adám ellenjegyzésével ellátott, törvénytelen rendeletéből is világos, hogy az elősorolt törvények érvénye, maga a végrehajtó hatalom által is legalább alakilag nem vonatott kétségbe.

Mindezekből önkényt foly:

Hogy a törvényeknek, melyek felfüggesztésére a végrehajtó hatalom, az alkotmány által jogosítva nncs, visszaállítását az országgyűlés attól még az esetben, ha υζ alkotmányos is, nem követelheti.

Hogy az országgyűlés saját alkotmányos jogai ellenébe, azok feladása nélkül a nem alkotmányos végrehajtó hatalomnak amannál több tért nem engedhet.

Hogy valamint az V. Ferdinand által felfüggesztett alkotmányt és törvényeket, az országgyűlés a felhozott esetben önmaga állította volna vissza, még ezentúl a törvénysértő minisztert is vád alá helyezve: agy az elődje által megkezdett törvénytelenségek folytában az ország alkotmányának s törvényeinek egy részét még most is függőben tartó s a végrehajtó hatalmat még most is nem alkotmányos közegek által gyakorló tényleges hatalom eljárása ellenében is, ebbeli alkotmányos jogát fel nem adhatja, s ennek következtében:

Határozatilag kijelentheti, miszerént a haza alkotmányát s minden törvény által meg nem szüntetett törvényeit már megalakulása által tényleg visszaállítottunk, az azokkal ellenkezőleg kiadott mindennemű rendeleteket maguktól megszűntéknek és teljesen érvényteleneknek tekinti.

Miután az 1791. évi 3. t. e. szerént a fejedelem Magyarországban megkoronáztatása előtt is csak az alkotmány értelmében kormányozhat, s az 1818-ik évi t. c. szefént, a végrehajtó hatalmat csak a felelős magyar minisztérium által gyakorolhatja, s rendeletéi, parancsai és kinevezései csak úgy érvényesek, ha a Buda-Pesten székelő miniszterek egyike által ellenjegyezvék, az országgyűlés megalakulása óta a tényleges hatalomnak ily kellékek hiányával kiadott rendeletéit általában s különösen a legújabban általa a törvényhozás közbejötté nélkül, az adókivetésre és behajtásra nézve tett és katonai karhatalom által foganatosíttatni rendelt intézkedését is teljesen érvényteleneknek és így jogilag senkit nem kötelezhetőnek nyilvánítja.

Továbbá kijelenti: hogy a tényleges hatalom által a megszüntetett udvari cancellária és helytartó-tanács visszaállítását is, többi törvénytelen, s ezért érvénytelen intézkedései közé sorozván, ezen régi szerkezetűk szerént nem felelős kormánytestületeknek működésére vonatkozólag, az országgyűlés megalakulásáig, múltra nézve azért nem határoz, mert azok a törvényhatóságok által törvénytelenneknek nyilváníttatván, rendeleteik különben sem vétettek foganatba; jövőre nézve azonban, azon esetre, ha a magyar felelős miniszteriura teljes számbani visszaállítása a tényleges hatalom részéről tovább halasztatnék, s ha csak ideiglenesen is a végrehajtó hatalom tovább is az említett kormánytestületek által gyakoroltatnék, azok minden, az ország függetlenségét, az alkotmány biztosítékait, a fenálló törvények rendeletéit, az egyéni szabadságot, vagy tulajdon szentségét, hivatalos minőségben sértő tetteikért, minden ily tartalmú rendeletek, parancsok ellenjegyzéseért, a törvényben kijelentett felelősség súlya alá esnek.

Végtére kijelenti, hogy az ország területi integritását is visszaállottnak tekintvén, a királyhágón túli megyéknek, Horvát- és Tótországóknak, úgy Fiúménak. a tengermelléknek és határőrvidéknek, törvényesen raegválasztandott követeiket, megjelenések idején a részökre kiadandott megbízólevelek alapján igazolni fogja, még az esetben is, ha a tényleges hatalom által, a magyar ország-

gyűlésre meg nem hivatnának. E határozatok által az országgyűlés csak feladhatlan alkotmányos jogát veszi igénybe, s a tényleges hatalom, részére más alternatívát nem hagy, mint, vagy egészen az alkotmány terére lépni, vagy hatalom által gátolni a dolgok alkotmányszerű menetét; ámde ez utóbbi annak tényleges bevallása lenne a világ előtt, hogy nála az országgyűlés összehívásának célja: nem az alkotmány teljes visszaállítása volt, hanem az csak eszköz akart lenni épen azon alkotmánynak, meg a nemzetet képviselő testület általi végleges megbuktatására.

Hatalom ellen e nemzetnek más védelme nincs, mint várni és hallgatni jogosságának öntudatában.

Ezekből világos, hogy a határozat és fölirat közti különbség lényeges. A határozatban az országgyűlés valamennyi, ellenkező törvénynyel meg nem szüntetett törvények megalakulásának megtörténte által tettleges visszaadását magából az alkotmány ból önként folyó ténynek tekinti, s az azok ellenében ezután folytatható minden további törvénytelen eljárást azoknak, kik a végrehajtásra segédkezet nyújtanak, felelősség alá helyezése által kívánja megszüntetni; az indítvány pedig a törvények visszaállítását, és a törvénytelen intézkedések megszüntetését, felírás utján sürgeti.

Az utóbbi a sérthetlen, és úgy semmire nem is kötelezhető felség tetszésétől függőnek ismeri el annak teljesítését, mit elérni kivan; a határozat az eszközök felelősségében keresi a biztosítékot arra, hogy a törvénynyel ellenkező rendeletck foganatosításának lelietlensége által a fennálló törvények jöjjenek alkalmazásba.

A határozat következetesen az 1848 diki törvényekben felállított felelős kormányzat elvéből indul ki, s tért foglal

A felirat e tért, bár jogilag nem, tényleg az országgyűlés alakulása után is, a tényleges hatalom által elfoglalva hagyja.

A felirat azon esetre, ha a nemzetnek abban határozottan kijelentett akarata egészben nem teljesítetnék, az alkotmány teljes épségben megtartására nézve, a képviselőknek kétségbe vonhatlan szilárdságába helyezi a biztosítékot.

A határozat annak lehetlenitését, hogy a tényleges hatalom részéről, a nemzet képviselőihez oly okirat még csak intéztethessék is, melynek célja a haza önállásának, függetlenségének és alkotmányának csorbítására, a képviselőház felhívása lenne, az ellenjegyzők felelősség súlya alá helyezésének előleges elhatározásával akarja alkotinányszcrüleg elérni.

A törvény alkalmazásának módja iránt, az indítványtól lényegben eltérő véleményemet ekép előterjesztvén, a midőn tisztelt követtársunk indítványának többi lészeire nézve vele kezet fogok, s azokat a Tisza Kálmán által elősorolt pontokkal kiegészítve, egy határozatban öszpontosíttatni óhajtom; azon kérdésre: utóbbi törvényeinkkel mennyiben megférhető, és valóban megférhető-e a felírás? a módosítványomban előadottak után feleletem igen egyszerű.

A parlamentaris kormányzat és felelős minisztérium felállítása után, a felírásnak közvetlen a nem felelős felséghez, csak egyetlen esete fordulhat elő, s ez: a válaszfelirat, és ez, úgy hiszem, azonnal, mihelyt a koronázás megtörtént, a koronás király által mondandó trónbeszédre, eház által is egyhangúlag nem csak megszavazva, de szertartásos szokás szerént, annak helyére juttatva is leend; de ezen eset, úgy hiszem, még nincs jelen.

Több eset és alkalom a felírásra nem lehet, miután az 1848-diki III. t. c. 28, 29 és 30. §-ai szerént, a miniszterek az országgyűlés mindegyik táblájánál üléssel bírnak, s ha nyilatkozni kívánnak, meghallgatandó!;, s ha akármely tárgyban az országgyűlés által felhivatnak, felelni tartoznak, sőt a dolog természeténél fogva, minden — a fejedelmet és kormányát illető dolgokban, az initiativát is ők teszik, és amint 1848-dik évben az újoncállítási törvénynyel nálunk is történt, a

megszavazott törvényt is közvetlen ők terjesztik szentesítés végett a felség elébe, ekép az országgyűléssel a királyi felség és viszont, a miniszterek által folytonos közlekedésben lévén, más közegre szükség nincs, nem is lehet, mert ellenkező esetben a felelős kormányt, a felelősség alól maga az országgyűlés mentené fel. És ha ezen egyedül törvényes, egyedül alkotmányos közeget maga a tényleges hatalom nem veszi, vagy nem akarja igénybe venni, ebből nem az következik, hogy az országgyűlés törvényen kívül, sőt annak ellenére keressen más közeget; és ha nem keres, de határozatilag kijelenti, hogy esak a törvényes közeg visszaállítására vár, hogy közeledhessék: nem méltatlan-e a vád, mintha mi a tényleges hatalommal szóba sem akarnánk állni?

Uraim! Az országgyűlés nem kérelmező testület; hatalom az, mely egy nemzetet képvisel; és a nemzet jogosan követeli tőle, hogy méltóságát még formákban is respectáltassa.

Uraim! az 1791-diki országgyűlés tagjai, mielőtt az országnak legfontosabb alaptörvényei alkotásához fogtak volna, mint tudjuk, a haza alkotmányának épségben tartására esküt tettek.

Mi, azt hiszem, az eskünél nagyobb biztosítékot adtunk mindnyájan nyilatkozatainkban a hazának a világ előtt; — és én, legyen többsége bár a felirat — vagy a határozat pártolóinak, — tovább is a nemzet szilárd, de mérsékelt magatartására számítva, meg vagyok győződve, hogy az alkotmány melletti általános határozottságunk által, együtt mentendjük meg a hazát.

Ifj. BARTAL GYÖRGY.

Született 1820. sept. 22. Pozsonmegyében. Tanulmányait a bécsi Tereziánumban végezvén, 1842-ben Tolnamegyében tiszt, aljegyző lett, s csakhamar főjegyzővé választatott meg. Már itt kitűnt tehetsége az oppositió soraiban küzdő ifjúnak, s 1848-ban országgyűlési képviselővé választatott. Részt vett ez országgyűlés minden phásisaiban, s Szemere minisztériumában a pénzügyi osztály főnöke volt.

Forradalom után, kiszabadulva fogságából, falun tölté éveit 1860-ig, midőn tolnai első alispánná, s majd országgyűlési képviselővé választatott; s a felirati javaslat mellett tartott beszédével hírét inegállapítá.

A júliusi kormányban elvállalta a helytartótanács első alelnöki tisztét; s a szabadelvű ellenzék legjelesebb tagjainak egyikét veszté benne.

Szép ész, mély államférfim képzettséggel, s lelkes előadással.

„Mikor in solidum szidják a jobb oldalt, Zsedényinek rendesen meggyűl a baja szomszédjával. Egy férfikora virágjában levő, nemes külsejű férfi ül közelében, ki még nem szokta meg a heves pártcsatát, s,a helyett, hogy az ellene irányzott támadásokat gyakorlott harcosok módjára zsebre rakná, mindig vissza szeretné küldeni. Nem bír még azon megrögzött közönnyel, mely egy kormányférfinak fő pajzsa az ellenzékkel szemközt. A szembe jövő hullám előtt lehajlik, ami igen szükséges valami tengeri fürdőben, mikor az áradat jön, de nem a parlamentben, hol az embernek csak a fejét szokták megmosni.“

Előadását ifjúi hév, eszméit férfias higgadtság, modorát a méltóságnak azon könnyen lángoló neme jellemzi, mely önkénytelen rokonszenvet szül.

1. A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861. máj. 17.)

Meghatva szólok a szőnyegen forgó tárgyhoz; nem annyira parányiságom tudatában, mint érzetében annak, hogy tanácskozásaink folyamától, és azon erkölcsi nyomatéktói, melyet mi hazánk szent ügye mellett kifejteni képesek vagyunk, függ a sikernek lehetősége, a nemzetnek közel jövője és talán végleges sorsa; de függ egyszermind az ausztriai birodalomnak megszilárdulása avagy lassú bár, de bizonyos felbomlása.

Én, uraim, nem kecsegtetem magamat azzal, hogy mi Európának figyelmét önállólag és oly mértékben vontuk magunkra, hogy azt belügyeink elintézése, históriai jogaink helyreállítása, nemzeti önállásunk biztosítása közvetlen érdekelné.

Ritka szerencsének kell tartanunk, ha az európai eivilisatio megmentése, a vallásszabadság kivívása, az absolutismus terjedésének meggátlása körüli érdemeink a múltban egy s más történész, avagy státusférfiú által méltányosainak. Európa, mely sokkal hatalmasabb nemzeteknek elnyomatását közönynyel ttiré, rég megszokta, bennünket azon kiterjedt monarchia alkatrészéül tekinteni, mely az újabb kornak internationalis viszonyaiban, több vagy kevesebb szerencsével ugyan, de mindenesetre, egyikét játszotta a legfontosabb szerepeknek; s a melynek fennállása az oly fáradsággal és küzdéssel létesített európai sulyegyennek egyik sarkkövét képezi.

Csakis azon rázkódtatás, melynek Ausztria 1848-ban kitéve vala; csakis azon erély, melyet Magyarország az akkori mozgalmakban, megújuló államéletének első alakulásában, geographiai elszigeteltsége mellett, és annyi zsibbasztó s ellenséges viszonyok dacára kifejteni képes vala; csakis azon békés, de elhatározott ellenállás, melynek szilárdságán megtörtek azóta a korlátlan uralom minden eszközeivel terjesztett assimilatiónak árjai, valának véleményem szerént azon tényezők, melyek a külföld figyelmét Magyarország sajátságos államviszonyaira fordíták.

És mi elvégre azon szerencsés fordulatnak küszöbén állunk, melyben az európai közvélemény eléggé hangosan inti a bécsi kormányt, hogy az alapjaiban megingatott, tetemes veszteségeket szenvedett és újabbaknak elébe néző birodalomnak léte, Magyarország kibékítésétől, pacificatiójától feltételeztetik.

Azon solidaritás, mely az európai népcsalád egyes tagjai közt mindazon viszonyokra nézve létezik^ melyek a világbékének fennmaradását biztosíthatják, valamint nemzetünknek józanul felfogott specificus érdekei elutasíthatlan kötelességünkké teszik, mindenekelőtt Ausztriához való viszonyunk iránt nyilatkozni.

Ünnepélyesen kijelentem tehát én is, hogy Magyarországnak pacificatiójára, s ezáltal feltételezve a birodalomnak consolidatiójára csak egy út vezet; a szigorú törvényességnek biztos ösvénye! Hagyja el a dynastia határozottan és legvégső részleteiben a foglalásnak 1849-ben általa felkarolt gyászos, önmagát már is mcgboszult kiinduló pontját, és lobogtassa valahára Magyarország irányában is a legitimitásnak azon zászlóját, melyhez külföldi viszonyaiban oly állhatatosan ragaszkodik, és mentve leend! Sajnos, hogy e részben épen a Lajthán túl merően ellenkező nézetekkel találkozunk.

Az ausztriai státusférfiak előtt már régóta, mintegy rögeszmévé vált, a

dualismus alapját, a tisztán personalis uniót, mely Magyarországot az örökös tartományokkal annyi századokon keresztül, jó és balszerencsében összeköté, Ausztria minden üdült bajainak, szerencsétlenségeinek egyedüli kútforrásául tekinteni.

Az egységes birodalomnak rövid története nemcsak hogy eléggé mutatja ez állításnak hibás voltát, hanem egyszersmind fényesen igazolja a magyar nemzetnek azon évszázados panaszát, mely saját szellemi és anyagi hátramaradásának és evvel együtt az ausztriai birodalom kóros állapotának végső gyökereit nem a dualismus rendszerében, hanem annak fonák alkalmazásában, elferdítésében találá fel.

Azon időtől fogva ugyanis, midőn az ausztriai ház Mágyarország trónjára jutott, le egészen 1848-ig egy roppant, következményeiben súlyos, kárbozatteljes, alapjaiban merőben hamis feltevés vonult végig annak belpolitikáján; azon feltevés, hogy a magyar nemzet separatisticus, azaz: elszakadási vágyaktól van saturálva.

E téveszmére vezethetők vissza a bécsi kormánynak minden botlásai; irányunkban féltékenysége és mostohasága, mert mi volt természetesebb, mint annak alapján az eszélyesség főpostulatuma gyanánt felállítani: hogy e vágyakat minden áron megelőzni, az alkotmányos magyar királyi hatalmat terjeszteni és mindinkább a császári trónnak teljhatalmával összeforrasztani, annak palástja alatt a nemzeti kormányt tettleg a birodalmi kormány alá rendelni, s így a nemzet önállását lassanként aláásni, politikai fejlődését szintúgy mint anyagi gyarapodását nehezíteni, az ország természeti dús adományait az adóval terhelt örökös tartományok javára kizsákmányolni, a polgári osztályok ellentétes érdekeit felhasználni, az anyaország egyes részeinek egyesülését meggátolni és a jövendő viszályok anyagát szítani kelletik.

Hiában hivatkozott a nemzet e politika ellenében az 1741 diki és 1809-ik tüzpróbákra, melyekben separatisticus vágyait —· ha azok csakugyan léteznek — bizonyára könnyen, úgyszólván kardcsapás nélkül létesítheti vala; a rémkép megmaradt, és önállásának minden mozzanatával megújult és oly merev alakot öltött elvégre, melyen legőszintébb, legbékésebb reformtörekvéseink hajótörést szenvedtek.

Ha van valami, a miért áldom a gondviselést, hogy az 1848-diki eseményeket előidézte, bizonyára azon körülmény az: hogy nemzetemnek megadatott az alkalom bebizonyítani az egész miveit világ előtt, miszerént Magyarország hátramaradásának okozói, középkori intézvényeinek fenntartói koránsem annak kiváltságos osztályai valának, hanem egyenesen és kiválólag azon bécsi kormány, melynek képzelt érdekében vala haladásunkat és ezáltal erösbülésüuket hátráltatni nemcsak, hanem egyszersmind közjogi külön állásunkat, az általa bona fide soha nem foganatosított dualismus rendszerét azon egyetlen akadályul tüntetni fel, mely saját magasabb törekvéseinek útjában állott, és azokat minden lépten nyomon meghiusítá.

Tizenkét éve, hogy ez akadály megszűnt; hogy a bécsi kormány alkotmányos életünknek általa előidézett tabula rásáján az egységes absolutismusnak minden eszközeivel rendelkezett1 és mi hiában tekintünk szét, keresendők a civilisatiónak azon jótéteményeit, melyeknek áldásától elébbi különállásunk — istennek legyen hála! — oly sokáig megfosztott.

Beligazgatásunkban a magánosak ügyeit végkép elhanyagolva, gazdag városainkat közvagyonaiktól megfosztva és azonfelül adósságokkal terhelve, az árvák filléreit a legnagyobb zavarnak és visszaéléseknek kitéve, a nevelés ügyét megnehezítve és germanisationalis törekvéseknek alárendelve, az igazságszolgáltatás gyorsaságát fiscaiitási tekinteteknek feláldozva; a közbátorságot veszélyeztetve, termelésünket korlátolva, kiviteli kereskedésünket csökkentve, közhitelünk

szűk forrásait még inkább megapasztva, pénzügyünket minden reális hasistól megfosztva, az ország javait elidegenítve, a státus adósságok özönében elmerülve s az egyes honpolgárokat adóval és katonaszolgáltatással túlterhelve találjuk.

Készakarva nem említém a személyes, a vélemény és vallás szabadságának megszorításait, mert ezek az absolutísmusnak kikerülhetlen következményei, de fájdalommal kell, hogy megemlítsem a közerkölcsiségnek sülyedését; a családi kötelékeknek szerfeletti újoncozások és házasságbeli akadályok általi meglazulását, a megvesztegetés, zsarolás és sikkasztás átkos mételyeinek a Lureaueratia minden zugaiban való megtelepedését.

Ezek belső eredményei a reánk erőszakolt birodalmi egység rendszerének; de talán nyert Ausztriának külhatalmi állása? Nem szólok az olaszországi hadjáratról, mert nem tartom nemzethez méltónak bántani az amúgy is sajgó sebhelyeket, hanem kérdem: váljon terjedt-e befolyása, hatalma Némethonban? — avagy állást foglalt, szövetségeseket szerzett magának a keleten tornyosuló eventualitások esetére?

A bukott kormánynak tagjait, előbbi belkormányzásunk és igazságszolgáltatásunk méltatlan óesárlóit, nyolcszázados állam-intézményének könnyelmű rombolóit, fajunk gyűlölőit, a régi dualismus ellene it, a eentralisatió hőseit illeti megfelelni az imént feltett kérdésekre.

Távol van tőlem, és távol nemzetemtől, mely soha boszúálló nem volt, a megtorlásban keresni elégtételt a számtalan bántalmakért, melyeknek tárgyául ők a magyart kiszemelték; de ha védi is személyüket a megvetés, melylyel istennek e nyomorult teremtményeire letekintünk, nincs ok, nincs mentő körülmény, melynélfogva kárhozatos működésükre nemzetünknek s a benne lábbal tiprott emberiségnek átkát ki ne mondjuk azon fejedelem hallatára, kinek bizodalmával ők gyalázatosai! visszaélve mindazon törvényes kötelékeket, melyek a magyart háromszáz év óta az ausztriai dynastiához kötötték, szentségtelen kezekkel szétszakítani, egy nemzetnek meggyilkolására összeesküdni merényiettek.

Igen is ő felségének, a tényleg uralkodó fejedelemnek felelősek ők azon szomorú sikerért, melyet felmutathatnak; azon természetellenes jelenetért, hogy a nép Ausztria külállásának gyengeségét, az azt ért csapásokat, belső bonyodalmakat, reményének horgonyaiul tekinteni kényszerült.

Rájuk, csakis rájuk róhatjuk megfelelni a magyar nemzet históriai hűségérzetének azon megrendüléséért, melynek tanúi vagyunk.

A bizodalmatlanságnak, a kormánynyal való meghasonlásnak minden esetei közül, melyek — fájdalom — nemzetünk történetében oly gyakran előfordulnak, cgygyel találkozunk, mely annak jelenlegi mértékét felütné; nem a privilegált státusok bizodalmatlansága az többé, mely mostanság fennforog, s a melyet régenten kiváltságaik megerősítésével, s az ország önállóságának néhány törvénycikkben! elismerésével leesillapitni lehetett.

Az 1847—48-diki törvények — Guizot szavaival élve — új politikai nemzetet teremtettek e hazában, melynek gondolkozása, érzülete az előbbitől messze elüt; melynek különvált érdekei nem lévén, minden érdekeltsége a közhaza jogainak épen tartásában, tettleges biztosításában öszpontosul; melyre az ország palládiumának megvédésében újabban is tehetetleneknek bebizonyult régi intézményeinknek, a k. kancelláriának és helytartótanácsnak csonka felelevenítése, az ország autonómiájának a polgári viszonyok alárendelt ágaiban, és még azokban is csak praecarius helyreállítása semmi vonzerővel nem bírnak; mely nem rajongásból, nem politikai divateszmék utáni hajhászásból ragaszkodik az 1848-ban törvényesen kivívott önálló és független magyar parlamentáris kormányhoz, hanem azért, mert végkép szakítni akar a sérelmes múlttal, annak megbénított államgépezetével, és meg van győződve, hogy e célt csak úgy érheti el, ha a törvények végrehajtásában szintúgy, mint azoknak hozatalában érvényesíti a

souverainitásnak őt megillető osztályrészét; s mely végre az országiás lényegét, a nemzet vagyona és vére fölötti kizárólagos rendelkezésben találja, és szilárdul el van tökélve, inkább a bizonytalan sors bármely eshetőségeinek kitenni saját jövőjét, hogysem ősi alkotmányának ez életereit önmaga szüle-gyilkos kezekkel kettévágja!

Sem az október 20-diki diploma, sem a február 26-diki pátens nem alkalmasak arra, hogy a bizodalmunk oly kíméletlenül kiölt csirái e nemzet kebelében újra megfakadjanak; a régi bizodalmatlanság létezik most is, és ha lehetséges volna, még fokozottabb mértékben; mert igaza van a nagy német költőnek: „Das ist eben der Finch des Bősen, dass cs fortwirkend iminer böses muss erzeugen.“ Ép ezen állítólagos engedmények kiáltó jelei annak, hogy a bécsi kormány csak alakját változtatá a rendszernek, csak menekülni kíván annak önmagára nézve is terhes túlzásaitól, de a rendszer lényegéhez állhatatosakban ragaszkodik, mint valaha.

E lényeg nem más, mint tagadása a Magyarországgal kötött pragmatica sanctio kétoldalú érvényének, tagadása az 1 b49-ig fennállott s az osztrák államférfiak által nyíltan kétségbe vonni soha nem mert personalis union alapuló régibb és újabb alaptörvényeink szentségének: egy szóval tagadása ama históriai jognak, melyhez viszont mi szívünk vérével ragaszkodunk; mert meg vagyunk győződve, hogy a népek hozzájárulásával hozandó minden törvénynek csak egy garantíája van s ez: az előbbi törvények kötelező erejének elismerése, szentül tartása.

Az alulról vagy felülről jövő forradalomnak, csak is ezen egy bástya állhat ellen; és ha az erőszakkal leromboltatott, népnek és fejedelemnek egyaránt kötelessége azt helyre állítani és újból meggyökereztetni azon hitet, hogy e bástyán kívül felállított bármely intézmények csak ephemerek lehetnek.

E meggyőződés azon varázshatalom, melylyel a históriai jognak az államéletben szintoly mértékben bírnia kelletik, hogy azt a forradalmak veszélyeitől megmentse, mint a tulajdonjog szentségének a magánjog körében, melynek legkisebb megsértése a társadalmi rendnek felbontásával azonos.

Azok, kik tőlünk e jogalap elhagyását, feláldozását kívánják, nem gondolják meg a térnek ingadozó voltát, melyben önmaguk állást foglalnak akkor, midőn a históriai jogszerűség minden kellékeit nélkülöző államegységet a puszta célszerűség tekintetéből védelmezvén, azt Ausztria fennállásának conditio sine qua nonja gyanánt proclamálják.

Én tagadom magát a thesist, mert Ausztria Magyarországgal egyetemben ezen reális egység nélkül három századon keresztül fennállott és ha benn nem is virágzó és szabad, de künn mindenesetre hatalmas és tisztelt vala; még ünnepélyesebben ellen mondok azonban a tétel kiinduló pontjának; mert a célszerűség tekintete a közélet mezején szintoly kevéssé adhat csak tisztességes ürügyet is fejedelmi eskük által szentesített államtörvények megsemmisítésére, mint a privát életben a magánosok közötti szerződések avagy az egyszerű becsületszónak megszegésére.

Az axióma: Volenti non fit injuria, egyaránt áll a köz- és magánjog terén.—-Az ausztriai ház meg volt elégedve, midőn Magyarország trónjához elébb választás, később pedig az örökösödés rendjére alapított personalis unió mellett jutott.

Mindkét nemű szerződés kétoldalú volt és azt bármi célszerűség tekintetéből egyoldalulag félretenni sem fejedelemnek, sem nemzetnek nincsen jogában.

Igen helyesen mondja gróf Rechberg, az ausztriai külügyminiszter csak imént f. é. március 2-án kibocsátott diplomatiai körlevelében, melyben Olaszországnak egy korona alatti egyesítése, az olasz királyi címnek Viktor Emanuel

általi felvétele ellen óvást tesz: „dass die Vertrage ihre verbindliclie Kraft so lángé behalten, als sie nicht im Einvernehmen aller contrahírenden Tbeile aufgelöst oder abgeándert wordcn sind, dies ist ein so elemeutarer Grundsatz, dass ohne ihn das Volksrecht und die internationalen Beziebungen jeder Bürgscbaft von Sicherheit und Dauer beraubt sein würden.“

Gróf Rechberguek hivataltársai, mert öt e nyilatkozat után sértés nélkül nem számíthatom ellenünknek, úgylátszik nem veszik észre, hogy a constatirozott jog ellenében a célszerűség tekinteteire hivatkozván, igen ominosus találkozásoknak vannak kitéve; váljon nem ezen téren állanak-e a világnak minden forradalmárai? hogy vehetnék ajkaikra e szót azok, kik a trónok legitimitása mellett küzdenek?

És hát Olaszországnak egysége nem célszerű-e? avagy különbség létezik a célszerűségben, amint a fejedelmek vagy népek részéröl vétetik igénybe?

Az egyik államegység célszerű és jogos, mert a fejedelem erőszakolja azt népeire — a másik nem, mert néhány fejedelem jogaiba ütközik?

Meggondolják-c ezen urak, mily inconsequentiát követnek el, midőn ő felségével, mint a német szövetség egyik tagjával, Dániának eljárását roszaltatják, mert annak kormánya a hercegségek és Dánia közt törvényesen fennállott personalis uniót megszegte és vele ugyanazon pillanatban teljesen hasonló, úgyszólván azonos viszonyok közt Magyarország irányában az államegységet decretáltatják?

Igenis jól tudom én, hogy a magas politikában az opportunitás elvei oly annyira túlnyomó szerepet játszának, miszerént az, ki a népek kormányzóitól szigorú törvényességet avagy csak következetességet kíván, mint avatatlan újonc legfeljebb szánakozó mosolyra számíthat, hisz szerintök a politika az exigentiák, az előrelátó számításnak, a körülmények felhasználásának tudománya.

Caveant consules, ne respublica detriment! capiat. Minden túlzás önmagában hordja jövendő vesztének elemeit; azon politika, mely a státusélet exigentiáinak legnagyobb factorát, a népek ösztönszerű jogérzetét kíméletlenül mellőzi, mely számításaiban a legcsekélyebb körülményeket latolja, de saját morális tekintélyének sülyedését rövidlátóan szem elöl téveszti: nemcsak hogy rég elvesztette egykori vakító fényét, de a nagykorúságra fejlett népek irányában teljesen lejárta magamagát.

Bizonysága ennek épen ama forradalmi szellem, melynek terjedéséről e magas politikának adeptjei úton útfélen panaszkodnak, melynek elnyomásán folyton és olyannyira tusakodnak, hogy a nép bizalmának alig nyíló virágait, s az azokbad rejlő egyetlen óvszert szüntelen letapossák.

Tartózkodjatok önmagatok mobilisálni a polgári viszonyokat, hogy azok a népek által ne mobilisáltassanak; teljesítsétek elvállalt kötelezettségeiteket mindenütt és egyaránt, hogy a népnek önkénytes ragaszkodására számíthassatok akkor, midőn a kormány gyeplői kezeitekből kisikamlanak; építsétek fel a népnek hitét őszinteségtekben, és fogadjátok el valahára a következetességnek, az adott szó szentségének azon legmagasabb politikáját, melyet az örök igazságnak istene oltott az emberi nemnek szívébe, és elfojtottátok, mert tagjaitól megfosztottátok azon vészes szellemet, melyet mint Goethének bűvészi tanonca, el bizakodva önmagatok idéztetek elő.

De visszatérek az általam felvett tárgyhoz, és a mondottak után tovább haladva nem tartózkodom kijelenteni, hogy a jelenlegi bécsi kormánynak kedvenc eszméje: az alkotmányos államegység, nem is célszerű, mert kivihetetlen; mert mellőzve az örökös tartományok disparát alkatrészciből vonható minden következtetéseket, egymagának a magyar nemzetnek határozott ellenzése is elegendő arra, hogy mindazon célok meghiúsuljanak, melyeknek biztos és lehetőleg rövid idő alatti elérésétől függ az ausztriai birodalomnak regeneratiója.

Már Kúr-Hesscunek példája is eléggé mutatja, hogy öntudatos szilárd

jellemű, morális erejében, jogában és istenben bízó nemzetet leigázni igen, — de népszerűtlen alkotmánynak elfogadására, általa visszautasított jogkörnek betöltésére kényszeríteni soha és semmi körülmények közt nem lehet.

Az eddigi tapasztalások úgy hiszem megtaníthaták a bécsi kormányt, hogy kitartásunk, melylyel hazánk önállóságához és különösen az 1848-diki jogalaphoz ragaszkodunk, legalább is oly szívós, mint a nagy német nemzet ama derék töredékéé.

És ne ámítsa magát senki, hogy e ragaszkodás nálunk csak az úgynevezett értelmi osztály között létezik; mert hisz, épen a magyar népnek zöme, az oly dicső, egyenes és türelmes jellemű földműves osztály az, melynek kebelében az osztrák finánrendszer gyűlölete legmélyebben meggyökerezett, melynek harcra edzett bátor fiai a reájuk nézve idegenszerű osztrák hadsereg soraiban is szívükön hordják hazájuk gyászát, melynek hite, bizodalma a bécsi kormány inteutióira nézve véglegesen elenyészett, s a mely mindaddig kibékítve, megnyugtatva nem leend, míg a pénz- és hadügy a nemzetnek rendelkezése alá visszaadatva, annak geniusához képest célszerűen át nem alakíttatik.

A balsorsban egyesült, s nagy férfiúinak gyászravatalainál összeforradt nemzet millióinak morális ellenszegülése tehát az, melyet az alkotmányos bécsi kormánynak legyőzni kelletik.

E célra csak egy út nyílik előtte: eltérni a divide et imperanak elhasznált és veszélyessé válható rendszerétől; visszatérni azon eszközökhöz, melyeket irányunkban a bécsi barriquadok hőse ép oly következetesen, mint siker nélkül alkalmazott.

Mi nem félünk, nem rettegünk azoktól; mert tudjuk, hogy valódi alkotmányos élet tartósan fenn nem állhat oly államban, melynek legtekintélyesebb részét erőhatalommal kell kormányozni; azon részt, mely a birodalom külön népfajai dözt mind históriai múltjánál, mind geographiai fekvésénél fogva a legtermészetesebb összekötő kapcsot képezi; mert valamint nekünk úgy a dynastiának sincsen hatalmában a déli szláv és román nemzetiségek minden vágyait kielégíteni s azoknak sympathiáit maga számára állandóul biztosítani; és elvégre is belátni kényszerűlend, hogy minden szakítás, melyet az annexátiók veszedelmes elvének elfogadása mellett legdiesőbbö rökségében, szent István koronájának épségében megkísért, kell hogy súlyosan megboszúlja önmagát, végkép elidegenítvén tőle az egyetlen népfajt, mely ösztönszerűleg nyűgöt felé gravitál, és erősítvén azokat, melyeknek faj- és vallástársai a birodalom határainak tőszomszédságában léteznek.

Nem félünk végül azért, mert az olasz és keleti kérdéssel, valamint Magyarországnak zilált, ki nem elégített állapotával szemben Ausztria hadseregét le nem szállíthatván, financiáit sem rendezheti, s ekép maguknak az örökös tartományok népeinek legsúlyosabb panaszait sem orvosolhatja.

Nevezzék bár a birodalom testvérnépei ellenkezésünket makacsságnak: mi tűrjük e vádat azon reájuk nézve mindenesetre megtisztelő hitben, hogy ők az alkotmányos életnek pályáján haladva, és annak elveibe bele nőve, hasonló körülmények közt máskép nem cselekednének; az elismerésnek egy nemét azonban már most sem vonhatják meg tőlünk: hogy őszintén, nyíltan és loyálisan járunk el irányukban.

Amint 1848-ban elsők valánk, kik a magyar királyt felkértük, hogy részesítse az osztrák birodalom népeit az alkotmányos önkormányzás áldásaiban; amint előharcosaik valánk a bécsi kormány által eredetileg szintén alkotmányos formákba burkolt közös elnyomás ellenében; úgy támogatjuk őket ezentúl is a valódi alkotmányosság kivívásában; de támogatni fogjuk különösen saját közjogi függetlenségünk elismerése és biztosítása esetére; jog és méltányosság szerént mindazon terhek elviselésében, melyek a kényuralom kárhozatos hagyató-

kául reánk maradtak; a testvériséget a kölcsönös érdekeltség alapján, valamint fenntartani és kifejteni óhajtjuk a jó szomszédság mindazon viszonyait, melyek százados anyagi összeköttetéseink folytán közöttünk kifejlődtek; — egy szóval mindenre készek vagyunk, csak egyre nem: hogy őseinknek amúgy is eléggé roncsolt nyolc százados örökségét, a magyar nemzet e megbecsülhetlen ereklyéjét, nemzeti függetlenségünket áruba bocsássuk.

Ezek maim azon nézpontok, a melyekből én az örökös tartományokhoz! államviszonyainkat és Magyarország pacificatiójának egyedüli lehetőségét: a históriai jognak teljes csorbítlan visszaállítását tekintem; mind azon részletekre nézve, melyek e kiindulási pontból önkényt következnek, vagy a fennforgó körülményekhez képest azonnali megoldást igényelnek, úgymint a trónváltozás hiányait, az ország integritásának helyreállítását, az 1848-diki törvények életbeléptetését, az absolut kormány minden rendeletéinek és különösen az illetéktelen bíróságok által hozott felségsértési ítéleteknek megsemmisítését, nemkülönben horvát-szlavon testvéreink, s a lelkes Fiume iránti közjogi állásunk rendezését, s elvégre a törvényesen uniált anyaországban lakó minden nemzetiségek és minden vallásfelekezetek politikai jogegyenlőségét illetőleg — teljesen osztom igen tisztelt képviselő társunknak Deák Ferencnek előadását.

Szívesen elismerem ugyan, hogy az általa megpendített tárgyakon túl is vannak számos kérdések, melyek mielőbbi elintézést igényelnek; ezeknek nyilatkozatunkba leendő felvételét azonban célszerűnek nem tarthatom; mert itt nem általános politikai programúinak felállításáról, hanem csak azon kérdésekről lehet szó, melyek az országnak közjogi viszonyaival szorosabb összeköttetésben vannak.

Mi nyilatkozatunk alakját illeti: pártolom a tényleg uralkodó fejedelemhez intézendő felírást; nem azért, hogy legkisebb bizodalmám volna, miszerént nyilatkozatunknak ezen formája a sikert csak némileg is biztosíthatná, mert meg vagyok győződve, hogy ha a bécsi kormánynak Magyarország irányában! elfogultságát mindeddig saját helyzetének nehézségei le nem győzhették; ha azok még annyira sem bírhatták, hogy a törvénytelen adónak behajtásától, a közvéleménynek ezen újabbi megmérgezésétől legalább is az országgyűlés folyama alatt tartózkodjék: e merev ellenszegülését bizonyosan a szelídebb formának választása sem főrendi meg, hanem pártolom a felírást azért, mert a nyilatkozat tartalmánál fogva abban a jogfeladásnak mégcsak árnyékát sem látom; mert pacificatióról lévén szó, kell, hogy a tényleg létező hatalommal, a dynastiának Európa szerte elismert fejével érintkezzünk, és a nemzetnek, úgy a külföldnek megmutassuk, miszerént még forma tekintetében sem rajtunk múlott, hogy az európai közvélemény által olyannyira ajánlott kiegyezkedés nem sikerülhetett.

Minél ünnepélyesebben, s minél közvetlenebbül az uralkodó fejedelemhez intézettnek kívánom tehát e nyilatkozatot, melynek sikertelensége esetére isten ítélhessen közöttünk.

2. A választókhoz.

(Pincehelyt, dec. 6. 1865.)

Tisztelt választóim!

Szerencsésnek vallom magamat, hogy közöttünk ama régi kapocsnak megújításához, melylyel önök engem, mint a bizalomnak önkényt fakadt virágaiból a honszeretet szerény falusi oltárainál kötött füzérjével, 1848-ban nagylelkűen megajándékoztak, melynek láncszemei gyengédek, mert önök tetszése sze-

rent bármely pillanatban megszakíthatók, de erősek is egyszersmind, mert azok reám nézve már is az el nem haló, a mélyen érzett hálának megtörhetlen kötelékét képezik, s a melyre én, mint közpályám legszebb, legbecsesb szerzeményére oly kimondhatlanul büszke vagyok: hogy mondom, közöttünk e kedves régi kapocs megújításához hosszas fejtegetéseknek, irányok kitűzésének szüksége fenn nem forog, mert elveim, törekvéseim, önök által ismert magán és közéletem nyílt könyvébe foglalva, feltárva feküszncknek önök előtt.

Ha nem ékesítik is fényes tettek e könyvnek lapjait, nincs okom pirulni ama jegyzeteken, miket igénytelen cselekvőségem nyomai azokon hátra hagytak; hisz változatlan célom nem a változó önérdek, hanem a hazának maradandó java: elveim a törvény korlátait tisztelő szabadság, az érdem tekintélyét kegyelő egyenlőség, a jogosult érdekeket méltányló, kímélő békés és ép ezért biztos haladásnak elvei voltak mindenkoron, melyeknek zászlaját e hazában az isteni és nemzeti józan észnek, a bölcs mérsékletnek nagy nevű személyesítője, e megyében pedig ama férfiú lobogtató a legmagasabban, kinek emlékében én elfelejthetlen atyai barátomat, önök pedig velem együtt Tolnának örök büszkeségét, mert az örök igazságnak tántoríthatlan bajnokát tisztelik mai napiglan.

Amint hü voltam azokhoz, végiglcn hü a küldetéshez, melyet önöktől nyertem akkor, midőn a forradalom lángjai e hazát clboriták, és midőn négy évvel ezelőtt a kiegyenlítésnek első, fájdalom .' oly hamar bcborult pírja hasadozott — ép oly hü leendek azokhoz most, midőn ő felsége legmagasb figyelmére méltatva jelenek meg önök előtt felemelt fővel, nyílt tekintettel: mert érzem, hogy azt elnyerve, önök régebbi bizalmára érdemetlenné nem váltam; nem különösen azért, mert lelkemet ki nem elégíthető az öntudat, hogy csak védője, szószólója lehettem hazáin szent, de érvényen kívül helyezett, elpusztult jogainak; mert égtem a vágytól: „tenni is már valamit" a célra, hogy zilált közállapotainkból kibontakozva, s alkotmányos jogaink biztos élvezetébe visszahelyezkedve a haza nyílt sebeinek behegesztéséhez valahára hozzá is foghassunk; mert árva dicsőség szerintem az, mely eddigelé lejobbjainknak jutott, elmondani: hogy nem árultuk nem temettük el a hazát; mert öntapasztalásból tudjuk mindnyájan, hogy a valódi bonfikebel a sóvár vágyódások tűzhelye maradand mindaddig, míg a haza veszélyben forog, és mi annak megmentéséhez, égető bajaink orvoslásához, nyomasztó szükségeink enyhítéséhez bármi csekély részben, de eselekvőleg nem járulhatunk!

Kik engem ismernek, egy percig se kétkedhettek aziránt, hogy nem a szereplés vágyának, nem a befolyás csábjainak hódoltam, hanem egyszerűen a lélekismeret sugallatát, a kötelesség parancsszavát követéin, midőn annyi jelesek példáján megindulva, eljöttnek véltem én is az időpontot, hogy a beváró helyzetből kilépve, egész erőnkkel támogassuk a férfiakat, kik a kiömlött és részint kártékony mocsárrá, részint lomhán veszteglő víztömeggé vált hazai ügyek folyamának a rendes megszokott medrébe való visszavezetésén már nem egy Ízben fáradoztak SZÍVÓS türelemmel, tiszteletet keltő öntagadással; s a kiknek alkotmányos érzülettel párosult soha nem lankadó, ma meghiúsított, holnap ismét feltámadó, az ellen védmüveit majd nyíltan ostromló, majd eszélyesen megkerülő, bizton számító, fokonként előnyomuló tevékenységében, valamint abban, hogy a fejedelem ezúttal ismét őket, nem dacára a mondottaknak, hanem bizonyosan csak is azoknál fogva választó a jogos és méltányos kiegyenlítés nagy müvének újbóli megkísérlésére: ismertem én fel a sikernek lehetőségét, és nyomban eltökéltem vélük együtt megküzdeni a roppant nehézséggel, miket rósz akarat, önérdek, elfogultság, bizalomhiány és mindenekelőtt a múltnak sajnos, de egyszerre el nem törölhető maradványai gördítendenek a jó ügy diadala elé, s így küzdve, állhatatosan követni nemzeti nagy költőnk intő szavait: „Szeresd hazádat .... tégy érte mindent; életedet ha kell, csekélybe vedd, de a hazát könnyelműen kockára ki ne

tedd!“ c küzdelemben nem várva bért, nem várva jutalmat, minthogy egykor jó lélekkel elmondhassuk: „Szent hazánk! megfizettük mind, mivel csak tartozunk!“

És mégis nem volnék őszinte, ha önöket bármi határozott reményekkel biztatni merészelném; mert a siker mindenek előtt istentől, de közvetve általa, közvetlenül utánna, a nemzet józan szilárdságától, szilárd józanságától függ; melyért csak az összes nemzet kezeskedhetik saját magának; amiért is kell, hogy önök, ezentúl ép úgy mint eddig, szívesek legyenek nekem azt, amiről én egyedül rendelkezhetett!: a buzgó törekvést, a jó szándékot beszámítani.

Tettekben, általam felmutatható< eredményekben, azokra vonatkozó Ígéretekben szegényen, de bátor elszántságban .gazdagabban, mint valaha, fordulok önökhöz, kérve önök bizalmának megújítását, de kérve egyszersmind a mindenhatót, hogy elmémnek élet, ítéletemnek biztonságot, akaratomnak eltökélést, szavaimnak a meggyőződés varázshatását, és testemnek életerőt adjon, hogy e korszakot képezhető országgyűlés nagy feladatának reám esendő részét kellően teljesíthessem, önök méltó várakozásának megfelelhessek, s a bálának ama nagy tartozását részben legalább leróhassam, melyre önök engem ismételt megbízásukkal köteleztek, hogy valahára nem szomorú sejtelmektől környezve, hanem a biztosított sikertől emelve, a múltat feledve, az utódokat annak visszatérése elől, s a szenvedésektől lehetőleg megóva, melyek a mi osztályrészünkbe jutottak, derülten hangoztathassuk a kívánságot, mely a jó hazafit éjjel nappal kíséri, agyát elfoglalja, szívét kitölti, s ajakira szállva azok első fohászát, végső rebegését, az öröm és fájdalomnak, a remény és aggodalomnak egyaránt magasztos, egyaránt elragadó kitörését, képezi, s a melynek valósulásában — erről már jót is merek állani — az én tisztelt választóim mindegyikének leghőbb érzelmei központosainak; mert tudom, hogy nincs közöttük egy is, ki lelkesülten fel ne kiáltana velem: hogy éljen az oly sokat tűrt, szenvedett, de jobb sorsra érdemes, és ha isten úgy akarja, mint magunk — annak elébe is menő áldott magyar haza!

Gr. ANDRÁSSY GYULA.

Született 1823. márc. 8. Tanulmányainak végeztével beutazta a külföldet. 1847 ben mint Zemplénmegye egyik követe vett részt az 1848-diki törvények hozatalában.

1848-ban zempléni főispán, képviselő, 1849-ben a magyar kormány követe volt Konstantinápolyban. Forradalom után menekültként élt Parisban, míg engedélyt kapott a visszatérésre. 1860-ban nem fogadta el a neki ismét odakinált zempléni főispánságot. 1861-ben és 18G5-ben képviselővé választatott, s a jelen országgyűlésen mint a Deák párt jelesebb tagjainak egyike, a képviselőház másodelnökévé.

-A Deák párt praktikus alvezére. Beszéde mindig tömő;·, telve eszmékkel, s ez eszmék közt, ha egészen újak ritkán találkoznak is, de alkalmazásuk és elhelyezésük által gyakran újaknak tűnnek fel. Előre el vannak készítve, mint a eizelirozott ezüstmü, lelkiismeretesen kidolgozva a legkisebb Rominái g. — A szónoki nyugalom elemei meg vannak természetében, de csak hosszabb parlamenti gyakorlottság után fognak érvényre vergődhetni. Most még meglátszik rajta a lámpaláz. De ez izgatottság korántsem erőhiányra mutat. Vannak régi és jeles színészek, kik azt sohasem tudják egészen levetkezni, csak elnyomni, s mint a színpadon, úgy a szószéken is, maga a bátorság nem mindig jele a hivatottságnak. Külsejére nézve a legérdekesebb férfialakok közé tartozik. Fején a lángész fodrászi symbolumát viseli. Haja borzas, szakálla boglyas, bajusza kuszált. A legutolsó divat szerént: mai

pcigné. A jellemzetes arcot felleg köríti, melyről nem tudjuk, hol végződik a szakáll, s hol kezdődik a haj. — Különben ez jól áll a kiborotvált állhoz, s az aristocraticus orr úgy szögellik ki e hajlabyrintbból, mintha most kelne ki reggeli pongyolájából. Szája a reá hajló bajuszszal úgy néz ki, mint egy sír az obligát szomorfűzzel, melybe egy darab el nem mondott országgyűlési beszéd van temetve.“

1. A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861. máj. 23.)

Midőn a nemzet hosszas elnyomás után először szólal fel — első feladatunk constatirozni állásunkat az uralkodó fejedelem és az osztrák birodalom irányában. E tekintetben az ország összes jogérzetének hü és a feladat nagyságához méltó tolmácsolását — nagyérdemű képviselőtársunk Deák Ferenc felirati javaslatában találjuk.

Mit akarunk mi? — törvényes szentesített jogainkat, se többet, se keve sebbet. Többet kívánni nem akarunk, — kevesebbet elfogadnunk nem lehet.

Méltán várhatta volna tehát e nemzet —midőn a fejedelem jogainak hij levél általi megerősítését ígérte, — méltán Ausztria örökös tartományai, melyek nem polgárháborút — hanem békét és nyugalmat óhajtanak, méltán Európa, mely a béke fenntartása által van Ausztria kérdésében érdekelve: hogy a fejedelem első szavai — a kibékülés szellemétől áthatva — a jogban keresendik azon alapot, melyet az anyagi erőben feltalálni nem lehetett.

E remény nem teliesült.

A birodalmi trónbeszédben — a február 26-diki pátens erőszakos végrehajtása lőn alapelvűl kimondva.

Ausztria megszilárdulásának legnagyobb akadálya — a múltak véres emlékében keresendő, s midőn a múlt küzdelmek eredményét kellene constatirozni, ismét a küzdés megújítása tétetik kilátásba.

Ez azon kérdés jelenlegi állása, mely elleneink hibája és a mi érdemeink által európai kérdéssé vált.

E kérdés hasonlít Kolumbus tojásához, a nehézség csak a felállításban van. — Ausztria 37 millió lakosa közül 30 millió nem tartozik a német nemzetiséghez, s ennek dacára 11 évvel ezelőtt — midőn a történeti dualismus erőszakkal megszüntetett — egy eentralisált és német birodalmat alakítottak. — Az új Ausztria egy pyramis volt hegyére állítva. — A természet törvényénél fogva nem állhatott fenn; és most mit csinálnak vele? igyekeznek felemelni, de nem hogy alapjára, hanem hogy ismét hegyére állítsák.

Európát nem az érdekli: hogy a februári pátens fog-e érvényre juttatni vagy nem? hanem az: hogy lebet-e alkotmányos és szabad az osztrák birodalom azon új alapon, melyre állíttatni céloztatik? — hogy Ausztria új megalakulása hová fogja terelni a birodalmat, az alkotmányos vagy az absolut hatalmak táborába.

Ezért nem kerülheti ki figyelmünket a trónbeszéd, mely nincs ugyan hozzánk intézve — de Európához szól, az újonan tervezett császárság program injának tekinthető.

Hűtlen és könyelmü tanácsadói azok ő felségének, kik általa ezen szavakat mondatták.

Én megengedem, hogy sok és terhes uralkodói kötelességei lehetnek ő felségének, de tekintsük bár ezeket az egyszerű morál vagy az állambölesészet legmagasabb szempontjából, a legelső és mindenekfeletti feladatnak látszik, meg-

győzni népeit, hogy uralkodási jogának alapjául ezentúl a jog s nem a hatalom szolgáland; megszüntetni azon bizalmatlanságot, melyet 11 évi elnyomása minden jognak és törvénynek, méltán ébresztett e nemzet minden osztályában; megszilárdítani azon monarchikus eszméket, melyeket gyökerekben ingatott meg egy szívtelen buraukratiai rendszer. Helyreállítani ismét azon alapot, mely nélkül a legerősebb monarchia sem bir biztos jövendővel; a történeti jog és törvények szentségét.

Λ história példája mutatja, hogy a legnagyobb monarchiák is eszmékben hordják jövendőjüket, és csak ezek által nyernek súlyt az emberiség mérlegében. —- Anglia az ősalkotmány elveinek védője. Franciaország a népfenség és a civilisatio eszméjét irta zászlójára. Oroszország a nagy szláv ideát képviseli. Poroszhon jövője a német egységben van; de Ausztria mit képvisel, ha a történeti jogok szentségét sem képviseli? azt felfogni képes nem vagyok.

Hűtlen tanácsadói ő felségének azok, kik a trónbeszéd szavait sugalták, mert megcsalták a fejedelmet és az európai közvéleményt, midőn a tények elferdítésével elhitetni igyekeztek azt: hogy Magyar- és Horvátország részéről a birodalmi tanács kérdésének kedvező megoldása remélhető.

A felelősség, mely őket ezért terheli, annál súlyosabb, mert nem lehet feltennünk, hogy ő felsége a februári pátens erőszakos végrehajtását kimondotta volna, ha tudja, hogy nem az ország egy részének, hanem vélemény különbség nélkül Magyarország egyetemének komoly és változhatlan elhatározása, nem adni fel őseitől öröklött jogait semmi octroyrozott alkotmány kedvéért, nem lehet feltennünk, hogy ő felsége, midőn a februári pátenst nem csak az örökös tartományok, hanem az egész birodalom alaptörvényéül nevezi, tudta volna azt, hogy ezáltal alapszerződéseinket szünteti meg, melyeknek megtartása a morarchia fennállásának nélkülözhetlen feltétele.

Egyébiránt Európa már megítélheti a trónbeszéd állításának valóságát. A horvát országgyűlés megfelelt magáért, — és minekünk nem marad egyéb hátra, mint: példáját követni — üdvözölvén horvát testvéreinket azon a téren, melyen a köztünk fennforgó kérdés a közös jogokhoz való ragaszkodás által már félig megoldottnak tekinthető.

Visszaéltek őfelsége bizalmával, mert oly alkotmány szentesítésére akarják hittel kötelezni, melyet fenntartania lehetetlen.

Az ausztriai birodalom két alapon állhat fenn, vagy a trónbeszédben kimondott egységes császárság alapján, vagy azon történeti alapon, melyen bárom századon át létezett.

Ausztria uralkodója lehet absolut fejedelem az egységes császárság alapján, vagy alkotmányos a personal unió mellett, de alkotmányosan kormányzania azon új osztrák államot, melynek alaptörvénye Magyarország elnyomása volna, lehetetlen — mint magukban lehetetlenek a trónbeszéd minden Ígéretei; — míg ugyanis egy részről a február 26-diki törvények erőszakos végrehajtása mondatik ki, más részről az egyes koronaországok egész történeti alkotmányainak fenntartása ígértetik.

E kettő merőben lehetetlen.

Alig a magyar törvényhozó test szabadon fog választatni, nem képzelhető oly országgyűlés, mely legfőbb jogairól lemondván, birodalmi tanácsba küldené követeit.

Mig a szabad választáson alapuló megyei rendszer fennáll, addig egy megye sem fogja a kormány alkotmányellenes parancsait teljesíteni.

Mig a hivatalok választás által töltetnek be, egy hivatalnok sem fogja végrehajtani a kormány rendeletéit.

Ha tehát erőszakkal céloztatik a február 26-diki pátens végrehajtása, nemcsak az ország alkotmányának egy részét — hanem összes alkotmányát kell

megszüntetni, országgyűlését feloszlatni, megyei rendszerét megsemmisíteni és idegen hivatalnokokkal elárasztani a hazát, mint ez a legközelebbi múltban történt.

Ez az alternatíva, mely előttünk s az osztrák birodalom ura előtt áll, ellenkezőt Ígérni csalódás vagy hitszegés volna.

De ami Magyarországra áll, áll a többi tartományokra is, a mennyiben történeti jogaikat a centrális hatalomnak feláldozni vonakodnának.

Hogy még kevésbé lehető azon ígéret teljesítése, mely a februári pátens és az egységes császárság eszméjének életbeléptetése folytán — a seregnek reductióját, és így a kiadások s bevételek egyensúlyozását teszi kilátásba, azt talán bebizonyítani sem kell. Mert mindenki, ki Ausztria viszonyait ismeri, kénytelen átlátni, hogy az erőszakos egységnek nem lehet más támasza, mint a hadsereg, s nem lehet más eredménye, mint a státus-banqueroutc.

Mondatik a trónbeszédben, hogy Ausztria minden népei erélyes kifejezést adtak azon óhajtásoknak, hogy a birodalom különböző országai között a kapocs fenntartassék.

Ezen kapcsot mi is óhajtjuk fenntartani a pragmatica sanctio értelmében a personalis unió által.

A különbség tehát az: hogy mi közös kapocsnak azt akarjuk, ami állandó és változhatlan. — Azok, kik a birodalmi tanács s az összállam eszméje mellett harcolnak, oly köteléket akarnak, mely nem állandó, s a többség kedve szerént minden percben változhatván, mindannyiszor a birodalom fennállását fogná kérdésbe hozni.

Ha megfeszittetik e kapocs, rablánccá lesz — ha megtágíttatik, semmivé.

Minek tehát új és ingatag kötelék ott, hol századokon keresztül fennálló és változhatlan kapocs létezik?

Ausztria népei a foederatio és a birodalmi összállam egysége között választhatnak.

E két eszme közt azon lényeges különbség van, hogy a foederatio a két résznek egész jogi állását és politikai individualitását meghagyja, abból semmit el nem vesz s mindenik a másik szabadságában találja biztosítékát. Ellenben az összállam eszméje folytán minden egyes tartomány jogainak főbbjeit tartozik feláldozni, és pedig nem a többi népek, hanem egy centrális hatalom kedvéért, mely hasonlít a bibliai cethalhoz azon különbséggel, hogy Jónást elnyeli, de vissza nem adja többé.

Egy oly centrális hatalom kedvéért, mely természeténél fogva az országok autonómiája ellenében csak úgy tarthatná fenn magát, ha minden egyes nép jogait egyenként absorbeálja; mit annál biztosabban tehet, ha Magyarország önállását feladná; mert ekkor elveszett azon archimedesi pont, melyről a közös szabadság már annyiszor visszaállíttatott.

A mi szabadságunk tehát Ausztria többi népeinek is egyedüli biztosítéka; — mert a múlt történetében látjuk, hogy Ausztria sokáig kormányoztatott absolut módon—míg Magyarország alkotmányát elvezé; de hogy Ausztria szabad lett volna, míg Magyarország elnyomatott, erre példa még akkor sincs, midőn az elnyomás a németség nevében történt.

Szomszédaink a Lajthán túl is csak úgy lehetnek biztosítva, hogy az új octroyrozáson alapuló alkotmány meg fog tartatni náluk: ha a történeti jogokon alapuló alkotmány nálunk elismertetik.

Hogy hihetnék, miszerént a jelen uralkodó Ígéreteit megtartják utódai — ha a jelen uralkodó meg nem tartaná elődei ígéreteit?

Hogy hihetnék, hogy az egyszerű ígéretet megtartja az, ki a szerződést eltépi?

A márciusi alkotmány mindazon elveket magában foglalja, melyek a

februári pátensben találhatók, de c felett a miniszteri felelősségben oly biztosító kot nyújt, melyeket az újabb törvényekben hiúban keresünk.

Ezen alkotmány 5. § sa minden népfajok egyenjogúságát biztosítja, a 13. §-sa a császárt és utódait kötelezi az alkotmányra! eskületételre, a 17. §. minden oly szerződéseknek érvényességét, melyek a birodalomra új terheket rónak, a birodalmi gyűlés beleegyezésétől feltételezi, a 18. §. minden rendelkezés érvényességére egy felelős miniszter ellenjegyzését kívánja.

Hogy múlt ki, nem siratva senkitől, azon alkotmány, mely akkor Ausztria örökös törvényének hirdettetett, és mely Ausztria egyik felének annyi áldozatába került? azt tudja mindenki.

Mi lett a nemzetiségek egyenjogúságából, mi a terhek szabad megajánlásából, mi a felelős minisztériumból, azt tudjuk mi, s tudják Ausztria minden népei. Lehet-e tehát, hogy még most sem tanulták volna meg szomszédaink azt, hogy egy alkotmánynak, melyet a birodalom fele elfogadni nem akar, nem megszüntetése nehéz, hanem életbeléptetése lehetetlen.

Sokan a Lajthán túl azt hiszik, hogy Magyarország, midőn historieus jogainak fennállását követeli, kizárólag külsegedelemre számít.

Ebben csalatkoznak.

Mi mindenekfelett magunkra s jogunk szentségére számítunk. Tudjuk mi, hogy a diplomatia sokszor hasonlít a római néphez, mely a eircusokban a keresztyének harcát nézve a vadállatok ellen, szívesen tapsolt a győzelmes keresztyénnek, de nem segített neki, — és koszorúit mindég a győztesnek tartotta meg.

Azonban tudjuk mi azt is, hogy az 1861-diki diplomatia, nem a régi diplomatia többé, hogy a két nyugoti nagyhatalom dicsőséges kezdeményessége folytán a fejedelmi jogok tisztelete mellé a népjogok tisztelete is felvétetett. — Tudjuk azt, hogy a hol a jog az erővel párosul, és az erő a kitartással — ott a szabad népek kormányai nem tagadhatják meg sokáig a jog elismerését.

És ezért meg vagyok győződve, miszerént lehetetlen, hogy Európának minden alkotmányos állama át ne lássa azt, hogy erkölcsi erejének egész súlyával tartozik megakadályoztatni egy oly állapot visszaállítását, mely Ausztria alkotmányosságát lehetlenné tenné, és Európa békéjét okvetlen meg fogná zavarni.

De bírjuk bár az európai közvélemény erkölcsi támogatását megnyerni, vagy magunk maradunk e harcban: mi nem adhatjuk fel a köztünk és Ausztria uralkodója közt fennálló szerződést, nem az egy ezredévig fennállt alkotmányunkat, oly törvényekért, melyeket megváltoztatni a fejedelem önkényétől függ.

Nem adhatjuk fel alkotmányos önállásunkat, mert érezzük, hogy minden népnek meg van saját hivatása, melyet teljesítve, az emberiség közjólétét mozdítja elő. Midőn a török hatalom fenyegető a keresztyénséget s általa a civilisatio érdekeit, Magyarország volt Európa védfala.

Midőn később a protestantismussal együtt a nemzetek szabadsága is veszélyben forgott, ismét a szabadság oldalán találjuk a nagy részt katholikus Magyarországot. Szóval, bár hogy nevezték az emberiség haladásának eszméjét, keresztyénség, vallásszabadság, vagy alkotmányosság, nemzetünket mindég a haladás zászlója alatt találjuk. Ha sebeink vannak, ezen a csatatéren nyertük.

E feladat nem szűnt meg; az absolutismus tanai meg vannak törve elvileg, mindenütt; de ha annyi vereség után mégis oly sokszor térnek vissza, oka csak az, mert az emberek nem tudnak többé szolgák, de még nem tudnak szabadok lenni.

Az absolutismus elavult elvei helyett, bölcs és gyakorlati szabadságot teremteni a jelen kor feladata. E téren magyar hazánkra nagy szerep vár. E tekintetben Ausztria legközelebb múltja meggyőzhette Európát is, hogy reánk inkább van szükség, mint valaha.

Nemzetek nagyságát nem számok képezik, bölcseség a törvényhozás, bátorság a harctéren, ezek egy nagy nemzet ismertető jelei. E két tulajdon megvolt őseinkben s meg lesz bennünk is.

Nagy nemzetté kell tehát lennünk, — nem erőszakos annexiók, nem nagy követelések, hanem — ha úgy lehet magamat kifejeznem — belterjes működés által. — Ha sikerül megőriznünk a szabadság uralmát a világ ezen részén, úgy legyen bár csekély vagy nagy a hatáskör, melyben a nemzet a gondviselés által működni hivatva lesz, ha nem is a tér, de a nemzet nagy leend!

Ellenkezőleg azzal, mit némely elleneink elhitetni akarnak, mi nem a külsőségekben, de még nyelvűnkben sem keressük kizárólag nemzetiségünk biztosítékait; — nem mindezekhez ragaszkodunk mi, hanem azon eszmékhez, melyek nemzetiségünkkel összeforrtak annyira, hogy azokat {egymástól elválasztani nem lehet.

Nemzetiségünket fenn akarjuk tartani, mert c haza minden fiai a mi vezetésünk alatt lettek a· szabadság apostolaivá. — Nem az a mi dicsőségünk, hogy őseink elfoglalták és megtartották azon földet, melyet most Magyarországnak neveznek, hanem dicsőségünk az, hogy midőn annyi hatalmas nemzet nem tudta megőrizni szabadságát, — mi a legnehezebb viszonyok közt is — a szolgaság pusztájában egy oasist tartottunk fel, az alkotmányos élet számára. Hogy hosszú időkön keresztül az alkotmányosság menhelye, csak Európa két végén — Anglia és Magyarország volt. Érezzük tehát, hogy hűtlenek lennénk őseink emlékéhez, ha feladnók nemzeti önállásunkat, melyre nemes hivatásunk érzete és nemzetünk múltja egyiránt jogosít.

Mi tehát nem fogadhatunk cl semmi egyéb alapot, mint azt, mclyapragmatica sanctio értelmében a personal-unio erejénél fogva létezik, s a 1848-diki törvényekben gyakorlatilag újabban körnliratott.

Felhozatik ez ellen, hogy a 48-iki törvények teljes visszaállítása Ausztria nagyhatalmassági állásával meg nem egyeztethető. — Ha Ausztria nagyhatalmassága alatt Ausztria ereje értetik, s ezt én pedig máskép értelmezni nem tudom, úgy e kérdést két szempontból lehet megítélni: a történeti vagy az elméleti szempontból.

A történet azt mutatja, hogy sohasem volt Ausztria erősebb, mint midőn a dualismns fennállott; és sohasem volt gyengébb, mint mióta az erőszakkal megszüntetett. Ausztria nagyhatalmi állása akkor veszett el, midőn a nemzet idegen segítséggel győzetett le.

Ezen helyzet érzetében, mondá Schwarzenberg herceg amaz érdemtelenül hires szavakat: „a világ esudálkozni fog Ausztria hálátlansága felett.“—Ausztria hálátlan volt, de ez által csak hitelét veszité, anélkül, hogy erőt nyert volna; mert ama szomorú emlékű miniszter elfeledé, hogy a hálátlanság politikai erénye csak az erősnek szabad, de a gyengének vesztére van.

Világosnál két függetlenség veszett el — a magyar és az osztrák, — és amint együtt vesztek el, úgy csak együtt lehet azt visszaállítani. — Mit idegen segély elvett a birodalomtól, csak saját népei adhatják vissza.

Ami a kérdés elméleti oldalát illeti, senki sem fogja hinni azt; hogy Ausztriát kevésbé védené azon Magyarország, mely benne függetlenségének biz tosítékát látná, mind védhette azon Magyarország, mely alkotmánya visszaállítását csak akkor kezdte reményleni, midőn az ellenség ágyúi hirdették: hogy a szabadság közeledik.

Ausztria nagyhatalmassági állása tehát nem szenvedne a 48-diki törvények visszaállításával, hanem külpolitikája kényszerűig változnék. Ausztria védrendszere erősebb volna mint valaha, de Ausztria nem volna többé offensiv, hanem inkább defensiv hatalom, s itt a mi érdekünk egyszerre Ausztria és Európa érdeke is,

Ausztria érdeke, mert csak így várhatják az örökös tartományok is mi a trónbeszédben igértetik: a sereg rcductióját, s ez által a kiadások és bevételek jövendő egyensúlyozását; mert csak így remélhető, hogy a birodalom jövedelmei a birodalom felvirágzására, és nem csak egy óriási katona és hivatalsereg fenntartására fognak szenteltetni, csak így lehet, hogy valahára bekövetkezzék azon idő, midőn Ausztria népei is mint más boldogabb nemzetek, saját anyagi jólétükről fognak gondoskodhatni, ahelyett, hogy véröket oly ügyekért kénytelcníttetnének ontani, melyek Ausztria minden népe előtt idegenek és sokszor érdekeikkel ellenkeznek.

A dupla sas nem fogna lobogni Rómában, Toscanában, Hessenben és Holstcinban, hová talán a sereg dicsősége, de nem a népek boldogsága érdekében küldte azt az egységes császárságí kormány, hanem egy elviselhetetlen adó sem fogná csirájában elölni Ausztria népeinek fejlődését.

Ausztria defcnsiv állása egyszersmind európai érdek, mert a közbéke érdekében van, hogy megmaradjon mind az, mi legújabban egy új és természetes, — mert a népek jogain alapult — egyensúly érdekében történt.

Európa érdekében van egy alkotmányos Ausztria független Magyarországgal; mert csak ennek szabadelvű befolyása alatt oldhatná meg saját ügyeit s a keleti kérdést, oroszláni osztály és elnyomás nélkül.

Mondatik továbbá, hogy a 48-diki törvények visszaállítása ismét a 48-iki eseményeket vonná maga után. — Ezen állítást merőben tagadom.

Amint hiszem, hogy e hazának minden fia kész lenne vérét ontani a haza szabadságáért — ha oda kényszeríttetnék, — úgy bátran ki merem mondani, hogy a magyar nem forradalmi nép, és a végső ellenállásra csak úgy határozza el magát, ha lépésről lépésre reá kényszeríttetik, — mint ez 48-ban történt. — Nem szándékom a múltnak emlékét feleleveníteni, mert elvem, hogy politikában a szenvedély csak akadály, melyet az ész mellőzni rendel; hanem csak röviden említem a két tényt, mely a forradalom kezdetét és végét jellemzi.

Jclachich horvátországi bánná lett kinevezése egy nappal előzé meg a magyar minisztérium helybenhagyását — és a márciusi alkotmány kihirdetése,— mely az ország törvényes függetlenségét egy tollvonással szüntette meg, egy hónappal előzte meg a debreceni országgyűlés határozatát.

Egyébiránt a történelem feladata leend elfogulatlan ítéletet hozni azon események felett, melyek a 48-diki törvényeket szentesíték. Van azonban egy tény, melyet a história, bármi elferdítése dacára, sem fog tagadhatni soha; és ez az, hogy a forradalom kitörésének oka nem abban keresendő, miként a 48-diki törvények elfogadtattak, hanem abban, hogy meg nem tartattak. Igenis, a48-diki események maguk után vonták a 49-diki küzdelmeket, mint a megtámadás maga után vonja a védelmet — s mint a hódítási vágy a függetlenségi vágyat.

Az európai közvélemény előtt tehát nem hozhatja fel Ausztria azon érvet, hogy a 48-diki törvények visszaállítása a múltak ismétlését vonná maga után, mert azok sohasem voltak őszinte kísérlet tárgyai.

De annál inkább meg volt kisértve azon egységes császárságí rendszer, mely most ismét visszaállíttatni céloztatik. — Erről elmondhatjuk és cl kell mondanunk:

Ez azon rendszer és nem Magyarország elválási szándoka, mely a múltban szomorú, de reánk nézve dicső küzdelmet idézett elő.

Ez azon rendszer, mely Ausztria államadósságát háromszázezer millióig emelte.

Ez azon rendszer, mely Ausztriát a muszka cár lábaihoz terelte, és a 36,000,000 népességű monarchiát oly állásba helyezte, hogy egy félhivatalos röpirat azt alapjában képes megrázkódtatni. — Egyébiránt mi magyarok ezen rendszernek sokat, igen sokat köszönhetünk,

Ezen rendszer vas vesszeje szüntetett meg minden pártot, és egyesített vallás- s osztálykülönbség nélkül mindenkit e hazában az alkotmány zászlója alatt.

Ez győzte meg Ausztria örökös tartományait is — az alkotmányosság szükségéről; — mert átlátták, hogy a hatalom künn és bent, az egységes Ausztria nevében — pénzüket, vérüket és becsületüket áldozta fel a szabadság érdekei ellen.

Igaz — az emberiség egy törvénye, hogy azon eldöntő fordulópontok, melyekről a trón beszéd emlékszik, véres harcok tárgyai szoktak lenni, de e harc nálunk már három század óta tart. És még sem lenne elég?

Ne felejtsék el azok, kik a fejedelemnek ily tanácsokat adnak, hogy e haza egy fele a török — más fele osztrák kézben volt — sokszor és számos éveken keresztül, akkor Ausztria az egész német császárság haderejével rendelkezett, és még sem tudta keresztülvinni azt, mi jelen elhagyott állapotában, erőszakkal végrehajtani szándékoltatik.

A harc tehát már meg volt, és így a fejedelem s a nemzet feladata nem egyéb, mint eszközölni: hogy annyi vér hiába ne folyt, annyi szenvedés hiába ne türetett, s a múlt évek tapasztalata hiába el ne múlt légyen, s így alaptörvényül ismerni el azt, mi százados és legújabban megújított küzdelem tárgya volt.

A köztünk és az osztrák birodalom többi népei között fennálló kérdésnek két solutiója van:

Egy békés és biztos eredményű, mely a fennforgó anyagi kérdések méltányos megoldása mellett — a két rész szabadságát egyaránt biztosítja — a personal unió s a 48-diki törvények alapján.

Egy véres és kétes kimenetű, az összállam s a császárságí egység erőszakos végrehajtásának eszméjében.

A választás nem rajtunk van, de a felelősség sem.

Mi a nemzet felszólalásának formáját illeti, nem fogok azok cáfolásába bocsátkozni, melyek e részben felhozattak.

Rövid leszek, mert semmisem győzhet meg arról, hogy törvénysértés foglaltathatnék egy oly felírásban, mely e nemzet minden jogait követeli, de egyet sem ád fel, mert minden felhozott okok sem győzhettek meg arról, hogy a nemzet méltóságát sérthetnők meg akkor, midőn mi, a fegyvertelen Magyarország Ausztriának egész anyagi erejével szemben, csupán jogainkra támaszkodva, a fejedelem elébe azon feltételeket jelöljük ki, melyek mellett ismerhetjük el egyedül uralkodási jogának törvényességét. És ezért nem csak hogy a nemzet méltóságát nem láthatom sértve, hanem azt hiszem, hogy a jog és törvényesség zászlója sohasem volt magasabban emelve Európa előtt, mint ez feliratunkban jelenleg történik.

Csak egy kérdésre akarok felelni, mely itten tétetett. Mi történik a felirat után, ha jogaink csak egy része ismertetik el és egy része megtagadtatok? Az, hogy a bécsi kormány enged és alkuszik, mi pedig nem engedünk, mert nem engedhetünk.

Politikai pártok hasonlítanak a mágneshez, van egy oldaluk, melyik vonz, és egy mely eltaszít. — Az eddigi diskussiók eredménye konstatirozta azt, hogy köztünk nagyobb a vonzó, mint a taszító erő. Jobb volna tehát meddő formavitatkozások helyett, meggyőzni a világot és a hazát arról, hogy a felirat ama szavai mellett Magyarország a 48-iki törvényeket nem adhatja fel soha,— az összes nemzet mint egy ember áll! —És akkor, ha úgy tetszik a bécsi kormánynak — küldhetnek haza, mi pedig elmondhatjuk küldőinknek, midőn Magyarország függetlenségéről volt szó — egy képviselője sem adott különvéleményt.

Én tehát Deák Ferenc indítványát mind lényegében, mind formájára nézve pártolom.

2. A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1866. febr. 20.)

Egyik főoka annak, miért halmozódnak a politikai kérdések egymásra, a nélkül, hogy megoldásuk sikerüljön, abban keresendő, hogy az emberek inkább a kérdések részleteivel, mint az alapeszme megvitatásával foglalkoznak.

Én a történelem tanulmányozásából becsesebb tanulságot nem tudtam meríteni, mint hogy a legnagyobb erő és kitartás nem képes létesíteni, még kevésbé pedig állandósítani azt, a minek alapeszméje rósz, és azért, ha azt akarjuk, hogy a fejedelem jóakaratának s a nemzet megfelelő készségének üdvös eredménye lehessen — a főkérdés iránt kell tisztába jönnünk.

A nemzet azon kétoldalú szerződés alapján áll, melyet pragmatica sanctiónak neveznek.

Ő felsége is elfogadta azt.

A kiindulási pont tehát közös. Egyszersmind a legmagasabb trónbeszéd két dolgot kíván tőlünk: a birodalom hatalmi állásának fenntartását, és oly javaslatot, mely mellett a mi alkotmányunk és a birodalom másik felének alkotmányossága megférjen.

Melyik alapon lehet e két feltételt biztosabban elérni? Azon-e, melyből a februáriusi atkotmány indult ki, azaz a birodalmi egység alapján, vagy azon, mely a pragmatica sanctióbó1 folyik, tudniillik Magyarország közjogi és kormányzati önállósága alapján?

Ez a kérdés.

Én tehát kizárólagosan e kérdéssel akarok foglalkozni, annál is inkább, mert, mint Komárom igen nagy érdemű tisztelt képviselője igen helyesen mondotta: — a trónbeszédben említett egység eszméje csak eszköz, és — nem cél lehet.

Elméletileg véve e kérdést, és kizárólagosan osztrák szempontból indulva ki, nem tagadhatjuk, miszerént szebb — egyszerűbb azon eszme, mely a Habsburg dynastia alatt élő 36 millió különböző érdekű, különböző múltú és véralkatu népeket egy egységes és homogén államnak szeretné képzelni, mint Francia- vagy Spanyolországot.

Elméletileg szebb és egyszerűbb ezen eszme, mint minden ideal szebb, a valónál.

Ha tehát azon államférfiaknak, kik hivatva voltak a sors és a fejedelem bizodalma által a birodalomnak egy új és erős alapot keresni, az lett volna csupán feladatuk, hogy theoriában állapítsák meg, melyik volna a birodalom elméletileg egyszerűbb alakja — nem csodálkoznám, hogy theorcticus egyszerűség szempontjából a centralisált egységnek adtak elsőbbséget azon történeti alap felett, melyen a birodalom alakult, és századokon keresztül fennállott.

De ily kérdést nem így lehet elhatározni, mert nem az életerős viszonyokat lehet és kell egy elméleti formához, hanem a formát a jog és az élet követelményeihez alkalmazni.

E részben a történet legtisztábban mutatja, melyik az osztrák birodalom erősebb alapja, mert valahányszor kísérlet tétetett az államegység keresztülvitelére, akár alkotmányos elvek nevében történt legyen az; a birodalom ereje hanyatlásnak indult; és valahányszor megszüntetett a kísérlet, kölcsönös megnyug-

vás követte azt, mert a küzdő felek érzék, hogy a birodalom természetes alapját nyerte vissza.

Első Leopold küzdelme XIV. Lajos ellen, rendkívüli erömegfeszitése és számos szövetségesei dacára, néni vezetett a kívánt eredményhez, mert Magyarország beolvasztásának soha fel nem hagyott eszméje, erejének nagy részét folytonos igénybe vette.

VI. Károly a pragm. sanetió által Magyarország önállósága alapján biztosította az osztrák monarchia fennállását.

Mária Terézia azon csodálatos ihlettséggel, melyet a gondviselés ajándékoz néha nőknek, hogy a bajok orvoslását ösztönszerűleg feltalálják, midőn a státusférfiak tudománya megakad, a magyar királyi címet vevén fel, egész birodalmának sorsát a magyar nemzetre bízta, és az összes európai coalitiót döntötte meg.

II. József — máskép lángeszű fejedelem — Magyarország beolvasztását tűzte ki ismét célul.

Az eredmény az lőn, hogy megtörve a küzdelemben, és átlátván az eszme kercsztülvihetetlenségét, még halála előtt visszavonta minden, a birodalom egyesítésére kiadott rendeletéit. De a belső küzdelmekkel elfoglalt birodalom a külföldön hatását veszté, s a német-alföldi tartományok Ausztriától rövid időn elestek.

Leopold bölcs kormánya alatt az 1790 iki törvények hozattak, melyekben világosan foglaltatik nagy része annak, mit később a 48 iki törvények az előre haladott korszellem értelmében formuláztak.

A birodalom az 1780-ki forradalom nehéz idejét megrázkódtatás nélkül élte át, és bizonyosan nagy lendületet vett volna a monarchia ereje, ha c törvé nyék életbe is léptetnek.

Nem szándékom állítani, hogy a fent érintett események kizárólagos oka Magyarország iránt követett ferde politikában rejlik; azonban bátran merem álli tani, hogy az események ezen feltűnő következetességét nem lehet csupán vak esélyekben feltalálni. Van ezeknek természetesebb magyarázatuk, mely abból áll: hogy a birodalom mindkét része nagyobb erélyt képes kifejteni, mint csak egymagában, vagyis: bőgj valahányszor Magyarország mint nemzet volt a fejedelem tetteiben érdekelve, roppant erőt fejtett ki; valahányszor nemzeti önállása háttérbe szorittatott, holt súly gyanánt vonatott Ausztria által.

Mióta az osztrák monarchia jelenlegi újabb formájában fennáll, két nagy dolgot vitt keresztül győzedelmesen: Európa védelmét az akkori legnagyobb katonai hatalom — a török birodalom ellen, és az osztrák birodalom fenntartását szemben a legnagyobb európai coalitióval, mely az ideig létezett, és melynek élén Európa első hadvezére állott Nagy Fridiik személyében. Mindkettőben Magyarország mint individuum volt érdekelve.

A mit a régibb történet mutat, bizonyítja az újabb is.

Ha van eset, mely bebizonyítja, hogy az osztrák monarchia csak úgy felelhet meg hivatásának, ha Magyarország saját önállásának érdekei által van a birodalom hatalmi állásához csatolva, úgy az azon helyzetben található, melyet Ausztria a keleti háborúban elfoglalt.

Ha ekkor az összbirodalom Magyarországra, melynek legfontosabb érdekei voltak kérdésben, egész biztonsággal tamaszkodhatik, egy határozott vétó elégséges lett volna a háborút lehetetlenné tenni; mert, mint mindenki tudja, Erdély strategikus helyzete olyan, mely a lehetetlenségek sorába teszi azt, hogy egy muszka sereg a Dunán keresztül Törökország belseje felé haladhasson, egy sereget hagyván Erdély hegyei között, mely minden percben elvághatja összeköttetéseitől.

Dacára ennek, az orosz cár megkezdette a háborút, mert nem tarthatott attól, hogy Ausztria, melynek elég dolga volt a birodalom egyik felét a másikkal

letartani, — határozottan a nyugati hatalmakhoz csatlakozhassák, és a fenyegetésen túl mehessen. — És nem csalatkozott.

Az osztrák monarchia 424 milliót költött csupán fegyveres demonstratióra, hogy imposans állásba helyezze magát.

Oly összeg ez, mely elégséges lett volna az egész birodalom minden részét vasút és csatornahálózattal ellátni.

És mi lett az eredménye?!

E harcban a keleti kérdés nem lett megoldva, mert a mint Ausztria strategikus fekvése a háború megkezdését megakadályozhatta volna, úgy kétértelmű állása annak eredményét tette lehete lenné. De ha a kérdés megoldása elhalasztatutt — az államok nyertek hatalmi sorozatot. E harcban minden hatalom nőtt, még a legyőzött is, csak Ausztria nem.

Franciaország, mely annyi belviszály és kormányváltozás következtében — befolyásának nagy részét elveszíté — nagy befolyást és dicsőséget aratott. Fejedelme, ki nem rég emelkedett az uralkodók sorába, az európai politika irányadójává lett.

Anglia kisebb mértékben, de mégis osztozott szövetségese dicsőségében. Piemont az olasz királyságnak vetette meg alapját részvéte által.

Mit nyert Ausztria újabb adósságokon kívül, világosan mutatja azon körülmény, hogy azóta közel határai mellett minden hatalomnak van befolyása, csak az osztrák birodalomnak nem!

Itt, ha valahol, a Bach kormány beolvasztási kísérlete s a keleti háború kezdete és eredménye között világos az összeköttetés, de ha nem volna eléggé világos, megdönthetlcnül bizonyítja az összeköttetést és annak természetét ama híres párbeszéd, melyben Miklós cár az angol követnek azt mondá:

„Midőn én önnek az én nevemben beszéltem, vegye azt úgy, mintha Ausztria nevében is szólottam volna.“

Legújabb időkben egy szomszéd nép, melyet a gondviselés látszott Ausztria és Magyarország határai mellett mintegy elnyújtani, hogy a szláv foglalási eszméknek legalább némi gátul szolgáljon, — Ausztria szemei előtt és akarata ellen vérzett cl.

Az európai közvélemény általános indignatiójával szemben, melyet majdnem minden hatalom nyilatkozata támogatott, habozott a muszka absolutismus is, és egy diplomaticus jegyzékben már némileg beismerte, hogy az 1815-diki szerződések aláíróinak joguk van az c szerződésekben megígért autonómia helyreállítását követelni.

Ekkor volt egy perc, midőn Lengyelország autonomicus fennállását — bizonyos határok között legalább — Ausztria egy határozott fellépése megmenthette volna.

Nem harc kellett ehhez, csak határozott erkölcsi fellépés, — mert az egész civilisált Európa állt Ausztiia háta mögött. De az ekkori kormány mással volt elfoglalva.

A februári pátens alkotója épen ígéreteket tett a bírod, tanács üléseiben, miszerént van reménysége, hogy nehány éves contumacirozás után a magyarok a bírod, tanácsban elfdglalandják üresen maradt székeiket.

A nyugati hatalmak nem támogatván azon kormány által, melynek feladata lett volna az összes európai államok által kimondott vétót morális erejével érvényre emelni, természetesen elhagyták azon ügyet, mely európai kérdés is volt ugyan, de mindenekelőtt osztrák és magyar kérdés volt, mert csak Lengyelország autonomicus létezése állíthatja meg a panslavismus eszméinek veszedelmét.

Ha van, mi minket vigasztalhat a felett, hogy annyi drága évet vesztettünk nemzetünk életéből, ez az: hogy mint nemzet nem vettünk részt oly politikában, mely erkölcsi tekintetben bűn, politikai tekintetben hiba volt.

Nem szeretnék félreértetni — nem szeretném, hogy bárki azt mondhassa, hogy mi — kalandor és propagandalis politika által akarnánk compromittálni a békét, melyre minden államnak, de ezek közt első sorban Ausztriának szüksége van.

A birodalom népeinek anyagi állapota azon szerencsétlen rendszer által, mely feladatául tűzte ki a birodalom egyik felének a másik általi meghódítását, oly szomorú állapotban van, hogy semmire sem lehet inkább s züksége, mint egy tartós béke jótékony hatására, de békés politikát csak bensőleg erős állam biztosíthat. — Hogy tehát ezt tehesse, kell a birodalomnak oly erős belső alapra állíttatnia, hogy a békét, melyre szüksége van. ne kellessék koldulnia, hanem azt parancsolnia lehessen.

Mint a keleti háborúból merített példa mutatja, ezt fegyveres demonstratiók által elérni nem lehet. A fegyveres demonstratióknak azon gyenge oldaluk van, hogy mindig sokba kerülnek, és ritkán felelnek meg feladatuknak, mert az ellenfél előtt nem marad titok, hogy sokszor nincs egyéb célúk, mint a háború lehetetlenségét eltakarni.

Alig van egy állam, mely alkatrészei és geograficus helyzeténél fogva annyi és oly fontos európai kérdésekben legyen érdekelve — mint az osztrák birodalom. Ausztria nem húzhatja ki magát azon szükség alól, hogy bizonyos kérdésekre nézve befolyást ne gyakoroljon. Ha ezen befolyást nem gyakorolhatja máskép, mint seregének folytonos felállítása és mozgóvá tétele által, akkor anyagilag tönkre kell mennie, mielőtt csak egy részét oldhatta volna meg azon kérdéseknek, melyek megoldásához járulni hivatva van.

Felcserélt szerepekkel nem lehet sem erős, sem olcsó kormány, — hol, mint ez a februáriusi kormány alatt történt, az alkotmányminiszter hódítani akar, a külügy ministernek minden áron alkudnia kell, — a pénzügyminiszternek pedig bajos a kettő között az állása; — de tökéletesen lehetetlen lesz, ha midőn az egyik künn kénytelen fenyegetni, sőt talán hódítani, a másik jó kedvéből otthon akar fenyegetni és hódítani.

Én tehát azt állítom, hogy a befolyást Kifelé, és ezáltal a békét nem lehet csupán csak a seregek száma által biztosítani bármely államnak sem, még inkább kell kétségbe hoznom, hogy azt Ausztria tehesse.

1- ör, mert több kérdésben van érdekelve, mint bármely más állam,

2- or, mert financiái roszabbak, mint bármely más államé.

Ausztria hatalmi állását tehát ott kell keresni, hol azt, a történet bizonysága szerént, legolcsóbban és legbiztosabban találta mindenkor: oly belszerkezetben^ mely a két rész hazafiságában és érdekeltségében találja támaszát.

Mondjuk ki őszintén, az osztrák birodalom nem az többé, a minek lennie kellene; — már egy idő óta nem töltötte be azon helyet, melyet az európai egyensúly, az európai polgárisodás érdekében betöltetnie kellett volna, mert egy szerencsétlen theoria kedvéért eltért a birodalom valódi céljától, mely egészen más, magasabb, szebb és nagyobb, mint az, hogy a birodalom egyik fele a másiknak feláldoztassék.

Nem akarom én az úgynevezett centralista iskol ának jóhiszeműségét kétségbe venni, de államférfiul belátásukról a legszomorubb fogalmaim vannak. Meg vagyok győződve, hogy a februáriusi pátens alkotója mai napig sem tudja, mily országok felett kormányozott, — nem tudja, mily erők azok, melyektől — nem kétlem, akaratlanul készült megfosztani a dynastiát és az Összbirodalmat; nem tudja, hogy szerencsétlen tbeoriája kedvéért egy harmadrendű állammá tette azon birodalmat, melynek irányadónak lehetne és kellene lennie Európa ezen részében.

Meg vagyok győződve, hogy ő, ki a német párt vezérének neveztetik, még most sem tudja, hogy a februáriusi alkotmánynak nem az volt a főhibája,

hogy Magyarország jogainak eljátszását állítá fel (e jogokat eléggé megvédte e nemzet minden osztályainak hű ragaszkodása), hanem az, hogy az összbirodalmat fosztotta meg egyik legerősebb támaszától, midőn a birodalmi egység eszméjében oly alapot állított fel, mely a német-magyar elemek egyetértését tette lehetetlenné.

Mindezt nem tudhatta, mert máskép lehetetlen, hogy a fejedelem érdekét, ki hatalmát ruházta reá — hogy a németség érdekét, melynek nevében szeretett szólani — egy gyermekes theoriának áldozta volna fel.

Az ily eljárást csak teljes tudatlanság mentheti fel a positiv bűn vádja alól. En nem tagadom meg e felmentést.

Annyit azonban ki kell jelentenem, hogy azok, kik annyi tapasztalás után is készek voltak vagy volnának megújítani a februáriusi alkotmány eszméjét, még theoretikus értelemben sem lehetnek büszkék a conceptió nagyságára, mert nem magasról szedik azt, hanem a földről veszik fel, hová már annyi illetékes kezek elejtették, meggyőződvén annak értéktelenségéről.

Ennyi tapasztalás után bátran mondhatjuk, hogy Magyarország beolvasztása nem dicső eszmény többé, hanem egy tentatio, melynek minden középszerű államférfin engedett, és az érdem nem abban áll: újra felkeresni, hanem kikerülni azon szerencsétlen kísérletet, melynek Ausztria annyiszor áldozta fel már szabadságát, hatalmát és valódi hivatását.

E kísérletek bevégezetteknek mutatkoznak, de még vannak, kik folytatni hajlandók volnának, ha a fejedelmi akarat nem akadályozza. És ezért nem elég, de nem is szükséges, hogy ezen eszme fejedelmi parancs által legyen felfüggesztve, — annak saját absurditása által kell elesnie.

A mi a közös érdekek kiegyenlítését illeti, a fejedelem a pragmatica sanctiót ismervén el kiindulási pontul, királyi bölcsessége által szabaddá tette az utat, mely az egységhez vezet. De mint a birodalom másik felének is alkotmányos fejedelme, többet nem tehetett.

Az eredmény a felektől függ.

Itt már a másik félhez kell fordulnunk.

Lehet-e az osztrák monarchia szabad állam, anyagilag lehet-e még gyarapulnia, viszszaléphet-e még azon hatalmak sorába, melyek a világ és a polgárisodás sorsára nemcsak katonáik, hanem erkölcsi súlyúk által nagy befolyást gyakorolhatnak, mindez attól függ, lehet-e oly megoldást találni, melyben mindkét fél megnyugvását találhassa?

Ha Ausztaia fennállhatására kormányzati és törvényhozási egység szükséges akár most, akár a jövőben — úgy az egység — az én nézetem szerént legalább, határozottan lehetetlen. <

Ha ellenkezőleg kiviláglik,miszerént ahoz,hogy az összbirodalom szabad, erős és nagyhatalom legyen, nemcsak nem szükséges, hogy Magyarország állami önállása feláldoztassék, sőt ellenkezőleg az derül ki, hogy a birodalom csak úgy lehet szabad, erős és nagyhatalom, ha Magyarország teljes jogi önállóságát saját állandó elvéül tűzi ki.

Akkor a megoldás magától folyik, kényszerű és gyakorlatilag így formulázza magát: a történeti szövetség folytatása alkotmányos formákban a közös uralkodó, a közös szabadság, a közös hatalom megvédésére.

Nekünk, kik nem adhatjuk fel önállóságunkat, nem lehet kívánatosabb feladatunk, mint ezt bebizonyítani. Annál is inkább:

Mert mindaddig, míg a birodalom másik felében sokaknál felmarad azon eszme, hogy az elérendő cél a birodalom kormányzati és törvényhozási egysége, legőszintébb hajlam és legnagyobb concessiók mellett sem létesülhet az egyesség: mert vagy Magyarország önállóságának, vagy az osztrák szabadságnak kell áldozatul esnie.

Magyarországban nincs, ki az elsőt, és reménylem alig van, ki a másodikat kész volna feláldozni.

Én részemről majdnem egyiránt nagy szerencsétlenségnek tartanám, ha a kettő között választanunk kellene.

Ha az osztrák birodalom másik fele előbb alkotmányos nem volt, nem a mi hibánk.

Századokon keresztül tartottuk fel az alkotmányos elvek uralmát közel szomszédjokban, midőn annak az európai szárazföldön más menhelye nem volt. De hogy most, midőn valahára nekik is kedvök jött ahhoz — azt nekünk fel kellessék áldoznunk, ez az, mit átlátni nem tudok.

Vannak nemzetek,melyeknek fennállására elegendő, ha saját fajuk és nyelvök érdekét tűzik ki kizárólagos végcélul. Minket a gondviselés talán azért nem engedett számosabbaknak lennünk, mert a világ ezen részén kell hogy legyen egy nép, mely csak úgy tarthatja fel magát, ha és inig az emberiség legszentebb érdekeiért küzd.

Hogy ellenezhetné tehát Magyarország Ausztria alkotmányosságát, midőn történeti küzdelmeink főoka épen az volt, hogy az alkolmányos Magyarország nem fért meg az absolut birodalomban, hogy a közös fejedelem a legjobb szándék mellett sem kívánhatta kifejleszteni, növelni, őszintén ápolni a birodalom egyik felében azt, mi a másik felében nem létezett, és mit attól távol akart tartani.

Magyarország hivatása a gyakorlati alkotmányosság eszméjét saját hazájában létesítve, azt határain túl is terjeszteni, ott is, hová a német polgárosodás eszméi csak az ő közvetítése mellett terjedhetnek, de épen mert ez hivatása, nem mondhat le nemzeti önállásáról.

Van tehát egy eset, de csak egyetlen egy, melyben velem együtt igen sok magyar kész volna, habár vérző szívvel, a közös érdekek alkotmányos tárgyalását feláldozni — és ez az — ha a birodalom másik fele a közös szabadságok gyakorlatában oly formákhoz ragaszkodnék, melyek Magyarország közjogi önállásával meg nem egyeztethetők.

És ezért minket az alkotmányosság eszméi iránt hűtlenséggel csak azok vádolhatnának,kik nem tudják,hogy minden népnek, melynek önérzete és hivatása vagyon, első kötelessége, magát és intézményeit megóvni idegen befolyás alól — és hegyennek minden egyéb tekintetet alá kell rendelnie.

A hollandiak nemzedékek szorgalmával a világ minden részeiből hazahozott kincseket gyűjtöttek, hazájukban milliókat költöttek kertjeikre, virágaikra, — legfőbb erejük anyagi gazdagságukban volt — és mégis, midőn 50 éves harcot folytattak a spanyol absolut uralma ellen, mely alkotmányukat akarta megszüntetni, ismételve a tenger árjai alá helyezték virágzó tartományaikat, mert érezték, hogy a tenger árjai lefolynak — de az idegen uralom marad.

Ha a közös szabadságokat csak nemzeti önállásunk árán lehetne megvásárolni, mi is azt mondanánk: az absolutismus, mint a víz, lefolyik, de az egyszer elvesztett önállóság nem jön többé vissza.

A szabadság tehát, mely a birodalom valódi érdekében van, mely biztosít és el nem nyom, melyre az összbirodalomnak szüksége van, nem fog Magyarország ténye által elveszni.

De alkotmányos jogaink gyakorlatának önállóságát nem tudnánk feláldozni, még akkor sem, ha a birodalom jólétére szükséges volna, mert ez meghaladná azon alapszerződés kötelezettségét, melyen a birodalom alakult; — még kevésbé áldozhatjuk fel azt egy theoriának, mely nemcsak a birodalom érdekében nincs, de a dynastia, a népek, és a mi érdekünkkel egyenesen ellenkezik.

Összevonva a mondottakat, Ausztria a pragmatika sanctió alapján alakult, s a legnehezobb viszonyok közt nemcsak fenntartotta magát; de nagy európai befolyást gyakorolt.

Minden kísérlet, mely ezen szerződési alap ellenében Magyarország beolvasztására, az államegység keresztülvitelére történt; — történt légyen az akár az absolutismus,akár a szabadság nevében,csak a birodalom erejét csökkenté, s anyagi és erkölcsi bajainak lett okozója.

Ebből az következik, hogy Ausztria kivételes állam, mely az egység által nem lehet erős, hanem csak tehetetlen.

Hogy Ausztriának választania kell érdekegység és kormányzati egység között — egység és egység között.

Ezt annyi tapasztalás bizonyítja be, — az egységi eszme ép oly kevéssé lehet osztrák, mint magyar érdek, —és ezért ismételve a mondottakat: mi oly alkotmányt akarunk a birodalom két részében, mely egymásnak biztosítéka legyen, és nem oly rendszert, mely a birodalom egyik télének alkotmányát a másiknak áldozza fel.

Mi oly állapotot óhajtunk, mely *a* birodalom minden népeinek hazafiságában találja támaszát, és nem olyat, mely ezzel egyenes ellentétben álljon.

Mi oly rendszert óhajtunk,mely az összbirodalmat nagygyá és hatalmassá tegye alkotó részeinek érdekeltsége által, és nem olyat, mely — mielőtt sikerülhetne — a birodalmat tönkre tenné anyagilag és erkölcsileg — és ha sikerülne — legjobb esetben egy Irhont csinálna a birodalom egyik feléből.

Ausztria nem az, a minek lennie kellene, nem alkotmányos állam még, — és nem nagyhatalom többé.

Mi annak akarjuk tenni, a mindek lennie kellene, óhajtjuk, hogy nagy, hatalmas és alkotmányos legyen — de egy feltétel alatt, hogy ha terheiben osztozunk, dicsőségében is osztozhassunk, és pedig a pragmatica sanetió alapján, mint közjogi ag önálló állam, és nem mint beolvasztott vagy beolvasztandó tartomány, mert lem lehet, hogy Magyarország, mely annyi erőt ád és annyi terhet visel, mint n kevés európai önálló állam, egy theoria kedvéért egy név nélküli tartománynyá törpíttessék.

Ezt kívánja a szerződésen alapuló positiv jog, ezt kívánja a méltányosság, ezt kívánja a dynastia, birodalom és Európa érdeke.

Szűnjenek meg tehát Lajtán túli testvéreink egy szerencsétlen theoriához ragaszkodni,és mi — mint a felirat kijelenti — formulázni fogunk oly feltételeket, melyek mellett a mi önállóságunk az ő alkotmányosságukkal,és mindkettő a birodalom hatalmi állásával megférhessen. — De kettőt ne követeljenek tőlünk: azt, hogy a Lajthán túli tartományok belső kérdését mi döntsük el, és azt, hogy mi, mint magyarok, öngyilkosságot kövessünk el, hogy majd velők együtt mint osztrákok, támadhassunk fel.

TREFORT ÁGOSTON.

Született 1817. Homonnán. Zemplénmegyében. A pesti egyetemen végezvén a jogi tanfolyamot, 1836-ban Európa nagy részét beutazta. A Széchenyi által támasztott új irány, mely a nemzeti erő egy részét a nemzetgazdászati téren való működésre igyekezett terelni, öt is vonzotta, s az irodalom és gyakorlati élet terén Trefort Ágoston csakhamar szép jeleit adá tanulmánynyal párosult tehetségének.

1843/4-ben városi követként vett részt az országgyűlésben, s ezen a kereskedelmi bizottmány munkálataiban. 1848-ban alstátustitkár volt a magyar kereskedelmi minisztériumban, és Pest város képviselője az országgyűlésen.

A minisztérium lemondása után egy ideig ő vezette az ügyeket. A forradalom után falura vonulva élt tanulmányainak, míg 1861-dik év öt is előszólítá magányából. 1861-ben ügy, mint a jelen $186^{5}/_{G}$-diki országgyűlésen, Trefort a Deákpárt legkitűnőbb tagjai közt méltó helyet foglal.

Tartalmas beszédei mély tudományos képzettséget, s meleg hazaszeretettel párosult politikai higgadtságot mutatnak.

1. A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861 máj. 22.)

Tisztelt ház! Ha annyi jeles előadások után, a tisztelt ház becses idejét s türelmét igénybe venni bátorkodom, nem teszem azt szónoki viszketegből, hanem azon meggyőződésnél fogva, miszerént ez alkalommal minél több képviselőnek nyilatkozni kell, hogy ismerjen bennünket az ország s ismerje cselekvéseink indokait.

Bocsánatot kérek pedig, ha felszólalásom kiinduló pontjául egy a tárgytól talán távol fekvő eszmét használok — a a státus-mindenhatóság eszméjét. — Ezen eszme kntforrása legnagyobbrészt a politikai bajoknak a continensen, mert ezen eszméből fejlődött ki azon nézet, miszerént az administratiónak mindenbe avatkozni kell akként, hogy az az embert születésénél megragadja, és a sírig üldözi, magáról azt tartván, hogy ő az egyedüli üdvözítő, — sola administrate salvifiea.

E tan apostolai szent István koronája országaiban irgalmatlanul experimentáltak, s nehéz meghatározni, váljon e műtéteknél az erkölcsi- s jogérzet hiánya, vagy pedig a politikai ügyetlenség vitte-e a főszerepet. De miután ezen urak anyagi és igen csekély szellemi készletük elfogyott — az európai eonjuncturák s a birodalmi pénzzavarok nyomása alatt jelentek meg az októberi rendeletek, melyek folytán a megyék szervezték magukat, nem e rendeletek, hanem az 1848-diki törvények szerént.

A főindok a szervezésre vala, hogy az országnak út nyittassák, melyen az ország abnormis s törvénytelen helyzetéből, normális s törvényes helyzetbe átmehessen — mi természetesen csak az országgyűlés összehívása által lehetséges, s azért az ország október óta folyvást az országgyűlés összehívását sürgette, kívánván, hogy az országgyűlésnek sikere s eredménye legyen.

De itt azon sajátságos tüneményre akadunk, hogy azon tényezők, melyek a kormánynak egy német képezik jelenleg hazánkban, mert törvényes, sőt rendes kormányról szó sincsen, én azt legalább nem tudom látni sem azon helytartótanácsban, mely a Bacbrendszert magyar nyelven folytatja, sem az udvari kancel- ‘ láriában, sem azon bécsi belügyminiszterben, kit talán csak azért kereszteltek át államminiszternek, hogy Magyarország ellen államcsinyokat forraljon, s ki még folyvást a magyar ügyekbe avatkozik, — sajátságos, hogy ezen tényezők épen akkor, midőn az országot állítólag törvényes állapotba átvezetni akarják, s e célra az országgyűlést összehívták, törvényeink sértésében valódi virtuositást fejtettek ki.

Nem akarok ez ízben másról szólani, mint azon elmulasztásról, miszerént sem Erdély, sem Horvát, sem Tótország, sem a végvidékek, sem Fiume az országgyűlésre nem hívattak meg — minek következtében nem léteznek azon feltételek, melyek alatt az országgyűlés törvényalkotásra képesítve volna.

E helyzetből önként következik azon kötelességünk: miszerént mindent elkövessünk, hogy Erdély, Horvát s Tótország, a végvidékek s Fiume meghívás-

sanak, mert törvényhozásunk kiegészítése és egysége azzal szoros kapcsolatban álló integritása az országnak azon tér, hol semmi transactiónak helye nincsen, mert gyengeség e téren, — s nemcsak azon törvényes alap, melyen eddig állottunk össze fog roskadni, hanem Magyarország jövője is cl lesz játszva.

Magyarország integritása oly fontos iigy, hogy midőn itt saját érdekünket védjük, védünk egyszersmind egy dynastieus s egy európai érdeket; mert bármi szép ábrándokban éljenek a bécsi miniszterek azon veszélyek közepett, melyek az ausztriai birodalmat nem a keletről, hanem a nyugotról érhetik — Magyarország integritása a dynastiára életkérdés, mert bármi sors éri a birodalmat, a dynastiának Magyarországon még mindég igen tekintélyes birodalma maradhat, ha bennünket magától végképen eltaszitani nem akar; mi azon politikának, mely május 1-én Bécsben hirdettetett, igen könnyen sikerülhet; maradhatna pedig a dynastiának Magyarországon oly birodalma, melyre támaszkodni lehet; mert mindég igaz marad azon francia mondat, hogy esak arra lehet támaszkodni, mi ellenállani tud.

De mondám, hogy Magyarország integritása európai érdek, mert bizonyos eventualitások esetére, Európa délkeleti részein nem fog hézag támadni az európai státusrendszerben, míg Magyarország integritása maga épségében marad, s az átmenet egy birodalom alakulása és egy régi birodalom eloszlása alkalmával, zavar nélkül fog történhetni; mert készen fog állani a magyar állam, mely az eloszlott régi állam helyét fogja pótolni.

Ne tegyünk tehát oly lépéseket, melyek Magyarország integritását veszélyeztethetik, ne hagyjuk ki számításunkból ezen tényezőt, mely jelenleg e kérdés kulcsát bírja — értem a tényleges hatalmat — a tényleges fejedelmet.

Magyarország integritásáról szólva, lehetetlen nem érintenem a nemzetiségek kérdését.

A horvát nemzet saját területtel s történeti jogokkal bír — én e jogait s bármely jogait tisztelem; ezen országgyűlésnek azonban Horvátország irányában is, az 1848-diki törvényekhez ragaszkodni kell, míg c törvények alkotmányos úton megváltoztatva nem lesznek.

Kötelességünk azonban már most kimondani, hogy mihelyt az országgyűlés törvényalkotásra képesítve lesz, mi a horvátokkal a fennforgó differentiákat kiegyenlíteni kívánjuk, anélkül azonban, hogy a magyar korona integritását csonkítsuk.

Én a horvát nemzetiség, nyelv s irodalom fejlődését őszintén óhajtom, mert a szláv népek szellemi fejlődése a szabadság érdekében fekszik, s mert ez Európában az absolutismust utolsó menekvő helyén is meg fogja törni; maga idején csak azt fogom követelni, hogy ezen új, köztünk s a horvátok közt megállapítandó jogviszony akként formuláztassek, hogy a súrlódás, tehát az enyészet magvát magában ne hordja.

Mi a többi Magyarország területén élő népfajokat illeti — én azok fejlődését nemzetiségi irányban nem akarom akadályoztatni, mert a nemzetiségek elnyomatása, valamint a szabadsággal össze nem fér, úgy rósz és eéltévesztö politika.

Szerbek, románok, németek, szlávok, ruthének vigyék saját municipális ügyeiket saját nyelvűkön, használják az iskolában azon nyelvet, mely nekik tetszik. — Én a nemzetiségek benső kifejlődését úgy kívánom tiszteletben tartani, mint a vallást, mibe avatkozni a státusnak joga nincsen.

De e külön nemzetiségeknek teendő concessiókat, csak a jogegyenlőség alapján lehet tenni, s valamint a vallások közt nem lehetnek privilegiális vallások, úgy a nemzetiségek közt sem lehetnek Magyarország területén privilegiális nemzetiségek.

Én a nemzetiség kérdésének egész nyomatékát korunk politikájára elis-

merem, annyira, hogy hittem, hogy e mozgalom a régi politikai traditióknak véget fog vetni, új közjogot fog alapítani, s új korszakot a történetben nyitni; s azért hiszem, hogy Olaszország, melyről nem rég mondatott, hogy egy csak geographicus fogalom, s mely a római birodalom eloszlása óta eldarabolva s idegenek által elnyomatva volt — nem sokára egy nagy státust a nemzetiség alapján fog képezni; s Rómát s Velencét is magába fogja olvasztani, én a nemzetiségek jövőjében annyira bizom, hogy nem kétlem, miszerént a németek is egy nemzeti testté össze fognak olvadni, s az ausztriai birodalom német tartományait magukkal fogják ragadni, s végre az európai politikában el fogják foglalni azon helyet, mely őket nagyságok s műveltségüknél fogva illeti.

Oly területeken azonban, hol vegyes a népesség, ott tisztán nemzetiségi szempontok szerént státusok soha nem fognak alakulni, mert ily eljárás Európát oly zavarba vinné, minőben az a VIII. s IX. században sinlődött, mert nincsen állam Európában, Angliát s Franciaországot sem véve ki, mely mostani alapját megtartaná; reménylem tehát, hogy Magyarországon is a történeti előzmények, a geographicus helyzet, s már magokban a külön nemzetiségekben rejlő practicus momentumok a felsőbbséget nyerendik, s azon beteges hajlam: miszerént minden külön népfaj, külön területet követel, s mint egy különállamot képezni akar, mint sok átmenő szellemi betegség el fog tűnni, s Magyarország a magyar állam, Hungária meg fog maradni; mert e nemzetiségek iránt igazságos tudván lenni, nem lesz alapítva a nemzetiségekre, hanem meg fog felelni a politikai szükségnek mint fejlődménye a történetnek.

De ha mi Erdély, Horvát, Tótország, a végvidékek s Fiume az országgyűlésre való meghívása nélkül, nem vagyunk képesek törvényalkotásra, nem fogunk sikerrel működhetni, míg magyar felelős minisztériumunk nem lesz; mert rendes parlamentáris eljárás, parlamenti kormány nélkül lehetetlen.

A felelős minisztérium az alkotmányosság első feltétele, anélkül az alkotmány holt betű, anélkül bennünket mindég Bécsből idegen befolyások alatt fognak kormányozni.

Én a felelős minisztériumot a municipális rendszerrel összeférhetőnek hiszem s óhajtom; mert e rendszerben is szabadságunk egyik garantiáját látom, s e téren, ha idején lenne, a vitát bárkivel elfogadnám.

Ha a felelős minisztérium szükségén valaha kételkedtem volna, alkalmam volt arról meggyőződni október 20-ka óta, sőt az országgyűlést megelőző napokban, mert oly zavar, minőben az ország október 20-ka óta sinlődik, főleg miután most az országgyűlésen kívül kivetett adót is katonai erővel hajtják be, s minőt itten april 2. és 3-ka közt láttunk, csak ott lehetséges, hol collegiumok kormányoznak, s felelős minisztérium nincs.

Én tehát az 1848-diki III. törvénycikktől, mely egyébiránt nem is új, hanem csak az 1790. törvénycikknek explanatiója, valamint ez a sanctio pragmaticának kifolyása, soha sem fogok elállani, s midőn a törvénycikkhez szorosan ragaszkodom, nincs szándékom e cikket bármiben csonkítani, s a pénz s hadügyről lemondani, mert Magyarország önállásának biztosítéka épen abban fekszik; én tehát a fennforgó differentiák kiegyenlítését csak úgy óhajtom, ha az ország saját pénz s badügye felett rendelkezhetik, — nem fognék pedig a hadügy s pénzügyről lemondani, abstrahalva minden törvényes tekintetekről, már azért sem, mert meg vagyok győződve, hogy mi Budapesten ez ügyeket jobban fogjuk kezelni, mint azon bécsi bureaucraták, kik a birodalom pénzügyét végpusztuláshoz vezették s a kitűnő ausztriai sereget akként desorganisálták, hogy 1859-ben minden vitézsége dacára, egy csatát a másik után veszte.

Magyarország s a birodalom többi részei közt nem létezik semmi más jogi kapocs, mint a közös fejedelem személye, a personalis unió.

E viszonyt már azért sem szabad megváltoztatnunk, mert az örökös tar-

tományok az 1815-diki szerződések szerént a német szövetséghez tartoznak, s bizonyos eventual! tások esetére ismét Frankfurtba a német parlamentbe követeket fognak küldeni.

De nem lehet e viszonyt megváltoztatni; s az által, hogy Magyarország a birodalmi tanácsban részt venne, a personális unióból reális uniót alakítani, mert azon politika, mely a birodalmat az egység alapján szervezni akarta — inpracticus politika, mely sikerhez nem vezethet.

Tekintsünk a múltra: míg az ausztriai birodalom, természetes dualisticus alapján szervezve volt — az ausztriai birodalom, minden hibás politikája dacára, mint elsőrangú hatalom szerepelt, serege imponált, hitele szilárd volt, a bécsi bank jegyei agioval circuláltak a külföldön — ellenben mióta a bécsi bureaucratia a birodalmat az egység alapján szervezni akarta, és ezen experimentumnál a despotismus minden eszközeihez nyúlni kénytelen volt — a birodalom minden centrifugál tényezői felébredtek, s a helyt, hogy új erő állíttatott volna elő, a régi erő eltűnt — a birodalom tekintélye a külföldön szenvedett, a hitel ki lőn merítve, a béesi bank jegyei 50% veszteséggel circulálnak, s annak dacára, hogy a direct és indirect adók évről évre emeltettek — a minél sem törvényeink, sem nemzetgazdászati tekintetek figyelemre nem méltattak, a státusadósságok óriási mértékben növekedtek; s mi legjellemzőbb, hogy oly állam, mely tisztán hadi erőre támaszkodni akart, az első háború alkalmával akként megverctett, hogy egyik legszebb tartományáról lemondani kénytelen volt.

Λ dolgok ily helyzetében s az egységi politika ily eredményei mellett az ausztriai birodalmat csak a tökéletes dualismus alapján fenntartani, szervezni lehet s e tekintetben nem tesz semmi különbséget, hogy a Schmerling-iskola a birodalmat az egység alapján quasi alkotmányos formák közt szervezni akarja — mi ezen alapot ép oly kevéssé fogjuk elfogadni, mint a Bach-féle absolutisticus alapot, mert a legújabb octroyirozott alkotmány ép oly kevéssé tiszteli Magyarország jogait, mint a Bach-féle szervezések.

A bécsi kormánynak tehát, ha elég pénz s katonai ereje van, sikerülhet egyidőre Magyarországon az absolutismust visszaállítani — oly erő azonban e világon nem létezik, mely bennünket oly alkotmány elfogadására kényszerithetne, mely nemzeti létünknek véget vetni akar, s mely nekünk nem kell, mert elfogadása bűn, erkölcstelenség s becstelenség volna; sajnálkozva kell tehát látnunk, hogy a Lajthán túli népek oly alkotmánynak bármi becset tudnak.tulajdonítani, mely Magyarország jogait megsemmisítvén, Magyarországon az absolutismust előidézheti, mert valóban gyermekded kedély szükséges azon hithez, hogy Lajthán túl alkotmányilag fognak kormányozni, ha Magyarországon az absolutismus diszlik.

Én pedig valamint magunk számára úgy a Lajthán túli népek számára is valódi, életrevaló alkotmányosságot követelek, olyant, mely az ottani viszonyoknak megfelelve, nálunk jogaink s létező törvényeink összeségét képezze, s ez által a mi viszonyunknak feleljen meg.

De ha Magyarország önállásához minden áron ragaszkodom, elismerem más részt, hogy azon helyzetnél fogva, melyben Magyarország az örökös tartományokkal 300 év óta létezik, keletkeztek bizonyos viszonyok, melyeket az örökös tartományok törvényhozásával, mint független állam, független állammal, a méltányosság alapján tisztába kell hoznunk. — Ily ügyek a státusadósság ügye s a kereskedelmi s vámügy.

.Szabad legyen a vámügyről különösen, habár csak röviden motivált véleményt mondanom.

Magyarország mint önálló állam s az örökös tartományokkal csak a personalis unió által összekötve, tökéletesen fel van jogosítva magát kereskedelmi s vám tekintetében a birodalom többi részeitől elkülöníteni; s 1848-ban, midőn

hazánk vámsorompók által az örökös tartományoktól el volt különítve — e kérdés a magyar ministerium által akként állíttatott fel, hogy vagy vámszövetséget kell kötnünk az örökös tartományokkal a német vámszövetség példájára, vagy pedig viszonyainkhoz alkalmazandó védvámrendszert kell életbe léptetnünk, s e tekintetben előmunkálatok is tétettek.

Jogilag e kérdés ma is ekként áll, hanem az anyagi érdekeket nem lehet kizárólag a közjog szempontjából tekinteni és kezelni.

A sorompók Ma gyár ország és az örökös tartományok közt lehulltak, a forgalom szabad lőn, a sorompókat ismét visszaállítani nemzetgazdászati tekintetben nagy hiba volna, s én ezt majdnem lehetetlenségnek tartom.

Magyarország a nemzetgazdászati kifejlődés azon stádiumában van, hogy főleg nyers anyagok termelésével foglalkozik; — tény pedig, hogy termékeink legnagyobb vására az ausztriai birodalomban van, és e vásárunk most tökéletesebb közlekedési eszközeink következtében, különösen a buda-kanizsai vasút által tágulni fog; mert e vasúton tetemes gabnamennyiségek nemcsak Stájerországba, hanem Carynthia-, Carnioliába sőt Tyrolba is fognak szállíttatni; mely tartomány magát előbb nagyrészt Bajorországból gabnával ellátta: de ha e vásárt megtartani akarjuk, szükséges, hogy az ausztriai gyárcikkeknek vásárt engedjünk — annál inkább; mert bármikép forduljanak is dolgaink, pénzviszonyaink is még sokáig hasonlók fognak maradni.

Nem volna a sorompók visszaállítása azért sem kívánatos, mert ha majdan a birodalom dualistieus alapon szervezve lesz, minek végre is be kell következni, közös fejedelmünk lévén, a vám tariffakérdések igen jelentékeny összeütközéseket fognának előidézni; de nem is szükséges a vámsorompók visszaállítása, mert mennyiben jelenleg gyáriparunk van s később talán nagyobb mértékben lesz; gyáriparunk a versenyt az ausztriai gyáriparral könnyebben ki fogja állani, mint akár a német vámszövetségi, akár az angol vagy francia cikkekkel.

A vámkérdést tehát, ha majdan önálló kormányunk lesz, az örökös tartományokkal szövetség alapján a német vámszövetség példájára el kell döntenünk akként, hogy abból a közjognak bármi sértése reánk nézve ne következtethessék; — természetesen, hogy aztán majd oly vámtariffát kell felállítanunk, mely nemcsak az egyik, hanem mindkét félnek egyiránt kedvező legyen, mely az összeköttetést s kereskedést más nemzetekkel ki ne zárja; mert habár terményeink fővására az örökös tartományokban létezik, tudjuk azonban, hogy azok terményeink egész készletét elfogyasztani nem képesek; ha pedig terményeink számára a német vámszövetséghez tartozó országokban, sőt Franciaországban s Angliában vásárt találni akarunk, akkor oly tariffához nem szabad nyúlnunk, mely ezen országok gyári cikkeit Magyarországból kizárná.

Ismétlem tehát, hogy vámszövetségre kell lépnünk az örökös tartományokkal, hanem célszerű védvámok alapján közösen megalapítandó vámtariffa mellett.

Mily óvatosság, s a fennálló érdekekre való figyelem szükséges a vámtariffa szabályozása és változtatásánál, látni azon szomorú csapáson, mely a magyar vasipart érte, midőn a vasúti társaságoknak a vasnak szabad behozatala engedélyeztetett; ezen óvatosság annál inkább szükséges, mert az állam kereskedelmi- s vámügye az ország pénzügyi állapotával a legszorosabb összeköttetésben áll; különösen szükséges pedig az ausztriai birodalomban, hol nemcsak a rendszeres évenkénti deficit már elég aggasztó, hanem a hol a kereskedés is oly szenvedő állapotban van, miszerént a bevitel a kivitelt évenként 40 millióval felülhaladja — mely veszteség a külföld irányában csak arany vagy ezüsttel, vagy új adósságokkal fedezhető.

Az állampapirosok nemkülönben az industrialis papirosoknak is egy nagy része külföldön lévén — a kamatok fedezése a birodalom pénzerejének egy

nagy részét igénybe veszi; mi valamint a valuta helyreállítását nehezíti, úgy a birodalom oeconomicus gyarapodását gátolja.

E bajnak oka pedig legnagyobb részt azon kormányrendszerben fekszik, mely elfogult külpolitikájánál fogva pénzerejét felülmúló hadsereget, hibás belpolitikája következtében pedig a hivatalnokok egesz seregét tartani kénytelen, a státuspolgárok jövedelmeit oly nagy mértékben terheli hogy a tőkék alakulását, melyek a földmívelésbe és gyáriparba célszerűen beruházva nagyobb kivitelt s kisebb bevitelt, vagy pedig kedvező arányt e kettő közt eszközölhetnének — lehctlenné teszi.

Előadásom folytán említem, miszerént a jogegyenlőség elvét a nemzetiségekre alkalmaznunk kell — de kell azt egyszersmind a vallásokra is kiterjesztenünk akként, hogy ne legyen ez országban semmi néposztály, mely vallásos tekintetekből a politikai s polgári jogok gyakorlatából ki legyen zárva — értem az izraelitákat.

Hogy hosszabb ne legyek, más kérdések fejtegetésébe bocsátkozni nem akarok, hanem mélyen t. képviselőtársunk Deák Ferenc indítványát egész kiterjedésében lényeg- és forma tekintetében elfogadom.

Ami Tisza Kálmán t. képviselőtársunk által elősorolt egyéb tárgyakat illeti, elvben elfogadom azokat a szabad kereskedés kivételével, nem találom azonban helyén, hogy ezek a feliratban megemlíttessenek, hanem célszerűnek vélném, maga idején választmányokat kiküldeni e tárgyakban! törvényjavaslatok kidolgozására; — mert habár helyzetünkben törvényalkotásra képesítve nem vagyunk, törvények előkészítésére jogosítva vagyunk.

Előadásom következtében kénytelen vagyok a szabad kereskedésre csak azon megjegyzést tenni, hogy az a nemzetgazdászatban oly helyet foglal el, mint a természetjog a jogtudományban, hogy az csak ideal, mely felé törekednünk kell, de a melyet eddig semmi nemzet, még az az angol sem, roppant gyáripara s a tőke nagyszerű készletei mellett sem mert az életbe átvinni, én pedig óhajtom, hogy valamint az alkotmányosság terén, e legszabadabb nemzet tanait fogadjuk el, úgy az anyagi érdekek terén legpracticusabb nemzet példáit kövessük; e nemzet pedig védvámok által nevelte anyagi érdekeit; igaz, hogy volt neki anyagi érdekeinek fejlesztésére még egy hatalmasabb emeltyűje, mint a védvámrendszer, a polgári s politikai szabadság, s e nemzet gazdag lett, mert szabad tudott lenni — legyünk mi is szabadok s gazdagok is leszünk.

2. A választókhoz.

(1865. nov. 14.)

Az élet harcai és gondjai közt, önök körében megöszülve, s majdnem egy félszázadot meghaladó kor terhét viselve, jogosítva érzem magamat, tapasztalásokra hivatkozni, s azoknak némi jelentőséget is tulajdonítani, mit 15-20 évvel ezelőtt nem tehettem, vagy legalább szerénytelenség nélkül nem tehettem volna. De miután régi államrendszerűnk működését ismertem, miután átalakulási korszakunk küzdelmei közt éltem, s az 1848-diki törvényeink alapján először összejött törvényhozásban, s az első parlamentaris kormányban is némi részt vettem; miután a viharszülte romok közt azon szerencsétlen rendszer fejlődését és terjesztését láttam, mely ezer millió adóssággal s egy vesztett tartománynyal fejezte be pályáját, helyt engedve egy új átalakulási kísérletnek, mely eredményhez nem vezetett, s melyre bekövetkezett a birodalmi, alkotmányosnak nevezett központosítás, a bécsi miniszterek s egy idegen törvényhozás dictaturájával hazánkban;

miután tehát annyi változások közt majd a különféle jelenségeket csak észleltem, majd magam is a politikai és társadalmi téren működtem; bőven volt alkalmam és időm tapasztalásokat gyűjteni, s azok útján azon szilárd meggyőződéshez jutni, hogy az emberek leggyakorlatiabb, s a mindennapi életben leginkább beható java nem a vagyon, nem a műveltség és tudomány, de a szabadság.

Szabadság nélkül az ember nem rendelkezik se személyével, se vagyonával; szabadság nélkül nem halad se a műveltség, se a tudomány.

A tapasztalás mutatja, hogy a legszabadabb nemzetek a legműveltebbek s leggazdagabbak.

Négy éve, hogy a szabadság áldását nélkülözzük, midőn most ismét reánk felvirradni készül, kérem önöket, uraim, fejtsük ki minden erélyűnket, feszítsük meg minden tehetségeinket, hogy ne legyen az átfutó tünemény, de maradjon az állandóan közöttünk, mint a nap, mely folytonosan s rendszeresen melegít és világit az összes természet felett.

Midőn önök engemet a kikiizdendő szabadság előestéjén a jelen átalakulási világos időszakban ismét képviselőjüknek egyhangúlag megválasztottak, a bizodalom fényes tanúságát adják irányomban, mely mélyen hat szívemre és meleg köszönetre indít; hiszen hazánkban, kifejletlen politikai viszonyaink közt, a közpályán küzdő férfiú számára nincs más jutalom, mint polgártársai bizodalma és elismerése.

De bizodalom természetesen bizodalmát követel, s én e bizodaloinnak megfelelni óhajtok is, csak ne kívánják tőlem, hogy programmot közöljek, mert az nekem nincsen, s én azt hiszem, hogy aki a jövő országgyűlésre kész programmal fog jönni, az kitüntetheti magát, de az országnak nem fog nagy szolgálatokat tehetni. *

A politikában is tudni kell maga felett uralkodni, nézetekkel és viszonyokkal megalkudni és diseiplinát tartani.

Mi legyen a jövő országgyűlés programmja s annak keresztülvitelére szükséges taetica, az csak az országgyűlésen fejlődhetik ki.

Egyes ember belátása és akarata nem lehet döntő hatással.

Egyes ember nem győzhet sem a hadi, sem a politikai kiizdtércn, s azért pártok, pedig élesen körülvonalozott pártok szükségesek, csak azok küzdelme vezethet eredményhez.

Nem titok önök előtt, hogy én azon nagy szabadelvű párthoz tarozom, mely a múlt országgyűlésen Deák Ferenc vezérlete alatt felirati pártnak neveztetett. — Pártember lévén, mégis azt óhajtom, hogy miután az országgyűlés főfeladata, az ország önállásának megalapítása — mi nem pártkérdés — mindnyájan e tekintetben kezet fogunk, bármi legyen politikai múltunk, s bármivé alakuljon politikai jövőnk.

De miután mondottam, hogy programmom nincsen, ne méltóztassanak hinni, hogy nem gondolkodtam politikai kérdéseinkről, hogy készületlenül megyek az országgyűlésre, hogy tájékozva nem vagyok.

Országgyűlésünk feladatai nem ismeretlenek előttem, s azok nagysága és komolysága mélyen van vésve öntudatomba. Hogy ne ismételjem, mit már t. választóim előtt egyszer mondtam, a hosszú sorból csak egy-kettőt, a legfontosabbakat fogom érinteni.

Az országgyűlés, a múlt országgyűlésen felállított elvekből és szempontokból indulva, valószínűleg, mindenekelőtt foglalatoskodni fog annak meghatározásával, mik legyenek azon ügyek, melyek sajátságos viszonyainkban az ausztriai birodalom minden országaival közösek.

Ha vannak ily közös ügyek, önkényt következik, hogy azokat közösen is kell tárgyalni. — E tárgyalás formáját meghatározni, az országgyűlés legkényesebb feladata, mert e formától fog függni a közelebbi jövőben hazánkban s a

birodalomban az alkotmányosság mértéke. — De az országgyűlés belső közigaz gatásunk szervezete által is igénybe fog vétetni, különösen pedig azon kérdés által, mily formában vezettessék közigazgatásunk.

A közigazgatás törvényes formája hazánkban a felelős minisztérium.

Én e formához nem mint valami rögeszméhez ragaszkodom, de, mert látom, hogy az egész müveit világban e formát fogadták el, s mert szintén tapasztaltam, hogy Magyarország ezen forma nélkül mindég Bécsböl a német miniszterek által kormányoztatik.

Magyarország régiebb törvényei igen bölcs intézkedéseket tartalmaznak.

Tekintsük csak az 1791-diki törvényeket, melyek szerént Magyarország önálló ország, saját kormánynyal és alkotmánynyal. De mikor lépett e törvény gyakorlatba? E törvény mindég holt betű volt. E törvény mellett Magyarország mindég Becsből, a német miniszterek által kormányoztatok.

Ez pedig mindég így lesz, ha saját belső ügyeinkre nézve Budapesten székelő, s országgyűlésünknek felelős minisztériumunk nem lesz. E tekintetben engednünk, és sorsunkat tovább is dicasteriumokra bíznunk nem szabad; de ellenben óhajtanunk kell, hogy a birodalom többi országainak, saját belső ügyeik számára, Becsben székelő felelős minisztériumok, s ez ügyekre terjedő, és a miénkkel egyenjogú országgyűlésük legyen. A dualismus az ausztriai birodalomra nézve a természet törvénye.

Az érintett kérdések — elnézve minden mástól — mutatják, mily nagy politikai feladatok várnak országgyűlésünkre. De bármi nagy fontosságot tulajdonítsak közjogi kérdéseink megoldásának, ismétlem, és folyvást fogom ismételni, hogy ez által szerencsétlen hazánkon még nem lesz segítve, ha a törvényhozás közgazdasági bajainkon segíteni nem tud. A politika meddő, ha közgazdasági alapja nincsen.

Orvoslandó bajaink közt előtérben áll az adóügy.

Nem mondom azt önök előtt, hogy népszerűséget keresek, nem szokásom azt ámítások vagy ígéretek által keresni, de rendithetlen meggyőződésem: hogy Magyarország a mostani földadót nem képes fizetni.

Egy más fontos ügy, országgyűlésünk egész figyelmét érdemli, a kereskedés, mert kereskedés nélkül nincs vagyonosság.

Ennek főemeltyüi a szabadelvű vámtariffák s a közlekedési eszközök. — Nekünk, alföldieknek, különösen szükséges az egyenes vasúti összeköttetés Fiúméval. Jellemző az ausztriai birodalom közgazdasági viszonyaira, hogy legjobb kikötője, Fiume, oly állapotban van, hogy népessége Egyptomba vándorolni kénytelen, hogy otthon éhen ne haljon.

De miután vasutakat, melyeket csak kamatbiztosítás mellett lehet építeni; miután a vámokat, az állam egyik bevételi forrását, valamint a földadót is említőm, az összes financügy küszöbéhez önkénytelenül jutottam.

Engedjék meg t. választóim, hogy c nagy horderejű tárgyról egyéni nézetemet egynéhány vonásban adjam elő.

A 17 éves, hogy ne mondjak egyebet, könnyelmű kormányzási rendszer, az ausztriai financiát kimerítette, s a birodalom hitelét tönkre tette. A baj nagy, érzékenyen sújtja az államot s minden egyes állampolgárt, de a kiadások apasztása s a közgazdasági források sebes fejlesztése által még orvosolható. Az ausztriai financiigyet még lehet rendbe hozni s komolyabb válságoknak elejét venni, de a financügynek is hasonló átalakuláson kell keresztül mennie, a minőn a közigazgatás általában fog átmenni, ha a birodalmat véglegesen és sikerrel szervezni akarjuk.

Valamint általában az országos ügyeket a birodalmi ügyektől el kell különíteni, úgy az országos pénzügyet el kell különíteni a birodalmi pénzügytől. Az eddigi Bécsben központosított financügynek s az eddigi budgetnek három

részre kell oszolnia. — Magyarország és társországai fogják fedezni szükségeiket, valamint a Lajthán túli országok is saját szükségeikről fognak gondoskodni, lesz tehát két országos budget, harmadiknak a birodalmi budget maradván. A birodalmi financiigy mellett lesz kér országos financügy.

A birodalmi financiigy részére utalványozni kell az adó mindazon nemeit, melyek felett közösen kell intézkedni; ilyenek a vámok, a fogyasztási adók s a monopóliumok.

Ha e forrásokból eredő jövedelmek a birodalom szükségeinek fedezésére elégségesek nem lesznek, a hiányt az országos financiákból kell pótolni a direct adókból, egy közösen megalapítandó arány szerént.

Az országos finaueügy forrásai lehetnek a földadó, az épület és kereseti adó, a bélyeg és hasontermészetü illetékek, ide tartozván az örökösödési adó is · az államjószágok, a bányák.

Minden eollisiok kikerülése végett, az országos financminiszter alatt felállítandó egy külön osztály a vámok, fogyasztási adók és monopóliumok, s az azokból folyó jövedelmek kezelésére, úgy hogy a birodalmi financminiszternek ez ügyekre vonatkozó rendeletét az illető országos financminiszter, tehát Magyarországon a magyar fiuancminiszter fogja végrehajtani, s a birodalmi financminiszternek átszolgáltatni.

A dolog egyszerű, s a birodalom dualisticus természetéből foly.

Meg kell említenem még ez alkalommal, hogy sajnosnak találom, hogy némely helyeken az indirect adók megszüntetése igértetik.

Uraim! Bárki és bár micsoda formák szerént kormányoztassék Magyarország, az adó ezen nemeit nem lehet megszüntetni. Az államnak a legnagyobb reductiók mellett is, sok szükségei vannak, nem lehet azokat a földadóból és hasonló forrásokból fedezni. Az indirect adók elkerülhetlenek, de szabályozni s könnyíteni kell azokon akként, hogy el viselhetők legyenek, s hogy a polgárok szabadságát lehetőleg legkevésbbé korlátozzák.

De alkotmányos formákon es közgazdasági reformokon kívül a hazának még sok más javakra van szüksége, melyekre az országgyűlésnek figyelmét ki kell terjesztenie, de azokat elősorolni és értelmezni sem helyén, sem idején nem volna.

Hogy országgyűlésünk e nagy feladatok megoldását sikeresen keresztül vihesse, szükséges, hogy a választók képviselőiket folyvást pártolják, hogy az országgyűlés az országgal összeforrva legyen. Cake feltétel alatt lehet az országgyűlésnek eredménye, mert feladatai oly nagyok, hogy csak az egész ország erejének érvényesítése által juthatunk a sikerhez.

Jól tudom, hogy az emberi működés becsének nem egyedüli mértéke a siker; erkölcsi romlottságnak jele, ha az emberek csak a sikernek hódolnak, de tudom azt is, hogy valóban hasznos politika csak az, mely sikerhez vezethet. — Szeretem tehát hinni, hogy ha az erélyességet az eszélycsséggel párosítani tudjuk, a siker el lesz érhető, a helyzet nehézségeinek dacára, de az én ambitióm oda megy, hogy a siker teljes és nagy legyen, hogy lehessünk szabadok, miveitek és gazdagok az államban s a társadalomban; Írjuk fel tehát zászlónkra, mely alatt küzdeni fogunk; éljen a politikai, társadalmi és közgazdasági szabadság.' De legyünk egyszersmind azon, liogy e nagy szavak tényékké váljanak, akkor fog virágozni szeretett hazánk, s a birodalom — e szövetség, melynek felét a magyar korona képezi — tisztelteim és imponálni fog, nem fogják azt gúnyolni sem a moscovita bojárok, sem a berlini szájhősök, de a nyugati hatalmak fogják barátságát keresni, melyekkel kezet fogva, őre lesz az európai rendnek és szabadságnak, kormánya és népeinek dicsőségére.

TISZA KÁLMÁN.

Született 1830. december 16-káu.

Neveltetése az apai háznál befejeztetvén az alig tizennyolc éves ifjú, 1848-ban a magyar cultus ministeriumba neveztetett ki tiszteletbeli, majd valódi fogalmazóvá, mely minőségben a kormányt Debrecenbe is követte. A forradalom után másfél év alatt a külföldet, főleg Porosz- Francia- és Angolországot beutazván, a tapasztalás kincseivel gazdagodva tért ismét haza.

1854-ben a nagyszalontai helvét egyházmegye segédgondnokává választatott. 1860. Biharmegyc főispánjává neveztetett, de azt el nem fogadta. 1861-ben a megyén, s mind Debrecen egyik képviselője az országyűlésen működött, s ma is tagja a kepviselőhaznak. Tisza Kálmán mint egyházának gondnoka, tevékeny s buzgó részt vett a református egyháznak s iskolák ügyének rendezésében, folytonos küzdelemben a gr. Thunféle ministeriuin rendeletéi, majd az ezeket követett sept. 1-seji protestáns pátens ellen.

Hírlapi cikkeiben a szigorú logika világos, élénk előadással párosul. Mint államférfi, 1861-ben gr. Teleki László halála után ő vette át a határozati párt önkényt neki kínált vezérletét, s tette meg elvtársai nevében a határozati indítványt.

Most, 1865-ben egy sorban látjuk küzdeni a képviselőház nagy centruma val- „Higgadt, majdnem rideg szónok, mond az „egy képviselő, naplójegyzeteiben.“ Szónoklatában sokszor van valami, ami elszoritó hatást gyakorol keblünkben. Kevésbé melegszik és lelkesül, mint inkább elkeseredik; a szenvedély inkább fanyar erélyben, mint hő lángban szokott nála nyilatkozni.

Legerősebb oldala a polémia. Nem hiú feleselés az nála; eszméit, elveit a vitat, kozási alakban tudja legszerencsésebben és legtöbb erővel kifejezni.“

1. A határozati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861. máj. 1G.)

Midőn országgyűlésünk legelső és legfontosabb teendői tárgyában szavamat emelem, midőn az előttünk levő indítványhoz szólani akarok, érzem a perc komoly voltát, érzem a felelősség terhét, melyet az országgyűlésnek magára venni kell, érzem a helyzet nehézségeit, mert bármily éles elmével és lelkiismeretesen kutassa is valaki a jövendő titkait, azt, hogy mely esetben mi lesz megállapodásunk következése, csak valószínűleg is, senki ki nem számíthatja.

Nem szükség ennek indokolásául, sem az osztrák bel-, sem az általános külpolitika ingadozásaira s ez utóbbinak az elsőre gyakorolt nagy befolyására figyelmeztetnem; az utolsó 6 hónap eseményei ezeket mindenki előtt nyilvánvalókká tették.

Ha a bécsi kormány következetes politikát követne, lehetne tettünk valószínű következményeiről véleményt alkotnunk, de midőn kivévén a hűséget, melylyel alkotmányos szabadságunk és törvényes függetlenségünk megtagadta tik, következetességet semmiben sem találunk, sőt e tekintetben is, kitetszik bár

mindig a valódi szándék, az eljárásban a legnagyobb eltéréseket tapasztaljuk, minden liozzávetés lehetetlen; legfeljebb az egyesek képzelődő tehetségének szüleménye.

Ily körülmények között, csak egy lehet szeréntem eljárásunk kiindulási pontja, csak egy lehet a főelv, melyet megtagadnunk nem szabad, egy általános kötelességünk: tántorithatlanul ragaszkodni törvényeinkhez, azoknak elismertetését, életbeléptetését követelni mindenek előtt; s szenvedni inkább az önkény vasjárma alatt, mint törvényeinket megtagadva, saját kezünkkel tenni tönkre hazánk alkotmányos szabadságát és törvényes függetlenségét, s lerombolni az egyedül biztos, a törvényes alapot, melyre — ha mi arról leszorittatnánk is — a jövő építhet még.

A törvényeinkhez, alkotmányunkhoz s ezek minden következményeihez való hü ragaszkodás kötelessége tehát azon első szempont, melyből én teendőinket tekintem.

Első és legfőbb kötelességünknek tartom ennek folytán kifejteni, az egész világ előtt tisztán kimutatni Ausztriával szemben törvényes állásunkat, pontosan kijelölni a viszonyt, melyben hazánknak az osztrák örökös tartományokhoz állania kell.

De van még más szempont is.

Eltűntek már azon idők, midőn minden állam egy elszigetelt egészet képezett, s egyiknek jó vagy balsorsa, népeinek elégedett vagy elégedetlen volta, szóval mindaz, mi kebelében történt, a többiekre nézve majdnem egészen közömbös volt.

A fölvilágosodás terjedése, a napisajtó, az irodalom, s a közlekedés könnyebbé létele, és ezek folytán a gyors eszmecsere-, s a kereskedelmi kötelékek másfelől, az érdekek solidaritását, az egyes államok között oly fokra emelték már, miszerént egyik állam sorsa a többit is közelről érdekli, miszerént egyik is elszigetelten a többitől semmit sem tehet, és annak, a mely létezni és erősbödni óhajt, meg kell a többit győznie a felől, hogy ez érdekükben van.

Midőn tehát hazánknak független önkormányzatközi jogát kimutatjuk, meg kell győznünk a világot egaszersmind arról is, hogy ezen jog érvényre emelése érdekében van.

Értve természetesen nem egyes absolut kormányok, hanem a nemzetek, az államok érdekeit.

De még ezzel nines befejezve teendőnk, mert van egy harmadik szempont is, melyről megfeledkeznünk nem szabnd, s mely azt igényli, hogy midőn hazánk alkotmányos szabadsága és törvényes függetlensége érdekében felszólalunk, nyugtassuk meg egyszeismind hazánk minden rangú, ajkú és bitfclekezetü lakosait az iránt, hogy az ő érdekeikről sem feledkezünk meg, — azok irányában is ademokratia igényei s a teljes jogegyenlőség kívánalmai szerént intézkedni akarunk.

E három szempontból tekintem én teendőinket, e három szempontból akarok az előttünk levő indítványhoz szólani.

Az elsőre vonatkozólag hazánk törvényes függetlenségét, s az osztrák örökös tartományokhoz való viszonyát a magyar közjog szempotjából, a kétoldalú kötések alapján az előttünk levő indítványban oly szépen, oly tisztán, oly alaposan találom kifejtve, hogy mindazt, mi abban erre vonatkozólag elmondatik, csak osztanom, csak pártolnom lehet, és azt egész terjedelmében elfogadom.

De szem előtt tartva azt, hogy őseink is hasonló alkalmaknál — minő fájdalom volt elég — mindig elismertették az alkotmányt, sőt jobbnál jobb új törvényeket is alkottak annak biztosítására, s az eredmény mégis az lett, hogy a kormány, a mint biztosságban érezte magát, együtt szegte meg a régi s az új törvényeket, én törvényeinknek nem csak elismertetését, hanem azoknak — jelesen

az 1848-ki sarkalatos törvényeknek — önmagok biztosításául azonnali életbeléptetését is követelem.

Hanonló alapossággal látom kifejtve hazánk integritásának kérdését, és kifejezve azt, hogy míg az ennek teljesedését gátló akadályok elhárítva nem lesznek, — a fennforgó nagyfontosságú kérdések megoldásába, — nem ereszkedünk.

Erre vonatkozólag is kevés az, mit hozzátétetni kívánok.

Ilyen az unióra vonatkozólag, annak kifejtése, hogy az unió nem, mint hirdetni szeretik, egy 1848-ban rögtönözve életbeléptetett tény, hanem az ország mindkét része régi óhajtásának teljesítése.

Horvátországra vonatkozólag pedig, — az oly tökéletes szerkezetben annak megemlítése, hogy a katonai határőrvidékek viszonyainak érdekeik- s kivánatukhoz mért megváltoztatásában is segítségükre lenni akarunk.

Teljes mértékben osztom az indítványnak a menekültek vagy a hazájukhoz! hűségűkért — törvénytelen eljárással hozott, magukban semmis ítéletek folytán bármely más módon sújtott honfitársainkra vonatkozó követelését.

Lehetetlen az önkény e részbeni hagyományainak megsemmisítése nélkül a birodalom megújulására csak gondolni is, s ha megsemmisíttetik is mindaz, mi még megsemmisíthető, marad elég mit helyrehozni többé nem lehet. Vértanúink drága életét, a száműzöttek vagy bezártak elrablóit életörömeit többé vissza nem adhatja senki.

Hasonlóan osztom mindazt, mi a mindennemű adók törvénytelenségéről, s különösen a törvénytelen adónak jelen erőszakos módoni behajtásáról, az indítványban foglaltatik, de óhajtom ezeken felül figyelmeztetni mindazokat, kik ez eljárásnál segédkezet nyújtanak, az ily esetekre vonatkozólag törvényeinkben kifejezett felelősségre.

A trónróli lemondásokat illetőleg is alig van mit mondanom.

Tökéletesen áll azoknak forma- és lényegben! törvénytelensége, de részemről e tárgyben bővebben nyilatkozni, tanácsokat adni s ezek folytán kötelezettséget vállalni, nem tartom helyesnek addig, míg országunk minden részei itt képviseltetve nem lehetnek.

Átmegyek most arra, mi második szempontom szerént az indítványból teljesen kimaradt.

Érdekében van Európának és a cívilisátiónak az alkormáuyosan szabad s törvényesen független Magyarország létele? az itt a kérdés és én határozottan igennel felelek.

Hazánk elhunyt nagy fiának — kit neveznem nem szükség — beszéde kezeink közt van, s ez oly bőven s alaposan kimeríti a tárgyat, hogy nekem ezúttal elég lesz csak röviden érintenem.

A törvényesen független Magyarország fennállása érdekében van elsőben is az osztrák örökös tartományoknak,mert egyfelől az lesz az ő valóban, nemcsak mint most szó szerént alkotmányos életüknek — már saját biztossága érdekénél fogva is — legnagyobb előmozdítója, és másfelől nyugodt lehetvén az iránt, hogy többé tudta, akarata és beleegyezése nélkül nem lehetend rá új meg új terheket róvni, nem lesz kénytelen szorosan ragaszkodni a joghoz, hanem anyagi tekintetben is méltányos lehet a vele személyes unió kapcsában élő országok és tartományok érdekei irányában.

De érdekében van az a német szövetségnek is, mert ha biztosíttatnék némely osztrák államférfiak lidérce, az egységes osztrák birodalom, annak a szövetséghez nem tartozó részei is részt vennének a birodalmi tanácsban, s így Ausztria azoknak súlyával is nehezednék a német szövetség ügyeire, holott az iránti kötelezettségei csak az ahhoz tartozó részek után lennének. Sőt feltéve, hogy a jelenleg tervezett képviseltetési arány méltáuyosabb által váltatnék föl,

megeshetnék az is, hogy a szövetséghez nem tartozó részek túlsúlyra vergődnének a birodalmi tanácsban; s ők határoznának Ausztriának a német szövetségben! politikája fölött, holott attól semmi függésben s az iránt semmi kötelezettséggel nem lennének.

Érdekében van ez végre Európának és a eivilisatiónak is.

Magyarország volt hajdan saját romlásával védbástyája mindkettőnek a török uralom ellen, Magyarország terjesztette újabb időben, rajta kívül is annyi milliók hasznára a szabadelvű eszméket kelet felé; s egy szabad és törvényesen független Magyarország lehet egyedüli biztosítéka egy szabadelvű osztrák külpolitikának, s ha majd, minek nemsokára be kell következnie, a keleti kérdés szőnyegre kerül, ez biztosíthatja a török birodalomhoz tartozó határainál lévő nemzeteket az iránt, hogy Ausztria irányukban nem fogja az elnyomó szerepet játszhatni.

Magyarországnak ily módoni kielégítése az egyedüli mód arra, hogy Ausztria azon kötelességeknek, melyeket fekvésénél fogva a civilisatió a az európai egyensúly érdekében teljesítenie kell, megfelelhessen, mert ha ez nem történik, ha sikerülhet is Magyarországot fegyveres erővel magához láncolnia, csak a most elmúlt 12 év története is bizonyítja, hogy az e miatti folytonos erőlködés úgy kiszoritá minden erejét, hogy a világ eseményeiben tevőleges részt venni képtelenné lett.

Ezen itt röviden előadottakat is kívánom én első felszólalásunkban kifejteni.

A harmadik szempontból indulva ki:

Vannak több kérdések, melyeket meg kell említenünk mind azért, hogy bebizonyítsuk, miszerént mi egy valóban szabadelvű politikát óhajtunk követni, mind pedig azért, hogy hazánk minden lakosait legnevezetesebb érdekeik irányában megnyugtathassuk.

Kettő ezek közöl, s talán a két legfontosabb, az indítványban röviden bár, de igen helyesen említve van.

Ugyanis a hazánkbeli nemzetiségeknek és hitfelekezeteknek a teljes jogegyenlőség alapján megnyugtatása s ezzel ellenkező törvényeink megváltoztatása. Alinkét tekintetben pártolom én az indítványt, mert valóban alig lehet valami kívánatosabb, mint hogy hazánk minden lakója, mind nemzetisége, mind vallása tekintetében tökéletesen egyenjogú legyen, s ezek miatt semminemű politikai jogok gyakorlatából ki ne zárassák.

De ezeken kívül óhajtóm megemlíteni, hogy mi hazai iparunkat minden nyűgtől felmentve, szabaddá tenni szándékozunk, óhajtom megemlíteni, hogy a szabad kereskedés nagy és európai érdekű elvének hívei vagyunk, azt kívánjuk hazánkra nézve életbeléptetni, a melyekben lehet azonnal, a melyekben pedig ezt rögtön tenni nem lehetne, mentöl előbb, szükségesnek tartom továbbá, hogy első teendőink között említsük meg ezeken kívül az örök időkre eltörlött urbériséggel rokontermészetü bárminemű birtoklásoknak s a kisebb királyi haszonvételeknek mindkét fél iránti méltányos megváltás — s illetőleg kárpótlás utjáni meg szüntetését.

Említsük meg egy országos hitelintézet felállítását, említsük meg a vizen és szárazon való közlekedésnek célszerű rendezését, hazánk miden részeinek, például a Királyhágón túli résznek, a felföldnek s Fiumének hazánk központjával összekötését.

Említsük meg végre alkotmányos életünk védbástyáinak a megyéknek, melyeket a parlamentaris kormányzat legbiztosabb alapjai gyanánt kell tekintenünk, az 1848-ki XVI-dik törvényeik]-ső§sa értelmében nepképviselet alapján rendezését.

Ha így felfejthettük törvényes állásunkat s Európának és a eivilisatiónak

azáltali érdekeltségét, ha kijelöltük főbbjeit azon teendőinknek, melyek egyfelől jövő politikánk szabadelvűségének bebizonyítására, másfelől hofitársaink megnyugtatására szolgálhatnak, nyugodtan várhatjuk el, mit a sors ránk mért; s netalán! ideiglenes szenvedések közepette is vigasztalni fog azon tudat, hogy ügyünk szentségénél és helyzetünk erejénél fogva hazánk jobb sorsa közel van.

Pártolom én tehát az előttünk levő indítványt mindazon pontokra nézve, melyek benne foglaltatnak, egyes észrevételeim indokolását, valamint az általam pótlólag befoglaltatni ajánlott kérdések kifejtését — ha ugyan elvileg azokat elfogadni méltóztatnak — a részletes tárgyalásra tartom fenn magamnak, s most áttérek arra, kinek és minő alakban mondjuk el azt, mit mondani akarunk.

E két kérdésre én egyszerre felelek.

Nem lehetek e tekintetben a mélyen tisztelt indítványozóval egy véleményen, mert alkotmányos szempontból nem látom, hogy kihez lehetne felírni, nem látom tehát a felírás lehetőségét, s épen azért mindazt, mit elmondanunk szükséges, határozatban kimondani óhajtom.

Nem akarok én a conjecturalis politika terére lépni, ezen a legnagyobb tehetség is csak eltévelyedhetnék, — törvényes szempontból akarom a dolgot tekinteni.

Az országgyűlés mikénti összejövetelét illetőleg azt hiszem senki sem tagadja meg a nemzettől azon jogot, hogy mihelyt neki a mód erre megadatott, országgyűlési képviselőket választhasson, országgyűlésbe összejöhessen; mert azt hiszem, hogy a fejedelmeknek adott összehivhatási jog nem foglalja magában az országgyűlés tarthatás jogának megadhatását, vagy felfüggeszthetését, hanem csak az ezen jog gyakoroltatása idejének kitűzését, sőt e tekintetben is általánosságban a törvények intézkedtek.

A jelen tényleges hatalom részéről szétküldött regalisokat nem tekinthetem az összejöhetési jog, hanem csak az összejöhetési lehetőség megadóinak, és pedig nem csak azért, mert a hatóságok, valamint szervezkedésüknél kimondák, hogy ezt nem az October 20-iki diploma, hanem mert az lehetővé tette, a törvényes alapon kívánják eszközölni, épen úgy nyilvánítók, midőn a képviselő választásokra szükséges előintézkedéseket megtették, hogy ezeket nem a regalis, hanem az 1848-dik évi törvények alapján teszik, sőt némelyek a regálisok szétküldését be sem várták; hanem főleg azért, mert mind 1790., mind az 1848-ki IV. t. c. alkotásakor csupán törvényes fejedelem jogának tartották és tarthatták az országgyűlés összehívását, de e joggal egy még nem törvényes hatalmat felruházni bizonyosan nem akartak,· — hogy a mai tettleges hatalom pedig mily messze áll még attól, hogy törvényes legyen, ezt maga az indítvány legjobban bebizonyítja. Annak tehát hatalma igenis, de joga az összehívásra nem lehet.

Igaz, hogy a tettleges hatalom egyedül képes az abnormis helyzetet törvényessé változtatni, de ezt csak az által teheti, ha törvényessé lesz, mert a nemzet eleitől fogva a törvényes téren akar állani.

A békés orvoslás tekintetében pedig annyi és oly határozottan előzékeny lépéseket tett, hogy e tekintetben a nemzetet mulasztással vádolni, túlzást vagy, mit hasonlag tesznek némely elleniük, forradalmi vágyakat szemére vetni, bizonynyal nem lehet.

Lássuk e tekintetben a helyzetet.

1849-ben március 4-én most is uralkodó ausztriai császár ő felsége szét tépte a kétoldalú szerződéseket, széttépte a pragmatika sanctiót, mert megsemmi sitette az azáltal biztosított magyar alkotmányt, feldarabolta az országot, fegyverrel igyekezett azt meghódítani.

Ennek folytán ugyanazon év április 14-én a nemzet is megsemmisité a két oldalú szerződésnek, melynek érvényére az, ki már részéről széttépte volt, úgy sen hivatkozhatott, őt kötelező részét.

A fegyver hatalmának kellett dönteni, s mert a harc kockája idegen hatalmak beavatkozása folytán az osztrák fegyverek részére dőlt el, következett a 11 évi kormányzat, nem a kötések, nem a törvények, hanem egyedül a hóditó jog, a fegyveres erő alapján.

Mindnyájan tudjuk, mi lőn e kormányzat eredménye; elszegényedése a népnek, elszegényedése az államnak, bonyodalmak benn az országban, a tekintély lesülyedése a külpolitikában, s végre egy alig pár hónapig tartó háború után egy szép tartomány elvesztése, a roppant, a minden áldozatokkal fenntartott hadsereg vitézsége dacára.

Át kelle utoljára látni, hogy az addigi uton tovább haladni nem lehet, és sok vajúdás után megszülemlett az octóber 20-iki diploma.

A nemzet látta bár, és meg is mondta, hogy ez még épen nem ősi alkotmányának visszaállítása, hanem ellenkezőleg annak több sarkalatos részeiben új megsértése, mégis engedve a fejedelem bizalomra felhívó szavának, békülékeny szellemétől indíttatva, hozzáfogott a szervezkedéshez, s nem feledve bár, de fátyollal borítva a múltakat, visszaállott a széttépett kétoldalú szerződések, a pragmatica sanctio, vagyis az 1723-dik évi I. II. és III. t. c. s az ezek folytán alkotott sarkalatos törvények által kijelelt térre, s a helyett, hogy a múltakért szemrehányásokat tett, hogy igényeit túlfeszítette volna, nem kívánt semmit egyebet, mint hogy a tényleges hatalom is ismerje el az elsőben is általa széttépett szerződések és törvények szentségét, álljon a nemzet mellé a törvényes alapra, — legyen törvényes.

És mi lett mégis ennek következése? Az, hogy a törvényes téren álló nemzet január 16-án e térről anyagi erő által is leszorítással fenyegettetett, febr. 26-án országunknak az egységes Ausztriába beolvasztása k imondatott, törvényei folytonosan sértetnek, honfitársaink azoknak ellenére elfogdostatnak s az ország határain kívül bebörtönöztetnek; legközelebb pedig a törvénytelen adó erőszakosan behajtatik.

Csuda-e tehát ily körülmények között, ha a nemzet azt kívánja a tényleges hatalomtól, hogy mielőtt öt törvényesnek elismerhetné, vele mint nemzet a törvényhozás terén éritkezhetnék, álljon törvényes alapra, teljesítse az örökösödését biztosító törvények által elébe szabott feltételeket?

Vájjon nem akkor sértenők-e meg igazán a pragmatica sanctiót, ha annak egyik, — a minket kötelező — részétérvényben levőnek elismérnök, a másik a bennünket biztosító résznek elismertetése nélkül?

Nem tagadja azt senki, hogy a pragmatica sanctio értelmében az örökösödésnek megállapított elsőszülöttségi rendje szerént ugyanazon egy személyt illeti az uralkodás mind Magyarországban, mind az örökös tartományokban, sőt azt is elismerem, hogy ha a lemondások törvényes alakban törvényesen hozzánk megküldve lesznek, ezen személy, épen jelenlegi osztrák császár Ferenc József ő felsége; de tudnia kell mindenkinek ama feltételeket is, melyek mellett egyedül illethet valakit az uralkodás Magyarországon, s ha e feltételek mellőzésével ismernők el az uralkodói jogot, a magyar koronát tettleg alárendelnők az osztrák császárinak s azon következtetésre adnánk alkalmat, hogy ki ez utóbbit bírja, annak az elsőt is bírnia kell, akár teljesítette a törvényes feltételeket akár nem. Magunk rontanók le a pragmatika sanctiónak az indítványban oly remekül kifejtett értelmét, kétoldalra kötelező erejét, s vájjon ha az európai diplomatia nem lévén felvilágosítva törvényeink szerént, .irányunkban tévedett, az e kötelességünk, hogy meghagyjuk e tévedésben, vagy az, hogy felvilágosítsuk, még pedig nemcsak meddő óvások, hanem tetteinkkel is?

Óvásokban elég gazdagok törvényhozásaink és hatóságaink jegyzőkönyvei; de vájjon aratott-e ezek által csak egyszer is állandó sikert nemzetünk?

Nem a lemondások törvénytelen voltára fektetem én a fősúlyt, midőn azt

mondom, hogy ausztriai császár ő felségéhez felírnunk nem lehet, mert magam is azt hiszem, hogy V. Ferdinand király ő felsége minden koronáiról visszavonhatlanul le akart mondani, s bár előlegesen kívánom a lemondásokat törvényesekkel kicseréltetni, ezt könnyen eszközölhetőnek tartom.

E téren tehát vitatkozni nem akarok, mert nekem sincs szándékomban helyzetünket újabb bonyodalmakkal nehezíteni.

Azonban a felírás lehetősége mellett a magyar közjog folytonos gyakorlatából felhozott példák engem az ellenkezőről győznek meg.

II. Mátyás idejében Magyarország választó-királyság volt még, habár választási joga a Habsburgház tagjaira volt is szorítva, választó-királyságban pedig az országgyűlést az interregnum alatt oly teljhatalom illeti, a minőt, hogy jelen országgyűlésünk gyakoroljon, nem hiszem, hogy valaki kívánatosnak vagy lehetőnek tartaná.

Ezen eset tehát a jelen helyzetre nem nyújthat következéseket.

III. Károly midőn a trónra lépett, nem helyezte volt magát kívül a törvényes téren, nem tagadta meg alkotmányunk érvényeit, II. Leopold pedig bár trónraléptét törvénytelen kormányzat előzte meg, valamint az nem az ő nevében, s nem általa gyakoroltatott, sőt a törvénytelen rendeletek egy-kettő kivételével már elődje által visszavonattak, úgy midőn maga trónra lépett, elsőbben is a törvényes kellékeknek igyekezett eleget tenni, visszaállítá a törvények uralmát s összebitta az országgyűlést.

Az I. Ferenc trónraléptc és meghoronáztatása pedig a már akkor érvényben levő 1790—91-ik III. törvénycikk rendelkezése szerént történt, mely t. c. meghatározza, hogy a trónralépő fejedelem magát 6 hónap alatt megkoronáztatok tartozik, s ugy hatalmazza fel őt a fejedelmi jogok egy részének, de csak törvényeink értelmében s alkotmányunk szerént megkoronáztatása előtt is gyakorolhatására.

Mindezen fejedelmek tehát a törvényes téren állottok, midőn hozzájok feliratok iztéztettek.

Nem látom mind törvényes lehetőségét, mind szükségét annak, hogy a még nem koronás fejedelemhez felírás intéztessék, épen a koronázási bitlevél elkészülhetésének érdekében is, de a fentebbi példákra utalva azt kell elvárnom, hogy a tényleges hatalom álljon a törvényes térre, mint az idézett fejedelmek állottak, s ha ezt, a miben lehet — mert a hathónapi törvényes időt ínár meg nem tarthatja, megteszi, nem akadékoskodva a lemondások helyrehozható törvénytelenségében, nem akarva kihúzni a 12 évi s még ma is folytatott törvénytelen uralkodásból kihúzható következtetéseket, magam is felírásra fogok szavazni; de addig, míg ez meg nem történik, nem.

A szabad angol né]) példája csak az esetben, ha az uralkodó a törvényes térre állott, lesz reánk alkalmazható, mert míg ez meg nem történt, bármennyire hivatkozzunk is törvényeinkre, feliratunk nem lesz egyéb, mint ezen a tényleges hatalom által el nem ismert törvényeink érdekében kifejezett kérelem.

Arra, hogy kit akarok a határozat által kötelezni, egyszerűen azt felelem, hogy senkit sem.

Határozatot óhajtok hozatni azért, mert a fennebbiek szerént meggyőződésem, hogy felírnunk nem lehet, a manifestumra nézve pedig osztom indítványozó véleményét.

Határozatban lehet tehát egyedül elmondanunk azt; mit elmondani szűk- 1 séges. Valóban csudálkozom azon, hogy a törvényekhez! ily szoros ragaszkodást hogy lehet a törvényes alapokoni békés kiegyenlítés gátjául tekinteni, s még annyival inkább valamely forradalmi irányú lépésnek tartani, midőn forradalmat mindig és egyedül a törvények áthágása által lehet előidézni. És valóban átkm, forradalmat akkor, ha ez átlépés hátrafelé történik.

Az országgyűlés működésének megkezdését nézetem szerént nem az által nehezítjük, ha határozatot hozunk felírás helyett, mert magának az osztrák kormánynak félhivatalos nyilatkozatai megmondják, hogy e tekintetben minden attól függ, ragaszkodunk-e az 1848-ki törvényekhez. Erre nézve pedig mindnyájan egyetértünk. A tényleges hatalom tudja, mik törvényes igényeink, s alig képzelem, hogy hinni lehessen, miszerént ha azoknak eleget tenni óhajt, a határozat ebben gátolhatná, ha pedig eleget tenni nem akar, a felirat erre bírhatná.

Senki jobban nem óhajthatja, mint én a Horvátországgali s a különböző nemzetiségekkel! félreértések kiegyenlítését; senki jobban nem óhajtja, mint én, hogy mindaz, mit érdekükben tenni akarunk, mielőbb valósággá legyen, de ha az izgatás köztök céloztatik, ennek útját a felirat által elvágni nem fogjuk, az ellenében nincs más fegyverünk, mint irányokban! testvéries szándékunknak minden alkalommal szavakban s tettekben kimutatása, nem lehet másban reménlenünk, mint abban, miszerént tudják ők, hogy ha néha ígéreteinkben fösvények valánk is, azoknak megtartásában mindig igazak voltunk. Míg a tizenkét év előtt ontott vér eredménye más irányban felnyithatta szemeiket.

Távol vagyok én attól, hogy a törést előidézni óhajtanám, de nyugodt a felől, hogy ha az mégis bekövetkeznék, törvényeinkhez! ragaszkodásunk miatt fog bekövetkezni, s nem hiszem, hogy csak megkísérteni is lehessen elültetését annak, hogy a törésnek azért kell bekövetkezni, mert határozatban fejezzük ki kívánatainkat.

Bátornak, de nem vakmerőnek, óvatosnak, de nem gyávának kell lenni politikánknak; ezt mondtam én nemrégiben, s a legnagyobb örömmel tapasztaltam, hogy a tisztelt indítványozó velem e tekintetben egyetért, helyesen adta ő elő a vakmerő politika veszélyeit, helyesen választja el a személyes és politikai gyávaságot egymástól; igen szépen — úgy hogy szebben nem lehetett — jellemzi a honfi kötelességét, kockára tenni mindent a hazáért, de a hazát nem kockáztatni soha.

Érzem azt s helyeslem is ama nehéz kötelességet, visszafojtani az elkeseredett lélek feljajdulásait, mérsékelni a méltó harag fellobbanásait, s tenni nem azt, mire ezek ösztönöznének, de a haza érdekei által parancsolt mérséklettel és nyugalommal mérlegezni az eshetőségeket, de épen ezért, valamint nem akarom az általam ajánlott politikát, mintáz egyedül bátrat feltüntetni, abba sem egyezhetem bele, hogy valaki az óvatosságot és saját politikáját kizárólag a nemzetének tekintse. Érzem, tudom, hogy izgalmas időkben könnyű csalatkozni a közvéleményben, épen azért, bár az azáltali elismertetést, a tiszta honfiszándék s a hazafitett egyedül kívánatos jutalmának tekintem, lelkiesmeretemet, mert nekem is ez leg jobb barátom, óhajtóm követni mindenkor, és épen azért, mert lelkiismeretem csak úgy lehet nyugodt, ha a törvényes tért a csorbának árnyékától is megőrizni igyekeztem, mert ezt csak úgy hiszem elérhetőnek, ha határozatba foglaljuk azt, mit elmondani akarunk, — egész lelki nyugalommal a határozatra szavazok, s jőjek bár ellentétbe, a ház, vagy, mit ugyan alig hinnék, az összes haza közvéleményével, a teljesített kötelesség érzetében fel fogom lelni nyugalmamat, fel még azon esetben is, ha mások is,' mint ez indítványozó véleménye, hibásan, tévedten, e politikát a szenvedély s a gyűlölet politikájának, a békés kiegyenlítés gátjának tekintenék, holott ez a szoros törvényesség politikája.

2. A felirati javaslatról.

(A képviseló'házban. 1866. febr. 19.)

Tisztelt képviselőhöz!

Azok után, a melyek e teremben, különösen az igen tiszteit barátom, Komárom városának igen tisztelt képviselője által elmondattak, csak keveset kell magához a felirati javaslathoz szótanom.

Én azon nézeteket, melyeket ő kifejezett, magam is osztom. Természetesen úgy, mint ő azokat mondotta és értette, nem pedig úgy, amint azokat magyarázni megkísértették. Hogy mindamellett is felszólalok, abban két célom van. — Az egyik az, hogy igen röviden megmondjam, hogy ámbár óhajtottam volna, miszerént némely elveket, és különösen ama szomorú eshetőség következményeit, ha netalán törvényes kérelmünk ismét megtagadtatnék, határozottabban kifejezni · óhajtottam volna, mintsem azokat a feliratban feltalálhatjuk, — de ámbár ezt kívántam volna, még is elfogadom azt egész terjedelmében.

Második célja pedig felszólalásomnak az, hogy megjegyzéseket tegyek azokra, a melyek itt e teremben elmondattak.

Ami az elsőt illeti, elfogadom egész terjedelmében a javaslatot, mert meggyőződésem szerént az egész ország indokolt jogos közvéleményének lehető leghübb kifejezése.

Az országos közvélemény ugyanis óhajtja a kibontakozást ama helyzetből, melyben hazánk 17 év óta szenved, és most, midőn a fejedelemnek legmagasabb nyilatkozata folytán azt reméli és megköveteli, megvárja tőlünk, képviselőitől, hogy leküzdve a mült és jelen helyzet által felizgatott érzelmeinket, mtgtegyünk ez érdekben mindent, mit a helyzet tennünk enged, és hazánk, nemzetünk iránti kötelességünk tennünk nem tilt.

De midőn ezt kívánja a közvélemény, egyszersmind egy szigorú határt szab mind vágyainak, mind annak, mit tőlünk vár, vagy mit nekünk tenni megenged, és ezen határ ott kezdődik, melyen hazánk alkotmányos szabadságának, törvényes függetlenségének csonkításához, gyengítéséhez segédkezet keltene nyújtani.

És ha volt valaha indokolt jogos közvélemény, úgy méggyőződésem szerént legalább ezen, általam most jellemzett közvélemény az, mert nem tagadhatja senki, hogy a kibontakozást hazánknak érdekei nagyon is igénylik; — de viszont a felett sem tehet kétségé senkinek, hogy ezen kibontakozás üdvhozó csak úgy tehet, ha nemcsak meggyengítjük, de újult erővel felelevenítjük nemzetünknek azon jogát, hogy koronás királyával egyetemben öumaga határozhasson sorsa felett.

Valóban, gyermekded hiszékenység kellene ahhoz, hogy a legközelebb is tett tapasztalatok után elhigyje még valaki, hogy ha ezen határozati jogot kezeinkből kieresztjük, ha bele egyezünk abba, hogy mások gyakoroljanak sorsunkra döntő befolyást, javulni fogna helyzetünk.

Ezen közvéleménynek — mint már mondottam — hü kifejezője a felirati javaslat.

A legloyalisabb hangon, a legnagyobb bizalommal és hódolattal a fejedelem legmagasabb személye irányában szólva, esdve kérve ott is, hol a nemzet nek követetni tehetne, igyekszik elhárítani a a kibontakozás akadályait, de egy-

szersmind híven kifejezi törvényeinkhez, alkotmányunkhoz, hazánk függetlenségéhez ragaszkodásunkat. Ismétlem tehát, hogy én azt egész terjedelmében, minden módosítás nélkül elfogadom.

Áttérve beszédem céljának másik részére, legelőször Tolnamegye pincehelyi kerülete képviselőjének beszédére akarok egy pár megjegyzést tenni.

Nekem ezen terjedelmes és nagy mesterséggel összeállított szónoklathoz aránylag keveset kell szólanom, részint azért, mert igen nagy részben oly kérdéssel foglalkozik, melynek tárgyalásába bocsátkozni most helyén és időnkivttlinek látom; elmondom majd úgy is erre vonatkozó nézeteimet akkor, midőn a felirati javaslatnak ígérete szerént is, egy e tárgyban készült munkálat fogja tanácskozásunk alapját képezni.

De keveset kell felelnem azért is, mert többekre azok közül, melyekre megjegyzést tenni óhajtottam volua, már mások feleltek, én pedig a tisztelt ház figyelmét ismétlésekkel fárasztani nem akarom.

Azon kezdette a beszédét a tisztelt képviselő úr, hivatkozván hazánk egy nagy fiának intésére, hogy nekünk nem a szív, hanem az ész politikáját kell nehéz helyzetünkben követni.

Én ebben vele tökéletesen egyetértek, de épen azért nem bírom felfogni, hogy ha neki is az a véleménye, miért említett fel oly dolgokat, minők Horvátországban és Erdélyben az Ínség ideje alatt történtek; mert bizonyára ezeknek, habár csak egy részét is teszik azoknak, melyek vérünket okvetetlen hullámzásba kell hogy hozzák, melyeknek emlegetése nem fogja megkönnyíteni, hogy az észpolitikát képesek legyünk követni.

Figyelmeztetett bennünket a t. képviselő úr a felelősség azon roppant súlyára, mely reánk fogna nehezedni akkor, ha az ismét egy újabb Ínséggel sújtaná hazánkat, és ismét nem volnánk még akkor oly helyzetben, hogy országosan segíthetnénk a szenvedőkön.

Én reményiem, hogy ez eset nem fog bekövetkezni, de ha bekövetkeznék is, vissza nem utasítom a felelősséget. Ezen felelősség fogja terhelni azokat, kik netán az ország jogos kívánalmainak isméti megtagadása által a kibontakozást lehetetlenné teszik.

Soha semmi körülmények között nem fogja terhelni azokat, kik elmegyünk a kibontakozás érdekében egészen azon határig, melyen túl hazánk megsemmisítését vonnánk magunk után.

És higyje el a képviselő úr, sokkal célszerűbben cselekedett volna, és sokkal több sikert aratott volna, ha megmondja nekünk, mikép fenyíttesse meg a megváltozott kormány azokat, kik saját szavai szerént az éhezők enyhítésére szánt filléreket elvesztegették, mintsem ezen, mi reánk nem tartozó rémítésnek felidézésével.

Továbbá nem helyeslem én azt sem, hogy oly nagyfontosságu kérdéseket, mint Horvátországnak, Erdélynek és a hazánkbeli nemzetiségeknek kérdését, az általánosságból kiragadva, szóba hozott most, midőn nemcsak törvényt nem tarthatunk azokra nézve, de ezen vitatkozás, ezen debatt alkalmával még csak kifejteni sem lehet ide vonatkozó nézeteinket.

Az ily kérdéseknek ily időben megemlítése, elvetheti a jelenben és a jövőben az izgalom magvait, de senkit meg nem nyugtat, áldást nem hozhat.

Azt mondá a t. képviselő úr beszédének folyamában nem egy helyen, hogy nekünk osztályoznunk kell kívánalmainkat; azt mondá továbbá, hogy meggyőződése szerént egész jogalapunk kivihetlensége bebizonyított dolog.

Én ezekre nézve igen röviden együtt óhajtok válaszolni. Tökéletes igazság az, hogy a nemzet kívánalmait osztályozni lehet mindannyiszor, midőn a régi és teljes életben levő törvények alapján újak alkotásáról, vagy a meglevők vál-

toztatásáról van szó. Mert akkor azt tanácsolja a józan politika, hogy ha a kívánalmak csak egy részére, és talán épen a lényegesebbre nyerhetné mega törvényhozás másik factorának beleegyezését, elégedjék meg azzal, és a többit hagyja boldogabb időkre.

De most a helyzet nem az.

Mi nem kívánunk új törvényeket, nem akarunk új jogokat szerezni, mint őseink, kik előtt én is meghajtok, és kiknek mérsékletét és bölcseségét én is szívesen követem, de kiknél mi mégis ez esetben mérsékeltebbek vagyunk, mert ők valahányszor egy ily szünetelés után a fejedelemmel ismét az alkotmányos téren találkoztak, 1710-ben ép úgy mint 1725-ben, nem elégedtek meg jogaik felelevenítésével, de sőt azokat új garantiákkal vették körül.

Ily helyzetben nekünk a törvények között osztályzatot tenni nem szabad. Ha hozzá kezdünk ahhoz, hogy mi osztályozzuk törvényeinket megtartandók vagy meg nem tartandókra, vagy megengedjük, hogy helyettünk azt mások tegyék, és mi ezen osztályzást elfogadjuk: akkor igen kár lesz törvénykönyvünkre valamit tartani, akkor legjobb lesz azt Írni közjogunk élére: a magyarországi törvényeket pedig a fejedelem megtartja a meddig akarja, mikor nem akarja, nem tartja meg. De célt sem érnénk ezen osztályozással, uraim, mert mi lenne belőle, ha a képviselő úr útmutatása szerént osztályoznánk lényegesekre és lényegtelenekre kívánságainkat, vagyis törvényeinket, melyeket visszaállíttatni óhajtunk: hiszen jól tudjuk, hogy épen nem a lényegtelen, sőt épen a leglényegesebbek azok, melyek visszaállítása tőlünk megtagadtatik.

Azt sem tudom, mi bizonyítja be törvényeinknek és jogalapunknak kivihetlenségct, vagy talán a bécsi államférfiaknak, és — ismét magának a tisztelt szónoknak szavaival élve— tévútra vezetett fejedelemnek egyoldalú nyilatkozata ezt már bebizonyítja?

En azt gondolom, hogy a magyar kormányférfiaknak ily helyzetben kötelessége felvilágosítani a fejedelmet, nem pedig, hogy maguk segítsenek hirdetni, hogy Magyarország jogalapjának kivihetlcnsége bcbizonyult.

Hosszasabban értekezett a t. szónok külügyi viszonyainkról. Kimondta, hogy nézete szerént semmi komoly veszély az osztrák birodalmat nem fenyegeti, figyelmeztetett a veszedelmes csalódásokra, melyek érnének minket, ha politikánkban talán kívülről jövő pressióra számítanánk, és ezzel kapcsolatban elmondá azt is, miszerént szomorú valósággal a kétségbeesés politikája volna az, ha a pénzügyi zavart vennénk túlcsigázott-reményeink alapjául.

Én a t. szónokot a külpolitika terére nem követem, teszem pedig azt nem azért, mintha nem lehetne legalább annyi alapossággal kimutatni azt, hogy igenis közelednek komoly bonyodalmak, melyek Ausztriát is érinteni fogják, mint annak ellenkezőjét; de teszem azért, mert nem tartom helyesnek, hogy akár azért, hogy kitartásra buzdítsuk magunkat, a külpolitika teréről hozzunk fel érveket.

Én részemről még a pénzügyi zavarok kisebb vagy nagyobb voltából sem akarok kiindulni, mert nekem, uraim, meggyőződésem, hogy ha fenyegetné bár a legnagyobb veszély Ausztriát, lennének bár a pénzügyi viszonyok, még ha ez lehető volna, roszabb állapotban, akkor is örömmel fogadnám a kibontakozásnak minden oly módozatát, melyek által hazánk alkotmányos szabadsága és törvényes függetlessége biztosítva lenne.

Ellenkezőleg, lenne bár a béke évtizedekre biztosítva, lenne bár a legrendezettebb állapotban a pénzügy, soha semmi cím alatt belé nem egyezünk oly kiigazodásba, mely által hazánk jövőjét tönkre tennők.

Még a t. szónok beszédére csak egy megjegyzésem van, vau jelesen beszédének azon részére, a hol azt ajánlja. hogy ne azt kérdezzük, hogy,.quid juris," hanem „quid consilii."

Komárom városa t. képviselője elmondotta, miként lehet és kell a „quid eonsilii“-nek majd csak a „quid juris“ elve után következni.

Egy másik tisztelt képviselőtársunk pedig elmondotta, hogy nem is a „quid juris“ az első kérdés, de a „quid officii. “

Én tehát erről bővebben nem szólok. De egy példát akarok felhozni arra nézve, minő veszélyes még a legkedvezőbbnek látszó körülmények között is ezen elvnek útmutatása szerént indulni cl: „quid consilii.“

Meggyőződésein: hogy lehet ugyan néha célt érni ezen elv útmutatása szerént, de hogy az mindég kétséges, és ha az eredménytelenség ilyenkor sújtja az embereket, vagy nemzeteket, a veszély százszorta nagyobb, mintha a törvényes téren nem érhetik el a célt.

1849-ben, midőn a politikai viharok zaja elcsöndesedett, két ut állott a győztes osztrák államférfiak előtt, melyen hazánk irányában indulhattak. Indulhattak a szerént, amint a „quid juris“ vagy a „quid eonsilii“ útmutatását akarták követni.

Tudjuk, mit kellett volna tenniük a „quid juris1, szerént, tudjuk, hogy ők ezt nem tették, hanem indultak a másik úton, és ki tagadhatná, hogy minden esély mellettük látszott lenni? Ha valaha, akkor látszott elérkezettnek azon pillanat, hogy a bécsi hagyományos politika által 300 éven keresztül folytatott küzdelmek győzelemre vezettessenek, a mely küzdelemnek, mint Buda városa képviselője mondá: igaz, hajdan nem az egységes eszme, de az absolutismus volt a zászlóvivője, de a mely küzdelem — azt hiszem, egyetért velem a t. képviselő úr, ha azt mondom — mind akkor, mind újabb időben eeél mellett Magyarország állami önállása ellen, Magyarországnak mint ilyennek létele ellen volt intézve.

A nemzet, melynek alkotmányához való hű ragaszkodása 300 éven keresztül meghiúsította c törekvést, lenézve, elnémítva hevert vérében; — nekik egy nagy hadsereg és egy nagy birodalomnak még ki nem merült anyagi foirásai állottak rendelkezésükre, és ők nem is voltak restek c munkában, mint mindnyájan tudjuk; de mégis, hová vezetett mindez? Feleljen erre a majdnem megháromszorozott államadósságok roppant összege; feleljen azon sok veszteség, mely a lefolyt 17 év alatt csaknem mindég minket sújtott; feleljen maga azon körülmény, hogy 17 évi experimentatiók után ismét a „quid juris“ felé kellett fordulni; feleljen az, hogy itt vagyunk mi ma, ebben segédkezet nyújtani.

Többen mondottak a t. képviselő urak közül olyanokat, melyekre felelni szükséges, azonban ezek némelyikére már megfeleltek mások; és nagyon hosszas lenni nem akarván, mindenre felelni magam sem óhajtok. Szabad legyen nekem csak még néhány észrevételt tennem.

Legelsőben nehány észrevételt Zscdényi t. képviselő úr beszédére.

Én, meglehet az én hibám, de kénytelen vagyok bevallani, hogy nem értem a logikát, mely azon mondatban van, ha Magyarország a jogfolytonosságot követeli, ha alkotmányos törvényekhez ragaszkodik, az önmagáról lemondó visszavonulás küszöbére lép.

Az én meggyőződésem, és talán a logika szerént is, épen akkor lépne az önmagáról lemondó visszavonulás küszöbére, ha mindezt nem tenné, ha jogairól és alkotmányáról lemondana.

Azt mondja a t. képviselő úr, és igen helyesen, hogy törvényünknek egyoldalú megváltoztatásába belé nem egyezhetik; és íme, mégis azt követeli tőlünk, hogy egyezzünk bele azoknak egyoldalú legpregnánsabb megváltoztatásába, vagyis egyoldalú felfüggesztésébe.

Hiszem, azt .fogja válaszolni a t. képviselő úr, mert hiszen az eszmét itt vitatták, hogy hiába, a szoros alkotmányos elveket csak akkor lehet életbeléptetni, mikor a helyzetből kibontakozunk, és hogy azokat, melyek tizenhét év alatt történtek, nem lehet ignorálni, feledni sem lehet.

Mi az elsőt illeti, furcsa első lépés az alkotmány felé, midőn az követelte - tik, hogy mi ezen első lépést úgy tegyük, hogy ami eddig alkotmányos tiltakozásunk ellen történt, most beleegyezésünkkel történjék; — ezt én, megvallom, nem értem.

De igaza van a képviselő úrnak abban, hogy ami 17 év alatt történt, azt ignorálni, feledni nem lehet, és higyje el, hogy bár mennyire akarnék elfeledni, ha tisztán egyebet nem említek, mint azon szigorú anyagi helyzetet, melybe ezek miatt a legjobb esetben is leszünk, bőségesen fognak bennünket annak történeteire emlékeztetni; higyje el, hogy a sok szenvedések, a fel nem száradt könyek, a szív sajgó sebei, azt feledni soká nem fogják engedni. Azonban furcsa igazságnak tartanám, ha most az követeltetnék mi tőlünk, hogy azért, mivel a 17 év alatt ellenünk mások vétkeztek, most mi bűnhődjünk, én akkor hozzájárulni soha sem fogok.

Óhajtottam még egynéhány észrevételt tenni t. képviselő úr, Széchenyi Béla beszédére, de meg kell itt jegyeznem, hogy az én észrevételeimet azokra fogom tenni, melyeket a házban itten elmondani hallottunk, nem pedig azokra, melyek hihetőleg gyorsírói tévesztés következtében a hírlapokban kimaradtak.

Azon kezdte tisztelt képviselő úr beszédét, hogy ő tökéletesen független ember.

Én nekem nagy szerencsétlenségem lehet, hogy sokszor nem értem az azon oldalról jövő állításokat, és ezzel is úgy vagyok, mert nem tudom, mit érthet ezen függetlenség alatt a t. képviselő, ha az által azt nem érti, hogy ő államhivatalban nincsen. Ha ezt értette, akkor, hála isten, e ház többsége vele egyformán független, és ennél tökéletesebb vagy nem tökéletesebb függetlenség nincsen. — De nem hiszem, hogy mást érthetett volna, mert épen ő hivatkozott a választó kerület iránti kötelezettségeire, sőt azt is említette, mintegy szemrehányólag irántunk (ami azonban a gyorsírói jegyzetekből szintén kimaradt), miszerént, mondom, többen vagy sokan közülünk megnyertük a választók bizalmát, és mikor megválasztattunk, most nem gondolunk azután a választók érdekeire.

Én, t. ház, ebben egyfelől ném egész helyes fogalmat, másfelől alaptalan vádat látok; nem helyes a fogalom, mert mind saját törvényeink, mind pedig egyáltalában képviseleti elvek szerént, a képviselő nem egyes kerületnek, hanem az országnak, az egész nemzetnek képviselője.

A képviselőnek tehát első és mindenek feletti kötelessége, képviselni a haza érdekeit, és csak akkor, ha ezen érdekekkel ellentétbe nem jő, képviselheti azon saját kerületének — melyben megválasztva lett — speciális érdekeit.

Én részemről teljesen meg vagyok arról győződve, bár nincs szerencsém a kerületet ismerni, melyet a t. képviselő úr képvisel, hogy azon kerület választói bizonyosan bírnak annyi hazafisággal, hogy nem követelik, hogy az ő speciális érdekeik a haza közérdekeinek elébe tétessenek.

Magam részéről egyébiránt kénytelen vagyok bevallani, hogy én tökéletesen független nem vagyok .· én függök hazámnak törvényeitől, függök hazám érdekeinek parancsától, függök saját lelkiismeretemtől, mely nekem azt mondja, hogy “ezen nemzedék jobbléteért a jövő nemzedék jövendőjét elzálogosítani, feláldozni nem szabad.

Hiszem azonban, mert sokkal jobb véleményben vagyok róla, semhogy nem hinném, hogy eme véleményben a t. képviselő úr is velem egyetért.

Említette ő azt, hogy óhajtá vala, miszerént feliratunkban emlittetnék meg a nagyhatalmi állásnak szükséges volta; említette, hogy óhajtotta volna, miszerént bizonyítsuk be, hogy helyzetünk világtörténelmi fontosságát felfogtuk; említette, miszerént óhajtaná és szükségesnek látná, hogy emelkedjünk az európai politika magasabb színvonalára; ami a nagyhatalmi állást illeti, igen röviden szólva, nem hiszem én azt, hogy e nagyhatalmi állást akár felirat által, akár tör-

vények által megállapítani lehetne, de igen is tudom azt, hogy egy fejedelem, ki oly nagy terjedelmű államok, annyi milliók felett uralkodik, mint a magyar király és ausztriai császár, ha népei benn megelégedettek és boldogok, ha az állam pénzügyei rendezve vannak, akkor ilyen állam, a dolog természeténél fogva, csak nagyhatalmi állást foglalhat el.

Én azt hiszem, hogy valamint ez, a dolog természeténél fogva, minden megemlékezés nélkül is megleend, úgy, ha hiányzani fognak a kellékek; t. i. a népeknek benső megelégedése, a pénzügyeknek rendezettsége, melyek egy államot nagyhatalmúvá tesznek, ha mi nagyhatalommá proclamálnók is, azt elérni még sem fognánk, csak a világ előtt válnánk nevetségessé.

A mi helyzetünknek világtörténelmi fontosságát illeti, és azon szép csalóka képet, melyről, hivatásunk nagyságáról nemcsak at. képviselő úr, de többen itt igen szépen szólották, ami azt illeti, mondom, bármi fényes, bármi gyarló legyen is azon kép, engem el nem csábit; én, uraim, itt is azt hiszem, hogy ha van nemzetünknek hivatása hatni saját határainkon kívül is, mint én is meg vagyok győződve, hogy van, — ezt nem az által fogjuk elérni, hogy most, midőn a magunk hazájában sem vagyunk gazdák, proclamáljuk, hogy mi a világ politikájára akarunk befolyást gyakorolni, hanem el fogjuk érni akkor, ha rendeztük saját viszonyainkat, saját helyzetünket.

Szép dolog az, a magas európai politika szinvoualán állani, és én meg vagyok győződve, hogy a tisztelt képviselő úr annak színvonalán is áll; de előbb kötelességünk nekünk saját közjogi viszonyaink színvonalán állni, és ha a helyett, hogy annak színvonalán állanánk, a helyett, hogy annak eleget tennénk, akarunk oly magas röptét venni, mint Ikarus, a magasról fogunk lebukni.

Azt is mondotta a t. képviselő úr, vigyázzunk, mert ha mi nem segítünk a nép baján, majd segíteni fog más.

Ebben, uraim, a nép bajaira nézve egy reménység, politikai befolyásunkra nézve egy veszély rejlenék; én megvallom, hogy sem a reményt nem oszthatom, sem a veszélytől nem félek; mert ha szét nézek, ki lehetne az, ki segítene a nép bajain rajtunk kívül? — csakis azokat látom, kik ezen bajokat előidézték, és kik míg ezen bajokat előidézni bírták, maguk is tehetetlenekké váltak, hogy rajtunk segítsenek.

A t. képviselő úr még azt említette, hogy a jogfolytonosság bilincseiből kell szabadulni.

Jogfolytonosság és jognak eszméje, a bilincs eszméjével összse sehogy sem fér. — A jog bilincs nem lehet. — Azonban egyiknek joga kötelességet ró a másikra, és a kötelesség fogalma már inkább megegyeztethető lenne a bilincsnek fogalmával.

Ha tehát a mi jogfolytonosságunkból bilincs jön létre, az létre jön azokra nézve, kiknek a mi jogfolytonosságunk folytán kötelességeik vannak. — Ha tehát azt mondja a t. képviselő úr, hogy a jogfolytonosság bilincseiből kell szabadulnunk, az nem tehet egyebet, mint ha ő másokat akar a mi jogfolytonosságunk által reájuk rótt kötelességek bilincseiből kiszabadítani. Ez pedig, nézetem szerént, annyira kevéssé hazafias eljárás lenne, hogy fel sem tehetem, miként ez céljában lett volna.

Azt is mondta a t. képviselő úr, hogy a jogfolytonosság eszméjét külföldön nem értik.

Nézetét ebben sem oszthatom.

Én azt hiszem, értik azt, mi a jogfolytonosság, mindenütt, a hol bár csak elméletileg tudják, mi az alkotmány, és hogy messze ne keressem a példát, bebizonyítják a magyar királynak a magyar koronához nem tartozó más országok népei is, mert hisz ők keményen megtámadják ugyan a mi jogfolytonosságunkat,

de azt, hogy tudják mi a jogfolytonosság, az által is bebizonyítják, hogy saját jogfolytonosságukhoz ragaszkodnak.

Talán azt akarhatta a t. képviselő úr mondani, hogy nem értik azt külföldön, miszerént mi mi okon ragaszkodunk annyira jogfolytonosságunkhoz; és talán azt akarhatta mondani — ebben legalább — fájdalom — lett volna alap — hogy akülhamlmak nem kérdik azt, hogy Magyarország jogfolytonossága mellett vagy a nélkül,— csak azt akarják, hogy itt egy nagy hatalom legyen.

De ha ez így van is, azt hiszem, nekünk magyarokul nem az a kötelességünk, hogy mert másnak mindegy, a mi jogfolytonosságunkkal mi történjék, hogy mi is arról lemondjunk, ellenkezőleg nekünk magyarokul kötelességünk, hogy bebizonyítsuk azt, mit bebizonyítani lehet, hogy ha itt ezen helyt egy nagyhatalomra szükség van, az soha sem fog létre jőni másként, mint a magyar jogfolytonosság alapján, mert kielégített Magyarország nélkül nincs hatalmas Ausztria, és jogfolytonosság nélkül nincs kielégített Magyarország.

Engedje meg a t. ház, hogy az előttem szóló t. képviselő úr beszédére is szóljak egy pár szót.

Azt mondá a t. képviselő úr, én legalább úgy fogtam fel, hogy löszül értelmezték az áldozat szót azok, akik azt mondák, hogy alkotmányunkból áldozni nem akarnak, mert a törvénynek törvény utján megváltoztatása nem áldozat. — Ebben tökéletesen igaza van a t. képviselő úrnak, csakhogy egy kis körülményt elfeledett, azt t. i., hogy itt a törvénynek nem törvény utján való megváltoztatásáról, hanem egyoldalú megsemmisítéséről van szó.

Idézte továbbá a képviselő úr az arany bulla ismert szakaszának történetét. Itt azon, kétségkívül csak beszéd-közben kiejtett hibára figyelmeztetem, hogy az arany bulla nem egy pár évig, hanem ötödfél századig állott fenn; figyelmeztet ő maga arra hogy midőn azt megváltoztatta az országgyűlés, azt nem áldozatból tette, hanem mert meg vala győződve, hogy az ország érdekei nem kívánják annak fenntartását.

Megmondom most saját mondásából okát annak is, hogy miért nem akarjuk most mi megváltoztatni azon törvényeket, melyeket ő megváltoztatni szeretne. Nem akarjuk, mert nem vagyunk meggyőződvén megváltoztatás szükségességéről.

Hivatkozott továbbá a képviselő úr arra, hogy nem áll az, mintha mi a kormány szándokait nem ismernők. Azt mondá: hogy „az is vak, aki látni nem akar.“ Legyen meggyőződve a t. képviselő úr, hogy 8 hónapja már —· ha jól emlékszem — mióta a nemzet meresztett szemekkel les minden tényt, miből megláthatná, hogy a koimány őszintén ragaszkodik c a törvényességhez'? De még minden erőfeszítések dacára nem lát egyebet, mint provisorius vármegyéket.

Azonban nem folytatom tovább ezt, úgy is nagyon hosszúra nyújtottam előadásomat és köszönetemet fejezem ki at. ház türelméért. Csak arra kérem még, hogy egy általános észrevételt legyen kegyes meghallgatni.

Többen felhozták itt a t. szónokok közül a 48-diki eseményeket és azok következményeit, s némelyek közülök mintegy értésünkre akarták adni, hogy amaz események a 48-diki törvények kifolyásai, és hogy azoknak előidézésében nagy részben a nemzet hibás.

Én, uraim, nem akarom taglalni, nem akarom vizsgálni azon okokat, melyek ezen eseményeket előidézték, feljegyezte azt a történelem. Tudjuk, érezzük mi mindannyian, és tökéletesen igazat mondott ama t. képviselő társunk, ki —- ha jól emlékszem — a szombati ülésben nyilatkoztatá, hogy azon eseményeknek nem a 48-diki törvények és az e törvényekhez híven ragaszkodó nemzet, de ezen törvényeknek meg nem tartása és azok voltak okai, kik e meg nem tartást előidézték.

Nem részletezem ezen eseményeket, de nyilvánítanom kell azt, hogy bizony nem jó szolgálatot tesznek a kibontakozás munkájának azok, kik,— midőn

mi kerüljük azak felemlítését — ezen eseményeket minduntalan emlékünkbe idézik, és pedig oly modorban, hogy a nemzetre akarják ruházni azért a felelősséget. Mit végre is elhallgatni lehetetlen, ki kell mondanom azon meggyőződésemet, hogy sokkal célszerűbben járnának el, hogy sokkal hazafiasabb kötelességet teljesítenének, ha magát a felséges fejedelmet ez irányban felvilágosítani igyekeznének, mint az által, hogy a nemzetet akarják felelőssé tenni azon eseményekért, melyekben a bűn másoké, a nemzeté pedig előbb a hősiség, később a szenvedés volt csupán.

HORVÁTH BOLDIZSÁR

Született Szombathelyit, 1822. jan. 1.

Tanulmányait itt és Sopronban kezdvén, a győri jogakadémiában végezé. 1843-ban nyert ügyvédi oklevelet, mire szülővárosában mezei kapitánynyá, majd 1845-ben városi főjegyzővé választatott, az 1848-diki országgyűlésre pedig képviselővé, melyen osztályjegyző, utóbb az állandó igazolási bizottmány előadója volt.

Forradalom után rövid megszakasztással ügyvédkedett. Az októberi diploma kiadása után ismét a közpályára lépve, miután élénk részt vett szülővárosa tisztújításában, képviselővé választatott az 1861-diki országgyűlésre.

Hírét az országbírói értekezletben kifejtett tevékenysége állapító meg.

1862-ben a földhitelintézet jogügyi igazgatójává, az 1865/G-diki országgyűlésre pedig ismét képviselővé választatott, melyen a Deák-párt legjelesebb tagjainak egyike.

Horváth Boldizsár, mint tudós, a tudósok azon modern, élvezhető fajához tartozik kik nem a pedantéria meddő nymbusába szoktak öltözni.

A magyar köz- és magánjog terén ő első jogtudósaink egyike; a törvények pontos és részletes ismerete mellett nem vész el hétköznapi elmékként a specialitásokba, hanem mindig meg tudja tartani azon fensőbb szempontot, mely teljes áttekintést nyújtván, tárgyán korlátlanul uralkodik; a kiváló tehetség azon biztos tapintata, mely nem téved el a tárgy ebaoszában, hanem mindenütt megtalálja az elvet, a vezéreszmét, erős logika, s az előadásban az irodalom színvonalán álló magyaros, könnyed és mégis tartalmas irály, — ezek jellemzik Horváth Boldizsárt mint írót s politikust egyszersmind; mely tulajdonokkal benne azon méltóságos szónoki tehetség párosul, mely nem az eszmék rfényes kiállítása“ s a szónoklat eoulissatitkai közé tartozó hatásvadászat által igyekszik hatni, mely egyáltalában nem is igyekszik hatni, s így annál nagyobb hatást idéz elő.

Politikai nézeteire nézve a liberalisinus azon választott hősei közé tartozik, kikben meggyőződéssé vált az, ami sok másnál csak lelkesedés.

Ép oly távol a hátramaradástól, mint a meggondolatlan rohanástól, Horváth Boldizsár a mérsékelt, de biztos haladás embere. S mind e tulajdonoknak szilárd alapját a tántoríthatlan jellem adja meg, melynek a tehetség nemeslevelét köszöni.

1. Az országbírói értekezlet javaslata tárgyában.

(A képviselőház zárt ülésében. 1861. jún. 18.)

A törvénykezés szempontjából hazánk még soha sem volt oly abnormis helyzetben, mint most. E bajt is a megbukott rendszer hőseinek köszönhetjük, a kiknél nagyobb zsarnokokat alig mutat fel a történelem. A hódítók leigázták, de pem seramisíték meg a népeket; céljok uralom volt, 8 ha ezt biztosítok: kíméletté

voltak a meghódított nép jelleme, történeti egyénisége, nyelve, vallása, szokásai és törvényei iránt.

Ha e népek később elenyésztek, beolvadtak: az a hódító erkölcsi felsőbbségének lassú vívmánya volt.

A tatárok feldúlták hazánkat; de az anyagi veszteséget az épen maradt nemzeti szellem ismét helyrehozd. — A félhold uralma nem nyomá el nyelvűnket, nem törlé el magánjogi törvényeinket, a melyekben egy nemzetnek erkölcsi élete nyilatkozik. — Nagy Leopold alatt, kit egyik történetíró szavai szerént azért neveztek nagynak, mert a magyar oly nagy szenvedéseknek az előtt soha sem volt alávetve, mint ő alatta, a Heisterok betörtek egyházainkba, megszentségtelenité oltárainkat, a Caraffák hóhér pallosával ritkíták a szabadságszeretők sorait, — de megmaradt nyelvünk, megmaradt hazai törvénykezésünk.

Második József császár merész kezekkel kísérté meg a beolvasztás mütételét: azonban magánjogi rendszerűnket érintetlenül hagyá. Csak a lefolyt évtized alatt kelle megérnünk, hogy ezer éves erkölcsi fejlődésünk gyümölcsei a porba tiportassanak; hogy a magánjog terét is tabula rasavá tegyék s idegen törvényeket erőszakoljanak reánk, a melyek a nemzet szokásaival, természetével, jellemével, geniusával oly éles ellentétben állottak, hogy— habár azok az újabbkori jogtudomány minden igényeinek megfelelnének is — a vandalismus eszközei voltak azért: mert egy becsületes, életrevaló nemzet jelleme, nemzetisége ellen, annak erkölcsi megsemmisítésére voltak irányozva. S ami több, ezt azon ürügy alatt tevék: hogy törvényeink a -kor szellemével s a müveltség igényeivel ellenkeznek 1

Megvallom, a sok fájdalom közt, mi a lefolyt évtized alatt a honfikcbelre nehezült, a legsajgóbbat nekem azon rágalmak okozták, a melyek erkölcsi hitelünket támadák meg, a melyek bennünket egy életrevalóban nemzet színében tüntettek fel a világ előtt, mint a melynek gyámságra, beoltásra van szüksége, hogy a mívelt népcsaládok körébe léphessen, — azon rágalmak, a melyeknek célja nem volt egyéb, mint erőszakos eljárásukat igazolni vagy legalább indokolni s a miveit népek közvéleményét irányunkban tévútra terelni.

És ezért igen sajnálom, hogy a múltkori tárgyalások közben nem nyílt alkalmam e házban elleneink ármányát lefátyolozni, és az osztrák és magyar magánjogrendszer közt némi párhuzamot vonni annak kitüntetésére, miszerént az egész osztrák törvénykezési reform csak hiú szemfényvesztés volt.

Nem akarok most a tisztelt ház türelmével visszaélni, nem bocsátkozom részletekbe s csak a végeredmények felmutatása által akarok e reform némi jellemzéséhez járulni.

Emelkedett-e általa a törvények iránti tisztelet? Nem, sőt a statáriumok soha sem nyeltek el annyi áldozatot, mint a reformatio eme gyászemlékü korában. — Nyert-e általa a bíróságok, a hatalom tekintélye? Nem; sőt közmondássá vált, hogy egy esküdtnek a magyar világban több tekintélye volt, mint az ő csillagos főispánjaiknak. — Vagy talán a személy- s vagyonbiztosságot növeli? Nem; sőt ez a polgárháború iszonyai közt sem állott roszabb lábon, mint ő alattuk, s a gendarmoktól mindenki inkább félt, mint a gonesztevők. — Adott-e lendületet a szellemi haladásnak? Nem; sőt a sajtótörvény elölé a gondolat szabadságát; a büntető törvénykönyv elnyomott minden alkotmányos életet és mozgalmat; a bűnvádi eljárás pedig az egyéni, a polgári szabadság fölé a Damocles kardját függeszté, melyet a bírói önkény vékony hajszála tartott.

A vád alá vétel, a vizsgálat elrendelése, a letartóztatás oly ruganyos értelmű feltételektől függött s annyira napirenden volt, miként elvégre szégyennek sem tartaték ily nemű kalandban részt venni. — Emelé-e az anyagi jólétet s a közhiteit? Nem; sőt soha sem voltunk szegényebbek s az uzsorának soha sem volt tágasb mezeje, mint most. — Elvégre könnyíté-e a perlekedő felek terheit?

sőt ellenkezőleg, a míg a magyar törvények uralma alatt csak a nagy perek, tehát a gazdagok szenvedtek a lassú perfolyam által: az osztrák rendszer szerént a törvénykezés lomhasága általános volt s így a kisebb perekre, a szegények ügyeire is egyformán kiterjedt.

Igen, az osztrák törvénykezési reform csak cég volt, valójában pedig egyik kiegészítő részletét képezte azon rendszeres hadjáratnak, mely nemzetiségünk, önállóságunk, politikai jellemünk s anyagi jólétünk ellen indíttatott. Még az igazságot is német köntösbe öltöztették, — csakhogy nemzeti nyelvűnket a törvénykezés teréről leszoríthassák.— Eltörölték alkotmányos bíróságainkat, hogy a törvénykezés függetlensége, a nemzeti önállóság ezen szélső védbástyája is leromboltassék.

Az ügyvédi reform ürügye alatt 1853-ban kitörlék az ügyvédek sorából kevés kivétellel mindazokat, kiknek politikai múltjok szálka volt az ő szemükben; az ügyvédi gyakorlat jogát kormány-kegyelemtől tették függővé s helyhez kötötték, — csakhogy féken tartsák azon veszedelmes osztályt, mely alkotmányos országoknak államférfiakat, az absolutismusnak pedig Brutusokat nevel. — Még azon intézkedéseik is, melyeknek abstract jósága el nem vitatható, a fennforgóit viszonyok közt, a szükséges mellékintézkedések, a kellő segélyforrások hiányában, az alaki jog bonyodalmai s a törvénykezés általános lassúsága mellett, mindannyi tényezők voltak arra, hogy a magyar fajnak anyagi jóléte is alapjaiban megrendüljön.

Én tehát nem tartozom az osztrák törvények bálványozói közé; hanem mint a jogélet egyik igénytelen harcosa azon elvet vallom: miszerén t a magánjog szabályai a tulajdonjognak mindannyi gyökszálait képezik, a melyeket kitépni annyi volna, mint magát a tulajdonjogot megsemmisíteni. — Azt tartom, hogy a birtokviszonyok biztonsága és szilárdsága, a társadalom legelső, legfőbb céljai közé tartozik s minden politikai intézmény, az összes közjog is csak biztosítéka, védbástyája a magánjogoknak.

S ennélfogva azt hiszem, hogy ha a várőrségnek nincs érdekében a várat védelmezni, ha azon szomorú meggyőződésre jutott, miszerént e falak közt személye és vagyona veszélyeztetve van, habár a veszély nem az ellenségtől, hanem társaitól ered: e vár nem sokáig fogja tartani magát.

Épen ezért tehát a közjog vezérharcosainak, intézkedéseiket mindég ügy kell irányozniok: miszerént a védelemnek főtárgya, a személy- és vagyonbiztonság áldozatul ne essék.

Továbbá úgy vagyok meggyőződve, hogy a magánjogról is lehetnek különböző fogalmak, de ami valamely jogfogalomnak a positiv igazság jellemét kölcsönzi, — az a viszonosság, a jogelvek stabilitása: hat. i. az, ami nekem jogos, hasonló körülmények közt a másikra nézve sem tilos.

A jogelvek eme stabilitása egyik legfőbb őre a törvénykezés hitelének, a bíróságok tekintélyének és méltóságának, azon hitnek és bizalomnak, mely az igazság kiszolgáltatásnak eikölcsi alapjául szolgál. E nélkül a törvénykezés kockajáték s nem sokkal különbözik az ököljogtól.

Valamint tehát nem tudom eléggé kárhoztatni az osztrák államférfiak azon eljárását, mely hazánkban a korábbi jogelveket egy tollvonással eltörlé, a magánjogélet rendét egy csapással felforgatá s ez által annyi jogot tiport el igazságtalanul: úgy viszont nyíltan kimondom, hogy mi is hasonlag hibába esnénk, ha átmeneti intézkedések helyett rögtön halomra döntenők mindazon alapokat, a melyekre a múlt évtizedben annyi magán személy- és birtokjog fektetve lőn, s ez által felzavarnók a magánélet nyugalmát, kockára tennők a családok jólétét, megingatnék az igazság iránti hitet és bizalmat s azt eredményeznők: hogy bőszünk és gyűlöletünk ostora nem a bűnös ellenséget, hanem saját ártatlan polgártársainkat érné.

Ha nem mondunk, nem teszünk semmit; ha bíróságainkat magukra hagyjuk: akkor felek, hogy alkotmányos úton hozott idegen törvények szerént Ítélniük, ellenkeznék alkotmányos jellemükkel és feladatukkal, — a magyar törvények pedig, az újonan támadt jog- és birtokviszonyok veszélyes megrendítcse s a törvénykezés fennakadása nélkül igen sok esetben nem alkalmazhatók.

Legyen szabad csak egy pár példára hivatkoznom.

Sok per van, mely a német törvények korában keletkezett, de vagy épen nem, vagy csak az első folyamodása bíróság által lőn elintézve. — Mi történjék most ezen részint elintézetlen, részin föllebbezett perekkel? — Egyik alap juris axióma azt mondja: hogy minden jogügylet azon törvények szerént intézendő el, a melyek uralma s oltalma alatt keletkezett, — s hogy semmiféle törvénynek visszaható ereje nincs.

Ezen pereket tehát ha csak az igazságból nem akarunk gúnyjátékot űzni — nem lehet más, mint a volt német törvények szerént elintézni; de hogy ezt a bíróságok, alkotmányos kötelességük megsértése nélkül tehessék, — utasítást és feljogosítást tőlünk várnak.

Ha az 1852-dik évi november 29-én kelt ősiségi pátenst szemügyre veszsziik, azt látjuk, hogy— amint Bartal György képviselőtársunk épen most élesen kiemelé — nem csak az ősiségi kereseteket szüntető meg, hanem eltörlé azon egyszerű öröklési és zálogigényeknek is igen nagy részét, a melyek az ősiség körén egészen kívül állanak.

Hozzá teszem még, hogy ugyan ezen pátens a tényleges birtokosoknak bizonyos feltételek mellett, továbbá az özvegyeknek és hajadonoknak is, ha az illető örökösök igénye ellenük annak idejében be nem jelentetett, teljes tulajdont adott.

Ha most ki nem mondjuk, hogy a lefolyt 10 év alatt akár positiv jogcselek vények, akár pedig negatív elévülés által szerzett jogok többé meg nem támadhatók: a pereknek egy végtelen tábora fog támadni, az országban fekvő földbirtok nagy része perbe vonatik s nem találunk széles e hazában elegendő bírót e perek elintézésére, nem is említve azt, miként a birtok ezen ingatagsága az úgy is megrendült hitelt teljesen tönkre tenné.

He szóljunk a jövőről.

Miként fogjuk az ezentúli halálozások eseteiben az öröklési kérdéseket megoldani?

Tudjuk, hogy az egész magyar öröklési rendszer az ősiségen alapult, a melyet az 1848. 15. törvénycikk megszüntetett. Igaz, hogy c törvény az 1836. 14. törvénycikket a plana suecessioról, egyelőre érvényben hagyta: igen, de ez utóbbi törvény csak gyermekekről, testvérekről, s unokatestvérekről szól: — tehát a távolabbi oldalrokonokra nézve jelenleg semmiféle érvényes öröklési törvényünk nem létezik.

Továbbá az 1848. 15. törvénycikk eltörölvén az ősiséget. de fennhagyván — habár csak ideiglenesen — az 1836. 14. törvénycikk hatályát: ez által oly collissiot teremtett törvény és törvény közt, a melynek kiegyenlítését nemcsak a következetesség, hanem az élet mindennapi szükségei is sürgetőleg követelik. Ugyanis az 1836. 14. törvénycikk 3. § ában fenn van tartva a fi- és leányág közti különbség; a 8. §. megkülönbözteti az ősieket a szerzeményektől még az ingókra nézve is; végre a 7. §. egyszerűen félretétetni engedi az ősiekről tett végrendeleteket. Ha tehát e törvényt továbbra is fennhagyjuk: akkor feltámad halottaiból az ősiség; az 1848. 15. törvénycikk, mely azt eltörölte, írott malaszttá válik; a régi önsúlyt nyakába akasztjuk ismét a közhiteinek, és lehetlenné tesszük a telekkönyvi intézvényt, ezen úgyszólván egyetlenegy nyereményt, melyet a bukott rendszernek köszönhetünk, s a inelylyel csak nem fogunk úgy bánni, mint ama

hadvezér, aki az ellenségtől hátrahagyott zsákmányt csupa koszából a tengerbe dobatta a helyett, hogy azt saját céljaira felhasználta volna.

Egyébiránt a telekkönyvi intézvényre már csak azon okból is nagy súlyt kell fektetnünk: mert ez egyik életfeltétele a hypothecaiis banknak, a minek mielőbbi létrehozása a nemzetnek legrégibb, leghőbb óhajai, egyszersmind pedig legfőbb életszükségci közé tartozik.

De ha akarjuk, hogy a telekkönyv a hitel alapja, a birtokállapot hű tükre legyen s e célból a hitelességnek minden kellékeivel bírjon: úgy a régi magyar alaki jogot vagyis a peres eljárást szükségképen át kell alakítanánk oly szabatosb és határozottabb formák felállítása által, melyeket a telekkönyvezés pontossága igényel; valamint meg kell egy részben változtatnunk a bírósági illetőséget is, mert telekkönyvi jogszerzéseket és jogbiztosításokat, a melyeknek hatályát néha öt percnyi késedelem is meghiúsítja, nem lehet pedaneum fórumokra bizni, a melyek sem bizonyos székhelyhez, sem bizonyos időhöz kötve nincsenek.

Nem szólok a jogegyenlőségről magánjogi tekintetben.

Nem tagadhatjuk, miszerént más törvények alatt állanak a nemesek, mások alatt a polgárok és volt jobbágyok végrendeletei; különbözik a nemes nő közszerzeményi joga a polgárnőkétől, más a nemes, más a nem nemes homagiuma; különböző a törvényes hitbér mindegyik osztályra nézve.

E bajt az előttünk fekvő javaslat nem orvoslá egész mértékben, ami minden esetre egyik főhiányaul rovandó fel.

De nem szólok erről; mert hiszen felemelt fővel hivatkozhatunk legújabb törvényhozásunk szellemére és irányára, különösen az 1844.évi törvényekre,melyek a birtok- és hivatalképességet minden osztályra kiterjesztek, s az 1848-dik évi nemeslelkü törvényhozásra, mely minden intézkedéseiben a teljes jogegyenlőség elvéből indult ki s azt minden következményeivel csak idő hiánya miatt nem léptethető életbe.

Nem szólok erről; mert ki van a hazában, aki kételkedni tudna felette, hogy a legelső törvényhozás, melynek e célra ideje jut, azon szép de csonka müvet, amit az 1848-diki törvények nemeskeblü alkotói kezdtek, hasonló szellemben be ne fejezné?

De addig is bátran visssautasíthatunk minden gyanúsítást, minden rágalmat, mely ellenségeink részéről a magyar aristocratia ellen intéztetett, s a mely mostani küzdelmeinket ezer éves történeti jogainkért az aristocratia restaurationának színében törekedett feltüntetni. A mi aristocratiánk megérté a kor szózatát: önként tévé le kiváltságainak legtöbb és legfontosabb részeit a jogegyenlőség oltárára: önszántából emelé fel magához testvérül a népet. Másutt az aristocratia vérpatakba fült: nálunk tengerben száll alá, melyet a nép öröme és hálája sír.

Azonban nem hagyhatom érintetlenül a régi bűnvádi eljárást. — Mióta alkotmányos életünk megújult, voltak esetek, hogy nem nemesek botbüntetéssel illettettek, a mitől a nemes mentesítve van: tudok továbbá esetet, hogy egyik megyében a nem nemes pár havi fogságra ítéltetvén, tőle a fellebbezés jogorvoslata megtagadtatott. Az illető bíráknak teljes igazuk van a törvény s a gyakorlat betűje szerént, de nincs igazuk azon magasabb törvény szerént, melyet a kor szelleme parancsol, s a mely erősebb minden Írott törvénynél.

En sokkal féltékenyebb vagyok nemzetem becsületére, semhogy ily abnormitást csak egy percig is fenntartani s ellenségeink gúnyjainak sorompókat nyitni akarnék.

íme tisztelt ház! a restitutio in integrum elve, a mily megbecsülhetlen, a mily egyedül üdvözítő a közjog terén: oly veszedelmes volna a magánjog mezején. A törvénytelen interregnum — hála istennek — csak évtizedig tartott; de eltarthatott volna két-három évtizedig vagy egy félszázadig. S váljon akkor kinek juthatna eszébe a régi törvényeket minden módosítás nélkül visszaállítani? az újon-

nan támadt jog- és birtokviszonyokat felforgatni? — Midőn Franciaországban a restauratio diadalát ülte, kinek jutott eszébe a Code Napóleont a Szajnába dobni?

Azt mondják, hogy az országgyűlés nem lévén kiegészítve, nincs jogunk törvényeket alkotni.

De hiszen nem is végleges törvényekről van szó, hanem oly ideiglenes intézkedésekről, melyek a korábbi törvények visszaállítását lehetővé tegyék s a magántulajdont minden erőszakos megrázkodás ellen védelmezzék.

1848-ban és 49-ben szintén nem voltunk kiegészítve, Horvátország követei hiányoztak úgy mint most, — s mégis mindent megtettünk azon jogok védelmére, a melyek akkor megtámadva voltak. — Most a magánjog vau veszélyben: most tehát ezt kell megmentenünk. — A jogvédelem az önfentartás ösztönéből foly s e jog megillet bennünket.

Azon aggály nyilvánult, hogy ezen eljárásunk közjogi elvekbe ütköznék. Erre csak azon kérdéssel vagyok bátor felelni: váljon mi veszélyezteti inkább a közjogot, az-e: ha a nemzet bizalmával felruházott képviselők szabnak ideiglenes zsinórmértéket? — vagy ha ezt majd egy idegen hatalom decretálná, mely utóbbi esetben vagy feloszlanának alkotmányos bíróságaink, nehogy az önkény szolgáivá váljanak, — vagy pedig, ami még roszabb lenne, az idegen hatalom parancsát csupa szükségből elfogadván, ez által megtagadnák alkotmányos jellemöket.

Van még egy harmadik alternatíva, t. i. megyéink, bíróságaink beavatkoznak a törvényhozás jogkörébe s önmagok szabnak törvényt. Ekkor lesz törvény elég, de annál kevesebb igazság, s az alkotmányon magok az alkotmányos bíróságok fogják törni a legnagyobb rést.

Azon ellenvetést teszik, hogy eljárásunk ellenkeznék a törvényesség fogalmával.

Én nem vagyok barátjok az abstract fogalmaknak, mert azok nem a célhoz, hanem a végletekhez vezetnek. Ellenségeink felállíttották s vaskövetkezetességgel gyakorlatba is vevék a státus elvont eszméjét s mi lett eredménye? Az, hogy e csodaszülött absorbeált, megsemmisített minden egyéniséget. Akárhova fordultunk, mindenütt a státus állott előttünk felvont szemöldökkel s édes magunkat nem találtuk sehol.

A státus boldogságának, hatalmának, nagyságának, jólétének áldoztunk folyvást, —sazt tapasztaltuk, hogy a státus mindezt szerencsésen fel is cmészté. Valóságosan belőlünk táplálkozott s lassanként végkép elfogyasztott, elnyelt volna bennünket.

így vannak sokan a salus publica eszméjével, melynek fel akarnak áldozni mindent. Mintha a salus publica képzelhető volna egyesek boldogsága nélkül; mintha nem épen a salus privata volna azon egyedüli talap, a melyen a salus publica felemelkedik. Ha megingatjuk e talapot, vele együtt a salus publica is romba dől.

így vannak mások a törvényesség fogalmával; mintha ez ellentétben állana az igazsággal s mintha nem épen az igazság volna azon cél, a melyhez a törvényesség csak az utat egyengeti.

Hallottam a juristitiumot felemlíteni.

A moratóriumot, azon moratóriumot t. i., mely az adósságok felmondhatlanságában áll, még fel tudnám fogni; mert mellette szól egy positiv törvény 1848-ból, s mert el kell ismernem, hogy ennek megszüntetése, valamint a magyar zálog, különösen pedig a bírói zálog eltörölése egy hypothecaiis banknak előleges felállítása nélkül idöelőtti volt.

Ámde a teljes juristitiumo nem értem; e mellett semmi törvény nem harcol; ez a jogélet stagnativáját jelenti, — már pedig nekünk a közigazgatást és törvénykezést nem megakasztani, hanem megindítani kötelességünk.

Szilágyi Virgil képviselőtársunk fölöslegesnek tart minden intézkedést azon okból: mert a hol régi törvényeink nem alkalmazhatók, ott a felsőbb bíróságok curiai döntvények által pótolhatják a hézagokat.

Való, hogy e jog megilleti a euriát, de nézetem szerént esak ott, hol a hézagokat per analógiám legis lehet betölteni. Ellenben mit tesz ott, hol semmi analógiát nem talál, mint például a telekkönyvi intézménynél, mely az egész alaki jog átalakulását vonja maga után? vagy a hol a szerzett jog a korábbi magyar törvényekkel merőben ellenkezik? Ily esetekre a euria döntvények jogkörét kiterjeszteni, a bírót, mint a végrehajtó hatalom közegét a törvényhozó hatalom fölé helyezni nem tartanám alkotmányos elvnek.

Tisztelt ház!

1789. október 5-én egy fiatal lány Párisban berohanván egy őrszobába magához ragadá a dobot s dobolva e kiáltásokkal járt az utcákon: „kenyeret! kenyeret!“ Csakhamar számtalan asszony fogá körül s a csoport útközben folyvást növekedvén, eleinte a község háza elé nyomult és már nem csak kenyeret, hanem fegyvert is kívánt, később pedig Versaillesbe indult s a királyi lakot ostromolta.

Az eredményt tudjuk.

Lafayette népszerűsége nagy nehezen tudta elejét venni a közvetlen komolyabb bonyodalmaknak, de az udvar s a nemzeti képviselőség kénytelenek voltak rögtön Párisba visszavándorolni.

E jelenet roppant hordereje csak később nyilvánult azon események láncolatában, a melyek a történelemnek legtanuságosabb lapjait képezik. — Azóta Franciaországban a közügyek hajója a népszenvedély hullámain úszott tova.

Nálunk a nép és értelmiség, úr és szolga, gazdag és szegény, a haza egyik szélétől a másikig, nem kenyeret, nem fegyvert, hanem törvényt kér tőlünk.

Legyünk büszkék e nemzetre, mely feledi éhét és szomját, elnyomja boszuját s csak törvényt kíván, — törvényt felfelé és törvényt egymás közt.

Legyünk büszkék e nemzetre, mely életrevalóságának, gyakorlati tapintatának annyi fényes jeleit adja, mely valamint a harcmezön a bátorságot, úgy erkölcsi tusák napjaiban a bölcs mérsékletet tartja azon talizmánnak, amiben a siker magva rejlik; mely valamint a közjog régi alapjait nem adja cserébe merész, de kétes reményekért: úgy viszont a magánélet bajaira nem vár csodaszereket, hanem egyszerű de biztos orvoslatot kér: — törvényt és igazságot! De legyünk méltányosak is e nemzet iránt, melynek bizalma minket a hon atyjaivá tett, s ne tagadjuk meg tőle azt, amiért mindennap folyamodik hozzánk: adjunk neki törvényeket! Teljesítsük e józan, ez igazságos kívánalmát, nehogy nálunk is később a szenvedély ragadja kezébe a gyeplőt.

Május 1-e előtt panasz panaszra torlaszuk, noha kissé türelmetlenül, de jogosan, hogy idegen törvények, idegen jellemű bíróságok uralma alatt állunk. Május i-jével e baj megszűnt egyrészben: az alkotmányos bíróságok s velők hazai törvénykezésünk önállósága, függetlensége visszaállíttattak.

De fenn van még e bajnak másik része: alkotmányos bíróságaink nem képesek megindítani működésüket; mert nincs törvény, a mely szerént ítéljenek. Összeült egy magánjellemű tanácskozmány csupa hazafiúi buzgalomból s oly becsületes szándékkal, hogy a régi magyar törvények visszaállítását lehetővé tegye; hogy a magyar anyagi és alaki jogot a lefolyt évtized alatt támadt s nem ignorálható új jog- és birtokviszonyokkal kiegyenlítse; hogy átmeneti hidat készítsen a jelen és azon jövő közt, amit egy rendszeres codificatio van hivatva teremteni.

Ez átmeneti hid készen van: tökéletes e vagy nem? az ily válságos pillanatban nem lehet kérdés, —· csak átkelhessen rajta a nemzet ama túlsó partra,

a melyet törvényességnek nevezünk; csak ne legyen kénytelen a jogi anarchia hullámain életveszély közt átgázolni.

A ki az éhhalállal küzd, azt ne biztassuk csemegével, a mit még megszereznünk kell,· hanem adjuk neki a kész kenyeret, habár árpából volna is, ha megmenteni akarjuk.

Az előttünk fekvő javaslat ellen tán senkinek sem lennének több kifogásai, mint nekem; de félve attól, hogy részletekbe bocsátkozva a discussió hónapokat venne igénybe; érezvén az égető szükséget, mit e tekintetben rögtön kielégítenünk kell; tudván, miként e javaslat csak ideiglenes szabályok erejével fog bírni, s remélvén, hogy nincs messze azon boldog időpont, a midőn egy rendszeres codificatió azt a térről leszorítani fogja: — nem vélek jobbat tehetni, mint a bizottmány véleménye szerént e javaslatot en bloc elfogadni.

2. Ugyanarról.

(A képviselőházban. 1861. jún. 20.)

A fölirati viták befejezése után fontosabb, de egyúttal nehezebb kérdés nem kerülhetett volna a tanácskozás szőnyegére, mint a törvénykezési. — Ezt eléggé tanúsítják már azon számos kérvények, a melyek e tárgyban az ország törvényhatóságai részéről a házhoz beérkeztek.

Átalános a meggyőződés, hogy oly törvények uralmát és érvényét, a melyekhez a nemzeti akarat nem járult, alkotmányos nemzet el nem ismerheti; de érezik egyszersmind a hazában azt is, hogy 10 évi interregnum habár törvénytelen, de tényleges nyomait és hatályát rögtön eltörölni, a korábbi magyar jogot minden átmeneti intézkedések nélkül visszaállítani alig lehet; érezik a hazában, hogy egy részről az idegen törvények megszüntetése, más részről a magyar törvények restitutiója, a mindennapi élet ezernyi érdekeivel jön súrlódásba, épen azon érdekekkel, a miket megvédeni a jus privatum feladata. Ha c tudat, e meggyőződés nem volna szintoly alapos, mint átalános; ha a restítutióhoz nem kellene több, mint a ránk erőszakolt 20 ezer paragraphust Becsbe visszaküldeni, s helyettük ismét a régi jó Verböcit helyezni a bíró asztalára: akkor a beérkezett kérvényeknek nem volna sem értelmük, sem céljuk; akkor fölösleges volna minden intézkedés, s a bírót csak egyszerűen saját alkotmányos érzületéhez kellene utalnunk a mely tiltja, hogy nem alkotmányos törvények szerént Ítéljen.

Elmondhatjuk tehát, hogy a közszükség egyetemes érzete szülte azon elöltünk fekvő javaslatot, mely ideiglenes intézkedéseket tartalmaz azon időre, a míg rendszeres codificatio a magánjog életszabályait véglegesen megállapíthatná. Sokan e javaslat mellett, mások ellene harcolnak; de mindkét párt kiindulási pontja — a törvényesség.

Noha én az elsők közé tartozom, de lehetetlen az ellenvélemény indokai előtt is tisztelettel meg nem hajolnom.

Azon aggályban, hogy az országgyűlés jelen abnormis helyzetében törvényhozásba bocsátkozva, hazai közjogunk egyik alapelvét támadná meg, — a törvények iránti ragaszkodásnak, kegyeletnek oly fénye és tanúsága nyilatkozik, mely akkor is tiszteletre gerjeszt, ha a túlzás körébe lép.

De mielőtt e közjogi aggályokról szólnék, nem mulaszthatom el azon véleményárnyalat tarthatlanságát kimutatni, mely az egész javaslatot fölöslegesnek tekinti, s a magyar törvényeket minden átmeneti intézkedések nélkül is visszaállíthatónak vitatja.

Megvallom, irigylem ezen urak meggyőződését s nagyon szerencsésnek érezném magamat, ha azt magamévá tudnám tenni s általa megmenekülhetnék

hazafiui aggodalmaim legnagyobb részétől. Szívesen megválnám saját gyötrő meggyőződésemtől, ha ezen urak véleménye kulcsot nyújtana nekem a legegyszerűbb mindennapi jogesetek megoldására.

Tán nem fogok e ház türelmével visszaélni, ha egypár ily gyakorlati jogkérdést hozok fel.

Mit tennének azon urak például az esetben, ha az örökhagyónak sem gyermeke, sem testvérei, sem unokatestvérei nincsenek? váljon az örökséget kinek és mely törvény szerént ítélnék oda? Mert az 1848: XV. törv. e. az ősiség eltörlése által minden korábbi öröklési törvényeinket megszűnteié, ideiglenesen csak az 1836: XIV. t. cikkben foglalt plena successionalis eljárást hagyván fönn, a mely azonban az unokatestvéreken túl álló oldalrokonokról már nem rendelkezik. Ott van ugyan törvényes örökös nem létében a fiscus; de már minden tiszteletem mellett is a szt. korona iránt, annak jogait a magántulajdon körében ennyire kiterjeszteni nem volnék hajlandó soha.

Mit tennének továbbá azon esetben, ha valaki az elhunyt magtalan testvér után az örökséget követeli azért: mivel ez ősi javakból áll s a róla alkotott végrendelet semmis? Ha elvetik a keresetet, mivel az ősiség el van törölve: akkor megszegik az 1836: XIV. t. c. 7-ik szakaszát, melyet az 1848: XV. t. c. fenntartott; ha pedig félre teszik a végrendeletet: akkor megsértik az 1848. XV. t. c. szellemét, melynek értelmében ősiség nincs.

Vegyünk más esetet elő.

A végrendeletet nélkül elhalt apa vagyonából a fiú kizárja a leányt: mivel a javak fiági természetűek, a melyekből a leányág az utolsó osztály alkalmával nem részesült. Akár beeresztik, akár pedig kirekesztik a leányt, megsértik a törvényt, első esetben az 1836. XIV. t c. 3 §-át, utóbbi esetben pedig az 1848. XV. t. cikket, melynek szellemével a fi- és leányág közti különbség meg nem fér.

Még egyszerűbb esetet hozok fel.

Az apa végrendeletet alkot, a melyben minden vagyonát egyik fiának hagyományozza. A másik fiú, ki az örökségből minden törvényes ok nélkül kitagadva lőn, mely törvény alapján kér orvoslatot?

Ha nincs ősiség: úgy az apa szabadon rendelkezhetett vagyonáról s a fiú köteles részt sem követelhet, minthogy ezt a magyar törvény nem ismeri. És mégis meg van sértve a magyar törvény szelleme; minthogy hazai törvényeink, mielőtt az ősiség eltöröltetett volna, csak azért engedtek a szerzeményekről korlátlan rendelkezést, mivel a vagyonnak egy részére t. i. az ősire nézve, a gyermekek már virtutc legis úgyis biztosítva voltak.

íme tisztelt ház, ezek oly esetek, a melyek mindennap előfordulhatnak s a bírót oly zavarba ejthetik, hogy kénytelen vagy a törvényt, vagy saját jogérzetét megtagadni.

Egyik rosszabb a másiknál.

A törvényt mellőzve, kivetkezik alkotmányos jelleméből, — jogérzet nélkül pedig a bíró a magánjogélet zsarnoka, a ki megfogja az igazságot s a törvény élettelen hulláját veti elénk.

De ha a restitutió in integrum jövőre nézve lehetséges volna is, kérdem: mi történjék a múlttal, a bukott rendszer alatt keletkezett új jogokkal? A szigorú törvényesség szerént a nemzet akaratának befolyása nélkül hozott törvények, alkotmányos országban nem bírnak kötelező erővel.

Ha ez elvhez minden következményeivel együtt szorosan ragaszkodunk: akkor nem tagadhatjuk, hogy mindazon bírói Ítélet, mely törvénytelen bírák által hozatott, szintén érvénytelen; akkor minden jog és birtok, a mely ezen ítéleteken alapul, ingataggá vált; minden osztály, szerződés, 'adóslevél, a mennyiben ezek a magyar törvények kellékeinek meg nem felelnek, megtámadható. Es tudjuk,

miszerént már esak az adóslevélre nézve is a német és magyar törvények közt mily lényeges eltérés van. Például a német törvények szerént az adóslevél teljes bizonyító erővel bir, ha az idegen kézzel irt szöveget az adós aláírja, s két tanú által ellenjegyezteti, s így azok az aláírás valódiságának constratirozására helyezik a fösulyt; míg a magyar törvények már szigorúbbak s kétség esetében a numeratio pecuniae, a pénz leolvasását is bebizonyítani kívánják. Egy szóval akkor minden jogcselekvény, a mely a lefolyt évtized alatt történt, érvényére nézve kétes.

Ide vezetne bennünket a merev törvényesség logieája, azon határig, hol a merő törvénytelenség, egy végtelen jogi anarchia sötét chaosa föd el mindent: s ezért meg kell ismernünk, hogy a törvényesség fogalmának is megvannak természetes korlátái, miket maga a cél t. i. az igazság, a kor szükségei, a helyzet kényszerűsége szabnak neki.

Ennélfogva még azt is, hogy arestituált magyar törvényeknek visszaható erőt adni nem akarunk, hogy a német törvények uralma alatt szerzett jogok hatályát érintetlenül kívánjuk hagyni, nyíltan, világosan és határozottan ki kell mondani; mert különben a törvénykezés a helyett, hogy a jogsérelmek orvoslását nyújtaná, épen az ellenkezőre, a szerzett jogok megtámadására, felforgatására 1 fogna kizsákmányoltatni.

Azt pedig én, mint szigorúan alkotmányos ember, nem ismerhetem el, hogy a bíró, mint nem a törvényhozó hatalom részese, hanem esak a végrehajtó hatalom közege, feljogosítva volna oly törvényeket ítélethozás által sanctionálni, a melyeknek hatályát, legalább a múltra nézve a nemzet nem érvényesité. Ezt tehát t. i. a visszahatlanság elvét, nem mondhatja ki más, mint maga az országgyűlés. .

Itt vagyunk tehát azon kényes kérdésnél, a mely annyi nemes és kínos hazafiui aggály forrásául szolgál.

Tudjuk, hogy az ország törvényeket követel, de félünk, hogy törvényt hozva, megsértjük ama törvényeket, a mik közjogaink megszentelt alapjait képezik. Érezzük az égő sebet, de félünk azt behegeszteni: nehogy az másutt veszélyesebb alakban üssön ki.

Remegünk, hogy a midőn a magánjogot megmenteni akarjuk, a közjogot rúgjuk el lábaink alól,

Tiszteletre méltó, de túlságos aggodalom!

Az én felfogásom szerént a közjog és magánjog, sem ellentétben, sem pedig oly feloldbatlan kapcsolatban nem állanak egymással, hogy egyikét a másik nélkül rendezni, megoldani nem lehetne.

A közjog a hatalom viszonyait, a magánjog pedig a polgárok egymásközti viszonyait szabályozza. Egyátalában nem értem tehát, miért kellene nekünk, a hatalom függő kérdései miatt saját házi viszonyainkat rendezetlenül hagynunk.

E mellett nem szabad felednünk egy fontos körülményt.

A közjog bukhatik a nélkül, hogy a magánjognak is bukását szükségkép maga után vonná. Tanúsítja ezt ezer éves történetünk; mert annyi ellenséges uralom közben és dacára is, magánjogrendszerűnk egész 1849-ig épen, illetlenül maradt. — Ellenben a hol a magánjog alapjai megrendülnek, a hol az enyém és tied fölötti jogfogalmak zavara áll be: ott oly erkölcsi sülyedés veszélye fenyeget, mi ellen semmiféle közjog nem ad orvoslatot. <

És ebben igen nagy ok fekszik, nem arra: hogy a magánjog kedvéért a közjogot elhanyagoljuk, hanem arra: hogy közjogi aggályainknak a magánjog életét áldozatul esni ne hagyjuk.

Nagyon fájlalom én is tisztelt ház, a tényleges hatalom azon törvénytelen eljárását, mi miatt az országgyűlés maiglan sincs kiegészítve; nagyon fájlalom,

hogy nem vagyunk oly helyzetben, miszerént az alkotmányos törvényhozás rendes működését megkezdhetnők.

Ámde legszentebb érdekeink védelmét nem akarnám az ellenfél kegyelmétől függővé tenni.

A politikai ildom tilt e percben visszapillantanom a múltba, a hol több csonka parlamenttel találkozhatnánk, a melyek rendkívüli helyzetben rendkívüli eszközökhöz folyamodtak, — s a nemzet engedelmeskedett.

Elég az hozzá, hogy most a nemzet akarata s a körülmények hatalma a mi kezünkbe tévé le e kérdés megoldását, a melytől milliók jóléte és nyugalma függ, — s én azt nem merem magamtól elutasítani.

Ha a megoldás jogát máshonnan nem menthetem, a nemzet akaratából, az önfentartás ösztönéből merítem azt. Rendkívüli körülmények magukkal hordják a jogot is: rendkívüli intézkedésekhez nyúlni.

Egyébiránt ugyhiszem, a magyar közjog nem veszt vele semmit, ha azon elvet, mely a szőnyegen forgó javaslat első soraiban ki van fejezve, mely szerént a magyar törvények hatálya visszaállíttatik: mi, a nemzet képviselői, mondjuk ki. Ellenben igen sokat vesztene vele közjogunk, ha ez elvnek épen ellenkezőjét, a törvénytelen hatalom mondaná ki, s ha ennek következtében alkotmányos bíróságaink feloszlanának.

Mert azt nem tehetem fel rólok, hogy a nemzet képviselőinek beleegyezése nélkül keletkezett, vagy keletkezendő bármely rendetet végrehajtására fognának vállalkozni.

így állván a dolog, az alkotmányos bíróságok létele és fennmaradhatása e kérdéssel állván kapcsolatban, azt merem állítani, hogy nemcsak a magánjog, hanem közjogunknak is egy lényeges része forog veszélyben, s ez a hazai törvénykezés függetlensége. — Ezt megvédeni, fönntartani szeréntem oly kötelesség, mit maga a közjog érdeke is komolyan szivünkre köt.

Ezeknél fogva én a kérdéses javaslat egyszerű elfogadására szavazok; nem azért, mintha azt tökéletesnek ismerném, hanem azon okból, mert a benne rejlő hiányok megvitatása s kijavítása, vagy egy tökéletes mü előállítása könnyen elkésetté tehetné a gyógyszert, a melyre a nemzet oly epedve várakozik.

He az én felfogásom netalán eltérne a szigorú törvényesség fogalmaitól, a tisztelt háztól bocsánatot reményiek; mert lelkem előtt a főcél: polgártársaim nyugalma és jóléte, — s bármennyire szeressem a törvényességet, de még inkább szeretem azt, a mi nálam nem abstract eszme, hanem élő és szenvedő polgártársaim összesége, igen, mert mindenek fölött szeretem a hazát.

3. Követjelentési beszéd.

(Szombathely vr. közgyűlésén. 1861. oct. 5.)

Tisztelt polgártársaim!

Mielőtt a nekem szánt helyet e zöld asztal körül ismét elfoglalnám, engedjék meg uraim: hogy én, a ki önök bizalmából a múlt országgyűlésen a nemzetnek egyik képviselője voltam, számot adhassak sáfárságomról.

Az utasítások kora lejárt ugyan: az 1848-ik évi törvények következtében a követek többé nem egyes törvényhatóságok, hanem az öszves nemzet képviselői; eljárásuk irányát és korlátait már nem az utasításokból, hanem saját meggyőződésük sugalmából merítik. De e körülmény, -- úgy hiszem — nem menti fel őket a számolás kötelessége alól; sőt azt szigorúbbá, nehezebbé teszi.

Mult időkben a követeknek elég volt kimutatniok azt, hogy küldőik utasítását mindenben híven követték; s ha ezt igazolták: a felelősség az eredményért küldőikre nehezült.

Ellenben most a képviselő saját meggyőződésének indokairól tartozik számolni: most számolnia kell azon vezérelvekről, a melyeknek lobogója alatt szolgált, — azon irányról, a melyet eljárásában követett: s mindezekért a felelősség már most ötét terheli.

A midőn én ezekről a jelen alkalommal önöknek számolni akarok, nem tévesztém szem elöl, hogy nem egyedül Szombathely, hanem egy egész kerület volt az, a melynek bizalma engem a képviselő jogaival és kötelességeivel felruházott; de e kerület székhelye Szombathely, — ez azon gyúpont, a melyben az egész kerület alkotmányos élete összpontosul, — nagyrészben önök vezérszelleme volt az, mely az alkotmányos mozgalmaknak e vidéken irányt és jelszavakat kölcsönzött: s ennélfogva illetékesb helyet és időt nem választhatnék számolásom előterjesztésére, mint e termet, mely önök hatósági életműködésének színhelye, — s e napot, a melyen önök a közügyek elintézése végett a törvény nevében egybegyűltek.

Az országgyűlés eljárásának helyes megítélhetése végett, mindenek előtt a célt kell tisztára hoznunk, mely az országgyűlés elé kitűzve volt. Csak akkor fogjuk alaposan megbírálhatni az eszközöket, a melyeket az országgyűlés ama cél elérésére választott; csak így dönthetjük el igazságosan azon kérdést: hogy a siker érdeme, vagy a sikertelenség vádja kit illet?

E cél — fájdalom — egészen más volt a tényleges hatalom, s más a nemzet részéről.

A következmények megmutatták, hogy a hatalom régi szándoka még nem változott, s hogy az most sem volt egyéb: mint hazánkat a birodalomba beolvasztani; azon különbséggel, hogy a mit három századon át erőszakkal kivívni nem birt, azt ezúttal a nemzet önkéntes beleegyezése által akarta elérni. Az ország gyűléstől nem követelt egyebet, mint azt: hogy hazánk önállóságát és függetlenségét öngyilkos kezekkel feláldozza; hogy ezeréves alkotmányunkat, mely a nemzet életéből fejlődött s a polgári és politikai szabadság biztosítékait a nemzet kezeibe tévé le, feladja egy új alkotmányért, melyet a nemzet geniusától eltérő idegen szellem leng át, melyet idegen kezek a mi önállóságunk és függetlenségünk romjain akartak felállítani, s a mely a polgárok legfontosb érdekei u. m. az adó és katona állítás fölötti intézkedés jogát a nemzettől elvonván, azt — egy nem is hazai — kormányra ruházná át.

Azt követelte a hatalom tőlünk, hogy több bizalommal viseltessünk a fejedelmi egyoldalú kegyelem, — mint a kétoldalú "szerződések és fejedelmi eskük által szentesített jogaink és törvényeink iránt, melyek századok viharaival dacoltak; azt követeié, hogy ezekről szabad akaratunkból lemondván, ezáltal egyszersmind az ő eljárásáról az erőszak s törvénytelenség bélyegét letöröljük, — s ha ez megtörtént, belépjünk a Reichsrathba, köszönetét szavazni azért: hogy a mit a lefolyt évtized alatt tőlünk jogtalanul elvett, annak egy csekély részét kegyelemből ismét adni ígérte!

Ámde a nemzet akarata az országgyűlés céljára nézve máskép nyilatkozott. Jól tudta ugyan a nemzet, hogy 1818 után 1849 következett, midőn a hatalom a március 4-iki alkotmánynyal önmaga rugá el lábai alól a pragmatika sanctiót, a melyen egyrészről hazánk függetlensége, de más részről az uralkodó háznak jogai is alapulnak; jól tudá a nemzet, hogy a kétoldalú szerződésnek eme felmondására april 14-ike csak válasz volt a nemzet részéről; de mind e mellett a midőn a nemzet I860, október 20 ika után az alkotmányos tért ismét elfoglalta: arra nem az 1849-iki, hanem az 1848-iki lobogót tűzte ki, s pedig oly egyhangúsággal, mely a történelemben páratlanul áll.

A nemzet ezen egyetemes, egyhangú eljárása által félremagyarázhatlanul jelenté ki kettős akaratát:

1- ször, hogy a múltakra még egyszer a feledés fátyolát akarja vetni; és

2- or, hogy a tényleges hatalomtól a törvényes állapot visszaállítását követelvén, ezalatt nem ért egyebet, mint az 1848-ik évi törvényeket, a melyek a több százados alkotmányosság utólsó kifolyását, azon végző megállapodást képezik, a melyhez a nemzet az alkotmányos haladás, fejlődés utján eljutott; — hogy a törvényes állapot alatt azon törvényeket érti, melyek az ősi szabadság áldásait e hon minden lakója közt közosztályra bocsátották, a nem-nemest a nemeshez emelék fel, a hazaszeretet ösztönét és érdekét közössé tevék; — azon törvényeket, melyek az ezeréves alkotmánynak biztosítékait, a felelős kormány alakítása által, gyakorlati érvényre juttaták, a végrehajtó hatalmat felmenték az idegen légkör, idegen eszmék s idegen sugalmak befolyása alól s a nemzeti élet súlypontját a haza kebelébe vissza helyezték.

Ily eltérés volt a hatalom s nemzet közt az országgyűlés céljára nézve. A miben megegyeztek, az a békés kiegyenlítés célja volt; csakhogy a hatalom ezért a nemzet jogait, méltóságát, becsületét és jövőjét kívánta áldozatul, — míg ellenben a nemzet azt mondá: Bár tűrnöm és szenvednem kelljen újra, de ily áron nem alkuszom soha! Fátyolt borítok a múltakra, feledek minden méltatlanságot, elnyomom könyűimet és boszúmat szenvedéseim és vértanúink sírja fölött, de a múlt századok keserű tapasztalásai, és a jövendő nemzedékektől várható átokterhes szemrehányások sokkal komolyabban intenek felém, semhogy az ősök hagyományát könnyelműen áruba bocsássam.

Az 1848-ik törvények — mondá a nemzet — nem azért hozattak, hogy az ősi szabadságot, mit a kiváltságos osztály századokon át fentartott, most a szabaddá lett nép bűnösen eladja.

Nem akarom, — mondá a felszabadult nép, — hogy a történet azt mondja rólunk: a magyar alkotmány csak addig állott fenn, a míg azt a nemesség a néppel meg nem osztá.

Ha a magyar nemességet illeti azon dicsőség, melynek párját a történet lapjain hiában keressük, hogy jogát a néppel önként közössé tévé: a magyar nép viszont ragaszkodik azon dicsőséghez, hogy a közössé lett jogoknak közös védője, közös fentartója legyen.

A hatalom, a szerencsétlenség — mondá az egész ország — megtörhet, eltiporhat, megsemmisíthet bennünket, de a nép hálátlansága, gyávasága és árulása soha sem lesz azon sir, a melybe a nemzet önként temetkezzék.

így fogtuk fel mi a nemzet akaratát; s mivel nem a hatalomnak, hanem a nemzetnek képviselői voltunk: igen természetes, hogy eljárásunk vezérfonalát kizárólag és egyedül a nemzet közérzületétől kelle kölcsönöznünk.

Ennélfogva kibékülés az 1848-ik évi törvények alapján, lett az országgyűlés közös jelszava, mit a célpontra kitűzött; s örömmel mondhatom el, hogy az országgyűlés folyama alatt egy hang sem emelkedett, mely e céltól akár jobbra, akár balra legkisebb eltérést javasolt volna.

Áttérek már most azon eszközök felemlitésére, a miket az országgyűlés c cél érdekében választani jónak látott.

Feladatunk a békés kiegyenlítés eszközlése lévén, ebkői önként következik, hogy jogaink védelmére, a törvényes állapot visszaállítására csak békés eszközökkel élheténk.

Óvatosan kelle kerülnünk azon hibát és következetlenséget, a mely ellenfeleinket oly visszataszitólag jellemzi, akik már most nemcsak erkölcsi, hanem anyagi erőszakot is felhasználnak arra, hogy bennünket kibékítsenek! holott a kibékülés első feltétele a megtért bizalom, a feléledt rokonszenv: ezek pedig oly

kényes növények, — a melyek az erőszak leggyengébb szellőjétől is fonnyadásnak indulnak.

De a helyzet igényei is ezt követelék tőlünk.

Vannak ragyogó pontjai nemzeti életünknek, midőn jogaink védelmét és tiszteletben tartását, a fegyver hatalmával sikeresen eszközöltük: ellenben vannak idők, a mikor az ész, a politikai eszély sokkal sikeresb eszközök valamely eredmény kivívására, mint az anyagi erőhatalom.

Korunkban az igazság hangja túlszárnyalja az ágyuk dörgéseit, a szabad szó varázsereje cltompítja a szuronyok élét, az ész hatalma lefegyverez hadseregeket, a közvélemény eseményeket érlel, melyek százados trónokat döntenek halomra s új országokat teremtenek.

Ezt tudva, nemcsak önerőnk hibás túlbecslése lett volna, ha az anyagi erőhatalom kísérletéhez folyamodunk: hanem ebben egyúttal megvetésünk is nyilatkozott volna, a kor szelleme ellen, mely az anyagi erőszakot — kivéve a végszükség eseteit — elítélte, s a mely csak oly hatalmat támogat, a melyet ismerni és becsülni tanult.

A miveit világnak ezen elismerését és becsülését kelle mindenek előtt megszereznünk; és könnyelműség lett volna tőlünk arra számítanunk, mielőtt kimutattuk volna, hogy gyakorlati tapintatunk, életrevalóságunk, küzdelmeink jelleme és iránya, a miveit világ erkölcsi segélyére és támogatására egyformán méltók.

Ezen okok határozók az országgyűlést arra, hogy valamint követeléseinek lényegére nézve szigorúan a törvény korlátái közt maradt; mert nem kért kegyelmet vagy ajándékot, hanem csak és egyedül az 1848-ik évi szentesített törvények visszaállítását szorgalmazta: úgy az általa választandó eszközök is a szigorú törvényesség minden kellékeinek megfeleljenek.

Ezen okok határozók az országgyűlést arra, hogy távol az anyagi erőszak minden eszközeitől, miket szenvedély, elkeseredés, boszú, túlbuzgó lelkesedés, vagy indokolatlan kétségbeesés sugalhattak volna, a nemzeti akarat, a az ország jogos követeléseinek kifejezésére és érvényesítésére oly módot s alakot válasszon, a melyet százados gyakorlat szentesített, s a melylyel a nemzet mindannyiszor élni szokott, ha fejedelméhez szólni akart, vagy szólnia kellett.

Ily alakot kelle választania már csak azért is, hogy még a modor által is minden kételyen fölül emelje kibéktilési Őszinte szándékát; hogy eltávolítsa még csak látszatát, gyanúját is annak, mintha a kiengesztelödésre nyújtott jobbot mereven és dacosan visszautasítni akarná.

A nemzet érdeke azt követelte tőlünk, hogy a bírónak, ki fölöttünk ítélni fog, ne csak eszét, hanem szívét is megnyerni törekedjünk; és tudjuk, hogy a bíró hangulata mindig kedvezőbb szokott lenni azon fél irányában, a ki, bár jogaiból nem enged semmit, de mégis békülékeny modorban lép fel, — mintsem az iránt, aki ellenfelét büszkén megveti s vele szóba sem áll.

Ez genesise uraim a feliratnak.

A politicai ildom törvényeinek hódoltunk azáltal, hogy követeléseinket felírás alakjában terjesztettük elő. A kik a békés kiegyenlítésben hittek, azért ragaszkodtak ez alakhoz: hogy annak mellőzése a sikert ne kockáztassa. A kik pedig a békés kiegyenlítés reményében nem osztoztak, azért fogadák el azt: hogy meggyőzzék a világot arról, miszerént a sikeretlenség okai nem mi vagyunk. De e feliratok hangja nem egy szolganép kegyelemesdeklése volt, hanem egy szabad nemzet nyílt, férfias és határozott nyilatkozata.

A bátor igazság szólt azokban a legillőbb tisztelet hangján, melyet a nemzet méltósága intézett a fejedelem méltóságához.

Egyszersmind pedig kifejték e feliratok a mívelt világ előtt is: hogy az 1848-iki törvények nem adtak új jogokat a nemzetnek, hanem csak a korábbi jo-

gok biztosítékait nyújták kezünkbe; hogy épen e törvények azok, melyek ezeréves alkotmányos intézményeinket a kor színvonalára emelék s a mai míveltség igényeivel összhangzásba hozák; hogy ennélfogva küzdelmünk nemcsak a szabadság küzdelme az önkény, hanem egyúttal a haladásé is az elavult eszmék ellenében. Kifejték, hogy a lelkesedés, szabadságszeretet nem egyedüli erényeink, de bírjuk még a nemzeti öntudatot, felvilágosultságot, szilárdságot és mérsékletet, s mindazon elemeket, a melyek egy önálló és szabad nemzet életfeltételét képezik; hogy az európai culturának valamint a múltban védbástyái voltunk: úgy annak a jövőben szintoly hatályos tényezői tudunk és akarunk lenni; — s hogy ennélfogva a miveit világ rokonszenvére, erkölcsi támogatására minden tekintetben méltók vagyunk.

Számot adva ekép a célról, mely az országgyűlés szemei előtt lebegett, s az eszközökről, melyeket a cél elérésére felhasznált, — azon eredményről kellene még szólnom, a mely öt hónapi működésünknek jutalma volt.

Itt azonban kedélyem elborul, keblemet sajgó érzelmek fogják el s nyelvemet a fájdalom és elfogultság bilincsei kötik le.

Az országgyűlés, első ünnepélyes nyilatkozatában, így szólt a nemzet nevében:

„Urunk, királyunk! mi hajlandók vagyunk veled kibékülni; mi készek vagyunk Szent István koronáját fejedre tenni: csak ennek törvényes feltételeit teljesítsd: add vissza törvényeinket!“

S erre azt válaszolák a király nevében:

„Nekünk csak korona kell, de törvény nem!“

Ez volt a közvetlen eredmény uraim, mit az országgyűlés váratlan felosztalása követett; a mit pedig a közel jövőben várhatunk: az a törvénytelen adó, a katonai executió folytatása, az igazság kiszolgáltatás és közigazgatás fennakadása, a megyei és városi bizottmányok felbomlása, lassú haldoklása az alig felébredt alkotmányos életnek, és mindazon szenvedések megújulása, a melyekkel a közel múltban oly bő alkalmunk volt megismerkedni.

De el e komor képekkel tisztelt polgártársaim! Egy tekintet a történetre s a politikai láthatár mai csillagzataira elég, hogy vissza ne ijedjünk e szenvedésektől, — hogy újabb erőt merítsünk a további küzdelemre, s hogy közel jövőben lássuk azon időpontot, — mely férfias türelmünknek gyümölcseit elvégre kezünkbe adja.

Ausztria már többször mellőzte alkotmányunkat, de jogaink elnyomása soha sem emelte erejét, jólétét, hatalmát és dicsőségét; s valahányszor bajban volt, a miből többnyire csak a jó Magyarország rántotta ki, egy mea culpa után alkotmányos jogainkat mindannyiszor visszaadá.

Ausztriát még soha sem fenyegették komolyabb veszélyek, mint most: s mégis, feledve a történet tanúságait, soha sem volt oly makacs irányunkban, mint épen most.

Azonban épen e vakmerő politika a legjobb kezesség számunkra aziránt: hogy e politikának napjai meg vannak számlálva.

Oly időkben, a midőn a világ sorsát többé nem a miniszterek szeszélye, hanem a népek érdeke s a felvilágosult közvélemény intézik, nem számíthat hosszú életre oly politika, mely a népek érdekeivel, akaratával nyílt harcban áll, s a mely fölött a miveit Európa pálcát tört.

Addig vigasztaljuk magunkat azzal, a mit egy nagy ország kitűnő értelmisége rólunk nem rég mondott:

„Magyarország, habár politicailag még nem szabad: már az államok számában él. Úgy tekintik, mint ha léteznék, mintha megvolna, cselekednék és független, teljes, valódi életet élne. Nem ismerték el még a fejedelmek: de elismerték a nemzetek!“

Ezzel befejezém számolásomat uraim, — s most önökön a sor, ítélni fölötte.

Ami csekély személyemet illeti, mindig azok sorában küzdtem, akik bármily őszintén óhajták a békés kiegyenlítést, de inkább szeretek a törvényt, a nemzet méltóságát és becsületét, semhogy ezeket pillanatnyi, múlékony kedvezményekért feláldozták volna.

Önök legjobban tudják, hogy feladtam anyagi állásom minden előnyeit, családom jólétének biztosítékait, csakhogy önök bizalmának megfeleljek, hogy megóvjam politikai hitemet és jellememet s összeütközésbe ne jöjjek azon elvekkel, a melyekért mint önök képviselője küzdöttem.

Visszatértem most önök körébe, megfogyva bár anyagi erőben, de annál gazdagabb azon erkölcsi elégtételben, mit a teljesített kötelesség tudata, a lelkiismeret tisztasága nyújt. Itt vagyok, hogy elfoglaljam ismét azon helyet ez asztal körül, a melyet szintén önök bizalmának köszönhetek.

Eljöttem, hogy beváltsam szavamat, melyet elválásunk örökké feledhetlen szép napján, a megye határszélén önöknek adtam. Önmegtagadással tűrtem sok félreértést, és gyanút, bízva istenben, hogy jövend idő, mely engemet igazolni fog. Soha sem vágytam nagyobb dicsőségre, mint arra, hogy önök minden körűimén) ek közt elmondhassák rólam: miszerént nem szégyenük, hogy én önök polgártársa, — hogy szombathelyi polgár vagyok!

4. A választókhoz.

(.Szombathelyt. 1865. okt. 23.)

Uraim! Tisztelt polgártársak!

Már két ízben volt szerencsém önöket a törvényhozás terén képviselhetni, mindkétszer válságos körülmények között. És mégis azon szerepnek, a melyet önök megbecsülhetlen bizalma harmadszor is felém nyújt, komoly nehézségeitől egyszer sem riadtam annyira vissza, mint a jelen alkalommal; a felelősség aggasztó érzete még nem nehezedett oly nyomasztó sulylyal lelkemre, mint most.

Méltán kérdhetik önök tőlem: váljon mi ok van aggodalomra a sept. 20-án megjelent nevezetes manifestum után, a mely alkotmányos érzületünknek, az ország alapjogai iiánti hűséges ragaszkodásunknak oly fényes elégtételt nyújt? Mi ok van aggodalomra akkor, a midőn kétségbevont, megtagadott alkotmányunk a fejedelem nyílt elismerésével találkozott? a midőn az ellenünk folytatott hosszas és elkeseredett élethalálharc végét érte az által, hogy az ostromló tábort maga a fejedelem űzte szét? 1

Engedjék meg, uraim, hogy e kérdésre a mai helyzet felderítésével válaszoljak. Ha ezt megtettem, s hazafiúi komoly aggodalmaimat önök előtt indokoltam: ebből megítélhetik önök azon irányt is, a mely felé politikai nézeteim gravitálnak, — a miről előre számolni, ha valaha, úgy most lelkiismeretes kötelességnek tartom.

Miben különbözik mai helyzetünk a múlttól? Abban, hogy 1848-ban vérünkkel, életünkkel, — 1861-ben a jog fegyverével, azóta pedig a negatio sáncai mögött, passiv ellenállással védtük megtámadott alkotmányunkat; helyzetünk tehát tisztán védelmi volt: — míg ellenben most a sept. 20-diki fejedelmi manifestum, ellenállhatlan erejével, a passivitás bevehetlen sáncai közül a cselekvő politika nyílt terére sodort ki bennünket.

Szerepünk többé nem a puszta védelem, hanem egyúttal alkotni és szervezni is. — Gondjaink, teendőink megszaporodtak, mint azon hadvezéré, aki elhagyva az ostrom alól felszabadult vár biztos és kényelmes falait, újra elfoglalja az ellenségtől kitisztult országot, de a kinek minden oldalon résen kell lennie előre nem látható meglepetések ellen, a melyek annál nagyobb veszélylyel járnának, mert a harcot alig gyűjtött szervezetien hadával már most nyílt téren kellene kiállnia.

Ha feladatunk egyszerűen arra szorítkoznék, hogy kiépítsük félbenszakadt alkotmányunkat azon keretek közt és azon alapokon, a melyeket az 1848-ki törvények vontak és leraktak, természetes: hogy inkább örömre, mint aggodalomra volna okunk.

De mielőtt a munka folytatásához láthatnánk, a szomszéd, aki már régóta, noha az épület bensejében teljesen elkülönözve, de közös fedél alatt lakik velünk, azon követeléssel állja utunkat, hogy alkotmányunk épülete ő tőle az alkotmányosság levegőjét és világosságát el ne zárja; különösen pedig hangsúlyozza azt: hogy a közös tetőzetnek anyagja és alakja az ő beleegyezésével állapíttassák meg, s az jövőre is közös erővel és egyetértéssel tartassák fenn.

E hasonlítás megközelítő képe azon erkölcsi akadálynak, a mely alkotmányos jogaink gyakorlatától bennünket egyelőre még elzár, s a melyet politikai műszóval a közös ügyek kérdésének nevezünk.

E kérdést kell tehát mindenekelőtt elemeznem.

Őseink, midőn 1723-ban a pragmatica sanctio által az uralkodó jogát a Habsburg fejedelmi ház női ágára is kiterjesztek, e kétoldalú szerződésben egy részről biztosítók korábbi alaptörvényeink sérthetetlenségét, s kikötötték, hogy hazánk jövőben is mind a törvényhozás, mind a kormányzat terén, az örökös tartományoktól önálló és független legyen; más részről viszont beleegyeztek abba, hogy az uralkodás azontúl az örökös tartományok felett szintúgy, mint Magyarországban, ugyanazon fejedelem személyében öszpontosuljon, — ami a birodalom felosztathatlan birtoklásának elvét foglalja magában.

E kétoldalú szerződésre hivatkoztak őseink, s hivatkoztunk mi is mindannyiszor, a midőn hazánkat feldarabolással és alkotmányunkat elnyomással fenyegetők; mert valamint mi ezen szerződés értelmében tartozunk a közös fejedelmet a birodalom felosztathatlan birtoklásában megvédeni: úgy ő is köteles hazánk területi épségét, az örökös tartományokból vett erő segélyével is, minden kül- és belmegtámadás ellen oltalmazni.

Jóllehet e szerződést Magyarország nem Ausztria népeivel, hanem csak a fejedelemmel köté; jóllehet ez által köztünk és Ausztria népei közt egyéb közösség, mint a mely a fejedelem ugyanazonosságábau áll, nem jött létre, s így ama viszony, a melyet a pragmatica sanctio a birodalom két része közt megállapított, jogilag másnak, mint personalis uniónak nem mondható: mindamellett tagadhatlan, hogy már maga a fejedelem közössége, a birodalom felosztathatlan birtoklásának elve, s az innen folyó kölcsönös védelmi kötelezettség, gyakorlati következményeikben oly közös érdekeket szültek a két fél között, a melyeket a birodalom mindkét részében egyformán kellett elintézni; — minthogy különben a magyar király ellentétbe jött volna az ugyanazon személyben rejlő osztrák fejedelemmel, vagyis a fejedelem közössége lehetlenné vált volna.

Ily közös érdekek létezését világosan beismerték az 1848 diki törvények is, s épen azért, mert ama törvény alkotói is belátták, hogy azokra nézve a birodalom két része között egyforma intézkedés szükségeltetik, a III. törvénycikk 13. §-ában azt rendelték: hogy a magyar miniszterek egyike folyvást ő felsége személye körül legyen, s mindazon viszonyokba, melyek hazánkat az örökös tartományokkal közösen érdeklik, befolyván, azokban az országot felelősség mellett képviselje.

Ha tehát a gyakorlati következmények nem bizonyítanák is, de miután 1848-diki törvények a közös ügyek létezését nyíltan elismerték, — nekünk azt többé ignorálnunk, tagadnunk nem lehet, s politikai lovagiasságunkat roszul jellemezné: hogy midőn az 1848-diki törvények életbeléptetését követeljük, ugyanakkor ellökjük magunktól azt, amit azokban a másik fél irányában elvállaltunk. A politika nem morál ugyan; de az oly politikától, mely a morál elveit lábbal tapodja, lelkem elfordul.

E közös ügyek 1848-ig semmi zavart nem okoztak, hazánk önállását és függetlenségét távolról sem érinték, azon egyszerű okból: mert a birodalom másik felében az absolutismus uralkodott.

A közös érdekek elintézése akkor könnyű volt; mert a mennyiben hazai törvényeink az intézkedés jogát nem ruházták a koronára, a fejedelem tisztába hozta azokat az ország rendéivel, s a magyar király és a magyar országgyűlés közös megállapodását azután az osztrák fejedelem, mint az osztrák tartományok absolut ura, ezekre egyszerűen ráparancsolá.

A baj csak azóta állott elő, a mióta ő felsége, miut Ausztria császára, az örökös tartományoknak alkotmányt adván, jogait ama tartományok népeivel megosztá. Azon kérdésekhez, a melyeket az osztrák fejedelem absolut jogánál fogva maga oldott meg, most Áusztria. népeinek is szavuk van.

Azelőtt a közös ügyek iránt a közös fejedelem csak a magyar országgyűléssel volt kénytelen egyezkedni: most az örökös tartományok népeit is tartozik meghallgatni. Nekünk viszont a közös ügyek tárgyában csak a közös fejedelemmel kelle végeznünk: most azonban a közös ügyekre nézve velünk Ausztria népei is szemközt állanak.

Előbb biztosítva voltunk, hogy az osztrák fejedelem nem végez mást a közös ügyek felett, mint a mit ő, mint magyar király, a magyar országgyűléssel megállapított; ellenben most megtörténhetnék, hogy a magyar országgyűlés és az örökös tartományok népeinek nézetei egymástól eltérnek. És mivel a dolog természete szelént lehetetlen, hogy e közös érdekekre nézve a birodalom mindenik felében más-más megoldás történjék, — innét önkényt foly azon szükségesség érzete, hogy megállapíttassék valamely mód, mely szerént a birodalom két fele e közös érdekek felett egymással értekezzék, s a mely biztosítsa, hogy azok a birodalom mindkét felében egyforma elintézést nyerjenek.

Ez, uraim, a fennforgó nehézségek forrása.

Egy részről az örökös tartományok alkotmányossága igényel figyelmet, — más részről hazánk önállósága és függetlensége követel védelmet tőlünk. S ezen érdekek mindegyike a pragmatica sanctiora hivatkozik. Az örökös tartományok épen ebből merítik a közösség jogát; mi pedig azt vitatjuk, és teljes joggal, hogy annak egyik fő és lényeges feltétele épen hazánk önállása és függetlensége volt. Szívesen nyújtanánk baráti kezet nekik; de hazafiúi aggodalmaink azt sugiák, hogy ha azon kérdésekben, a melyeket hazánk eddig saját királyával, minden más nép befolyása nélkül, önállóan intézett el, ezentúl Ausztria népeinek egyetértését is be kell várnunk, - nemzetünk önállósága és függetlensége eme kérdésekre nézve elveszett.

Voltak és vannak tehát, akik a közös ügyek szempontjából, a magyar nemzetnek a pragmatica sanctio által biztosított önállóságát és függetlenségét ellentétben vélik lenni az örökös tartományok alkotmányosságával, s azt vitatják, hogy e két ellentétes érdek a közös ügyek biztos és kielégítő elintézését merőben lehetlenné teszi.

Így fogta fel a dolgot Bach, s a gordiusi csomót azzal vágta ketté, hogy megszünteté a birodalom mindkét felének alkotmányát, s a törvényhozás és kormányzat összes jogait, s ezekkel együtt a közös érdekeket is a közös absolut uralkodó kezeibe tévé le.

Ez mindenesetre a legegyszerűbb eldöntése volt a kérdésnek; csakhogy nem volt köszönet benne, s a birodalmat tíz év alatt a romlás örvényéig vitte.

Hasonló felfogásból indult ki Schmerling is, csak más logikával. Az ő politikájának eszmemenete az volt: miután az alkotmányosságot Ausztria népeitől megtagadni nem lehet, a közös kérdések alkotmányos és egyszersmind egységes megoldását azonban lehetlenué teszi a magyar nemzet önállósága, — tehát meg kell semmisíteni a magyar alkotmányt, romjain egy birodalmi közös alkotmányt kell felépíteni.

E politikának csak négy év kellett, hogy lejárja magát.

Mindkét államférfiú nézete találkozott abban, hogy a birodalom csak úgy tartható fenn: ha azon kérdéseknek, a melyek a birodalom fenntartására vonatkoznak, egységes megoldás biztosíttatík.

E célra mindketten szükségesnek tartották elnyomni a históriai jogot, s egy egységes központi hatalmat teremteni, — vagyis a birodalmat centralizálni.

Megegyeztek továbbá azon törekvésben is, hogy a birodalmat germanisálják; s ami legsajátságosabb, e törekvésöket mindketten a nemzetiségek lobogója alá rejtők, a melynek felirata volt: „a népek egyenjogúsága/' a mely mögött azonban a nem-német nemzetiségek egyenlő elnyomásának, beolvasztásának célzata rejlett.

A miben eltértek egymástól, az nem volt más, mint a modor. Bach helyesebben ítélt a népek felett, a mennyiben nem hitte, hogy ezek históriai jogaikról, nemzeti és politikai lételükről önként lemondjanak, — s azért nyilt erőszakot használt ellenünk: míg ellenben Schmerling alkotmányos úton, azaz a népek önkéntes beleegyezésével, — s a midőn az nem sikerült, jogi fictiókkal, apró cselszövényekkel, s a nemzetiségek egymás elleni ingerlésével remélte a népeket a közös akolba bekényszeríthetni. Amaz gyáva önfeladást követelt tőlünk; emez pedig bűnös öngyilkosságot. Amaz nem tűrt semmi akaratot a népek részéről; emez pedig a népek akaratával akarta elérni azt, amit a népek nem akartak.

Tizenhat évi kísérletek után, a melyek a birodalmat közel a koldusbothoz juttaták, s erkölcsi kötelékeit is szétbomlással fenyegetők, elvégre ő felsége azon meggyőződésre jött: hogy azon célt, a melyet az uralkodó ház a pragmatica sanctio által elérni kívánt, a históriai jog elnyomásával s a népek beolvasztásával elérni nem lehet, sem az absolutismus kényszerével, sem pedig az álalkotmányosság csalétkeivel.

A sept. 20-diki manifestum által tehát felfüggeszté ama birodalmi alkotmányt, a melyet a mi alkotmányunk romjain volt szándék felépíteni, s mindenekelőtt minket rendelvén a vitás kérdések iránt meghallgattatni, — ez által úgyszólván, a birodalom sorsát a mi kezeinkbe tévé le.

A mily nemes és nagylelkű volt e fejedelmi tény, oly súlyos a felelősség, a mely általa a mi vállainkra terelve lőn. A míg egy részről méltó örömmel töltheti el bennünket az, hogy alkotmányos szabadságunk bilincsei megoldattak; más részről alapos aggodalmakat kelt lelkűnkben nem azon félelem, hogy a munka fáradalmai tulajdonkép csak most veszik kezdetüket, hanem a tudat: hogy az elénk feltett kérdésnek mindkét részt kielégítő megoldása szintoly nehéz, amint megmérhetlen horderövel bírnak azon következmények, a melyek a meg nem oldásból vagy a kérdés helytelen megoldásából származhatnak.

Feladatunk: a közös ügyeket szabatosan meghatározni, s ezeknek a birodalom két fele közti elintézésére nézve oly módot feltalálni, a mely nemcsak a fejedelem közösségének s a birodalom feloszthatlan birtoklásának kellő biztosítékait magában foglalja, hanem egyúttal az örökös tartományok v alkotmányos igényeinek is megfelelő legyen, anélkül azonban, hogy Magyarország állami önállóságán és függetlenségén csorbát ejtsen.

Az iránt tisztában kell lennünk, hogy e kérdés megoldása körül nem

követhetjük a imént említett kormányférfiak politikáját, — hacsak sorsukban mi is osztozni nem akarunk.

Mi nem állhatunk egy színvonalra azokkal, akik a pragmatica sanctiot csak a maguk érdekében zsákmányolták ki; nekünk, ha ezen kétoldalú szerződéshez ragaszkodunk, annak nem csak a mi javunkra szolgáló előnyeit, hanem a fejedelmi közösség, s a kölcsönös védelem kötelezettségéből ránk háruló terheit is, egy alkotmányos nép őszinteségével és becsületességével el kell fogadnunk.

Nem utánozhatjuk őket abban, hogy a közös érdekek biztos elintézhetését ellentétben lássuk az alkotmányosság elveivel, vagy hazánk állami önállóságát és függetlenségét összeférhetlennek vitassuk az örökös tartományok alkotmányos életével; s hogy Schmerling politikáját, mely az örökös tartományok kedvéért Magyarország alkotmányát eltörölni akarta, azzal boszuljuk meg: hogy mi viszont Magyarország kedvéért az örökös tartományok alkotmányosságát megbuktatni segítsük.

Ez nemcsak testvérietlenség volna tőlünk, hanem következetlenség is; miután nem feledhetjük, hogy már 1848 előtt is az osztrák alkotmányosságnak szószólói és úttörői voltunk.

Elvégre el kell térnünk a nevezett kormányférfiak politikájától még abban is: hogy a közös ügyek gyors, könnyű és biztos elintézhetése végett a beolvasztás, vagy bármily nemű és alakú központosítás elvét vissza kell utalnunk; vissza kell utalnunk azért: mert hazánk állami önállóságát és függetlenségét feladni nemzeti öngyilkosság volna, a mire sem kötelességünk, sem jogunk nincsen; és vissza kell utalnunk még azon okból is: mert politikai bölcseségünknek kevés becsületére válnék épen azon kísérleteket, habár más alakban is, megújítani, a melyeknek majdnem orvosolhatlan következményei tették halaszthatlan szükséggé, a belpolitika eddig követett veszélyes irányát feladni.

Mily határvonal legyen az, a mely mindkét fél érdekeit és igényeit kielégítse? ez komoly tanulmány, érett megfontolás, nehéz viták és — talán — hosszas alkunak is tárgya lesz; minélfogva az én felfogásom szerént a politikai ildom tiltja, hogy ez iránt egyéni nézetek az országgyűlési terem megnyílta előtt nyilatkozzanak.

A sept. 20-dikán beállott fordulat oly rögtöni és meglepő volt, hogy azon lázas hullámzás, a melyet az a Lajthán túli politikai pártok egynémelyikének kedélyhangulatában előidézett, — mintegy a dolog természetében fekszik. Semmi sem oly nehéz, mint magunkat rögeszméink uralma alól emancipálnunk. — Az engesztelékenység követelménye tehát: még most kerülnünk minden oly részletezést, a mely újabb ingerültséget vagy keserűséget támaszthatna ott, a hol mindenekfelett kölcsönös bizalomra és higgadtságra van szükség. S különben is oly kérdésben, a mely alkutól függ, annak, aki az alkutól eredményt vár és óhajt, óvakodnia kell akár a minimum, akár a maximum korlátainak felállítása által oly színben feltűnnie, mintha a maga vagy az ellenfél szabad elhatározását előre megkötni akarná.

Ez okból meg fognak önök bocsátani nekem, ha magasb tekintetekből csak az irányelveket említem fel, a melyek c nagy horderejű kérdésben lelkemhez tapadtak.,,

0 felsége, mint osztrák császár, a törvényhozás és kormányzat azon jogait, a melyeket eddig az örökös tartományokban, mint absolut fejedelem kezelt, szabadon megoszthatá azon tartományok népeivel; sigy azon jogokat is, amelyeket eddig a közös kérdések elintézése körül, mint osztrák fejedelem, önmaga gyakorolt.

Ennélfogva nekünk nemcsak semmi jogunk nincs ő felségét eme nagylelkű elhatározás kivitelében akadályozni, sőt azt őszinte örömmel üdvözölhetjük, a mennyiben a Lajthán túli testvérnépek erkölcsi és anyagi jóléte mindig szívün-

kön feküdt, s a mennyiben a közös fejedelem alkotmányos érzületében s egy szomszéd nép alkotmányos intézvényeiben saját alkotmányos életünk megszilár dulására nézve is újabb biztosítékot nyerünk.

Azonban ő felsége a Lajthán túli népekkel nem mint magyar király, hanem csak mint osztrák fejedelem léphetett alkotmányos szerződésre, s mint ilyen, nem ruházhatott azokra több jogot, mint a melylyel önmaga bírt; miután pedig a birodalmat közösen érdeklő kérdéseket nem intézheté el egy maga, mint osztrák fejedelem, hanem ezek iránt előbb mint magyar király, a magyar nemzettel egyezkedni tartozott: tehát a közös kérdések olyatén elintézése, a mely a magyar nemzet befolyását s beleegyezésének érvénytadó feltételét kizárná, nem volna sem jogos, sem érvényes.

Továbbá ő fe'ségc, a midőn mint osztrák fejedelem, jogait az osztrák népekkel megosztá, ezt nem teheté azon kötelezettségek sérelmével, a melyeket, mint közös fejedelem, Magyarország irányában elvállalt; következőleg a Lajthán túli népek is, a velők megosztott uralkodói jogokat, csak c kötelezettségekkel együtt veheték át.

És mivel a pragmatica sanctióban a közös fejedelem Magyarország politikai és területi épségét, állami önállóságát és függetlenségét biztosító., s ez ama kétoldalú szerződésnek egyik lényeges feltétele, a melyhez a fejedelem közössége, s a birodalom feloszthatlan birtoklása kötve van: tehát ezt, az alkotmányossá vált Lajthán túli népek is becsülettel teljesíteni tartoznak; s ugyanazért a közös ügyek tárgyalására nézve nem követelhetnek oly módozatot, mely akár már elvileg közvetlenül, akár pedig közvetve, gyakorlati következményeiben, hazánk állami önállóságát és függetlenségét megsemmisítené és bármely alakban nemzetünk beolvasztására vezetne.

Elvégre, mivel a közös ügyek csak is onnan eredtek, hogy a fejedelem közösségét, s a birodalom feloszthatlan birtoklásának elvét elfogadtuk, s e nélkül aLajthán túli népekkel semmi közösségünk nem volna; tehát önkényt foly: hogy közös ügyeknek csak olyanokat ismerhetünk el, a melyek a fejedelem közösségéből, s a birodalom feloszthatlan birtoklásából szükségkép következnek; ellenben mindazon ügyeinkbe, a melyek a fejedelem közösségével s a birodalom védelmével lényeges és közvetlen kapcsolatban nem állanak, a Lajthán túli népeknek semmi beleszólást nem engedhetünk.

Ezek irányelveim.

íme, uraim, mily kényes, mily nehéz s egyszersmind mily nagy horderejű kérdéssel állunk szemközt, s mennyi óvatosság, higgadtság és mérséklet szükségeltetik annak szerencsés megoldásához.

A mohácsi vész óta ily nevezetes fordulatponton nem állt nemzetünk. A nagy elhatározások ily komoly küzdelmeiben, a hol a higgadt és biztos számítástól függ minden, a szenvedélynek nem adhatunk szerepet.

Annyival inkább kell ettől óvakodnunk, mert mindamellett, hogy e pillanatban a fejedelmi jóakaraton kívül majd minden körülmény kedvező sikert ígér: de arra egész bizonyossággal még sem számíthatunk. És ha a békés kiegyenlítés ezen ismételt kísérlete is csakugyan meghiúsulna, nagy szerencsétlenségnek tartanám ügyünk jövőjére nézve, ha .azt mondhatnák rólunk: hogy a mi szenvedélyünk, konokságunk, szükkeblüségünk vagy ellenszenvünk volt a szírt, a melyen a birodalom alkotmányossága hajótörést szenvedett.

Ellenben ha azt fogják mondani rólunk, hogy a magyar mindent megtett a birodalom alkotmányosságának megmentésére, de oly áldozatot követeltek tőle, — nemzeti és politikai léteiét és önállóságát, — a melyről nem volt szabad rendelkeznie: akkor, bár vérző szívvel, de istenbe vetett bizalommal és azon erős meggyőződéssel hagyhatjuk el a küzdtért, hogy igazságos ügyünk diadala ismét . csak elnapolva lőn.

Azért fékezzük még egy ideig a lelkesedést, a mely könnyén a szenvedély színében tűnhetnék fel; majd ha a jól bevégzett munka után elérkezik ideje annak, hogy örömtüzeket gyújtsunk, én leszek az első, aki önöknek arra jelt adok.

A legfontosabb kérdésről szóltam, a mely, hogy úgy nevezzem, hazai ügyeinknek külügyi részét alkotja; de ennek tárgyalását és megoldását megelőzni fogja egy más belügyi kérdés, t. i. az 1848-diki törvények tettleges elismerése s életbeléptetése.

Törvényeket alkotni, módosítani, eltörölni az országgyűlés jogaihoz tartozván, legkevésbé sem lep meg, a midők tőlünk az 1848-diki törvények revisióját követelik; de nagy veszélyt látnék abban magának az alkotmányosságnak alapelvére nézve, ha valamely törvény módosításába belebocsátkoznánk, még mielőtt annak gyakorlati érvényt szereztünk. Alert a létező törvény mindaddig fennáll, s országot s fejedelmet egyaránt kötelez, a míg törvényhozási úton nem módosíttatik, vagy el nem töröltetik. ·

E sarkalatos elvnek, a melyet jogfolytonosságnak nevezünk, elégtételt szerezni legelső feladata lesz az egybegyülendö országgyűlésnek. E nélkül oly veszélyes előzményt állítana fel az ország, a mely idő folytán az összes alkotmány bukását maga után vonná.

Erre hivatkozva, bármely törvény életbeléptetését felfüggeszthetné a fejedelem azt mondván: „ez nekem nem tetszik; ezt mielőtt a gyakorlati életnek átadnám, revideáltatni kívánom, “ — ami lassanként oda vezetne, hogy csak azon törvények nyernének gyakorlati érvényt, a melyek a fejedelemnek tetszenek, a többi pedig holt betű és írott malaszt maradna.

Vagy egy újabb trónöröklés alkalmával azt mondhatná a trónörökös: „e törvény engem nem kötelez, mert azt én nem szentesítettem s azért felfüggesztem mindaddig, a míg nem revideáljátok.“

Ismétlem, ily veszélyes előzményt, a melyet az alkotmány tökéletes paralysise követne, az országgyűlésnek felállítania nem lehet, nem szabad.

E szerént elvem és nézetem az.· hogy ha a kibékülés munkáját őszintén megindítani, annak folyamát gyorsítni és sikeres bevégzésére biztosítékot nyerni és adni szándékunk: úgy a kezdeményezést egy felelős magyar kormánynak kell kezeibe venni. Hitem pedig az: hogy az országgyűlésnek eme kívánata nem fog eredmény nélkül elhangzani.

E hitemnek alapot kölcsönöz a fejedelem jó akarata s azon bizalom, a melylyel a hatalom gyeplőit tartó kormányférfiak becsületes hazafiúi törekvése és éles belátása iránt viseltetem, a kiknek lehetlen fel nem ismerniök, hogy a birodalom két fele közti viszály magva soha sem a magyar felelős kormány, hanem a közös ügyek kérdésében feküdt, s a birodalom másik felére nézve az: ha váljon a mi saját belügyeinket dicasteriumok vagy egyénileg felelős kormányférfiak kezelik-e? teljesen közönyös.

Ellenben reánk nézve e kérdés életfontossággal bir először a jogfolytonosság szempontjából; másodszor azon tekintetből, mert a kibékülés kölcsönös bizalom nélkül nem képzelhető, — e nemzetnek annyi csalódás által megingatott bizalmát pedig tények által kell támogatni, a melyek egy tenger szónál és ígéretnél többet bizonyítanak; és harmadszor még azért is: mert mi nem ismerünk alkotmányos életet alkotmányos megyék nélkül; ezek újraalakulásának pedig oly akadályai vannak, a melyeket egyelőre csak kivételes rendszabályok által lehet az útból elhárítani; ezen kivételes rendszabályokat azonban az országgyűlés csak a felelős kormánynak szavazhatja meg.

Látom többek arcán a kétkedést, a mely a felelős kormány s a megyék együttes felemlítésére lelkűkben támadt; s azértekérdésnél meg kell állapodnom.

Az eszmék zavarában, a melynek a bosszú provisorium oly kedvező volt,

hazánkfiai két táborra szakadtak: az egyik a parlamentarismust, a másik a municipiumot tűzte ki zászlójára jelszavuk Mint ellenségek állanak egymással szemközt, holott mindketten ugyanazon célért küzdenek. Úgy jártak, mint ugyanazon hadseregnek roszul vezényelt vagy a sötétben eltévedt egyes osztályai, a melyek egymásra tüzelnek, egymás sorait tizedelik, s csak midőn a sötétség szétoszlik, ismerik fel egymást, s kezdik sajnálni a lőport, a melyet egymás ellenében elpazaroltak.

Nekünk is csak a homályt kell szétoszlatnunk, a mely eszméink látkörét elboritá, hogy mint jó barátok s ugyanazon ügy hívei ismerjük fel egymást. — Bocsássák meg tehát nekem uraim a szerénytelenséget, hogy egyike akarok lenni azoknak, akik e célra fáklyát gyújtanak addig, a míg a nap sugarai beköszöntőnek, s a mi gyenge fáklyáink fényét feleslegessé teszik. '

Az eszmezavarra az adott okot, hogy a szabadságnak az államélet gyakorlati terén kettős életnyilvánulása van, de a melyek egymást kölcsönösen támogatják és kiegészítik, s a melyeknek harmonicas összemüködése nélkülözhetlen feltétel arra, hogy egészséges államélet, valódi szabadság fejlődhessék. Az egyiket polgári szabadságnak, a másikat politikai szabadságnak nevezzük. Midkettönek forrása s hivatása ugyanaz, csak működési köre más; s azért e kettőnek functióit egymással összezavarni szintoly hiba volna, mint azokat egymással ellentétbe állítani.

Menjünk közelebb a tárgyhoz.

Miért alapítottunk társadalmat? Semmi másért: mint hogy az egyénnek istentől kitűzött célját, erkölcsi és anyagi jólétét vagyis tökélycsbülését könnyebben elérni segítsük.

Alkotmányos fogalmak szerént tehát a társadalom az egyénért van s nem megfordítva; s a tan, mely az ellenkező elvből indulva ki, az állam mindenhatóságáról tart leckét, az absolutismus tana, mely az embert vak eszközzé aljasítja le.

Ezen elvből önként következik, hogy az egyén a társadalomban, vagyis ami ennek culminatiója, az államban csak annyiban köteles a természettől örökölt jogairól lemondania mennyiben ezt a társas együttlét igényei követelik; s ennélfogva a velünk született ősjog t. i. a szabad akarat gyakorlatában bennünket az állam csak annyira korlátozhat, a mennyire a szabad akarat érvényesítése az együttélhetést vagyis az állam fennállását lehetlenné tenné. A szabad akaratnak ezen, csak a társadalom célja által korlátolt akadálytalan gyakorlata, a mely nem csak az egyént, hanem a jogi személyeket is egyformán megilleti, akár nevezzük azokat egyletnek, akár községnek vagy megyének, — vagy is az önkormányzat joga, képezi a polgári szabadságot.

És mit értünk a politikai szabadság alatt? A jogot: megállapítani a társadalmi együttlét feltételeit s ellátni az álladalmat oly szervezettel s intézményekkel, a melyek az együttlét feltételeinek gyakorlati érvényt, s a társadalomnak belső és külső biztosságot szerezzenek.

E szerént tehát a politikai szabadság is az önkormányzat ős jogából és elvéből foly, s tulajdonképen nem inás, mint az önkormányzat elvének alkalmazása a társadalom összegét illető ügyekben.

Nagyon természetes továbbá, hogy mivel a társas együttlét feltételei az egyéni akaratnak szükebb, vagy tágabb korlátokat szabhatnak, s mivel az állam szervezetének s intézményeinek minőségétől függ kisebb vagy nagyobb biztossága a polgári szabadságnak, a melyet az állam oltalma alá helyeztünk, — ennélfogva, mondom, nagyon természetes: hogy a polgári szabadságnak tulajdonképení biztosítéka a politikai szabadságban rejlik.

Kézzelfogható tehát, hogy a polgári s politikai szabadság nem csak nem ellentétek, sőt feltételezik egymást.

Politikai szabadság nélkül a polgári szabadság felett folyvást Damocles kardja függ; ellenben a politikai szabadság, polgári szabadság nélkül, egy tüzmentes szekrényhez hasonlítható, a melynek belseje üres.

Csak saját történelmünket kell más népekével párhuzamba állítanunk, hogy a mondottakat igazolva találjuk. A míg például Franciaország parlamentáris szabadságának legszebb napjaiban sem bírt menekülni bajaitól, s ismételt forradalmakban keresett sikertelen orvoslatot, mert csak a szószéken gyakorolható szabadságát, ellenben családi, községi és megyei élete a rendőrség békóiban nyögött: mi viszont, akik századok óta a legszélesebb alapokon nyugvó municipális önkormányzatot bírtuk, hányszor voltunk tanúi az alkotmányos élet szüneteléséne, s annak, hogy a hatalom szeszélye szakállunk rendezésébe is beavatkozott? S hol feküdt a baj oka? Mindenütt a szélsőségekben; ott, hogy a migFranciaország minden súlyt a politikai szabadságra helyzeti: mi az ellenkező hibába estünk, s a polgári szabadság ábrándos szerelmétől elvakítva, közönnyel viseltettünk annak palládiuma, a politikai szabadság iránt.

Azt mondják önök uraim: hiszen ott volt országgyűlésünk, a mely egyedüli illetékességgel bírt a nemzet sorsa felett intézkedni, a felmerült bajokat elhárítani, s újabbaknak elejét venni.

Azt mondják önök: őseink bölesesége nem feledkezett meg a polgári szabadság biztosítékairól sem, a midőn az önkormányzat elvét az országos ügyekre is kiterjeszték, s a jogot, a nemzet sorsa felett őrködni, magának a nemzetnek kezeibe tevék le.

Igaz uraim: s mégis hány üdvös törvényünk maradt mint holt betű, a papíron; mennyi sérelmet gyűjtöttünk halomra anélkül, hogy azok orvosoltattak volna; hányszor borították el az országot pátensekkel az ország törvényei ellen; s magától azon jogtól is, hogy az országgyűlés három évről három évre összegyűlhessen szemlét tartani a történtek felett, hányszor fosztott meg bennünket a hatalom?! — Igen, mert habár nagynehezen s nagy sokára sikerült is törvényt alkotnunk, mely megszüntesse a sérelmeket, s a nemzet jogait a jövőre megóvja: e törvény végrehajtását mindannyiszor a jó istenre bíztuk, — vagy nem, hiszen az még jó lett volna, hanem oly kezekre bíztuk, a melyeket nem a nemzet akarata tartott mozgásban; oly végrehajtó hatalomra, a melynek alakítására a nemzet semmi befolyást nem gyakorolt, amely a nemzetnek semmi felelősséggel nem tartozott, s a mely ennélfogva a nemzeti akarat hű és pontos teljesítése iránt semmi biztosítékot nem nyújtott az országnak.

Innen magyarázható azon abnormitás, hogy nálunk megszokta a nemzet a kormányt nem is mint saját közegét, nem mint az alkotmány épületének tetőzetét, hanem úgy, mint valami különvált idegen hatalmat tekinteni; innen magyarázható a nemzet csaknem folytonos bizalmatlansága, sőt ellenszenve a kormány iránt; innen a kormány elleni oppositio azon hagyományos rendszere, a mely nemzedékről nemzedékre szállt, s magával a hazafiság eszméjével egybeolvadott.

E bajon csak az 1848-diki törvények segítettek a felelős kormányzati rendszer, vagyis a parlamentarismus életbeléptetése által, mely ama törvényhozásnak legüdvösebb és legnagyobb horderejű vívmányai közé tartozik.

Tehát miben áll a parlamentarismus, a melynek nevétől sokan szent borzalommal riadnak vissza? Abban: hogy a nemzet közvetett befolyást gyakorol a kormány megalakulására, s ez által az önkormányzat elvét a végrehajtó hatalom régióiba is átviszi; abban, hogy a kormányt azzá teszi, a minek lennie kell: a nemzet legfelsőbb közegévé, a melynek hivatása a nemzeti akaratot nem elnyomni vagy ellensúlyozni, hanem becsülettel végrehajtani.

És mikép eszközli ezt a parlamentarismus? Egyszerűen az által: hogy a kormány tagjait egyénenként felelőssé teszi az országgyűlés előtt; minek gyakorlati eredménye az, hogy a kormány kénytelen vagy teljesíteni a nemzetnek az

országgyűlésen alkotmányosan nyilatkozó akaratát, vagy pedig, ha ezt tenni vonakodnék, visszalépni.

És már most mondják meg önök, uraim, váljon nem sajátságos jelenség-e az, hogy épen az önkormányzat elvének legmelegebb hívei, a municipális élet legbuzgóbb apostolai folytatják a legelszántabb harcot a parlamentarismus ellen, s azon elvet, a melyhez a polgári szabadság szőkébb körében oly indokolt hűséggel ragaszkodnak, a politikai szabadság magasabb rétegeiben feladni akarják? Megadják a jogot a községnek, hogy a falu bíráját szabadon választhassa; — a szabadság életkérdését látják abban, hogy a megyei tisztviselők a megye választásától függjenek, s annak felelősséggel tartozzanak: ellenben közönnyel veszik a nemzet legfontosabb jogát, azt, hogy befolyást gyakorolhasson azon férfiak kinevezésére, a kiknek kezeiben összes szabadságunk életszálai összefolynak; azon életbevágó jogot: hogy a nemzet feleletre vonás által ellenőrizhesse azokat, akik tettleg rendelkeznek a hatalom mindazon eszközeivel, a melyek a mi szabadságunk védelmére rendelvék ugyan, de a melyeket roszakarat, vagy könnyelműség a szabadság elnyomására használhatna fel.

Nem uraim: ily következetlenséget e gyakorlati tapintata nemzet nem követhet el.

Én hiú szemfényvesztésnek tartom a szószék szabadságát, ha tudom, hogy onnan lelépve — itthon rab vagyok, kinek mozgásait a hatalom kegyelme méri ki; de viszont előre gyászt öltenék a legszélesebb alapon nyugvó polgári szabadság felett is, ha a nemzet, vak bizalmában, annak biztosítékait egy tőle független hatalom korlátlan rendelkezése alá helyezné.

Azt mondják a parlamentarismus ellenei, hogy a kormány felelősségének elve a gyakorlati alkalmazásban illusióvá foszlik szét s a parlamentarismus története eddig nem is mutat fel többet egy példánál, hogy a miniszter bűnvádi kereset alá vonatott volna.

Ez nem való; de ha való volna, épen e körülmény nyújtaná a legfényesebb érvet a parlamentarismus gyakorlati hatálya mellett.

Egyébiránt én e gyakorlati hatályt nem is annyira a felelősség alá eső tény utókövetkezményeiben keresem, mint inkább azon erkölcsi pressióban, a melyet a felelősség érzete a felelős egyénre gyakorol, s a mely a nyilvánosság légkörében felnövekedett kormányférfit bizonyosan a leghatályosabban fogja óvni oly eselekvénytől, mely öt a közvélemény ítélőszéke előtt megbélyegezné. És ha már annyira sülyedtünk volna is, hogy nem számíthatnánk jellemekre, a melyekre a közvélemény és a felelősség érzete hatást gyakorolni képes — amit határozottan tagadnom kell — kérdem: nem megbecsiilhetlen eredmény fekszik-e már abban is, hogy az elkövetett törvénytelenség felett a legelső országgyűlés határozhat, s azt minden következményeivel együtt megsemmisítheti?

Egy másik érvük a parlamentarismus ellenfeleinek az: hogy a parlamentarismus a centralisatióval áll kapcsolatban, a mely lassanként elöl minden polgári szabadságot.

Mi adhatott ezen eszmezavarra okot? nem tudom; de hogy a parlamentarismus nem jár szükségkép a centralisatio kíséretében, — azt Anglia példája elég fényesen igazolja.

Sőt én azt mondom, hogy a valódi parlamentarismus elvi ellentétben áll a centralisatióval; mert amaz az önkormányzat elvének kifolyása: míg a centralisatio az absolutismus hagyománya, mely bureaucratieus denevér hadával csak az önkormányzat romjait keresi.

A parlamentarismus, centralisatio mellett, meghamisítása a parlamentaris intézménynek, melyet vagy a hatalom cselszövénye mézes madzagul vetett oda, hogy undort gerjeszszen a szabadság iránt, vagy a melyet a népek politikai kiskorúsága gyarló kísérletül állított fel.

Ámde a mi lelkesedésünk nem az ál-, hanem a valódi parlamentarismust illeti, azt, a melynek célja az önkormányzatot nem elölni, hanem a felsőbb kormányzat és végrehajtás terén is épen azért meghonosítani: hogy annak az administratío alsóbb rétegeiben is több biztosítéka legyen.

Ez okból teljesen alaptalan azon félelem is, hogy a parlamentarismus és municipium nem férnek meg egymás mellett, s a felelős kormány lassanként absorbeálná a megyét.

Ha ki tudott fejlődni a községi élet anélkül, hogy bele nyúlt volna a családi kör jogaiba; — ha fennállhattak megyéink századokon át anélkül, hogy elölték volna a községek szabad életét: úgy bizonyosan nem lehetetlen — ugyanazon irányeszme vezérfonalát követve — helyes határvonalt huznunk a megye és a felelős kormány hatásköre közt. Sőt a határvonalt már kijelöli maga azon elv: mely szerént a municipium a megye önkormányzata, — a parlamentarismus pedig az ország önkormányzata.

Ez elv alapján a municipium függetlenül rendelkezik saját belügyei felett, ellenben engedelmeskedik a felelős kormánynak országos ügyekben.

Vagy a megyék politikai vitatkozásait féltjük? De hiszen ezek sem ellenkeznek a parlamentarismussal, sőt a mennyiben országos érdekű kérdések felett is a közvéleményt fejleszteni, s annak irányt és kifejezést kölcsönözni segítenek, — inkább előmozdítják a parlamentarismus céljait. E tekintetben a mi megyéink kétségtelen elönynyel bírnak az angol municipiumok felett, a melyek pusztán administrativ hatáskörre szorítkoznak, s a melyeknek eme hiányát ott a meetiugck pótolják.

Nem látom semmi okát és szükségét annak, hogy a magyar municipális életet e kiváló előnyétől megfosztanunk kellene, s a megyék jövőre is maradhatnak, mint voltak a múltban: „Seminarium libertatis.“

De van egy áldozat, a melyet a parlamentarismus a municípiumoktól elengedbetlenül követel, s ez; a vis inertiae, a melyet a gyakorlat és kényszerűség léptetett az arany bullán alapult azon ellenállási jog helyébe, a miről őseink I. Leopold alatt lemondottak, — s a mely úgyis gyenge surrogatuma volt az alkotmány azon egyedül valódi biztosítékának, amit a parlamentarismus van hivatva nyújtani.

Különben is annak az államélet normális állapotában nincs helye: mert az által, hogy a politikai szabadság súlypontját az országgyűléstől elveszi, s a megyékbe helyezi át: az államintézvényck rendes és szabályos functióit és ezek harmonicas összemüködését folytonos zavarral fenyegetné.

Ezen áldozat azonban annál kevesebb önmegtagadásba kerül: minthogy azért a parlamentarismus gazdag kárpótlásban részesít. — Mert miben állott a megyei vis inertiae hatalma? bizonyosan nem az anyagi erőben, hanem a negatio erkölcsi erejében.

E negatív erő helyett a parlamentarismus positiv erőt nyújt, a midőn a nemzetnek a kormány megalakulására befolyást enged, s a midőn a felelősség törvénye által az alkotmány megsértése ellen óvó és torló hatalmat ad a nemzet kezeibe. És ezen erő a mellett, hogy positiv, csak nyer jelentőségében és hatályában az által, hogy arról az egyes megyék helyett, a melyek egymást néha paralysálták, a nemzet egyeteme fog rendelkezni.

Nekem tehát meggyőződésem az: hogy a valódi szabadság a parlamentarismus és municipális rendszer harmonikus egybcillesztésétől függ; meggyőződésem: hogy ez egybeillesztés nemcsak nem lehetetlen, de sőt egyik a másikra utalva van, egyik a másikának nélkülözhetlen feltételét képezi.

Nézetem szerént az alkotmány, municipális önkormányzat nélkül, oly épület, a melynek alapia nincs; s viszont parlamentarismus nélkül oly épület, a melynek tetőzete s koronája hiányzik.

Amazt elmoshatja egy áradat; emezt pedig nehány erős zápor romokba döntheti. S ennélfogva lelkiismeretem csak oly zászlót követhet, melynek solidaris felirata: „Municipium és Parlamentarismus.“

Számtalan más kérdés van még, uraim, a mely mielőbbi elintézést követel. Ott van első rendben a codificatio, a nemzetiségek kérdése, helyesebb adózási és célszerű közlekedési rendszer stb. De nem szabad önök türelmét kifárasztanom. Annyi a kérdés, a hány a seb, a melyet egy boldogtalan rendszer tizenhét évi uralma rajtunk ütött.

Sok idő kell, a míg ezek behegednek. Azért nagy ígéretek helyett csak azon egyszerű, de őszinte és becsületes vallomásra szorítkozom: hogy minden kérdésben, a mely szőnyegre kerül, a nemzet erkölcsi és anyagi jóléte lesz az egyedüli vezérelv, a mely szavazatomnak irányt adand. Általában a birodalom másik felével szemközt nem akarom sem egy politikai Kain, sem pedig egy politikai Ezsau szerepét játszani; szívesen nyújtom a testvérkezet a Lajtháu át, ha ezt becsülettel tenni lehet; de viszont óvakodni fogok az ország alapjogait egy tál lencséért áruba bocsátani. A belügyek terén pedig hü akarok maradni a józan szabadság ama zászlójához, a melyet önök kora ifjúságomban kezembe adtak, s a melyet azóta soha egy pillanatra, még akkor sem hagytam el, a midőn sokan legjobb és leghübb elvbarátim közül a reménytelen küzdelemben kimerülve a kétségbeesés vesztő karjai közé dőltek; — s törekvésem lesz a félbeszakadt alkotmányos mü folytatásában oda hatni, hogy az sem a reactio bagolyfészke, sem pedig a politikai ábrándok kártyavára ne legyen.

Ezzel bemutattam önöknek elveimet, nézeteimet a legfőbb kérdésekben. Most önökön van a sor, uraim, Ítélni azok felett.

A leghelyesebb egyéni nézeteknek is erkölcsi súlya a közvéleményben fekszik, ebben pedig nagy része van azon ritka hazafiúi buzgalomnak és kitűnő értelmességnek, a mely az önök sajátja. Önök bizalmi szavazata lesz a helyeslő ítélet ez elvek és nézetek felett, s én felemelt fővel hivatkoznám mindig oly ítéletre, a mely az önök bölcseségéből származott.

GOROVE ISTVÁN.

Született 1819-ben Pesten; s itt végezvén iskoláit, hol már tan társai közt egyletet alakított hazafiúi s irodalmi célokra, Temesmegyébe ment. Csakhamar egyik vezére s legjelesebb szónoka lett a szabadelvű ellenzéknek, melynek e megyében a conservativ párt túlsúlyával kellett megküzdenie.

1842 — 3-ban beutazta nyugati Enrópát, s a politikai tudományok, de főleg a nemzetgazdászat terén gazdag ismeretekkel gyarapultan tért vissza.

1843-ban és 1847-ben fellépett a temesmegyei követválasztásokon, de a conservativ párt többsége ellenében választása nem volt kivihető.

1847-ben a védegylet igazgatója lett.

Végre, nem a követek táblájához többé, hanem a képviselőházba küldetett 1848-ban, s ez országgyűlésen a minisztérium pártjához tartozott.

Forradalom után Widdinen keresztül külföldre menekült, honnan csak évekkel utóbb térhetett vissza. Higgadt, tiszta politikus fő, nem mindennapi szónoki előadással, s kivált a nemzetgazdászat terén, melynek első emberei közé tartozik, gazdag tudományos ismeretekkel bir. Nézeteire nézve mérsékelt szabadelvű, a Deák-párt híve.

1861. s 1865-ben a pest-terézvárosi kerület választá országgyűlési képviselőjévé.

A felirati javaslatról.

(A képvieelöházban. 1861. máj. 23.)

Tisztelt képviselőtársam, Deák Ferenc nemzeti ügyünknek semmi által nagyobb s fényesebb szolgálatot nem tehetett, minthogy a képviselőház első felszólalásánál a fejedelem, a nemzet, a világ figyelmét az eskük, a szerződések, a jogosság s a törvényes igazság terére fordità.

Ha a lefolyt 12 év után elmondhatjuk, hogy minden szerencsétlenség e szerződések megszegéséből eredt — hoc fonté derivata clades — első felszólalásánál a nemzet nem járhat el nagyobb méltósággal, mintha ünnepélyesen elmondja azt: „velünk az Isten igazsága!u — s igyekezzék meggyőzni a fejedelmet, az eddig folytatott kormányrendszer hibái s képtelensége előtt már, hogy a hitlevelek s kötések ereje felette áll minden theoríának s személyes hajlamnak, — igyekezzék meggyőzni a fejedelmet, hogy a magyar szabadsága s léte biztosítékait, e részben a keresztény vallás s közerkölcsiség azon sanetiójára alapitá, melynél magasztosabbat, ünnepélyesebbet emberi lelkiesméret ki nem gondolhatott, s melyet az emberi elme azért talált fel, hogy elejét vegye a fejedelmek s nemzetek tettleges összeütközéseinek, az innen eredő gyászos következményeknek s szenvedéseknek.

Nem járhatunk el tehát helyesebben, mintha elmondjuk, hogy semmit nem követelünk, mi bennünket Isten és ember előtt meg nem illet, de viszont mindazt, mi ez alapon épül, szent — s megdönthetlennek tartjuk.

Az ily alapra fektetett jogviszonynak következménye ama határtalan ragaszkodás a fennálló intézvényekhez s törvényekhez, mely egy nemzetnél sincs kifejlettebb alakban, mint a magyarnál, s a stabilitás azon érzülete, mely a közélet, s különösen az alkotmányos élet legbecsesebb kincse, sajátja.

Mi első felszólalásunknál a nemzet ez erkölcsi oldalait mutatjuk be, azokat, melyeket a lefolyt 12 évben az ausztriai státusférfiak soha számba nem vet tek, örökké tagadtak, sértettek.

Mi az indítványozó által kifejtett jogalapon követeljük százados önállásunk visszaállítását, visszakövetjük utolsó törvényeinket, a 48-kiakat, mintja melyek ez önállásnak Ausztria irányában utolsó zárkövét, históriai fejleményeink utolsó nyugpontját képezik.

E históriai fejleményeket minden magyar ismeri.

Csak azon bécsi államférfiakhoz van e részben néhány szavunk, kik 48-iki törvényeinket rögtönözötteknek, tumultuariusoknak állítják.

Ezek tehát — úgy látszik — nem ismerik sem az 1791-ki, sem az 1825-diki fejleményeket.

Nem látják, hogy különösen a 25. évi időszak óta, jelesül 1832 —48 a nemzeti jogok védelmén a koronként megújuló megtámadások ellen egy szervezett nemzeti párt, a nagy nemzeti többség pártja állott.

Nem tudják, hogy e többségnek fenálló törvényeink nyomán bevallott programmja volt a nemzeti kormány; hogy e programm formulázása elkerülhetetlen nemzeti szükség volt, s hogy a megélénkült nemzeti élet vezetésére s a for máiban elavult collegiális testületek elégtelensége mellett ez más nem is lehet mint a felelős minisztérium, mely szervezetet Európa legkisebb államai: Görögor szág, Baden, Würtenberg, mint a legnagyobbak a haladó civilisatió miatt elfő

gadni kénytelenek voltak, úgy mint elfogadta maga Ausztria is a Hofkriegsratbok, Cancellániák és Hofkammern-ek helyett.

Igen, a 49-diki törvények közjogi, mint magánéletünkre nemzeti szükség voltak.

Mutatja azt azun körülmény is, hogy az önállásunkra, függetlenségünkre vonatkozók együttlegesen hozattak azokkal, melyeket a nép democraticus érdekében megalkotni a törvényhozás jónak s halaszthatlannak talált.

És mégis e törvényeket rögtönözötteknek, s azért ignorálandónak találják a bécsi statusférfiak!

És ha e törvények rögtönözöttek volnának, s gyökerei nem lennének a nemzet testében oly mélyen, oly messze elterjedve, hogy magyarázhatná meg valaki a 48/49-iki harcot, melyet a nemzet a legnagyobb lelkesedéssel mellettök folytatott?

Hogy magyarázhatná meg valaki azt, hogy midőn J 2 évi elnyomatás után a nemzeteknek a lehető legszűkebb alkotmányos tér nyílt, akkor, midőn organizált párt, alkotmányos gyülpontok nem léteztek, midőn még a sajtó alig mert szabadabban nyilatkozni, az ország legtávolabb részeiben, legkisebb, mint legerősebb pontjain, — mint egy hang emelkedett a 48.diki törvények visszaállításának követelése?

Faktiók, conspiratiók, pártok, terrorizálás volt-e ez oct- 20. után, s az-e ma itt a nemzetgyűlésen, midőn ellenük egy hang sem, mellettök 330 képviselő szózata emelkedik?

Nem tisztelt képviselők! e törvények ezrek életével, martyromságával, hontalan bujdosásával, szenvedésével vásároltattak meg, lettek lelki sajáti a nemzetnek, — és ha szabadságainkat vérrel szerzetteknek nevezhettük eddigelé, vérrel és szenvedéssel szerzetteknek állíthatjuk különösen a 48-ki törvények biztosította szabadságainkat.

Nemzetünk e szilárd, merev, mondhatni vallásos ragaszkodása mellet a 48-ki törvényekhez, mit látunk mi a Lajtán tu?

1848-ban egymásután két alkotmányt;

1849. mart. 4-én egy harmadikat — Reichsverfassung — és ez alkotmány életbeléptetésére 1849, 50, 51-ben kísérleteket hitegetéseket egyes tartományok irányában, míg 1851. aug. 20. a soha nem létezett ministeriális felelősség, két, napra rá a nemzetőrség megszüntetettnek nyilvánittatik.

Ezek csak az első lépések.

1851. dec. 31-kén a hires 49-ki Reichsverfassung kivihetlennek, s így megszűntnek nyilvánittatik.

Ekkor azonban új alkotmány — tehát 48 óta már a 4-ik — az u. n. organischc Grundgesctze birdettetnek ki.

Ezekben tanácsadó bizottmányok, berathende Ausschüsse állíttatnak fel a kerületi hatóságok s helytartóságok mellé — a magas nemesség, a nagy és kis birtok s az iparosztályból.

Létesítésükre nézve azonban mély hallgatás áll be ismét a keleti háborúig 1854. jul. 19-ig.

Ekkor rendi képviseletek adatnak minden koronaország számára.

E részletesen közlött alapvonalok után, s így e 4-ik alkotmány után jön ismét mindig az absolutisinus legridegebb gyakorlata mellett 5 évi hallgatás — 1859-ig, az olasz hadjáratig.

Ekkor jönnek azután új kísérletek, m egerősitett új birodalmi tanácsok mindenféle alakban — 1860 oct. 20. s 1861. febr. 26-áig.

Mindezen alkotmányok kiadatnak a legnagyobb ünnepélyességgel és az infallibilitás legnagyobb, legszigorúbb sanctiójával.

12 év alatt 5—6 alkotmány!

Mik ezek, uraim! egyebek, mint tapogatódzások, mint experimentatiók, miként ezt a febr. 26-diki diplomára az azt hirdető hivatalos újság ki is mondja, mik ezek egyebek, mint papírra rakott statustheoriák, bureauk s tanszékek kifolyásai, melyeknek az élettel semmi közük, melyek a birodalom népeinek életszükségeit, históriáját, legszentebb tulajdonaikat tagadják, ignorálják? S nem-e fényesen igazolja ez állítást a Reichsrath utolsó alakulása, midőn a legújabb alkotmány mellett 343 követi voks közül csak 127 voks nyilatkozott? sigy e 127 voks alkotmányos támogatásával akarják a bécsi új államférfiak a birodalmat átalakítani!

És ilyek után Ítéljen azután a világ köztünk s a Lajtántuliak közt.^Oda adhatjuk-e mi az ily örökké ingó alapokra fektetett alkotmányokért saját 900 éves alkotmányunkat? oda adhatjuk-e a 12 év alatt 6-szor megváltoztatott alkotmányos formákért a nemzet történeti s democraticus aspiratióit szentesitő 48-iki törvényeinket? odaadhatjuk-e tapogatódzó s experimentáló theoriákért ezeréves nemzeti életünket, önállásunkat? Ilyek után mondja ki felettünk ítéletét a világ! mi ez ítéletnek nyugodt lélekkel nézhetünk elé.

így tekintem én s velem együtt a tisztelt képviselőház a 48-iki törvényeket, — saját nemzetem, a fejedelem s az ausztriai tartományok irányában.

Ezért kívánom én előttem szóló t. képviselőtársaimmal együtt az 1848-ki törvényeknek teljes helyreállítását.

A szó alatt: „teljes“, névszerént oda érteni akarom egész terjedelmében a magyar pénz, és hadügyet.

Miért kívánjuk mi financügyeinket magunk kezelni?

Ha e részben nem volna törvénykönyvünkben ezer törvény; ha e részben nem rendelkeznének a 48-ki törvények oly szabatosan; ha nem tudnók, hogy az adómegajánlási jog az alkotmányosság első betűje; ha a 12 évi elnyomatás mindezt el feledtette volna velünk: azon pénzügyi kezelés után, melynek eredményeit t. barátunk Lónyay M. oly világosan tüntette elő, — szóval a 12 év alatt csinált harmadfélezer milliónyi adósság s pazarlás elegendő ok volna arra, hogy ily kezekből, melyek egy egész birodalmat a banqueroute örvényének szélére vezettek, saját pénzügyeinket általvennünk mulaszthatlan kötelességünk legyen, nehogy e terhek még jobban összehalmoztassanak, s az előbb utóbb bekövetkezendett roskadás alatt nemzetünk közvagyona s annyi milliónak verejtékkel szerzett tulajdona veszendőbe menjen.

De mi ezen felül igen jól ismerjük törvényeinket; igen jól tudjuk, hogy az adómegajánlási jog nélkül alkotmány nem létez; igen jól tudjuk, hogy ezzel Európa legkisebb alkotmányos államai bírnak, s még azt sem felejtjük el, hogy e jogunkat akkor is meg tudtuk védeni, midőn az az európailag mindenható Metternich-kormány által 1822—23-ban, midőn az győzelmesen hordta körül fegyvereit Nápolyban és Piemontban, megtámadott, — s nemcsak új törvények által, de a rákövetkezett idők tanúsága szerént, tettleg is tudtuk biztosítani.

De nézzük csak, hogy állana az adóügy gyakorlatilag az októberi s februáriusi rendelvények szerént, — a már eddig felállított intézvényeinkkel szemközt.

Ugyan miként szedetnék be az oly adó, melyet nem a magyar országgyűlés ajánl meg?

A végrehajtó hatalom, fent mint lent, különösen a hatóságoknál felelős magyar kezek közt van. Ezekre akarják bízni a beszedést? az executiókat? — Tehát így a tisztviselők félig magyarok s így alkotmányosak s felelősek, félig németek s így alkotmányellenesek legyenek? Vagy megakarják-e hagyni a fináncztisztviselők seregét? s így idegen tisztviselőket akarnak hagyni az általok is már alkotmányosnak hirdetett hazában? Ezekre akarják bízni az adókivetést? s a kivetés igazságtalansága vagy hibái feletti panaszok elintézését? Ez már bírás-

kodásba vág, s itt megtámadtatok az igazságszolgáltatás elve, melyet máris magyar kezek közé tettek le.

Ezekre akarják bízni a végrehajtást? ez széles e világon a politikai hatóságok körébe tartozik, s itt megtámadtatik a belpolitikai önkormányzat, melyet már magok is elismertek.

így támadtatnék meg még az országnak azon csekély közjogi állása is, melylyel ők az országot oly kegyelmesen megajándékozni akarják.

így lenne az alkotmányosság hazánkban valóságos illusió, vagy ha tetszik, egy permanens ostromállapot.

Ha pedig százados jogaink s a nemzet egyhangú követelésénél fogva visszaadatik az, mi sajátunk: az adómegajánlás teljes mértékben: ugyan mi feladata maradna fenn egy bécsi financminiszternek más, mint a magyar országgyűlés által megajánlott adóösszegről, kiadások-s bevételekről német „Ausweis-" okát készíteni?

Így a hadügyminiszterség is.

Tudjuk, hogy a magyar hadsereg kérdése, bár históriai fejleményeinknél fogva teljes kifejtését nem is nyerte meg, de épen úgy tartozott a magyar országgyűléshez, mint bármely más bel-kérdés.

Ide tartozott mindenek előtt a katonaállítás, mint az alkotmányos létnek legelemibb része.

Ezt akarnák tőlünk megtagadni? De ekkor megtagadnák magát az alkotmányosságot épen úgy, mint az adóügynél. Megadnák ezt? — De akkor mi fogná letartóztatni azon természetes fejlődést, melynek utolsó zárköve a magyar hadügyminiszterség?

Vájjon azon országgyűlés, mely minden egyéb tárgyakkal jogilag foglalkozik, nem fog-e e száz alkalmat találni, hogy az adót, hogy az újonc állítást oly feltételekhez kösse, melyek a nemzetet vezessék abbeli követeléseinek utolsó corrolláriumához?

Az 1830-ki országgyűlés sürgette a magyar tisztek alkalmazását; az 1830 és 1840-diki sürgette és el is érte az ujoneállítás szükségének kimutatását, így fejlődött tehát a magyar honvédelmi ügy is egész 1848-ig, midőn az betetőzését, a magyar hadügyminiszterséget kivívta.

Mi nyeretnék tehát az által, ha a magyar hadügyminiszterség megtagadtatnék? Nyeretnék a nemzet s a fejedelem közt egy örökös ujjhúzás; megnyittatnék egy következményeiben be nem látható viszálkodás forrása; eleje vétetnék a közbizalom megalakulásának mindaddig, míg el nem jutna a nemzet a 48-ki 3. t. e. általunk szent és sérthetlennek tartott 6-ik szakaszához.

Vannak igenis e kérdésnek is nehézségei.

De ki állította azt valaha, hogy egy birodalomnak, milyen az ausztriai, végleges szervezése könnyű dolog? E kérdésnek nehézségei felett lebeg azonban a magyar hadsereg vitézsége és zászlóihoz való hűsége; azt pedig csak senki nem fogja állítani, hogy a magyar hadsereg azért, mert magyar, kevésbbé vitéz; azért, mert magyar, kevésbbé hű leend alkotmányos királya zászlóihoz.

Így állanak szeréntem a 48-ki törvények; így jutottunk el a birodalmi < kapcsolatra nézve a személyes unió elvéhez.

Megkísértetett az ellenkező, megkísértetett a centralisátió legridegebb, legszigorúbb formái közt 12 éven keresztül, és mi lett a következése? Elmondták előttem szólott képviselőtársaim, miként metszettek el a népben a kormány iránti bizalom gyökei, miként szegényíttetett el az ország a képtelenségig terhes adózások alatt, idegeníttetett el majdnem az összes nemzeti közvagyon, — miként halmoztatok fel a legmeddőbb célokra a közel harmadfélezer milliónyi státusadósság.

Mily sebek ejtettek nemzetiségünkön, miként volt elegendő magyarnak

lenni, hogy valaki üldöztessék, vagy legalább is gyanúsíttassék, miként szoríttaték ki lassanként nyelvünk nemcsak a hivatalokból, de a legapróbb iskolákból is, miként tétetett semmivé személy s vagyonbátorság, sőt túl ezek.cn még a fejedelmi jogok miként bocsáttattak áruba pillanatnyi érdekekért. — De nyomozzuk c következéseket még tovább.

Felállíttatott a nagy Ausztria, az új Ausztria eszményképe: az osztrák állambölcsek föltétien urak lőnek úgy a Lajtán innen, mint túl — s hová vitték a birodalmat? s vele lenyíigzött hazánkat?

Mit eredményezett e csábképet űző politika, mit eredményezett hazánk autonómiájának elnyomása, — magának Ausztriának külpolitikai állására, magára a világ nyugalmára nézve?

Midőn a múlt század elején a vallási és szabadsági harcok — s a pragmatika sanctio behozatalával a német tartományok irányában consolidatiót nyertek a magyar viszonyok: az európai statusrendszerben hazánk is bár szegény, de eléggé határozott helyet foglalt.

Ausztria mint nagyhatalom csak úgy léphetett fel, összes erejével csak 'agy rendelkezhetett, ha a magyar nemzet“ támogatására számíthatott.

1849-ben ez állás megváltozott.

Ausztria tettleg megnyerte a hatalmat Magyarország összes ereje felett rendelkezhetni, s e pillanatban Ausztriának erősbnek, hatalmasbnak kell vala lenni, az európai egyensúlyra nagyobb erővel hatni.

Hitték is ezt Bécsben, s mámorosán lebegett szemeik előtt a megifjadott, a megerősödött óriás, az új Ausztria ·

A következés megmutatta, hogy mi e hitből eredeti, — csak a csalódás volt óriás! Angolhon a múlt század elején, bár nyílt szövetségben a spanyol örökösödési harcban Ausztriával, az örökké dicsőséges Rákóci küzdelem s az ausztriai kormány közt őszinte, jószándéku intermediátiót folytatott.

Az angol diplomatia 18+s/9-ben közönyös volt irántunk s elnézte az orosz inter ventiót.

Azonban, ha egészen közönyös volt is a küzdő nemzet sorsa s alkotmánya iránt, nem volt az orosz interventióra nézve, s ez ellenszenvet azonnal érezteté is a magyar menekültek kiadása tárgyában; s később a keleti háborúban vége lőn Ausztria irányában a szives egyetértésnek, s így Ausztriának ezen, ha nem is legtermészetesebb, de legelnézőbb barátja meghűlt, visszavonult, kivált midőn látta, hogy az az idegen fegyverekkel! győzelem után a hódító kérlelhetlen szerepét játszotta Magyarországban.

Nem így az angol nép, e nemes, c szabadság szerető nép.

Azon érzület, mely e népben minden szabadsága, függetlenségéért küzdő néptársa irányában annyi rokonszenvben, annyi áldozatkészségben nyilatkozott, nyilatkozott 48—49-ben irányunkban is.

1849-ben még néhány hó — s meg vagyok győződve, hogy e nép megerősödött s alakot nyert közvéleménye minisztériumát más politikára terelte volna.

Tudva vannak t. képviselő társaim előtt is ez élénk, e meleg részvétnek számtalan nyilatkozatai; tudva van, minő baráti karokkal fogadtattunk mi, — ügyünk élő romjai, kik vendégszerető partjaira hányatánk s én legalább, ki e sympathiájoknak tanúja, részese voltam, ki közelről láttam mennyi szenvedő magyar kebel merített ezekből vigasztalást, legszentebb kötelességemnek tartom, itt nemzetem színe előtt a hála adóját leróni.

Úgy áll ma a civilisatió haladásával az európai népcsalád közügye, hogy nines nép, — mely törekvéseiben néptestvéreinek morális támogatását nélkülözhesse, — s azt hiszem, e részben ügyünk igazságától néptestvéreink eddig nyilvánult sympathiájukat sem vonandják meg, — nem különösen az angol nép.

Az angol népnek legközelebbi — különösen a halhatlan Canning ideje Óta lefolyt múltját lapozva, nyugodtan mondhatom el, hogy azon nép, mely a spanyol felszabadítására oly végtelen sokat áldozott, azon nép, mely a görögök mellett a navarini ütközetet előkészítette, mely a svájci alkotmányt ISd'/^-ban a már megalakult európai coalitio veszélyeitől megóvta, mely az olasz szabadságnak is oly kiszámithatlan szolgálatokat tett; azon angol népnek, mely Canadát egy véres fölkelés elnyomása után a legszabadabb alkotmánnyal látja el, mely sajat civilisált coloniáinak rendre alkotmányokat maga nyújt: törekvéseink melletti sympathiái sem fognak kiszáradni. i

Angolhon külpolitikája sem népének igazságszereto s nemes érzületénél sem anyagi érdekeinél fogva, — se kettő szerencsés találkozásának csak örvendhet a világ — más, mint szabadelvű nem lehet, bárhova látszassanak gravitálni a személyes hajlamok s a régi traditiók reminiscentiái.

A magyar s olasz elnyomására fektetett kormányrendszer érezhetőbben nyilatkozott Franciaországra nézve.

A novarrai ütközetben nemcsak Piemont gyözetett le — az által Ausztria ura lett Olaszországnak.

Nemcsak a bécsi congrcssusnak minden stipulatiói állottak vissza, — de túl ezeken Olaszország fejedelmei s hercegei az előbbinél még nagyobb s érezhetőbb hatása alá kerültek Ausztriának. Sigy a francia befolyás Olaszhonban majdnem végkép megsemmisült.

De ez állás nehézsége Franciaországra nézve leginkább Rómában nyilatkozott.

1849-ben francia fegyverek vezették ide vissza a fejedelmet, és mégis nem a francia tanácsok voltak azok, melyek ott meghallgattattak. Az olasz-római nép sorsának Ausztria lőn intézője.

Franciaország ő szentsége tanácsában mint félellcnség tekintetett. Nagy hatalom — mint Franciaország, ennél ferdébb állásba nem jöhetett, s természetesen semmi sem éleszthette fel a százados francia politika hagyományos emlékeit Olaszhonra nézve, a bécsi congressus müvei iránti gyűlöletet, a júliusi kormánynak Ausztria irányában szenvedett diplomaticus vereségei emlékeit, — mint ama politika, melyet a magyar elnyomásával kezdődött új aera Ausztriára nézve eredményezett.

Meglett tehát a „manet alta mente repostum."

Es Ausztria vaskövetkezetességgel űzte politikáját úgy Magyar-, mint Olaszországban.

E közben fölmerült a keleti kérdés.

Tisztelt képviselőtársaim ismerik ezt minden phasisaiban. Sebastopol elesett, s rá megköttetett a párisi béke, s a békével a Sainte-Alliance felbomlott — Oroszország elhagyta Ausztriát. Poroszorsz ág előbb közömbös lett iránta, —utóbb más politikai irány felé indult.

Ausztria maga maradt. A nyugati szövetség pedig még szorosabban megalakult — s az olasz kérdés előtérbe vonult.

Ausztria Magyarországot elnyomó s centralisáló státusférfiai akkor követték el a legóriásabb hibát.

A helyett, hogy a hires orosz ultimatissimum után szorosabban csatlakoz tak volna a nyugati szövetséghez; a helyett, hogy segédkezeket nyújtottak volna annak az olasz kérdés megfejtéséhez, melyben magok is különösen érdekelve voltak; a helyett, hogy a csomó megoldásához minden ponton igyekeztek volna hozzá járulni: mereven ellenszegültek minden kísérleteknek, mihelyt ez alkotmányos alakban mutatkozott, s merevebb modorban talán folytatták az olasz politikát, mint azt a congressusok epochája alatt a Metternich-kormány tette. Az elnyomott, a nagy Ausztriába olvasztott magyar nemzet pedig nem emelhette fel szavát az

olasz nép joga és igazságos követelései és az általunk mindig sympathiával kisért olasz nemzeti ügy mellett.

Két évre a párisi békekötés után a francia hadsereg az ausztriai seregek által megszállott Píemont segítségére megjelent.

Mindnyájan tudjuk, mi erre következett: ütközet ütközet után veszett el — Ausztria Lombardiával s olaszhoni befolyásával lett szegényebb — s Ausztria népei még száz millió státuskölcsönnel lettek megajándékozva.

De más volt-e a politika, melyet a magyar alkotmány romjaira felállított bécsi kormány 1849. után Németországban folytatott?

A hires márc. 4-ki kremsieri alkotmány Németország kiegészítő részeire, az osztrák-német örökös tartományokban is fölfüggesztetett, megcsonkíttatott s 1851. dec. 31- végkép eltöröltetett, — elenyészett az ausztriai nyomás alatt az erfurti parliament, és ezután egymásután következtek a bregenzi találkozás, a varsói találkozás, megköttetett a híres olmüci conventió Manteuffel s Schvartzenberg között: Németországot 40 ezernyi osztrák sereg lepte el, köztük — mert lebilincselve valának — magyar csapatok is, a hessen-casseli nép, — melynek akkori magaviseleté előtt meghajolt minden alkotmányos ember, — leigáztatott, s a Schlesvig-IIolstein népszerű ügye a fegyveres megszállás s az ausztriai politika által megdöntetett.

Csakhogy Poroszország sem feledé el e háttérbe szorítását, természetes állásának e lejebb szállítását; csakhogy e merész, de rosszul számított föllépésnek még sem lehetett következése az, mit Bécsben terveztek; Poroszország jelen fejedelmének kormánya azon nemes politika által, melyet oly kitartással folytat s melyet nem csak a Spree és Elbe, de itt a Duna partjain is minden szabadság szerető kebel a legmélyebb részvéttel kisér, visszafoglalta, sőt magasbra emelte előbbi állását, — Ausztriának összes népeivel a német szövetségbe való belépése az európai, különösen a francia diplomatia által meghiusittatott, — ez volt egyetlen örömvirága a gyászoló magyar kebelnek, melyet e nehéz időkben a gondviselés neki nyújtott.

Ily állapotokat idézett elő a 48 ki törvényeink s önállásunk megszüntetése, lenyűgöztetésünk, elnyomatásunk.

Mindezek mint tények fekszenek az európai diplomatia előtt.

Ez első felszólalásunknál folyt discussiók — s az ezekben a lényegre uralkodó egyhangúságból pedig a világ látni fogia, —· hogy nemzeti törekvéseink épen úgy törvényesek s igazságosak, mint szabadelvűek s haladásiak.

Korunk ellenállhatlan iránya az erkölcsi s anyagi haladás, eszközül e célra elvitázhatlanná vált már az alkotmányos szabadság.

Voltak idők, midőn ez irányt az enyészet fenyegette, s a legnagyobb elmék s legnemesb keblek aggodalommal, kétkedéssel teltek el.

A két legnagyobb próbán azonban az európai nép diadalmasan ment keresztül; az egyik volt a bécsi congressus utáni időszak; a másik a novarrai s világosi s az 1851. december 2-ik napokat követő időszak.

És mi, különösen ez utolsó válságnak szenvedő osztályosai, korunk nagy elvéhez, szabadságszeretetünkhöz, haladási aspirálóinkhoz hívek maradtunk, egy pillanatra sem tántorítva el azon nemzeti feladástól, mely nekünk az európai emberiség ügyére nézve e nehéz, e veszélyes ponton osztályrészül jutott — és Isten megáldja e nemzetet c hűségért, e kitartásért.

Ez, uraim! létezésünk jogcíme, ez forrása a közvélemény támogatásának!

Mi lenne itt Középeurópában s a nyugoti civilisatió s a keleti élet érintkezései pontján, mi lenne itt ma is, — ha a szent István koronája alatt élő 14—15 milliónyi nép az európai kívánalmak által úgy áthatva nem volna, ha kitartási jellemvonása mellett ez érzelemről biztosítást itt nem nyújtana?

Ausztriában 48 óta sok változott, — csak a külpolitikai irány maradott

a régi, csak azon politikához maradtak hívek az új államférfiak, mely az absolutismust a legközelebbi szomszéd államoktól a legtávolabb esőkig a maga merevségében ügyekezett fenntartani, mely ellenséges indulattal kisérte az oláh-moldvai, a szerb függetlenségi harcokat, ilyennel a görög-nemzeti mozgalmat, s összetett kezekkel nézte a tengerre készülő francia-angol-orosz expeditiót s a navarini ütközetet.

E politika nem változott; — s az az Európa, melynek szent tanai a világ minden részeibe kihatnak, közönyösen nem nézheti keleti testvéreinek sorsát, — s miután Ausztria nem teljesíti azon feladatát, — mely közel szomszédságánál, mely saját anyagi érdekeinél fogva itt a keleten neki jutott, állal vették e szerepet a nyugoti hatalmak: — Franciaország s Angol hon, s a keleti háború után Európa lapjai közt felállíttatott a dunai fejedelemségek állama — Ausztria nélkül sőt Ausztria ellenére, mely — habár kicsiny is — részben legalább teljesítse a feladatot, mit Ausztria teljesíteni elmulasztott.

Azt mondá egy francia státusférfiú: „ez a mi eszméink egy előretolt őrállomása“ — az eszme alatt a civilisatiót értette; mi magyarok ez új államot, eszméink, elveink e testvérét, a velünk közös civilisatió ez új bajnokát csak örömmel, rokonszenvvel üdvözölhetjük, s azon hiedelemben, hogy jogainkat s szomszédi érdekeinket tiszteletben tartandja, csak szerencsét kívánhatunk nemzeti fejlődéséhez.

Ezek lettek Magyarország elnyomásának eredményei Ausztria külpolitikai állására s a világ nyugalmára nézve.

Ily politika lett lehetséges, midőn Ausztria fejedelmével elhitették, hogy a magyar önállás megszüntetése Ausztria nagyságát vonandja maga után.

Ausztria nagyságát álmodák és lett — sülyedés.

Ausztria hatalom-terjeszkedését képzelék — s a birodalom egyik legszebb tartománya elveszett.

A nagyhatalmak tanácsában a túlsúly reményét ápolák — s maguk maradtak. — Magyarország kibékülését hirdették — és seregeiket naponként növelők.

A magyar dús földjének erejéből financiáikat akarák rendezni — s készítőnek egy bábeli zavart.

Erszényeinkből gazdagodni akartak — s elszegényiték magokat s velők együtt a magyart.

Fog-e a fejedelem ezután is, — a tények e kérlelbetlen nyilatkozata után ily státusférfiakra hallgatni?

Mintán 10—12 éven keresztül ily kecsegtetések, ily suttogások közt ringattatott volna, elvégre a történet folyamának hatalmánál fogva nekünk is nyílt alkalom szavunkat hallatni, nekünk a nemzet képviselőinek, kiknek jogunk is kötelességünk is az igazság s a nemzet aspiratióinak szavát hallatni; nekünk kik e sokat szenvedett haza gyermekei vagyunk, kik mint egyesek is osztozunk a nemzet fájdalmaiban s szenvedéseiben; meg fogunk-e hallgattatni mi, kik néhány rövid óra alatt mondjuk el azt, minek a 12 év szomorú eredményeit kellene kitörleni; s nem fognak-e bennünket, midőn így nyíltan s őszintén szólunk, demagógoknak, javithatlan forradalmároknak keresztelni,szenvedélyekkel,ábrándokkal, önzéssel vádolni — kik ezredéves sajátunkat védjük, — azok irányában, kik talán — polgári erényeket követelnek magoknak, — midőn a másé, a magyaré után ásítoznak? — kik a fejedelem személye körül számítva leshetik a pillanatok kedvezményeit, s minden egyes szavok hatását hidegen mérlegez hetve, a fejedelem szívébe cseppenkint szivárogtatják be a legkárosabb ellenszenveket? De mi kötelességünkhöz híven elmondjuk mit egy jobb jövő után sovárgó szivünk sugall, s mit veszélyben forgó hazánk érdeke parancsol; elmondjuk e helyen, melyre a nemzet bizodalma állított.

És ha felszólalásunk sikereden marad, a népek felett őrködő istenre s nemzetünk erkölcsi és hazafi erényeire hivatkozunk.

Tanácskozásunk a múlt tizenkét évnek mindinkább kikerekülö képe.

Indítványozott első felszólalásunk legyen a legközelebbi nemzetjövendőnek hirdetménye, és ha nem lesz, tegyen politikai evangéliuma, melynek apostola a nemzet minden egyes tagja— és ha így lesz, hiszem, nem messze az idő, midőn az ige testté válik.

Egyébiránt az előterjesztett indítványnak mind tartalmára, mind formájára nézve Deák Ferenccel szavazok.

CSENGERY ANTAL.

Született Nagyváradon 1822-ben.

Iskoláit Nagyváradon végezte, s midőn az ottani akadémiából a Beöthy Ödön követválasztását kísérő mozgalmakban! részvéte miatt kitiltatott, Debrecenben folytatta, s aztán Beöthy mellett volt joggyakorlaton.

1845-től 1849-ig a Pesti Hírlapot, a centralista párt közlönyét szerkesztő. Szemere második minisztériumában tanácsossá neveztetett; forradalom után pedig Pesten élt, kizárólag az irodalomnak adva magát.

„Nyelve, — mond egy életirója, — a franciák kifejezésbeli praecisiójával, rövidségével s díszével a jobb német vagy inkább angol irók alaposságát köti össze, s valóban a genfi s angol iskola íróit leginkább kedveli s követi. Részletekbe sohasem vész el, tekintete mindig az egészen függ, de azért nem irtózik a részletektől. Mint politikus, gyökeres reformer, határozott democrata, de csakis ennyiben forradalmi ember; ő, ha a létezőt megtámadja, s lerontja, azonnal valami mást és jobbat tanácsol helyébe, ez pedig nem forradalmi eljárás.u

Sima, hideg arc, fekete körszakállal, beszéde monoton, de nem fárasztó, s hatása nem annyira az előadásban, mint inkább a tartalomban rejlik.

Szigorú alak, mely iránt könyebb tiszteletet, mint rokonszenvet érezni; s független nézetei, szabadelvű meggyőződése, és határozottan antiklerikális iránya, mély tudománynyal, s rendezett észszel párosulva, őt legszebb politikai jellemeink egyikévé teszik.

1861-ben, úgy, mint 1865/6-ban Biharmegye egyik kerülete által választva ül a képviselőházban, melyben a Deák-párt első tagjai közé tartozik.

A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861. máj. 31.)

Előre kijelenteni, hogy én mind tartalmára, mind alakjára nézve pártolom azon felséges szerkezetet, melyet Pest belvárosának tisztelt képviselője a ház asztalára tett. Ellene vagyok a határozatnak, mely a lényeg helyett a formára veti a súlyt, s ürügyet adhatna, minden egyéb okadás nélkül, megtagadni, amit megadni különben sincs hajlam. S pártolom a felírást, mint a mely seminii sem kockáztat, anélkül, hogy valamit feladna.

De nem azért szólalok fel, hogy indokoljam szavazatomat az indítvány mellett, melyet oly kimeritőleg, oly szépen indokolt maga az indítványozó. Azok után, a mik az előttünk fekvő remek szerkezetben foglaltatnak, s a miket több tisztelt követtársam annyi ékesenszólással elmondott, jogaink védelmére is fölöslegesnek tartok ezúttal több szót emelni.

Ki van mutatva, hogy a tér, melyen küzdünk, a legitimitás tere; s egy szabad nép sem vonhatja kétségbe, hogy a jogok, melyeket visszakövetelünk, a köz- és magán szabadság szükséges biztosítékai. S hogy e jogokkal a polgárosodás érdekében fogunk élni, ki kételkedhetik azok után, a mik 48-ban történtek; ki fog kételkedni azon szabadelvű nyilatkozatok ntán, melyek e házban, köztetszés kíséretében, minden oldalról elmondattak?

Ha e szép nyilatkozatok után, a viták ily késő stádiumában szót emelek, csak azért teszem, hogy azon képhez, melyet a múlt évtizedről rajzoltak némely képviselőtársaim, én is járuljak egy vonással.

Sok oldalról mutatók ugyanis fel a megbukott rendszert, — s a rajz még sem egész.

Én ezúttal csak a sajtóviszonyokról kívánok szólani.

Midőn visszakövetelj ük esküdtszéki eljárással párosult sajtószabadságunkat: fel akarom mutatni röviden, hogyan kezelték a civilisatio egyik leghatalmasabb tényezőjét, a sajtót, a mi úgy nevezett civilisátoraink.

A megbukott rendszernek, mely a birodalom erejét végkép kimenté, hitelét tönkre tévé s nagyhatalmi állását megdönté, egyik főjellemvonása volt: a hazugság is. Kikiáltotta a nemzetiségek egyenjogúságát, s tudjuk mit értettek alatta: a német oktatást, a német közigazgatást, szóval minden népfaj egyenlő jogát — németté lehetni.

Személy- és vagyonbiztosság állottak homlokán a törvénykönyveknek, melyekkel hazai törvényeinket kiküszöbölték, — s jól volt megjegyezve a jelen viták folytán, hogy a személy és vagyon hazánkban, a török pusztítások óta, sohasem volt kevésbé biztosítva, mint e nehány keserves év alatt. Demoeratia állott zászlóján a miniszternek, ki a torlaszokról lépett a eabinetbe, s alig hogy belépett, már rangra, címre vágyott, — s tudjuk, hogy az osztrák jogegyeulőség nem volt egyéb, mint egyenlőség a jogtalanságban.

A paragraphok élén, melyeket az oktatási ügy rendezése iránt kibocsátott a cultusminiszter, ott pompázott e szép szó: oktatás-szabadság.

Tudjuk, mit értettek alatta.

Képesség helyett a „Gesinnung“-ot, szaktudomány helyett a német nyelv tudását vizsgálták a tanárban, s aki magánúton akarta pótolni a közoktatás hiányait, hányféleképen volt akadályozva.

Tudok esetet tisztelt képviselők, hogy a magánoktatást még a növénytani physiologiából is betiltották. De talán semmível sem űztek oly gúnyos játékot osztrák civilisátoraink, mint — a sajtószabadsággal.

A 48-diki forradalom, mint tudva van, felszabadítá a sajtót bilincsei alól. Visszaállítani a eensurát, annyi lett volna, mint eljátszani a szabadelvűség azon reputatióját, melynek álarcával léptek fel az új Ausztria államférfiai a mívelt külföld előtt.

Mit csináltak tehát? Egy olyan rendszert hoztak be, mely — ha lehet — még roszabb volt az elővizsgálatnál, s mind a megelőző, mind a megtorló rendszerből egyesíté, ami súlyos.

Ha valaki a rendőrség sajtóbureauja véleményét valamely kéziratra nézve előre kikérte, azon válaszszal utasítók el: „nem tudja ön, hogy az osztrák birodalomban nincsen eensnra, hogy a sajtó szabad?“ Az iró tehát nyomdába vitte müvét. A kinyomott müvet, mielőtt megjelent, három napra a rendőrségnél kelle letenni.

Mellőzöm azon körülményt, hányszor változtatta e törvényes letéti napokat heteiké, sőt hónapokká a rendőrség önkénye, mely a törvény felett állott: csak azon keserű csalódást érintem, midőn az írónak tudtára lőn adva, hogy müve nem jelenhet meg, s a kinyomott példányok a nyomdában már lefoglaltattak. — Jó szerencse, ha az iró, a rendőrség különös kegyelméből azzal menekülhetett,

hogy munkájából egy pár lapot kivágtak, melyeket aztán utánnyomatott. — Ez esetben legfölebb csak arról győződhetett meg, hogy a censura, minden ellenkező contestatiók dacára, még fennáll, és pedig költségesebb modorban, mint Metternich herceg idejében, mikor a kéziratot censurázták, nem a nyomtatványt. — Ily egyezkedések egyes lapok újranyomtatására nézve rendszerént csak akkor fordultak elő az iró és rendőrség között, midőn a rendőrség nem hivatkozhatott határozott paragraphusokra, csak a felelősséget akarta magáról elhárítani.

Az írónak nyitva állt ugyan a felebbi hivatkozás ily esetben a rendőrség német főnökéhez, sőt fölebb is; ez azonban a legjobb esetben is tömérdek időveszteséssel járt; s hogy várhatott igaz Ítéletet a magyar iró oly körökből, melyek elé szavai, az összefüggésből kikapva, talán elferdített német fordításban, az első vizsgáló egyoldalú véleményezésével terjesztettek fel, s hol a magyar iró iránt, már mint ilyen iránt, bizalmatlanság uralkodott?

Ha e tekintetek, melyekhez többnyire a rendőrség fenyegetései járultak, módosításra, a kérdéses hely vagy cikkely kihagyására, s a könyv illető leveleinek vagy a hírlap lefoglalt számának újranyomatására bírták az irót vagy szerkesztőt: a rendőrség többször beleegyezett ugyan, de mindenkor azon megjegyzéssel, hogy az iró önként magától jött e gondolatra, nem a rendőrség figyelmeztetésére, mert hiszen tudvalevő dolog, hogy előző vizsgálat nincsen a monarchiában, a sajtó szabad!

Még jobb módja volt megismerni e sajtószabadságot az írónak, ha a rendőrség a büntető törvény valamely szakaszára vagy valamely felsőbb rendeletre hivatkozhatott.

Ilyenkor a könyv avagy hírlap lefoglaltatott, s az iró vagy szerkesztő, a kiállítási költségek elvesztése fölött, perbe is fogatott, oly dolgozatért, mely világot sem láthatott.

Civilisátoraink az előző vizsgálat rendszeréből átvették a megelőző lefoglalást, és pedig nem a kézirat, hanem a nyomtatvány lefoglalását, s hozzáadák a megtorló rendszer büntetését. Nem volt-e oka az írónak az ily sajtószabadságnál többre becsülni azon rendszert, mely, legalább nem büntet oly tettért, melynek elkövetését megakadályozza, s a mely mellett a nyomtatási költség sem megy veszendőbe?

S szóljak-e a pörbe fogott iró folytonos zaklatásairól, hónapokig, sőt évekig tartó hurcoltatásiról? Hiszen ismeretes a tisztelt képviselőház előtt az osztrák büntető törvénykezés. — S voltak esetek, midőn a rendőrség által üldözött irót magok a császári törvényszékek sem voltak képesek elítélni! Pedig e törvényszékek, már szerkezetöknél fogva sem lehettek a politikai üldözött menhelyei. S e törvényszékeknek azon büntető codex szerént kell vala ítélniök, melyet a bureaucratia készített az absolutismus számára.

Alig képzelhetni kínosabb helyzetet, mint a magyar Írónak, főleg publicistának és szerkesztőnek jutott e büntető törvénykönyv mellett. Oly rendszerrel szemben, mely országát feldarabolta, alkotmányát letiporta, nemzetiségét megsemmisíteni törekedett, ·— egy percig sem volt biztos, hogy oly szót nem ejt, mely, ha nem felségsési tés, legalább is a közcsend megzavarásának van bélyegezve. Maga a rendszer, mely csak nem az enyészet szélére sodorta a birodalmat, a büntető törvény oltalma alá volt helyezve; s főbenjáró bűntettet követhete el, aki a kormányzási forma, az egységes birodalmi rendszer, sőt a német szövetségi alkotmány ellen szót emel.

Nem sorolom elő a közcsendháborítás számos esetét.

Ily tettet követett volna el, aki valamely tisztviselő visszaélését vagy egy részeg zsandár garázdálkodását napfényre akarja vala hozni.

Szóljak-e továbbá a büntetés alá eső vétségek hosszú sorozatáról? Az u. n. izgató, közcsendet veszélyező közlések, az álhirek terjesztése, a pátensek, fel-

söbb rendeletek, hatóságok és államszolgák elleni sértések tágas rovata alá, mi könnyen volt sorozható bármely hírlapi közlemény. S a büntető törvénykönyv mindezen paragraphusaihoz mennyi miniszteri, kormányzói, helytartósági és rendőrségi rendelet járult koronként, melyeknek meg nem tartása legalább is pénzbeli büntetést vont maga után. Mily emlékező tehetség kellett volna; csak észben tartani is mindezen rendeleteket! Megtartani? — az épen felülmúlt volna minden emberi tehetséget. Úgy, hogy nem képzelek szerkesztőt, főleg politikai lap szerkesztőjét, aki több ízben büntetve nem lett volna, legalább is oly nagy vétségekért, mint hogy a főkormányzó címét nem egészen szabály szerént irta, vagy épen elég vakmerő volt Albrecht ő fenségét magyarul Albertnek nevezni.

A büntető törvény és megszorító rendeletek sem voltak elegendők. A sorok közt is olvasnia kellett a rendőrségnek, mely gyakran azt is balul értette, ami a sorokban foglaltatott. S ha a kifejezésekbe nem lehetett belekötni, — az irányt, az író szándokát támadták meg. Elegendő ok, t. képviselők, ha nem is perbefogásra, — legalább intésekre, s három megintés után egy lapnak felfüggesztésére. Képzelhetni, mily ingataggá, mily bizonytalanná tévé e rendszer független politikai lapjaink sorsát.

Így állott a sajtószabadság, így áll jelenleg is a birodalomban.

S mennyivel súlyosabbak voltak még a mi viszonyaink! Mert tudni kell, tisztelt képviselők, hogy a birodalmi egység, melynek annyi emberéletet, annyi családi boldogságot hoztak már is áldozatul, — maga sem volt egyéb hazugságnál. Avagy nem állott-e hazánk folyvást kivételes rendszabályok alatt? — Már fenebb érintém, hogy minden szó, mely a központosítás rendszere ellen, Magyarország önkormányzása érdekében emeltethetett, már eleve, a büntető törvénykönyvben, különszakadási törekvésnek, felségsértésnek volt bélyegezve az osztrák államférfiak, által.

A bécsi lapok cikkeit utánnyomni sem mindenkor volt szabad lapjainknak, mennyivel kevésbé azokra felelniök. Ma egy, holnap más tárgyban tiltották el az írást. S voltak idők, tisztelt képviselők, midőn e szókat: nemzet, nemzetiség, haza, szabadság és alkotmány — leírnunk is alig lehetett a bűnös izgatás vádja nélkül. Megtörtént dolog, hogy egy laptulajdonos, minden ítélet nélkül, egyszerű hatalomszóval, megfosztatott tulajdonosi jogától, s egy független lap szerkesztése, mint valamely kormányhivatal, felülről tetszés szerént kinevezett szerkesztőre ruháztatott.

Volt elvégre idő, hogy egyebeket mellőzzek, — mikor a külföldi forrásokat is elvonták szerkesztőségeinktől, s a rendőrség, hasábonként kiollózva, adott által számukra egy-egy darabkát azon külföldi lapokból, melyek az ő költségökön voltak megrendelve; s ugyanakkor — annyi más elővigyázati rendszabály mellett — az előleges censura is minden tartózkodás nélkül gyakoroltatott.

Vegyék mindezekhez, tisztelt képviselők, a gondolatokra, eszmékre vetett súlyos adónemet — a bélyegdíjt; s hogy azon filléreket, melyeket Ínségre jutott íróinak s ezek árváinak segélyezésére a nemzet összeadott, a kormány elkoboztatta; míg iskoláinkból a magyar kézikönyvek kitiltattak: s el kell ismerniük, hogy nem az osztrák államférfiakon, nem úgynevezett civilisátorainkon múlt, ha szellemi termelésünk szintúgy hanyatlásnak nem indult, mint anyagi termelésünk több ága, melyet a bécsi gazdálkodási rendszer tönkre tett.

Jól mondja Macaulay, hogy az első gyümölcsök, melyek az irodalom mezején rósz rendszer alatt érnek, többnyire még a jó rendszer alatt elhintett vetésből erednek.

A római császárság első évei képezik a latin irodalom aranykorát, s e korszak íróit még a köztársaság utolsó évei növelték. — íróink nagy része is, a közelebb múlt évtized alatt, egy jobb korszaknak volt még növendéke. Ők képezék ama központot, mely körül egy ifjabb, szintén lelkes, írói nemzedék kezdett

seregelni. Így tartaték ébren a nemzeti közszellem, mely utóbb szintén visszahatott az irodalom emelésére: mind az irodalom, mind eme közszellem a pálmához lévén hasonlók,melyről azt tartja a latin közmondás: Sub pondere ereseit!“

S hát az osztrák kormány, fogják kérdeni tisztelt képviselők, mi hasznot vont e szellemi elnyomásból?

Egy oly rendszernek, melynek — mint mondám — minden jelszava hazugság, nincs veszélyesb ellene a szabadszólásnál.

Ily rendszer fenállása, sajtószabadság mellett, — rövid ideig sem volt képzelhető.

Jól tudták ezt civilisátoraink.

A kik a kincstár roppant deficité mellett, milliókat költöttek egy császári körútra, hogy a megfizetett és megparancsolt demonstratiókkal egy nagy megelégedési komédiát rendezzenek a fejedelem és a külföld ámítására: — hogyan tűrhették volna, hogy e költséges manoevre-t a sajtó illetlen közbeszólása megzavarja?!

Fizetett lapjaikban, röpiratokban hirdették a világnak, hogy Magyarország boldog, elégült, csak nehány ó-conservativ siratja elvesztett kiváltságait.

Hogyan sikerült volna ily hazugságokkal csak pillanatra is elámitani a világot, — ha a sajtó szabad?

A csalás azonban nem maradt boszulatlan.

A sajtó, — ha nem ostromolhatá — hallgatással mellőzte a kormány intézkedéseit, — s az új intézmények nem csak azért nem fogamzottak meg e hon földében, — mivel idegen növények voltak, — hanem azért sem, mivel a föld nem volt számukra előkészítve — s hiányzott támaszuk a közvéleményben.

Utóbb a magyar sajtó hallgatagsága teljes közönyuyé vált mindaz iránt, a mi felülről jött; s e közöny átment a közvéleménybe is.

Hasztalan volt ekkor már egy magasabb felfogású s becsületesb irányú rendőrminiszter részéről,ki csak néhány napig ült a kormányon, a sajtó nógatása, hogy szóljon hozzá ehez és amahoz, ha roszalólag is.

A bizalmi férfiak ideje is lejárt.

S a bécsi kormány a nemzet minden rétegeitől elszigetelten, teljesen magára hagyatva, minden tanáes nélkül, találta magát.

Intézményei, melyeket a nemzetre octroyrozott úgy szólván halva születtek, mint a községi törvény.

Az octroyrozó gép, mely csak provisoriumok gyártására volt alkalmas, teljesen fenakadt.

Ide járult, hogy a sérthetlen bureaucratia romlottsága a legfelsőbb körökig terjedt. S minél nagyobb volt az ámítás, annál iszonyúbb lőn a kiábrándulás, annál óriásabb az európai botrány!

Valóban; tisztelt képviselők,az „egységes Ausztria“ példája megmutatta, hogy a sajtó ellenőrzését sem a drága hivatalnoki ellenőrködés, sem az erkölcstelen kémrendszer nem pótolja; — s hogy a sajtószabadságot a hol meg sincsen, bármi áron is meg kellene venni. Mi nem mint új jogot, hanem mint törvényesen bírt szent sajátunkat követeljük azt vissza 1

VÁRADY GÁBOR.

Született 1820. nov. 11.

Tanulmányait Szigeten s Eperjesen végezvén, joggyakorlatra visszatért Mármarosba, majd a magyar királyi testőrseregbe lépett, melyben 1841-ben hadnagygyá neveztetett ki A politikai pálya iránti rokonszenvből azonban nehány év múlva kilépett s megyéjében ügyvédkedett.

A forradalom után, melyben fegyverrel szolgálta hazáját, regényes bujdosás után sikerült végre külföldre menekülnie.

Visszatérvén hazájába 1860-ig ügyvédkedett. Ekkor második alispánná, majd a téesöi kerületben országgyűlési képviselővé választatott, s mint ilyen vesz részt ma is az országgyűlésben.

Mint politikus annyira tud uralkodni szenvedélyein, hogy azokat az ész palástjában vezeti elő, — de azért mégis elővezeti; s így teszi őket udvarképessé a tanácskozásban. Logikája néha a kegyetlenségig szigorú.

Várady átmenetet képez a múlt és jövő Magyarország között. A múltból magával hozta a gravaminális oppositió szívós modorát, melynek meddőségét nála az új kor nemes eszméi termékenyítik meg.

0 régi magyar, — a régi magyar copf nélkül. Független, tiszta politikai jellem és meggyőződés, gazdag tanulmányok s ismeretekkel.

1861-ben a határozati párt előharcosa volt, most az egyesült szabadelvű ellenzék jeleseinek egyike.

1. A határozati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861. máj. 16.)

Tisztelt ház!

Az indítvány lényegéhez nem kívánok szólani, mert azok után, miket Tisza Kálmán képviselőtársunk előadott, csak ismétlésekbe esném; az indítvány alakjához is nem azon reményben szólok, mintha azokat, kik egyedül a fölirást látják célra vezetőnek s lehetségesnek, az ellenkezőről meggyőzni képes volnék; hanem szót emelek csupán annak egyszerű kijelentése végett, hogy minél több okok hozatnak fel itt a fölirat mellett, annál szilárdabb lesz keblemben a meggyőződés, hogy e háznak jelen helyzetében mást, mint határozatot hoznunk nem szabad, de nem is lehet.

Nem szabad, mert az erdélyi vármegyék, Horvátország, a fiumei kerület, a horvátországi és szerémi végvidékek s a csajkások kerülete nincsenek ezen országgyűlésre meghíva; ezen testvéreinket pedig azon törvényes joggyakorlatból, hogy a nemzet kívánalmait velünk közösen s együtt s egyszerre sorolhassák elő — kizárni sem szabadságunkban, sem kívánságunkban nem áll.

De nem is lehet fölírást intéznünk a tényleges hatalomhoz, mert az 1848. HL t. c. által meghatározott törvényes közegek hiányoznak; az pedig mind a ház tekintélyével, mind a parlamentáris fogalmakkal, sőt az 1848. évi országgyűlés

alatt követett törvényes szokással is ellenkezik, hogy mi a fölirást, ha volna is kihez — minden törvényes közegek mellőzésével csak amúgy postán küldjük el.

Nem lehet az iránt aggódnunk, hogy mit fognak Bécsben vagy másutt mondani, ha mi — mint ezt a mélyen tisztelt indítványozó úr kifejezte, a tényleges hatalommal szóba sem állunk; mert úgy Bécsben, mint másutt jól tudják azt, miszerént az, ki szerződés kötési szándokát az október 20-ki diploma, a február 26-ki pátens s a május 1-én mondott trónbeszéd által tudatja a nemzettel, az már világosan kijelentette, hogy a kétoldalú szerződés létezése esze ágában sincs.

Igen jól tudják Bécsben és másutt azt is, hogy midőn valaki egy kiskorúval a kiskorúság világos tudása mellett szerződni kíván, ezt csak azon számításból teszi, hogy a szerződést a szükség pillanatában már csak ezen oknál fogva is érvényteleníthesse.

És pedig mik vagyunk mi az itt hiányzó tesvér-vármcgyék és társországok és a függyetlen magyar minisztérium nélkül — egyebek, mint szerződéskötésre képtelen oly kiskorúak, kiket ezen állapotba maga az egyik szerződni kívánó fél szándékosan helyezett?

A mélyen tisztelt indítványozó nr által hivatkozás történt II. Mátyás. III. Károly. II. Lipót és I. Ferenc korszakára annak beigazolása végett, hogy a magyar országgyűlés már több ízben intézett fölirást a meg nem koronázott királyhoz; igénytelen nézetem szerént, — ezen korszakra e tárgyban sikerrel hivatkozni nem lehet.

Nem azért, mert mindenik fejedelem a nevezettek közül a törvény tiszteletben tartásával, vagy legalább ennek igérésével mutatta be magát a nemzetnek; sőt kettő közülök, az előd által elkövetett jogbitorlást, — s mint ez II. József kormányzása után történt, — az alkotmány tettleges megsemmisítését azzal váltotta föl, hogy a törvényes állapotot és alkotmányosságot minden késedelem nélkül helyreállította.

Most a dolog épen megfordítva áll.

De nem lehet azért sem hivatkozni az idézett kői szakra; mert az említett fejedelmek őszinte szerződési szándékukat azzal jelentették ki, hogy oly törvényes állapotba helyezték a másik szerződő felet, — hogy az törvényesen felszólalhasson.

De midőn jelen parlamentaris életünk nem egyéb galvanikus rángásoknál, midőn ezen csonka s mondhatni gúnyoros egybealkotás által szánkat betömték, a hallgatást valóban senki sem veheti tőlünk rósz néven, annyival kevésbbé azon hatalom, mely bennünket ezen némaságra kárhoztatott.

Nem lehet tehát a jelen esetben a históriára hivatkozni, mert nincs benne egyetlen példa,hogy magyar trónörökös,vagy trónkövetelő, ki a nemzettel pactálni vagy kibékülni akart, annak alkotmányozó gyűlését ily automatszerii siralmas állapotba helyezte volna.

Azonban ha szabad volna, ha lehetne is elmondanunk a tényleges hatalomnak azt, hogy mit követelünk? úgy hiszem, hogy ezt tenni bár szükség volna is reá, haszontalan, sükertelen munka leendene.

Hisz föl sem tehetjük azon fejedelemről, ki Magyarország trónjára kíván lépni, hogy ne ismerné az ország alkotmányát, törvényeit.

Hisz az október 20-kí patens s május 1-én mondott trónbeszéd mind megannyi jog- és törvénysértések, melyekre nézve ismételve kimondatott, hogy azok megszeghetlen alaptörvények,és hogy azok „a császári hatalom teljes erejével fognak oltalmaztatni.“

Mi nevetségesnek tartjuk azt, ha a megyék egyhangú fölirásai, a kép. viselők által megválasztatásuk alkalmával letett politikai hitvallás, az ország átalános kijelentése dacára is — akadnak emberek, kik hiszik, hogy mi a birodalmi tanácsba képviselőket fogunk küldeni, és mások ne tartsák magas fokú illusió

nak, ábrándnak azt, ha mi fél év alatt három ízben egymásután tett ünnepélyes kijelentés dacára is elbírjuk hinni, — hogy a fejedelmi adott szó kedvünkért meg fog változtatni.

Hogy ezt csak némileg is elhihessük,el kellene felejtenünk az adóhivatalokhoz, pénzügyi igazgatóságokhoz, újabban intézett titkos és nem titkos utasításokat; el kellene felejtenünk az ezer irány- és alakban terjedő s hivatalosan, — modhatni fegyveres hatalommal támogatott reactionarius izgatásokat s mindazon újabb cselekvényeit a bécsi kormánynak, melyek élénken emlékeztetnek bennünket, hogy itt ismét az 1848-ki dráma előjátéka kezdetik, és hogy velünk gúnyoros bábjáték űzetik csak azért, hogy az anarchia és forradalom terére kényszerítsenek bennünket, mi azonban — úgy hiszem — nekik sikerülni nem fog.

Mélyen meghajlok én hazánk nagy fia, az indítványozó úr azon tanácsa előtt,hogy nekünk óvatosnak kell lennünk; azonban hiedelmem szerént az óvatosság most abban áll, hogy a törvényesség, alkotmányosság védsáncaiból semmi lépés által ne engedjük magunkat kiszorittatni; pedig ki leszünk ezen sáncokból szorítva, ha mi — mint a kezünkben levő javaslatban foglaltatik — „Magyarország képviselő?* nevökben emelünk szót, és ezen szót az ausztriai császárhoz intézzük.

Aztán a jelen körülmények közt a nem törvényes alakbani cselekvés helyett nem tanácsosb, nem sokkal óvatosabb·c a törvényes téreni megállás? A 11 év alatt következetesen követett bevárási politika folytatását ki mondhatná óvatosság hiánynak?

Az is mondatott a mélyen tisztelt indítványozó úr által, hogy „könnyebb most az indulatok árját követni, mint azt a hon érdekében csillapítani“ és így más szavakkal: könnyebb a határozathozatal, mint a fölírás.

Tisztelt ház!

Én nem ismerem a más terheinek súlyát, de azt érzem, hogy a teher, melyet választóim vállaimra raktak, ez órában nagyon nehéz, s azt is érzem, hogy e terhemen könnyítettem volna, ha magamat a fölírás lehetőségéről meggyőzni képes lettem volna.

Bocsássanak meg nekem azon mélyen tisztelt férfiai e háznak, kik a hongondok terheit nálam régebben, és az enyimnél hasonlíthatlanabbul eröseb s avatottabb vállakon hordják, — ha kimondom: miszerént emberi gyarlóságunknál fogva, rendesen a más terhét tartjuk könnyebbnek s a magunkét nehezebbnek. Én is könnyebbnek tartom azt, midőn egy stereotypszerű fölírásban, a már oly sokszor sikeretlenül elmondott sérelmek elösorolása által az indulatok árjának, a fájdalom kitöréseinek út nyittatik, mondom könnyebbnek tartom ezt, mintha a fájdalmak árjait visszaszorítva — hallgatunk.

Lehet azonban, — hogy ezt csak azért hiszem így, mert a más terhéröl van szó.

Az indítványozó Pest belvárosi képviselő úr a merészséget is fölemlítette indokolásai sorában.

Én a merészséget relatív dolognak tartom, ugyanazért nem vitatkozom a fölött, hogy mi állunk-e a merészebbek sorában, vagy azok, kik a fölirás mellett emelnek és emeltek szót? arról azonban meg vagyok győződve,hogy egy bizonyos foka nélkül a merészségnek, melyet azonban én bátorságnak szoktam nevezni, itt egyikünk sem jelent meg; mert a merészség: — saját meggyőződésünket minden tétovázás nélkül kimondani — minden képviselőnek nélkülözhetlen kötelessége. Szeréntem tehát nem az a kérdés: melyik a merészség, melyik az óvatosság politikája? hanem az, hogy mit diétái meggyőződésem, azon meggyőződésem, melyre választóim bizalmukat fektették.

Ezen meggyőződés nekem azt parancsolja, hogy határozatban fejezzük ki akaratunkat, a haza és e ház jelen állapotát j hiszen nem minden határozat

parancsol vagy rendelkezik; — van a határozatnak igen sok esetben negatív jellege is, — midőn az fejeztetik ki, hogy mit nem teszünk, — és midőn ezen nem tehetés akadályai elősoroltatnak, — mint például ez a jelen esetben történni fog.

Hogy ily határozatot hozhassunk, arra nem kell physikai erő, nem tettleges hatalom, erre elég azon eokölcsi erő, mely kezünkben van; — és a törvény, a jog, melyre e határozatot fektetjük, sokkal nagyobb síikért fog nekünk biztosítani, mint a tettleges hatalomnak a szuronyok azon légiói, melyeket már többé nem övez körül a győzhetlenség nimbusa.

Megvallom, politikai téren semmitől sem tartok annyira, mint azon vádtól, hogy nem voltunk eléggé óvatosak, s hogy meggyőződésük érvényre emelésével a hazát veszélybe döntöttük.

Azonban én e részben is számot vetettem magammal s a körülményekkel, és látom, hogy azon gondos orvosok, kik bennünket a haza bajainak gyógyitgatásában 300 éven át megelőztek, mindig ától féltek, miszerént a beteg oly veszélyes állapotban van, hogy a gyökeres orvoslást ki nem állja s meghal; ezen tartózkodás, ezen óvatosság jellemezte lépéseiket, mely az utolsó 300 év történelmén, mint vörös fonál szövődik át; a beteg azonban folyvást sinlett és szenvedett, — most is sinlik és szenved.

Ezen 11 gyászos, de tanulságos év ime meggyőzött bennünket arról, hogy a beteg számtalan sebei és szenvedései dacára is — hála az égnek — oly életerővel bir, hogy a gyökeres orvoslást ennek minden következményeivel együtt elviseli, és hogy a bizonyosan halált hozó hosszas betegségtől és palliativ gyógyitgatásoktól megszabaduljon, a bekövetkezhető újabb szenvedésekkel, az ellenségei által folyvást szövögetett ármányokkal, az átélt fájdalmak ismét föltámadható ezreivel, ereje és igazsága érzetében, istenbe vetett bizalommal nyugodtan szembe fog nézni.

Ezért én a felelősséget, hogy így és nem másképp szavazok — úgy itt, — mint választóim s a késő nemzedék előtt tiszta lelkiesmérettel elvállalom.

2. A választókhoz.

(Técsön. 1865. oct. 22.)

Most, midőn négy nehéz év után először szóllalok fel önök előtt, szorongó érzet szállja meg keblemet azon gond miatt, vajon képes leszek-e magamat e korszakában a félreértéseknek, méltatlan gyanúsításoknak, kellően megértetni, vajon gyenge előadásom hü tolmácsa lesz e gondolataimnak, — meggyőződésemnek, akaratomnak.

E méltó gondot csak azon remény mérséklendi, hogy önök, kik engem gyermekségemtől fogva ismernek, kik a legutóbbi 18 év alatt is nyilvános, bár nagyon csekély működésemet e megyében figyelemmel kisérni szíveskedtek, hajlandók lesznek ott, hol a szavak erőtlensége nem nyújtana kellő világosságot, múltamat venni magyarázó segítségül.

Engedjék önök, hogy e reményemben ne csalódjam.

Fogadják mindenek előtt leghőbb hazafiul köszönetemet, hálámat azon nagy bizalomért, melyei engem, parányi erőmet jóval túlbecsülve, újólag elhalmozni szíveskedtek.

Forrón köszönöm a bizalmat, bár a fájdalom keserű csöppjei immár másodszor hullanak hazafiúi örömöm kelyhébe; mert örömmel látom egy részről, hogy önök nagy tettek helyett, melyeket erőtlen voltomnál fogva soha sem léte-

sithetek, mindig beelégedtek őszinte jóakaratommal s egyszerű napszámoskodásommal, különben nagybecsű bizalmoknak régen el kelle vala tőlem fordulnia, míg másrészről leverőleg érzem, hogy a legszerényebb várakozás mögött is folyvást mily messze marad a megfelelés részemről.

De egy vigaszom mégis van e szinte vigasztalhatlan állapotban; azon öntudat, hogy ernyedetlenül igyekszem a várakozásnak megfelelni, s azon drága bizalmat, melyei e percben is találkozom, kiérdemelni.

Önök szives meghívása következtében imé itt vagyok, hogy nagybecsű felszólításokra egyszerű szavakban kijelentsem, miszerént a Téeső-kerületi képviselőséget, ha a választás engem érend, elvállalni, bár legnehezebb, de azért legkedvesebb s elutasithatlan hazafiui kötelességemnek fogom ismerni.

Ez alkalommal engedjék meg önök, — hogy a küszöbön álló országgyűlés teendői iránt igénytelen nézeteimet néhány szerény vonással körvonalozhassam.

Élénken élnek ugyan emlékezetemben önöknek az 1861. évi országgyűlés után hozzám intézett bizalmi szavai; azt sem volt szabad elfelednem, hogy 1861. szeptember havában a taracvölgyi választók tekintélyes egyházi s világi férfiai, — élőkön a derék dombói g. k. orosz esperessel, okiratilag bizalmat szavaztak személyemnek a múltért, a jelenért és jövőre nézve; azon hangok is mélyen hatottak lelkemre, melyekkel a técsői kerületből úgy a Talabor-, mintTarca-és Tiszavölgy községeinek magyar, orosz és román küldöttei e f. 4-én, nem annyira csekély személyem, mint az általam szolgált igaz ügy iránti bizalmokat kijelentették, ugyan azért okom lehetne elhinni, hogy önök eléggé ismert politikai hitvallásomnak újólag szavakba foglalását nem igénylik: de más oldalról nem lehet föl nem ismernem a jelen és múlt közötti különbséget, nem szabad szemet hunynom az 1861. év óta történt nagy változások s ezek következményei előtt, melyek méltán támaszthatják a kétkedőben a gondolatot, hogy „az idők változásainak az emberi meggyőződés nem volt képes ellent állani.“

Ezért kell, hogy tisztában legyünk egymással, már csak azért is, nehogy egykor oly kötelmek teljesítése igényeltessék tőlem, — melyekre én soha nem vállalkoztam.

Ha hazánk több ragyogó csillagai is, kiket évtizedek óta érdemkoszorúkkal halmoz el a haza romlatlan és osztatlan közvéleménye, kiknek politikai szeplőtlen élete nyílt evangéliumként, világító szövétnekként áll előttünk, szükségesnek látták napjainkban a programm-adást: mikép vonhassam ki magamat e kötelesség alól én, kire érdemek helyett melyekkel nem bírok s melyeket kiküzdeni sem reményiek, csak szeretett megyém s a haza iránti hála sokszerű adójának lerovása vár?

Engedjék meg önök, hogy ifjú álmaim, férfiúi törekvéseim legkedvesebb tárgyával a nevelés ügygyei kezdjem.

A szabadság ügye csak müveit nép kezében van biztosítva, mert valódian szabad, csak valódian miveit nép lehet; sőt a hazaszeretet is annál erősb lesz keblünkben, minél tisztábban áll lelkünk előtt a múlt, s minél tisztábban huzhatunk abból tanulságokat a jelenre és jövőre.

Az ifjú keblében nevelés költi fel a hazaszeretet nemes tüzét, — s a férfi évek nyújtotta tapasztalás ad e tűznek tartósságot.

Azért neveljük népünket minél jobban.

Az állam büntetési joga is, meggyőződésem szerént, csak akkor áll elő, midőn bebizonyítható részéről, hogy a népnevelésröl kellően gondoskodva lőn.

Ezért népnevelés minden áron s tanítási szabadság mindenek fölött!

A népnevelés biztos alapjának letétele után a községek rendezése következnék.

Rendezett község kellően értelmes nép nélkül csak hóra rajzolt kép, csak homokra írott törvény leend, melyet az első fuvalom betakar.

Pedig rendezett községek nélkül napjainkban már alig képzelhető alkotmányszerű megyei élet, — e nélkül pedig lehet ugyan erős kormány a haza fölött, — tán a haza ellen is, — de azon kormány bizonyosan nem leend hazai, az nem leend a mienk.

És itt egy, a nevelésügygyei kapcsolatban álló anyagi dolgot kell érintenem. Én főleg az erkölcsiség szempontjából óhajtom, hogy a regale az illető földes urak káratlanitása mellett, országos erővel váltassák meg.

E jog megszűntével lassanként bezárhatók lesznek az elszegényedés és demoralisatió apróbb zsilipjei, s az autonóm közigazgatásnak teljesen szabad keze lesz a korcsmák megnyitására nézve, főleg vidékünkön oly annyira szükségessé vált korlátok felállításában.

Azon leszek, hogy földmívelésünknek egykor életteljes fáján buján tenyésző s azt kiszáradással fenyegető élősdi növények, minők a dohány monopólium s a fogyasztási adó, megszüntettessenek, s azon bosszantó adónemek behajtásával foglalkozó alkotmányellenes közegek az ország területéről eltávolíttassanak, az állam ezen jövedelmekre nézve a nemzet méltóságához és jelleméhez alkalmazott módon káratlanítandó lévén.

Azon leszek, hogy az adó lehető alább szállítása által már is vég elszegényedéshez juttatott népünk sorsa némi enyhületet nyerjen.

Ezért nem lehetek barátja, hogy béke idején is óriás hadseregek fogyasszák az allam életerejét, míg más részről súlyos adóval, különbféle pótadókkal terhelt földjeinktől a munkás kezek elvonatnak.

A nemzetiségi jogos és méltányos igényeknek törvény utján teljes kielégítését telkemből óhajtom, ennek eszközlésére teljes erőmből fogok segéd kezeket nyújtani, s e téren kész vagyok egész azon vonalig haladni, melynek átlépése az országnak politikai szétdarabolását s törvényes függetlenségének föláldozását vonná maga után.

Azt hiszem, hogy megyém orosz és román nemzetiségű minden hű fia vetem együtt fogna tiltakozni ezen vonal átlépése ellen; míg más oldalról azokat, kik a szétszaggatást írták föl zászlójokra, mert roszat akarnak, vagy mert nem tudják mit cselekesznek, — az egyenjogúság legmagasb ideálja sem fogná kielégíteni.

A közjogi kérdéseket illetőleg: parlamentáris kormány, felelős minisztérium, s az ezzel megegyeztetendő megyei municipalis önkormányzat, esküdtszékkel párosult sajtószabadság, az adó meghatározásának joga: ezek alkotmányos szabadságunknak legerösb biztosítékai, s ezért tartom én lehetlennek az octóber 20-ki diploma alapjáni kiegyezkedést; mert ezen diploma nem csak azon ősi alkotmányos jogoktól akarja megfosztani az országot, hogy az adót maga határozza, a katonát maga szavazza meg, hanem egyszersmind kiveszi a nemzet kezéből azon jogot, hogy legfontosabb közjogi és anyagi érdekei fölött királyával egyetértöleg önmaga hozhasson törvényeket.

Ezért a függő kérdések kiegyenlítésére csak egy alapot látok: a sanctio pragmatikát s különösen az 1715. 3. 1723. 2. t. cikkeket, s az ezekből kifolyólag alkotott 179% évi, s a szükséges biztosítás megszerzése érdekéből létrejött 1847/s· törvényeket, — bár elismerem ezen utóbbi törvények módosításának szükségét, de csak az ősi alkotmány szeplőtlen megőrzésének, s a nélkülözhetlen biztosíték fentartásának föltétele mellett.

Volt és van nekünk elég üdvös törvényünk, mind megannyi jelenségei egy alkotmányos szabad nemzet függetlenségének, de biztosíték, főleg az utóbbi századokban legtöbbnyire hiányzott.

Innen származott alkotmányunknak annyi számtalan megszegése. Ezért

sokkal becsesb előttem valamivel kevesebb jog teljes biztosítékkal, mint a jogok és szabadságoknak nagy halmaza minden biztosíték nélkül.

Az ausztriai örökös tartományokkali viszonyainkra nézve az 1861. évi országgyűlés első felírása ezeket mondja: „Nem akarunk sem a birodalmi tanácsban, sem valamely birodalmi népképviseletben részt venni, s ennek rendelkező hatalmát Magyarország ügyei felett el nem ismerjük, s az örökös tartományok alkotmányos népeivel csak úgy, mint önálló szabad nemzet, más önálló szabad nemzettel, függetlenségünk teljes megóvása mellett, vagyunk hajlandók esetenként érintkezni.“

Azon meggyőződésben vagyok, hogy ezen vonalat soha sem szabad átlépnünk, mert azon túl hazánk alkotmányosságának sírja van.

És ha a nemzet ősi alkotmányos jogai helyreállíttattak s teljesen biztosíttattak: a nemzet eddigi örömeit messze túlszárnyaló lelkesedéssel fog őfelsége fejére tétetni szent István koronája, melynek drága kövei mellett a fényben és becsben leggazdagabb népszeretet fog tündökölni.

Már csak ezekből is láthatják önök, mit egyébiránt különben is tudnak, hogy én a függő kérdések kiegyenlítését szívem mélyéből óhajtom: de önök azt is jól tudják, hogy a minden áron kiegyenlítést nem akarhatom, s ezért én azoknak, kik oly kiegyenlítésről gondolkoznak, mely csak a haza ősi alkotmányának megcsonkításával, függetlenségünk feláldozásával volna eszközölhető, képviselőjük nem lehetek.

Végül egy szót úgy azon honfitársaink érdekében, kik politikai vádak folytán e hazából száműzve, másfél évtizedet meghaladó időtől fogva idegen földön tartózkodnak, mind azokéban, akik idebenn elítéltettek. Ezekre nézve az 1861-ik évi országgyűlés mindkét feliratában kijelentette, hogy „mind addig, migaszámfizöttek visszatérhetésének minden tettleges akadálya el nem háríttatik, míg a letartóztatottak szabadon nem bocsáttatnak, az elkobzott javak vissza nem adatnak, nem lesz hite, bizalma az országnak az absolut rendszer megszüntetésében s az alkotmány helyreállításában. “

Nézetem szerént e kérés, kijelentés a közelgő országgyűlés által megújítandó lesz.

Nagy, de nehéz s tán borús napok várnak reánk, — de bizonyosan eljőnek majd a szebb idők is. Az alkotmány helyreállítására célzó eddigi intézkedések feletti öröm engem nem kábított el; bár arra sincs okom, hogy a jövő miatt kétségbe essem, csak ébren legyünk s folyvást őrködjünk hazánk jogai, törvényei felett.

Mert ha a gátok legyőzhetlensége, s ellenségeink nagy sokasága miatt tán nem lehetne a haza alkotmányos jogait egészben és már most vissza szereznünk: kitartással bizonyosan eszközölhető leend később. — Nagy dolgokban nem jön a siker egy óra, egy nap, vagy év alatt. Nemzetünk életében egy évtized alig tesz annyit, mint gyarló emberi életünkben egy rövid nap.

1861. szeptember 15-én, midőn önöknek a bennem vetett bizalmat itt e helyen megköszöntem és sáfárkodásomról híven számot adtam volna, a többek között ezeket mondottam:

„Önök kérdeni fogják tőlem: mi lőn öt havi küzdelmünk, munkásságunk eredménye? és én — mint őszkor a gazda — a földre fogok mutatni, melyet gazdagon bevetettünk termő maggal, kérvén önöket, hogy istenben vetett bizalommal várják be az érlelő nyárt, mely bizonyosan megtermendi a dús aratást hozó kalászokat. — Majd ha eljő az aratás ideje: akkor ítéljék meg önök: vetésünk jó volt-e?“

Nincs ugyan itt az aratás: — de bizton mondhatjuk, hogy a jó vetés gazdagon tenyészik.

Ezért a sokak által sikertelennek nevezett J861, évi országgyűlést én

nagy sikerűnek tartom; mert annak s a nemzet magatartásának köszönhető főleg, hogy a jogeljátszás elmélete elvettetett, — s a jogfolytonosság sérthetlen elve elvégre visszaállíttatott. Hiszem, hogy még több fog történni, mert a fejedelem bizalma csak azon népek iránt lehet erős, csak azon népekre támaszkodhatik hatalma, melyek a törvényt tisztelik, s azt úgy megtartani, mint megtartatni óhajtják. Ezért meg vagyok róla győződve, hogy törvényes kívánataink előbb vagy utóbb diadalra jutnak.

Imé barátim! ezek azok, miket ez alkalommal tájékozásul elmondani szükségesnek láttam.

Meggyőződésemnek szavai ezek, s mert tudom, hogy önök is meggyözödésöket követendik, készen vagyok reá, miszerént elveink összeütközése esetében, másra essék önök választása.

És most kérem, kiáltsák velem együtt: Éljen a haza! Éljen a király! Éljen Máramarosnak hazafias kitartásban és testvéries egyetértésben oly gazdag népe 1

3. Képviselővé választatásakor.

(Técsőn. 1865. nov. 23.)

Tisztelt választók!

Köszönöm bizalmatokat, melynek nagyságát alig bírja lelkem el.

Ezen legdrágább ajándokot viszonoznom is kellene: de mit hozhatnék nektek viszonzásul egyebet, mint őszinte jó akaratomat, hazámért, megyémért, érettetek lángoló szerelmemet?

Ez mindenem: és ez is a tiétek!

Nem ismétlem, hogy mik lesznek vezérelveim a közelebbi országgyűlésen. Hisz a múlt október hó 22-én tett kijelentésemre, hozzátok intézett kérdésemre ezen szép órában hoztátok meg nekem a feleletet, jeléül, hogy a szerződést elfogadtátok!

Minden, e szerződés újabb magyarázatára vonatkozó szavamat a mel nem értés részemről feltevésének vehetnétek; minden újabb Ígéretem a ti bizainatok iránti kétely kifejezésévé válhatnék.

Kötésünk áll tisztán, felbonthatlanul.

Ennyi az, mit nektek e tárgyra nézve ez órában mondanom kell s lehet.

’ De mert nagy kineset bíztok reám, t. i. azon 377 s szeretem hinni rövid időn 446 szavazatból egyet, melynek többsége fog dönteni a haza sorsa felett, s vagy új életet, boldog jövőt készítend elő nemzetünknek, vagy pedig sírunkat fogja megásni: méltán kérdhetitek tőlem, mi lesz a kincs sorsa a nagy mérlegben, hová betétetik? — és

hogy váljon reményem szerént egy boldogabb jövőhöz vagy az aláhanyatláshoz vezetendi-e hazánkat újólag feltűnt csillagzata?

A kincsnek, a reám bízott szavazatnak sorsa mi leszen? nem tudom; csak egyet tudok: hogy elveimhez, hazám iránti kötelességemhez híven, tiszta meggyőződésem szerént fogom azt minden alkalommal a haza oltárára letenni, s ezen öntudat elég erőt adand nekem a bekövetkezhető küzdelmekhez.

Hogy mi jövő vár reánk? még kevésbbé jósolhatom meg nektek; annyit azonban a múltból Ítélve még is elmondhatok jövőnkröl, — hogy hazánk boldogsága el fog jőni.

Volt idő, midőn a nemzet megfeledkezni kezdett édes anyjáról a hazáról, midőn hűtlen kezdett lenni önmagához: és a gondviselés akkor is kiterjesztette védő szárnyait hazánk fölött.

És most fordítná el isten tőlünk kegyelmes arcát, — midőn a megpróbáltatás nehéz napjait zúgolódás nélkül kitartottuk? midőn a fájdalmak csordultig telt örömpoharát ügyünk diadala iránti hittel szinte fenékig kiürítettük? midőn az átokszerű össze nem tartás helyett, példátlan egyességgel feleltünk elleneinknek 1861-ben,s hiszem, felelni fogunk most is? — most vonassék el tőlünk a nemzeti erények jutalma, a szabadság? Én ezt nem hihetem, s mert isten snjtó és jutalmazó kezének nyomait mindenütt látom a földön, nem is hiszem.

A jutalom óráját, igaz, fátyol takarja előttünk; de minél kétesebb az elkövetkezés ideje: annál inkább kell edzenünk erőnket a kitartásra s tökéletesítenünk magunkat a hazafiúi erényekben, nehogy az elcsüggedt, vagy ineghasonlott sereg zárva találja majdan kapuit a különben bizonyos diadalnak.

A múlt század derekán s vége felé a nemzet erőfeszítéseit, a trón megmentése körüli véres áldozatait tiz évig tartott erőszakos beolvasztási kísérlet követte. A nemzet nem csüggedett, sőt a nyomás alatt új életet nyert: és bekövetkezett az 1790-diki országgyűlés, mely fokonként feladogatott, részint elszedegetett ősi alkotmányos jogainkat visszaszerezve, ezek részére új biztosítékokat eszközölt, legalább — betűkben, szavakban. ,

De csakhamar eltűnt a vezércsillag tündöklő ragyogása. A nemzet harcolt, vérét ontotta, — áldozott mindent, mű tőle telhetett: s mégis szinte 35 évi nehéz időszak telt el, míg annyi újabb jogcsonkítások, alkotmányunk ellen intézett halálos csapások lassanként megfogyatkozni kezdettek.

Eljött az 1825-dik évi országgyűlés, nagy apostolával a nagy igének: „Magyarország nem volt, hanem lesz.“ A-nemzet új erőfeszítésre készült, munkált, iparkodott, küzdött: és mégis egy szinte negyedszázadnyi küzdelem után adatott meg a méltó pályabér — az 1848-diki törvényekben.

És az alig feltűnt ragyogó nap csakhamar vérben áldozott le, hagyván maga után iszonyú sötétséget.

Korán jött-e reánk nézve ezen dicső nap, vagy megirigyelte azt tőlünk a végzet? nem fürkészem.

És lássátok édes barátim! az egyenlőség, testvériség, szabadság, isten által küldött napjának újra felkelésére 12 évnyi bosszú éjen át kelle várakoznunk, míg elvégre, mint egykor Columbus kísérete a nagy Óceánon a „föld, föld“ szavakat, örömtől dagadó kebellel kiáltottuk 1860—1861-ben, hogy „nap, nap!“ De az nem volt nap, tán csak előhírnöke a reggeli szürkületnek.

Ismét négy nehéz év telt el gondteljes éjszakázásiuk közepette, mely időről elmondhatjuk a koszorús latin történelem Íróval Tacitussal: „Valóban roppant tanújelét adtuk a béketürésnek; s valamint az ókor a szabadságnak látta legfőbb fokát, úgy mi a szolgaságét, elvétetvén tőlünk kémkedések által a szó és hallásbeli közlekedés is. Sőt szavunkkal emlékező tehetségünket is elvesztettük volna, ha úgy hatalmunkban állana felejteni, mint hallgatni.“

Imé, most újra egy fénysugár mutatkozik a láthatáron. — A kelő nap derüje-e ez, vagy csak bolygó tűz csalékony lidércfénye: ki mondja meg? De mert most a fejedelem szava hirdeti nekünk a hajnalt: hiszen, reményiem, hogy a nap sincs nagyon messze.

Imé, egy egész század küzdelmeinek képét látjátok e szavak szűk keretében, nem is említvén a megelőzött századok véres tusáit: és még is mily távol a diadal.

De épen ezért mindig csak kitartás és hazafiúi erény legyenek jelszavaink! Még a kezdetnek kezdetén alig vagyunk, a cél vajmi messze van.

A szent István koronájához tartozó országoknak egy közös országgyűlésen kell képviseltetniük; — addig nincs magyar közös országgyűlés.

Az 1848-diki törvények értelmében minisztériumnak kell a kormányrúdra lépnie: addig nincs nemzeti kormány.

A megyéknek, városoknak a szabad választás joggyakorlata mellett vissza kell állíttatniok: addig nincs municipalis autonómia.

Midőn Kárpátoktól Adriáig törvényes megyék fogják a törvényes kormány rendeletéit végrehajtani: a törvényesen kiegészített országgyűlés elébe terjesztendő inaugurate diploma kiállítása után ő felségének megkoronáztatása következik, mi hogy minél előbb elkövetkezzék, egyik legfőbb óhajtásom.

És csak midőn a nemzet és király közötti kérdések a király és nemzet méltóságának megfelelőleg tisztába hozattak, — midőn a törvényhozás mindkét alkotó része helyre állíttatott: csak akkor lehetend majd a Lajtbán túli tartományokkal közös érdekű ügyeink rendezéséről szó.

Elébb saját belügyeinket, úgyszólván házi dolgainkat kell rendeznünk, mielőtt a szomszédok bajaival foglalkoznánk, ha szinte ezek a mieinkkel részben azonosak, részben közösek volnának is.

Mindez, ha isten a mi jó akaratunkhoz áldást és szerencsét is ad, rövid idő alatt megtörténhetik; de készen kell tennünk az újabb megpróbáltatás napjaira, sőt tán éveire is.

Ne riadjunk tehát vissza a küzdelmektől, s a tán folyvást növekedő bajok nagyságától: lelkesítsen bennünket a gondolat, hogy könyeinkkel, verejtékünk- s vérünkkel oly gyakran áztatott térek egykor ismét szabadságot fognak teremni, ha nem nekünk is, de gyermekeinknek, unokáinknak.

Tehát kitartás, hazafiúi erény! Éljen a király, ki hivatva van arra, hogy nagygyá s szabaddá teendő hazánkban, maga is nagy és szabad tegyen, mert nemszabad országnak fejedelme sem az! Éljen a haza s a testvéries egyetértés!

JÓKAI MÓR.

Született 1825-ben, Komáromban.

Tanulmányait a komáromi, pápai s kecskeméti iskolákban végezte. Tehetsége s hajlama csakhamar kijelelték neki a tért, melyen az elsők közé tartozhatik.

1845-ben Pestre jött, s szoros barátságra lépett Petőfivel. — Már 1847-ben az „Életképek4* szerkesztője volt. 1849-ben Debrecenben az „Esti lapok“-at szerkesztő. A politikai viszonyok által félbeszakított írói pályáját forradalom után Sajó név alatt, majd ismét saját neve alatt folytató, s ekkor szerkesztő a „Délibáb“-ot. 1861-ben az országgyűlésre képviselővé választatván, valamint most 1865-ben is, a határozati párt közlönyét a „Hon“-t indítá meg, s tartja fenn most is saját szerkesztősége alatt.

Jókai mint regényíró hazánk legnemzetiesb költői közé tartozik. O specificns magyar, ki fajának minden jellemző tulajdonságait, az ázsiai komolyságtól a kedélyből fakadó humorig egyesíti. Müveiben hortobágyi zamat van, megtisztítva a pusztai por és sártól, alakjait közvetlen az életből veszi, érdességeikre az aesthetika palástját borítva; s gazdag phantáziájával xigyszólván eszményíti nemzetét.

Tollában varázserő van, eszméiben emelkedettség, s a magyar faj humora benne culminál. Vonzóbb regényírót keveset találunk még a világirodalomban is. Míg Kemény regényei a legjobbak a szigorúan vett regényirodalom terén, Jókaiéi a legszebbek. Jellemző vonása a szeretetreméltóság.

Mint politikusban pedig ennek épen ellentétele, a kegyetlenség. E téren hibái azok, amik a költészet terén fő előnyei. S ez állítást nein lehet megcáfolni oly beszéddel, mely száraz számoktól hemzseg; mert nem pusztán az előadás mutatja a költőt, hanem főkép a felfogás.

A képviselőháznak legjobb szónokai közé tartozik. Keleti nyugalom, s fenkölt lelkesedés, elegikus panasz és kedélyes humor teszik élvezetessé szónoklatát.

Jókai mint szónok jeles, mint politikus soha nagygyá nem lesz, mert a politikai tér ellenkezik tehetségének természetével, de mint regényíró s humorista azok közé tartozik, kiknek lángelméje egy koron és nemzeten uralkodik.

1. A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861. máj. 24.)

Mélyen tisztelt képviselőház!

Bocsássanak meg nekem tisztelt képviselőtársaim, ha én, ki minden tekintetben újonc vagyok e téren, a helyett, hogy mint hozzám legillendőbb szerep volna, végig hallgatnám azok beszédeit, kiket hosszas tapasztalat és államférfiúi bölcsesség feljogosított arra, hogy a nemzet vezéreinek ismertessenek el, s három szóval elmondható szavazatomat nagy szerényen azokéhoz csatolnám, a kiket követnem meggyőződésem parancsol, a helyett önök figyelmét veszem igénybe, szavazatom indokolása végett. Azonban annyi felelet terhét vállaltuk magunkra, midőn e helyen megjelentünk, hogy ereznünk kell, miszerént kötelességünkké van téve, mind azt, amit kimondunk, indokolni a nemzet és az európai közvélemény előtt.

Minden szó a tettek súlyával ér fel itt, és most, s bizonyára miudeukinek úgy kell meggyőződve lennie, hogy amit most kimondok, azt a szót nem csupán mondtam, hanem azt a szót cselekedtem.

Annyival inkább kötelességemmé súlyosul szavazatom indokolása, minthogy véleményem egy oly szeretve bámult férfiú véleményétől tér el, kit hazánkban a köztisztelet díszfénye fog körül, kit a külföld nemzetünk első bölcsének ismer, s kihez én fiúi tisztelet érzetével közelíthetek, kinek körében találom csoportosulva legjobb barátaimat, elvrokonaimat, kikkel megszoktam mindig egy sorban egy ügyért küzdeni, s kinek hazafiúságáról, szíverös eszéről, bátorságáról magamnak kell tanúbizonyságot tennem, — és a midőn e véleménykülönbség nem a mindnyájunkkal közös alapelvekből, hanem egy külsőségnek látszó formaságból ered.

Beszédem csupán védelem és nem támadás.

Védneni kell nézeteinket három vád ellenében:

1- ször az, mintha nem léteznék elég nagy ok e véleménykülönbségre.

2- dik az, mintha e véleménykülönbség nem volna lényeges.

3- dik az, mintha e véleménykülönbség veszélyeztetné a hazát.

Mindezek el voltak mondva, s nekünk kötelességünk meggyőződésünkről bebizonyítani, hogy az nem kitünési vágy, nem pártoskodási viszketeg és nem meggondolatlan szeleskedés, hanem valóságos nehéz meggyőződés, minőket álmatlan éjszakák hánykodásai érlelnek meg egy magával számotvetett férfiszívben.

Mindazok, miket szeretve tisztelt nagy hazánkfia remekművében megirt, tökéletesen vannak írva s azokat aláírni mindenkor kész vagyok.

Csupán abban nem érthetek egyet, hogy ez államokirat most és így felküldessék osztrák császár ő felségének.

Távol legyen tőlem az uralkodó személyét tiszteletlenül érinteni; nekem, az alkotmányos monarchiák- felőli fogalmaim szerént, ha Hunyady Mátyások és a Nagy Lajosokat nem láthatok, a többi mind egyformán jó, s nem szomorítom

szivemet azzal, hogy ő felsége Ferenc József idejében ő felsége V. Ferdinand után keseregjek.

Dejehetetlennek tartom, hogy a magyar nemzet közelíthessen fejedelme személyéhez akkor, midőn azt egy idegen ország minisztériuma veszi körül, és a midőn saját alkotmányos kormányunk helyett az áll utunkban. Felvonó hid mind a kettő, csakhogy az utóbbi leeresztve, az előbbi felvonva a közeledő előtt.

Roszul iejezém ki magamat, midőn azt mondán, „egy idegen ország0 minisztériuma; azt kelle mondanom*: egy* „nem létező ország0 minisztériuma; *egy* olyan országé, melynek létele eddigelé azon kivihetetlen theoriák közé tartozik, a mikkeli foglalkozása még több pénzébe kerül az osztrák császárnak, mint került egykori elődének Rudolfnak egy hasonló chimera: az alehymia; pedig akkor épen úgy hitték Európa bölcsei, hogy minden ércből lehet aranyat csinálni, mint hitték később, hogy minden nemzetből lehet csinálni osztrákot.

Ez a szó „osztrák összállam0 chimera. Nem ország az, melynek nincsenek hazafiai.

Vannak Ausztriában cseh, lengyel, német patrióták, valamint magyar honfiak, de e szó „osztrák patrióta0 még nem talált képviselőjére.

Vannak Ausztriának dicsvágyó hadvezérei, vannak urkodni szerető miniszterei, vannak speculáló üzérei, van állására féltékeny hivatalnok serege, vannak véleményükkel alkalmazkodó hírlapiról; — de patriótái nincsenek. Mi e fogalomnak „patrióta0 megfelelő eriteriuma? Az áldozatkészség.

Bebizonyította a háború, bebizonyította a béke, hogy e szót „áldozatkészség0 az összállam párthívei nem ismerik; példák sorozata igazolja azt; elkezdve az Eynatten pertől egész addig a tényig, a midőn a valuta-kérdésben az üzérvilág egy fél percent könnyítésig nem állt rá a kormány javaslatára.

E szóért összállam, csak azok lelkesednek, kik abból hasznot bűzni, nem annak áldozatot hozni akarnak.

Ily nemzettelen állam kormánya iránt nekem semmi bizalmam nem lehet. S ha e bizalmatlanságom egész a félelemig megy, azon félelemig, mely minden összeköttetéstől elriaszt, azt igen jó okokkal be tudom bizonyítani.

Mellőzöm mindazt, ami hibát, visszaélést Ausztria kormánya az elmúlt tizenkét év alatt a belügy, az igazságszolgáltatás, a kereskedelem és pénzügyek gyökeres megrontására elkövetett; hosszií sorozata van azoknak, s ha elöszámlálásukhoz nem fogok, ezt annak bizonyítására is teszem, hogy nem akarok izgatni, nem hajhászom a· tapsokat, a miket a tberna fölött gazdagon lehetne aratni.

De nem hallgathatom el, hogy az osztrák kormány politikája, melyet a külföldre gyakorol, a birodalom minden népeinek, de különösen a magyarnak romlására szolgál.

Máskor is történt már az a magyarral, hogy uralkodói politikája miatt vérét és vagyonát feláldozá, de nem áldozá fel reputatióját 1

A míg fejedelmek és fejedelmek között voltak a harcok, kihevertünk minden vereséget, de most eszmék küzdenek eszmék ellen, s itt lehetetlen bekötött szemmel mennünk a csatatérre.

Ausztria mind a négy szegletén égető kérdések izzanak a hamu alatt; ez égető kérdések neve „nemzeti szabadság“. Ezek ellenében Ausztria kormánya mindenütt a merev absolutismus, a rideg elnyomás elveit képviseli. Rómában épen úgy, mint Németországban, Lengyelországban épen úgy, mint a keleti népfajok ellenében.

A magyar nemzet sokszor és nagyokat bukott már, mindannyiszor feltámadt, megerősödött; mert szüksége volt a világ szellemnek egy nemzetre, mely előharcosa legyen minden szép és nagy koreszmének, a melynél megmaradjon magva azon nemes erényeknek, a mik a világot fenntartják; ugyan e szerepet várja tőlünk a világ most, inkább mint valaha, s választ kér tőlünk.

Meglehet, hogy ha mi most kimondjuk, miszerént az osztrák külpolitika elnyomó tendentiáit nem oszthatjuk, egy időre keserű napokat szereztünk hazánknak; de ha mi megrettenünk a legközelebb álló veszélytől, akkor útjába állunk a nagyobb veszélynek, akkor ellenségeivé leszünk olyan eszméknek, a mik bennünk zászlóvivőjükre vártak s a mik azon esetben, ha ellenünk fordulnak, el fognak bennünket tiporni és elveszünk akkor nem mint martyrok, de mint gonosztevők, kik miután saját szabadságukon öngyilkolást követtek el, más szabad népek leigázására emelték elátkozott kezeiket; és még akkor csak szánni sem fog bennünket senki, hanem azt mondják felőlünk: „íme egy népnek sírhalma ez, mely elvérzett olyan elvekért, a miket utált!“

A kérdés ez: sikerül-e Ausztriának ez elítélt külpolitikája számára megnyerni Magyarország részvétét; ezért vennék szívesen tőlünk, ha az összeköttetést velük megkezdenők, bármilyen erős modorban; csak összeköttetés lenne az.

És ez a legelső és legerősebb ok, mely nekünk tiltja, hogy a míg saját alkotmányos felelős kormányunk nincsen, mi semmi felelősséget az osztrák kormány tetteiért magunkra ne vállaljunk, ez az ok, a miért én a feliratot nem pártolhatom.

Második ok a felirat lehetlenségére Erdély követeinek jelennemléte.

Ugyanez felel meg az ellenünk vetett vád második részére, úgymint arra, hogy a fennforgó véleménykülönbség csak forma és nem lényeg kérdése.

Arról van szó, hogy mi államokiratot szerkeszszünk, s azt az emberileg legmagasabb helyre felküldjük.

Lehet-e ily okiratot szerkesztenünk Erdély követei nélkül?

Erdély panaszai nem csupán azok, amik a miéink, higyjék el uraim, hogy Erdélynek oly rendkívüli szenvedései vannak, a mikről köztünk legtöbbeknek még csak tudomásuk sincsen, s merész munkába kapna, aki azt kísértené meg, hogy Erdély nevében szóljon annak távolléte alatt.

Magyarországnak egy olyan részéről van szó, melynek azon kettős küzdelmen kívül, mely minket foglalkoztat, tudniillik saját önállásunk, vagy Ausztriábaolvadás küzdelme, még egy harmadik is jutott: a birodalmon kívül szakadásé.

Azon Erdélyről van szó, melyről egy hivatalosan felszólított osztrák testület azt véleményezte a bécsi minisztériumnak, hogy elébb, mint Velencét az olasznak, Erdélyt kell adni a török szultánnak.

Azon Erdélyről van szó, a honnan a magyar annyiszor kivívta törvényes szabadságát, és a mely most annyi tartozás fejében tőlünk visszafizetést vár.

Higyje el a magyar nemzet, hogy ha mi most elbocsátjuk Erdély kezét kezüjikből, az oly messze fog tőlünk esni, a honnan többé fel nem emelhetjük.

Együtt roskadhatunk össze vele, együtt temethetnek el bennünket; de egyikünknek élni, beszélni, küzdeni a másik nélkül nem szabad.

Azért én igenis lényeges kérdésnek találom azt, hogy a magyar nemzet felírjon fejedelméhez, Erdélytől elváltán, vagy határozatba tegye, hogy addig, a míg a társország tőlünk erőszakosan eltépetik, mi némák maradunk; addig, a míg egyik kezünk le van kötve, a másikkal mozdulnunk nem lehet.

Harmadik és legsúlyosabb vád, mely ellen védnem kell nézeteinket, az, hogy mi e határozatunk által veszélyt hozunk a hazára. Veszélyt, mert szívtelenséget követünk el a fejedelem iránt, mert Európa közvéleményét magunk ellen fordítjuk és mert sok elintézni valót hagyunk teljesítetlen az országban.

Mi a határozat által nem tudatunk egyebet a fejedelemmel, mint azt, hogy törvényeinkhez, mik rá nézve is törvények, ragaszkodunk; s ha mostani kormánya a többi tartományokat végveszélybe viszi, mi legalább azt az egyet meg akarjuk számára menteni.

Hogy mit kell nekünk megadniok? azt az illető helyen nagyon jól tud-

ják, mert hiszen ők vettek el tőlünk mindent, ők bizonyosan jobban tudják azt, hogy mivel tartoznak nekünk? mint mi magunk.

Ám azt mondjuk, hogy várni akarunk s hiszszük, hogy jogos várakozásainknak igazság fog szolgáltatni. Mi nem csörömpölünk láncainkkal, nem zörgetjük a ránk zárt ajtót, hanem azt mondjuk, hogy elvárjuk, míg fogságunk ideje letelik.

Miután elismerjük azt, hogy alkudozásról nincs szó, csak két esetet tehetünk fel: vagy meg akar adui a fejedelem mindent, vagy nem akar megadni semmit, mert e kettő közt közeledési pont nines. Az első esetben, a sürgetés által megaláztuk a fejedelmet,a másodikban megaláztuk a nemzetet; s a megaláztatás az, amit bárki is legkésőbbre tud elfeledni

Mi nem foglaltunk forradalmi állást, mi nem apelláltunk a népre, ha a fejedelem kormánya fogja azt tenni, akkor legyen közöttünk bíró az isten és a nép, s ha a sors még ki akarja önteni Ausztria kormányférfiainak fejére azt a keserű tapasztalást is, hogy saját kívánatukra tudják meg, mi véleményben van irántuk a magyarországi minden ajkú népek tömege? ezt a súlyos büntetést nekem nem szándékom róluk elhárítani.

Második tekintet, melylyel a felirat opportunitása támogatva van, az: hogy Európa várja tőlünk e nyilatkozatot.

Európa,ami szabadelvű politikánk programmját határozatunkból is épen úgy megtndandja, mint a feliratból, mert nem tartom valószínűnek, hogy a bécsi kormány „e“ feliratot diplomatiai úton, valami nagy sietséggel iparkodjék elterjeszteni, hanem e mellett egy nagy hátránya van a feliratnak a határozat ellenében.

Az absolutistieus liga, minket úgy törekszik Európa közvéleménye előtt bemutatni, mint egy lázongó, nyugtalan népet, melyet a hivatalosan Herr „Gott“-nak címezett mindenható sem volna képes kielégíteni.

Nem rég a bécsi hírlapokban egy telegramul jelent meg, mely szerént lord Russel azt mondta volna, hogy a magyar nemzet elavult jogokat követel, mik által a birodalom egységét fenyegeti s így természetesen Európa békéjét háborgatni merészkedik.

Azt ugyan előre lehetett tudni, hogy a telegramra nem egészen szóbíi, hogy lord Russel szavai a bécsi filtrirozó intézet szűrőjén bizonyosan szenvedtek némi javítást, mert hogy O-Anglia egyik államférfin, egy hatalmas parlament előtt azt állítsa, hogy népek kölcsönös szerződésen alapult alkotmányos jogai elavulhatnak, azt ő róla senki fel nem tehette, de nem is ez a főkérdés a mondatban, hanem az, hogy Magyarország e jogokat követeli, s ez által a birodalom feloszlását, s ez által ismét európai conflagratiót indít meg.

Hogyan anticipálhatta a nemes lord Magyarország nyilatkozványát, a midőn még az országgyűlés arról hallgatott? Hiszen mi mindazon ideig, a míg e szavak mondattak, nem tehettünk egyebet, mint törvényes bírálatot tartottunk az itt helyet foglalhatók felett és halottainkat temettük.

Miért volt tehát Európát azzal fellármázni, hogy Magyarország a világbékét háborítja? miért bennünket, mint a forrongás kovászát mutatni be a békefélténkeny diplomaták előtt? miért ránk fogni azt, hogy mi követelünk valamit, ami Ausztria szétdarabolását előidézi?

E vádat nem lehet elhallgatnunk, mert látjuk, egy szerencsétlen szomszédnép példájából, hogy szoktak elbánni egy nemzettel, melynek veszett nevét költötték.

Mi koránsem követeljük Magyarország feltámasztását az osztrák kormánytól: él az és életének öntudatával bír, intézményeink meg vannak, azokat erőszakkal elvenni mindig lehet, de visszaadni nem szükség, mert amint az erőszak megszűnik, mi ismét birtokában vagyunk alkotmányunknak.

Hogy ez dualismus a birodalomban, azt nem tagadjuk, de hogy a dualismus egyértelmű volna a birodalom feloszlatásával, az ráfogás.

Dualismus idején érte a birodalom mindig története fénypontját, tökéletes uniformitás alatt érte megaláztatásait.

Dualismus menté meg a trónt Mária Terézia alatt; dualismusban küzdött Ausztria egyszerre öt koronás fő ellen és diadalmasan; unitás mellett érte meg II. József alatt, hogy a már akkor beteg ember, az ozmán birodalom egyetlen hadjárat alatt, megalázta; dualismus mellett állta ki Ausztria első Napóleon majd negyedszázados hadjáratait; s tökéletes unitás mellett vesztette el két hónapi támadó, tehát előre készült hadjárat alatt Lombardiáját.

És annak egyszerűen az a kulcsa, hogy dualismusban a monarchia minden hatalmát kifelé használhatja, míg az unitás ideje alatt egyik országnak kell a másikat nem csak őrizni, de még adminisztrálni is, ami legnagyobb erő- és pénzpazarlás, mint erre siralmas példák vagyunk mind, országostól.

Azért Európa megnyugodhatik abban, hogy Ausztria dualismusa egy kétkarú óriás, míg az egységes Ausztria egy beteg szörny, mely önmagát elnyelte, és nem bírja megemészteni.

Legnehezebb része a határozat elleni vádnak kétségtelenül az, hogy ha ez országgyűlés sikertelenül szétoszlik, azon esetben, sok hozzákötött remény, magában ez országban meghiúsulva marad.

Mert tökéletesen egyetértek azon tisztelt képviselőtársaimmal, kik múlhatlannak tartják annak kimondását:

hogy a magyar nemzet a vele együtt élő nemzetiségeket a legszabadelvübb bőkezűséggel kívánja részesíteni mindazon áldásaiban az alkotmányos szabadságnak, a miket saját maga élvezni óhajt, és,a hol viszályok forognak fenn köztünk, inkább akar nemesen engedékeny, mint hatalmaskodó lenni, és mindenesetre be akarja bizonyítani, hogy a közelmúlt keserű napok alatt e tárgyban is tanult valamit, és itt ki kell mondanom azon egyéni nézetemet, miszerént én egy népet azért, mert kicsiny s szegény, megvetni nem tudok, sőt annyival többre becsülöm nála nemzetiségi szeretetét, hiszen ellenünk is sokszor felhozták azt, hogy kevesen vagyunk, azok, kik jogot véltek találni egy nemzet sokaságában arra, hogy a nálánál kisebbeket semmivé tegye.

Továbbá, hogy a magyar nemzet semmi osztály, nemzetiség, vagy vallásfelekezetre nézve kizáró vagy bezáró jogokat el nem ismer, hogy alkotmánya jótékonyságában mindenkit egyformán részesít, mert önmagát megboszuló véteknek tartaná azt, ha bármely osztályt vagy vallásfelekezetet előbb kizárnánk a polgárjogok teljes élvezéséből, s azután polgárerényeket követelnénk tőle, s ha azok, mi hibáink miatt annál hiányzanának, minvétkünkért azokat ítélnők el.

Végül, hogy a magyar nemzet teljes szabadelvűs éggel kívánja mindazon kérdéseket megoldatni, miket az újabb idők szültek s mik még eddigi alkotmányunkban tárgyalva nem lehettek.

Mindezek ránk nézve jól tudom, hogy fontos kérdések, s ha igen tisztelt képviselőtársaim, kik a feliratot pártolják, biztosítanának bennünket arról, hogy az általuk ajánlott úton mindezek megoldhatók lesznek, akkor én azon nehéz küzdtérre lennék kiszorítva, ahol hivatkoznom kellene egyes érdekek önfeláldozására, a nagyobb jogeszme megmentéséért; s bár ekkor is biztos vagyok népünk és testvéreink nemes indulatáról: de előre kellene látnom, hogy a diadal nehéz küzdelembe fog, kerülni.

Ámde senki azok közül, kik a feliratot ajánlják, egy sugarát sem ragyogtad azon reménynek, hogy e felirat által egy lépéssel is több tér leend elfoglalva a mondott kéidések számára, mint a határozat által; a siker, a fizetés, mindaketttőért egy . . .

Mi fog történni, ha a határozat megy teljesülésbe?

Nekem ugyan prófétai lélek nem jutott a sorstól, s ezért áldom istenemet, mert a prófétákra senki sem szokott hallgatni, hanem egyszerű combinatiók utján mégis találgatni lehet az eshetőségeket.

Tehát vagy az történik, hogy az országgyűlést feloszlatják, vagy az, hogy nem.

Ha feloszlatják, akkor hivatkozni fognak a népre s egyenes választásokat rendelnek el a Reichsrathba.

Ekkor ismét vagy fog a magyar nemzet követeket választani a birodalmi tanácsba, vagy nem.

Az utóbbi valószínűbb s nagyon hihető, hogy az osztrák kormányférfiak még magyarul is meg fogják tanulni, mit tesz ez a szó: „n ess unó/'és itt bocsássanak meg igen tisztelt lengyel és cseh barátjaink, ha azon szemrehányásokra felelek, miért, hogy a magyar nemzet nem siet segítségükre azon vért-izzadó küzdelemben, melyet ők a birodalmi tanács centralisáló majoritása ellen harcolnak? csupán azért édes testvéreink, mert jól tudjuk, hogy akik célszerűnek találták tegnapelőtt az összmonarchiát egy új alkotmánynyal megajándékozni, ugyanazok, ha holnap átiátandják, iniszerént az összalkotmány rájuk nézve kényelmetlen, holnapután az egészet visszavehetik, akkor aztán úgy állunk ott, hogy positiv alkotmányunkat magunk elhagytuk, az ajándékozottat pedig, „aki adta, újra elvette/' s a biblia csak annyi vigasztalást tesz hozzá, hogy „áldott legyen az ő neve érette."

Vagy pedig — csodák történnek — megeshetnék (én ugyan akkor sem hiszem, ha látom), hogy a magyar nemzet elküldené követeit a birodalmi tanácsba. Akkor e contingens a lengyel és cseh párttal egyesülten oly lezuzó majoritást képezne a birodalmi tanács centralistái ellenében, hogy rövid időn nem dualismusról, hanem pluralismusról volna szó Ausztriában, s ekkor nem volna más menekülés az osztrák kormánynak, mint Rcichsrathokat, országgyűléseket, a mely úton jöttek, ismét sietve vissza toloncozni.

Hátra van a kérdés nehezebb fele: mi történhetik akkor, ha az osztrák kormány tudomásul se veszi a mi határozatunkat, hanem hágy bennünket szépen együtt ülni, az önmagunktól elismert akadályok előtt, és megpróbál innen kiéheztetni?

Hát akkor az fog történni, hogy amint már a háznak előre tudomására van juttatva, Erdély követei megjelennek itt köztünk s helyet foglalnak padjainkon, s akkor aztán a bécsi kormánynak mégsem marad egyéb választása, mint, vagy elismerni alkotmányos állásunk bevégzett tényét, vagy az absolutismus igazi arcával jelenni meg előttünk, s ez minden nótának a vége.

Itt azután szürke előttem a világ: absolutismusnál nem a logika készíti a históriát, hanem az önkény és — a „non putarem"-ek.

Tisztelt ház! Az elmondottakkal ha senkit nem is, de saját magamat megnyugtattam arról, hogy szavazatomat nem irányzá oktalanság, indulatoskodás vagy könnyelműség.

Egyébiránt győzzön c nézet vagy az ellenkező, veszítsünk mi vagy ellenvéleményeseink, abból ellenségeinkre semmi diadal nem hárul. Én áldom istenemet, hogy megérnem engedett egy olyan országgyűlést, a hol a pártok nem voltak pártok, s a hol az ellenfelek csak annyiban ellenkeztek egymással, hogy egymást a hazaszeretet nyilvánításában melyik múlhassa felül. Azért nyugodtan nézek e viták eredménye elé, meg lévén arról győződve, hogy ha véleményelleneseimnek is adatik meg a diadal, az ország címerével ékített szent pajzst magukhoz ragadhatni, e pajzs ott is jó kezekben marad, s mikor egy közös ellenség ellen kell felállanunk, mikor hazánkat kell egyesült erővel fenntartanunk, akkor a jobb- és bal oldal nem lehet egyéb, mint egy szívnek két kamarája.

2. A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1866. fcbr. 19.)

Én a válaszfelirati javaslat 31. és 32-dik pontjait, úgy a hogy eredetileg szövegezve vannak, helyeslem, és elfogadom.

Ennélfogva a Bartal György képviselő úr által ajánlott módosíts Anyókát nem pártolhatom.

Sőt előttem még az is pörös tárgynak látszik, hogy e két beiktatásra ajánlott pont módosítványi címre jogosítható e; miután e két pontot saját felfogásom szerént, mind különösen azon, tisztelt képviselőnek tüzetes magyarázata után inkább tekinthetném egy külön válaszfelirati ellenjavaslat magvának, minta jelen válaszfelirati javaslat módosítványának; minthogy ez nem módosít, de az egész felirati javaslat tekintetéből annak elveivel ellenkező elveket von le.

A felirati javaslat elve az, hogy ami jogszerű, az az egyedül lehetséges is, a módosítvány szelleme pedig az, hogy ami lehetetlennek látszik, annak jogszerűségéből is eleve engedni múlhatatlan.

Elvesztett időnek tartanám, a melyet 4 házban még a jogosság kérdésének kifejtésére fordítanék, úgy hiszem, akit e szempont felöl fel nem világosítottunk, az már nem is engedi magát felvilágosítani.

Azért én elfogadom ugyan azon helyet és fegyvert, melyet az ellenvélemény vitatói választottak maguknak, s azt állítom, hogy nemcsak a jogszerűség theoriája, de a jogfcladás lehetetlenségének empyriája is a mi részünkön van.

Bocsánatot kérek a t. háztól, hogy az iránt nem biztosíthatom, miszerént rövid fogok lenni, mert at.képviselő úr által előhozott védokok azoknál tágasabb tért kerítenek be, minthogy azt kevés lépéssel átmérhetném, azért kérem becses türelmüket, hogy e téren szíveskedjenek követni.

- A tisztelt képviselő úr igen szép dialecticával s tagadhatlanul buzgó heves szívű lelkesedéssel vezet végig bennünket a lehetőség és szükségesség határai között, s midőn én egy részről céljainak tisztaságát kétségbe nem hozom, s mind hazafiúi, mind alattvalói hű érzületeiről meg vagyok győződve; hasonló elismerést kérek én le részemre is, aki a lehetőségeknek és szükségeseknek más utait látom magam előtt.

Tisztelt képviselőtársunk kimondja, hogy a felelős miniszteri rendszernek barátja, hanem annak alkalmazását feltételezi attól, hogy országgyűlésünk előbb vizsgálja át az 1848-diki III. és IV. cikkelyeket, s a nádori hivatal, a birodalmi had- és pénzügy kezelése felett hozott törvényekre nézve előleges'en intézkedjék olyképen, hogy Magyarország önállása a birodalom hatalmi állását meg ne gyengítse.

Tehát ez a vitatott kérdés sarkpontja, hogy lehet-e közös uralkodónk több koronái alatt egyesült országok complexumának egy erős hatalmasságot képezni, és minő feltételek alatt.

Sok szó helyett e kérdésre ex principle igennel felelve, áttérek a második kérdés elemezésére: minő feltételek alatt? Az osztrák hagyományos politika mindig oda törekedett, hogy a külön korona alatt álló országokból egy erős német nagyhatalmat alakítson. Ez államnak módjában van választani a két minőség között; lehet német hatalom; lehet n a g y h a t a l o m, de e kettőt együtt bírhatnia nem adatott.

Teheti azt, hogy egy német bureaueratiával elláthatná minden országait, és akkor lenne német hatalom, de nem lehet nagyhatalom, mert minden pénzerejét a közegek sérthetlenségének megőrzésére kell fordítania; külső aetióra soha sem bír sem teljes haderővel, sem tele állampénztárral.

Ila pedig nagyhatalom akar lenni, le kell mondani unificáló terveiről, s a népek patriotismusában keresni az összetartó erőt. A német unificáló törekvések egy örökösen hajótörö sziklája az, hogy ez a nemzet, nemzet akar maradni.

Ne tessék azt hinni, hogy ez csak ábránd, hogy ez csak költői mondás; ez mindennapi prózai kenyérkérdés.

Ez a nemzet, a hogy azt nem a költők értelmezik, de a hogy értelmezi a politikai fogalom, minden ajkú nemzetiség complexumaként, tehát ez az összes nemzet, nemzet akar maradni, s midőn uralkodójának leköti hódolata szavát, hogy hatalmi állását fenntartandja áldozattal is; egyúttal viszont biztosítékot akar az iránt bírni, hogy egy német hatalom alkatrészévé tenni nem akarja a magyar király.

Bár reményiem, hogy nem fogok félre értetni, de tartok tőle, hogy félre fogok magyaráztatni, azért világosan kijelentem, hogy e helyütt nem a német nemzetről és a német nemzetiségről van szó.

Nem azon derék és nagy német nemzetről van szó, melynek annyi szabadelvű nagy eszme inegszülemlését köszönheti az egész világ, hisz ugyan e szabadelvű eszméknek leghívebb együttharcosa épen a magyar nemzet volt; nem azon müveit német nemzetről van szó, melynek világhírre emelkedett literaturája, tudományossága saját tudományosságunknak egyik segédeszköze, nem azon nemzetről, melynek alkotmányos küzdelmeit mai napjainkban is minden magyar szabadelvű ember őszintén rokonszenvvel kiséri, mintha saját ügye volna, s oly részt vesz bennük, mint amik bennünket is együtt érdekelnek. Ezen német nemzetről nálunk csak tisztelettel szokás emlékezni.

Nem is azon'Lajthán túli német polgártársainkról van szó, kik hazájuk jobbléteért, a népek szabadságáért ugyanazon loyalis fegyverekkel küzdenek, a mikkel mi; kik akkor, midőn hazánkban a szabad szó el volt némitva, alkotmányos életünk felkeltéséért egy ellenséges tábor közepeit szót emeltek, s kik bizonyosak lehetnek felőle, hogy szabadelvű törekvéseikben a magyar nemzet által elősegíttetui legőszintébb szándék tápláltatik.

Nem is azon német nemzetről van szó, mely századok óta köztünk, Magyarország városaiban, megyéiben megtelepedve él, ősei nyelvéhez, háza tűzhelyénél, máig is hűnek maradva, de hazája institutióit a zöld asztalnál épen oly híven védelmezve, mint minden más ajkú polgára a hazának. Tehát nem is a német nyelvről van szó, melyet hazai intelligentiánk beszél, ha kell: mert hiszen épen az tette Magyarországot Magyarországgá, hogy minden nemzetiség az maradhatott benne, ami lenni akart.

Hanem szó van azon bureauerata nemzetről, melynek nincs hazája, csak hivatala, mely ivadékról ivadékra rendszeres hivatás gyanánt növekedik abban a hitben, hogy kell lenni egy nagy országnak, melyben ő minden jövedelemhajtó állást elfoglalhasson.

És aztán mi is abban a meggyőződésben élünk, hogy a kenyér termő állásokat a mi hazánkfiai is elfoglalhatnák. Egy időben sikerült e bureauerata nemzetnek hazánkban nemcsak a pénzt, közlekedés és hadügy, de meg az administrate, törvénykezés, sőt a főtanodai állomások helyeit is elfoglalni, semmit sem hagyva meg számunkra mást, mint a földmivelést.

A hajdankor Írója azt mondá: „nihil agricultura dulcius?

Hogy mi dulcedo vár egy pusztán föl dinivel ésre szorított nemzetre? — arról felvilágosit bennünket a legutóbbi évek tapasztalása. — Nagybirtokosaink helyzetét kiáltó színekkel rajzolja a legnagyobb jószágcomplexumok szétbomlásá-

nak története, a közép birtokos helyzetéről felolvasásokat tarthatnak a váltó-törvényszékek előadói, s a kisbirtokos helyzetét illustrálja a három éves ínség.

A birodalom évenként száz milliókat ad ki a hadügyre, pénzügyre, kereskedelemre és közlekedésre, s mi tőlünk nem kívánnak kevesebbet, mint azt, hogy járuljunk mindezen kiadásokhoz, de azoknak visszatérő positióiban ne r é s z e s ü l j ü n k.

A közlekedési ügykezelésből, a postákból, távírdákból, vasúti felsőbb hivatalkörből nagy részben ki van zárva Magyarországon a magyar szülött; a pénzügyi költséges személyzet egészen német bureaucratiai alkotás.

A kereskedelem is német. — Természetesen, mert a pénz mag a is német.

Nem azt értem én ezalatt, hogy németül van a bankjegyre írva, hány ezüst húszast kellene kapni a jegy előmutatójának a banktól, s hány esztendei fogságot kap egész bizonyossággal, aki azt meghamisítja, hanem azt, hogy német a pénz, mert a magyarországi kereskedő nem kap belőle.

Beszéljenek a számok.

Az 1865-diki novemberi szakkimutatás szerént kereskedelmi váltókra kölcsönöztetett 105 millió forint; ebben a magyarországi összes kereskedelem részesült 7 — olvasd hét — millió forintig, a nem magyar kereskedelem pedig kapott belőle 98 millió forintot. Az osztrák nemzeti bank és minden osztrák hitelintézet egyedül a nem magyarországi kereskedelmi érdekeket pártolják, — a magyar kereskedelem világos hátratételével, s lehetetlenítik kereskedelmi kifejlödésünket saját felelős kormány nélkül; s így kényszerül a kereskedelem németté lenni nemcsak nyelvére, de helyi összeköttetéseire nézve is.

Hát még ha a helyzetet a magasabb szempontokból bíráljuk, miknek elmulasztásával az osztrák kormány folytonfolyvást bebizonyítá, hogy · nem az országok kereskedelmének felvirágoztatása, de egy kizárólagos német clique érdekei álltak szeme előtt, midőn egyoldalú vámfelszabadítással a magyarországi vasipart tönkre tette, midőn nemzetközi kereskedelmi szerződéseiben minden mást szem előtt tartott, csak a magyarországi bor- és dohány termelést és kereskedést nem, midőn az egész sóeladást német üzérkedés tárgyává dobta ki, midőn vasutaink világkereskedelmi fővonatából csak azért, hogy Bécs és egy kis szász városka között sympatheticus összeköttetést hozzon létre, zsákutcát csinált, midőn coneessiókat osztott oly szédelgő vasúti vállalatokra, a miknek alaptalanságát itt Magyarországon minden kiskereskedő, sőt többet mondok, minden poéta, nagyon jól ismerte, de a mikbe a tapasztalatlan falusi tőkepénzes utolsó kis capitalisát is beléveszté.

Utasítsam-e a kormány férfiait, mely számok alatt kaphatják meg azon monstre pörök vizsgálásait, amik az olasz háború alatti szállítások, a magyarországi útcsinálások visszaéléseiből származtak? Nem megmagyarázzák-e ezek Európa minden államférfiának, hogy miért kívánja Magyarország a jogfolytonosságot, miért óhajtja, hogy közlekedési és kereskedelmi ügyeinek vezetője magyar legyen, és felelős?

Lesznek talán nehányan a jogfolytonosság elasticitását experimentálók közül, kik lehet, hogy e pontig eljönnek velem, hogy legyen tehát valami külön felelős orgánum feltalálva arra nézve, hogy a miket Magyarország anyagi érdekei megkívánnak, abban az ország közkívánsága szerént intézkedjék; de azt mondják: ez azután a közeledés legszélső vonala, mert ami még hátra van, a magyar hadügyminisztérium, már az országnak meg nem adható, mert 1-ször veszélyes, és 2-szor, mert nem szükséges.

Megjegyzem legelőbb is, hogy az 1848. III. törvénycikk 14 dik pontja nem is beszél hadról, de honvédelemről, s ugyanazon törvénycikk 8-dik pontja teljes jogot ad a fejedelemnek elhatározni, hogy mikor használja hadseregét az

ország határain kívül, s míg egyfelől érintetlenül hagyja a király legfőbb jogát a béke és hadviselés elhatározása s a katonai hivatalok betöltése iránt: másfelől a nemzeti véderő kifejtésére nézve beleszólása jogos a nemzetnek, csak oly jogos, melylyel ez előtt is bírt.

De azt mondják, hogy ez veszélyes, mert a külön hadügyminisztérium következése lett a két ország két hadserege közötti harc. — Ez azon csalódás, melynek nemcsak a múltra, de a jövőre nézve is meg vannak a maga veszélyei.

Felette lekötelezve érzem magamat igen tisztelt barátom, Bartal György képviselőnek azon, e ház előtt tett nyilatkozatáért, miszerént ő sem tekinti a 48—49-diki eseményeket egyébnek, mint Magyarország önvédelmi tusájának.

E nagybecsű nyilatkozat felmenti a háznak minden tagját annak kinos tárgyalása alól, hogy ki okozta ez önvédelmi tusát. S a kérdést pusztán azon térre szorítja, hogy mi tette lehetővé Magyarországra nézve, hogy ily önvédelmi tusát csak el is kezdhessen.

Ha sokan nem tudják is ezt ifjabb barátaink közül, s ha sokan elfeledék is az együttéltek sorából, lehetnek még, kik emlékeznek rá, hogy e lehetőséget nem a magyar hadügyminiszter netáni cselszövényes rendeletei idézték elő, hanem azon tény, hogy a magyar korona egyenruháján belől ott dobog a hazafi szív, és a haza iránti érzelemmel van tele.

Ezt az érzelmet nem kell megsérteni, ezt az érzelmet kell kielégíteni; és nines Magyarország felől semmi veszedelem. Ki lehet törülni eodexünkből az illető törvénycikket; de ezt az érzelmet csak megnyerni lehet, de elveszetté tenni nem lehet soha. \

Én, ki együtt éltem át azon nehéz napokat, ma is istenre hivatkozva merem mondani, hogy ugyanazon magyar nemzetnek, ugyanazon magyar katonái a magyar hadügyminisztérium mellett is tűzön és poklon keresztül követték volna a fejedelem zászlóit, ha a trón szerencsétlen tanácsadói, egy puszta pénzkérdés, az országgyűlésnek az államadóssági kérdésben követett magatartása miatt egy külső ellenség helyett egy belsőt nem kerestek volna. Ugyanazon szikla nem fekszik most előttünk, az országgyűlés a közös ügyek elvállalására késznek nyilatkozik, és így a conflictnsnak oka még fogalomban sem létezik.

De azt mondják, szükségtelen a magyar honvédelmi kormányközeg, a magyar hadsereg az osztrák hadügyminisztérium alatt is betöltheti hivatását, mint a külön hadügyminisztérium mellett épen úgy. Kénytelen vagyok e tárgy iránt azon aggodalomnak kifejezést adni, miszerént az összes hadseregben Magyarország hadfiai igen erősen hátratett helyzetet foglalnak el, ha a katonai pálya, mint életpálya, mint fényes, dicsőségteljes életpálya nem egyenlően van Magyarország és Lajthán túli tartományok számára nyitva. — 85 ezer főnyi újoneilletményhez Magyarország és Erdély — nem számítva a határőrséget — járulnak 32 ezer főnyi részlettel, tehát az összes haderőnek 3/8-át képezik; azonban 1431 törzstiszt közül csak 94 magyarországi, tehát az összes hadseregnek 3/8-át képező ország fiai csak ’/15 részét képezik a fényes pálya magasabb részeseinek.

Épen így vannak az egyes ezredben az alsóbb tiszti rangok is felosztva: az ezredek .103 sorból álló tiszti létszámából jut egy-egy ezredre, mely tisztán magyar, tizenöt, tiz, sőt a 31-diknél, melynek toborzási helye Buda, csak hét, a 12-nél,— toborzási hely Komárom, csak három, átlagosan mintegy kilenced rész.

Már pedig, hogy a magyarországi hadfiak a más országbeliekkel mind tehetségre, mind vitézségre, mind hűségre nézve ne állanák ki a versenyt, azt úgy hiszem senki sem fogja állítani, s így azt sem bizonyítandja be senki, hogy a magyarországi honpolgároknak e téren való hátrább tétele a birodalom nagyhatalmi állásának postulatuma volna.

Íme, tehát nem ábránd, nem poezis, néni is „jogfolytonossági bilincsek“ mogorva vérű jogtudósok által önmagunkra rakása az, midőn nemzeti kormányt

sürgetünk, de rideg életkérdés, életpályát, kenyeretadó és tehetséget érvényesítő pályák kérdése, ami nem nyomja egynémely kényelemben született tagját képviselőházunknak, de égeti mindazok kedélyét, kik családtagjaik sorsát a jövőben nem találják biztosítva.

Tizenhét év óta felsarjadzott ifjú nemzedékünk kiált hozzánk, nyissatok tetterőnknek tért, adjatok nekünk életpályát!

Ha mi a katonai fényes és dicsőséges, a kereskedelmi gazdag és jutalmazó, a technikai biztos és erőfejtő pályákat ex principio átengedjük másnak, mi marad meg a szent István koronája alatti 13 milliónyi népnek? — Mi legyen a későbbi generatióból? csupa földmíves, prókátor, szolgabíró és pap?

Íme itt közelít felénk elutasíthatlanul a nemzetiségi igények megoldásának kérdése; könnyű megoldás, ha azt mondhatjuk: ime előttünk a paradicsom, a közös magyar haza, melynek földén szláv, román, német és magyar egyiránt válogathat magának pályát, akinek kell dicsőség, akinek kell gazdagság, akinek talentuma, tettereje, küzdtért keres, olyant, a milyent óhajtott: osztozzatok velünk!

De ha mi mindazt, amit meg akarnánk velük osztani, ab origine átengedünk egy harmadiknak, ugyan mint fogunk velük megosztozni? Osszeszorulunk-e a szűk törvényszolgáltatási szérűre, s azon fogunk huzakodni és nagylelkűséget gyakorolni, hogy egy vármegyében két három esküdtei, két három szolgabíróval több szláv legyen-e vagy román? Valóban, ha az 1848-diki törvények meghozva nem volnának, most kellene azt meghoznunk, mert a végszükség diktálja azokat toliunk alá.

Nevezzük nevén a gyermeket!

Azt mondják, békűljünk ki az uralkodóval ezen vagy amazon az áron. Van ennek valami értelme?

Itt nem kibékülésről van szó az uralkodó és a nemzet között, mert hála istennek, mi nem vagyunk két hadviselő fél. S a hódoló indulat, melylyel mi közelítünk a trónhoz, csak viszonzása az onnan tanúsított uralkodói jóakaratnak.

Szó van kiegyenlítendő érdekekről.

Ez államnak hatalmi állása soha világosabban megtámadva nem volt, mint most. Világosan leleplezett törekvések kétségtelenné teszik, hogy az uralkodónak vagy érvényesítenie kell nagyhatalmi állását, vagy kétségbe vonatni annak létezését.

Az elsőbbire nemcsak a népek hősiessége, de a népek áldozatkészsége is szükséges tényező; mert a birodalmi pénzhitel helyreállítása a mindent megelőző feladat, s ennek végrehajtása bizony a legtökéletesebb haecatombe.

Mi nem vagyunk alkudozó felek, kik egymás szorultságára speculálnak. Mi nem indulunk ki azon szempontból, hogy menjünk árverezni s lássuk, hogy kaphatnánk mentői többet, mentői olcsóbb árért, s ha kevésért nem kaphatjuk meg ugyan azt, ígérünk majd többet; de ha látjuk, hogy nagy a szükség, még lejebb nyomjuk az árt.

Mi egyszerűen azt kívánjuk, hogy a midőn áldozatok hozatalára szóllittatunk fel, azoknak bozhatására képesíttessünk.

Ha fegyver a magyar alkotmány, ne törje azt ketté a fejedelem, de fogja markolatát a kezébe s tegye meg vele a négy vágást a világ négy része felé, mint ősei tették.

Mi keressük a fejedelemnél nemzeti önállásunk biztosítását s az uralkodó feltalálandja nálunk nagyhatalmi állásának biztosítékait.

Ami a Lajthán túli tartományok népeit illeti, azokra nézve logice áll az, hogy mindazon alkotmányos szabadságok, a mikkel Magyarország bírand, nekik is okvetlen megadandók. De hogy mindazon alkotmányos szabadelvű intézményei Magyarországnak, melyekről nemzetünk önkényt lemond, a Lajthán túli népekre

nézve is el vannak veszve és itt históriai valótlanság azon állítás, hogy a Lajthán túli népek a február 26-diki jogalapon álltak s tölünk annak elfogadását követelik. Ök igen elhagyták e jogalapot. — Elhagyták akkor, midőn miniszteri felelősséget követeltek s elhagyta azt a törvények alkotója, midőn azt nekik megígérte, bár meg nem adta; de e követeléssel és az Ígérettel az általunk vitatott alkotmányos alapra léptek át, s ha mi ezt elhagynánk, visszatérnénk egy olyan álláspontra, melyet ök maguk sem kívánnak többé

Hogyan függjenek az országok közös érdekeikre nézve össze, arra nézve a felirat nyújtja a javaslattételt.

Egy azonban bizonyosan áll:

Hogy az országok közös jóléte legnagyobb garantiája lesz azok együttmaradásának; a melyik közülök az alkotmányos harmóniát megzavarná, valamennyit találná szemközt egy maga ellen.

Alattomos ármánynak útját állja a kielégített nemzet; a magyar százszor kibékült legkeseríibb ellenével is, de egyszer sem támadt jóltevője ellen.

Mi azonban csak azt Ígérhetjük meg, amit megadhatunk, s amit megadnunk a nemzet feljogosított.

Ha nemzeti létünk s annak kifejlődésére szolgáló egyedüli módszerűnk, a nemzeti felelős kormány megadatik, akkor birtokában leszünk azon eszköznek, mely Ígéreteink beváltására szolgál. Anélkül nincs semmink; szegények vagyunk, s még szegényebbek leszünk.

Aki ígéretet tesz olyan dologról, amiről előre tudja, hogy nines; az vagy magát ámítja, vagy mást akar ámítani.

Mi ime kijelöltük az utat és módot, melyen mind e nemzet létele, mind az uralkodó hatalma egymást együtt és egyetemesen biztosítják, s nyugodt lélekkel mondhatjuk el a trón előtt:

„Uram! adj nekünk életet és mi az életet neked és a hazának szenteljük!“

És ebben áll a trón hatalmi állása.

KIRÁLYI PÁL

Született 1821. aug. 10. Tanulmányait Nagy-Kanizsán s a pesti egyetemen elvégezvén, már 1844-ben feltűnt a politikai téren működésével.

Királyi Pál ifjúságától fogva a journalistikára szentelő magát, s e pályáját a „ Jelenkor “ mellett kezdő. 1848-ban a csatatéren, majd mint őrnagy, s a hadügyminisztérium katonai osztályának másod főnöke szolgálta a hazát. 1850-ben besoroztatok, és csak 1856-ban bocsáttatott el a császári hadseregből. Ismét a tollhoz nyiílt, sa „Magyar néplap“ majd a „Magyar Posta“ munkatársa volt. 1858-tól 1860-ig a „Pesti Napló“ felelős szerkesztője, mely állásról egy sajtóper folytán mondott le. Azóta ugyané lap főmunkatársa.

1861-ben Pest városi főjegyzővé, s Zalamegye letenyei kerületében országgyűlési képviselővé választatott, úgy, mint 1865-ben is. Királyi Pál a haza hű napszámosa, ki nagyravágyás nélkül, melyre tehetségei pedig feljogosítanák, szerény kört választ munkásságának, de azt híven s lelkiismeretes buzgalommal betölti. Harcedzett gladiator az igazság keresztes hadában, az eszmék hatalmas fegyverének, a tolinak embere, melynek ily kezelése a szellem lovagjává üti hordozóját. Politikai élete nem nyújt ragyogó epizódokat, de képe azon megelégedésnek, mely a betöltött kötelesség öntudatából ered.

Királyi Pál a Deák-párt híve.

A felirati javaslatról.

(A képviselőházban. 1861. máj. 24.)

Tisztelt ház!

Országunk alkotmányos állásának biztosítása, s nemzetjogaink a trón iránti viszonyainak rendezése tevén ezen országgyűlés egyik vezérfeladatát, nemcsak helyén találom, de elmaradhatatlannak is tartom az indítványt, mely a ház előtt megtétetett.

Tekintettel helyzetünkre, és különösen az indítvány egyik pontjára okul szolgáló — s a ház számára leküldött olmützi okmányokra, akaratlanul is e kérdést látom felmerülni, miért kelle ezen okmánynak a nemzet elé terjesztésével tizenkét évig várakozni? — miért kelle a tizenkét éves várakozást a jogtapodás, nemzeti lealázás, emberkínzás és hallatlan zsarolásokkal még gyötrelmessé s elkeserítövé is tenni? s miért nem merték, vagy miért nem akarták azt akkor, midőn az uralkodó család a trónváltozást bármily általa ismert okoknál fogva eszközlendönek hitte, azonnal az ország tudomására juttatni? — s minthogy az országnak e cselekvény meg, vagy meg nem történtéhez jogos és feltétlen hozzászólása is volt, és van, miért mellőzték, miért mulaszták el a kötelességet, melyet az illetőkre ezen tény érvényességénél fogva is alaptörvényeink róttak, és rónak.

E kérdésekre, hogy felelettel is szolgálhassak, legyen szabad röviden megállapodnom azon téren, melyen mi annyiszor meghurcoltatánk már, és még folyvást hnreoltatnnk, melynek emlékét tehát nem lehet, nem szabad felednünk, nehogy bécsi jóakaróink, kik eddig csak őrjöngőknek hirdetnek bennünket, még bárgyúknak is tartsanak.

A zavarosban! halászat elmélete az ausztriai kormánypolitikának ős idők óta mintegy éltető eleme lévén, más részről az alkotmányos szabadságnak mindenkit emberré, mindenkit önálló polgárrá jogosító tiszta elveire fektetett kormányrendszerben épen az általa annyi féltékenységgel őrzött, oly fanatikus rajongással ápolt önkénykedő hatalom koporsóját sejtvén, ezen politika természete hozta magával, hogy elkövetkezvén a machiavelistikus fogásokkal előidézett rázkodási megdöbbentő jelenetek, vállalkoznia kelle a bűnre, mely a testvéri szeretetet önmagával meghasonlásba ejté, s igen gyakran nemzetek ünneplő örömét, országok siránkozó gyászává változtatta át; — máskor, hogy leleplezett, ismeretessé vált bűnös szándokainak erő által szerezzen diadalt, szövetkeznie kellett a szol | gasággal, mely a népek régi és újabb szabadságát a börtönök penészburka alá fojtsa, irtó harcot kezdjen eszmék és gondolatok ellen, ha ezek a szabad létnek országot óhajtani mernének, és végre, hogy a színfalak mögé nem látható világ jó véleményét jogtipró cselekményei közben se játsza el, kezet kelle fognia a sötétséggel, melynek bűnfátyola alatt az égbe kiáltó vétkeknek nincsenek tanúi.

A bécsi politikának e merész játéka tán soha nem űzetett finomabb kiszámítással, a szerepek mesterségesebb és ügyesebb felosztásával, mint az emlékezetes 1848-ban, midőn az emberek, mintha saját énjöket cserélték volna ki, a küszöbökön csábító álarc alatt átlopózkodott ellenséget fegyveresen is segíték, hogy saját tűzhelyeiknek idő, szokás és emlékezet megszentelte lángját minél könnyebben, minél hamarább olthassák ki, s hogy saját házaik nyugalma, öröme, boldogsága fölött őrködő házisteneit minél több hamis látszatával a hazug igazságnak száműzhessék.

Minden kedvezni Látszott e szörnyű inerénynek; a félrevezetett fajok tekintete elé karnis szemüveget tartva, azok szabadságuknak álmodott virág tavaszát vélték látni, és felfedezhetni ott, hol valólag egy deres ősz zsibbasztó szele alatt nemzetiségűk életfája elsárgult levelet hullatott a tűzhelyre, melynek lángját kioltani, s a házra, melynek őristeneit elűzni segítek.

Nemzetünknek nem többé saját, hanem az emberiség szabadsága mellett kifejtett nagy tusájában annyi ellenség közepette megjelent végre Európa egyik legnagyobb hatalma is, a döntő erő mérlegének egyik serpenyőjébe oda veté ellenségeinké mellé kardja súlyát, melyet az európai kormányok akkori példátlan közönye a másik serpenyőben nem ellensúlyozhatván, bekövetkezett a költő által feltételesen előre megirt legyen, levéteté oldaláról a lovagiasság jelét a diszfegyveit is, azon népnek, mely acéllal kezében szerzé honát, tartá azt fenn, s védelmezte benne Európát és a kereszténységet a dúló pogányság több mint két· százados rohamai ellen, — s mely harci áldozatainak árán kivívta, hogy a felséges habsburgi ház nem csak Európa uralkodói, de nagyhatalmainak sorában is előkelő helyet foglalhatott, s hogy mégis mindezekért tán elismerésből, tán hálából eltörték törvényeit, hogy megszüntették alkotmányát, hogy iildözék nyelvét, hogy kémek s tömlöc őrökkel vevének körül egyeseket s családokat, hogy egy nagy kaszárnyát al^ítőuuk szép honunkból, melyben minden jött-ment cgy-egy aranygalléros tiszt, minden földönfutó egy-egy sujtásos káplár volt, s csak a benszülött jogos polgár lett a sótalan száraz kenyér vigasztalan rágására utasítva.

Ezek oly dolgok, miket az indítvány értelmezésére több előttem szóló tisztelt képviselőtársam kimerített hűséggel felmutatott már, hanem azt, hogv aranyunkért, ezüstünkért adott képes papírokat, melyeknek a hitel fele értékét leszámítja, hogy jó búzánkért, aknáink jó saváért rendőröket, csendőröket juttatott, kik kenyerünket ízetlenné, életünket keserűvé tevék, hogy régi hirü ős zamatu dohányunkért bélyeggel, pénzügyőrökkel boldogított bennünket, kik a magyar emberrel pipája füstjét is megutáltatták; hogy világhírű borainkért nyakunkra küldött újöntctü, itt addig ismeretlen földkóstolókat és más efféléket, kik a présbe, honnét a törköly kidobatott, magát a termesztőt szoriták és sajtolták addig, míg csak a lélek volt — zsebében; hogy szép jogainkért, ősi szabadságainkért elárasztának lélekhóhérló censorokkal, kik nemzeti irodalmunkat, nemzetiségünknek akkór egyedül éber, egyedül bátor és egyedül tevékeny őrét és védőjét, mint hajdan Timur Bajazettet, vaskalitkába rekeszték, rajta éjjel-nappal Ítéletet, végrehajtásokat tartottak, s az 1849 óta szokásossá lett jogtalan lefoglalásokat ellenében szakadatlanul gyakorolva, ezt a nemzet és a ház boszantására ma is folytatják, — hogy közmondásossá lett vendégszeretetünkért a katonakötelezettség általánosítása; s amértékentúli adózások száz és százféle rovatainak behozásával népünk közt a házasodhatást vég nélkül megnehezítvén, sokszor lehetlenitvén a közelerkölestelcnedésre kormányi intézményekkel hatott, s bécsi szomszédaink német gyarmatosítási kedvenc terveinek minél gyorsabb valósítására hazánk legdusabb téréinek elnéptelenítését, fajunk kiszámított fogyasztásával sietteté; — s mindezeket s ilyeneket a legkeresettebb választékban idő s hely szerént s következetesen gyakoroltatva, oda juttatá ez országot, hogy csak értelmiségében működő s nyilatkozó isteni gondviselés mentheté meg és tartható, fenn e nemzetet már épségében.

Ezt és ezeket a ház asztalára tett indítvány szomorú illustratiójára felmutatni nekem jutott hálátlan kötelességül.

Ezek s ezekhez hasonlók szolgálhattak elfogadható s ajánlkozó okokul arra, hogy a magyar király trónváltoztatása, a nemzetnek, a közös étkamra és a közös erszény másik gazdájának hírül ne adassék azok által, kik minden alkonyodó napot úgy szerétének tekinteni, mint a haldokló, de haldoklásában is rettegett nagy testnek végóráját, s nem is rajtok, nem is bcerőszakolt méreg labdacsai-

koii múlt, hogy a sokat, iszonyat szenvedett nemzet minden hajnallal új életre, — de ez új élettel új gyötrelmekre is virradt.

Igaz, hogy a lábbadozó, hasonlag a sírból kilépetthez, halvány és sápadt volt arcban, szikár, sovány alakban, s e látványon vigasztalódtak sanyargató!, kik Caesar nemzet- és szabadságirtó politikájának csak zsarnoki oldalát tanulták be, s nem sajátíthatók el annak egyszersmind belátó ész- és lélektanát, s így nem gondolatának arra, hogy a sovány Cassius halvány alakjában lett a leigázott Róma elorzott szabadságának megtorlója.

Hanem mint mindennek, úgy elleneink e tizenkét éves tobzódása és lakodalmának is vége szakadt; a szenvedő, melyre ők jó reményben tán a halál szemfedelét is ráterítettték már, felkelt, hogy mint úr és gazda kérdőre vonja sáfárait az eltulajdonított talentumokért.

S íme, azért küldeténk mi ide, hogy ez égető kérdést s felforgatott, szétzilált háztartásunk rendezését a törvény teljes pontosságával, az öntudat kérlelhetlen szigorával végezzük.

A kezdet nehezebbnek látszik nekünk, mint tizenkét évvel ezelőtt volt elleneinknek, akkor is azok által kioltatván a népek magasabbra törő szenvedelme, úgy tűnt fel, mintha e mozgó nagy világ egy hasonló nagyságú jégkebel lenne, s jégkeblében fásult, kihalt szívet zárna; a népjogok pusztítói tehát szabad kézzel hordozhaták az annyi gonddal, annyi fáradsággal beirt ősi táblán a lelketlenül törlő ruhát; míg mi, hogy a letörlötteket újra olvashatókká, újra élő szintiekké tegyük, hallatlan, s történelmünkben majd páratlanul álló akadályokba ütközünk.

Itt vagyunk, hogy dynastia és nemzet közt a 12 év óta száműzve volt törvényes harmóniát visszaállítsuk, s midőn e feladatunkhoz kezdenénk, hátunk megett azokon, kik minket ide küldének, hogy igazságot nyerjenek, törvénytelen adó behajtása címe alatt, fegyveres rablást követnek el, s a legembertelenebb módon eszközük, hogy a kihirdetett jó szándék őszinteségében senki se higyjen, sőt hogy e ház állása illusoriussá, tekintélykérdéssé tétessék; más szóval, hogy e sokat szenvedett hazát új forradalom nyomoraiba sülyeszszék.

Itt volnánk, hogy házi viszonyainkat rendbe hozzuk, s midőn ezt teendők lennénk, elzárva látjuk hajdan kiüldözött legjobbjaink előtt a hazajöhetés szabad útját, sőt elzárva azok előtt is, kik — mint mi — a népnek küldöttei, törvényhozói sérthetlenséggal ruháztattak fel, s mégis kíméletlenül utasítvák arra, hogy a hazátlanság keserű fájdalma alatt — isten tudja — meddig szenvedjenek még.

Itt lennénk, hogy az eredeti tisztaságából kiforgatott magyar igazságot régi jó hírének visszaadva, azon székbe ültessük, melyben azt e nemzet első alakulta óta csak tisztelni és csak tisztelni tudta s íme azt tapasztaljuk, hogy az önkény kapzsisága által a színházban elkobzott magán tulajdon máig is idegen birtok, s az egykor hazafias feláldozás erénye ma is akár koldusboton támolyghat, míg törvényes sajátjának élvezése a jogtalan usurpatiót boldogítja.

Összejővén!, hogy — mert a teher összevetett vállak alatt könnyebb, — az egybegyült nagy nemzet vegye kezébe a munkát, s végezné be azt, mi nélkül nincs rend e hazában, nem lehet béke e világrészben, s úgy találjuk, hogy a nemzetnek csak része jelenhetett itt meg, s hogy magával az egészszel ma is, mint hajdan, divide et vinees, doctrina alapján a legméltatlanabb, a legbosszantóbb játékot űzik.

Lennének magas törvényszékeink is, de csak névben élnek, tettben nincsenek jelen.

Sok, igen sok az, minek mi hiányával vagyunk, és még több az, mi jó akaratunkra sziklakövet hengerít. Lehetlen részünkről a férfias erőt annyi következetességben tartani, hogy látva az irányunkban gyakorlott lelketlenséget,

ármányt, és cselszövényeket, a méltó indignatió érzetének fellobbanását magunkba vissszafojthassuk. — Oly kevés a mi helyzetünkben a biztató, mint a mennyi sok ezer ellenzője.

És épen ezért, mert nehéz körülmények nem csak edzett erőt, nem csak öntagadást, de eszélyességet is kívánnak, szükségesnek vélem, válságos helyzetünkben egy lehető jó kezdettel, legalább mennyire lehet, biztosítani a jó véget, s nem engedni, hogy már a kezdetnél clhamarkodást, vagy elfogultságot, bárki is vádul ellenünk felhozhasson.

És e nézetből véve az indítványt, súlyosnak, nagyoknak és rendíthetleneknek tartom én azon igazságokat, melyek abban kimondatnak, miként súlyosak és nagyok a sérelmek is, melyek e kimondásra alapul szolgálnak, úgy tartom, hogy annak elfogadásával, s a ház általi kimondásával, úgy benn az országban, mint kívül annak határán meg fogunk értetni, valamint azokból kiiudulólag törvényhozói eljárásunk is minden irányban tájékozva kend, miként tájékozva azon nagy és fontos eseménynél is, melynek közbejöttünkkel kellene megtörténnie, hogy hozzá foghatnánk a munkához, mely az ős régi épület köveiből újat, időnek és viszontagságoknak nagyobb erővel ellentállhatót lenne emelendő.

Nagy baj, hogy az első lépésre, melyet ily akarattal teendők lennénk, hiányzik a nélkülözhetlen alaptörvényes tér. Az országnak nincs törvényrendelte nemzeti felelős kormánya, mely trón és nemzet közt legális közvetítő lehetne.

Az ország koronás fejedelme életben van ugyan, de félrevonulva, s az uralkodás tényleg más által elfoglalva és gyakorolva, miről a nemzetnek diplomatikai tudomása nincs.

E viszonynak rendezése, tisztába hozatala tenné e törvényhozás egyik feladatát, mely munkájához, hogy hozzáfoghasson, elkerülhetlenül megkívántatik, hogy e törvényhozó teremben az egész nemzet, úgy, mint ezt az 1848. 5-dik törvénycikk meghatározta, képviselve legyen, és megkívántatik, hogy a szükségessé válható közvetítésre felelős minisztérium álljon a nemzet és a trón között, szóval, sine qua non feltételként megkívántatik, hogy a nemzet, az 1848-diki alaptörvényének teljes és hábérítlan birtokában érezze magát.

Ezen kellékek elsője teljesen hiányzik, az ország in suo integro nincs se képviselve, se meghiva.

A másodikra nem tudom mit mondjak, hogy keserű ne legyek. Október 20-án az ismeretes oklevél az ország alkotmányának visszaállítását Ígérte, s ezen fennhangon tett Ígéret beváltására a magát alkotmányosnak nevező bécsi kormány kihirdetteté a február 26 diki birodalmi alaptörvényt, mely rólunk is nemcsak megemlékezik, de rendelkezik is, midőn a 12 esztendős törvénytelenséget, s alkotmányunk elleni szentségtörést mintegy sanctionálva, önálló országunkat császári magtárrá, hazánk kövér földjét birodalmi commune pascummá, törvényeinken kívül senki és semmi egyébtől nem függő nemzetünket egy nem rég hevenyészett új birodalom, semmit jelentő tekintély télén teherhordójává akarja alaesonyitani.

Nem tudom, a tragicum több-e abban, vagy a comicum, hogy a szomszéd civilisatorok annyi tanuságos vereség után sem szokhatva el organisatori ábrándjaiktól, most ezen legújabb müvekkel is dongót, darázsi, méhet ugyanazon köpübe akarnak össze- és beerőszakolni.

S aztán ránk haragusznak, hogy a mézet, melyet ezen quodlibct-társaság készít, nem akarjuk megemészteni.

De észszerűleg nem is kívánható, hogy mi a birodalmi tanácsban képviseltessünk. Tanulókorunkban oktattak már rá, hogy a heterogén számokat nem lehet összeadni, például, kinek egy karvalya és egy papagája van, egyik fajról sem mondhatja, hogy abból kettővel bir; már pedig mi a Duna-Tisza lementében, és a Lajthán túliak, nemcsak törvényeink, szokásaink és érdekeinkre, de véralkatunkra, szenvedélyeink és indulatainkra, észjárásunk és politikánkra, sőt gyom-

runkra is annyira elütünk egymástól, hogy egy törvényhozási kalap alatt nagyon is heterogén elemeknek fognánk bizonyodni, mutatja ezt a sok komolyabb közt azon legkönnyebben felfogható igazság is, hogy a túl 300 esztendős sógorság sem volt képes bennünket, a csárdás helyett keringöhöz szoktatni.

Hiszem, mert tapasztalom, hogy a rózsabokor rózsát nyit, hogy a babérfa babérmagot terem, hogy az erős tölgy, a magas cser makkvirágról makkot hoz, hanem hogy ugyanezen fák letépetve ős gyökeikről, s egy vasabroncsos kádba szem gyönyörködtető bokrozásban fedél alatt elhelyezve ugyanazon gyümölcsökkel örvendeztessék mega lelketlen átültetöt, már ezt maguknak az elhirhedt bécsi kertészeknek, de még a Gründlichkeit professoraiuak sem hihetem. Sast csak sas tud nevelni, és a sastojás, mely veréb alatt fakad ki, sohase állítja elé fajának azon példányát, mely a sütő nappal szembe nézve száll a magasba.

A mi küldetésünk leven, alkotmányunkat, azt megillető tisztasága és sérthetlen épségében visszaállítani, ennek alapján háztartásunkat úgy kell rendeznünk, hogy az európai nagy népcsaládban, mint ennek önálló és nagykorú nemzettagja erőnk és számunkhoz illő helyet foglalhassunk.

Ezen törekvés nem alaptalan reményével kecsegtetheti magát a sikernek, ha az államnak a kormányformát képező jogviszonyai trón és nemzet közt úgy rendeztetnek, hogy ezek miként egy részről a tartósság szilárd jellegét bírják, úgy más részről elég garantiával legyenek ellátva az elnyomás erőszakos kísérletei ellen.

Mindkettőnek alapja egyedül a nemzet jelleméből, természete- és szokásaiból, történeti hagyományaiból vehető; mert csak az alapon hozhatók törvények, melyek a népek mai politikájának korszerű igényeivel összhangzásban állanak; tehát olyanok, melyek bent kielégítők, mert igazságosak, — kün megnyugtatók, mert a béke és rend biztosítékait bírják. ·

E törvényhozásnak lett hivatása ily törvényről gondoskodni, tehát egyszersmind feladata, hogy e nagy jelentőségű munkájában a már korábban hozottaktól ne csak el ne térjen, de sőt inkább, — és soha inkább, mint ma, azoknak nem csak szelleme, de betűihez is következetesen ragaszkodjék.

Háromszáz és néhány éve már annak, hogy e nemzet alkotmányos jogai ból csak veszít, minden súrlódás a trónnal, repülő szárnyának egy-egy evező tollába került, a régi megszokott engedékenységnek, az udvarias előzékenységnek folytatása, körülményeink közt magukat a szárnyakat teljes leszeléssel fenyegethetné.

És ezen alaptételekből tekintve a ház előtt tett indítványt, én abban ezen országgyűlés programmját korunk szellemének, helyzetünk követelésének megfelelőleg tisztán, határozottan és egyszersmind oly hangon látom kifejtve, mely alapszerződéseken, történeti tényeken nyugvó elidegeníthetlen, elévülhetetlen függetlenségi jogaink reclamálását megilleti.

Továbbá úgy látom, hogy abban azon törvényeink, melyek az absolut hatalom jogbántalmait ország-világ előtt tiszta fényben, elvitázhatlan igazsággal derítik fel, lelkiismeretes gondossággal vannak összeállítva és ismertetve.

E mellett abban e ház szabadelvű politikája is úgy a külön nemzetiségek, és vallásfelekezetek, mint egyéb teendőinkre nézve hü és szabatos kifejezést talál.

Pest-belváros érdemes képviselőjének a ház asztalára tett indítványát, belterjét és alakját illetőleg, pártolom.

HAYNALD LAJOS.

Született 1816. Elemi tanulmányait a Széchenyi népiskolában végezvén; a váci, pesti s esztergami gymnásiumokra ment, s 1830-ban papnövendékké vétetett fel. 1845—6-ban nagyobb utat tett a külföldön, 1851-ben az erdélyi püspök coadjntora, s egy évvel utóbb, ennek halála után erdélyi püspök lett, mely hivataláról az 1861-iki provisorium alatt politikai tekintetekből lemondani kénytelenült.

Beszéde, mely 1861-ben a felsöházban roppant feltűnést szült, s öt mint a ház legnagyobb szónokát, és hivataltársainak legtehetségesebb emberét mutatá be a közönségnek, mély észről, és gazdag tudományról tesz tanúbizonyságot.

Fellépte osztatlan tetszését vítta ki a nemzetnek, úgy modora, mint lényegére nézve. Hogy fog-e valóban annyi hasznot hajtani hazájának, amennyire fényes tehetségei képesítik, attól függ, — a miről még nem volt alkalmunk meggyőződni, — váljon megvan-e benne azon valódi szabadelvűség, mely lényeges attribútuma a haza gyümölcsöző szeretetének.

A felirati javaslatról.

(A felsőházban. 1861. jún. 17.)

Midőn először van szerencsém ezen méltóságos gyülekezet előtt szót emelni, igen nagyon érzem, hogy mind a szükséges politikai avatottságra, mind pedig a parlamentáris gyakorlottságra nézve újonc vagyok e téren, — melyre léptem.

Ha tehát mind a mellett azon általam igen tisztelt férfiak sorába beállani bátor vagyok, kik ezen, országunk és nemzetünk jövőjére nézve nagy fontosságúvá válható tanácskozásban az elsők szólanak: ezt nem énszemélyem szerénytelen tulbeeslésének, hanem azon viszonynak méltóztassék tulajdonítani, melyben mint Erdély püspöke ezen tanácskozás egyik főbb tárgyához állok, — azon kötelezettségnek, melylyel főpásztori működésem színhelyét képező második hazám lakosai, ezek közt különösen tulajdon híveimnek előttem is gyakran kifejtett kívánságai és jogos követelései iránt tartozom.

A tárgy, melyet érinték, s melyhez tüzetesen szólani akarok: Erdélynek viszonya Magyarországhoz; Erdélynek nem annyira uniója Magyarországgal, mert hiszen, ez jogilag és tettleg bevégzctt tényként áll előttünk, — mint inkább jelen tettleges állásából való kiemelése, — Erdélynek visszacsatolása azon honhoz, — melynek a magyar alkotmányos élet bölcső korától kezdve egész a tizenhatodik századnak majdnem közepéig a legdiesőbb magyar századok hosszú során keresztül és ismét a legújabb korszakban, bárha csak rövid ideig kiegészítő része, jó és bal sorsának osztályosa volt, — Erdélynek a magyar törvényes kormány alá való közvetlen visszahelyezése s következőleg ezen országgyűlésre is haladéktalan meghivatása, az által pedig valamint a többi eddig meg nem hívott szentkorona részeknek is meghívása által, ezen országgyűlésnek törvényes kiegészítése.

Nem ismerem én ugyan félre mindazon tárgyaknak nagy fontosságát, melyek e napokban a magas háznak különös figyelmét igénybe veendik; hiszen

ezek életkérdései nemzetünknek, melyektől honunk jövője függ; de midőn én a méltóságos főrendekkel együtt méltánylani tudom azoknak nagy jelentőségét, szeretem hinni, hogy a méltóságos főrendek is velem együtt elismeredik az erdélyi kérdés kiváló fontosságát, sőt belterméseteénél s ezen országgyűléshez való viszonyánál fogva tárgyaltatási elsőbbségét, előbbrevalóságát is.

Ugyanis: valamint kétségbe hozni nem lehet az egész alkotmányos életünkön keresztül vonuló „semmit rólunk nélkülük“ elvnek valóságát, úgy szinte kétségtelen, hogy a meg nem hivott Erdély nélkül, mint egy itt megjelenni, ülni, tanácskozni, törvényt hozni, önmaga és az egész ország ügyei iránt intézkedni feljogosított ország és nemzet-rész nélkül nincs kellően alakult, nincs törvényhozói képességgel bíró országgyűlés: hogy tehát ezen országgyűlés feladatában kellően eljárhasson, hogy nagyfontotságu tárgyalásait kellően végezhesse, kell, hogy először törvényesen kiegészített országgyűléssé válni igyekezzék s ez iránt a részéről szükséges lépéseket haladéktalanul meg is tegye. — Tartozik ezzel önmagának; de tartozik a meg nem hivott Erdélynek is, mert a „semmit rólunk nélkülünk“ elv nemcsak a kormányt kötelezi a nemzet iránt, hanem az itt megjelent nemzetrészt is az ide meg nem hívott, de megjelenni jogosult nemzetrész iránt.

Minek: miután a dolog-természeténél fogva minden egyéb országgyűlési teendőket megelőzni, és az országgyűlésnek első, tudniillik igazolási eljárásával szoros kapcsolatban történni kellettik, én s velem nem kevesen óhajtották volna, hogy eziránt a kellő lépések már az eddig együtt töltött számos heteknek kezdetén megtétettek volna, melyeknek következtében a folséges Fejedelemnek igazságszeretetéből talán már meg is nyertük volna, hogy Erdély hozzájárulásával mondathatott volna mind az, mit az országgyűlés e válságos időkörülmények közt mondani, és orvoslás végett legfelsőbb helyre terjeszteni szükségesnek lát. Magyarhonnak panaszai, Erdély panaszai is, Magyarhon sérelmei, Erdély kívánságai, s követelései is; méltán kívánhatá tehát Erdély, hogy azon hangok, melyek a Duna és Tisza mentéből emelkednek, visszahangzottak volna már eddig is ezen országgyűlés kebelében Erdély minden bérceiről, minden völgyeiből, s mint az egész ország, az összes nemzet szava fölhatván fölséges fejedelmünk elejébe, hathatósabban eszközölték volna a közös bajoknak elkerülhetlen orvoslását. Pedig ez annál inkább kívánatosnak mutatkozott, mennyivel bizonyosabb, hogy ezen kérdésnek oldatlan hagyása nem holnapról holnapra, hanem hétről hétre, sőt napról napra inkább izgatottabbá teszi Erdélyben a kedélyeket, bonyolultabbá a viszonyokat, nehezebbé az állást, bizonytalanabbá a megkísértendő kiegyenlítésnek óhajtott sikerét.

Mit tekintve, el sem mulasztóm ez irányban már előértekezleti találkozásunkkor a méltóságos főrendek figyelmét különösen fölkérni.

De miután magasabb nézetek, és nagy fontosságú okok a magas házat az ily lépéstől eddig visszatartóztaták, én a méltóságos főrendek ezen eljárásában megnyugodván, de az imént említett tényt az Erdélyben e tárgyalás-halasztás miatt időről időre kifejezett aggodalmak átellenében egyszerűen constratirozván, fölhasználom a mostan nyílt legelső alkalmat arra, hogy a dolog érdeméhez tüzetesen szóljak.

Mit midőn tenni kívánok, nem tévesztem el szem elöl azon meggyőződésemet, hogy a tárgy érdeme iránt a méltóságos gyülekezet kebelében alig merülend föl nézetkülönbség, s hogy épen azért nem annyira a méltóságos főrendek capacitálására kell intéznem szavaimat, mint inkább azon indokok előállítására, melyek a magas kormányt rábírják, hogy azt, mi egyedül tőle függ, mit egyedül nála és általa tehet elérni, megtevén, ezen országgyűlést valamint a többi szentkorona-részeknek, úgy Erdélynek is haladéktalan meghívása által kiegészítse.

Igenis, én az országgyűlésnek ezen haladéktalan kiegészítését a trón,

kormány és nemzet érdekében egyiránt szükségesnek s elkerülhetlennek tartom már csak azon nagy föladatnál fogva is, mely ezen országgyűlésnek jutott. — Ha volt valaha nagyfontosságú s mivel a jövő eshetőségek szemeink előtt tisztán nem állnak, most még szinte megmérhetlen horderejű s mondhatni európai jelentőségű föladata egy országgyűlésnek, vagyon mindenesetre ennek, — melynek osztályrészül jut a nemzet alkotmányos életét a honnak földjére újra beállítani, a kormány s nemzet közti megzavart viszonyokat rendezni, a meglazult kötelékeket szorosabbá fűzni, a kormány s nemzet jogkörét újra határozottan körülírni, és félreérthetlenül kifejezni, s az annyira száműzött kölcsönös bizalmat s egyetértést helyreállítván, nem csak e hont megnyugtatni, hanem az ezer veszedelmektől fenyegetett összes birodalomnak a fejedelem bölcsesége nyújtotta szabadabb institutiók alapján átalakulását, mindenkor megőrzött nemzeti önállásunk föntartása mellett, elősegíteni.

De ha a birodalomnak és kedves hazánknak államjogi s közjogi viszonyai igénybe veszik ezen országgyűlésnek rendező gondoskodását, nem kevésbé teszik ezt az állampolgároknak magán érdekei; — melyeknek biztosítására, védelmére a magánjogi ezen bizonytalanságoknak megszüntetése, a polgári, váltó-, büntető-törvénykezésnek törvényhozói úton való elintézése e hon legégetőbb szükségei közé tartozik.

Mennyire legyen ez szükséges? maga azon ellenmondás, maguk azon eltérő, sőt ellenes nézetek is elegendőképen tanúsítják, melyek köz- vagy magánjogi téren érvényes törvényeink iránt egy részről a kormány és nemzet és másrészről a magyar nemzet és társnemzetjei között léteznek.

Fölséges apostoli fejedelmünk ugyan népei boldogságát eszközleni kívánván, a nemzetnek alkotmányos életünk visszaállítása utáni jogos kívánságát meghallgatá, s 1860-ki oct. 20.kán honunk constitutionalis szervezetét újra ünnepélyesen elismeré, az alkotmánynak újra életbeléptetését elhatározá, előkészíté. Az alkotmány hangzott ki a fejedelmi szózatból, s az alkotmányszó hangzott vissza az új reményekre kelt minden honfi kebelben.

De fájdalom! e mai napig majdnám csakis ezen egy szóban egyez meg az államélet alkotmányos két főtényezője egymással: a kormány s a nemzet.

Mily alapon, és mily kiterjedésben lehetett és kellett az alkotmányos életnek visszaállíttatni? mi szándékoltatok helyreállíttatni, mi nem? mi állott valóban helyre jogilag, mi tényleg, — jóllehet, egy vagy másrészről el nem ismerve?

Mi áll az 1847-ki jogállapotból? mi az 1848-ki törvényekből? mi az 1848. és 49-ik évre következett korszakból, mely ugyan az alkotmányos életnek tökéletes negátiója volt, de mégis az 1848-ki törvényhozásnak sok vívmányait megtartá, tovább fejlesztő, és megérlelé, (tanúskodjék erről az ősiség kérdése, az úrbéri tartozások eltörlése, a földtehermentesítés, köz-teherhordozás sat.) s így bevégzett tényeket állított elő, melyeknek életben létét, sőt talán némelyiknek életrevalóságát tagadni nem lehet; melyeket, ha ezer magánérdekeket megsérteni, s ennek káros visszahatását a közjóra előidézni nem akarjuk, ignorálnunk nem szabad? mi áll mindezekből? mi essék el? mi maradjon meg? mi álljon melléjök, vagy helyökbe? eziránt mennyire eltérők a nézetek, meggyőződések és politikai hitvallomások, mindnyájan tudjuk, kik az octóber 20-ki legfelsőbb oklevélre következett kormányi nyilatkozatokat és intézkedéseket, az új alkotmányos életre ébredt haza törvényhatóságainak működését, fölterjesztéseit, határozatait, a társnemzeteknek egyesektől vagy nemzetgyűlésektől formulázott követeléseit, s különösen a magánjogra nézve az országbírói értekezlet munkálkodását figyelemmel kísértük.

Így tehát egy nagy ellentét áll fenn, melynek megszüntetése a kormány és nemzet érdekében annál szükségesebb, minél bizonyosabb, hogy az alkotmány

iránti hűségnek, a törvények iránti engedelmességnek s ezáltal a közös érdekeknek, a haza javának biztosítása paranesolólag megkívánja, hogy kormányt s nemzetet egyiránt kőtelező érvényes törvényeink iránt egy nézet uralkodjék mindenütt, a kormány és nemzetnél, ugyanazon egy kegyeletes ragaszkodással, ugyanazon egy lelkesültséggel buzogjon minden honfi kebel hazai alkotmányos intézményeink iránt.

Egy nagy ellentét, egy nagy nézetkülönbség áll főn, mely annál károsabb következésü lehet, mivel nem merő theoriák körül forog, hanem egy fölizgatott nemzetélet legmelegebb érzeteit lángrakeltöleg érinti.

S épen ezen támadható következések állnak szemeink előtt, midőn c nézetkülönbség megszüntetését, birodalmi, dynasticus, és nemzeti postulatumnak állítjuk.

Megszüntetni pedig ezen nézetkülönbséget a jelen országgyűlésnek föladata. Mely föladat minél fontosabb és életbe vágóbb,. minél inkább függ tőle a kölcsönös bizalom s a béke fönállása, a kormány s a birodalom szilárdsága, a haza fölvirágzása, és a népek boldogsága, annálinkább szükséges, „hogy ezen országgyűlés úgy álljon mindenkinek szemei előtt, mint a melynek törvényes egészvolta, törvényhozói képessége, — törvényeiben kötelező ereje ellen alapos kifogás ne tétethessék.u

Már pedig tekintsünk körül, hallgassuk meg az ez iránt kijelentett nézeteket, a higgadt mérséklettel szintúgy, mint a kedélyek zajos kitörése mellett nyilvánult meggyőződéseket, s tapasztalni fogjuk, hogy egy oly országgyűlést, melyre mindazok, kiknek az 1848-ki magyarhoni és erdélyi törvények értelmében meghivatniok kellene, meghivatva nincsenek, csonkának tekinti a nemzet; — egésznek, törvényhozói képességgel bírónak, törvényeiben a trónra s ncmzetré nézve kötelezőnek el nem ismer, nem olyannak, mely magasztos föladatát megoldhassa, az annyira óhajtott egyetértést s bizalmat helyreállíthassa, mely a nemzetet s kormányt oda állítsa, hol azok oly bel-erőt kifejteni, s szükség esetében kifelé fordítani képesek legyenek, — mely a mindenünnen tornyosuló veszedelmeket elhárítsa,— a birodalomnak, trónnak és nemzetnek fenyegetett jövőjét biztosítsa.

Mely általános, az ország lakóitól honszerte hangoztatott, az ország törvényhatóságaitól ünnepélyesen kifejezett meggyőződés, ha merő előítélet volna is, ily nehéz időkben, milyeket élünk, a kívülről fenyegető veszedelmekkel és az országban bent mutatkozó ingerültséggel szemközt a kormánynak teljes figyelmét olyannyira igénybe venné, — hogy azt merően ignorálni tanácsos semmiképsem volna.

De annál kevésbbé lehet ezt tenni, miután azon meggyőződés egy a törvényesség által minden külső kellékeivel felruházott törvényen alapszik.

Értem az 1847—-48-kí pozsonyi hongyűlésnek 7-ik cikkét és az erdélyi 48-kí országgyűlésnek ezzel szoros kapcsolatban álló 1-ső cikkét.

A pozsoni 7-ik törvénycikk, mely az apostoli fejedelemtől törvényes módon összehívott hongytilésen hozatván, és a nemzet akaratjához hozzájáruló királyi helybenhagyás és megerősítés által szentesittetvén, kötelező ereje iránt kétkedni nem hagy, — Erdélynek Magyarországgal egy kormányzás alatti teljes egyesültét és a két testvérhon érdekeinek a közelebb tartott országgyűlésen képviseltetését sikeresitni szándékozván meghatározza, kik és mily számmal hivassanak meg, bírjanak üléssel és szavazattal Erdély részéről a magyar országgyűlésen (1—3.§.) s kötelességévé teszi a felelős minisztériumnak, hogy az erdélyi hová-hamarább összeülendő országgyűléssel értekezvén, az egyesülés végrehajtására szükséges lépéseket megtegye (4-ik §.); továbbá elfogadván Erdélynek a teljes egyesülést nem akadályozó törvényeit és szabadságait (5-ik §.) kimondja, hogy a képviseltetés iránti fenebbi rendelkezés Erdély hová-hamarább összehívandó országgyű-

lesének megegyezésétől feltételeztetek, és csak a közelebbi magyar hongyűlésre terjed, azontúl pedig az erdélyi érdekek képviseltetésének elrendezése azon egyesült törvényhozás föladata leend. (6. §)

Megfelelőleg ezen magyarországi törvénynek, alkotta az 1848-ki május 5-kén kelt legfelsőbb leirat által május 28-re egybehívott erdélyi országgyűlés, május 30 tartott országos ülésben 1-sö törvénycikkét, mely hivatkozván a rokonérzettel fogadott pozsoni 7-ik törvénycikkelyre, kimondja, miszerént Erdélynek Magyarhonnal egygyéalakulását a pragmatica sanctióban megszentesitett birodalmi kapcsolatnak épségben tartása mellett teljes kiterjedésében magáévá teszi, — egy országos bizottmányt nevez ki a teljes egygyéalakulás előkészítésére, s a közigazgatás és igazságszolgáltatás folyama és személyzeti szerkezetének további rendezéséig jelen helyzetébeni megtartása és az udvari canellária megszüntetése iránt intézkedik.

Erdélynek Magyarhonnal az idézett két törvényben kimondott egyesülése, és a magyar országgyűlésen képviseltetése foganatba is vétetett, — a mondottam törvények érvényességéről kétség nem forogván fen.

Mert valamint a pozsoni 7-ik törvénycikk a törvényesség minden kellékeivel dicsekedhetik, úgy az erdélyi 1-sö törvénycikk is a törvényes fejedelemtől összehívott és törvényesen megalakult erdélyi országgyűlésen nem csak a magyar és székely, hanem a szász nemzetbéli és román eredetű országgyűlési tagok jelen létében és hozzájárulásával minden ellenmondás nélkül alkottatott május 30-án, a királyi megerősítés megnyerése végett, a királyi teljhatalmú biztos báró Puchner katonai főparancsnok utján legfelsőbb helyre tüstént föl térj észtét vén; melyben is 1848-ki julius 10-én részesülvén, a fejedelmi aláírás, és a kellő ellenjegyzés mellett kelt királyi leirat a junius 19-én tartott országos ülésben fölolvastatott, honnan ismét az újabban elfogadott s kihirdetett törvénycikk egy a szokásos aláírásokkal és nemzeti pecsétekkel ellátott okmánybanöfelségének a királyi szentesítés megnyerése végett fölterjesztetett; julius 11-én Insbrukban meg lőn szentesítve, és ünnepélyes diplomaszerű formában leérkezvén, a julius 18-ki országos ülésb en már mint megszentesitett törvény kihirdettetett.

M inek megtörténte után ugyan az napon az 1848-ki erdélyi országgyűlés teljhatalmú királyi biztos báró Puchner által azon kijelentéssel, hogy Erdélyországnak ez vala utolsó külön országgyűlése, berekesztetett.

Hogy pedig a junius 10-ki királyi megerősítés által törvényes erőt nyert ezen határozat értelmében a julius 2-ra Pestre összehívott magyar hongyűlésen Erdély is képviselve lehessen, s e végre a követválasztások maga idejében megtörténhessenek; a fölséges fejedelem egy junius 10-én kelt lefelsöb leiratban a követválasztás módjáról alkotandó törvényjavaslat királyi szentesítéssel való ellátására Magyarhon nádorát és királyi helytartóját, kinek hatósága Erdélyre már május 29-én fejedelmileg kiterjesztetett, hatalmazta föl; ki is junius 19-én kelt helytartói leiratával a választási törvénycikket megerősítette s megszentesitette, egyszersmind nyilvánítván, hogy „az egyesülésnek a király és nemzet közös akaratával lett kimondása után a törvényhozói hatalom csakis az egyesült haza országgyűlésén gyakoroltathatok/*

Fölemlitém eddig azon törvényeket, melyeknek alapján a nemzet ezen országgyűlésnek Erdély meghívása általi kiegészítését kívánja és követeli. De mivel ezen törvényes határozatok érvényessége ellen több ellenvetések emelkednek, legyen már most szabad ezeknek méltánylására áttérni.

Ezen ellenvetések az idézett törvényeknek 1) részint alkottatási módjára, 2) részint kihirdettetésére, 3) részint pedig most már állítólag megszűnt kötelező erejére vonatkoznak.

1) Az első tekintetben vádolják a kolozsvári törvényt az ez évi szebeni gyűlésen jelenvolt románok, hogy, miután a román nemzet Balázsfalván 1848-diki

pünkösdhó közepén tartott gyűlésében magát önálló és Erdély egyik kiegészítő részét tevő nemzetnek nyilatkoztatván, méltán követelte, miszerént róluk nélkülök semmi se történjék, az erdélyi országgyűlés pedig mindamellett ezen követelését visszautasítván, meg nem engedte, hogy a románok az országgyűlésen a többi nemzetek mellett helyet foglaljanak, róluk nélkülök hozatván az unió törvény: az érvényesnek el nem ismertethetik.

Ezen ellenvetés alaposságának megítélése, e két kérdésnek megoldásától függ:

1. Volt-e a balázsfalvi népgyűlésnek joga azon új közjogi viszonyokat megalapító határozatot hozni? és

2. mondhatják-e a románok, hogy az unio-törvény „róluk n é 1 k illő k“ hozatott?

Az első kérdésre tagadólag felelek, mert egy nemzetiségnek, vagy bármily nép osztálynak közjogi állását megváltoztatni, azt e tekintetben jogokkal ellátni, vagy olyanoktól megfosztani csak a törvényhozónak lehet, tehát az országgyűlésen képviselt nemzetnek a fejedelemmel egyetértve; hogy ha tehát valamely országgyűlésen már azelőtt a román nemzetet, mint olyat a törvényhozás tényezői közé bevette, országgyűlési helylyel s szavazattal ellátta volna, méltán követelhette vala a balázsfalvi népgyűlés is,hogy a román nemzetnek azon joga tiszteletben tartatván, a „semmit rólunk nélkülünk“ elv ily értelemben is épen maradjon.

De miután ily fejedelmileg szentesített országgyűlési határozatot előmutatni nem lehet, helytelen a kifogás is.

Hiába hivatkoznak az ellenvetés pártolói arra, hogy a nemzetgyűlés törvényes volt. u. m., melynek megtartását a királyi főkormányszék megengedte, határnapját kitűzte, folyamát biztosai által felügyeltette.

Mert a kormányszék is csak oly jogokkal ruházta föl a nemzetetgyűlést, a mily jogot adni általában hatalma volt, t. i. legfeljebb tanácskozási és kérelmezés! joggal, de törvényhozási joggal épen nem, melylyel ő maga sem bírt, — a törvényeknek őre és kezelője, de semmi tekintetben alkotója nem lévén.

Hogy ne említsük, miszerént a balázsfalvi gyűlésnek még törvényessége felül is szabad kételkedni, miután a fökormányszéki engedmény csak a román esperesek és némely értelmesbb egyének meghivatása és megjelenhetésére terjeszkedett, — mely rendelet megszegetvén, egy tízezerét bizonyosan meghaladó és maguktól némely románoktól negyvenezerig becsült számú népmennyiség gyüjtetvén össze, a gyűlés a törvényes korlátokon túlterjeszkedett.

A másik kérdésre is tagadó választ adunk.

Mert, jóllehet a balázsfalvi gyűlésnek a román nemzet törvényhozói jogokkal való fölruháztatása iránt tett követelése a kolozsvári országgyűlésen tekintetbe nem vétetett, mondani még sem lehet, hogy a kolozsvári törvény „róluk nélkülök“ hozatott volna.

Köztudomású dolog t. i., hogy az Erdélyben közjogi állással bírt három nemzet u. m. a magyar, a székely, és szász nemzet elnevezése alatt nem kizárólag ily nemzetbeliek összegét, hanem territóriumokat kell érteni, melyeken nem mindenütt egyedül a territórium nevét viselő nemzethez tartozó egyének voltak közjogilag jogosulva.

így például a magyar vármegyékben a nemesség! kiváltságokkal bíróknak nagy részót, sőt itt-ott nagyobb részét román nemesek képezték, kik az országgyűlési követek megválasztására szintúgy befolytak, mint az azon territóriumon lakó más nemzetbeli nemesek.

Tehát ők is úgy, mint bármily más nemzetbeliek, kik velők együtt választottak, az 1848-ki kolozsvári országgyűlésen a közösen választott követek által képviselve voltak.

Hozzájárul az, hogy a szabad királyi városok és taxális helyek követ-

jeinek választásába is a kellően képesített románok is befolyhatván, a románok e tekintetben sem maradtak képviseletleniil.

Hogy ha még megemlítjük a román katholikus püspököt, ki mint királyi hivatalos jelen volt, s a román származású fökormányszéki hivatalnokokat: fölösleges volna tovább azon állításnak megcáfolásával foglalkozni, mintha az unió törvény a kolozsvári országgyűlésen a románokra nézve „róluk nélkülök“ hozatott, hogy tehát ök jogos követelések visszavetésével a többi nemzetek közt a kolozsvári országgyűlésen helyt foglalni megakadályoztattak volna.

2) Az unió törvények alkotásából azok érvényessége ellen támasztott egy más ellenvetéssel is találkozunk, miszerént t. i. az unió törvények rögtönözve és az uralkodott terrorismus hatása alatt hozatva lévén, nélkülözik azon nyugodt és higgadt átgondolás és megfontolás, azon szabad elhatározás alapját, melyen a nemzetek életét és az országok viszonyait szabályzó ily fontos törvényeknek nyugodni kell.

Mely ellenvetés, miután nem csak az uniotörvény, hanem az 1848-ki valamennyi törvények ellen vagyon intézve, mielőtt azt az uniótörvényre vonatkozólag kellően tárgyalnám, — előbb egész átalánosságban akarok érdeméhez szólani.

Bizonyos az, hogy miután minden emberi mű a tökéletlenségnek bélyegét hordja homlokán, bármely emberi törvény is a törvényhozói bölcsesség non plusultrájának mértékét meg nem üti, sőt a legjobb szándékkal hozott törvények is kormányokra és nemzetekre nézve károsak lehetnek.

Én továbbá tagadni nem merném, hogy az 1848-ki rendkívüli idökörülmények a magyar törvényhozás főtényezőire is rendkívüli hatással, magukra a törvények alkotására s szentesítésére pedig oly befolyással lehettek, miszerént azok más körülmények közt, vagy máskép, vagy épen nem hozattak, vagy legalább meg nem szentesittettek volna.

De más részről bizonyos az is, hogy az 1848-ki törvények a legalitás minden külső kellékeivel bírnak, s épen azért a törvényesség szempontjából emberileg kifogás alá nem eshetnek;

bizonyos az, hogy a törvényesség jellegével bíró törvények semmi más úton, mint a törvényhozó hatalom által, alkotmányos országban tehát a fejedelem és nemzetnek törvényhozói joggyakorlata utjáu törültethetnek el, vagy változtathatnak meg;

bizonyos végre az is, hogy alkotmányos országban, még békés időkben is, annál inkább tehát oly rendkívülien izgatott, és egy vészes jövő minden eshetőségeit méhében rejtő korszakban — mint jelenünk — nincs veszedelmesebb, kormányra s nemzetre nézve, mint ha egy vagy másik a törvényességnek teréről lelépve, az önkénynek alulról, fölülről utat nyit és bármily fölforgató s lázitó bűnös merényleteknek kárhozatos szándékaik kivitelére alkalmat s ürügyet szolgáltat, meg nem gondolván, hogy hol nemzet kormánynyal szemközt áll, még a veszélyes legális tér is kevésbé veszedelmes, mint azon törvényes alapnak elhagyása, melyen egyedül állhat biztos öntudattal és nézhet, ha aggódva is, de legalább nyugodt lelkiismérettel, bármily jövő elébe kormány és nemzet.

Mindezeket komolyan megfontolva, én azon őszinte és tántorithatlan ragaszkodásomnál fogva, melylyel a fölséges ausztriai uralkodó ház iránt viseltetem és viseltetni miudig akarok, azon hű óhajtásomnál fogva, melylyel honunknak erős kormányt, szilárdul álló trónt, a magyar nemzet múltjával s alkotmányos életével szorosan összeforrt, törvénykönyvünk lapjain oly gyakran a tisztelet és hála kifejezésével említett dynastiának békés, biztos, a nemzet bizalmától hordott, s népboldogitó kormányzást kívánok, melylyel a pragmatica sanctiót és — nemzeti függetlenségünk, önállásunk föntartása mellett — a birodalmi kapcsolatot megőriztetni, miud ezek ellenségei kezéből pedig egy veszedelmes fegyvert kiragad-

tatni kívánok, — az 1848-ki törvények keletkezti körülményeiből fölmerülhető hiányok elhárítására nem azoknak a rögtönzés vagy föleröszakolások fejéből való ignorálását, s alkotmányellenes úton megsemmisítését, hanem alkotmányos úton való megváltoztatását, kijavítását, — a nemzet valódi szükségeihez mért módosításokat kívánom.

Mely átalános kitérés után visszajővén különös tárgyamhoz, az Erdély uniójára vonatkozó 1848-ki törvényeket a fölhozott ellenvetés átellenében nem féltem, mert maga az unió létesítésére irányzott törekvéseknek rövid történeti vázlata bárkit is eléggé meggyőzhetend arról, hogy ezen a nemzetélet legrégibb maltjában gyökerező törvény elhamarkodottnak, s bármily terrorismus hatása alati keletkezettnek nem állíttathatik.

Alig szakadt el ugyanis a mohácsi vész és közvetlen következései folytán Erdély, mint külön fejedelemség, Magyarországtól, s már is fölébredt a közös eredet, a sok százados együttlét, közös alkotmányos élet, jó és bal szerencse, közös szenvedések és dicsőség emlékezetében gyökerező érzete az összetartozásnak, s bárha az isteni gondviselésnek tetszett az egymástól elszakadt két nemzetrésznek sorsát, évszázadokig egymástól eltérő utakon vezérelni, melyekhez azokat az idő szerinti érdekeik kötve tartották, még sem halt ki soha a nemzet kebléből, sőt időről időre hatalmasban föl-föllobbant a viszontegyesülési vágy, magán a törvényhozás, fejedelmi szerződések és intézkedések mezején igyekezvén újra létesíteni a dicső múltból átderengő egykori nemzet- és országegységet.

így már az Erdélynek voltaképeni elszakadását ugyan megelőző, de a későbbi visszacsatlási törekvéseknek sok tekintetben alapul szolgáló és a nagy honszakadás irányában mindesetre unionalis irányú 1538-ki nagyváradi békekötésben, mely Zápolyának erdély- és magyarhoni birtokát bi ztositá, meghatároztatok, hogy Zápolya halála után a korona minden melléktartományokkal együtt Ferdinandra visszaszálljon, és megszűnjék a szakadás, mely egy honrészt a másiktól elválaszta.

Az 1542-iki december 29-én Ferdinand király és Zápolya Jánosnak özvegye Izabella közt létrejött, és a gyalui várban aláirt szerződés, a már különvált Erdélynek Magyarhonnali egyesülését nyíltan elrendeli, kikötvén, hogy Izabella fia, János Zsigmond, a Szepességet hercegi címmel, Izabella pedig évi tizenkétezer darab aranyat nyervén, az általa bírt minden magyar- és erdélyhoni várak és városokat Ferdinandnak adja által.

E szerződésnek sikeresitésére később komoly lépesek történvén, 1544-ben Martinusius Ferdinand nevében Erdély kormányának élére állíttatott.

De mindamellett csak is hét esztendő múlva létesült, bárha csak rövid időre, az egyesítés, midőn Izabella Martinuzi szüntelen sürgetései folytán Erdélyről Ferdinand javára lemondván, fia számára Oppeln, Ratibor, Sagan és Prebus sziléziai hercegségeket, maga számára jegyajándoka fejében százezer darab aranyokat nyert, s az általa birt Erdélyt s magyarhoni részeket Ferdinand hatalma alá valóban visszabocsátotta.

Mi fölötti örömüket Magyarországnak az 1552-ki hongyűlésen jelenvolt karai kifejezvén, hálásan elismerik:

„quod Sacra regia Majestas tandem Transylvaniam divina benignitate in manus suas receperit, et regnum omne ad unionem redegerit.“

De megszakadván ismét a honnak egysége, az ennek visszaállítása utáni hö kívánat nem szakadt ki a haza fiainak kebeléből, melynek kifejezést adtak az 1595-diki országgyűlésen egybegyült rendek, — a második törvénycikkben azt határozván:

„ut ipsa Transsylvania non in alterius, quam Suae Majestatis, ejusque successorum Hungáriáé Regum ditionem et potestatem tamquam verum etinseparabile membrum, absque ulla controversia pervenire debeat.“

Minek teljesülési reménye azonban csak egy század után Erdélynek a fölségcs uralkodóházhoz való visszajutásával derült föl.

Ezt előkészítendő kimondja az 1688-ki május 9-én kötött Telekyféle szerződés Erdélynek Magyarországhoz való visszamenését, ugyanezt teszi az 1693 ápril 24-én kelt s az erdélyi fökormányzóhoz intézett legfelsőbb utasítás előszava is; — az ugyanazon évnek május 14-én kiadott leiratában pedig 1-sö Leopold sürgeti, hogy legalább egy cancelláriája legyen a két országnak, mi azonban ismét csak egy század után t. i. 2-ik József császár által létesittetett.

Visszajővén Erdély a felséges osztrák ház birtokába, az unió ugyan létre nem jött, talán magasabb kormánynézetek, és magának Erdélynek messzebb terjedő szabadságaira való féltékenysége miatt, azonban élt mindig az összevalóságnak érzete a keblekben, mely az 1741-ki országgyűlés 18-ik törvénycikkéből is így szól ki:

„Publicis etiam constitutionibus Regni inserendum resolvit benigne Sacra Regia Majestas quod Transsylvaníam veluti ad regni Hungáriáé sacram coronam ‘ pertinentem tam Eadem quam Successores Sui, — qua Reges Hungáriáé possidebunt.“

De ha az idézettek tanúskodása szerént soha nem hiányzott a két hon Összevalóságának időről időre tettben mutatkozó érzete a nemzet életében, hathatósabban nyilvánult ez II. József halála után a két-honszerte fölmerült igyekezetben, Erdélynek Magyarországgal való szorosabb egyesülését eszközölni, és igyaz elhunyt fejedelem kormánya alatt megfogyatkozott alkotmányos szabadságot jövőre inkább biztosítani.

Ezen igyekezet hivatá meg Magyarország több vármegyéi által Erdély törvényhatóságait az 1790-ki budai országgyűlésre; — ugyanazon igyekezet vezérelte a meghívás következtében az erdélyi bárom nemzet törvényhatóságainak követjeit Budára, hol alkotmányos jogai és szabadságainak a magyar királyi koronázási kötlevélbe beigtatását kérvén, megismerték Erdélynek a magyar szentkoronához tartozását, kijelentették a szorosb egyesülés iránti készségöket.

Minek következtében a koronázási diploma tervének megkészitésére kirendelt vegyes bizottmány a terv 21-ik pontjába Erdélyt ily módon foglalta be: „Transsylvaníam veluti ad coronam Regni Hungáriáé pertinentem, verumque et inseparable ejus membrum cum eodem Hungariae Regno effective unituri, tam nos ipsi, quam etiam successores nostri, qua reges Hungáriáé possidebimus.“

Mi a felségtől el nem fogadtatván, a hosszas vita után újdont kiküldött bizottmány egy új szövegű diploma tervének 10-dik pontjában Erdélyről ily említést tőn:

„Transsylvaníam autem velut ad coronam regni pertinentem, verumque et inseparabile ejus membrum, qua reges hungariae possidebimus, et juxta leges eorum municipales, more antiquo et indissolubili regis hungariae jure ac- nomine in sensu legum gubernabimus.“

De e szöveg sem talált legfelsőbb jóváhagyásra, sőt maga a II-ik József császár által egyesített magyar és erdélyi két udvari cancellária is, királyi rendelet által, egymástól ismét elválasztatott; mi fölötti meggyözödé'söket a karok és rendek egy 1791-iki mart. 5-én kelt föliratban kifejezvén mondják:

„mutationes hae nos tantomagis perculerunt, quod recte in diéta illa, in qua arctior Transsylvaniae cum regno Hungariae conjunctio petebatur, — factae sunt,“

egyszersmind a szorosabb egyesülés mellett lelkesen fölszólalván ily módon:

„Transsylvania, veluti membrum regni hungariae inseparabile, a príma ducum adhuc institutionc, regnique hungarici fundamentis possidebatur, gubernabatur, et partem civitatis sue status hungarici efficiebat;“

az óhajtott és kért unió indokául fölemlítvén:

„quod publica, adeoque Majestatis Vestrae ac regni utilitas eam (unionem) svadeat, populi Transsylvaniám incolentis ejusdem nobiscum originis, iisdemque fundamentalibus juribus ac praerogativis gaudentis indoles ostendit, et praesertim tristia fata, que post separationem utramque provinciám premebant satis testantur.“

Azonban a rendek e föliratára is tagadó válasz érkezvén, ezzel az unió iránti tárgyalás ez országgyűlésen bevégezve lőn; újra fölvétetvén az 1792-ki budai országgyűlésen, melynek U-ik törvénycikke következőképen rendelkezik:

„Sua Majestate Sacratissima factae eatenus per Status et Ordines proposition! benigne annuente statuitur, ut meritum arctioris regni bujus cum Transsilvania unionis in regnicolari publico-politica deputatione pertractetur, et affuturis regni comitiis referatur.“

Mig ezek Magyarországban történtek, az 1790-ki december 12-ére Kolozsvárra egybehívott erdélyi országgyűlés sem mulasztá el Erdély szorosabb egyesülése iránt tüzetesen tanácskozni, miért is már december 22-én a magyarországi koronázási hitformába Erdélynek névszerinti fölvételét óhajtván, az 1791-ki február hóban az unió föltételeinek kidolgozására egy deputatiót küldött ki, melynek munkálata folytán az egyesülés föltételei gyanánt kívánta: hogy a magyar király Erdélyt magyar királyi jogán Magyarországtól elválhatlanul bírja, Erdély jogai, szokásai, törvényei megtartassanak, a külön országgyűlés, kölön gubernium, dicasteriumok s törvényszékek megmaradván, a cancellária a magyarországival egyesitessék, az erdélyi nemesek Magyarhonban, a magyarok Erdélyben nemesi szabadságokkal élhessenek.

Ez iránt föl is irt a fejedelemhez, de jóllehet *egy* tagadó királyi válasz után a fölirat ismételteték: csak azon királyi határozatot nyerte, hogy a fönforgó ügy Magyarország rendéivel előleges tanácskozást kívánván, csak a kölcsönös megállapodás és királyi jóváhagyás után lesz törvénybe igtatandó.

így tehát a kormány, jóllehet a forró óhajtást nem teljesité, mégis nem maga az egyesülés, hanem csak az e végre való eljárás iránt volt eltérő nézetben a nemzettel.

Függőben maradt ezután az unió ügye egész az 1841—43-ki erdélyi országgyűlésig, melynek 1843-ki január 11-án tartott ülésében meghagyatott a rendszeres közigazgatási bizottmánynak: „hogy a Magyarországgali egyesülés tervét, minden egyéb tárgyak előtt dolgozza ki, miszerént a közelebb tartandó országgyűlésre a törvényhatóságoknak utasításokat adni módjok legyen mi megtörténvén, az 1846—47-ki országgyűlés ő felségéhezi és ország nádora István főherceghez a „partium“ ügyében intézett fölterjesztéseiben a Magyarországgal való egyesülés iránt oly határozottan nyilatkozott, hogy midőn az 1848-ki május 5-én kelt s az erdélyi országgyűlést Kolozsvárra összehívó királyi leirat 3-ik pontjában az országgyűlés tárgyául Erdélynek Magyarhonnali egyesülését kitűzte, ezt épen az említett 1847-ki november 3-án kelt feliratnak, nem pedig a magyarországi 1848-ki 7-ik törvénycikk folytán tette. Erre következett az unió-törvénynek alkotása.

Mely unio-törvény, miután csak azt hívta életbe, mit a legrégibb és legkedvesb történeti emlékezeteknek, mit a két hon helyesen értett érdekközösségének alapján a fejedelem s a nemzet, a megszakadt nemzettestnek mindkét része évszázadokon át annyi érdekeltséggel tárgyalt, annyi alapossággal megvitatott, annyiszor szükségesnek állított: sem elhamarkodott, sem rögtönzött, sem bárkire is rá erőszakolt nem lehet.

3) Azon ellenvetés vagy helyesebben ráfogás sem gyengítheti az uniotörvény érvényességét, melyet némelyek a kolozsvári törvénynek állítólag nem kellően történt kihirdetéséből merítnek; mert tagadhatatlan az, hogy a megszente-

sitett törvény az országgyűlésen kihirdettetett; ünnepélyesen tudomására jutott tehát az ott üléssel bíró királyi fökormányszék, királyi tábla tagjainak, a főispánoknak, a királyi hivatalosoknak, a megyék, székek, vidékek, szabad királyi városok és taxális helyek követjeinek; — eze"k küldőikkel tudatták; a minisztérium a főkormányszéknek megküldötte s ez a kihirdetés iránt kellően rendelkezett. Hogy ha tehát igaz is volna, mit azonban el nem ismerünk, hogy a kihirdetés nem mindenütt a kellő módon történt, elegendöképen pótolta volna ezen hiányt a köztudomás, melyre az unio-törvény inkább jutott, mint bármely más, minden formáknak kellő megtartásával valaha kihirdetett törvény; — pótolta volna azt ezen törvénynek foganatba vétele az által, hogy az 1848-diki julius 2-ra meghívott pesti országgyűlésre ezen törvény alapján honszerte megválasztattak a követek, pedig nemcsak magyar és székely, hanem szász és román választóktól is, ezen törvény alapján megjelentek az országgyűlésen a követek, pedig nemcsak magyarok és székelyek, hanem szászok és románok is.

Megemlítem még, hogy az erdélyi királyi fökormányszék e törvény alapján vette rendeletéit a magyar minisztériumtól,· s így mind törvényhozási, mind közigazgatási tekintetben az unió törvénye foganatosítva, az egyesülés eszközölve lévén, a kellő kihirdetés állítólagos hiányaitól kölcsönzött ellenvetés magától elenyészik.

4) Végre még azon ellenvetést kívántam röviden felemlíteni, melynél fogva a pozsonyi 7-ik törvény cikkelynek az erdélyi királyi hivatalosokra és képviselőkre nézve tett rendelkezése ugyanazon törvénycikk 6-dik szakasza szerént csak a „közelebbi (azaz 1848-diki júl. 2-ra összehívott) magyar hongyűlésre terjedőnek44 mondatván, az most már alkalmazhatónak nem ismertetik el.

Állna ez, hogy ha azon országgyűlés teljesíthette volna, ugyanazon törvénycikk és szakaszban kimondott azon feladatát, hogy „azontúl az erdélyi érdekek képviseltetését az egyesült törvényhozás rendezendi el."

De miután azon hongyűlés a közbejött gyászos események által félbeszakasztatván ezt nem tehette; — miután az 1848-diki pozsonyi országgyűlés ezen eseményeket és félbeszakasztást előre nem láthatván, ez esetre nem rendelkezhetett, mit ha előre látott vala, kétség kívül megtett volna; miután egy alkotmányos ország országgyűlést s épen azért követválasztási törvényt nem nélkülözhet: következik, hogy azon előbbi választási törvénynek annál inkább érvényben kell maradnia és most alkalmaztatnia, minél természetesebb, hogy mostani országgyűlésünk az előbbi váratlanul megszakasztott 1848-diki hongyűlésnek, a kijelölt, de általa meg nem oldhatott teendőkre nézve, folytatása gyanánt tekintendő, más külön országgyűlés által a választási törvény iránt annál kevésbbé történhetvén intézkedés, mivel a felhozott törvényszavak szerént „az erdélyi érdekek képviseltetésének elrendezése az egyesült törvényhozás feladatáéul tűzetett ki.

Eloszlatván eddig az unio-törvény érvényessége iránt felmerülhető aggodalmakat, lássuk most, váljon az erdélyi nem magyar nemzetekre való tekintet visszatarthatja-e a kormányt, Erdélynek Magyarországhoz való feltétlen és haladéktalan visszacsatolásától?

Valóban nincs ok rá, mert ezen nemzeteknek csak érdekében fekhetik az unió.

Áll ez különösen a szászokra nézve, kik közül számosán is az unió iránt kedvezően nyilatkoztak.

Olvassuk csak a brassai s kolozsvári lapokban megjelent, vagy megemlített szász hangokat az unió mellett, — vegyük tekintetbe a nyilvános alkalmakkor ünnepélyes tisztelgésekkor, testvérülési közlekedésekkor tett vallomásokat, kifejezett óhajokat, s tapasztalni fogjuk, mily hibás véleményben legyenek azok, kik az összes szász nemzet kívánságába ütközőnek állítják az uniónak haladéktalan visszaállítását.

Azonban ha valaki ez iránt még kétségeskedni akarna, könnyen meggyőződhetik az ellenkezőről a károlyfehérvári értekezlet történetéből.

Ugyanis a hivatalos 8. szász-értekezleti tag közül hárman voltak, kik a magyarokkal s székelyekkel az unió haladéktalan visszaállítása mellett szavaztak, míg a többi is a feltételes uniótól idegennek nem mutatkozott.

Nem hiányzottak ugyan, kik azon három értekezleti tagot később heves támadásokkal, sőt méltatlan gyanúsításokkal illetvén, állíták, hogy az ő merően egyéni véleményük a szász nemzet kebelében rokonszenvre nem talált, sőt hogy egész eljárásukra a szász nemzet közroszalásának terhe nehezedik.

Azonban mennyire nem való ez: fényesen tanúsítja azon bizalom és megtisztelés, melyben azóta is azon derék férfiak részesültek, midőn t. i. a szászföldnek, a szászok grója által eszközlött rendezésekor, és a tisztviselőségeknek választás utjáni beállításakor báró Koradshcimot a szebeni polgárság nevezetes része városi főbb hivatalra kijelöltetni nyilván kívánta, a besztercei Stebrigert a tősgyökeres szász Besztercevidék fökirálybírájának, Biedersfeldet pedig a szász érdekek teljes felfogásával bíró Medgyes városa főpolgármesterévé megválasztotta, mi kétségkívül nem történt volna, ha a szászok e férfiak nyilatkozatát s az abban kívánt uniót egyáltalában kárhoztatnák.

S valóban nem is ok nélkül történik, ha szász atyánkfiái a magyarhoni uniót kívánatosnak találják.

A szászok nemzetiségökre nézve németek, vallásukra nézve ágostai hitvallású protestánsok, társadalmi állásukra nézve pedig a középrendben találják főerejöket.

Már pedig ezen tekintetek egyikében sem találnak ők Erdélyben olyanoknak nagyobb tömegére, kik velők érdekközösségben lennének, és kiknek érdekegységszülte segedelmére, istápolására azon hármas tekinteteknél fogva felmerülő igényeik kivívásában bizton számíthassanak.

A szászokon kívül t. i. alig találtatik egy maroknyi itt-ott elszórt németség Erdély földén, ágostai hitvallású protestánsok pedig kivülök oly kevesen vannak, hogy magát ezen vallásfelekezetet kizárólag szásznak nevezi az erdélyi ember; beszél ő a katholikus vagy pápista, református vagy kálvinista papról s templomról, de lutheránus vagy ágostai vallásuakat emlegetni nem hallhatunk Erdélyben; ott csak szász papot s templomot ismernek.

Mi végre társadalmi állásukat illeti: míg a magyaroknál és székelyeknél az aristokratiai elem a túlnyomó, a polgári rend nevezetesebb része pedig inkább más nemzetekből elmagyarosodott vagy bevándorolt egyénekből támadott, és veszi még most is erősségét, míg a románoknak aránytalanul nagyobb száma a földnépéhez tartozik: a szászoknak színét és erejét szorgalmas, ügyes, müveit, körültekintő okosságu polgári osztálya képezi.

így tehát a szászoknak, ha érdekegység indította segedelmesekre van szükségök, Magyarhon felé kell fordulniok, Magyarhonnal egyesülniök.

Mint 198,000-re menő németek itt találják nemcsak az országszerte elszórt, hanem a Bánságban, az osztrák határon, és a városokban tömegesen fellépő, sőt a Szepességben eredetökre, vallásukra és municipális szerkezetökre nézve is hozzájok hasonló németeket; kiknek tizenegyszer vagy tizenkétszer százezrével egyesülve, ha német nemzetiségi érdekeiket előmozdítani akarják, ezt eredményesebben tehetik, mint Erdélyben önmagukra hagyva.

Mint ágostai hitvallású protestánsok csatlakozandnak a 198,000-re menő szászok magyarhoni, körübelől 780,000-re menő bitrokonaikkal, kikben, hogy vallásfelekezeti igényeik erős, ügyes, és szerencsés előharcosaira találnak, a magyarhoni protestantismus legújabb története bizonyítja; s kik Erdélyben, mint a polgári rend kitűnő képviselői majdnem elszigetelve állanak, Magyarországba beolvadva egyesülendnek a magyar városokban virágzó középrend százezerekre menő

iparosaival, velők együtt polgári és iparosztályi érdekeik előmozdításában hathatósabban közremunkálkodhatván.

No is rettegjenek szász atyánkfiai attól, hogy Magyarországba beolvadván, itt egy érdekeiket veszélyeztető majoritással állandanak szemközt. Mert ily majoritás hiányával ők Erdélyben sincsenek.

Mindenki tudja, hogy a szászok rovására mindinkább terjedő románok közepette, amazok Erdélyben napról napra tért vesztenek, az ő számuk mindinkább gyérül, míg a románoké hatalmasan szaporodik. Azelőtt szászok által birt belső és külső telkeket most már románok bírnak, s vannak helységek, hol az azelőtt számos szász lakosság már annyira megfogyott, hogy templomaikaan a pap majdnem csak a kántornak egymagának prédikál, a kántor pedig egymagának a papnak énekel.

E körülményre tréfás és drasticus alakban emlékeztető adomaként forog a nép száján, hogy Erdélynek .egy nagynevű tudósa kiszámította volna az időt, melyben az utolsó erdélyi szász fogna meghalni.

A tért, melyet a szászok vesztettek el, elfoglalták a románok. S ha ezt az eddig is kitűnő műveltséggel bíró szászok az általában a műveltségnek nagyon alanti fokán állott románok átellenében megakadályoztatni nem tudták, mennyivel kevésbé fogják azt tehetni, ha az újabb időben már is nevezetesen elöhaladott románok míveltségök fokozatos emelkedésével azon szellemi és erkölcsi erőben mindinkább gyarapodnak, mely hatalmat ád és gyakorlatot mások ellenében! S valóban érdekes feladat volna annak megfejtése, váljon szász atyánkfiainak a Magyarországgal s itt lakó németekkel való egyesülések az unió által nem nyújtandó módot ezen számbeli elszegényedés ellen magukat inkább megvédni, mint azt jelen elszigetelt erdélyhoni állapotokban tehetik.

De talán a román nemzetre nézve lesz kevésbé kívánatos Erdélynek Magyarországgali szorosabb egyesítése?

Ha némely román népvezéreknek újságokban és szóval tett alkalomszerű nyilatkozataira, hogy ha a károlyfehérvári értekezlet román tagjai kijelentésére hallgatunk, majdnem meggyőződünk e nézetben. De az ellenkező irányban sem hiányzanak a román elem részéről történt nyilatkozatok.

Mint a szászoknál tevénk, úgy a románok részéről is registrálhatjuk a több hírlapokban, ünnepélyes alkalmakkor, a tertvérülési találkozásokkor emelkedett szózatokat az unió mellett; sőt köztudomású dolog, miként a károlyfehérvári értekezlet nyolc román tagjai sem állottak együtt egy tömör phalanxként az unió meggátlására, az egymástól elszakodott két országrész között, mert az értekezletre meghiva volt károlyfehérvári román esperes, kinek megjelenése meggátlására komoly lépések épen nem titkon tétettek, s ki rögtön közbejött gyengélkedés miatt, nem is jelent meg az értekezleten, már azelőtt a szebeni román gyűlésen határozottan a haladéktalan unió mellett nyilatkozott volt. S méltán, mert a román elem nemzetiségi s az ezekkel legszorosabb kapcsolatban levő vallási igényei, jogai s érdekei, valamint nyelve is legkevésbbé sincsenek az unió által veszélyeztetve, sőt a jövő ezer bizonytalanságok átellenében inkább biztosítva.

Avagy lehetne-e méltatlankcdás nélkül állítani, hogy azon nemzet, bármily más nemzet jogait eltiporni, vagy azt ezeknek jogos gyakorlatában megakasztani képes volna, melynek kiváltságos osztálya nyolcszázados kiváltságairól senkitől sem kényszerítve, hanem önkényt, egyedül a humanitás és keresztényszeretet vezérletté művelődés szellemének hódolva, lemondott, hogy azokban részesítse a honnak az alkotmány sáncain kívül álló minden lakóit.

Lehetne-e hinni, hogy azon nemzet képes volna érdekeiben károsítani bármily nemzetet, melynek birtokos osztálya a nemesség kizáró dynasticus állásáról leszállva, kizáró birtoklási jogáról önkényt, emberbaráti nemes lelkesedéssel lemondott, hogy birtokképesekké tegye mindazokat, kik;e képességgel addig

nem bírtak, földesúri jogait előbbi úrbéreseivel megossza s az úrbéri tartozások megszüntetése által szenvedett kárait egy aránytalanul csekély megváltási összszegben önmaga pótolni segítse a megfogyott s mindamellett a köztehervisélés általa kimondott elvénél fogva, megadóztatott jövedelmeiből.

Lehet-e tartani attól, hogy egy oly nemzet sértsen meg nyelve használatában, nemzeti önérzetében bármily más nemzetet, mely tulajdon nyelvét és nemzetiségét annyira szereti s becsben tartja, s mely épen azért más nemzetekben is méltánylani tudja, ha azon nyelvet, melyet bárki más anyja ajkairól tanult, mely keltette, táplálta, gyarapította szellemi s kedélyi életét, melyben imádja istenét, melyen örömeit közli, bajait panaszolja, melyen költői hirdetik az ősök nagy tetteit, a nemzet nagy dicsőségét, tiszteletben tartja, s mindenkitől tiszteletben megtartatni, jogaiban megöriztetni kívánja, követeli.

Félreismerném nemzetem ildomosságát, igazságszeretetét és nagylelkűségét, ha mást hihetnék, sőt már csak az által is vétenék nemzetem ellen, ha nem merném állítani, hogy azokat, kik nemzeteket eltiporni, nyelvűktől megfosztani, jogos igényeikben sérteni, érdekeikben károsítni szeretnek, nem miköztünk kell keresni.

Ne féljenek tehát román atyánkfiai nemzeti igényeik, érdekeik, nyelvök tekintetében a Magyarországgal! egyesüléstől; nemzetünk tettekben nyilvánult jelleme biztosítja őket azoknak sértetlen maradásáról, pedig annál inkább, mert ők Magyarországba olvadva hasonérdekűekkel csatlakoznak, nyernek számban, és ez által jelentőségben is;

mint románok egyesülvén a magyarhoni 1,100,000 román testvérekkel, és így 2,400,000 lélekből álló tömör testté növekedvén,

mint egyesült görögök az erdélyi 650,000 szövetkezvén a magyarhoni 692,000 hitfelekkel,

mint nem egyesült görögök pedig hozzájárulván az erdélyi 650,000, a magyarhoni 1,700,000 nemegyesült göröghöz, az érintett tekintetekben felmerülő érdekeik kivívásában eredményesebben működhetendnek.

De talán óvatosságra int valaki az unió visszaállítására nézve, nehogy a már is mutatkozó „ingerültségé veszedelmesebbé váljék.

Hogy a különböző és sokaknál sok tekintetben hiányos felfogásoknál fogva ezen kérdés iránt ingerültség van Erdélyben: az tagadhatatlan; sőt miután az izgatottság fontos ügyekben az érdekeltséggel karöltve jár, könnyen megmagyarázható is; de aggasztó nem volna, ha hiú kecsegtetésekkel nem tápláltatnék, s egyesektől szándékosan nem neveltetnék, fájdalom! talán épen azon kormány rovására, melynek sem érdekében, sem (én meg vagyok arról győződve) szándékában nincsen ingerültséget, hanem igen is minden nemzeteknek megnyugtatását eszközölni.

Mi így lévén, én aggodalommal látom az unió kérdésének — melynek elöbb-utóbb a fennálló törvényes határozatok értelmében való megoldásáról nem kételkedem — oly sokáig függőben tartását; mert épen ez tartja fenn s neveli az ingerültséget!

Ha midőn ezen országgyűlés összehivatott, Erdély is meghivatott volna, s ha a társnemzeteknek tiszteletreméltó vezérei biztosíttattak volna arról, hogy méltányos követeléseik kielégítésére a kormány minden befolyását felhasználandja, ha értésökre adatott volna, hogy ugyanazon törvények értelmében és rendeletére hivatnak meg az Erdélynek minden nemzetbeli lakóitól választandó s épen azért minden nemzetjeit és ezeknek minden érdekeit képviselő követek a magyar hongyűlésre, mely törvények szabadították fel Erdély úrbéreseit a szolga Ságtól, eltörölték a jobbágyok terheit, s egyenjogú honpolgárokká tették őket bármily nemzet tagjaival, — ha értésökre adatott volna, hogy a mennyire még egy vagy más nemzetiségnek sérelmei, kívánságai, követelései volnának, amazok

orvoslására, emezek kielégítésének eszközlésére alkalom fog nyílni ezen országgyűlésen, akár az 1848-diki törvények értelmében kiküldött s reactiválandó, akár más, ennek helyét pótlandó bizottmány utján: mondom, ha mind ez, valamint könnyen megtörténhetett, valóban meg is történt volna: akkor én úgy hiszem, a kedélyek megnyugodtak volna, s baj nélkül ment volna véghez a törvénykívánta egyesülés.

De miután egy külön országgyűlésre kilátás nyittatott, egy részről ingerültség keltetett a törvényre hivatkozóknál, más részről ingerültséget szülő s növelő ábrándos reményekre tér nyittatott a többieknél, s így lőn, hogy már most minden új tett ez irányban új ingerültséget gerjeszt, az ingerültség maga magát felfokozza, míg végre talán épen akkor fog legfőbb polcára hágni, midőn a megszüntetésére szánt intézkedés — értem az erdélyi külön országgyűlést — létesülend.

Mert ha az eddig megjelent különböző programmok után szabad ítélni; e románok kívánságai s reményei talán túlcsigázottan fognak előtérbe lépni, ők számszerénti tulnyomóságukat vetvén a latba, az avval egy arányban levő, de jelen képzettségűknek meg nem felelő állást igyekezendnek elfoglalni, melyet megtartani képesek úgy sem lennének, míg velők szemközt a törvényes hasisra állt, és talán, de csak talán megjelenendő magyar s székely elem, ha az előzmények nem csalnak, talán kinyilatkoztatandja, hogy a külön országgyűlés az ő illetékes helye nem lévén, ott országgyűlési tárgyalásba nem bocsátkozhatik.

S váljon mi történik akkor? csekélyebb lesz-e az ingerültség? — Nem hiszem. Mert az, ki önámitás következtében csalatkozott, megcsalatottnak vélendi magát, ki a törvény előtt meghajolni nem akar, elnyomottnak mondandja magát, — s ekkor már csak egy rósz akarat szította szikrára leend szükség, hogy újra lobbot vessen azon tűz, mely már egyszer, fájdalom! elpusztította Erdély virányait, romokkal töltötte be testvér-vér áztatta földjét.

Vannak végre sokan, kik félve gondolnak Erdélynek Magyarországhoz visszacsatlására, mert tartanak attól, hogy · Magyarország a vele szorosabban egyesült Erdélyt egy dynastia és birodalomellenes politika ösvényére fogja magával ragadni.

Én nem tartok ettől, mert hiszem, hogy nemzetem a jelen körülményeket és a jövő eshetőségeket kellően megfontolván, hagyományos, ildomos politikájától el nem áll, s épen azért egy oly ösvényre, melyen ő nem jár, Erdélyt sem fogja magával ragadhatni.

Magyarország egyetlen ildomos politikáját pedig abban látom, hogy

1) belső háztartását igyekszik elrendezni, alkotmányos formák közt a nemzeti hagyományos önállás és függetlenség alapján, s

2) állandó szövetségeseket ott keres, hol valódi szövetségesei vannak.

Én ismerem nemzetem dicső múltját, a tanácsban bölcseségét s harci vitézségét, de tudom azt is, hogy 15 millió vegyes nemzetiségű lakókat számláló ország más hatalmas és négyszer-ötször annyi népességű szomszéd országok közt azon önállásra nem vergődbetik, melyen minden európai eshetőségek közepette önérdekeit megvédhesse, melyet ha 30—40 milliónyi lakossággal bírna, elfoglalni és megtartani képes volna.

Tekintetbe vevén tehát Magyarhon népeinek számát és mind a területén, mind pedig a tőszomszédságában lakó nemzetiségek nyelv- és vallásbeli vegyültségét, ezeknek sympathiáit és antipathiáit, múltját és jelenét: feleslegesnek nem tartandom, ha nemzetem oly szövetségesekről gondoskodik, kik helyi és történelmi viszonyaiknál fogva érdekeikkel mi reánk lévén utalva, közös veszedelmekben velünk s mellettünk helyt állani mindenkor képesek és hajlandók legyenek; de kényszerűlve is helyt állandnak különösen akkor, midőn az Európa békéje felett Damocles kardjaként függő keleti kérdés előtérbe lépvén, megindítandja nem csak

az észak szláv népeit délen ösztönszerűleg kiszemelt zsákmányuk felé, hanem mozgásba hozandja a közvetlen szomszédságunkban levő s honunk területén nyelv- s faj-rokonokat számláló nemzetiségeket is; midőn a pánszláv regnum millenarium látnokainak álmai teljesedésbe menni ígérkezendnek.

Oly szövetségeseket pedig talált eddig s talál jövőre is nemzetünk azon népekben, kik velünk egy birodalmi kapcsolatban élnek, kiknek érdekei ezer utakon találkoznak minérdekeinkkel, kikkel háromszáz év óta együtt lakván megosztottuk velők jó és rósz napjainkat, meg szenvedéseinket és harcainkat, meg a győzelmek babérjait, meg a béke és dicsőség napjait.

Azon birodalomnak népeit értem, melynek magvát, súlypontját és főerejét nemzetünk képezi, mely minket nem nélkülözhet, de melyet mi sem nélkülözhetünk, melyben függetlenségünket, önállásunkat legbiztosabban megtarthatjuk, melyben mi nagyok-levén, vele és általa nagyhatalmi jelentőséggel bírunk, melyet tehát nem gyengíteni, hanem erősíteni, nem elejteni, hanem szilárdan fenntartani önmagunk iránti kötelességünk.

Nem fordítjuk tehát mi szemeinket egy talán félszázados véres vajúdások között is csak bizonytalanul létesíthető nagy dunai birodalom felé, melyről hazánk egyik legkitűnőbb történetírója s államférfin csak a minapában mondá, hogy az egy chaos képében tűnik fel előtte; igen (mi hozzáadhatjuk) egy chaos képében, melybe még hazánk ha — a legjobb esetben is — az azt képzendő nemzetiségek véres oscillatiói közepette beilleszkedhetnék, benne a szükséges megállapodást találhatná, népünk az annyira szükséges, annyira kívánt békét s nyugalmat talán évtizedekig nélkülözni kényszerülne, vagy épen azon önállását veszélyeztetné, melyet a birodalomban biztosan fenntartani ildomos politikával mindenkor képes leend.

De hiszem végre azt is, hogy nemzetünk, mely önálló politikáját a birodalmi politika terén felmerült, de történeti emlékezeteinknek, jogi állásunknak, s valódi érdekeinknek meg nem felelő kísérletek átellenében is eddig megvédeni tudta, nem aljasítandja magát bármely külföldi politikának eszközévé, jól tudván, hogy (mint Európaszerte tapasztaljuk) a politika nem mindenkor a morál és becsületesség szabályait, nem a szív sympathiáit, nem a nagy eszmékért, a nemzetiségek joguiérti lelkesültséget, hanem az önérdek szolgálatában álló hideg ész számítását követi nemcsak kormányok, hanem a nemzetek iránti eljárásában is; hogy ma felkarol, holnap elejt; és még a legnaivabb csodálóitól sem követelheti a hitet, miszeréntö az adott szó szentségének, a tett ígéretek törhetienségének theoriáját tetteivel kívánná illustrálni.

Sértené tehát nemzetemet az, ki róla állítani merné, hogy ily politika bizonytalan és változékony combinatiójának sorsát, jövőjét martalékul oda akarná dobni, hogy miután bármely külföldi hatalomnak eszközéül felhasználtatá magát, jutalmul azon mondatban rejlő vigasztalással beelégedjék: „a mór teljesítette kötelességét, a mór elmehet. “

Én tehát így gondolkozván nemzetemről, nem félek attól, hogy ő maga egy birodalom- s ausztriaellenes politika ösvényére tévedjen, hogy tehát a vele újra egyesülendő Erdélyt is ily ösvényre ragadhassa magával.

Miért is az uniót e tekintetben sem tartván veszélyesnek, hanem minden tekintetben trónra, kormányra, honra, s nemzetiségekre nézve hasznosnak, sőt szükségesnek: oda visszatérvén, honnan kiindultam, a magas kormánynál eszközöltetni kívánom, hogy a Magyarhonnal újra tüstént egyesítendő Erdély — valamint a többi szent koronarészek is — ezen országgyűlésre haladéktalanul meghivassék.

Mely kívánatomat, miután hazánk mély tisztelettel említett nagy fiától a tisztelt alsóház elejébe terjesztett, ettől módosítva elfogadott és velünk közlött felírásban kellően kifejezve látom, —

miután továbbá ugyanabban mindazon többi kívánatokat és követeléseket is benfoglalva találom, melyeket hazánk jelen állapotja tekintetéből legfelsőbb helyre felterjesztetni óhajtok, —

miután, a mennyire sajnálom, hogy azon feliratnak eredeti szövege meg nem maradt, annyira óvakodom, a jelen válságos idők és ezen felírásnak minél előbbi felküldetése tekintetéből akár az eredeti szöveg visszaállítása, akár pedig a módosítottnak megváltoztatása végett indítványt akár tenni, akár tétetni, tárgyalást akár kihívni, akár kihivatni, —

miután végre, a mennyire még a felírás szövegére nézve észrevételeim volnának, valamint vannak is, azoknak megtételére a válaszfelirati vitát alkalmatosnak nem látván, feltartom magamnak a jogot maga idejében azokat előhozni: az előttünk fekvő feliratot jelen szövegében legfelsőbb helyre felterjesztetni kívánom.

KAUTZ GYULA.

Született 1829. nov. 5. Győrött.

Tanulmányait az ottani akadémián s a pesti egyetemen végezvén, 1851-ben a lipcsei egyetemet látogatta meg. Visszatérve 1853-ban a nagyváradi jogakademiánál, 1857-ben a budai műegyetemnél neveztetett ki rendes, 1859-ben a pesti egyetemnél magántanárrá, s 1863-ban nyilvános rendes tanárrá.

Kautz Gyula a politikai tudományok, de főleg a nemzetgazdászat terén tudományos életünk első embereinek egyike, ki az európai tudomány színvonalán álló képzettségével { rövid idő alatt messze meghaladta nagy részét idősb pályatársainak. Előadásában a folyékonyság ifjúi tűzzel, a könnyedség művészi tökélylyel párosul.

A jelen 186s/c-diki országgyűlésre Győr városa részéről képviselőnek választatott, s e fiatal férfi megválasztása, ki fényes jövője zálogául már ma is fényes múlttal bír, nem megvetendő diadala a tudományos irodalomnak.

Kautz Gyula a Deák-párt első tehetségei egyike.

A választókhoz.

(Győrött. 1865. okt. 29.)

Tisztelt polgártársak!

Ha volt valaha magyar országgyűlés, melynek nagy horderejű feladatok jutottak megoldásul, az bizonyára a jelen, melynek küszöbén állunk, mely az 1723-diki, az $179^{0}/_{1}$-diki és az 1848-diki hongyűléseken megkezdett nagy munkát befejezni, s Magyarországot több tekintetben újjáalkotni van hivatva.

Ily országgyűléssel szemben ép oly célszerű, mint szükséges, hogy azok, kik polgártársaik bizalma által megtisztelve, a követjelöltséget elfogadják, a helyzetre, a haza szükségeire, meg a megoldandó feladatokra vonatkozólag elveiket, nézeteiket kifejtsék, azaz politikai hitvallomást tegyenek.

Éz, tisztelt uraim 1 az én jelen igénytelen fellépésemnek is célja. E végből bátorkodom én is, mint egyike azoknak, kikre polgártársaik közül többnek jóakaró figyelme fordult, s kik magukban a nemzet jogai- s szabadságaihoz melegen ragaszkodó honfikeblen s független jellemen kívül némi erőt és tehetséget is éreznek a nagy célok megvalósításánál közreműködhetni: — önök szíves figyelmét és türelmét igénybe venn[i.]

Tizenhét évi nehéz küzdelmek és hányattatások után, melyek kozepett nem egyszer fenyegette végveszély nemzeti szabadságainkat s országos önállóságunkat, ismét azon térre állíttatunk, hol érzelmeink, kívánalmaink s követeléseinknek szabad kifejezést adhatunk, hazánk elévtilhetlen jogai, szabadságai mellett szót emelhetünk, s alkalom nyílik arra, hogy mindazon előfeltételeket megvalósítsuk, melyek szükségesek avégre, hogy hazánk elégiilt és boldog, nagy és virágzó álladalommá válliassék; és mindenek felett, hogy Magyarország Magyarország maradhasson.

Ki vonhatná kétségbe e kornak fontosságát! ki ne látná, hogy sohasem volt fajunk viszontagságteljes történetében még pillanat, melyben a nemzet nagyobb feladatok megoldására lett volna hivatva! Melyben egy sok tekintetben áj honrendezés óriási müvével állunk szemközt, s melyben, talán inkább, mint valaha, jó részben önmagunktól függ hazánk jólléte, jövője, sorsa felett határozhatni ’.

Kétszeresen fontos, nagyjelentőségű időszak még azért is, mivel nem csak önnön sorsunk, hanem az egész ausztriai birodalomé is a mi kezünkbe van letéve, mivel küzdelmeink és óhajaink egyik legnemesb eszménye, hogy t. i. a monarchia súlypontja Budán nyugodjék, némileg valósulásnak indul, de főleg azért is, mivel az egész müveit Európa figyelme reánk van szegezve, s az egyetemes polgárosult világ ítéletet készül hozni a felett, mennyiben vagyunk mi magyarok képesek a bennünk helyzeti reményeknek megfelelni; ősi jogainkat és szabadságainkat az újkor követeléseivel és iránylataival összhangba hozni, s mint a szabadság és a civilisatió elismert előőrsei kelet felé, oly államépületet megalkotni, mely az igazi népszabadság és alkotmányosság védbástyáját képezze; oly védbástyáját, melyen az absolutistikai hatalmak minden erőlködései hajótörést szenvedjenek.

így fogva fel helyzetünket, áttérek azon feltételek kifejtésére, melyek alapján fennkijelölt feladatainkat megoldhatóknak, az uralkodó és a birodalom másik feléhezi jogviszonyunkat megállapítandónak, s a fennforgó vitaügyet törvényes módon elintézhetnek tartom.

Első és íofeltétel a kitűzött nagy célok elérésére nézve: a magyar korona területi épségének, integritásának helyreállítása, biztosítása.

Szent István birodalmának épségét s oszthatlanságát, ugyanis mind a történelem és az e birodalmat vérével szerzett s megalapított magyarság elévülhetlen jogánál fogva, mind ünnepélyes formában kötött szerződések, törvények s fejedelmi hitlevelek alapján követelhetjük.

Magyarország jelesül csak úgy lészen képes az elébe tűzött világtörténelmi feladatoknak megfelelni, csak akkor lészen erős és virágzó, ha szorosban magához fűzve Erdélyt, Horvátországot meg a tengerparti vidéket, egy, politikailag és kereskedelmileg bevégzettebb „egészszé“ alakuland; ha törvényeink és érdekeink uralma a Lajtha vizétől a székely s oláh havasokig, a Kárpátoktól egész az Adriáig terjedem!; ha egy ékkő sem bontatik ki első szent királyunk koronájából; s ha az európai státusjog egyik főágazataként leend elismerve az, hogy nemcsak Ausztria, hanem egy ép Magyarország is európai szükségesség.

Másodig feltétel: a nemzet sarkalatos jogainak teljes elismerése s érvényre emelése.

Messze vezetne itt kitűzött feladatomtól ez utóbbiak kimerítő elősorolása; s azért csak az 1715. 3. és 14., az 1723. 3. és 7., az 1741. 11., az 170°/v 3, 10, 12, 13, 14, 1G, 19, 26., az 1608. és 1647.1,5,8, 10., meg az 1825. 3. és az 1844. 2, 3, 4. és 5. törvénycikkelyekre utalok; mint a melyekben alkotmányos életszervezetünknek, a magyar nyelv diplomatikus érvényének, a jogegyenlőség s egyforma birtok- s hivatalképességnek, a magyar állam függetlensége s önálló kormányzatának, a fejedelmi hatalom alkotmányos korlátolásának, meg a protestánsok vallási szabadságainak alapjai és biztosítékai foglalvák, s mint szoro-

san Összefüggő egész, fel nem adhatók, ha önmagunkkal, törvényeink világos értelmével, egész múltunkkal és a század szellemével ellenmondásba jőni nem akarunk.

Elismerem továbbá, s a törvényes megoldás feltételéül tekintem az 1848. törvényekben gyökerező 'nagy elveknek, intézményeknek és vívmányoknak érvényre juttatását.

Ragaszkodnunk kell ugyanis ez utóbbiakhoz, a következő okoknál fogva:

1. Mivel általuk Magyarország a modern államrendszer körébe bevezettetett, oly alakot nyervén, minövel korunkban minden jól rendezet műveltségű státusnak bírnia kell, ha nagy s nehéz feladásainak megfelelni akar.

2. Azért, mivel a 48-diki törvények, a közszabadság, az alkotmányosság és jogegyenlőség nagy elveit kimondván, rendi státusszerkezetünket átalakíták, a parlamentáris kormányformának alapjait megveték, a polgárt a közület egyenjogú tényezőjévé, Magyarországot a benne lakozó minden polgárok igazi tulajdona s közös hazájává változtaták; nem is enditve azt, hogy a kiváltságos osztályok előjogait megszünteték, a közös és igazságosb teherviselés elvét alkotmányunkba bettlteték, s a középosztályok társadalmi és országos súlyát hazánkban minden időkre megalapították.

3. Elismerem e törvényeket azért is, mivel egész sorát foglalják magukban a határozványoknak, melyek szellemi és anyagi jóllétünk, haladásunk megannyi feltételeiként tekinthetők, s tapintatosan alkalmazva, Magyarország felvirágzását több irányban hathatósan előmozditandják.

4. Azon okból, mivel e törvények egyikét azon államintézményeknek ültették be politikai életrendszerűnkbe, mely nélkül az alkotmányosság és a com stitutionalis egyeduralom üres hang s írott malaszt marad, mely nélkül honunk egységes, erős s szakférfiak általi kormányzása ma már alig gondolható, értem a független s felelős minisztériumot! A felelős és független minisztériumot, mely azonfelül országos önállóságunknak egyik fő biztosítéka, a rend- és szabadság válhatlanul egygyékötött érdekeinek főtámasza, a monarchiái tekintély legbiztosb őre, s azon újkori vívmány, mely az ország újjászervezésének egyik sarkkövét képezi; habár életbeléptetésénél egyik főfeladatunk abban is álland, az újjászervezést úgy eszközlőbe venni, hogy ősi alkotmányunk egyik alapintézménye, a megyei helyhatósági rendszer csak annyiban szenvedjen megszorítást, a mennyiben ezt a miniszteriális kormányzati forma, a képviseleti rendszer, meg az államháztartás új szerkezete kikerülhetlenné teszi.

Ragaszkodom végül az érintett törvényekhez azért is, mivel ez utóbbiak, korunkban, hol minden ingadozik s folytonos hullámzatban van körülöttüuk, azon egyik törvényszerű szikla-alapot képezik, melyen biztosan megállhatunk, s melyet, ha elvetünk, vagy megtagadunk: az új experimentatiók véghetlen mezejére jutunk, melyen fájdalom már elég soká s elég nagy kárára mindnyájunknak tévelyegtünk.

Midőn az 1848-diki törvényekben gyökeredző ez elveket és intézményeket ily határozottan és tartalék nélkül elismerem: nem szándékom azt is állítani, mintha e törvényeket minden szükségeinket teljesen kielégítőknek, tökéletesen bevégzett törvényhozási műnek tartanám.

Nézetem szerént ugyanis a 48-diki törvényeknek több határozmánya szabatosb formulázást, bővebb kifejtést, több iránybani kiegészítést, névszerént pedig annyiban, a mennyiben egyes elveik a birodalom szilárd fennmaradása s nagyhatalmi állásával, mely a mi országos fejlődésünk s biztonságunknak is feltétele, összeegyeztethetők nem volnának: módosítást szükségei: mely módosítás azonban csak törvényes formában, a nemzet és fejedelem egyetértésével lészen eszközlendő, s jelesül oly szellemben foganatosítandó, hogy általa lényeges jogaink és szabadságaink, országos függetlenségünk, s, politikai súlyunk csorbát ne szenvedjen.

A 48-diki törvények kiegészítése s módosításának kérdése némi összefüggésben áll azon további nagy kérdéssel, „mikép lészen jogviszonyunk a birodalom többi részei irányában, jelesül az úgynevezett közös ügyek szempontjából megállapítandó!?“

Feladvány, melynél nagyobb s nehezebb országgyűléseink fórumán vitatás alatt még alig volt.

Erre vonatkozó nézeteim röviden összefoglalva ezek:

Magyarország a pragmatica'sanctio s egyéb ünnepélyes szeizödvények, s jelesül a 48-diki törvények alapján is, az uralkodó dynastiával, meg ennek birodalma másik felével a felbonthatlan egyesülés kapcsolatában áll; köztünk meg a monarchia többi tartományai közt évszázados *egy*üttlét folytán a viszonyosság és érdekkölcsönösségnek bizonyos neme jött létre, melynél fogva több tekintetben egymásra vagyunk utalva, s szellemi és anyagi kifejlődésünk lehető legmagasb fokára nem a meghasonlás és az ellenkezés, hanem a békés egyetértés és a kölcsönös méltányosság alapján juthatunk el, s hogy e szerént a birodalom jelen megújhodási processusában célbaveendő államreformoknál általunk a monarchia másik fele is mindenkor méltányosan szem előtt lészen tartandó.

Magától értetődvén, hogy az e köztünk fennálló érdek-kapcsolat, meg az innen eredő némely közös ügyek, a monarchia közdolgainak intézésében, a közös érintkezés s tárgyalás bizonyos módját is szükségessé teszik. ·

Ez érintkezés és közös tárgyalás azonban csak úgy lészen eszközlőbe veendő, hogy hazánknak a birodalom másik felével egyenlő mérvű befolyás biztosíttassák, a súlypont a magyar országgyűlésen maradjon, s oly intézmények, melyek elidegeuitbetlen nemzeti jogaink s országos önállóságunk feláldozására vezethetnének, meg ne állapíttassanak.

Legyen szabad e részbeni nézeteimet bővebben kifejteni:

A közös ügyek óriási horderejű feladványának megoldásánál, nézetem szerént első sorban s mindenekfelett a pragmatica sanctiót kell alapul és kiindulási pontul vennünk, de e mellett: korunk visszautasíthatlan szükségei, a modern államfelfogás s a státusbölcsesség követelései, s különösen az ausztriai birodalom európai s nagyhatalmi állása igényletei is számba lesznek veendők; ha jelesül az előttünk álló nagy rendezési munkában tartós, életrevaló eredményekre jutni, s nem homokra építeni akarunk.

Ha valahol, úgy bizonyára e kérdésben lészen azért igazi országászati belátásra, politikai tapintat, ildomosság, s státusférfiúi higgadtságra szükség, mert több, mint valószínű, hogy e momentumon fog megfordulni a legközelebbi hongyülés eredményessége vagy eredménytelensége; s e kérdésnek részünkről! felfogása és tárgyalása fog zsinórmérvűi szolgálni a közös uralkodónak meg a birodalom másik felének annak megítélésében, mennyiben vagyunk képesek és hajlandók a monarchia összetartózandósága és fensőbb érdeksolidaritása elismerésével, azon tekinteteket és tartozásokat méltányolni, melyek a birodalom szilárd fennmaradása s hatalmi állásából szükségszerűleg folynak.

A kérdés részleteire nézve pedig ezeket tartom:

a) hogy az úgynevezett közös ügyek sorában vannak olyak, a melyeket szorosan közösöknek, s olyak, melyeket csak bizonyos határig s bizonyos viszonylataik szerént mondhatni közöseknek.

b) hogy a közös ügyek tárgyalása: egy, a birodalom két feléből országgyűlésileg választandó bizottság által lészen legcélszerűbben eszközölhető; e bizottság azonban ne legyen se central-parlament, se államtanács, se puszta szavazó gépek testületé; hanem egy a monarchia sajátszerű viszonyaiból szükségszerűleg folyó külön alkotmányos orgánum.

c) a most nevezett közös ügyi bizottság küldői irányában felelős kell hogy legyen, mandátuma azonban három évnél rövidebb időre ne szoríttassék, miután

az egy évi működésszak, meg a minduntalani személyváltozások elve az általa tárgyalt ügyek fontosságával, a közbirodalmi fensöbb iigyvezénylet szilárdságával, meg a testület szükségképi tekintélyével alig lenne megegyeztetbetö.

d) a tárgyalási rendszert alkotmányossági szempontból illetőleg, nézetem az, hogy fontos és halasztást nem türö (tehát nem gyakran előforduló) esetekben valamint a diplomatiai ügyintézés körében, mely természeténél fogva úgyis némileg kizárja a nagyobb parlamenti testületek nyilvánossági alapokon való s hosszabb időt igénybe vevő tárgyalásmódját: a bizottság határozathozatali joggal volna felruházandó, — egyebekben pedig szorosan tartoznék alkalmazkodni az illető országgyűlésektől vett utasításokhoz. Mely utóbbiak azonban szinte nem lehetnek olyanok, melyek által a bizottság tagjai lelketlen automátokká törplttetnének, s a szabad értesülés, és tanácskozás lehetlenné tétetnék.

Végül szükségtelen is említenem, hogy a közös ügyek ez alkotmányos tárgyalási módjának helyes megállapításával egészen egyidejűleg, s egészen meg felelő szellemben a kormányzati szerkezetnek is meg kell állapíttatnia, s hogy a nagy feladvány teljesen megoldottnak csak akkor lészen tekinthető, ha az új államrendszer ez utóbbi irányban is az új szükségekkel és kívánalmakkal megegyezőig lesz életbeléptetve és biztosítva.

Ezekkel azonban még korántsem tartom befejezettnek legközelebbi országgyűlésünk feladatkörét.

Arra ugyanis, hogy közjogi s politikai megújhodásunk, valóban eredményes legyen, s hogy hazánk igazán erős s virágzó állammá válhassék, még egész rendszere a cultural, társadalmi s közgazdasági reformoknak is szükséges. Szükséges jelesül oly irányban, hogy honunk az eddig kijelölt alkotmányi alapokon erőinek s tehetségeinek minden oldalú teljes kifejtésére eljuthasson, közigazgatásában, törvénykezési rendszerében, szellemi és erkölcsi cultur-iutézményeiben, a haladás minden nagy és jótékony vívmányaira szert tehessen, szóval, hogy az európai státuscsalád körében, azon helyet elfoglalni teljesen képessé váljék, melyre fényes történelmi múltja, gazdag természeti képességei, s a szabadság és civilisátió érdekében tett kétségbevonhatlan szolgálatainál fogva jogosul.

Tekintve különösen az anyagi érdekeket, melyekre fájdalom! hazánkban aránylag még mindig igen kevés figyelem fordíttatik, legbensöbb meggyőződésem az, hogy korunkban a legtökéletesb politikai rendszerek és közjogi institutiók is hatásnélküliek maradnak, ha a nemzet anyagilag tehetetlen, — s ha zilált közgazdasággal bir; s hogy e szerént csak azon állami újjáalakítás lehet sikeres és kielégítő, mely egyidejűleg s karöltve a nemzetgazdászati javítások egész láncolatával vétetik eszközlőbe; mely a népben rejlő minden erőelemeket és factorokat legteljesebben bírja értékesíteni; az ipar és forgalom, a pénz- és hitelügy, a közös magánháztartás fejlesztése, szilárdítására irányul; az állam közszükségleteinek mérvét a polgárok adózási ereje és képességével helyes egyensúlyba hozza; a vagyonosodás minden forrásait megnyitja, szóval megvalósítja azon előfeltételeket, melyek alapján az „egészben“ ép úgy, mint a„részekben“ jóllét s elégültség minden irányban helyet foglalhat.

Legyen szabad e részbeni nézeteimet tüzetesbben kifejteni, főleg, mivel e nagyfontosságú s politikai átalakulásunk valamennyi érdekeivel és céljaival legszorosb kapcsolatban álló tárgy a függő nagy kérdésekkel való viszonyában, még eléggé meg nem világosíttatott.

Felfogásom szerént mindenekelőtt azon irányelv tartandó szemmel, hogy a fennforgó nagy feladványok megoldásánál korunkban és körülményeinkben a közjogi s politikai momentumok egyedüli hangsúlyozása elégtelen; s hogy az igazi státusbölcseség épúgy, mint a dolgok természetes rendje s fensöbb egysége: a nemzet- és államgazdasági szükségek és követelmények egyidejű figyelembe vételére utal.

Országgyűlésünk teendőinek egyik legfőbbikc tehát az lészen, a közjogi megoldás nagy alapelveinek kijelölésénél egyidejűleg a köz- és államháztartási feladványokra is kiterjeszkedni, Magyarország anyagi érdekeit egyfelől önnön államéletünk szükségei, másfelől a birodalommali viszonyunkból folyó tekintetek szerént méltányolni.

Annyiban is kiváló fontossága lévén ez eljárásnak, a mennyiben ilykép sok közjogi vagy politikai eszme, óhaj, követelés, sajátszerű gyakorlati megvilágosittatást nyer s többoldalúbb mérlegelésre találhat, maguk a nagy vezérgondolatok és törekvések pedig termékenyebb, határozottabb, hogy úgy fejezzem ki magamat, kézzelfoghatóbb alakot ölthetnek.

Visszaélnék a nagytekintetü hallgatóság türelmével, ha e részbeni feladásaink s helyzetünk kimerítő fejtegetésébe bocsátkoznám. Miért is az itt következőket csak igénytelen eszmetöredékeknek kérem tekinteni, melyekkel egykét főbb fontosságú kérdésre óhajtom a figyelmet fordítani.

Jelesül:

Először: Valamint a magasb állampolitika körében előreláthatólag rajtunk lészen most a sor, a negátio teréről le, a positiv alkotás s kezdeményezés küzdfövenyére fellépni: úgy másfelől azon feladat is több tekintetben nekünk jut a jelenben, a birodalom nemzetgazdasági újjászervezésének irányelveit kijelölni, s azon nagy vezérszabályokat, melyek körében a monarchia összes közgaszdászati politikájának ezentúl mozognia kellend, megállapítani.

E nemes hivatást pedig, mint a birodalom anyag1 regenerátiójának alapjai megvetését, magunktól visszautasítani nem szabad; évszázadok óta ez lévén · az első nagy alkalom, egy mind hazánkra, mind magára a monarchia nem magyar tartományaira nézve is visszás hatású s sok tekintetben félszeg státusoekonomiai rendszer mellőzésére, s egy más, alapjaiban és iránylataiban helyesb, s Magyarország szempontjából is igazságosb s megfelelőbb rendszer életbeléptetésére.

Másodszor: Nem lehet kétség az iránt, hogy hazánknak közdasági érdekei tekintetében is arra kell törekednie, hogy önálló, idegen érdekek s célok jogozatlan befolyásától független módon alakulhasson; és mind törvényhozásilag mind kormányzatilag úgy szerveztcssék, hogy a monarchia másik felével egyenjogú állást nyerjen, annak, úgy mint évszázadok óta, és pedig az egész birodalomnak kárára, történt, alárendelt provinciájaként ne szerepeljen.

Ennek folytán szükségesnek matatkozik egyfelől a miniszteriális kormányzati formának életbeléptetése, melynek alapján a közgazdasági ügykör nagy organismusa meg annyi főszakok szerént egy összefüggő, egységes független igazgatási rendszernek vettethetik alája.

Másfelől múlhatlan kellék a fentjelzett nagy cél elérésére a birodalmi pénzügy, hitelrendszer s közgazdasági életmozgalom lehetöleges deeentralisátiója; decentralisátiója a végből, hogy a székváros, mely felé amúgy is módfelett gravitál az egyetemes anyagi érdekfolyam, az összes birodalmi üzlet és bitelforgalom monopolistikus centruma, s egyedüli pénzhatalmi súlypontja lenni megszűnjék, az innen szükségkép eredő bajoktól hazánk a jövőre megóva maradjon, s az egész meg a részek közt ez irányban is az annyira szükséges helyesb egyensúly létrejötte megkönnyíttessék.

Harmadszor: Tekintve ezen érdek szempontjából Ausztriához való viszonyunkat: nem lehet kétség az iránt, hogy mihelyest az épemlített nagy elv érvényre juttatik, az az Magyarország a monarchia másik felével egyenlő jelentőségű egésznek, magára álló országnak elismertetik, tehát mesterséges módon érdekösszeütközések elő nem idéztetnek, de egyidejűleg Magyarország is készsé-

get mutat amannak irányábani méltányos magatartásra: — köztünk meg a birodalom nem magyar tartományai közt nemzetgazdasági tekintetben állandó összhang s érdekközösség jöhet létre! — Érdekközösség, mely a népháztartás minden nagy ágaira és köreire nézve — az iparszervezetben és a forgalmi politikában,' a vámügyben és a közlekedésben, az adók s közterhek, a pénz- meg a hitelviszonyok, a földipar meg a bányászatban — felmutatható: érdekközösség, melynél fogva gazdag s virágzó Ausztria csak gazdag s virágzó Magyarországgal s viszont gondolható; mely érdekközösségnek alapja folytonos egymásra-utaltságunkban, üzleti s forgalmi viszonyaink szakadatlan kapcsolatában, meg a két birodalom-fél háztartását ezer szálakkal egymásbafüzö gazdászati s társadalmi érintkezésekben rejlik; s nem ép jelentéktelen tényező arra nézve is, hogy a mindnyájunk érdekében annyira szükséges s halaszthatlan törvényes alapom kiegyezés nagy feladványának sükerreli megoldása eszközlöbe vétethessék!

Negyedszer: A mi a közös-ügyek kérdését nemzetgazdasági szempontból illeti, azok nyomán, miket eddig kifejtettem, nem ismerhetni félre, hogy: a külkereskedési és vámpolitika, a monarehiát mint összefüggő egészet érintő közlekedési eszközök, a birodalmi budget főtételei, a kiválóbb indirekt adónemek meghatározása, a monopolok átalakítása meg az államadósság s az evvel járó hitelműveletek: oly természetű ügyek, melyekre nézve közös érintkezés és értesülés alapján kellend egyetértő megállapodásra jutnunk. Csak így lévén remélhető, hogy érdekeink és kívánalmaink egymásba-illesztése, békés összeegyeztetése sikerülend; hogy ..a monarchia anyagi életföltctelei kellő módon biztosíttathatnak; az országos és birodalmi pénzügy közti határvonalok éles kifejlődése és fenntartása lehetségessé válik; s hogy kifelé, a külföld irányában, a birodalom közgazdasági tekintetben oly actiót gyakorolhatand, melyre gazdag erőforrásai, geographiai világhelyzete, nagyhatalmi állásánál fogva, népeinek érdekében és javára, hivatva vagyon!

Ami végül országos vagyis belközgazdaságunkat illeti, felfogásom szerént mindenekelőtt arra vagyon szükség, hogy egy helyes elvekre fektetett, az ország minden érdekeit s szükségeit számba vevő, erőinket s tehetségeinket helyesen mérlegelő, meg államférfim szellemben eombinált reform-rendszer minél előbb és minél teljesb mérvben vétessék eszközlöbe. Fölvéve a nagy feladat fonalát ott, a hol fajunk legnagyobb státusgazdája gróf Széchenyi elejté, de tágítva és tökélyesitve a munkacélt úgy, a mint az ujabbkori tudományos és gyakorlati vívmányok színvonala és tekintetéi követelik! Úgy foganatosítva másfelől a reformokat, hogy azok a nemzetgazdaság minden pontjain lehetőleg egyszerre s minden ügyágra kiterjedőleg, bizonyos egységes s következetesen összefüggő eljárás szerént kezdessenek meg, és vitessenek öntudatosan és erős kezekkel keresztül 1

Ily alapokon és ily szempontok szerént, feladatában álland a magyar törvényhozás és kormányzatnak — mindenkori szem előtt tartásával a tudomány és élet igazolta helyes s correkt közgazdászat! elveknek — a nemzet anyagi fejlődése elébe tornyosuló ezernyi akadályokat, a mennyire ez állami interventio mellett lehetséges, elhárítani; — az igazi productivitás, a szabad társasulás, a kitartó munkásság, a takarékosság, meg az önkormányzati s önsegélyzési szellemnek, kifejlesztése s élénkítésére törekedni; — az iparnak, a kézmüveknek, a gyári üzletnek, kereskedésnek célszerű reformok utján új az eddigieknél kielégítőbb s erőteljcsb alapokat kölcsönözni; — a munka- és a külkereskedelmi szabadság — azaz az akadálytalan kivitel és behozatal — nagy elvét, ildomos módon s helyesen megválasztott intézkedések által érvényre juttatni; idegen államokban terményeinkre nézve biztos, jól fizető kelet-piacok megnyitása, biztosítása körül fára-

dozni; könnyű s olcsó közlekedés, az akadálytalan forgalom és árucserének útjait egyengetni; az üzleti élet élénkítésére, támogatására; a hitelezési, bank- és kölcsönzési intézeteknek tervszerűleg Összefüggő rendszerét életbe hívni; technikai műveltség s szakképzettség megszerezhetését lehetségesitő s jólrendezett tan- és szakintézeteket alapítani; a tökegazdag külföldnek irányunkban! bizalma kinyerésére minden kitelhető módon törekedni; a nemzeti háztartás valamennyi ágainak, szakainak helyes egyensúlya megvalósítását célba venni; a polgári jog- és és törvény-anyagnak a közgazdaság elvei és tételei szerént ‘üde átalakítását előmozdítani; végre a társadalom minden osztályaira oly súlyosan nehezedő s szerfelett faggató adószerkezetnek egy más, tökélyesb s megfelelőbb rendszerrel való felváltását eszközölni.

Mire nézve azonban jól szem előtt tartandó másfelől az is, hogy az állami intézkedések és törvények csak ott lehetnek igazán eredményesek és hatályosak, hol a nemzet az azoknak alapul szolgáló elveket vérébe és leikébe fölveszi; a hol a modern cultura közegeinek és eröeszközeinek értékesítésére a kellő képzettség és tapintat megvan; a hol a positiv, reális nézletmódot egyéb irányiatok félszeg túlnyomóssága el nem fojtja; a szabadság érzülettel a polgári kötelesség-érzet párosul; a fensöbb nemzetgazdasági öntudatom, önzetlen közszellem, önmegtagadási képesség nem hiányzik; a hol kitartó szorgalom, ernyedetlen munkásság, és vállalkozási szellem: józan takarékossággal s számító költekezésmóddal karöltve jár; végre, a hol az anyagi munka s gazdálkodási tevékenység erkölcsi és politikai értéke, jelentősége, kellőkép elismertetik, méltányoltatik.

Mindezeken kül kijelentem, hogy iránytűm leend mint eddig, úgy ezentúl is mindenkor a jogegyenlőség elve, s igazságosság az országban lakozó minden vallásfelekezet, minden rend, és minden osztály irányában. Mert erős meggyőződésem, hogy csak mind e társadalmi elemek jogállásának biztosságán, törvényileg megadott szabadságainak sértetlenségén, s egyetértő összmttködésén lehet erős, és nagy jövőre igényt tartó államépületet emelni. — Valamint másfelől szükségtelen is tán azon fogadásomat kifejezni, hogy törekvéseim mindenkor arra is lesznek irányozva, hogy szeretett szülővárosunknak Győrnek, melyhez a barátság és szeretet annyi szent kötelékei csatolnak, melynek oly sok fontos s * jogos kívánalmai még mindig teljesülésre várnak, szellemi és anyagi érdekei, szükségei, óhajtásai, illő képviseltetés és támogatásra találjanak.

De áttérek tán nagyon is hosszúra terjedt beszédemnek befejezésére.

Azokból, a miket eddig tisztelt polgártársak! kifejteni szerencsés valék, úgy hiszem nem lészen nehéz azon következtetést vonni, hogy politikai elveimben és nézeteimmel hazánk elidegenitlenségének alapján állok; de egyidejűleg, távol minden szenvedélyeskedő túlzástól, mely csak rontani tud, de építeni sohasem képes, — a törvényes alapokon való kiegyezésnek a nemzet és uralkodó közti teljes s őszinte kibékülésnek is hive vagyok. Hive vagyok, s óhajtom a törvényszerű kibékülést azért, mivel meg vagyok győződve arról, hogy ha ez állapot, melyben már közel két évtized óta sinlödünk, tovább is fennmarad, szegény vérig zaklatott hazánknak végkimertilésre kell jutnia; óhajtom azért, mivel nemzeti jogaink s szabadságaink lagkisebb csorbítása nélkül is megvalósíthatónak tartom: óhajtom, mert a hazafias lelkületű tanácsosoktól körülvett s bizodalommal felénk forduló fejedelem békülő jobbjának engesztelhetlen idegenkedéssel való visszautasítását sem hagyományos lovagiasságunkkal, sem az állambölcsesség követelményeivel, sem az igazi, hazafisággal Összeegyeztethetőnek nem tartom; óhajtom azért, mert benne Magyarország boldogsága s jövője egyik zálogát látom; s mivel erős meggyőződésem az is, hogy a törvényes megoldás nemsikerültével karöltve járó új rázkódtatásokat maguknak anyagi és erkölcsi életalapjainknak megrendülése nélkül tovább el nem bírjuk.

Ezek tisztelt uraim! politikát elveim, vezéreszméim. Ezek mellett akarok küzdeni, ezek érvényre juttatására törekedni. Ezek szolgálatában fogok, a gondviselésben vetett azon rendíthetlen bizalmamban, hogy szent ügyünk diadalát még megérjük, híven s csüggedetlenül kitartani s munkálódni, mint a haza egyik szerény napszámosa, az imádott Hon jólléte, szabadsága és függetlenségéért: szóval és tettel, szívvel és lélekkel, mindenkor és minden erőmből, — s utolsó lehelletemig.

B. WESSELÉNYI MIKLÓS*).

Született 1797-ben. A politikai térre 1818-ban lépett, midőn Erdélyben gyűlésről gyűlésre utazva izgatott az akkor törvénytelenül kiadott úrbéri rendeletek ellen. A törvényhozás termei azonban be lévén zárva, az ifjú lánglelke anyagi élvekben keresett és talált foglalkozást, mindaddig, míg Debrecenben Széchenyivel megismerkedett. E frigy volt magva a felsőházi ellenzéknek. Új barátjával beutazta a külföldet, s mindketten reformeszmékkel gazdagodva tértek vissza hazájokba. Később a két ember elvált egymástól; Széchenyi eszélyes, higgadt politikája nem egyezhetett meg a faltörő, s mindig az ár ellen úszó Wesselényiével. „W. az 1830-iki országgyűlési vitatkozások alatt, mond b. Kemény Zsigmond, jeles jellemrajzában, kevesektől megközelítve, senkitől utói nem érve, a parlamentaris ékesszólás és népszerűség oly magas fokára emelkedett, hová azelőtt talán senki sem. Mint szónok, rögtön emelkedett a tetőpontra, hol egyes visszalépések dacára is fenn tudta ugyan tartani magát, de a forma tisztasága, az eszmék szabatossága, az előadási modor elegenciája körül semmi új hódításokat nem tett.u Tekintélye rögtön meg volt állapítva.

Ekkori beszédei ragyogóbbak, a későbbiekben több a politikai érettség. Az 18 34-diki erdélyi országgyűlés után W. ellen két rendbeli közkereset indíttatott, az egyik a nyilvánosság, a másik a szólásszabadság körül állítólag a szatmári meggyegyűlésen mondott beszédében elkövetett visszaélésért. A pesti 1838-iki árvízben csodákat mívelvén,az említett perek folytán a budai várba záratott, honnan betegsége miatt megengedtetett Graefenbergbe mennie. 1848. márc. 15. után Pestre sietett, — de itt látnia kellett, hogy már leélte magát. A sérelmi politika hajdani istenített nagymestere 1848-ban gúny tárgyává lett. A hazát nem lehetett többé a Corpus jurissal megmenteni. A forradalom után Graefenbergben megnősülve, 1850-ben, vakon tért vissza ismét, de a gőzhajón kapott tüdőgyuladásban néhány nap múlva meghalt. „Wesselényi, mond K. Zs., első rangú tekintélyeink közt fénylik. Országgyűlési beszédei hírét Magyarország határain túl terjesztették, de még Kossuthnál is kevésbbé volt alkalmas rövid, szabatos, comprimált és művészileg egyszerű eszmék által hatni. — W. sohasem szállhatott le, még a nők boudoirjaikban sem, a valóságos conversátióig, annál kevésbbé az országterem méltóságos falai közt.Ezt dörgő, leppedő orgánja,s azon szokása, melynél fogva egyes szavakra különös hangsúlyt vetett, lehetlenné tették. — Szónoklatában a méltóság, a nehézkesség s az üres pipere voltak vegyítve. Sokszor ugyanazon beszédének egy része gránit-darab, melyet a titánok hajigálhatnának egymásra; míg a többi rész a közönséges eszmék hosszadalmas kiszélesítéséből és fejtegetésekből, melyek csekély érdekkel bírnak, vagy orientális szódagályból, és melegség nélküli pathoszból áll. Vannak ragyogó kivételek, melyek ez észrevételt megcáfolják, de W. soha oly beszédet nem mondott, hol a fényes tulajdonok közöl legalább a nehézkesség ki ne kacsintson, mint viszont, nem szállott soha annyira alá, hogy szónoklatában a méltóság hiányozzék. Sőt épen e méltóság, e törökileg komoly előadás tette rá nézve lehetetlenné a kecses és elevenebb formák használatát.

*) b. Wesselényi Miklós, ki az időrend szerint, melyet e gyűjteményben lehetőleg követni igyekeztem, Széchenyi 1. mellé sorozandó, elháríthatlan akadályok miatt maradt ki az első kötetből. A beszédek megtalálása senkinél sem járt oly fáradsággal, mint nála; mert az akkori sajtóviszonyoknál fogva, még létező beszédei is csak kéziratban, magánkezeknél lappanganak. Az itt következő beszédeket, melyek épen e körülménynél fogva nem felelnek meg teljesen e gyűjtemény céljának, mely az illető szónokok 1 e g j e 1 e s b beszédeit igyekszik összefoglalni, — Szabó József (Er-Endréden), Veres István (Szügyben) és R. I. (Pesten) Urak szívességéből közlöm, kiknek is nem mulaszthatom el síives készségükért köszönetemet nyilvánítanom. T. I.

1. A magyar nyelv ügyében.

(A főrendeknél. 1833. febr. 20.)

Ezen tárgyat buzgó részvéttel pártolva, újra a nemzeti érzés vezet ide, nem lehet ebben a nemzet ügyét nem látni, azért oly részvételt, s tiszteletet kíván, milyenre a nemzeti ügyet nem méltóztatni pedig büntelen nem marad.

A nemzetnek egyik drágább kincse a nyelv, ennek forog most sorsa kérdésben, s azért tekintetem nyelvűnk újabb s régibb sorsára vetem. Hajdan a régi magyarok ajkairól magyar szó dörgött a véres csatákban, magyar szó volt, melylyel királyokat tett, s törvényeket hozott, — azon felséges testet alkotta, mely nyolc századoknak vala képes zivataraival vívni. Az erős, de igaz és durva magyarra Európa több részeiből míveltség kezde áradni,a külföld jót és roszat,áldást és átkot hozott, — ajándéki közt volt a latin nyelv is.

Midőn Róma a nemzetek ama büszke hódítója, sors és ellenség csapásai közt elhunyt, nyelvének tudását, s az által tudományát is áldásul hagyta az ötét kevetö erős nemzeteknek; de, hogy élő nyelvek elmellőzésével ameghaltnak majmolják szavát, s azon folytassák közdolgaikat, ezen törekedés lelkét, mint gyötrő kísérteteket úgy bocsátották ki véres sírjából, hogy érte boszút álljon a vad népeken, kik ötét ketté tiporták.

Ezen holt nyelv a magyar felett is kezdette űzni hatalmát; — a tudásnak akkori sáfárjai kezdették a tudományoknak sugárait egünkön is tündököltetni, a közönséges tanulás és tudás világait terjedni nem hagyák, kik azon időben a latin nyelv segítségével világszerte bírták kizárólag a tudományokat, s azokkal féltékenyen monopóliumot űztek, azok nálunk is csak magok bírván, s magok tartván a tudást, mely a hatalom nemzője, a hatalmat is az erősek kezéből a magokéba csúsztatták. De mégis jó darab ideig nem hajtotta a magyar büszke nyakát idegen járma alá, magyarul folytatta közdolgait, úgy hozott törvényeket — s hogy egész Kálmán királyig birt magyar törvényekkel, arra mutat az ő kir. törvényének élőbeszédje.

De lassanként mindinkább kezdette a latin nyelv a magyart közdolgai folytatásától, s tőle a törvényt elzárni, már több százada annak, hogy a latin nyelv őseinket, nyelvünket mostohaskodó gyámsága alá vette, — később ezen mostoha egy más mostohának nyújtá kezét, s eme szövetségből származtak ama undok korcsok: a magyar nyelv felejtése, s vetése és a nemzeti elhidegülés. Ki volt a magyar taszítva a törvényhozás és törvénykezés köréből, mely kör adá a nyelvnek valódi méltóságát, a tudományok pályateréről is elzáratott, s csak a házi s társasági életben létezett, de hiúság-vadászás, és udvari kény szomja kicsalta a magyarok birtokosabbjait honnokból, a nagy urak, és az'őket majmolók szolgai csordája németesedni kezdett.

Idegen szokások, életmód és nyelv jőve divatba, csaknem vétekké válék magyarságot mutatni; egy rész nem kezdett tudni, más utálla magyarul szólani, és így a házi körökből, s miveit társaságokból is kiküszöbölteték a magyar szó számkivetve bujdosott nyelvünk, gyenge vala azon oltalom, melyet néhány tudósaink szűk falai közt adhatának, magok is üldözve az üldözöttnek, és sebes

léptekkel vezették a magyart nyílt sírja felé, melybe legelsőben is nyelvét akarták, a még elevent eltemetni.

De rögtön a sírna útból kitérvén, hurcolni akarták az élve holtat, oda, hova már önként sikamlott, az erőszak órája üte, s lármaharangként riasztá fel a magyart, nemes hazafiúi tűz lobogott mindenfelé, örömzaj s győzedelmi pompával hozták vissza az elűzött magyar szólásokat, lelkesedés és mennyei láng! hülni kezdett a felhevült vére, csillapodni a nemes tűz, csak némely óvások és kedvezések tétettek a magyar nyelvre nézve, a helyett, hogy eredeti jogait nyerte volna vissza. Az előkelő társaságokból csakhamar, s a nagyok köréből újra távozni kezdett a nemzeti ünnep — fájdalom! — csakhamar eltűnt időszaka után. De több lelkes honnosaink híven és hévvel szoriták mellekhez, ápoló kezeik köztcsinosulni s erősödni kezde, ily egyeseknek csak gyönge segítségével is a míveltség nem alacsony polcára lépett, bizonnyára annak, hogy mennyire mehetne, ha sokan, ha országostól segítenék.

Ilyen volt édes anyanyelvűnk sorsa a múlt század vége óta, ha szinte gyengeség s előítéletek hamvai alatt is, — de égett s nem aludt ki a magyar nyelv szeretete. Egyik országgyűlés hagyományként adta át a másiknak e szent ügye pártolását, s halkkal ugyan, de folyvást tétettek előlépések: ez utóbbi időben hála a magyarok Istenének! oszlani kezdenek az előítéletek, simulni az akadályok; — lelkes férfiak számosán szentelik magokat a nyelv mívelése és terjesztésére, hatalmas kezek pártolják ügyét, és most már nagyra nőtt forrásin hevült azon közérzés, hogy isten ember előtt nem lehet, nem szabad a nemzetet legszentebb természeti jussától, nyelve használásától elzárni.

így áll most a dolog, s minden igaz magyar fájdalmasan nézi, hogy nyelve mindaddig más elsősége alatt nyögő, s csak tűrt, tolerált nyelv leszen, míg diplomatikaivá nem válik, mélyen érzi, hogy csak népnyelv az, s nem nemzeté, mely a nemzeti lét müveit nem folytatja. Érzi, hogy bármely előlépéseket tegyen is nyelve, nemcsak hogy illő magasságra nem lép, sőt akármi kedvezés is keserű gúny a nemzetre és nyelvére, s mindaddig nem szabad a magyarnak saját nyelvén szólani királyához, míg nem szabad a törvényt magyarúl írni s olvasni.

Ez országszerte elterjedt érzés s óhajtás tolmácsa a tek. KK. és RR.-nek, azt terjesztik élőnkbe mostan kettős kívánságban.

Azt kívánják elsőben a tek. KK. és RR., hogy felírásaikat ő felségéhez magyarúl tegyék. — Ebben semmi újság, — iratik ez most is magyarúl, mert 1803-tól fogva diákul és magyarúl szerkesztetik, s azon törvény nem a felírásnak deákból megyarra lett fordítását, h?nem magyarul is leendő szerkesztését rendeli.

Midőn 1805. az határoztatott, hogy deák és magyar felírás légyen, elölépés volt ez azon úton, melyen haladni kötelesség, vesztegelve helyt állani pedig szégyen és káros.

De nincs is többé helytállásról szó, előre vagy hátralépés közt van a választás, most a'két nyelvű felírás közül egyik sincs a másikkal kizárólag eredetinek nevezve, ennek, ha azon előlépést nem tesszük, hogy a magyar legyen legeredetibb, hiteles, ugyanazon hátralépés történik, hogy a magyar hátramaradásával, s annak gyámlásával a diák válik azzá, mert két egyenlően hiteles felírás nem lehet, annál fogva ez úttal azon nagy kérdés eldöntése forog fenn: diplomalicai a magyar nyelv legyen-e vagy a deák? Törvényhozásban diplomaticai nyelv, a melyen a hiteles eredeti felírás deák és nem magyar legyen, annyit tesz, mint azt mondani, — a magyar diplomaticai nem lehet, s ne legyen, vagyis a magyart arra kárhoztatni, hogy idegen diplomaticai nyelvvel kínlódjék, s tulajdon nyelvét ne használja arra, a mire legillendőbb lenne használni. Illő és szükséges elölépés tehát meggyőződésem szerint, hogy az eredeti felírás magyar legyen,

hogy hozandó törvényeink magyar nyelven szerkesztessenek. Ő felsége ez iránti helybenhagyása kérettessék: — és a KK. és RR. második óhajtása.

Ennél a nemzet helyesebb kívánságot s elsöbbikérést nem tehetett, nemzet csak törvényében szól úgy mint nemzet, s ezen szóllását ne légyen neki szabad élő nyelvén tenni? — Örök, s teremtöjétöl nyert jussa ez, s ha ettől sokáig el volt zárva, az nem az ő jussait gyöngíti hanem annak vagy azoknak, kik rajta ezen sérelmet ejtették, vagy gyógyítatlan hagyták, kettőzted -tartozásaikat, hogy az elkövetett hibát jóvá tegyék.

Törvényre nézve legszükségesebb, hogy azt mindenki értse s tudja, és csak az az ország lehet biztosan boldog és csendes, melynek törvénye polgárai szívébe van metszve, s minden korbeliek tudása s érzése tárgyává válik, — és lehet-e azt máskép eszközölni, mintha a törvény a nemzet élő nyelvén van írva? olyan törvény, melyet az ország lakosainak nagy része nem ért, hasonló ama zsarnok tyrannus törvényéhez, mely oly magosán volt függesztve, hogy a nép nem olvashatta.

De azt mondják: a magyarul irt törvényeket sem fogja mindenki érteni. Az igaz, sok olyan lakosa van hazánknak, kik a magyar törvényt ellenzik, — azok se a magyarúl tudók élő nyelvén akarják azt szerkeszteni, hanem oly nyelven, melyet a magyarúl tudóknak szint oly fáradsággal kell megtanulniok, mint a magyarúl nem tudóknak. Sehol, így nálunk sem született latin, senki sem szívhatja ezen holt nyelvet anyja ajkairól, s így a mint ezt megtanulhatja a magyarúl nem tudó, szintúgy juthat a magyar nyelv tudásához is, 'sőt könnyebben, mert könnyebb élő nyelvet megtanulni, mint holtat.

Nem jó, sőt káros az erőltetés, azt állítják sokan, kezet fogok velek; — de a mely országban többféle nyelv létez, van ott erőltetés akárminő nyelven hozasson is törvény: — mert ha latin nyelven, úgy mindenki kényszerittetik, ha pedig az élő nyelvek közül valamelyiken iratik, hogy azok, kiknek nem anyai nyelvűk, kényteleníttetnek azt megtanulni. — Váljon már mi illőbb Magyarországon? hogy a magyar nyelvet legyenek-e sokan kénytelenek megtanulni, vagy a latint? Horvátországra nézve pedig szivemből kívánom, hogy ezen polgártársainkat is, sem a nyelv, sem más tárgyban erőltetés ne nyomja, de ha mi nem erőitejük, hogy érettünk horvát nyelveket ne használják, valóban azt megkívánom, tölök, hogy ők se erőltessenek minket idegen nyelv használására, hogy érettük magyar nyelvűnket ne használjuk. Bizonynyal nekik is kevésbé rokonok a latin mint a magyar nyelv, nem latin korona, polgári alkotmány alatt vágynak, hanem magyar alatt. — Ha most kénytelenek diákul tanulni,természetesebb,hogy magyarúl legyen szükségesebb tanulniok.

Némelyek azt vetik gáncsúl, tétetett már ő felségéhez a mostani királyhoz a felöl kérdés, s hasonló kívánság, de nem hajlott reá, most sem lehet oly kegyelmet reményeim. Hát az értelem világa csak nálunk sem fogja-e szétoszlatni a bárdolatlan s önkényes középkor homályának azon tévedését, hogy koldulni mint kegyelmet, úgy kelljen az uralkodástól várni azt, a mit a nemzetnek megkívánni tagadhatatlan jussa van? — Ilyest az uralkodás eleibe terjesztvén, követelni a nemzetnek, magas fejedelme iránti kötelessége. Ezen cselekvéssel a nemzet minden esetre köteles, az uralkodás pedig úgy teljesíti .kötelességét, ha reá áll a kérésre, ha pedig nem, tartozik a nemzet újra meg újra a jobban értesítendő fejedelemhez fordulni. — Ha ezen tárgyban legszentebb természeti jussainkon alapult keresetünkre királyunk hajlani fog, azt lehet s kell hinnünk, s reménylenünk, de szoros kötelességünk most tenni, s mindaddig újítani a kérést, míg? sikere leszen.

Hallottam már olykor ilyen ellenvetést is: „a magyar nyelv igen durva, s még nem elég érett törvényhozásra? —Ilyet hallván, botránykozásom nagyobb, hogysem felelni tudjak, de mégis meg kell jegyeznem, nincs károsabb a törvény-

ben; mintha sokfelé magyarázható, mentül bővebb a nyelv, s annak mesterkélt hajlékonysága mentül tevékenyebb, annál tágabb utat nyit kétes kifejezésekre.

Egyszerű s tiszta legyen a törvény hatalma, azért egyszerű s természetes nyelv lehet annak leghívebb tolmácsa. — Hogy a bő, s mívelt nyelv lehetnek homályos, félremagyarázható kitételek, mi bizonyítja inkább, mint tulajdon törvényeink? hogy hasonlóképen a bő mívelt francia nyelv a diplomatiában annyi ingadozó s kérdéses irományokat szült, azt már sok nemzet siratta, ellenben a legsikeresebb s bölcsebb törvények oly nyelven hozattak, mely még akkor a míveltség magas fokán korántsem állott. — De épen nem is szegény nyelvűnk, sőt oly gazdag tárház; melyből a legmerészebb s teremtőbb gondolatokat is illő szavakban lehet öltöztetni.

A magyar nyelv erős, mint a zúgva rohanó árvíz, elhatározott, mint a férfias elszánt akarat, oly egyszerű s tiszta, mint az anya szív aggodalma.

Az említett ellenvetést, mely az igaz magyar szívek kedveltjét s nyclvétgyalázza, mocskolja, — ezen nemzeti felségsértő állítást mondom, hogy hazafiságtalanságnak vádja ne legyek — a nyelvbeli értetlenségnek tulajdonítom, azért az ilyen ellen nem szólítom fel a közvéleményt, nem a eáfolgatás ostorát, sem a megsértett nemzeti Genius voltát: hanem idvezitőnkkel így fohászkodom: „Iste nem bocsáss meg nekiek, mert nem tudják mit cselekesznek!“ — De igen természetesnek is látom, hogy a KK. és RR. ezen ügyet minden méltósággal pártolják, a magyar nyelv visszaszerzésén igyekeznek, s úgy hazafiúi kötelességöket teljesítik, — de igaz az is nagy méltóságú fő RR! ezen törekedést előmozdítani nekünk szinte oly, sőt talán nagyobb kötelességünk; — a kik a hazának legtöbb javaival élünk, hogy azok legtöbbel is tartoznak, semmi kétséget sem szenved. Már nagyméltóságú fő RR! gondoljuk el a magyar mágnás szép és dicső helyzetét, az országnak, mely nagy és szép része van az ő birtokában, sok közülünk egész tartományoknak ura, — ezer meg ezer embereknek sorsa van kezünkben, szabadság s kényelem áldási közt tölthetjük napjainkat, a dolgokba hatalmas befolyásunk lehet, — egyről egyre arra születtünk, a mire mások csak kevesen válhatnak, a mely fényes polcra csak fáradság és érdem által juthatni. 0 született?, s ön személyében munkálkodó s törvényhozó, minden fény s boldogság, hatalom, teher nélkül az ország része, adó, kedvetlen tartozások, mások parancsa sem nyomja; — az isten minden reá árasztott áldásának ezen birtokához, csak egy könnyű kézt, egyetlen egy feltételt csatolt, t. i. ezen mennyei parancsának teljesítését: „Légy magyar! légy hazafi!“ s mi betöltöttük-e e feltételt? betöltöttük-e e parancsot? Felelet: Nem. Valóban nehéz bűnök terhelnek bennünket, hazánk geniusa s a honi nyelv ellen sokat vétettünk, eleinktől messze eltávoztunk, — a mágnások közt támadt elsőbb, s onnét harapódzott országszerte a magyar nyelv megvetése s felejtése, mívelt társasági körökből ők (izék ki azt, temérdek pénzét az országnak ők vivék külföldre elfecserélni, s a helyett németesedést árasztottak az országban, azoknak lettek baráti, roppant birodalmaikban dolgaikat többnyire idegen nyelven folytatván, a magyar,s nyelve kárára ők terjesztették a németet jószágaikban, s nem bánnák, ha jobbágyaik bár törökül vagy gö - rögül beszéljenek is, csak fizessenek, s szolgáljanak nekik, s pedig kevés költség s fáradsággal már mind megmagyarosíthatták volna a magyarul nem beszélőket. Tulajdon gyermekeit a haza polgárait, s jövő polgárok anyjait úgy nevelték; hogy magyarúl azok ne tudjanak, inkább kapkodnak idegen nyelveken, mely siratandó fonákság következésében oh fájdalom! oh szégyen! elég, van most is, kinek e tisztes nevezet gúnyára válik, mert még magyarul sem tud.

Ennyi bűn helyrehozására s ily szégyen eltörlésére, hogy a nemzetiség angyalát engesztelhessük, még valóban vérünkkel sem volna sok áldozni: és valóban eljött már az óra, az engesztelő áldozat ideje, ne késsünk, nehogy a boszús egek elvegyék tőlünk, a mit nem akartunk megérdemleni, s a minek birtokához

csatolt feltételét nem teljesítettük. — A ki közülünk nem tud magyarul, vagy nem akar magyar lenni, nem is érdemli, hogy magyar úr legyen. De imhol az érdemünk felett a kegyes isten minő könnyű s szép utat nyit meg előttünk, melyen bűneink bocsánatját reménylhetjük, — a magyar nyelv ellen vétésünk jóvá tevését (exploratióját) eszközölhetjük az által, hogy az országos kívánatnak hódolván, a magyar nyelv ügyét pártoljuk, s most a KK. és RR. magyar szivti óhajtásához csatolván magunkat, tiszta fiúi bizodalommal kérjük jó királyunkat, hogy szólhasson királyához a magyar magyarul, s lehessen magyar törvénye.

2. Vlassich, kir. biztos kiküldetéséről.

(Alsó Fehérváron, közgyűlésen. 1833. nov. 28.)

Tekintetes karok és rendek!

Ezen itten felolvasott irományra két rendbeli vélekedéseim lennének, az elsők magát a decretumot, annak származását, eredetét, — a továbbiak pedig annak tartalmát és következéseit fogják érdekelni.

Ami elsőbben, ennek származását illeti, az oly formán jött ide hozzánk, oly aláírással kelt, milyent szerencsénk vala e falak közt azelőtt nem hallani, s bár az utolsó lenne, s bár soha többé falainkat ily hangzatok ne zavarnák! Ezen iromány b. Vlassich aláírása alatt kelt; — b. Vlassich, tettes RR. a közelébbi májusban hozzánk mint királyi biztos fellépe, úgy fogadák el, mint a felségnek, informatio-adás végett leküldött emberét, de nem mint cselekvő személyt, annálinkább nem mint igazgatót.

Azonban most egészen más alakban mutatja magát, s olyat kíván követni, mint maga a felség is alig bírhat.

Nem úgy jelenik meg ő most, mint Erdély jelen állapotának vizsgálására s annak helyes átlátása után illendő feljelentés tételére megbízott személy, hanem úgy, mint törvényhozó, úgy mint igazgató és parancsoló.

Nincs az eféléknek tettes RR. törvényeinkben semmi nyoma, méltán állíthatom tehát, hogy ezen irományok származása merőben törvénytelen, — de lássák továbbá veszedelmes voltát is.

Ezen iránynak felolvasásakor egy soha itt még nem hallatott új, s törvényeink, ősi szokásaink előtt egészen ismeretlen elv ütötte meg füleinket, egy olyan elv, mely constitutiónk szellemével és fejedelmi esküvel pecsételt szentséges hitével homlok egyenesen ellenkezik, s egy mindezeket összetipró igazgatásmódot kíván megállapítani.

Sokkal inkább tisztelem én a tettes RR-ket, mintsem azt gondolhatnám, hogy egy ily igazgatásmódnak célbavétele mindnyájunk füleit egyformán keservesen ne sértené.

Amint mondám tehát, újonnan és bátran merem mondani, hogy ezen iromány törvénytelen, valamint törvénytelen az is, a kitől származott. De ha ennek kiküldetését tekintjük, az még legtörvénytelenebb.

Kinek nem fakadna el szive, ha áttekinti azon sérelmeket, melyeket sokképpen nyomorgatott hazánk oly régóta szenvedett? negyedszáz óta megfosztva polgári lététől, és kényszeritett álomkórságba sülyedve senyvedez.

A kormány naponként osztogatá nekünk a halálos sebeket, s csorbította ősi törvényeinket, s mennyivel béketűrőbbek valánk mi, annyival sokszoroztattak a reánk mért sebek, mindaddig, míg a megyék felserkenvén lassanként álmaik-

ból, nehéz aggodalommal tekintettünk állapotunkra, s buzgósággal ugyan, de mim gég tisztelettel nyújtottuk a felséghez kéréseinket, könyörgéseinket.

De sorsunk nem könnyebbedett, sem fül nem vala jajjaink számára. A sértések hovatovább tűrhetlenek levének, s mi akkor is mit tevénk? csak azt, hogy fájdalmainkat, hogy jajjainkat, bizodalmas tisztelettel könyörögve feljelentők fejedelmünknek; s azon bizodalmunknak következése, nem sebeinknek gyógyítása, nem fájdalmainknak enyhítése lőn, hanem az, hogy egy határtalan hatalommal felruházott, ismeretlen, tőlünk soha nem látott, soha nem hallott idegen, fegyveres erővel és parancsolandólag küldetett hazánk törvényeinek megrontására, nyomorúságaink tetézésére.

Tekintetes rendek! tisztán merem mondani, hogy constitutiós ország fejedelmének a nemzet kérését ki nem hallgatni, — sérelmét nem orvosolni,
— ki merem mondani, kegyetlenség! — s ha tapodtatásakor kiáltását felemeli, s jajjait el nem titkolhatja, — büntetni, — még annál is nagyobb kegyetlenség!
— ki ne borzadna, midőn valaki látná embertársát minden igaz ok nélkül kínozni? de ha a megverettetett az ütések fájdalmai miatt sírna, jajgatna, s a megverő azért is ujonnon kínozni akarná, már az emberiséget kivetkezett, undorodást szülő dolog lenne: — s szinte így áliánk, midőn reánk egy, törvényeink ellenére határtalan hatalommal, sha akarja, bajonettek használására felhatalmazott igazgatót küldenek, akkor, midőn egész bünlink csak az, hogy jajgatni és kéréseinket a haza atyjához mertük utasítani!

Itt tettes RR! bőven előadván annak származását, e jelen irományok eredetét, mely törvényeink előtt merőben ismeretlen hangú:

Most már említeni akarom annak mivoltát, s nehány, constitutiónkra nézve veszélyes, és azt fenekűi felforgató szavakról teszek említést.

Itt egy helyt az van: „cuncta agas, cuncta dispones, plenariam tibi conferentes potestatem, quoque ad vohin tatem nostram, assequendam congrua vi· debatur.“

Tekintetes RR! ez nagy szó, de bátran ki mondom, mert mint magyar nemesnek a törvényekben alapult bátor szólásra jussom és kötelességem van, mert én a fejedelemben, mint constitutiós ország tagja, mindig csak a törvényt tisztelem, bátran kimondom tehát, hogy egy fejedelem a maga személyét másnak nem ajándékozhatja, magát úgy szólva, nem sokszorozhatja.

Lehet ugyan talán valakinek ezen ellenvetése: hát a fejedelem, ki különben egész országban legfőbb állást nyert, ne bírjon azon jussal, mit más alábbvalók gyakorolhatnak? mert hiszen tudjuk, hogy egy privátus nevezhet magának személyest, képviselőt, vagy plenipotentariust. Úgy van, magam is megvallom, privátus teheti ezt, de nem maga a fejedelem.

Ha állításom visszásnak tetszene, azt következőleg tudnám felvilágosítani: csak oly dolog körül van valakinek hatalma plenipotentiáriust nevezni, mely kiválólag az ő személyét illeti, mely veleszületett és a birtokbeli jussból önként következik; de a melyek bizonyos köteles attribútumai, melyek a hivatalból folynak, azok másra által nem szállíthatók.

Voltak ugyan setét idők, melyekben azt hitték az emberek, hogy ország és fejedelem elválhatlan, s hogy a haza a felség örökje, s a fejedelem azt szabadon veheti, adhatja, ajándékozhatja, mint valamely házakat vagy a privátus a maga barmait, majorjait, de hála a felvilágosodás hajnalának, a sötét évszak legyözetett, a civilisált nemzetek új és ellenkező példát mutatának, és ma már tisztán tudjuk, hogy a fejedelem ugyan legfőbb, hivatalbeli személyére nézve, de mégis szolga.

Ha saját birtokában lenne a fejedelem egy országnak, ha az ország lenne a fejedelemért, s nem a fejedelem az országért, akkor lenne jussa személyes helytartót, akár tiszttartót nevezni maga helyett; de midőn ő hivatalbeli, s noha min-

den egyes tagok felett áll, s feje az egésznek, de mégis csak első szolgája a státusnak, akkor hatalmát idegen kézre nem ruházhatja, mint egy Gubernátor, vagy Tabulae Praeses, vagy akárki más is örököst magának nem választhat.

Az ugyan, hogy a felség, távolléte miatt országgyűlésünkre személyest, úgy nevezett regius commissariust küldjön, törvényeinkben is emlittetik, de nem semmi inás esetre; s akkor is kézi cselekvő hatalma nincs, csupán az ország gyűlésének fejedelmi szavával való megnyitása s bezárása'; ott is ki van kötve, hogy tanácskozásokban részt ne vehesssen. Nincs is valami inconsequensebb, mint constitutes országban egy cselekvő, sőt határtalan hatalommal felruházott regius commissarius, mert az így egészen egy új dicasteriumot alkotna. Új dicasteriumot pedig tudjuk, csak a törvény állíthat, s így a fejedelem, ki a törvényhozást csak egyoldalulag bírja, ily hatalommal nincsen felruházva; — ellenkezik ez a felségnek letett hitével is, mert 1791-ben legszentebbül megigértetett, hogy hazánkat nem fogják más örökös tartományok módjára igazgatni. Az eféle comissariusok pedig tudjuk, hogy Morva, Ausztria és más polgári szabad alkotmánynyal nem bíró hazákban szoktak használtatni.

Nevezetes figyelmet érdemel itt tovább még a „cuncta agas." Nagy szó ez t. R. R! — ebből egyenesen kitetszik, hogy nem tiszta ide küldetésének célja; nem az mondatik ugyanis, hogy mint fejedelemhez illik, vizsgáld meg a sérelmeket, s az elnyomottaknaknak védője légy, - de így menydörög: „cuncta agas* mindent tégy! — ezen szavak, összekapcsolva a fentebb említett bajonettekkel, azon bizonyos állításra vezetnek, hogy ő azért jött, hogy minden törvényeket elnézve, nyilvános erőszakkal vigyen véghez mindent, mi neki parancsoltatok.

Borzasztó helyzet!

Hogy ne emlékeznénk ennek szemlélésére egy szomszédos országra, mely a természettől egy megáldott haza, de szolgaságba vetve, elnyomatva senyved, hol épen úgy sokszor fegyver, vagy csak egy kisded zsinórka küldetik a felség önkényének betöltésére?

Ezen cselekvésmód, t. RR! törvényünket felforgatja; de másfelől fejedelmünkre nézve is gyászos következést! lehet egyes embereket határtalan hatalommal felruházni, nagyon kényes környülállás, ha elgondoljuk azt, hogy minden lépéseink mennyire függnek a habozó indulatoktól.

Mi történhetik meg könnyebben, mint hogy ilyes ember véges értelemben a hatalom szelétől elszédülvén, oly dolgokat vigyen véghez, melyeknek gyászos következései gyógyíthatlanok legyenek?

Hiszem ugyan, hogy szoros számadással tartozik ő a felségnek, de mit ér az akkor, mikor a seb már meg van ejtve?

Meglett dolgot isten sem képes meg nem letté tenni; ez úgyszólván csak eső utáni köpönyeg, — hiában bünteti, hiában vonja sanyarú ítélete alá, ha egyszer oly dolgokat követett el, melyeket semmi enybszer meg nem orvosolhat, melyek a nép és fejedelem között századokig mély benyomással eltartó idegenséget szülhetnék.

Gyászos következése lehet e cselekvésmódnak ránk és konstitutiónkra nézve, mert ha rajtunk egy teljes hatalommal leküldött biztos így uralkodbatik, törvényeinket nem ismerve, azokat szabadon tapodja, mit ér akkor annyi küzdéssel kivívott alkotmányunk? mivel ér akkor többet szabad országunk, mint Ausztria- Morva- Csehországok? hol lesz akkor constitutiónk garanciája? Mik fognak esküvel szentesített törvényeink lenni, mint csupa papiroson álló, erejükből kivetkeztetett haszontalan lapok? hol lesz feltalálható nemzeti díszünk, polgári jóllétünk, egyebütt, mint saját képzelődésünk álmaiban? Egy ily cselekvésmód egyenesen az absolutismus népre és fejedelemre nézve egyaránt sajnos következésére vezet, ha szinte a most leküldött biztos, személyes tekintete és jósága a jelen esetben kezeskedik is arról, hogy ilyenek nem történnek; — de oly nagy egy

nemzetnek értéke, hogy azt egyes személyek tekintetétől felfüggeszteni teljes lehetetlen.

Az egyes személy véges és halandó, de a nemzetnek értéke végtelen és halhatatlan; így felruházott biztos, lehet ma egy köz tiszteletet érdemlő férfiú, de lehet holnap egy Básta, egy Karaffa.

Nem, lehetlen t. RR I hogy ezeket a maga kiterjedésében elő ne adjam, és hazafi-kötelességemnek ismerem, inteni a t. RR-ket, hogy mi az ily eonstitutiónk ellent intézett lépést soha törvényesnek el nem ismerhetjük. Terjesszük azért ő felsége elébe ezen kifejezéseinket, miszerént mi királyi biztost, mint igazgatót, hazánkba törvényeink ellenére sóba többé és most is elfogadni nem fogunk.

Most már következnek, hogy beszédem második részére leszállva, szóljak a jelen irmány tartalmáról, de itt megállapodok vélekedésemmel, míg a t. RR. erre megteszik a magok véleményeiket, szólási jogomat utóbbra fenntartván. — Még csak azt mellékelem ide, hogy ha a tisztelt RRnek előbbi javallatomat elfogadni tetszend, az íródjon bé a jegyzőkönyvbe, egyszersmind a repraesentatio útján terjesztessen ő felsége elébe.

Azt mondhatják tán némelyek, hogy ezen mostani tettünk ellenkezni fog a május 2-diki magunk viseletével, a midőn b. Vlassichot elfogadni láttattunk, és vele közösültünk is, — a két tett közt tehát következetlenséget akarnának megmutatni; de t. RR. a dolognak szempontja most nem az, ami volt májusban. Mi akkor b. Vlassichot nem úgy fogadtuk, mint igazgatót, hanem mint oly biztost, kit a felség hazánk jelen körülményeinek megvizsgálására és felvilágosítására küldött le; — de most egészben más képet ölt magára, mert már nem vizsgáló, hanem igazgató alakban jelenik meg, és nekünk parancsolatokat osztogat. Most is törvénytelennek állítom, és megvallom, nem hiszem, bátran, mondom, nem hiszem, hogy kegyes fejedelmünk atyai szivéből származott volna ez; de adjon számot azoknak gonosz lelke e fekete tettről a jelen és jövő kornak, kik e lépésnek indítói valának, s a jó fejedelmet hft népével egyenetlenségbe hozni merték.

3. Az elnök választatásáról.

(A kolozsvári országgyűlésen. 1834. jun. 19 J

Ő excellentiájának ezen rég óhajtott megjelenésével mondott beköszöntő beszédének egy része tökéletesen a megtörténteket adván elő, megelégedést és örömet szült; de másik részében olyat látok, mely bár szép szavakat foglal magában, mégis él nem fogadható.

Tudjuk mi azt, hogy ő excellentiáját szabadon választottuk, a gróf a felség jóváhagyása következtében jelent meg, s minthogy szabad választásunkhoz a felség jóváhagyása is járult, ezzel választási jussainknak is, és a felség jóváhagyási jussának is elég van téve; itt tehát a felség jóváhagyása a mi választásunkhoz járult, ő cxcellentiája pedig azt mondá, hogy ő felsége jóváhagyása, a mi óhajtásunkhoz járult.

Ezen kifejezés, sem mint kifejezés, sem mint az igazsággal megegyező, sem pedig mint jussainknak eleget tevő meg nem állhat; mint kifejezés meg nem állhat, mert midőn választásról van szó, s arra következett jóváhagyásról, ott az óhajtásról logice szó nem lehet, az óhajtás előbb van mint a választás, ha tehát a felség e kettő közül valamelyiknek eleget tesz, nem az óhajtásnak, hanem a választásnak tesz eleget.

Nem áll ezen kifejezés az igazság tekintetében is, mert egybe nem hangzik a történttel, ugyanis mi gróf Nemes Ádámot elölülőnknek óhajtottuk mindjárt

a városba érkezésünkkor, de mihelyt azt rétté változtattuk, megszűnt az óhajtás lenni, mert mielőtt gróf Nemes Adám közénk megjelent volna, ötét egy szabad nemzethez illő tett által elnöknek ki kiáltottuk, midőn e kikiáltás közben ő exeellentiája megjelenvén, választásunkat kétségbe hozá, tisztán kifejeztük, hogy mi ő exeellentiáját csak mint választottat fogadhatjuk el, így ez nem óhajtás, hanem valóságos tett vala.

De azon kifejezés jövendőre reánk nézve igen káros is, itt van egy nemzeti juss, mit kétségbe hozni nem lehet, t. i. a választási juss.

Van még egy másik juss is, t. i. a fejedelemnek jóváhagyási jussa, melyet szinte kétségbe hozni nem lehet, ezen két juss egymás mellett áll, és csak akkor van elég téve a törvénynek, mikor egymás mellett, és nem mikor egymást letiporva állanak.

Valamint kötelességünk a fejedelem jussait nem keskenyíteni, szinte oly fejedelmi kötelesség a mi jussainkat feltartani, mert, csak így állhat meg az alkotmány.

Mi éltünk tettlegesen választási jussunkkal, a fejedelem élt tettlegesen helybenhagyó jussával. Mi ezt kétségbe nem hozhatjuk, de ha a fejedelemnek ezen jussa világosan ki van fejezve, megkívánhatjuk, hogy jussunk is világosan kifejeztessék.

Azonban jussunk itt nines kifejezve, ezen szépen szerkesztett szavakból lehetne ugyan gondolni, hogy ki van mondva választási jussunk, korántsem, mert mit tettünk mi, és mi mondatik itt?

Mi nemzeti jussainkkal élve szabadon választottunk elnököt, a küldöttet pedig el nem fogadtuk, e mellett állhatatosan megmaradván, az elnöki szék üresen maradt mind addig, míg a jobban értesített fejedelem elismerte jussunkat és helybe hagyta tettünket — így tehát a választás hagyatott helybe, nyilvános volt a tett, nyilvánosan kellett volna annak ki is mondódni.

Azonban mi mondatik itt? nem egyéb, hanem hogy mi választásunkkal gróf Nemes Ádámot ideigleni elnökünknek óhajtjuk, s a felség ezen óhajtásra hallgatott, s annak eleget tett.

Tekintetes rendek! nem így van a dolog, ő felsége nem óhajtás unknak, hanem választásunknak tett eleget, a legnyomorúltabb rabszolga is, ki minden emberi méltóságtól megfosztatott, óhajthat s a legnagyobb zsarnok különös ellágyult pillanatában ezen rabszolga óhajtásainak eleget tehet, de nines köztünk ezen viszony, mert mi szabad nemzet vagyunk, s a fejedelmünk milliószor fentebb áll a tyrannoknál, mert szabad nemzetnek fejedelme, így tehát ne az óhajtás, pium desiderium, hanem egyenesen a mi választási jussunk fejeztessék ki; nem akarunk mi itt kegyelmet, vagy hogy őfelsége tanácsosai jó kedvekből egy kegyelem falatot vessenek ide, — mi azt kívánjuk, hogy jussunk világosan kimondassék; ennélfogva egész tisztelettel felszólítom ő exeellentiáját, méltóztassék kinyilatkoztatni, ha szabad választásunk következtében ül-e itt? ha nem úgy ül itt, azt ő exeellentiája ki fogja mondani, de ha úgy ül itt, miut választott elnök, akkor hallgatása is elég felelet leend.

4. Az örökváltság tárgyában.

(A szatmári közgyűlésen. 1S34. decemb. 9.)

Tekintetes KK. és RR!

Még egy szempontból méltóztassék a tekintetes KK. és RR. e tárgyat megtekinteni.

Mostani uralkodó házunk kormánya úgy találta a nemességet, minta parasztság elnyomóját. Még csak akkor hozattak volt azon vad és boszús törvények a parasztság ellen, melyek mocskai törvénykönyvünknek.

Szelidebb szellemmel fogta az új kormány a köznép ügyét, s neki dicsőségére s a mi gyalázatunkra kell megvallani, hogy pártolta és pártolnia kellett a parasztságot a nemesség ellen.

Gyakran szólították fel királyukat az ország rendéi az elnyomott nép sorsa köunyebbitésére, de az üdvös törekedésnek kevés sikert engedett eldődeink sziikmellüsége.

Alidon a múlt századokban, főképen az olygarehia pubultsága s fösvénysége miatt mind a katonáskodás, mind a pénzbeli engedelmezéstőli menekedés céljából, mind a két teher a parasztság nyakába vettetett, s fennálló katonaság is, és rendes adó is lőn, s mind a kettő csak a parasztság által, de az ő tudta és megegyezése nélkül adandó; ekkor az uralkodás előtt még nagyobb fontosságúvá leve a köznép, és annak oltalma.

Tőle kapott pénzt, közüle katonákat, mi természetesebb, minthogy ily kamatokat adó tökét épen kívánjon tartani,s ha lehet nevelni: a nemességtől elválva, sőt ellenséges indulatban tartani a parasztságot, egy gonosz politikának volt sikerült problémája; és azok, kiknek a törvény szavai szerént nemzet név alatt lévő, és annák jussaival élő egy párszor ezernek a közdolgokba gyakorlott befolyása terhelve volt, — természetes, hogy néhány milliónak ezekkeli egyesülését gátolni kívánták.

Ez okból már századok óta a kormány a köznépet terhelő ocsmány képű paraszt-védői, és a köznépet oltalmazó! ábrázatott tett, de a melynek egyfelől ő szívja annak zsírját. Most sem akarja a kormány ezen álarcát letenni, és ez volt az oka, hogy mért igyekezett arra, hogy a parasztságot boldogítható 5-ik cikkely, nem a királyi helybenhagyás megtagadása által essék el, hanem a nemesség tegye azt semmivé — könyü lesz vala a kormánynak, ezen törvényeikkely titulusának ellene ál'ani, ha a felség azt nem confirmálja, soha sem lesz törvénynyé. .

De akkor a kormányt terhelvén számtalanok panasza, kik legédesebb reményeiket köték ezen törvénycikkelyhez, — egy más út is vala nyitva, — ha a főtábla meg nem egyez és ellenszegülésében nem enged; az lett ezen törvénycikknek is sorsa, mi a vallást tárgyazó feliratunk, kénytelenek a KK. azt a forró és elszánt kívánatot keblekbe zárni, — jobb időre halasztani. — De akkor a szabad szellemű rendelet meggátlásának vádja a főtáblát is, az ottlévö némely ólygarchiákkal éri őket ezen megtagadás gyűlöletessége — azért követtek ott el mindent helyben, s mindent a törvényhatóságokban, hogy magok a KK. által vettetvén el a parasztságnak kedvező ezen cikkely, a köznépnek pedig, mely az engedményt epedve várta, helyenként bírta s használta is, szemrehányása, haragja,

s úgy lehet még boszúja is őket ne érje, és ekkor mindaz egyenesen a nemességre, ki maga lökte vissza ezen jótéteményt — háramlik.

Tekintetes KK. és RR. szomorú jövendőnek lehetsége áll előttünk, azon kilőne millió, kinekabirtokszerezhetés oly igen természetes jussa, szép remények édes pohara már epedő ajkainál volt, — sáltalunk volt nyújtva —mit íbg érezni? mit mondani? Midőn azt magától elragadva, s ugyan általunk elragadva fogja látni — midőn elzárva látandja maga előtt azon tehetséget, mely a halandó verejték lepte földi pályán csaknem egyedüli, de múlhatlanúl enyhítő kilátás, hogy munkája s fáradsága után magának tulajdont szerezhessen? és mit szülhet ezen keserű érzés? — Mi hajlandóbb kitörésre, kebel forraló boszúnál? mi tör ki eroszakos tettekben inkább? mint elfojtott átok, — a parasztságra úgy szólván örökségül marad a nemesség iránti gyülölség, mi hajlandó a minden reá háradó roszat attól származódnak mondani, s tartani? s most midőn sorsának rég várt s sürgetve óhajtott jobbrafordulása helyett ily keserű megtagadást, s részint megfosztást kell szenvednie, tette válhat a boszús érzés, és vad lázadást szülhet tévedése. Midőn a dühöngő pórnép feldúlt határink füstölgő romjai közt űzné véres kegyetlenségeit, akkor bizonynyal a kormány elnyomná a lázadást, s megmentene minket amazoknak csapásitól: de jaj lenne akkor a nemzeti függetlenségünknek! kinek vagyonunk, s életünk megtartásáért volnánk lekötelezve, határtalan lenne annak felettünkki hatalma, — ha a kormány szabadítana ki amazoknak körmei közül — ha neki kellene köszönnünk megmaradásunkat, jaj lenne akkor tekintetes KK. és RR., mert szabad szellemű vagy önérzetű emberekből ezen lekötelezés rabszolgákká alacsonyítana.